
HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

PREDIKT HET EVANGELIE ALLEN CREATUREN.

OPENBARE TOESPRAAK

TOT

INLEIDING DER TWEEDE ALGEMEENE VERGADERING

VAN DE

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ,

GEHOUDEN TE ROTTERDAM,
28 *Sept.* 1854,

DOOR

J. E. DE VOOGT,
Predikant te *Amsterdam.*

ARNHEM,
G. W. VAN DER WIEL.
1854.

Voorzang: Gez. XCI, vs. 2:

O Vader! dat Uw vriendlijk oog
Ons hart bestrale van omhoog!
Daar wij met onze smeekgebeden,
In naam van Jezus, Uwen Zoon,
Vertrouwlijk naadren tot Uw' troon:
O milde Bron van zaligheden!
Stort, in den rijksten overvloed,
Uw' zegen uit in ons gemoed.

Hooggeachte Bestuurderen, Afgevaardigden, Leden en Begunstigers der *Evangelische Maatschappij*, en gij allen, Broeders en Zusters in den Heer, die met ons herwaarts zijt gekomen, om in den naam des Heeren biddende mede te werken aan de uitbreiding van het rijk der waarheid en des lichts.

Genade zij u en vrede van Hem, die daar waar men tot zijne eer in zijnen geest vergadert, ook wonen wil in het midden. Dat zij zoo!

Heil u, mannen broeders! dat het in uwe harten was deze uwe Algemeene Vergaderingen der *Evangelische Maatschappij*, godsdienstig in het openbaar te openen. Zoo toonen wij, dat wij het werk dat wij werken, ons niet schamen, en het vrijmoedig in het midden der gemeente durven opdragen aan God. Gij hebt mij uitgenoodigd u daarin broederlijk voor te gaan. 't Is niet op mijnen weg de redenen te peilen, die u daartoe noopten; maar wat den broeder die voor u staat bewogen heeft, om aan die uitnoodiging te voldoen, dat mag hij u niet verzwijgen. Ware de bevoegdheid tot de heilige taak die ik vervullen ga, alleen afhankelijk van de meerdere of mindere mate eener begaafdheid, om met uitnemende woorden te bewegen en te overreden, ik zou volstandig hebben geweigerd, en de reden ware niet verre te zoeken; maar zoo daar ook sprake zij geweest in uwe schatting, van ingenomenheid der ziele, met het doel en de beginselen, die onze Maatschappij zich gesteld en onverholen blootgelegd heeft voor allen, dan sta ik deze plaats voor niemand af, en ik ben u dank verschuldigd — ik zeg tot broederen niet voor de eere, maar — voor het goed vertrouwen, dat gij gesteld hebt in mijne welwillendheid, om in de volle overtuiging, dat het werk door ons beoogd, een werk is uit God, te doen wat ook mijne hand vindt om te doen tot bevordering der heilige zaak, die wij allen zijn toegedaan.

Broeders! mag ik mij al niet onder de stichters, zelfs niet, om voor mij geldende redenen, onder de eerste medearbeiders tellen — noemt mij gerust niet onder de laatsten, die met de meest levendige belangstelling den oorsprong, de opkomst en de allereerste werkzaamheden der *Evangelische Maatschappij* hebben gadegeslagen en gevolgd. Over het tegendeel zou ik mij dan ook diep te schamen hebben voor God. De Vader in den Hemel heeft een mijner heiligste wenschen vervuld, een mijner vurigste gebeden gedurende de jaren mijner heilige bediening genadiglijk verhoord, dat er toch eindelijk ook in Nederland een kring van Evangelische Christenen zich vormen mogt, die onbewimpeld en zonder vrees voor ergernis of aanstoot, boven het vooroordeel en de miskenning zich verheffen, en onderling, door de liefde die in Christus is verbonden, de leuze huldigen: wij vereenigen ons om door Bijbelverspreiding en Evangelieprediking de waarheid en de godzaligheid te bevorderen onder Roomsch-Katholieken. Wij willen handen aan den ploeg slaan, om ook dien akker daar nevens ons te bebouwen, die lang genoeg ligt verwaarloosd. Wij willen gaan zaaijen als medearbeiders Gods, biddende den Heer des oogstes, dat Hij de arbeiders vermenigvuldige, wanneer de velden wit worden om te gaan oogsten. En schijnen ons onder des Heeren Albestuur de teekenen des tijds onheilspellend, wij deelen niet in het geroep der zorgeloozen: vrede, vrede, daar is geen gevaar; maar niet vertsagende tegen den strijd, willen wij ook den struisvogel niet gelijken, die den kop tusschen de veeren versteekt, of achter den boomstam verbergt, om de jagers niet te zien, die hem vervolgen, of aldus door hen onopgemerkt te blijven. Neen, niet vreesachtig ons terug getrokken achter de bolwerken en verschansingen door menschenhanden opgeworpen, ten einde zoogenaamd te verdedigen en te handhaven; veel minder ons in schuilhoeken en op kronkelpaden als in loopgraven en hinderlagen gelegd, door heggen en struiken gedekt, en den gewaanden of wezenlijken vijand ons tegengesteld als hij op sluipwegen ons tegentreedt. Op het

gebied van den Koning aller koningen, in het rijk der waarheid en des lichts, geen andere strijd gezocht of aangenomen dan met open vizier, voor het oog van God en menschen, aangegord hebbende de wapenrusting, die ons van boven is gegeven — en geen andere zegepraal de onze, dan die verkregen wordt door het zwaard des Geestes, geschraagd door het gebed des geloofs, hetwelk is: het woord van onzen God.

Ziet Broeders! het is nu ruim 14 jaren geleden, dat ik in dien geest de Algemeene Vergadering van ons Nederlandsch Bijbelgenootschap, in naam der Nijmeegsche Afdeeling heb pogen op te wekken tot het werk dat wij bedoelen, en mijne heilige overtuiging te dezen heeft in die 14 jaren nog geen enkel oogenblik gewankeld. Die overtuiging kan dan ook bij mij niet wankelen. Ik ken den grond waarop zij is gebouwd. Dat fondament is onwankelbaar, namelijk Jezus Christus. Daarom, hoe erkentelijk ook voor hetgeen toenmaals is gedaan, om aanvankelijk onze wenschen te bevredigen, viel het mij steeds pijnlijk, de gronden te *moeten* eerbiedigen, waarop men meende van daar niet meer te *mogen* doen. Elders leden mijne welgemeende pogingen meermalen schipbreuk, soms op verschil van inzigt of mangel van kracht, soms helaas! op de verdenking, waaraan al wat Christelijk is, bloot staat, vooral in onze dagen, zelfs van eene zijde van waar wij zulks het minst zouden verwachten. Hoeveel te meer stof tot ootmoedige dankzegging aan God, die uwen gemeenschappelijken arbeid aanvankelijk zoo rijkelijk door uwen broederlijken zin kroonde met zijnen zegen, en mij tot deelgenoot stelde uwer blijdschap en hoop. Ik kan het dan ook waarlijk nog niet begrijpen, hoe het mogelijk is, dat niet alle weldenkende en welgezinde, opregte en degelijke, verdraagzame en vredelievende, liefdevolle en zachtmoedige, maar ook warme en volijverige Evangelische Christenen van allen naam en kleur en rigting niet mild en ruim, zonder aarzelen of bedenken, zich als één man van voller harte, met ons aansluiten, daar waar wij in banier, op schild en zwaard, in fiere openhartigheid het opschrift zigtbaar voor allen met ons dragen: wij brengen

het Evangelie des eeuwigen vredes ook onder de Roomsch-Katholieken.

Ik behoefde dan ook geen oogenblik in verlegenheid omtezien naar het woord, dat ik tot grondslag wenschte te leggen van ons gemeenschappelijk gebed. Geen ander bijbelwoord zweefde voor mijnen geest dan het woord van onzen Heer:

Marc. XVI, vs. 15[b]:

PREDIKT HET EVANGELIE ALLEN CREATUREN.

Zoo luidt de volmagt door den verheerlijkten Godszoon, nog eer Hij deze aarde verliet, den zijnen opgedragen; maar het *gaat henen in de geheele wereld*, *maakt mij leerlingen uit alle volkeren*, *mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde. Ziet! Ik ben met ul. alle de dagen tot de voleinding der wereld*, zou alle kracht van beteekenis derven, zoo wij niet in die opdragt den algemeenen grondslag van alle voortdurende Evangelieprediking eerbiedigden, door den Koning van het Godsrijk zelven gelegd, eer Hij zijn rijksgebied aanvaardde.

Die lastbrief van den Heer, verheven boven alle oordeelvellingen, bedenkingen en bezwaren, die ons worden tegengeworpen in deze wereld, zij en blijve het onbeneveld opschrift der *Evangelische Maatschappij*, en wie zou ons de vrijmoedigheid durven betwisten, om onze beraadslagingen en werkzaamheden met opgeheven hoofden en rustig kloppende harten op te dragen aan God?

's Heeren bevel onze wet, *'s Heeren geest onze rigtsnoer*, *'s Heeren belofte ons baken*, dan mogen wij ook in de volle verzekerdheid des geloofs, de uitkomst Godes noemen.

Predikt het Evangelie allen creaturen. De Heer heeft het bevolen. En waar Hij beveelt, daar huldigen wij immers gaarne bij de *meest onbekrompene toepassing* en *de meest ruime beteekenis*, ook *den meest onbeperkten omvang* van 's Heeren gebod.

De Christelijke *prediking* in meer bepaalden zin, zij het werk eener bediening onder ons — gelijk de Heer in de gemeente sommigen stelde tot Apostelen en Profeten, anderen tot Evangelisten, Herders en Leeraars tot de volmaking der

heiligen, de opbouwing zijnes ligchaams. Uwe dienaren om Christus wille danken te meer God, dat zij althans zonder eenigen twijfel, een Paulus mogen nazeggen in ootmoed: „dat wij naar 's Heeren woord het Evangelie prediken, is ons waarlijk geen roem, want de bediening is ons toebetrouwd, en wee ons, zoo wij het Evangelie niet verkondigen; maar — wij zijn toch de eenige Evangeliepredikers niet? Moesten wij, gebonden aan bepaalde standplaatsen in reeds gevestigde gemeenten, de eenige Evangeliepredikers heeten, dan zeker de verwezenlijking der toekomst: *„eens zal de volheid der Heidenen ingaan, en de aarde zijn vervuld met de kennisse des Heeren"*, een droombeeld en eene hersenschim. Daarom, gelijk de Heer reeds vroeger ook buiten zijne elve, ook andere zeventig had heengezonden voor zijn aangezigt in iedere stad en plaats waar Hij zou komen, daarom zondert de gemeente nog steeds onder opzien tot den Heer, hare zendelingen af, die het eeuwig Evangelie dragen om te verkondigen alle natie en geslacht en taal en volk; en het mag ons tot eene heilige vreugde zijn in den Heer, dat de zendelingszaak ook in Nederland meer en meer de heilige zaak staat te worden van de gemeente als gemeente. En als daar in de laatste jaren, tijdig en ontijdig, klagten aangeheven werden, dat men toch zorgende voor die verre zijn, ook de inwendige zending niet vergeten mogt, de Heidenen en Onchristenen in ons midden niet moest voorbijzien, wie verheugde zich niet in den geest (ware het ook hier en daar met beving, uit verschil van inzigt over de wijze hoe) over iedere welgemeende poging, om den arbeid uwer leeraren, opzieneren en verzorgeren te gemoet te komen, en het Evangelie nader te brengen ook tot de diepst onkundigen en verdwaalden in den lande, de armen en de kinderkens, de gevangenen en diep gezonkenen, de krijgslieden, de schepelingen, de landverhuizers, de vreemdelingen en bijwoners, verwaarloosden van allerlei stand en soort. Zoo zagen wij voor het minst in de gemeente de bewustheid harer eigenlijke roeping ontwaken, om gezamenlijk in Christus een geheiligd priesterdom te wezen in de geestelijke woonstede

Gods, waarin wel degelijk een ieder naar de mate hem gegeven, zijne gaven en krachten brengen moet op het gemeenschappelijk altaar Gode gewijd in den Zoon zijner liefde. En in dien zin is gewis ieder Christen — de eenvoudigste wel niet het minst — een Evangelieprediker op zich zelf. Daar zij verscheidenheid van bediening, opdat alle dingen betamelijk en met orde geschieden; daar waar het de stichting, de opbouwing, de uitbreiding, den bloei en de welvaart geldt van het gebouw, welks Hoofd en Hoeksteen Christus is, daar drage een ieder in het zijne de steenen met ons aan. Ook het geringste lid des ligchaams onttrekke zich niet aan de medewerking tot den wasdom van het geheel. Wie Christus in het harte draagt, zijn hart is ook brandende om van den Christus te getuigen. De Christelijke zinspreuk is in ieder Christelijk gemoed ten allen tijde één: zoo wat ik heb dat geef ik u. Een iegelijk zie niet op het zijne, maar ook op hetgeen eens anderen is. Het licht dat in ons schijnt, blijve onder geen korenmaat verborgen, het schijne ook voor anderen, opdat zij God met ons verheerlijken.

Vaders en Moeders! Heeren en Vrouwen! Aanzienlijken in den lande! Beweldadigden en Begenadigden van allen rang en stand! ja armen en rijken! gij allen wie de Heer tot anderen in betrekking stelde in uw maatschappelijk leven! dat woord zinke op den bodem uwer ziel. Voorwaar! als de Heer, toen Hij op aarde was, zelfs de vogelen des hemels, en de leliën des velds gesteld heeft tot de predikers van 's Vaders zorgen over u, en Hij den diepst rampzaligen door Hem genezen, ofschoon ongeschikt bevonden, om Hem bepaaldelijk in der Apostelen rei te volgen, (denkt aan den Gadarener) de opdragt niet ontzegt: *ga henen naar uw huis, en predik daar wat groote dingen u de Heer gedaan, en hoe Hij uwer zich ontfermd heeft*, dan zal toch iedere verloste tot den prijs van het bloed van Gods Zoon, zich wel een prediker des Evangelies mogen achten, die waar hij gaat en staat, zich het getuigenis zijnes Heeren niet schaamt, maar het zich tot de heiligste taak zijnes levens

stelt, waar hij slechts kan, door woord en daad mede te werken om zondaren weder te brengen van de dwaling hunnes wegs, en met ons paarlen te hechten aan de kroon der heerlijkheid zijns Verlossers. O predikt dan met ons het Evangelie van Gods zaligmakende genade in Christus, die verschenen is aan allen.

Of vraagt gij nog: wat hebben wij te prediken? *het Evangelie.* Zegt toch niet: welk Evangelie? Zoo vraagt geen degelijk Christen. Er is maar één Evangelie, en geen ander dan dit: de blijde boodschap aangaande Jezus Christus, den Zoon des Allerhoogsten, gekomen in de wereld, om zondaren zalig te maken. Geene andere blijmare des heils, dan die door Hem zelven verkondigd en aan het licht gebragt, als de vervulling van den ganschen raad tot zaligheid, voor ons besloten en bewaard gebleven is in de Heilige Schrift, geopend voor allen, opdat een ieder aanneme en opneme door een kinderlijk en levend geloof al wat hem door ootmoedig onderzoek van dat eeuwig Evangelie kenbaar wordt door de genade van God. Die reine bron des Evangelies te ontsluiten, bekend te maken, en tot een kinderlijk en waarheidlievend onderzoek allen op te leiden, ziedaar allereerst onzer aller taak, hetzij wij zelve arbeiden, hetzij wij anderer arbeid schragen. Daar moge dan verscheidenheid van vorm en inzigt wezen, gelijk ook de Apostelen naar de wijsheid hun gegeven, en de verscheidenheid der behoeften, verschillend spraken en schreven; ieder kind der waarheid zal bevinden dat allen gemeenschappelijk zich daarin vereenigen, dat zij geen ander Evangelie kennen, dan Jezus Christus den Zoon van God, in woord en werk openbaar geworden, naar den bepaalden raad en de voorkennisse Gods door menschenhand gekruisigd, gestorven en begraven, maar ook opgewekt en verheerlijkt aan Gods regterhand, opdat in zijnen naam bekeering en vergiffenis van zonden zou gepredikt worden onder alle volken, ten einde Hij van de aarde verhoogd, ze allen tot zich trekke. Laat ons dan toch, staande in de vrijheid van Gods kinderen, met de hand op den dierbaren Bijbel, aan die prediking des

Evangelies, naar hèt bevel onzes Heeren, *de meest ruime beteekenis* blijven verbinden. Hoe eenvoudiger, zeker te krachtiger en de waarheid het meest nabij; hoe getrouwer aan het: daar staat geschreven, te minder voor afwijking vatbaar; hoe verder van alle menschelijke wijsheid en betweterij verwijderd, te meer overeenkomstig onzen kinderlijken toestand: wij kennen nog slechts ten deele; hoe minder aan bepaalde vormen en leerstellingen gebonden, te nader aan dat Koningrijk, dat niet in woorden bestaat, maar in betooning van kracht en geest en leven. Hoe minder sprake van verscheidenheid der kleuren, te nader aan het licht zelf, dat geene kleuren heeft maar geeft; te inniger vereeniging der stralen, te meer vatbaarheid om zegenend te koesteren en leven op te wekken rondom, ja te nader aan den Heer in zijne volheid, te nader aan Hem, die de Geest is door wien wij allen moeten gevormd naar zijn beeld, van heerlijkheid tot heerlijkheid als kinderen des Vaders.

Gezegend daarom iedere Christelijke maatschappij die zich vrijmoedig boven alle rigtingen der waarheid Gods te plaatsen weet, om allen t' zaam te brengen in éénen geest, tot één doel ijverende alleen voor de prediking van dat Goddelijk Evangelie, dat met de woorden des Heiligen Geestes is vervat in de Heilige Schrift, als de kracht en de wijsheid Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft; en dat juist deze uwe vergadering thans beschreven werd te Rotterdam, noem ik eene hoopvolle aanduiding van onzen wensch, dat de geest die in ons Nederlandsch Zendeling-genootschap steeds bleef heerschen, de geest moge zijn en blijven van deze hare Zustermaatschappij. Wat mij althans aangaat, ik zou het diep in mijne ziele bejammeren, zoo hier ooit of door iemand eene andere leuze werd gehuldigd dan dáár: „Vrede door het bloed des kruises", of eene andere wet gesteld werd boven deze: predikt in de meest ruime beteekenis des woords het Evangelie.

Predikt het Evangelie *aan alle creaturen.* Zoo heeft de Heer gesproken: en als wijst Hij zelf ons met die woorden op den *meest onbeperkten omvang* zijner Evangelieprediking,

staat er door Lucas bijgevoegd: *beginnende te Jeruzalem.* Dan zullen wij toch wel niemand mogen buiten sluiten. Wanneer de stad, waarin de Heer der Heerlijkheid is gekruisigd, het allereerst moest begenadigd worden met de prediking van het Evangelie des gekruisigden, en geene vrees voor onrust, moeite of gevaren, de weerlooze jongeren weêrhouden moest, getuigenis te geven van de waarheid, — dan hebben wij ons ongetwijfeld wel te schamen, zoo wij op eenigerlei wijze den kring onzer Evangelieprediking beperken, maar zeker nooit te vreezen, dat wij dien eenigermate overschrijden zullen. En nu wil ik plegtig aan alle Nederlandsche Protestanten hebben afgevraagd: wanneer in de laatste jaren, de werkkring van Bijbelverspreiding en Evangelieprediking buiten en binnen onze grenzen, met zooveel geestdrift werd uitgebreid, Guerike's arbeid, Gutzlaff's onderneming, Java's Evangelisatie, China's toebrenging, Israëls bekeering als zaamgesnoerd werd en verbonden, terwijl geene enkele roepstem uit den vreemde in het weldadig Nederland onverhoord bleef, om de verdrukten en vervolgden onder Rome's priesterheerschappij te beschermen, ja om te midden van het Roomsche bijgeloof in Roomsche landen kerken te stichten, scholen in te rigten, maatschappijen te schragen, allen ten opschrift hebbende de prediking des Evangelies op het eenig fondament: Jezus Christus en dien gekruist, — waarom dan toch gehuiverd, geaarzeld en zich belemmerd gevoeld op Neêrlands vrijen bodem, waar wij nog, God zij geloofd! staan onder de bescherming der wet, die godsdienstvrijheid huldigt; waarom hier zwarigheden opgerakeld en zich teruggetrokken, als deed men iets onbetamelijks, terwijl men daar in de verte voor vreemden willig en van harte veil heeft, al wat strekken kan om de oogen des verblinden te openen, en de Morgenster te doen opgaan in de harten. Waarom elders het licht hoog op den kandelaar geheven en gedragen in de duisternis, en hier, ook zonder dat geroepen wordt: komt tot ons en helpt ons, waar niet minder geestelijke armoede en banden, maar ook meer dan men vermoedt, waarachtige honger en dorst

naar iets beters aanwezig zijn; waarom hier de handen in den schoot gelegd en het werkeloos aangezien, dat men al dieper en dieper verzinkt in den poel eener afgodische verblinding; waarom bij onze Evangelieprediking de Nederlandsche Roomsch-Katholieken voorbijgezien, als ware ook voor deze de Bijbel geen gesloten boek en het geopenbaarde Evangelie onder de nevelen des bijgeloofs voor hen niet verborgen en onkenbaar? — Neen ik sta niet aan deze plaats, om den staf des oordeels te breken, en de liefde verbiedt mij te beschuldigen van laauwheid, onverschilligheid, menschenvrees en valsche schaamte, zoodra gemakzucht, wereldzin en eigenbaat zich gaan verschuilen achter de klanken vredelievendheid, toegevendheid, verdraagzaamheid, vrijzinnigheid, en alle zelfsverloochening, opoffering en strijd uit ons Christelijk woordenboek worden uitgewischt. Maar moest ik aanklager worden, ik zou dezulken in het aangezigt moeten verwijten: wat roemt gij, die u Nederlander noemt, op uwer vaderen zin, die liever nog het hoofd onder den moordbijl hebben gebogen, dan onder hunnen vrijheidshoed de handhaving der vrije Evangelieprediking, op grond van Gods woord, te zien breidelen. Nagelt dan veeleer den ouden welbeproefden, helaas! afgeschaften muntstempel aan uwer vaderen graf, en laat 's lands naam uit de rei der volkeren wisschen, om het in Pergamus, Thyatire, Sardes of Laodicea te verwisselen, en wacht uw oordeel van Hem, die onze werken weet.

Waar Jezus Christus heeft gesproken, onbewimpeld en duidelijk voor ieder kind der waarheid, ik vraag het: kan daar ééne enkele bedenking wezen, die niet afstuit op des Heeren vraag: Heb ik het u dan niet bevolen? Predikt het Evangelie allen creaturen.

Zoo vragen wij niet meer: wat hebben wij te doen? maar wij hebben alleen toe te zien, hoe wij 's Heeren bevel volbrengen. Hier kunnen wij niet dwalen, zoolang 's Heeren Geest ons ten rigtsnoer zij, want toch — zoo ergens, dan geldt het bij onze Evangelieprediking, die 's Heeren geest

niet heeft, komt Hem niet toe. *Reine bedoelingen*, *eerlijke middelen*, *volhardende ijver*: ziedaar de kenmerken van 's Heeren Geest, en zoolang ons de wereld niet van het tegendeel getuigen kan, heffen wij oog en hart immers gerust op tot Hem, wiens voetspoor na te treden, in ootmoedigheid onze roem is.

Daarom gewaag ik niet dan met droefenis der ziele van die onzalige miskenning en verdenking van bedoeling, waaraan schier iedere Protestantsche en niet minder ook onze *Evangelische Maatschappij* bloot staat; ik spreek thans niet van de verguizingen door hen die het werk dat wij werken, vijandig zijn — maar van de openbare en kennelijke aanrandingen van de bedoelingen onzer harten door hen, die iedere poging om het zuiver Evangelie te brengen onder Nederlands Roomsch-Katholieken durven bestempelen met de blaam van onverdraagzaam onruststoken, en ons beschuldigen van eene strijdlustige en kleingeestige proselietenmakerij. Tot dat oordeel ontzeg ik mijnen evenmensch het regt. Beoordeel mijn werk, maar laat het oordeel over mijn hart aan Hem, voor wiens regterstoel wij eenmaal allen staan. Een ieder staat of valt zijn Heer. Zij dan ook ieder voor zich ten volle in zijn eigen gemoed verzekerd. Broeders! zoo iemand een ingewortelden afkeer heeft van allen godsdienststrijd, die met heimelijke wereldsche bedoelingen, twist en tweespalt, liefdeloosheid en onverdraagzaamheid kweekt, of anderer vrijheid aanrandt, om eigen heerschappij in de plaats te stellen, ik kan gerust voor God en voor de menschen verklaren: ik ben die man; en ik tart ieder mij te overtuigen van het tegendeel. Steeds was ik sidderende voor iederen zoogenaamden religieoorlog, aangeblazen door de dolzinnigheid van onbesuisden, die liever orde en wet verkracht zien in den lande en de vanen des oproers zwaaijen gaan, dan dat zij hunnen dweepzieken waanzin verloochenen, waarmede zij de fakkel der verstoring roekeloos werpen in den geopenden krater des volkaans, waarop Europa staat en waggelt, om op de puinhoopen der verwoeste welvaart zich zelven

te verheffen als 's hemels martelaarskroon waardig; maar als ik, ook op den ons zoo dierbaren Nederlandschen bodem, naar het bevel van mijnen Heer, in eenvoud en van harte, als een kind der waarheid het Evangelie allen creaturen predik, zeg! grijp ik dan naar de fakkel der verstoring en der verwoesting, of hef ik den olijftak op des eenigen en eeuwigen vredes!?

Heer! indien onder alle onze zwakheden, tekortkomingen en gebreken, ons hart ons niet veroordeelt, wij zien op U en stamelen: Gij zijt ons voorgegaan! Verleen ons U te mogen volgen! Heer! reinig Gij ons hart en onze daden. Neem uwen heiligen Geest niet van ons weg. Volbreng in onze zwakheid uwe kracht, opdat niet wij, alleen de Geest die van U uitgegaan, ook ons geschonken is, den leugengeest beschame, het rijk der duisternis verdringe, en alle kinderen der waarheid zamenbrenge tot de kennisse van uw wonderbaar licht, vereenigd in den geest, met de liefde, waarmeê Gij ons lief gehad hebt, als gehoorzame kinderen uws Vaders.

Daarom verre van ons die Farizeesche blaam, als ware het sluw en slinks onze kleingeestige toeleg, om onze Katholieke landgenooten bepaaldelijk over te halen tot onze kerkgenootschappelijke gemeenschap. Laat het ons niet verbloemen, Broeders en Zusters! wij hebben waarlijk op onzen kerkgenootschappelijken band in deze tegenwoordige dagen niet hoog te roemen, veeleer ons diep te schamen, en het zou ons — mij althans — tot eene hooge en onuitsprekelijke vreugde wezen, als onze Evangelieprediking, in eenvoud en opregtheid, eene gemeenschap in het aanzijn riep van Evangelisch-Katholieke Bijbelvrienden, wier aller grondregel was: Eén onze meester; — die ons Nederlandsche Protestanten daarin tot jaloerschheid verwekten, dat zij beter dan wij toonden te verstaan en te behartigen, wat de Heer heeft gesteld, tot het kenmerk der zijnen: „Hieraan zullen zij allen bekennen dat gij mijne discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder elkander." Voor het overige zeg ik van voller harte amen, op hetgeen reeds voor 50 jaren onze van Alphen schreef: „de zucht om bekeerlingen te maken heeft door het misbruik alleen veel van

haar gezag en haar vertrouwen verloren en men zou schier huiverig worden het woord op te nemen, maar het gebruik van het misbruik afgezonderd, dan noem ik het toch waarlijk eene der hatelijkste ondeugden om den weg des geluks, dien men zelf bewandelt, voor anderen te sluiten, en de vraag is alleen, of wij in onze pogingen om anderen tot onze gevoelens over te halen, zuivere oogmerken aan wettige middelen paren." Nooit Br. heb ik het daarom den Katholieken euvel kunnen duiden, dat zij ijverden voor hun geloof en poogden voort te planten, wat zij zelve hunne zaligheid achten. Maar — ik spreek van hetgeen mijne oogen aanschouwd en mijne ooren hebben gehoord en ik bij ervaring waargenomen heb — als de middelen zelve het licht niet meer verdragen kunnen, waardoor in ons oog wordt gejaagd naar een doel, dat alle redelijke godsdienst verstikt, om een rijk van deze wereld op de puinhoopen van het Christendom te plaatsen, als alles stelselmatig op het spel gezet wordt om het geweten der eenvoudigen te beheerschen, de zwakken te verschrikken, de onnoozelen te verschalken en de armen om te koopen met geld; B! neen! geen kleingeestig proselytenmaken ligt op onzen weg, maar als daar Bijbelverspreiding, Euangelieprediking en proselytenmakerij woorden gaan worden van dezelfde beteekenis en strekking, ja dan liever tienduizend proselyten, dan één, in den geest waarin de Heer en zijne Apostelen proselyten maakten — ik wenschte wel van God dat onze *Evangelische Maatschappij* er spoedig velen maakte, maar in een' anderen geest niet, in een anderen geest nooit!

Verheffen wij ons dan boven het oordeel der menschen, die slechts aanzien wat voor oogen is, om te demoediger met de belijdenis in het hart: ofschoon mij zelven van geen kwaad bewust, ik ben ook daardoor niet geregtvaardigd, ons voor den regterstoel van Hem te stellen, die eenmaal aan het licht brengt wat verborgen is en openbaart de beraadslagingen des harten. Aan den Heer ons gespiegeld, en wij kunnen niet dwalen.

Al wat Hij deed, deed Hij uit liefde tot verheerlijking van Hem, die licht en liefde is, gelijk Hij Vader wezen wil voor allen, die Hem dienen in geest en in waarheid. Ieder werk

dan onzes geloofs, zoo het een werk des Heeren, een werk uit God genoemd wordt, zij dan ook het werk der Christelijke liefde, waarvan liefde het beginsel, liefde de ziel en het middenpunt en liefde alleen het doel. Geen andere eer dan de eer desgenen, die ons gezonden heeft, gelijk Hij geene andere eer bejaagde dan de eere van zijnen en onzen Vader, en zoo daar eenige roem is, het zij deze dat wij als begenadigd met het Euangelie der eeuwige liefde nog bevoorregt zijn daarenboven, om uit dankbaarheid voor hetgeen ons werd geschonken te mogen medewerken aan de bevordering ook van anderer blijdschap tot heerlijkheid Gods des Vaders.

Aan dat doel zij ieder middel dat door ons aangewend wordt, onderworpen en overeenkomstig. Met andere woorden: onze reine bedoelingen moeten met *eerlijke middelen* gepaard gaan. Het tegendeel verfoeijen wij. Door 'sHeeren Geest levende, moeten wij ook ten allen tijde in dien geest wandelen. Wij zijn kinderen des lichts, die eerlijk en in den dag moeten leven. De wijsheid die van boven is, moge ons voorlichten, opdat de voorzigtigheid onze schreden rigte; de waarheid ga ons steeds onbeneveld voor en wijke van onze handelingen nooit, opdat de opregtheid onzer bedoelingen uit alle onze daden blijke. Laat door de prediking der waarheid, der reine waarheid, der waarheid Gods, de gedachten der harten openbaar worden, het licht in de duisternis schijnen, opdat het rijk der duisternis zich zelf oordeele. Dat zal het, zoodra de waarheid haren loop slechts hebbe. Zoo wandelde de Heer, die het licht is der wereld, in Israël om; en Hij wandelt nog naar den geest in zijne gedenkschriften om in ons midden. Dat wij *en* in onze woorden *en* in onze daden Hem zelven in de volheid zijner genade en waarheid zoo na mogelijk aan de harten brengen; alzoo doende zullen wij ons zelven *en* door openbaring der waarheid *en* door betooning van liefde aangenaam maken aan de conscientiën der menschen in de tegenwoordigheid Gods, en ten allen tijde ons kunnen verantwoorden, als die met onzen Heer tot het meest sprekend kenmerk onzer roeping stellen, dat wij onverbloemd en onverholen het Euangelie ook den armsten onder de armen willen blijven prediken, zoo lang onze adem gaat.

Reine bedoelingen met eerlijke middelen moeten *met volhardenden ijver* worden bereikt. Zoo ging de Heer ons voor. Kalmte en bezadigdheid kenmerkte alles wat Hij sprak en deed, maar ook onbezweken moed en standvastige volharding op het eenmaal afgebakend en ingeslagen spoor, en geene tegenkanting was bij magte Hem daarvan af te leiden. Als burger van den staat gaf Hij den Keizer wat des Keizers is, maar ook met den meest naauwgezetten eerbied voor de wetten des lands, bleef Hij ten allen tijde Gode geven wat Gode toekomt. Daarom God in demoed gedankt M. B.! dat wij nog leven in een land, waar de vrije Evangelieprediking zonder verkorting van iemands vrijheid of regt onder de bescherming staat van de wet, en dus niets en niemand ons weêrhouden kan, binnen de kringen die ons aangewezen staan door de magten over ons gesteld, getuigenis te geven van de waarheid; maar laat ons dan ook met te meer vrijmoedigheid gebruik maken van ons regt, als een onschatbaar voorregt, dat wij hoog te waarderen en krachtig te handhaven hebben; dat wij door niets of door niemand ons moeten laten betwisten, opdat de dagen niet komen waarin misschien de beproeving ons zwaar en de strijd ons bang zou vallen, Gode meer te moeten gehoorzaam zijn dan den menschen.

Ziet op den Heer. Neen, geen Sadduceesche schimp noch Fariseesche haat, geen wereldsgezind volksvooroordeel noch miskenning der zijnen, geene dreiging eener ruwe menigte door hare sluwe leiders opgezet om Hem te steenigen of te dooden, geen hoogepriesterlijke banvloek of vervolging waren een enkel oogenblik bij magte Hem het doel zijner zending te doen verloochenen: *hiertoe ben ik in de wereld gekomen opdat ik getuigenis zou geven van de waarheid. Een iegelijk die uit de waarheid is hoort mijne stem.* Wel wierp de Heer geen paarlen voor de zwijnen, ontweek de woede eener dolzinnige schare en schudde het stof van zijne voeten om heen te gaan daar waar men weigerde Hem te herbergen, maar nimmer hield Hij op met langmoedigheid en geduld te arbeiden ook aan het heil zijner tegenstanders door de prediking der waar-

heid, opdat de waarheid althans niet belemmerd werd en eindelijk triomferen mogt in hunne harten. En kon Hij niet meer voor hen werken, Hij bleef althans nog voor hen bidden, bidden ook aan het kruis. Vergeten wij het nooit, dat kruis de banier onzer hope, gelijk de aan dat kruis verhoogde onze gids. Voorwaar! dan zullen wij noch vertragen noch vertsagen, maar pal staan, zij het met opoffering en strijd, en volharden met kalme bezadigdheid en lijdzaam geduld, maar ook met onverflaauwden ijver en onbezweken moed als die het weten, verstaan, behartigen en betrachten; wij hebben niet ontvangen den geest der vreesachtigheid, maar der kracht en der liefde en der gematigdheid; wij schamen ons voor niemand het getuigenis van onzen Heer, al moesten wij ook met het Evangelie schade en verdrukking lijden, naar de kracht onzes Gods.

Is 's Heeren bevel onze wet, en 's Heeren Geest onze rigtsnoer, dan ook *'s Heeren belofte ons baken.* Ik ben met ulieden Wij rekenen op zijn alvermogen, zijne liefde en zijne trouw, en geven de uitkomst van onzen arbeid in Gods hand.

Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld: zoó heeft Hij gesproken, Wien alle magt gegeven is in den Hemel en op de aarde, Jezus Christus gister en heden dezelfde en tot in eeuwigheid, de Waarachtige en Getrouwe Godsgetuige, Wiens wij zijn en Wien wij toebehooren.

Broeders! het zou den zweem van dweepzieke vermetelheid verraden, zoo wij de krachten, die de Heer zijnen discipelen heeft toegezegd met die belofte, naar den letter nog van toepassing stelden op de predikers zijns Evangelies, maar even roekeloos en dwaas zou het zijn, des Heeren *alvermogen* te betwijfelen en te beweren, dat bij den Heer, (onder dezelfde voorwaarden in gelijke omstandigheden) dezelfde krachten niet aanwezig zijn om te doen welgelukken, al wat in zijne kracht en in zijnen Geest gedaan wordt tot bevordering van het Godsrijk; en wie is er, die in dezelfde teekenen, waardoor de Heer bij de vestiging zijner gemeente zoo krachtdadig heeft medegetuigd met zijne dienaren, niet voor het minst de veelbeteekenende waarborgen zou willen

zien van de gewisse zegepraal, die de geloovigen vol van den heiligen geest te behalen hebben over de magt, de listen en de jammeren van het rijk der duisternis in de kracht huns Heeren. Daar waar de trekken van des Heeren beeld door het geloof diep in de harten staan gegrift in al de kracht en het leven van den oorspronkelijken stempel, daar wordt het nooit betwijfeld: 's Heeren arm niet verkort. Die met ons is, Hij is meerder dan die zich tegen ons verheffen. Wij vermogen alle dingen door Christus die ons kracht geeft.

Nog is de Heer immers die Hij was, en blijft Hij die Hij is. Wijsheid moge Hem doen toeven om zijne heerlijkheid te openbaren; aan zijne *liefde*, om eenmaal allen onder zijne vleugelen te verzamelen, een enkel oogenblik te twijfelen, zou heiligschennis wezen. De liefde ons aan het kruis verzegeld, is het onderpand van ons vertrouwen. Al worden ook onze pogingen vaak ijdel bevonden, al stuiten wij ook op hinderpalen niet te berekenen, ja moest ook teleurstelling op teleurstelling, en wat God verhoede! tegenstreving, verdrukking, vervolging het deel der onzen worden, in deze allen zullen wij immers meer dan overwinnaars wezen door Hem die ons heeft lief gehad. Wie is het, die de wereld overwint dan die gelooft in den Zoon des Allerhoogsten; en niemand die ons kan scheiden van zijne liefde, zoolang zijn woord nog toegang behoudt tot onze harten: mijne genade zij u genoeg.

Achttien eeuwen reeds verkondigden ons des Heeren *trouw*. Nooit heeft het nog een eenigen van zijne Evangeliepredikers wier hope Hij gebleven is, aan iets laten ontbreken? Zoo zullen dan ook wij niet worden beschaamd, en de Heer zal het schild der onzen wezen. Nog immers daalt er van Hem kracht uit den Hoogen, en zoo wat wij naar zijnen wil en in zijnen naam vrijmoedig van den Vader bidden, het wordt verhoord. De Vader geeft nog mildelijk en overvloedig de gaven zijns Geestes den kinderen, die het in ootmoed en met vertrouwen bidden. Mogten dan onze wenschen niet worden vervuld, dat onze oogen nog den dageraad aanschouwen mogen van eenen nieuwen dag, die opga voor de duizenden,

die nog in duisternis verkeeren; zoo waarachtig het woord des Heeren, ja amen! wordt bevonden: *de poorten der helle, zij overweldigen mijne gemeente niet*, zoo waarachtig zullen onze kinderen en kindskinderen nog de vruchten plukken van hetgeen wij naar 's Heeren bevel in zijnen geest hebben mogen zaaijen en planten. Op Hem dan het oog, tot Hem het hart, als wij werkende zoolang het dag is, aan onze en elkanders zaligheid, Gode de uitkomst onzes werks toebetrouwen, wetende, dat Hij alleen in ons het willen en werken naar zijn volzalig welbehagen volbrengt, reikhalzend uitziende naar den tijd, waarop in 's Heeren naam zich alle knie zal buigen in hemel en op aarde, en alle tong belijden, dat Jezus Christus is de Heer tot heerlijkheid Gods des Vaders; en het zal zijn: ééne kudde onder éénen Herder, God alles in allen!

AMEN.

GEBED.

Nazang: Gez. LXXXVII, vs. 1, 3:

Ja, Amen! Vader, Ja!
Gij slaat ons smeeken ga',
Gij zult ons niet beschamen:
Het woord van uw gena',
Blijft, Vader! eeuwig Ja,
In Christus, Ja en Amen.

Ons oog is op uw' Zoon,
Die ons tot uwen troon,
Als Middlaar, in wil leiden;
Al wat ons hart begeert,
Gelijk zijn voorschrift leert,
Dat mag 't geloof verbeiden.

[2]

DE EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ

TEGENOVER

CHRISTUS, DEN GETUIGE DER WAARHEID.

LEERREDE

TER

VOORBEREIDING VAN DE DERDE ALGEMEENE VERGADERING

DER

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ,

tot bevordering van waarheid en godzaligheid onder Roomsch-Katholieken,

UITGESPROKEN IN DE

NIEUWE KERK TE AMSTERDAM,

4 *September* 1855,

DOOR

J. F. BLAAUW,
Predikant te *Rotterdam.*

ARNHEM,
G. W. VAN DER WIEL.
1855.

1ste voorz. GEZANG III: 1 en 3.

Voorlezen Rom. XII: 1, verv. XV: 13, verv. II Cor. II: 15 enz.

2de voorz. PSALM LXXXIX: 1 en 7.
Tusschenzang GEZANG XCIX: 4.
Nazang GEZANG L: 4.

Hooggeschatte Bestuurders, Afgevaardigden, Leden en Begunstigers der *Evangelische Maatschappij*, en gij allen, Broeders en Zusters in den Heer, genade zij u en vrede van God, onzen Vader, en van Jezus Christus onzen Heer!

De godsdienstoefening tot welke wij in dit uur vergaderd zijn, draagt een geheel eigenaardig karakter, heeft geheel eigenaardige bedoelingen. De Bestuurders en Afgevaardigden der *Evangelische Maatschappij* wenschen hunne derde Algemeene Vergadering ter dezer stede te houden, en voor dat zij zich op den dag van morgen aan hunne werkzaamheden begeven, is het hun eene dringende behoefte, zich te vereenigen in het gemeenschappelijk gebed en door de verkondiging van het eeuwig Evangelie tot getrouwheid aan hunne heilige roeping zich te laten opwekken. Ziet, in de wijd vermaarde hoofdstad van ons dierbaar vaderland, onder de statige gewelven van het aanzienlijkste harer kerkgebouwen, opgerigt aan het schoonste van hare woelige pleinen, komen wij openlijk en plegtig bijeen, tot een krachtig getuigenis van de hooge waardering onzer Protestantsche voorregten en van onze medelijdende liefde met onze dwalende Roomsche Broeders. Dat is een gunstig teeken des tijds. Gode zij dank, wij leven in een land, waar de vrijheid niet maar in naam, maar met der daad wordt gekend en geëerd. Gode zij dank, het christelijk leven is bij ons vooruitgegaan, ons Protestantsch bewustzijn is bij ons tot vastheid en helderheid gekomen.

*

Neen, ik mag het u niet verbergen, ik reken het mij tot eene eer en een genoegen in dit uur en aan deze plaats voor u te zijn opgetreden. Ontvangt er de betuiging mijner erkentelijkheid voor, veelgeachte Hoofd-Bestuurderen onzer Maatschappij, dat gij mij verkozen hebt, om aan dezen avond uw voorganger te zijn. Waarom uwe keuze op mij is gevallen, weet ik niet. Ik heb vertrouwd, dat gij daarvoor deugdelijke en wel doordachte redenen hebt gehad. De Heer geve dat de uitkomst aan uwe verwachtingen beantwoorde. Meent nu echter niet M. H., dat ik bij de ingenomenheid met mijne taak de moeijelijkheid daarvan voorbijzie. Het tegendeel is waar. Toen ik het verzoek van de Hoofd-Bestuurders om bij deze gelegenheid het woord te voeren, zonder aarzeling had aangenomen en al spoedig mijne gedachten verzamelde om te beraadslagen: *wat* en *hoe* ik spreken moest, bleek het mij, dat de eischen, waaraan ik moest trachten te voldoen, inderdaad niet gering waren. Door ongegronde redenering of een minder juist gekozen woord zou ik al ligt aan de goede zaak kunnen schade doen. Want niet alleen vrienden en voorstanders onzer Maatschappij, ook onverschilligen en twijfelmoedigen moest ik veronderstellen dat aan deze plaats tegenwoordig zouden zijn. Zoowel opregt als voorzigtig; zoowel krachtig als liefderijk, zoowel bescheiden als onbevreesd moest ik in mijne rede wezen. Ja, zoo moest ik haar, naar mijn oordeel inrigten, dat, zoo soms een Roomsche Broeder met ons was opgegaan, hij, ook bij het hooren van hetgeen uit den aard der zaak niet anders dan onaangenaam hem kan aandoen, toch geen regt zou hebben zich gekwetst of beleedigd te gevoelen. Behoef ik u te verzekeren, dat ik mij onbekwaam rekende, om aan al die eischen te beantwoorden, dat het meer dan eene ijdele pligtpleging is, wanneer ik uwe toegevendheid inroep en u dringend vraag dat gij niet meer van mij verlangt, dan dat ik doe, wat ik kan. De weg, dien ik heb ingeslagen om mijne taak zoo goed mogelijk te vervullen, is eenvoudig. Ik vroeg, wat zou de Heer wel hebben gedaan, leefde Hij in onzen tijd? Zou Hij het werk der *Evangelische Maatschappij* hebben voorgestaan, of tegengestaan? Zou hij mij tot spreken hebben aangemoedigd, of daarvan hebben terug gehouden? En mijne rede zal

niet anders behelzen dan de gedachten die bij dat onderzoek zich aan mij voordeden en bij mij ontwikkelden. Mij dunkt, zoo zult gij mij uwe belangstelling niet onthouden. Want Christen te zijn, — wat is het anders dan, door den geest van Christus bezield, te wandelen in gelijkvormigheid aan Hem en te doen wat Hij gedaan heeft of in gelijke omstandigheden gedaan hebben zou? Kunnen wij bewijzen, dat het Christenpligt is waarheid en godzaligheid te bevorderen onder Roomsch-Katholieken, dat onze Maatschappij het werk des Heeren doet — wie zou dan nog aarzelen onder hare banieren zich te scharen, wie zich niet gelukkig achten haar lidmaatschap te hebben aanvaard? En hoe zullen wij op de Maatschappij zelve heilzamen invloed uitoefenen, dan wanneer wij haar trachten te bevestigen in Christus, die ons hoofd is en het voetspoor haar wijzen, waarop Hij haar is voorgegaan?

Welaan dan, stellen wij onze Maatschappij tegenover Christus. Vragen wij den Heer, wat oordeel Hij over hare werkzaamheden velt; wat Hij wil dat wij doen zullen: òf hare poging ondersteunen, òf onze hulp haar ontzeggen?

Niet moeijelijk zal het ons vallen 's Heeren meening te verstaan, wanneer wij ons herinneren wat Hij verklaarde aangaande het doel Zijner komst en den aard Zijner werkzaamheden. Hoort het koninklijk woord, dat Hij sprak in den lijdensnacht en dat ons is opgeteekend:

Joh. XVIII: 37m.

Hiertoe ben Ik geboren, en hiertoe ben Ik in de wereld gekomen, opdat Ik der waarheid getuigenis geven zou.

Het mag onnoodig geacht worden het tafereel, dat de tekst ons vertegenwoordigt, uitvoerig u te schetsen. Gij allen roept het u, ook zonder onze hulp, gemakkelijk voor de verbeelding, en ligt zouden wij door eene uitvoerige schildering, van het eigenlijk doel onzer rede te verre worden afgevoerd. Dit weinige zij u dan voor ditmaal voldoende. Wij vinden den Heer voor den regterstoel van Pilatus, die door den keizer van het eeuwige Rome, dat aan Abraham's vrije kinderen hunne staatkundige vrijheid ontnomen heeft, is aangesteld om in de overwonnen landen de rust en veiligheid te beschermen. De joodsche raad toch heeft Hem als een ter

dood veroordeelde, naar het regthuis van den landvoogd gebragt, om van dezen de bekrachtiging te verkrijgen van het vonnis dat over Hem is geveld. De landvoogd is niet zoo bereidwillig geweest om hun verlangen te bevredigen als de Overpriesters hadden gehoopt, en heeft den beschuldigde in een afzonderlijk verhoor genomen, om de gegrondheid der aanklagt te onderzoeken. Met hoogen ernst vraagt hij den Heer: „zijt gij de koning der Joden?", en zoo ver de Heer de verdenking van zich wijst, dat Hij naar eene aardsche heerschappij gestaan hebben zou, zoo krachtig handhaaft Hij zijn regt op den eeretitel van Koning. Koning is Hij, maar niet in den gewonen en eigenlijken zin van het woord. Hij is Koning naar de beloften aan de vaderen geschied: Koning in het rijk der waarheid en geregtigheid. „Hiertoe ben ik geboren en hiertoe ben ik in (tot) de wereld gekomen," — zoo hooren wij Hem spreken — „opdat Ik der waarheid zou getuigenis geven." Wij hebben hier, naar ik meen, te denken aan de hoogste waarheid in het algemeen, de waarheid op godsdienstig en zedelijk grondgebied; de waarheid, die niet maar het verstand verheldert, maar ook den wil heiligt; die niet maar door de rede doorzien, maar ook in het harte opgenomen en in den wandel in beoefening gebragt, gedaan wordt; de waarheid, met één woord, die zalig maakt. „Der waarheid getuigenis geven", dat wil zeggen, ten voordeele der waarheid zijne stem verheffen, haar partij trekken, zijne krachten aanwenden, om haar regt te laten wedervaren, ingang te verschaffen, haar de overwinning over dwaling en leugen te verzekeren. Daartoe is Jezus geboren, daartoe in de wereld gekomen; daartoe heeft Jezus het licht ontvangen, daartoe is Hij in het openbaar opgetreden; dit is het doel van Zijne verschijning in het vleesch en Zijne werkzaamheid onder de menschen, der waarheid ten woordvoerder, ten voorspraak, ten verdediger te zijn, en een iegelijk, die uit de waarheid is, die lust tot waarheid in zijn binnenste heeft, hoort Zijne stem, zet als leerling aan Zijne voeten zich neder en erkent Hem in Zijne verhevene waardigheid.

Komt, Gel.! dat wij naar aanleiding van 's Heeren belijdenis tegenover Rome's landvoogd

eerst het beeld van den Heer, zoo als Hij der waarheid getuigenis geeft, in korte trekken, elkander afschetsen en wat Hij beweert in den tekst, regtvaardigen;

en *ten tweede*, op een paar bijzonderheden, die bij de tegenwoordige gelegenheid verdienen op den voorgrond te worden geplaatst, wat naauwkeuriger onze aandacht vestigen.

Zoo zullen wij 's Heeren oordeel op deze *drie* punten verstaan; 1°. dat wij *waarheid en godzaligheid* bevorderen; 2°. bevorderen onder *Roomsch-Katholieken*; 3°. bevorderen volgens de *bij ons bestaande reglementen.* Zoo zullen wij den eeretitel regtvaardigen, die de Maatschappij zich toekent, zich noemende *Evangelische Maatschappij*, en worden aangespoord, om zonder tegenspraak te duchten, met moed en volharding op het ingeslagen spoor voort te gaan.

Verwacht intusschen van mij geen kunstige redenen en schitterende welsprekendheid. Ik spreek eenvoudig naar de mate der gaven mij toevertrouwd. Mag ik maar der waarheid getuigenis geven, dan zal ik niet onwaardig staan op deze heilige plaats, in deze heilige vergadering, dan zal de vrijmoedigheid die ik gebruik geen vermetelheid of aanmatiging zijn. Dat hoorders en spreker tot voorbereiding voor hunne gewigtige overdenking biddende met elkaâr zingen Gez. XCIX: 4.

I. Eerst willen wij dan het beeld van den Heer, zoo als Hij der waarheid getuigenis geeft, in breede trekken elkaâr afschetsen, en wat Hij beweert regtvaardigen.

„Om der waarheid getuigenis te geven." Ja! daartoe is de Heer geboren en tot de wereld gekomen. Want wie is Hij? Hij is mensch als wij; ja, maar ook weder niet als wij, want Hij doet geene zonde, en er wordt geen bedrog in Zijnen mond gevonden, en de volheid der Godheid woont ligchamelijk in Hem. Hij is een frissche spruit op den schier verstorven stam, een rein lid onder het geheel verdorven geslacht van ons menschen-kinderen. En zonder zonde zijnde, is Hij ook zonder dwaling. Geen booze lust of zondige hartstogt benevelt Zijn inzigt. Hij doorziet de waarheid geheel en al. Niemand kent den Vader dan de Zoon des

Vaders, die heerlijkheid bij den Vader had eer de wereld was. En wie ook zou kennen wat des menschen is, gelijk de Zoon des menschen, in wien het ideaal der menschheid verwezenlijkt wordt? „Ik ben de waarheid", zoo spreekt Hij van zich zelven, wetende wie Hij is; en waar is de vriend of vijand, die met grond van berispelijke aanmatiging Hem kan beschuldigen?

En zoo door den Vader geheiligd en met Zijne heiligheid en wijsheid begiftigd, opdat Hij de miskende en verborgene waarheid weêr op den troon zou plaatsen, beantwoordde Hij getrouw aan het doel Zijner roeping.

Hoort Hem spreken. Neen, Hij geeft niet in dien zin der waarheid getuigenis, dat Hij ten opzigte van ieder gedeelte van wetenschap en kunst leeren zou, wat waarheid is, en alle geheimen aan den hemel, op de aarde en in de zee ontsluijeren zou. Daartoe is Hij niet van den Vader neêrgedaald: Hij treedt niet op als geleerde, maar als Godsgezant, en de hoogste waarheid, die van God getuigt, en aan de ontdekking van ieder andere waarheid vooraf moet gaan, verkondigt Hij luide. Hij opent den menschen de oogen voor het bedrog der zonde en wijst hun hunne afdwalingen van den weg der waarheid met duidelijkheid aan. Hij gaat daarbij te werk, zonder aanzien des persoons. Ook de liefde maakt hem niet blind voor de gebreken Zijner vrienden en, wie ook tot Hem nadere, Hij, die weet wat in den mensch is, jaagt de nevelen des vooroordeels voor een ieder weg en doet hem zien, welke de ware toestand zijns harten is. Daarbij verklaart Hij aan Zijne hoorders den Eeuwige. Alle verkeerde begrippen, die aangaande de Godheid mogen gekoesterd worden, vinden in Hem hun bestrijder; en om het even, of het aan Zijne hoorders welgevallig mogt wezen, of niet, wat waarheid is in God, predikt Hij met groote kracht. Van Hem gaat de kennis van God uit, als van den barmhartigen Hemelvader, die regent over goddeloozen en regtvaardigen, die zich over den boetvaardigen zondaar met onverkoelde liefde ontfermt en voor den Heiden, zoowel als voor den Jood al de schatten Zijner genade heeft weggelegd. En vraagt men Hem, hoe de mensch,

die zondaar is geworden, weder met dien Vader in gemeenschap zal treden, Hij noemt zich zelven den weg, die tot den Vader leidt. Al schijnt Hij aanmatigend, al kan Hij de verdenking en bestraffing, den haat en de vervolging van aanzienlijken en wetgeleerden niet ontgaan, de waarheid is Hem boven alles dierbaar. Onbeschroomd maakt Hij zich zelven bekend als het brood des levens, den waren wijnstok, het licht der wereld, de opstanding en het leven, den Eengeborene des Vaders, die van den Vader is uitgegaan en tot den Vader wederkeert. Zoo geeft Hij der waarheid getuigenis, predikende de verborgenheid van het Koningrijk Gods.

Maar ziet ook Zijne daden; let ook op Zijne gezindheid. Met Zijne verschijning heeft de waarheid opgehouden een afgetrokken begrip, of eene moeijelijk te bereiken voorstelling te wezen. Zij heeft in Hem leven en werkelijkheid verkregen. In Hem treedt zij denkende en handelende voor onze oogen op. Want wat mensch te zijn beteekent, geeft Hij ons te *aanschouwen.* Hij is het beeld des Ongezienen; die Hem heeft gezien, heeft den Vader *gezien.* Dat één te zijn met den Vader voor den mensch zaligheid is, dat wordt in Hem als in een ontegensprekelijk voorbeeld *aangetoond;* Hij *openbaart* zich zelven aan ons als den Middelaar Gods en der menschen. Zoo is het niet slechts door Zijne woorden, maar ook door Zijne wonderen en werken, ja door Zijn zitten en Zijn opstaan, door Zijn zwijgen en Zijn rusten, door de gebaren Zijner hand en den blik Zijner oogen, door alles wat Hij dacht, deed en sprak, door alles, volstrekt alles, dat Hij der waarheid getuigenis geeft.

Hij moge dan bij Zijne omwandeling hier beneden een man van smarten zijn, zonder gedaante of heerlijkheid; Hij bezit eene andere heerlijkheid, dan die van deze wereld is. De zondaars mogen haar niet zien; die uit de waarheid zijn verblijden zich in haren glans. Koning is Hij in het rijk der waarheid. Daar te heerschen is de bestemming Zijns levens, het doel Zijner werkzaamheid.

En gij zijt toch niet van oordeel dat Hij bij het einde Zijner aardsche verschijning de teugels van Zijn bewind heeft afgelegd? Neen, Hij is Koning tot in eeuwigheid. Hij gaat voort der waarheid ge-

tuigenis te geven; Hij doet het door middel van Zijne gemeente in wier schoot Hij de waarheid, als een kostbaar bezit heeft neêrgelegd, en die Hij door den geest der waarheid tot de kennis van al de waarheid leiden wil. Daartoe kweekte Hij Zijne eerste gezanten op, dat zij na Zijn vertrek van de aarde Zijn werk hier beneden opvatten en verder ontwikkelen zouden. En zij, getuigen van Zijne heerlijkheid van den beginne af en vervuld met den h. Geest, vingen den strijd aan met de magt der dwaling, die de wereld overweldigd had, en deden de stem der waarheid hooren te Jeruzalem en te Antiochië, te Athene en te Rome. Wel bleef de gemeente later niet altijd getrouw aan hare roeping; wel liet zij den leugen in haar midden onbedwongen heerschen en gedoogde dat het licht der waarheid voor haar verborgen werd; maar toch verloor de waarheid niet al hare kracht, toch zag zij zich niet van allen invloed beroofd. Als de waarheid het hevigst gesmaad, het schandelijkst onderdrukt werd, dan hernam zij hare oude veerkracht weder, en Koningen noch priesters waren magtig genoeg haar het zwijgen te gebieden. Dat zien wij in de gebeurtenissen der 16de eeuw, toen de gemeente weder uit haren langen en heilloozen slaap ontwaakte en tot bewustzijn van hare roeping kwam; toen zij zich ontworstelde aan de dienstbaarheid der onkunde en dwaling, protest inleverde tegen alle gezag, dat haar zou willen noodzaken de waarheid prijs te geven, en goed en bloed voor de ongestoorde belijdenis der waarheid veil had. Gemeente van Christus, verstaat dan ook nu wat de Heer wil dat gij doen zult. Akelige duisternis bedekt de volkeren, die de heerlijkheid van den onverderfelijken God veranderen in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijk mensch, en van gevogelte, en van viervoetige en kruipende dieren. De ongeregtigheid bezoedelt den mensch, dat pronkstuk van de scheppende almagt Gods, en zet hem aan om tegen zijn God en Vader, die hem kroont met goedertierenheid, oproer te plegen. Een geest van leugen waart alomme rond, om de dwaasheid der menschen te roemen boven de wijsheid Gods, het kruis te stellen tot een teeken der bespotting en het koningrijk der hemelen te vernederen tot een koningrijk dezer aarde, welks burgerschap voor goud en aanzien te koo-

pen is, en waarin, geheel in tegenspraak met zijne oorspronkelijke instelling, niet hij die dient, maar hij die heerscht de meeste is. Gemeente van Christus, daartoe hebt gij uw aanzijn verkregen, daartoe zijt gij tot de wereld gekomen, opdat gij der waarheid zoudt getuigenis geven. Hoort het woord uws Konings: „gij zijt het zout der aarde, het licht der wereld."

Dat wij dan tot eene Maatschappij ons vereenigen, om waarheid te bevorderen, kan niemand wraken, want dat is geheel naar het voorbeeld en in den geest van den Heer. En dat wij onze leus alzoo stellen: ter *bevordering van waarheid en godzaligheid* verdient ook geen verwondering. Want tusschen waarheid en godzaligheid bestaat een onafscheidelijk verband. Waar geen waarheid is, is ook geen godzaligheid, en van de mate der waarheid die wij bezitten, hangt af de mate der godzaligheid, die wij ten toon spreiden. De geschiedenis van alle tijden en volkeren, ja, de geschiedenis van iederen mensch is dáár, om te staven, wat de Heer verklaarde: de waarheid zal u vrij maken.

II. Gaarne zou ik den invloed van de kennis der waarheid op de beoefening der godzaligheid in 't breede u aanwijzen, indien het onderwerp mijner rede daardoor niet al te rijk zou worden en er ook niet een paar bijzonderheden waren, die door mijnen tegenwoordigen tekst mij meer regtstreeks aan de hand worden gegeven en ook allezins *verdienen op den voorgrond te worden geplaatst.* Zij hebben betrekking op de *personen* aan wie, en de *wijze* waarop wij der waarheid moeten getuigenis geven.

„Maatschappij ter bevordering van waarheid en godzaligheid onder *Roomsch-Katholieken.*" — De Roomschen zijn alzoo de voorwerpen onzer zorg. Is dat goed? Vindt dat bij den Heer lof? Laat ons zien. *Wie* waren het voor wie Christus de stem der waarheid verhief?

Dat waren de Joden. Hij zegt in den Tekst: „daartoe ben ik tot de *wereld* gekomen;" en ja, geen volk was van Zijne bemoeijingen buiten gesloten. Dit leerde Hij met woorden, zeggende: „zij zullen komen van het Noorden en Zuiden, van het Oosten en Westen en aanzitten in het koningrijk Gods." Dat bevestigde Hij met daden, zich ook tot de Samaritanen

keerende, ook voor Heidenen Zijne wondermagt ten beste hebbende. Maar toch, al was geen volk van Zijne bemoeijingen buiten gesloten; het waren in de eerste plaats de Joden aan wie Hij Zijne zorg wijdde. En in den lastbrief Zijner Apostelen, die allen uit Israël waren genomen, stond niet alleen geschreven, dat zij het Evangelie moesten prediken aan alle volkeren, maar ook dat zij moesten beginnen van Jeruzalem.

Dit verdient onze opmerking en ernstige behartiging. Want Jezus' voorbeeld moet ons ook ten rigtsnoer zijn bij de keuze der personen voor wie wij het eerst en het meest der waarheid moeten getuigenis geven. Ja, onze arbeid moet zich uitstrekken tot Joden en Heidenen, maar wij hebben boven alles toe te zien, dat wij, ons ontfermende over de volkeren, die verre zijn, niet verwaarloozen de volkeren, die nabij zijn. En ik bidde u, tot wie zullen wij ons met de prediking der waarheid dan eerder wenden, dan tot Rome's volgelingen? Dezelfde redenen, die er voor den Heer in Zijne dagen bestonden om het eerst en het meest Zijne zending te rigten tot Abraham's nakroost, bestaan er voor ons om het eerst en het meest de belangen der Roomschen te behartigen. Ik wil maar twee redenen bijbrengen. *Even als de Joden van Jezus' dagen, zijn de Roomschen van onzen tijd in 't bezit van waarheid*, en *Rome niet minder dan Israël houdt de waarheid ten onder door de leugen.*

De Joden van Jezus' dagen waren in 't bezit van waarheid. Ik haal ten bewijze alleen de éène plaats van Paulus aan, waar hij van de Joden, die hij *zijne broeders* noemt, verklaart: „welke Israëlieten zijn, welker is de aanneming tot kinderen en de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de dienst van God en de beloftenissen, welker zijn de Vaders, en uit welken Christus is, zooveel het vleesch aangaat." – Maar nu, de Roomschen in 't bezit van waarheid? Wachten wij ons voor eenzijdigheid in 't beoordeelen van andersdenkenden. Laat ons toezien, dat wij niet door overdrijving aan de Roomsche Kerk den naam van Christelijke Kerk ontzeggen en haar geen anderen rang toekennen, dan van een verfijnd en naar de eischen van onzen tijd ingerigt Heidendom. Want voorwaar! de Roomsche Kerk is eene Christelijke

Kerk; van Gods kant is de waarheid die in Christus is haar geschonken. Of is ook haar het Evangelie niet toevertrouwd? Wordt ook in hare tempelen Christus niet geprezen als de Middelaar Gods en der menschen? Is het ook Zijn zoendood niet, van wien de boetvaardigen daar troost verwachten, waarheen zij ook zelfs door het Misoffer gewezen worden? Wordt ook daar van den h. Geest niet geleerd, „dat Hij de lidmaten der ware Kerk van Christus door het mededeelen Zijner genade heilig maakt, omdat Hij de liefde van den Vader en van den Zoon is, en omdat uit Gods liefde alle heiligheid voorkomt?" ([1]) Zoo de Roomsche Kerk geen waarheid bezat, hoe zou zij dan ook mannen onder hare leden hebben geteld als een innig liefhebbende *Fénélon*, een gemoedelijk vrome *Sailer*, een streng zedelijke en roerend ernstige *Massillon*, een nederige en kinderlievende *Schmidt?* Deze mannen en zoo vele anderen, wier namen de wereld niet kent, maar die zijn opgeschreven in het boek des levens, dat voor Gods aangezigt is, zouden het in de Roomsche Kerk niet hebben kunnen uithouden, zoo zij hen had verhinderd tot Christus te gaan, zoo zij hunne behoefte aan waarheid en godzaligheid in het geheel niet bevredigd had. Ja, de Roomschen zijn met ons begenadigden van God, in Christus Jezus. Met ons zijn zij tot denzelfden doop gedoopt, door hetzelfde bloed gereinigd, tot dezelfde heerlijkheid geroepen. Daarom noemen wij hen broeders in den Heer en strekt de toegenegenheid van ons hart tot hen zich uit.

Maar nu ten *andere: Rome niet minder dan Israël houdt de waarheid ten onder door de leugen.* Ach! hoe ver was Israël in Jezus' dagen van de waarheid afgedwaald. Den God van hemel en aarde beschouwden zij als een volks-God, die met partijdige liefde Abraham's nakroost begunstigde en de Heidenen verstiet. „Zij hadden een ijver tot God, maar niet met verstand, want alzoo zij de regtvaardigheid Gods niet kenden, en hunne eigene geregtigheid zochten op te rigten, zoo waren zij der regtvaardigheid Gods niet onderworpen." — En wat zullen wij van Rome zeggen? Helaas! het kost pijn, van broeders, van leden van het ligchaam van Christus, het kwade te moeten getuigen; maar de liefde wordt zwakheid, als

([1]) Cat. 11de les, vr. 7 en 8.

zij aan de waarheid te kort wil doen. Daarom mogen wij geen verschooning gebruiken. Rome bezit het Evangelie, maar onthoudt het aan hare dienaars, acht het ten minste in den regel het veiligst dat zij het niet lezen, en die het waagt het binnen te brengen in de staten waar zij alleen heerschappij uitoefent, wordt tot geldboete en kerkerstraf en ligchaamskastijding veroordeeld. Rome erkent dat Christus is mensch geworden „om de menschen door Zijn voorbeeld en leeringen den weg ten hemel aan te wijzen, en om hen van de slavernij des duivels en van den eeuwigen dood te verlossen ([1]);" maar hoeveel middelpersonen plaatst zij tusschen Christus en de geloovigen? De Roomsche eeredienst wordt hoe langer zoo meer Maria-dienst. Gij weet hoe de pauselijke stoel door de vaststelling en plegtige bekendmaking van het nieuwe leerstuk, waarbij de *onbesmette ontvangenis van Maria* tot kerkleer wordt verheven, de aardsche Moeder met den Zoon uit den hemel — gaan wij te ver als wij zeggen — op ééne lijn heeft geplaatst? En al wordt er bij het onderwijs in de Roomsche Kerk onderscheid gemaakt tusschen de *aanbidding* Gods en de *aanroeping* der heiligen, en geleerd, „dat men de heiligen niet eert als Goden, maar als vrienden en dienaars van den waren God" ([2]), waar wordt in de Schrift van een anderen voorspreker dan van Christus gesproken, en zou de eenvoudige leek dat fijn en spitsvondig onderscheid tusschen *aanbidding* Gods en *aanroeping* der heiligen wel niet ligtelijk uit het oog verliezen? Ja, God moge ook aan Rome de waarheid, die in Christus Jezus is, gegeven hebben, Rome verbergt de waarheid achter den leugen. De waarheid zegt: God was in Christus de wereld verzoenende met zich zelven: God heeft ons het eerst lief gehad." Rome leert in de acten van het concilie van Trente, dat God door het Misoffer *verzoend*, *bevredigd* wordt, en eerst alzoo bevredigd de misdaden en zonden vergeeft ([3]). De waarheid zegt: „gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders, gij zijt een koninklijk priesterdom, een heilig geslacht"; Rome dat aan den eenen kant in zijne priesters den mensch bovenmate verheft en hem een wondervermogen en heerlijkheid

([1]) Cat. 7de les vr. 3. ([2]) Cat. 22ste les vr. 1. ([3]) Sessio XXII. Cp. 2.

toekent, dat hem schier boven den rang van het schepsel plaatst, verlaagt aan den anderen kant in zijne leeken den mensch tot een staat van dienstbaarheid, waarbij hij alle zelfstandigheid verliest, en wil, hij zalig worden, gedoemd wordt om zonder tegenspraak te denken en te gelooven wat de Kerk, d. i. wat de paus denkt en gelooft. De waarheid zegt: „wij worden geregtvaardigd uit genade door de verlossing die in Christus Jezus is"; Rome wil, dat de zaligheid *verdiend* zal worden en schrijft als goede werken voor: uitwendige plegtigheden, werktuigelijke ceremoniën, waarbij men een onbekeerd hart in zijn binnenste omdragen kan. De waarheid zegt: „één is uw Meester, Christus; Hij is Koning, Hij alleen;" Rome huldigt den paus als stedehouder en plaatsbekleeder van Christus op aarde, eischt dat alle volkeren hem als wereldlijk en geestelijk hoofd zullen eerbiedigen en spreekt over ieder die zich aan zijn gezag niet blindelings onderwerpt, het vonnis der eeuwige verwerping uit.

Ziet, geliefden, zoo zou ik nog in 't breede kunnen verder gaan. Maar genoeg reeds. Naast de stelling: *Rome is in 't bezit van waarheid*, is ook de andere bewezen: *Rome houdt de waarheid ten onder door de leugen.*

En wat volgt nu uit deze beide stellingen? Dit, dat Rome het eerst en het meest op den arbeid onzer christelijke liefde aanspraak heeft. Omdat Israël de belofte Gods had ontvangen, maar die jammerlijk verwaarloosde; omdat Israël de waarheid had en haar vergat, verdraaide, verloochende, daarom wendde Christus zich het eerst en het meest tot de zonen van Jakob. Want onder Israël zouden er zijn, die vatbaar waren om de waarheid te verstaan. Aan Israël was al zooveel gedaan, het zou dubbel te betreuren zijn indien dat alles ten laatste vruchteloos was. En had Israël groote voorregten genoten, zijn oordeel zou ook te zwaarder zijn, als het den onvruchtbaren vijgeboom gelijk bleef. Onze verhouding nu tegenover Rome is dezelfde, als die van Jezus tegenover Israël. Neen, wij mogen de Roomsch-Katholieken niet aan zich zelven overlaten. Goed is 't, dat wij onze zendelingen uitzenden naar Joden en Heidenen, want de wereld is de akker, dien wij bebouwen moeten, maar zoo wij nu daarmede ons tevreden

stelden en ter wille van Jood en Heiden, Rome vergaten, wij zouden niet minder te berispen zijn dan de moeder, die buiten haar huis armen gaat bezoeken en de opvoeding harer kinderen verwaarloost. Want de Roomschen zijn huisgenooten Gods en mede-erfgenamen van Christus gelijk wij. Ach, als zij voortgaan de waarheid te verminken en het Evangelie te minachten, van wat hoogte zullen zij worden neêrgestort, en wat droefheid, wat zielesmart zal het den oversten herder kosten, de schapen, voor wie Hij Zijn leven gaf en die aanvankelijk Hem toebehoorden zoo verre te zien afgedwaald. Zijt ons dan heilig, Maatschappij tot bevordering van waarheid en godzaligheid onder Roomsch-Katholieken! Helaas, dat gij uw bestaan slechts bij zeer weinige jaren telt, — dat is aan onze traagheid te wijten; daarvoor betaamt het ons, ons voor God te verootmoedigen. Maar nu zullen wij dan ook met dubbelen ijver uwe pogingen ondersteunen. Verre, zeer verre is het van u op proselytenmakerij in den gewonen zin u toe te leggen, door geld zielen te willen koopen en met Rome een oneerlijken strijd te willen aangaan. Gij ijvert niet voor de uitbreiding van eenig kerkgenootschap; gij zegt niet aan den Roomsche: word *Protestant*, en nog veel minder: *verander van godsdienst*; gij ijvert voor de waarheid alleen, en alleen de waarheid is uw wapen. Gij zendt uwe Evangelieboden uit tot de Roomschen met de prediking van het kruis der verzoening en des vredes. Gij biedt hun den Bijbel aan, volgens vertalingen door hunne eigene Kerk goedgekeurd. Gij verspreidt geschriften om de dwalingen der Roomschen aan de dwalenden bloot te leggen en roept allen toe: onderzoekt de Schriften, bepeinst ze, beproeft ze: alleen daardoor wordt gij onze broeders in het geloof, zult gij Protestanten, zult gij Evangelischgezinden worden, omdat gij de gehoorzaamheid aan pauselijke regels en bepalingen of aan bisschoppelijke besluiten vervangt door de gehoorzaamheid aan de regelen en besluiten van het Evangelie, omdat gij u geheel van menschelijk gezag vrij maakt en u geheel onderwerpt aan het gezag Gods (1). Gij wekt de Protestantsche Christenen op, om standvastig en altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren. Want gij zijt niet te-

(1) *Heilbode*, nº. 9.

vreden met geldelijke bijdragen, maar naar den geest van 't Evangelie wilt gij dat uwe belangen niet maar door uwe Bestuurderen, maar ook door *de leden zelven* worden behartigd (1). En kind des lichts, schuwt gij het licht niet, maar al uwe werken zijn openbaar. Daarom vergadert gij ook aan deze plaats, daarom zijn uwe handelingen te lezen voor wie zulks wil. Zegen van God over uwe Bestuurders, zegen over uwe Evangelisten, zegen over uwe Leden! Wie, wie zou u nog zijne ondersteuning weigeren? Wie, wie zou nog weêrstand bieden aan de roeping, die gij van Christuswege hem brengt, en niet in zijn maatschappelijk en huisselijk verkeer, door openbaring der waarheid in woorden en werken, ook niet aan de conscientiën der Roomschen de waarheid trachten aangenaam te maken? Als een eenig man scharen wij ons onder uw banier, waarin het opschrift staat te lezen: „hiertoe ben ik geboren, en hiertoe ben ik in de wereld gekomen, opdat ik der waarheid getuigenis geven zou." Want ons oog is op den Heer, die de waarheid uit den hemel op de aarde bragt, en van de Zijnen vraagt dat zij in de waarheid zullen wandelen. De liefde van Christus dringt ons. Wee ons, als wij ook aan Rome de waarheid geen getuigenis geven!

Of zou de wijze, waarop de Maatschappij werkt, misschien bedenking vinden? Laat ons weder het oordeel van den Heer vragen. Hoe werkte de Heer? Hoe werkt de Maatschappij? Ik bepaal mij tot twee trekken in het beeld van den Heer. Zie ik op Zijn *verstand;* ik bewonder Zijne *kennis van zaken.* Zie ik op Zijn *hart;* ik bewonder *Zijne heilige liefde.*

De Heer kende de waarheid aan Israël geopenbaard en de dwalingen waardoor zij was verontreinigd. Grondig had Hij de schrift Zijner landgenooten onderzocht en de instellingen en gebruiken, de gebreken en zonden van Sadduceën en Farizeën met opmerkzaamheid gade geslagen. Daarom kon de menigte aan de kracht Zijner redenen geen weêrstand bieden en mogt het aan Zijne vijanden niet gelukken Hem ook maar ééne gegronde aanmerking of valsche aantijging ten laste te leggen. Zulk eene kennis van zaken is onvermijdelijk noodzake-

(1) Alg. Regl. Art. 5.

lijk, willen wij andersdenkenden van dwaling overtuigen en aan de waarheid ingang verschaffen. Een van de meest beroemde kerkelijke geschiedschrijvers dezer eeuw beklaagt er zich te regt over dat de meeste Protestanten geene of slechts zeer gebrekkige kennis hebben van de leer en de inrigting der Roomsch-Katholieke Kerk. „Eene oppervlakkige kennis" — zegt hij — „kan niet voldoende zijn om de Roomsch-Katholieke Kerk te bestrijden. Want zoo zeer het Katholieke stelsel aan vaste grondslagen gebrek heeft, evenzeer is het toch met bewonderenswaardige scherpzinnigheid in elkaâr gezet en zijn alle tegenwerpingen vooruitgezien en van te voren wederlegd, zoodat, wanneer men niet de grondslagen, maar afzonderlijke leeringen aantast, men niet zoo gemakkelijk in 't oog vallende zwakheden ontdekken zal. Men bedenke toch altijd, dat dit systeem het voortbrengsel is van de grootste scherpzinnigheid van vele eeuwen ([1])." Maar eere zij dan onze Maatschappij toegebragt. Want kennis eischt zij, kennis tracht zij te bevorderen. Zij zendt tot Evangelisatie geene andere dan geschikte personen uit en wel 't liefst, die een kerkelijk examen hebben afgelegd. De vervaardiging en de beoordeeling der geschriften die zij verspreidt, heeft zij opgedragen aan eene Commissie van ervarene mannen, en waar het kon geschieden, heeft zij de predikanten uitgenoodigd, om tot onderrigt der gemeenteleden leerredenen of voorlezingen over de geschilpunten te houden. En getrouw aan de taak door hare bestuurders mij heden opgedragen, vermaan ik u dat gij opwast in de genade en kennis van onzen Heer Jezus Christus, dat gij niet te vreden zijt met de prediking van de eerste beginselen des Evangelies, maar dat gij steeds dieper zoekt door te dringen in de waarheid, die naar de godzaligheid is, dat gij er u ook aan laat gelegen liggen naar den aard, den oorsprong, het ware en valsche van de leer der Roomsche Kerk te onderzoeken, opdat gij den Roomsche geen billijke reden tot verontwaardiging geeft, als hij bemerkt, dat gij tegen zijne dwalingen zegt te strijden, zonder dat gij weet, welke die dwalingen zijn.

Maar gelijk bij den Heer, als ik op *Zijn verstand* let, Zijne kennis van zaken in 't oog springt, zoo treft mij, als ik naar de

([1]) Gieseler, neueste Kirchengeschichte.

gezindheid Zijns harten vraag, Zijne *heilige liefde.* Ja, liefde was 't, die den Heer drong, om niettegenstaande zooveel tegenkanting en vervolging, zooveel verblindheid en ondank, der waarheid getuigenis te geven tot in den dood. Hij kon 't niet werkeloos aanzien, dat menschen, naar des Vaders beeld en tot eeuwige gelukzaligheid geschapen, op de heillooze paden der duisternis omzwierven als schapen, die geen herder hebben. Vurig begeerende hen aan 't verderf te ontrukken, riep Hij hun toe: „Ik ben het licht der wereld, die in Mij gelooft zal in de duisternis niet wandelen, maar het licht des levens hebben." Tranen van innig medelijden blonken in Zijn oog, als Hij te vergeefs de ongelukkigen vermaande, en als de uitdrukking der trouwste liefde mogt Hij aan 't einde Zijner dagen uitroepen: „Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de profeten doodt, en steenigt, die tot u gezonden zijn, hoe menigmaal heb Ik uwe kinderen willen bijeen vergaderen, gelijk eene hen hare kiekens, maar gij hebt niet gewild." Niet dat Zijne liefde in zwakheid ontaard zou zijn. Neen, Hij wist hard te zijn, Hij spaarde de tuchtroede der strengste berisping niet en donderde aan Israëls blinde leidslieden het achtmalen herhaalde: „wee u, wee u, gij geveinsden," in de ooren. Maar toornende was Hij tevens met innerlijke ontferming aangedaan; Hij was hard, omdat Hij door zachtheid niets winnen zou, en de voorwerpen Zijner bestraffing waren tevens de voorwerpen Zijner voorbidding bij God. Daar was dan in Zijne leer ook niets wat haar verontreinigde. Nooit was Hij bitter en scherp, nooit hekelde Hij, nooit was Hij er op uit om anderen verachtelijk te maken, veel min nam Hij de toevlugt tot spotternij, tot smaden en schelden. Steeds sprak en handelde Hij met waardigheid en bescheidenheid tevens, en die Hem hoorde en zag, en nog voor den indruk van het goddelijke vatbaar was, moest verklaren, dat Hij zoo handelde en sprak, omdat de liefde des Vaders in Hem was. Die liefde, zoo trouw, zoo krachtig, zoo helder, moet ook in ons gevonden worden, zullen wij Zijne dienstknechten zijn. Hieraan — zoo sprak Hij, — zal men erkennen, dat gij Mijne discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder elkander; zonder die liefde vermogen wij dan ook niets. Waar nijd en twistgierigheid is, aldaar is verwarring en alle booze handel, en wij

zullen geen zegen stichten, maar schade aanrigten, zoo wij voor de Roomschen om eene andere reden der waarheid getuigenis geven, dan omdat wij hen als menschen en Christenen, als ongelukkige menschen en verdoolde Christenen waarachtig liefhebben. Maar eere zij dan onze Maatschappij toegebragt! want liefde eischt zij en liefde tracht zij te bevorderen. In het reglement van de commissie ter redactie van geschriften, lezen wij, art. 14 „met betrekking tot den inhoud, ziet zij toe, dat de geschriften, overeenkomstig den naam, dien de Maatschappij draagt, zich kenmerken door getrouwheid aan de Evangelische waarheid, met uitsluiting van allen sectengeest," en art. 15, „ten opzigte van den toon en den geest der geschriften zal zij naauwlettend waken, dat alles worde vermeden, wat gegronde aanleiding zou kunnen geven tot verbittering; doch tevens dat niet te kort worde gedaan aan die vrijmoedige en duidelijke uitdrukking der waarheid welke door de liefde geboden wordt." In de instructie van den Evangelist staat geschreven: „bij al zijn arbeid wacht hij zich zorgvuldig voor bitterheid en toont dat alleen liefde hem drijft tot de verdwaalde broederen.... Hij sterke zich bij alles door de kennis van het Evangelie en door het gebed, opdat hij geene wapenen gebruike, dan die door Christus worden gezegend;" Getrouw aan de taak door de Bestuurders der Maatschappij mij heden opgedragen, vermaan ik u dan ook, Broeders en Zusters: de liefde boven al! Neen, noemt den leugen geen waarheid, de werkheiligheid geen geloof, trouw aan den paus geen trouw aan Christus. Maar gaat nooit uit van de veronderstelling dat andersdenkenden moedwillig de waarheid loochenen en met opzet zich zelven en anderen misleiden, opdat gij niet ten onregte wrevelig en toornig wordt. Overweegt gedurig welke groote voorregten u zijn geschonken, welke uitnemende zegeningen de Roomschen missen, opdat liefde en dankbaarheid u geen rust mogen laten, dat gij ook niet voor hen uwe gaven, uwe gebeden, uwe krachten zoudt ten offer brengen, en hoe onverzettelijker zij in de dwaling zijn, des te overvloediger worde uwe liefde, opdat gij kinderen moogt wezen van uwen hemelschen Vader, die ons lief heeft met eene eeuwige liefde en het verlorene het eerst en het meest zoekt.

Zoo treden wij dan met vrijmoedigheid voor u op, Kerk van Rome! Wij zijn ons bewust, dat wij het goede voor u bedoelen, dat wij doen, wat wij als Protestanten naar den raad en wil des Heeren doen moeten. Hoed u dan voor ongegronde en valsche beschuldigingen. Neen, wij misgunnen aan uwe leden hunne burgerlijke voorregten niet. Wij begeeren niet hen uit onze landpalen te verdrijven en het brood aan hen en hunne kinderen te ontstelen. Wij zijn er niet op uit hun geweten geweld aan te doen en de vrijheid hunner godsdienstige belijdenis te belemmeren. Integendeel! wij verblijden ons als ook gij bezit, wat wij voor ons zelven dierbaar achten, en wenschen van God, dat gij waart gelijk als wij, uitgenomen onze zwakheden en geestelijke kwalen. Daarom vereenigen wij ons met elkaâr ten gebede en sluiten op Gods woord een heilig broederverbond, of het Gode ook mogt behagen door onze pogingen u te verlossen van alle leeringen, die uitvindingen van menschen zijn, en u genoeg te doen hebben aan den eenigen Middelaar Gods en der menschen, die met ééne offerande eene eeuwige verzoening heeft te weeg gebragt. Dat is geen onverdraagzaamheid, maar broederlijke liefde. Wij zijn niet uwe vijanden, maar uwe vrienden, niet de bestrijders van uw geluk, maar de medewerkers uwer blijdschap. Als tot redelijken spreken wij, oordeelt wat wij zeggen. Geeft der waarheid gehoor.

En wat zal dan nu het besluit zijn, dat wij opmaken voor ons zelven? Daar moge aan onzen arbeid nog veel gebrekkigs kleven; daar moge nog veel gevonden worden, dat verandering en verbetering vereischt — wat wij bedoelen en wenschen is goed. Dat wij waarheid en godzaligheid bevorderen; — bevorderen onder Roomsch-Katholieken; — bevorderen volgens de bestaande reglementen, dat is goed, dat wordt door den Heer goedgekeurd en teregt noemen wij onze Maatschappij eene *Evangelische Maatschappij*; eene Maatschappij die aan het Evangelie haar oorsprong heeft te danken, in den geest van 't Evangelie werkt, den roem van 't Evangelie bedoelt.

Welaan dan, Mannen, Broeders! Hoofdbestuurders, Leden en Begunstigers onzer Maatschappij! Vertrouwt op den Heer

en zijt volijverig in het werk, waartoe gij u hebt aangegord. Slaan wij de handen in één, Protestanten! en prediken wij Rome met woorden en daden: „daar is maar één naam onder den hemel door welken wij moeten zalig worden: de naam van Christus, den Heer." — Wij zijn tot den arbeid van den oversten Leidsman onzer zielen ingegaan en behoeven Zijn oordeel niet te vreezen. Wat zou dan het misschien ongunstig oordeel van sommigen ons schaden of ontmoedigen? Wij hebben waarmede wij hen wederleggen kunnen.

Zegt men ons: „gij onderneemt een *ontijdig* werk, want ook de Protestantsche Kerk is nog niet tot het juiste inzigt en het geheele bezit der waarheid opgeklommen. Vooral in deze dagen wordt er binnen hare muren over de waarheid een hevige strijd gevoerd," — wij zullen antwoorden, dat als wij de volmaaktheid moeten afwachten eer wij de hand aan den ploeg slaan, wij dan met het werken hier beneden wel nooit zullen kunnen beginnen; dat als de Heer reinheid van alle dwaling, vrijheid van allen smet vóór hunne uitzending in de apostelen had verlangd, het Evangelie dan wel nooit verkondigd zou zijn geworden; dat wij anderen voor de waarheid trachtende te winnen, zelven daarin zullen toenemen, daar wij winste doen met de onderscheidene opvattingen en voorstellingen van dezelfde waarheid, die naar den aard en het beginsel van het Protestantisme onder ons hare vertegenwoordigers vinden, en wij het punt van eenheid niet langer zoeken in de omhelzing van éene en dezelfde leer der waarheid, maar daarin dat wij de waarheid in ons binnenste hebben, dat Christus in ons harte leeft.

Zegt men ons: „gij onderneemt een *gevaarlijk* werk, want gij geeft aanleiding, dat de rust van den staat verstoord worden kan en de verwikkelingen van dezen fel bewogen tijd vermeerderen," — wij zullen antwoorden, dat men van dit gevaar al ligt te hoog opgeeft, daar *wij* ons best zullen doen om het geven van ergernis te vermijden, en *Rome* te slim is, om niet te begrijpen, dat, als het tegenover de zuiver geestelijke wapenen, die wij gebruiken, de oneerlijke wapenen van geweld en baldadigheid aanwendt, het in deze eeuw van voortgaande verstandsbeschaving zijne zwakheid en zijn ongelijk

verraden zou; dat, als men op staatkundig grondgebied aan de verschillende partijen, wat naam of kleur zij ook dragen, vrijheid verleent, om hare gevoelens in het openbaar uit te spreken, te verdedigen, aan te prijzen, ook bij gevaar dat daardoor de driften worden in beweging gebragt, men niet kan ontkennen, dat dezelfde vrijheid op godsdienstig terrein eveneens tot de regten van den mensch en den burger behoort; dat wij ten minste als burgers van het godsrijk die vrijheid ons niet mogen laten betwisten, daar de Heer der waarheid getuigenis gaf, al wist Hij ook, dat Hij zoo doende een vuur op aarde werpen zou, en Hij van de Zijnen verlangt, dat de waarheid hun dierbaarder zij dan het leven.

Zegt men ons: „gij onderneemt een *vruchteloos* werk, want Rome laat zich zijne onderdanen zoo gemakkelijk niet ontrooven, en wat zult gij met uwe bijbels, tractaatjes, Evangelisten en Colporteurs, tegenover dat ontelbaar heir van geestelijken en gekroonde hoofden, bezitters van onuitputtelijke schatten, heerschers over magtige staten, gedreven door eigenbaat, of dweepzucht?" — wij zullen antwoorden, dat de traagheid altoos alzoo gesproken heeft, en wij ons door de vrees van weinig te zullen uitwerken toch niet kunnen laten weêrhouden van te doen wat ons is opgelegd, daar ook de weinige vrucht ons belangrijk is, en dat het in alle geval ons genoegzame belooning zou zijn datgene te doen, waaraan de Heer een welbehagen neemt; dat wij echter, ten minste in lengte van tijd, van onzen arbeid zulke geringe verwachting niet koesteren, daar wij nu reeds in goede uitkomst ons mogen verblijden, en wij met een onwrikbaar geloof vertrouwen, dat de leugen aan de waarheid niet eeuwig weêrstand zal kunnen bieden, maar eenmaal alle magt, die zich tegen Christus verheft, vernietigd zal zijn.

Zoo dan, magtig in den Heer en van Zijne goedkeuring verzekerd, hebben wij wat te antwoorden aan degenen, die niet met ons zijn, en wij wankelen niet! Wij zetten onzen arbeid voort vurig van geest en toch gematigd, vol goeden moed en toch altoos biddende, de dwaling hatende, maar den dwalende lief hebbende. Maar, Broeders en Zusters, wij, die het huis willen bouwen, zien wij toe, dat wij zelven op het fondament

zijn opgetrokken; wij, die Christus groot willen maken bij anderen, zien wij toe, dat Christus in ons verheerlijkt worde. Gel.! ik heb ten besluite ééne vraag, eene vraag van het grootste gewigt, van welke de bloei onzer Maatschappij en het welgelukken onzer pogingen, ja ook het heil onzer eigene ziele afhangt... *Zijt gij uit de waarheid?* Ziet, onze tegenwoordigheid aan deze plaats, op dit uur, is der wereld een teeken, dat wij de waarheid op prijs stellen. Maar is dit wel zoo? stellen wij de waarheid wel werkelijk op prijs? doen wij het ook met betrekking tot ons zelven? Ach! arglistig is het hart, meer dan eenig ding. Menig warm en hevig Protestant is een zeer koud en flaauw Christen. Weet het wèl, zoo gij niet in de waarheid wandelt, zoo gij Christus, die de waarheid is, niet liefhebt en door Zijnen geest u niet laat leiden, dan moogt gij lid, ijverig lid zijn van al de Protestantsche genootschappen in ons vaderland en mij met toejuiching hebben aangehoord, waar ik tegen Rome getuigde — uw ijver ontstaat niet uit liefde voor de waarheid, niet uit liefde voor den verdoolde, maar uit broodnijd, uit afgunst, uit haat; uw ijver is uit den booze en niet uit God. Onderzoeke dan een iegelijk zijn eigen hart, en die waarheid en godzaligheid wil bevorderen bij anderen, drage voor alle dingen zorg, dat hij door waarachtig geloof een opregt onderdaan zij van den grooten Koning van het rijk der waarheid. Door geloof en liefde ééne plante geworden met den Heer, zij er waarheid in ons hart, waarheid in onzen mond, waarheid in onzen wandel. Dat huisgenooten en vreemden, dat medechristenen en ongeloovigen, dat allen die ons hooren en zien; van ons de waarheid hooren, in ons de waarheid zien. De waarheid bovenal, de waarheid alleen! Hier staan wij: Uit de waarheid geboren, *moeten* wij der waarheid getuigenis geven; wij kunnen niet anders; God helpe ons!

AMEN.

3

EEN GEOPENDE DEUR EN VELE TEGENSTANDERS.

OPWEKKENDE REDE

GEHOUDEN BIJ DE ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET

NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP,

TE ROTTERDAM, DEN 18EN JULIJ 1855,

DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

Te ROTTERDAM, bij
M. WIJT & ZONEN.
Drukkers van het Nederlandsche Zendelinggenootschap.
en bij
VAN DER MEER & VERBRUGGEN.

1855.

BESTUURDERS, LEDEN, BEGUNSTIGERS EN VRIENDEN VAN HET NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP!

VEEL GEWENSCHTE FEESTGENOOTEN!

GENADE, VREDE EN BARMHARTIGHEID ZIJ U VAN GOD, DEN VADER, EN JEZUS CHRISTUS, DEN HEER, DOOR DEN HEILIGEN GEEST!

Het is ons altijd een hartverheffend gevoel, wanneer de jaarlijksche feestdag terugkeert, en vrienden der zendingszaak uit alle oorden des vaderlands hier, voor het heilig aangezigt Gods, elkanders aangezigt komen ontmoeten en elkanders hand komen sterken. Zulke feesten kent zij niet, de ijdele wereld, als de hoogtijd des geloofs, der hoop en der liefde, dien de kinderen des koningrijks vieren, zoo vaak de juichtoon herhaald wordt, eenmaal door de Christenen te Jeruzalem aangeslagen: „zoo heeft dan God ook den Heidenen de bekeering gegeven ten leven!" Maar bedriegen wij ons, of het tegenwoordig jaarfeest inzonderheid stemt te gelijk tot denken en danken, Gel., en verblijd in den Heer, onzen God, zijn wij tevens aan deze plaatse verschenen onder den diepen indruk van den hoogen ernst dezer tijden? En wel is er reden, in

waarheid, voor het gevoel van beklemdheid, dat zich met het gevoel onzer dankbaarheid paart, want wat is er al sinds de jongstverloopen maanden gebeurd, wat heeft er welligt op dezen zelfden oogenblik plaats! Zelfs de rampen, die ons fel geteisterd vaderland troffen, zij verdwijnen uit ons oog, waar wij op ons zuchtend werelddeel staren. Welke herinneringen, die om strijd voor onzen geest zich verdringen! De krijgsbanier, op bergen van lijken geplant, door steeds digter drommen omgeven, en hare bloedroode banen al breeder en breeder ontplooid; tienduizenden bij tienduizenden in een bodemloozen afgrond verzwolgen; millioenen schats vruchteloos ten offer gebragt aan de verwezentlijking van de droomen der eerzucht; terwijl de magtigste vorsten hier onverwacht moeten bukken voor de overmagt van den vorst der verschrikking, en dáár welgemoed aan den prachtigen feestdisch ter neêr zaten, hunne volken uitgeput in een kamp, waarvan niemand het einde berekent; en bij het bloed der verslagenen, ook de tranen van weduwen, de zuchten van weezen, de noodkreten der verdrukten onophoudelijk en schijnbaar onverhoord voor de ooren des Heeren Zebaoth opgestegen! Is het niet, als zien wij, gelijk eenmaal JOHANNES op Patmos, den bode des hemels verschenen, die magt ontving om den vrede van de aarde te nemen? Wordt hij niet wederom door een ander gevolgd, die gebrek en duurte voorspelt, en door een derde, die een aanzienlijk deel van de bewoners der wereld mag dooden? (1) En wanneer wij dan in zoo menig opzigt zoo donkere dagen beleven, is het dan wel wonder, Gel., dat schier van alle zijden gevraagd wordt: „Wachter, wat is er toch, wat is er tháns van den nacht?"

En toch, die strijd, die reeds zooveel jammeren baarde, is in geenen deele de grootste, die in onze dagen gestreden wordt. Er heeft eene andere worsteling plaats, die zwaarder inspanning kost, en hooger belangstelling vraagt. Langer duurt zij reeds voort dan éénige oorlog op aarde: in den morgenstond der schepping begonnen, wordt zij met wisselende kansen voortge-

(1) Openb. VI: 3-8.

zet tot op den huidigen dag. Hooger ligt haar doel, dan de uitbreiding of beperking der magtigste staten: zij beoogt de vestiging van één onafhankelijk rijk, dat hemel en aarde omvat. Magtiger zijn hare wapenen, dan die thans worden afgestompt op muren van rots en graniet: zij zijn geestelijk en krachtig in God tot nederwerping der sterkten. Het is de strijd, wie weet het niet, tusschen het Rijk des lichts en der duisternis; een strijd, waarin onzijdigheid geen voorregt, maar pligtverzuim, en wapenstilstand niet wenschelijk, maar uit den aard der zaak onmogelijk is. Niet voor déze strijd is volstreden worden de spiessen tot sikkelen en de zwaarden tot spaden geslagen, en hoe wonderspreukig het klinke, het is niet minder waarachtig: niet op de rookende slagvelden, maar in de stille bedehuizen, waar geloovig wordt gewerkt en gebeden voor de komst van het Godsrijk, wordt het meest voor den vrede van het zuchtend aardrijk gedaan! Zegt mij, is het wonder, dat de krijgsknechten van CHRISTUS juist in dagen als deze zich digter aan één komen scharen, en klinkt het vreemd, waar de dag zijner zegepraal nog altijd beneden de kim blijft vertoeven, dat ook hier de vraag wordt vernomen: „Wachter, wat is er toch, wat is er tháns van den nacht?"

Is die vraag ook in uwe schatting hoofd- en levens- en tijdvraag, Gel.? Wij weten, dat zij het is, en wenschen u heden eene kleine bijdrage tot hare juiste beantwoording aantebieden. Voorzeker, wanneer aan het optreden te dezer ure de verpligting verbonden ware, om iets geheel nieuws in het midden te brengen over de heilige zendingszaak, wij zouden schroomvallig terugtreden. Schier van alle zijden en vaak op de voortreffelijkste wijze besproken, is het onderwerp ons allen bekend, en de prikkel der verrassing onbruikbaar. Maar wij hebben ons zelven lager eischen gesteld, en ook gij verlangt niet meer dan wij geven kunnen. Indien iemand, de voorganger bij dit feestwerk mag het woord van PAULUS aan de Philippensen herhalen: „dezelfde dingen aan u te zeggen is mij niet verdrietig, en u is het zeker." (1) Mag

(1) Philipp. III: 1b.

onze rede zich slechts kenmerken door waarheid, gepastheid en warmte van toon; mag zij bovenal strekken om onze ingenomenheid met het werk des Heeren te sterken, te besturen, te heiligen, wij zullen overvloedige stof hebben om den God onzer hulpe te danken. En hiermede genoeg van ons zelven: thans een oog en een hart voor de zaak. Wij gaan haar bepaaldelijk beschouwen in het licht der tegenwoordige tijden, en met breede trekken u voorstellen, zoowel wat reeds aanvankelijk gedaan is en stof van hopen ons biedt, als wat nog te doen is overgebleven en grond geeft van vrees en beklag. Zoo wenschen wij een tafereel te ontrollen, waarin het evenmin aan schitterend licht als aan zwarte schaduw ontbreken zal, en u te gelijk tot blijmoedig danken en tot biddend werken te leiden. De voortgang en strijd der zendingszaak in onze dagen, zietdaar het opschrift onzer tegenwoordige rede. Naar wij meenen, is het geenszins ten onregte, dat wij beiden gelijktijdig bespreken. Het is ons toch, als treedt op dit jaarfeest ons Zendelinggenootschap, in vereeniging met zoo menig ander, persoonlijk op in ons midden, en op de natuurlijke vraag zijner vrienden, of het vóór- dan achterwaarts gaat, verbeelden wij ons het antwoord te hooren:

1 Kor. XVI: 9.

„MIJ IS EENE GROOTE EN KRACHTIGE DEUR GEOPEND, EN DAAR ZIJN VELE TEGENSTANDERS."

Tijdsbestek noch doel onzer rede gedoogt eene breedvoerige aanwijzing van den zin, de gepastheid of de schoonheid dezer uitspraak, in betrekking tot den grooten Apostel der Heidenen. Genoeg, dat zij zijn verblijf te Ephese betreft, van waar, gelijk uit het tekstverband blijkt, deze brief aan de Korinthen geschreven is. Reeds sinds eenigen tijd is hij werkzaam in dien vermaarden zetel van weelde en afgoderij, en vurig verlangt hij, de broederen in Achaje te zien. Tot den aanstaanden Pinksterdag echter blijft hij stellig in de stad van Diana, want, zegt hij, mij is eene groote en krachtige deur geopend, en er zijn vele tegenstanders. Het negen-

tiende hoofdstuk der Handelingen biedt ons den sleutel tot regt verstand der dubbele uitspraak. Gewagende van eene geopende deur heeft hij ongetwijfeld op dat alles het oog, wat hem gelegenheid geeft om in wijden kring en met gewenschten uitslag te werken, en bij de tegenstanders behoeven wij aan geene andere, dan aan die vijanden der waarheid te denken, van wie ook LUCAS vermeldt, hoezeer zij 's Apostels pogingen dwarsboomden (1) Hoe het zij, door die geopende deur verlangt PAULUS zich den weg tot aller harten te banen; die tegenstanders wil hij te spoediger tegentreden, naarmate zij talrijker zijn, en aan beide omstandigheden brengt hij terstond zijn verlangen naar de voortzetting zijner reize ten offer.

Reeds hebt gij onwillekeurig de zedelijke grootheid des trouwen Apostels bewonderd, ook in dezen kleinen trek zijner levensgeschiedenis zigtbaar. Maar is het u niet tevens, als had hij hier met korte woorden het beeld der zendingszaak in onze dagen geteekend? Komt, volgt ons, Gel., waar wij, overeenkomstig den dubbelen inhoud van het tekstwoord, uwe herinneringen en beschouwingen leiden! *De geopende deur* en *de vele tegenstanders* trekken achtereenvolgens ons oog. En Gij, God van alle genade, woon en werk met uwen goeden Geest in ons midden! Beziel ons met dat geloof, dien ijver, die kracht, die eenmaal PAULUS bezielden! En laat ook door de vrucht van dit uur de deur steeds wijder geopend, de tegenstand steeds verder ontwapend worden, opdat Uw naam worde geheiligd, o onze Vader in CHRISTUS, en Uw koningrijk kome op aarde. Amen.

I. „*Mij is eene groote en krachtige deur geopend,*" zoo roept allereerst de zendingszaak, bij dit haar jaarfeest, op het voetspoor van PAULUS ons toe. Zou er grond voor dien juichtoon bestaan, of zou hij veeleer een weinig, welligt zelfs niet weinig voorbarig zijn? Menig uwer heeft het antwoord reeds in stilte gegeven. Gij rigt den blik op zoo menig hart, dat met vroeger ongekende warmte voor de komst

(1) Hand. XIX: 9-40.

van Gods koningrijk klopt; op dat koningrijk zelf, zoo als het voor ons oog zich in alle rigtingen uitbreidt; op de wereld eindelijk, die nu nog wel tegenstand biedt, maar toch reeds zigtbaar op weg komt om zich straks gewonnen te geven, of althans overwonnen te worden, en gij vindt alom voor uw oog eene wijd geopende deur. Maar zoo biedt gij ons te gelijk een leiddraad voor onze beschouwingen aan.

De zendingszaak en ons hart,
de zendingszaak en het Godsrijk,
de zendingszaak en de wereld,

ziedaar een drietal lichtzijden opgenoemd. Gij mannen, broeders en vaders, hoort toe!

1. De zendingszaak en ons hart slaan wij in de eerste plaats gade, en wat dunkt u, mogen wij dan niet, in vereeniging met alle vrienden van CHRISTUS beweren, dat het christelijk gemoed zich krachtiger dan ooit te voren gedrongen voelt, om het Evangelie des koningrijks aan geheel de wereld te prediken? Verstaat ons wel, Gel., wij zeggen in geenen deele, dat die drang uitsluitend zou gewekt en gevoeld zijn in deze tegenwoordige eeuw. Dat zou wel eene jammerlijke zelfverheffing, eene ondankbare miskenning van het voorgeslacht, eene dwaze verloochening van de geschiedenis der Christenheid wezen. Gewis, waar en wanneer ook op aarde een dankbaar hart voor den Redder onzer zielen geklopt heeft, daar heeft het zijne roeping verstaan om de deugden van Hem te verkondigen, die het uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht had gebragt. Maar toch was er voor deze taak, sedert duizend jaren, in het hart der geloovigen nooit zoo wijd een deure geopend, als die wij in onze dagen ontsloten zien, én de negentiende eeuw, wij durven haar even vrijmoedig de eeuw noemen van de verbreiding, als de zestiende die van de hervorming des Godsrijks. Wat zeg ik, gelijk tegen de twaalfde eeuw een vroeger ongekende zucht zich verhief om het heilig graf aan den ruwen Saraceen te

ontrukken, zoo wordt thans de Christenheid steeds meer door het verlangen gedreven om het Heidendom voor den Heer te veroveren, en op betere gronden dan toen klinkt van alle zijden de stem: „God wil het, God wil het," ons tegen! De groote en goede gedachte, voor ongeveer zestig jaren in het hart van enkele vrienden des Heeren gelegd, om op het voetspoor der Broedergemeente, de kruisbanier te gaan planten ook in de afgelegenste oorden, is geen ijdel droombeeld gebleven. „Ziet, een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aansteekt," zoo luidt met korte woorden het opschrift op geheel de jongste zendingsgeschiedenis! Welk een schouwspel, dat voor onze verbeelding zich uitbreidt, als wij een blik werpen in de stille, maar schoone wereld van zooveel geloovige harten, waarin het woord van PAULUS aan de opzieners van Ephese geschreven staat: „ik achte op geen ding, noch houde mijn leven niet dierbaar voor mijzelven, opdat ik mijn loop met blijdschap volbrenge, en de dienst, die ik van den Heer heb ontvangen!" (1) Omtrent tienduizend Heidenboden treft gij aan, die door de liefde van CHRISTUS gedrongen, alle dingen hebben schade geacht om onder zijne banier den hagchelijken strijd tegen dwaling en zonde te strijden; en hoeveel honderdduizenden, meent gij wel, die met hen medearbeiden door gebeden en gaven? Als had de Heer andermaal, gelijk in HAGGAÏ's dagen gesproken: „mijn is het zilver en het goud," (2) zoo zien wij ook voor dézen tempelbouw de offers der liefde te zamenvloeijen in gedurig klimmende mate. Toen, ten jare 1800, de grondslagen van het Engelsch kerkelijk genootschap gelegd werden, waren zijne oprigters ten hoogste verblijd, dat zij eene som van zesduizend gulden ontvingen: thans heeft hunne stichting jaarlijks over meer dan twaalf tonnen schats te beschikken. Niet anders ging het, naar evenredigheid, elders, en ook Nederland, hoe klein en verachterd, heeft zich niet onverschillig onttrokken, toen de Heer de christennatien, gelijk eenmaal de Apostelen opriep en als bij vernieuwing de last-

(1) Hand. XX: 24. (2) Haggai II: 9.

brieven uitreikte: „gaat heen, onderwijst alle volken!” Neen, indien zij het hoofd konden opheffen, de vijf godvruchtige mannen, die hier vóór acht en vijftig jaren op een stillen Decemberavond in eene eenvoudige woning eerbiedig ter neerknielden om zegen over het Genootschap, dat zij wilden stichten, te vragen, hun eerste woord zou geen klagt van smartelijke teleurstelling zijn, en, broeders uit andere streken, wanneer gij de straten doorwandelt dezer aanzienlijke stad, meent niet, dat hare trotsche handelspaleizen hare schoonste sieraden zijn: ook in hare schamele buurten bevat zij tempelen des heiligen Geestes, waarin het: Amen, kom Heere Jezus! van dag tot dag door armen naar de wereld herhaald wordt. Bij toeneming, schoon nog altijd te weinig, bieden Nederlandsche jongelingen zich aan tot de taak, vroeger schier uitsluitend door mannen uit den vreemde verrigt; kinderstemmen wisselen gebed en lied der volwassenen voor de bekeering der heidenen af; hulpgenootschappen rijzen in de schaduw der moedergenootschappen op, en uit alles blijkt, de liefde voor de heidenwereld wordt eene m a g t in de Christenheid, eene magt, nog wel niet erkend door de magten der aarde, maar toch onmiskenbaar aanwezig, en door niemand voortaan zonder eigen schade voorbijgezien. Naast de Nederlandsche, begon die liefde ook in het hart der Indische kerk te ontwaken, en het staatkundig stelsel, dat g e l ij k e bescherming aan het Rijk des lichts en der duisternis verzekert, wordt al meer en meer voor de regtbank van menig hart en geweten veroordeeld. „Laat de slaven vrij,” zoo begint het niet enkel ten aanzien van Suriname’s veertigduizend te klinken: aan àlle slaven der zonde, die nog den éénigen Bevrijder niet kennen, verlangt het christenharte steeds vuriger „de opening der gevangenis” aan te kondigen. Vrienden des Heeren in verschillende kerkgenootschappen vergeten wat hen onderscheidt en verdeelt, om als een éénig man zich aan te gorden tot de schoone taak van den Samaritaan der gelijkenis, en olie en wijn in de wonden des kranken te gieten, wien priester en leviet te lang onverschillig voorbijgingen. Ja, gelijk in de Apostolische

eeuw, begon in onze dagen de verwachting van de toekomst des Heeren weder met kracht op den voorgrond te treden, en de leer der laatste dingen, nog niet lang geleden eene schier vergetene bijzaak, herneemt hare hooge plaats in de geloofsleer en het geloofsleven van duizenden. In één woord, en 't is iets betrekkelijk nieuws, de zendingszaak is een zaak naar het harte van duizenden, en het hart van duizenden is met en voor de zendingszaak. O rijke stoffe van dankbaarheid aan Hem, die zoo duidelijk toont, dat Hij nog niet met zijn' Geest van zijne Gemeente geweken is, maar de heilige Pinkstervlam als bij vernieuwing in hare opperzalen tintelen doet! Komt herwaarts, gij die zoo onophoudelijk klaagt, dat de vorige dagen in ieder opzigt beter dan deze geweest zijn, en verwondert, verwondert u, spreekt de Heer, want ziet, Ik werk een werk in uwe dagen, dat men naauwelijks gelooven zou, indien het te voren verteld was! (1) Neen, wat aanklagten tegen de Christenheid onzer dagen ook met regt kunnen ingebragt worden, Godlof, althans déze niet langer, dat zij hare schoonste roeping vergeet! Tegenover zoo menige vlek op haar aangezigt, mag het ijvervuur voor den Heer, dat meer dan ooit haar het harte verwarmt, voorwaar niet gering geacht worden. De zendingszaak begint — ik zeg met nadruk b e g i n t de zaak der gemeente, straks der geheele natie te worden. In menig Christen ontwaakt het verlangen, dat reeds lang zoo vele duizenden aanspoort om op eene en dezelfde ure, in vereeniging met Christenen uit allerlei wereldstreken, die zij op aarde nooit zullen zien, den nood des heidendoms aan het liefdehart van den barmhartigen Hoogepriester te leggen. Geprezen zij Hij, die zich van zoo zwakke schepselen mede bedienen wil om der engelen vreugd en des werelds heil te verhoogen! In meer zielen, dan wij tellen of gissen kunnen, vindt zijne zaak eene wijd geopende deur!

2. Op een van de merkwaardigste teekenen des tijds heb-

(1) Habakuk I: 5.

ben wij de aandacht gerigt. Verlangt gij den omtrek uwer beschouwingen uit te breiden, Gel.? Hoe gaarne vestigen wij op de zendingszaak en het Godsrijk in ruimer kring uwe aandacht! Gelijk eenmaal de priester in Israël, bij het schemeren van den dageraad, van de hooge tempeltinnen naar de oostelijke hemelstreek staarde, om te zien of het licht werd in Hebron, zoo stellen wij ons op ónzen wachtpost en staren, maar, gelukkiger dan hij, zien wij in álle rigtingen het graauwe nevelfloers scheuren. Komt, volgt ons, en staart allereerst naar het vaderland des lichts, naar het Oosten, wàt ziet gij? Een feit allereerst, nog voor luttel jaren eene ongerijmdheid geacht! In den hoogen muur van China een bres; de oude regering bedreigd door opstandelingen, die den Bijbel bezitten, en zoowel de Chinesche, als de Roomsche beeldendienst tegenstaan; in één woord, het hemelsch rijk veel meer voorbereid, dan wij immer vermoedden, om een wingewest van het koningrijk der hemelen uit te maken. Dat, dat is dan de verhooring der bede, die vóór driehonderd jaren een VALIGNAN op zijn' eenzamen post te Macao met opgeheven handen deed hooren: „o rots van China, wanneer, wanneer zult gij opengaan?" Ziet, daar waggelt, daar stort zij vergruizeld ter neer, en onder een derde deel der menschheid wandelt daar, in dat „Aziaensch Europe," gelijk een onzer poëten gezegd heeft, de heilige Schrift in haar eigen taalgewaad om! Klein schijnt, daarbij vergeleken, de zegen, aan óns genootschap beschoren, en toch, tegenover onze verdiensten gewogen, wat is hij onberekenbaar groot! Java niet langer voor het Evangelie gesloten; de Menahasse van Celebes, vroeger eene wildernis, sinds jaren eene bloeijende roos; de kweekscholen van inlandsche onderwijzers talrijker dan te voren bevolkt; het cijfer weder aangegroeid onzer aanstaande zendelingen..... Nederlandsche Christenen, omdat gij zoo veel wasdom moogt aanschouwen, herhaalt gij: „de velden worden wit om te oogsten?" Verblijdt u, wij mogen van rijker wasdom op grooter akkers gewagen! Laat het voor uwe oogen voorbij gaan, dat uitgestrekte Indië, als met een net van zendingsposten bedekt; ziet dic kusten van Tranquebar, vroeger opgegeven, thans we-

der met ongekenden voorspoed bearbeid; het land van Indus en Ganges, grootendeels onder den scepter eener natie, die met eere vooraan staat op het uitgestrekte zendingsveld; het behoud zijner burgerlijke regten thans gewaarborgd aan den bekeerden Hindo, die vroeger alles verloor, zoodra hij CHRISTUS gewon; voorwaar, de naam van CHRISTUS is ook dáár op weg, om zoo hoog boven alle namen geëerd te worden, als de hoofdkerk van Calcutta zich voor aller oog boven paleizen en pagoden verheft! — Een blik naar het Zuiden, wat ziet gij? Vele duizende bewoners van onderscheiden Zuidzee- en Australische eilanden tot het Christendom overgegaan, waar zij voor minder dan een halve eeuw den weerloozen zendeling doodden? Oneindig meer, Gel., die eilanders onze medearbeiders aan de bekeering van anderen, en in menig opzigt ons voorbeeld! Sommigen reeds door de zending verlaten, omdat deze er niets meer te doen vond; aan anderen de getuigenis gegeven: „op geen deel der wereld zag ik den zondag zoo geheiligd als hier," van ééne groep in één jaar ruim dertig duizend gulden ten offer gebragt op datzelfde altaar, waarop gij straks — zegt, hoe vele stuivers? — van het uwe hebt neergelegd. Op Madagascar de vuurproef doorstaan en aanvankelijk ten einde gespoed, ja ook in het land van CHAM de zegen van ABRAHAM aan steeds breeder scharen verkondigd! Verwoeste zendingsposten der Broedergemeente in Zuid-Afrika aanvankelijk uit hare assche herrezen; in Namaqua's- en Horero-landen, wij hebben het onlangs gehoord (1), de eerste voetpaden voor de boden des heils door tallooze distels gebaand; aan de westkust, waar de grafheuvels van zooveel zendelingen, „het zaad der Mooren" verrijzen, een aantal jonge gemeenten als kerkhofsbloemen ontloken! De overmagt van den Muzelman in Afrika door het zwaard der Franken geknot; aan de Goudkust de beste schat aan den akker door honderde handen ontgraven; in één woord, de voorteekens vermenigvuldigd tot in het oneindige toe, dat ook Moorenland zijne handen welhaast tot God uitstrekken zal! — Een blik naar het Westen, wat ziet gij?

(1) Door den Rijnschen Zendeling HUGO HAHN.

In een groot deel der nieuwe wereld eene vrijheid van geloof en prediking voorgestaan, die voor de zendingszaak niet anders dan voordeelig kan werken; de doodsche stilte in de onafzienbare wouden van Missisipi en Missouri door lofzangen voor den Gekruisigde afgebroken; nieuwe evangelische missiën op de kusten der Muskito's en andere stammen gesticht; geheele scharen van negers het gekroesde hoofd nederbuigende om het doopsel te ontvangen van Hem, die ook voor slaven den slavendood stierf; en het donker land der Indianen met steeds meer witte stippen op de zendingskaart aangeduid, als om te verkondigen, dat ook daar de zwarte nacht wordt getemperd door gedurig talrijker sterren! Ja, ook in het nevelig Noorden de duisternis op de vlugt voor een glans, die vriendelijker dan het noorderlicht blinkt; het hart van honderde Groenlanders verwarmd door het vuur des heiligen Geestes, en de ijsvelden van Labrador met liefelijke bloemen van geestelijke vernieuwing versierd, en de poolnacht — maar waartoe eene optelling voortgezet, die in geen geval aanspraak op volledigheid maakt? Het wordt ons, Gel., als waren wij met MOZES op een ander Nebo geplaatst, van waar wij eene landstreek ontdekken, voor het oogenblik nog in alle rigtingen door vijandige volken bewoond, maar wier overwinning door het aanrukkend leger des Heeren volstrekt ontwijfelbaar is. Ons aangaande, wij zenden slechts onze JOZUA's en KALEBS, om zooveel mogelijk den grond te bespieden, dien onze voet niet betreden zal, maar straks sterven, thans reeds leven wij in het geloof: de Heer zal zijne beloften vervullen! Wij mogten slechts bij het algemeene blijven staan, M. H., en konden u en ons zelven het genot niet vergunnen, om in het hart van zoo menigen heiden te lezen, waarin het aanving te lichten, en van wien het straks, als van ONESIMUS heeten zal: „te voren onnut, maar nu zeer nuttig geworden!" (1) Maar waarvan wij niet geheel mogen zwijgen, het is van die plek, die in wat rigting wij ook staren, voor ons hart de belangrijkste blijft, van dat Jeruzalem, dat naar

(1) Philemon: 11.

des Heeren woord van de Heidenen vertreden moet worden, tot dat de tijden der Heidenen vervuld zullen zijn. (1) Of, als gij in de laatste halve eeuw meer Joden zaagt toebrengen, dan immer sinds de eeuw der Apostelen, is het u daar niet, als hoordet gij van eene lang geslotene deur langzamerhand de zware grendelen afschuiven, en wat predikt u daar ginds die evangelische kerk, op Sions hoogte gebouwd, als in de schaduw van Omar's trotsche moskée? In ieder der talen, waarin het woord er verkondigd wordt, ruischt de naklank van den Psalmtoon mij tegen: „Gij zult opstaan en U over Sion ontfermen, want de tijd om haar genadig te zijn, de bestemde tijd is gekomen!" (2) Voorwaar, meer dan ooit kan het gelden, wat van PAULUS' werk te Efese geschreven staat: „dat het woord des Heeren wies en met magt de overhand nam," en de overwinningen, aldaar over bijgeloof en zonde behaald, zij zijn verduizendvoudigd geworden! Is het mogelijk, krachtiger roepstemmen tot verhoogden ijver te hooren, dan die zulke feiten ons brengen? Mannen broeders, zoo klinkt het van uit alle oorden ons tegen, in den naam van Hem, die opent en niemand sluit, die sluit en niemand opent! Mannen broeders, meer dan immer u aangegord om standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig in den arbeid des Heeren te wezen! Christelijk Europa, thàns beide handen aan den smeekeling toegestoken, dien gij op uwe beurt ziet verschijnen in de gedaante van den Chineeschen, den Javaanschen, den Indiaanschen man met de bede: „kom over, en help ons!" (3) Christelijk Nederland, thàns eene nieuwe termijn van de rekening aangezuiverd, die reeds zoolang tusschen u en Indië openstaat, en u over de vijf en dertig millioenen ontfermd, wier zielen eens van u zullen afgeëischt worden! Dierbare kweekelingen van ons genootschap, thàns niet één talent in de aarde begraven, door den Heer der talenten u toevertrouwd; gij gaat een grooten tijd, een grooten strijd te gemoet: het is aan niemand uwer vergund, middelmatig of klein te zijn! Gemeente der verlosten, als Philadelphia hebt

(1) Luc. XXI: 24. (2) Ps. CII: 14, 15. (3) Hand. XVI: 9.

gij kleine kracht, maar ook voor uw aangezigt is een geopende deure gegeven, die niemand kan sluiten (1); thàns met geestdrift de hand aan den ploeg, de oogst is groot, die u wacht! Wie wij zijn, Christenen, nu of nooit aangehouden, tijdig, ontijdig; onze blikken gescherpt, onze gaven verdubbeld, onze posten bezet, onze keurbenden uitgezonden! Door de geopende deur ziet gij eene wereld, die jammerend de handen u toesteekt: gij wilt haar toch niet vergeefs laten wachten?

3. Eene wereld, dit brengt ons tot een derde bijzonderheid. Gij slaat niet langer op menig christenhart, of op menige streek van het Godsrijk afzonderlijk, maar op de menschheid in haar geheel uwen blik, en niet waar, gij ziet in onze dagen zooveel, waardoor de vervulling van Gods beloften eer schijnt vertraagd, dan verhaast te worden? Komt, laat mij u de lichtzijden wijzen, die wij bij een blik op de zendingszaak en de wereld ontdekken! Dat die wereld meer dan ooit eene zonderlinge en zorgwekkende gedaante vertoont, wie kan het ontkennen, Gel.? De „zware tijden" waarvan de Apostel gewaagt, voorwaar, zij zijn niet verre te zoeken, en waarheen wij ook staren, de kreet: „morgen onweder, want de hemel is droevig rood" klinkt van alle zijden ons tegen. Als wij, om slechts iets van het vele te noemen, overal spanning, verwarring, ontbinding zien heerschen; als wij Rome's magt bij iedere omwenteling der laatste jaren zien klimmen, en vroeger onafhankelijke natiën met haar in bondgenootschap zien treden; ja, als wij christenvolken na vroeger strijd zien verbroederd om het stuiptrekkend Islamisme te steunen, wij weten niet meer wat wij zeggen, minder nog, wat wij hopen of vreezen zullen. Maar zien wij al dadelijk dit ééne niet voorbij, wat juist deze dagen ons spellen, en wat voor het Godsrijk van zoo hooge beteekenis is: de halve maan gaat ten onder! Het zij vriend of vijand haar slope, het raakt met de magt van den Islam in Europa gedaan, en

(1) Openb. III: 8.

welligt zien wij nog vóór het eind dezer eeuw de kostbaarste parel ontvallen aan den tulband van den valschen Profeet. Maar hoe begint bij die voorspelling de deur, waarvan wij spreken, steeds wijder open te gaan! Onafhankelijk van den onberekenbaren loop der gebeurtenissen, blijft het waarheid, dat het Islamisme aan een teringzieken lijder gelijkt, wiens gelaat nog door een bedriegelijken blos is geteekend, maar wiens aderen de dood reeds doorwoelt. De edelste Mahomedanen beseffen het, dat het sterfuur hunner heerschappij in het Westen genaakt; overleveringen van allerlei aard komen hen reeds bij hun leven ontrusten, en na hun dood zoeken zij bij voorkeur een graf aan de overzijde der zee. Datzelfde donkere schrikbeeld van vernietiging hunner godsdienst en zeden, het spookt onder andere vormen ook bij andere volken der wereld. Het trof ons, in het laatste Maandberigt van ons Genootschap (1) van den Zendeling LEUPOLDT te hooren, dat een Hindo zijne voorvaderlijke godsdienst vergeleek bij een prachtigen boom, maar aan wiens wortel reeds de bijl is gelegd, dien de zendelingen onophoudelijk voeren, terwijl zij, zeide hij, zoo dikwijls de steel hunner bijl wordt gebroken, van de takken des booms zelven terstond weder een anderen steel kunnen kappen, en alzoo den boom op dubbele wijze beschadigen. Dat voorgevoel, zoo verrassend als het onbedriegelijk is, het weeft een donkere wolk over het voorhoofd van den geleerden Buddapriester, die begint te wanhopen aan het behoud van zijn eigen gezag; het doet eens Keizers harte in China kloppen met onrustige slagen, omdat men mompelt, dat de godspraak den val zijner dynastie binnen luttel jaren bepaalt; het doet den Indiaan verlangend uitzien naar „den ruiter op het blanke paard," die naar het geloof zijner vaderen, gewenschte verlossing zal schenken. Ziet, wij kennen Hem, Christenen, den Gekroonden rijder op het witte ros, dien JOHANNES zag uitgaan, overwinnende en opdat Hij verwon (2), maar wordt het ons niet, alsof wij hier en daar, te midden van de jongste snikken des stervenden Heidendoms, de roepstem van boven vernemen:

(1) Maandberigt 1855, bl. 108. (2) Openb. VI: 2.

„heft uwe hoofden op, gij poorten, en verheft u, gij eeuwige deuren, opdat de koning der eere er inga (1)? Nog, het is zoo, nog wacht de wereld vruchteloos op de vervulling van een vorstelijk woord: „het keizerrijk is de vrede," en oorlogen en geruchten van oorlogen, zij worden gevreesd of vernomen. Maar ook deze worden voor het geloof de voorteekenen van de toekomst des Heeren, en bovendien, de golven, die de oorlogsvloot dragen, dragen ook het zendingschip van een HARMS, en voeren in alle rigtingen vredeboden naar alle natiën henen! Of bedriegen wij ons, discipelen des Heeren, als wij de hoofden beginnen op te heffen, omdat de verlossing nabij is? Maar reeds het geloof, dat in tijden van zooveel strijd nog aan zulk eene zegepraal denken durft, heeft in zichzelven het onderpand, dat het niet beschaamd worden kán. En zooveel als wij in deze tijden aanschouwen, zegt het ons niet, dat de dag der kleine dingen voorbijgaat, en die der groote begon? Des keizers zoon in China trekt eenmaal 's jaars de ploeg door den akker, om het feest van den landbouw te vieren; maar de Zoon des menschen, snijdt Hij niet van dag tot dag zigtbaar de vorens door menig zendingsveld, om er zaad voor den hemel te strooijen? De klimmende kwalen van ons geslacht, moeten zij geen smachtend verlangen naar den éénigen Zielenarts wekken? De openbaring van den mensch der zonde, die wij zien of verwachten, wijst zij niet henen naar Hem, die zijnen tegenstander door den adem zijns monds zal verslinden? Begonnen niet reeds rivieren en kanalen naar 's werelds uiterst end de bladeren van den boom des levens over te voeren, die zijn tot genezing der heidenen? Uwe ijzerbanen, uwe waterwegen, uwe toovertelegraphen, uwe wondervolle uitvindingen op stoffelijk grondgebied, o zonen van JAPHETH, zouden zij aan álles bevorderlijk kunnen zijn, behalve aan de heerschappij des Geestes onder de zonen van SEM en van CHAM? En beteekent het niets, dat thans meer dan ooit aller blikken naar het Oosten gerigt worden; dat zooveel pelgrims naar Jeruzalem trekken; dat steeds meerder oogen

(1) Psalm XXIV: 9.

zich vestigen op de profetische Schrift? Wij vragen slechts, Gel. — dwaas, wie in onzen tijd wil voorspellen — maar het eindantwoord, wij hebben het niet eenmaal te noemen: al verstomden alle andere stemmen, deze Schrift zou het uitspreken met eeuwig onbetwistbaar gezag. O liefelijke hoop, die ons het harte verkwikt! Wij zeggen niet, dat de zomer reeds daar is, maar toch, de tak des vijgenbooms zwelt, en de stormen onzer dagen, zij verkondigen luide, dat het lang gewenschte voorjaar verscheen! Het zuchtend schepsel, het vertoont zich aan ons oog, als BARTIMEUS, de blinde bedelaar, aan Jericho's poorte. Nog gingen de oogen niet open, maar reeds ruischen van verre de voetstappen des Heeren hem tegen; reeds wordt hem gezegd, wie daar komt; reeds werpt hij den mantel af, die hem verhindert, den redder tegen te snellen — nog een weinig tijds, en hij is ziende geworden, en volgt den Heer op den weg, en hemel en aarde, dat ziende, geven Gode en zijnen Éénigen lof! Komt, Gel., een toon, een zwakken toon van dat lied op de lippen: het klinke hoog en luid, als door „de geopende deur!"

GEZ. CLV: 5.

Zoo, zoo zien wij 't Godsrijk komen,
't Koom steeds meerder elken dag!
Amen, zeggen alle vromen,
Kom, ja kom, o blijde dag!
Dat al 't menschelijk geslacht
Aan den Heer word' toegebragt!

II. Het valt u immers niet al te moeijelijk, M. H., na zooveel licht ook de schaduw gade te slaan, al moet de toon onzer rede, gelijk die der tekstwoorden, dalen? Er is een dalen, dat soms noodiger dan klimmen kan zijn, en dat bovendien straks tot hooger klimmen kan voeren. Komt, leent dan aan de weemoedige en regtmatige klagt: „er zijn vele tegenstanders," een ernstig luisterend oor. Nog eenmaal

willen wij denzelfden weg van zoo even, maar thans juist in de tegenovergestelde rigting bewandelen.

De zendingszaak en de wereld;
de zendingszaak en het Godsrijk;
de zendingszaak en ons hart,

zietdaar de drievoudige beschouwing, die ons met menig tegenstander van nabij bekend maken zal!

1. De zendingszaak en de wereld, nog eens dan! Wij nemen niets terug, Gel., van wat wij zoo even herinnerden aangaande zoo menig veelbelovend verschijnsel. In waarheid, het profetisch woord wordt in onze ooren vervuld: „nog een weinig tijds, en Ik zal de heidenen doen beven," en te midden dier al doordringende schudding, zien wij de keur der volken naar het heiligdom des Heeren op weg (1). Maar zou onze eenzijdigheid niet even groot als onze oppervlakkigheid zijn, wanneer wij, te midden van tallooze schrikbeelden, slechts in zoete droomen ons wiegden? Is dan niet, tegenover ieder gunstig, met het hoogste regt een ongunstig verschijnsel te plaatsen, en niet slechts over het goede zaad, maar ook over de doornen en distelen een „wast en vermenigvuldigt" gesproken? Den Geest des Heeren hoorden wij, hier door de paradijzen van Java en daar door de zandwoestijnen van Lybië ruischen, maar is dan de geest des Antichrists reeds beteugeld, die in de wereld uitgegaan, zoo ontelbaar velen verleidt, ja bereidt hij zich niet voor onze oogen tot een nieuwen, mogelijk vóórlaatsten, altijd wanhopigen aanval? Ach, deze zelfde PAULUS, in het volkrijk Ephese door ongehoorzame Joden en verblinde Grieken belaagd, hij is mij het sprekend beeld van den tegenstand, dien het woord der waarheid alom in de wereld ontmoet! Joodsche eigengeregtigheid en heidensche ongeregtigheid, zietdaar de twee groote tegenstanders, die tegen de prediking van genade en heilig-

(1) Haggai II: 7, 8.

making alom den trotschen nek blijven opheffen, als de monsters der fabelleer met talrijke koppen voorzien. Verward en verdeeld is de wereld, gelijk Ephese in de ure des oproers, maar al is dáár sinds lang de vreeze bewaarheid „dat de majesteit der groote Godinne zal ondergaan, aan welke gansch Azië en geheel de wereld godsdienst bewijst," nog altijd gaan tallooze toonen ter eer van tallooze afgoden op, en het „groot is de Diana der Efeseren" dreunt voort op allerlei wijzen. Wij hadden ons voorgenomen, Gel.,. u nogmaals de wereldkaart rond te voeren, en tegenover elke deur, die zich opent, een tegenstander te toonen, van top tot teen in de wapenen: maar, al zou de wandeling u ook niet boven mate vermoeijen, ik bidde u, wat zou zij baten? Onder steeds nieuwe afwisselingen zoudt gij toch het oude lied slechts vernemen, in Ephese ten dage van PAULUS gezongen: wij willen niet, dat Deze over ons koning zal zijn! Wij staan niet eenmaal langdurig stil bij het getal zijner tegenstanders, al zitten nog achthonderd millioenen bijna in donkere doodschaduw nêer, en al zouden er duizend jaren alleen voor China van noode zijn, indien daar op iederen dag duizend heidenen bekeerd en gedoopt worden: het beginsel van den tegenstand, zietdaar, wat bovenal onze aandacht en onze bekommering wekt! Ja, werd er alleen behoefte aan het Evangelie in het hart der menschheid gevonden, wij zouden durven hopen, dat al die hongerigen zonder uitstel ons brood zouden aannemen, en al die lijders den genezenden balsem begeeren, dien de hand der liefde hun biedt. Maar ach, krachtiger dan die behoefte spreekt de vijandschap van het zondig vleesch tegen God, en het bedenken van dat vleesch, het kan zich, evenmin ginds als hier, gewillig aan zijne wet onderwerpen! Die vijandschap, zij zetelt onder het priesterlijk gewaad van den Bramien en onder de ruwe pij van den Paria; zij spreekt zich uit in het zelfbehagen van den beschaafden Mandarijn en in de moordkreten van den plompen Dajakker of Kaffer; zij heeft zich hier achter de hooge wallen van ongeloof en wijsbegeerte verschanst, en daar in de donkere schuilhoeken van bijgeloof en dwaasheid verborgen; zij doet den heiden beurtelings tot

de boosheid der duivelen en tot de redeloosheid der dieren verzinken, ja, straks zich beneden het gedierte verlagen en zich aan eigenlijk gezegde duivelsdienst wijden! Op ieder zwart en bruin en koperkleurig gelaat is Gods beeld op het deerlijkst ontluisterd, en de dag aan den dag staaft de juistheid van de beschrijving des Heidendoms, die PAULUS aan de Ephesiërs gaf: „Verduisterd in het verstand, vervreemd van het leven Gods, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld; terwijl wat heimelijk van hen geschiedt, ook schandelijk is om te zeggen" (1). En nu, daar komt onder die vele duizenden nu en dan een enkele vreemdeling aan, en predikt het aan dien wijsgeerigen tolk van Brama of Vischnou: „de wijsheid der wereld is dwaasheid bij God," aan dien trotschen Chinees: „in Christus Jezus is geen barbaar of scyth, of dienstknecht of vrije;" aan dien stompzinnigen Afrikaan: „bedenkt de dingen, die boven, niet die op aarde zijn." Kunt gij het u niet verklaren, dat een instinct van zelfbehoud voor den ouden mensch die allen beweegt, om zoolang mogelijk weerstand te bieden? Maar klinkt dan het woord wedergeboorte zoo liefelijk in het oor van den verdierlijkten slaaf zijner lusten; komt een Pantheïst zoo gereedelijk tot een denkbeeld van zonde of zedelijkheid, en de Fetischdienaar tot de vereering van een geestelijk Wezen? O, wij weten het, die zwarigheden bestaan slechts voor ons, niet voor God, en zijn gelijk aan een draaikolk, die wel de vaart, maar niet den stroom der rivier kan stuiten! Maar ach, hoe lang, hoe lang zal het duren, eer ook de laatste verwonnen is, en spreekt een Zendeling dezer dagen uit Afrika van een plek, vroeger Jammerberg, thans Hermon gedoopt, wat moet er nog gebeuren, eer de groote jammerberg dezer wereld in één liefelijk Hermon herschapen is, met den daauw des Heeren besproeid? Ja, wat werd er van de edelste pogingen, indien niet, bij en boven elke geopende deur hier beneden, de vrije toegang tot den troon der genade geopend was, om voor die dorre en nog naauwelijks dorstige

(1) Eph. II: 12, IV: 17, V: 12.

aarde een milden regen des heiligen Geestes te vragen? Niet door kracht, niet door geweld, maar alleen door dien Geest kan het geschieden: het moet op ieder zendingsfeest als van de daken gepredikt worden, maar ook waar het gebed om dien Geest gedurig luider gehoord wordt, daar roept zijn eigen stem in ons hart ons, bij den blik op zooveel tegenstand, bovenal tot lijdzaamheid op! Ja, zijt lankmoedig, broeders, tot de toekomst des Heeren, hopende gelijk de landman op de kostelijke vruchten des lands, dat woord, het geldt ons allen, maar u inzonderheid, broeders, die gereed staat, straks als zaaijers naar den onbekenden akker henen te gaan, waarheen thans uw harte reeds trekt! (1) Geluk, geluk met de ure, waarin het u, als PAULUS, gegeven wordt om onder de Heidenen te verkondigen den onnaspeurlijken rijkdom van CHRISTUS! Neen, niet om u af te schrikken, stipten wij iets van den tegenstand, die den zendeling te wachten staat, aan: PAULUS liet zich te Ephese door den blik op de tegenstanders, niet tot heengaan, maar tot blijven bewegen, en het berouwde hem nooit, al kon hij later, sprekende naar den mensch, ook verklaren, dat hij er „tegen de beesten gevochten" had (2). Staat, zoo roepen wij veeleer met denzelfden Apostel u toe, staat dan, uwe lendenen omgord hebbende met de waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen der geregtigheid, en de voeten geschoeid hebbende met de bereidvaardigheid van het Evangelie des vredes (3)! Maar, zoo voegen wij in éénen adem er bij, verwondert u dan ook niet, wanneer het u, als hem, van den Heer wordt getoond, hoeveel gij om zijns naams wil zult lijden, en vergeet allerminst, dat Hij niet minder tot wachten, dan tot werken u roept! Rekent vrij op magtigen onderstand, maar even zeker op krachtigen tegenstand, en weest reeds dankbaar wanneer gij de stem des Heeren verneemt: „gij hebt gedaan wat gij kondet," al zegt ook uw hart, dat gij niet hebt kunnen

---

(1) De broederen BÄR en TEFFER, na het uitspreken dezer rede, door den Voorzitter, Br. JENTINK van Harlingen, met plegtige toespraak en zegenbede ingewijd tot hunne aanstaande bediening.

(2) 1 Cor. XV: 32. (3) Ephes. VI: 14, 15.

doen, wat gij wildet. Geen arbeid, die zoo billijke verwachtingen wekt, maar ook zoo overspannen verwachtingen matigt, als de arbeid in de dienst van den Heer: gij hebt lijdzaamheid van noode, mijne broeders, opdat gij den wil van God gedaan hebbende, de belofte moogt wegdragen (1). Hij, die er u toe roept, leere u dagelijks steeds meer van Hem, steeds minder van de menschen te wachten, want nog zendt Hij u, gelijk zijne eerste Apostelen uit, „als schapen in het midden der wolven!"

2. En och of zij, die schapen van den goeden Herder zich noemen, ons meer grond van geruststelling gaven! Maar helaas, bij het gevoel van regtmatige bekommering, vervult diepe weemoed ons harte, wanneer wij den kring onzer beschouwing beperken, en al wederom op de zendingszaak en het Godsrijk het oog slaan. Ja, ook onder hen, die door doop en belijdenis leden werden van de zigtbare kerk, treffen wij er niet weinigen aan, van wie PAULUS weenend herhalen zou, dat zij vijanden des kruises van CHRISTUS zijn, en hoe zouden zij dan vrienden van zijne zaak kunnen wezen? Er zijn vele tegenstanders, vele en van velerlei soort; aanzienlijke en geringe; die er luide voor uitkomen, en die het niet willen weten; stelselmatige en onwillekeurige; uit navolging van anderen, of op grond van eigen vooroordeel. En waar treft gij die allen niet aan, waar de naam van CHRISTUS genoemd wordt? Ach, het is even waarachtig als treurig, dat het Christendom geene mindere schade van zijne gewaande vrienden, dan van zijne onverzoenlijke vijanden lijdt, en dat zijne verspreiding op aarde welligt door niemand sterker belemmerd wordt dan door de zoogenaamde Christenen zelve! Of zeg ik te veel? Maar verplaatst u dan in den toestand van een heiden, die het Evangelie hoort, en daarmede het gedrag vergelijkt van zoo menigen Evangeliebelijder! „God heeft uit eenen bloede het gansche geslacht der menschen gemaakt," zoo hoort hij zich toeroepen, en straks vlijmt de

(1) Hebr. X: 36.

zweepslag van een Christenbroeder hem door den bloedigen rug. „CHRISTUS is een Heer, rijk over allen, die Hem aanroepen," zoo wordt hem ter zijner vertroosting gezegd, en straks hoort hij den naam van dien rijken Heer bespotten en vloeken, door wie Hem reeds zooveel langer beleed. „De vrucht des Geestes is matigheid en regtvaardigheid en Godzaligheid" zoo wordt hij telkens vermaand, en als hij straks zien wil wat het beteekent, welnu, hij moet slechts op dien Christelijken Europeër het oog slaan, die zwelgt en onderdrukt, en het loon zijner werklieden inkort! Ik werk de schets niet uit; ik weet, er zijn schitterende uitzonderingen, en verre zij het van ons, als iemands aanklager op te treden. Maar maakt zelve de slotsom op, M. H., en berekent, om iets slechts te noemen, of in China meer zielen zijn gered door de verspreiding van Bijbels, dan wel bedorven door de toelating van den opiumhandel; of in Jeruzalem meer gewonnen wordt door de prediking van het Evangelie der liefde, dan wel schade gedaan door de bloedige twisten der Christenen; of op Otaheiti tien zendelingen in tien jaren goed maken kunnen, wat op Otaheiti in één jaar werd verwoest door Fransche wapenen en Roomsche geestelijkheid; of Europa zich meer vergrepen heeft aan de Noord-Amerikaansche Indianen door het vloeibaar vergif, waarmede het duizenden doodde, dan hen beweldadigd door het water des levens, waarmede het andere duizenden laafde! — En wij, die dat alles optellen, beweenen, verfoeijen, zijn wij in ieder opzigt uitnemender? Als of de tegenstanders der zendingszaak alleen op eenige honderde mijlen van onze Christelijke maatschappij en gemeente waren te zoeken en te vinden, Gel.! Maar zet uwe berekening nog een oogenblik voort, en gaat na, hoevele tegenstanders zich in uwe digtste nabijheid vertoonen tegenover het (ongetwijfeld toenemend) aantal van vrienden der zendingszaak, en ziet, of de stof des geklags nog niet meer wordt dan de stof onzes roems! Ja, noemt ze vrij legio, T. T., want zij zijn velen, de onreine geesten, die ook in deze dagen huizen tot in het hart der gemeente, en weerstand bieden aan de roepstem om medearbeiders des Heeren aan de zaligheid der menschen te zijn!

Hier de geest des ongeloofs, veel dieper doorgedrongen dan ver de meesten vermoeden, die beweert, dat het Christendom reeds onder ons is verouderd, en dus nog veel minder elders de gedaante des aardrijks verjongen kan, en ons allen met ééne pennestreek als armhartige dweepers veroordeelt. Dáár de geest eener verfijnde zinnelijkheid, die zich geheel beweegt en verliest in de dingen dezer wereld, voor het hoogere geen oor en geen ziel heeft, en eigenlijk uit al de brieven van PAULUS slechts één woord, niet eenmaal het zijne, gebruiken kan: „laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij!" Ginds de geest van uitstel, die als de Joden in ZERUBBABELS dagen tot vervelens toe steeds herhaalt: „de tijd is niet gekomen, de tijd, dat het huis des Heeren gebouwd wordt (1)," en daarom gerust en rustig de hand in den schoot legt. En elders de geest eener onheilige staatkunde, die als de zilversmid DEMETRIUS te Ephese angstvallig berekent, hoeveel men wel verliezen zal, wanneer het woord der PAULUSSEN veld wint, en daarom daartegen steeds hemel en aarde beweegt, en ten slotte zich tòch nog vergist, en het tòch ten langen leste verliest. Die geesten, wij zwijgen van meerderen, voorwaar, zij laten zich niet gemakkelijk bannen, en waar zij voor eene wijle zijn uitgedreven, straks komen zij terug met minstens zevenvoudige magt. Hoevele bedenkingen fluisteren zij niet in aan wie den zendingsarbeid met onverschillige, neen, met afkeerige oogen beschouwen! „Er zijn nog zooveel heidenen hier. De taak is veel te groot. De kracht is veel te klein. De zendeling is veel te gebrekkig. De heiden moet eerst verlicht en beschaafd worden." Neemt de moeite, mijne Broeders, die bedenkingen ten honderdsten male tegen te spreken; wijst het zonneklaar aan, dat ieder Christen verpligt is voor de bekeering der wereld te werken; dat de ware beschaving niet vóór, maar juist dóór het Christendom plaats heeft; dat aan de zwakste poging duizendmalen een wonderbare vrucht was verbonden; dat de Apostelen dan ook nooit tot de heidenen

(1) Haggai I: 2.

hadden moeten gaan, maar hadden behooren te wachten tot de laatste Jood was bekeerd; dat in den regel juist zij het meest voor de gedoopte heidenen doen, die het vurigst de ongedoopten zich aantrekken — wijst het aan, en weet gij, wat de uitkomst zal zijn? Dat het u ten honderd-eersten male herhaald worden zal: „er zijn nog zooveel heidenen hier. De taak is veel te groot. De kracht is veel te klein. De zendeling is veel te gebrekkig. De heiden moet eerst verlicht en beschaafd worden.” Helaas, om een tegenstand te overwinnen, die bewust of onbewust zijnen diepsten grond in het hart heeft, zijn krachtiger wapenen dan de krachtigste redeneringen noodig! Tegen over een enkele, dien gij wint, staan meerderen, die eindigen met te erkennen, dat er zich veel vóór, maar ook zeer veel tégen deze dingen laat aanvoeren, en als gij blijft aanhouden, ten slotte, u afwijzende zeggen, dat het hun ook eigenlijk niet dadelijk aangaat! Niet dadelijk aangaat, welk een woord, mijne Broeders, in òns oor, en op de lippen van hen, die het uitspreken! Hoe, het gaat u niet dadelijk aan, gij Christenbelijder, dat millioenen vruchteloos smachten naar het licht, den troost, de kracht, u door Gods genade bereid! Het gaat u niet dadelijk aan, of de naam van uwen Heer wordt gelasterd of verheerlijkt, en of Hij het loon ontvangt van zijn' strijd, dien gij toch zegt, dat Hij tot ùwe zaligheid streed! Het gaat u niet dadelijk aan, of in zijnen naam de strijd tegen zonde en ellende door en voor menschen van gelijke beweging als wij, al of niet gevoerd en voortgezet wordt! Het gaat u niet dadelijk aan! Herhaal dat woord, zoo gij kunt, staande aan den voet van dat kruis, waar het kostbaarst bloed tot ùwe behoudenis stroomde.... o, zoo gij het dáár nog herhalen kunt, gij verdient eenmaal, als voor u de deur der genade gesloten is, op uw wanhopig kermen geen ander antwoord te hooren, dan — een eeuwig onherroepelijk zwijgen! Zoo — doch vergeeft ons, Gel., waar de ijver ons schier ons zelven en u deed vergeten! Hier verwachten wij die onverschilligen niet, maar wij moesten, helaas, zelfs tegen zúlke tegenstanders elkanderen wapenen, en wekte hun aanblik tegelijk uwe deernis en uwe verontwaar-

diging op, welaan, te krachtiger worde uw hart en het mijne tot eensgezindheid in den grooten strijd, dien wij mede voeren, gestemd! Tegenover zooveel tegenstanders, wij gevoelen het, zou de zaak des Heeren verloren zijn, indien de gelederen der zijnen niet digt aan elkander sloten! Komt dan, vrienden des Heeren, het verbond der liefde vernieuwd, eer wij straks de vanen weêr opsteken, en in die vanen het woord van PAULUS aan de Ephesen geschreven: „met alle zachtmoedigheid en ootmoedigheid en langmoedigheid elkander in de liefde verdragen, ons benaarstigende te behouden de éénigheid des geestes, door den band des vredes!" (1) Onwankelbaar vastgehouden aan de waarheid, waarop ons Genootschap gebouwd is, maar die waarheid in de liefde betracht! Geen enkele heilige overtuiging aan eene kunstmatige eenheid ten offer gebragt, maar ook geen enkel verschil hooger, dan het verdient, gewaardeerd! Geen strijd van partijen op een grondgebied overgeplant, waarvan hij verbannen moet blijven, en elken anderen naijver voor dezen vergeten, wie het meest in liefde den Heer behagen, den broederen tot voorbeeld zal zijn! Ziet, zoo zullen wij sterk zijn, ja bondgenooten winnen, zelfs uit het thans nog vijandelijk kamp, want liefelijk lacht de gedachte ons aan: ook uit de vinnigste tegenstanders maakt de Heer zich de innigste vrienden!

3. „Maar die vrienden, voor het minst, zij zullen toch den Vriend hunner ziele tot eer, en zijner zaak tot onschatbaren zegen zijn?" Ik durf de vraag schier niet uitspreken, TT., want het is mij, als zie ik daarbij het vlammend oog van den Kenner der harten op een iegelijk onzer gerigt, en ik voel het maar al te diep, zelfverwijt moet met den opgewekten weemoed zich paren, waar wij nog eenmaal de zendingszaak in betrekking tot ons harte beschouwen. Ja, met eerbied slaan wij op zoo menigen trouwen arbeider in het Godsrijk het oog, die als PAULUS te Ephese met stille

(1) Eph. IV: 2, 3.

zelfvoldoening kan terugzien op den tot dusver voleindigden arbeid, omdat ook hij niet achterhield, dat hij niet zou verkondigen den ganschen raad Gods, maar o, wie onzer gevoelt niet als hij, den schat in aarden vaten te dragen, en wie hoort geene stemmen van aanklagt tegen zich oprijzen tot uit de werkplaatsen en binnenkamers toe, waar hij arbeidt en smeekt voor de komst van het Godsrijk? „Er zijn vele tegenstanders," voorwaar, dat woord, het zou zijne hoogste bestemming gemist hebben, indien het ons niet bij den blik op ons zelven tot de diepste verootmoediging leidde! 't Is reeds eenige jaren geleden, dat een der uitstekendste zendelingen in zijn dagboek de aandoenlijke betuiging ter nederschreef: „o Golgotha, Golgotha, als ik het bloed mijns Heilands van u ter neder zie stroomen, hoe heb ik dan mijzelven over de koelheid mijner liefde en de traagheid van mijn werk te verfoeijen!" Broeders, waar een MORRISON alzoo in zijne eenzaamheid klagen moest, wien onzer zou niet, bij het beste wat hij deed, de zelfroem op de lippen besterven? O, zegt mij, zoo onze harten in ons regt brandende waren, zou er zoo menige bede van onze lippen gehoord worden, waarin niet eenmaal aan al die armen gedacht was, die den éénigen rijkdom niet kennen? Zoo het geloof als een mosterdzaad krachtig in ons werkte en wies, zouden wij niet reeds meer bergen en bergketens van bezwaar kunnen aanwijzen, die wij, en niet vergeefs hadden toegeroepen: wordt ontworteld en geplant in de zee? Zouden wij geen moed hebben om meer te wagen, geen kracht om trouwer te werken, geen kans om hooger te winnen, wanneer in ons, die gelooven, meer het oude voorbij gegaan, en aanvankelijk, ziet, álles nieuw was geworden? Buigt uw hoofd bij die vragen niet neder, zonder dat gij ons eerst het onze ziet buigen, want ach, wij staan met u in zoo menig opzigt, als trage en ontrouwe dienstknechten bij den Heer bekend en veroordeeld, en gevoelen diep hoe ons het ootmoedskleed voegt, ook over het feestkleed van heden! Neen, de beste van ons zal het toestemmen, wij deden nog nooit al wat wij konden, maar, kan het ook anders, wij waren ook nog nimmer, die wij behoor-

den te zijn! Het zendingswerk is een werk van lijdzaam geloof, maar wij, wat valt het ons vaak moeijelijk, in deze eeuw van nimmer rustende snelheid, de stille verspreiding van het zuurdeesem en den naauwelijks merkbaren wasdom van het zaad te verbeiden, zonder voorbarig vooruit te loopen en ons, als JOHANNES in den kerker, te ergeren, wanneer de Heer zich al te langzaam schijnt te haasten tot zijn aanbiddelijk doel! Het zendingswerk is een werk van volhardende liefde, maar wij, wat staan wij vaak besluiteloos stil, wanneer de ploegschaar stoot op een rots, of hebben zooveel met eigen nooden te doen, dat er in het bekrompen hart schier geen plaats voor den grooten nood van anderen overblijft! Het zendingswerk is een werk van blijmoedige hoop, maar wij, wat buigt onze ziel zich vaak neder, en wat is zij onrustig in ons, als onze verwachting wordt teleurgesteld, op omstandigheden en menschen gebouwd! Tegenstanders treffen wij aan, maar hoe drongen zij ons dikwijls, niet om als PAULUS te blijven, maar om kleinmoedig te wijken, en hoe menig onzer, die welligt, als ditzelfde Ephese, het verwijt des Heeren verdient: „Ik heb tegen u, dat gij uwe eerste liefde hebt verlaten (1)!" Wat al ijver zonder verstand, en wat al verstandelijk overleg zonder ijver! Wat al nutteloos spreken, waar dadelijk handelen, en wat al onberaden handelen, waar lijdzaam wachten te pas kwam! Wat al arbeid voor het Godsrijk, verrigt, ja, met de trouw van een' knecht, maar niet met de vreugd van een kind; en wat vergulde zelfzucht welligt, waar wij ons zelven opdrongen, dat niets dan liefde ons drong! Wat — maar neen, M. H., de ware ootmoed scheurt liever kleed en hart alleen voor den Heer, dan zelfs in de gemeenschap der heiligen! Ach, hier staan, hier zitten zij, aan wie de wereld het mede te wijten heeft, dat zij na zoo vele eeuwen nog niet voor de beste zaak is gewonnen, en ja, nu beginnen wij het, maar al te wel, te begrijpen, waarom die wereld ons zoo vaak kan aanzien en zeggen, dat wij waarlijk de menschen niet zijn, om haar tot

(1) Openb. II: 4.

de keuze van een' anderen heer te bewegen! Neen, Heere JEZUS, dat zijn wij ook niet in ons zelven, wij belijden het demoedig voor u! Och, maak Gij het ons zelf door de kracht des heiligen Geestes! Vergeef onze ontrouw, en geef, dat het gebrek der arbeiders niet tot ál te groote schade voor hun heerlijk werk moge strekken, want hoe dieper wij dalen en delven, te minder kunnen wij het ons zelven ontveinzen: van al de tegenstanders, schuilt de ergste ons het diepst in het hart!

Wij hebben bijna uitgesproken, Gel., maar welk een verschil tusschen de slotsom onzer eerste en onzer tweede beschouwing! De blik op de geopende deur heeft ons tot dankbaarheid, tot ijver, tot hoop; de blik op de vele tegenstanders daarentegen tot lijdzaamheid, tot eensgezindheid, tot ootmoed gewekt. Eerst klommen, toen daalden wij, en thans is het ons, als staan wij tegenover u, twee groote schalen in handen, de een met stroomen van zegen, de andere met steenen des aanstoots gevuld, en schijnbaar althans tot zekere hoogte in evenwigt. Zoo, gevoelt gij, kan en mag onze rede niet eindigen, omdat de Koning der eeuwen zelf alzoo niet eindigen zal. Zijn laatste woord zal geen evenwigt tusschen goed en kwaad, maar beslissend overwigt zijn. Wij zien om naar één woord, neen, naar een feit, dat de regterschaal kan doen overslaan: hoort, PAULUS spreekt vóór het einde van ditzelfde hoofdstuk het uit! Het is het laatste woord des ouden, het laatste woord des nieuwen Verbonds, het laatste woord in de geschiedenis der tegenwoordige huishouding: Maran atha, zoo luidt het! Ja, ziet daar ons antwoord op de vraag, aan wat zijde de triomf zal verblijven, aan die der geopende deur, of aan die der veelvuldige tegenstanders. Maran atha, JEZUS komt, zoo klinkt het, als een stem van vele wateren en van sterke donderslagen, boven al het stormgeloei dezer onrustige eeuw: Hij komt, en zijn loon is met Hem, en zijn arbeidsloon voor zijn aangezigt. Tegenstanders, wat zoudt gij ten einde toe de wapenen voeren? Maran atha, JEZUS komt zeker; ziet toe, hoe

gij uwen redeloozen haat Hem verantwoorden, uwen magteloozen strijd tegen zijne overmagt volhouden zult! Medestrijders, wat zoudt gij terugtreden bij den blik op zoo menige, thåns nog geslotene deur? Maran atha, JEZUS komt nader, reeds zijn de muren van het Jericho der duisternis ondermijnd; straks storten zij daverend in! Tijdgenooten, wat zouden wij langer sidderen, bij wat wij hier zien of verwachten? Maran atha, JEZUS komt haastelijk; de weeën moeten toenemen, zal eindelijk het geboorteuur slaan, door hemel en aarde verbeid, het geboorteuur van het voltooide vrederijk Gods! Vrede, vrede, ja, zoo mag ons laatste woord klinken, gelijk het eerste heeft gesproken van strijd. Reeds schemert het licht van dien heildag aan de digtbenevelde transen; reeds kleurt het de toppen der bergen, nog een weinig tijds, en het stroomt in de dalen ter neêr, thans gedrenkt met bloed en met tranen! Welk een verwachting, een vredefeest voor de strijdende menschheid, die dan uitrust onder den scepter van haren wettigen Koning; een vredefeest voor de strijdende kerk, die dan den Satan door den God des vredes aan hare voeten verpletterd ziet; een vredefeest voor ons afgestreden hart, dat dan verzadiging van vreugde geniet! Een feest zonder smarten, een feest zonder zonden, een feest zonder avond, en in ieder feestlied de grondtoon geen ander dan thans: „vrede door het bloed van het kruis!" — Vrienden van het Godsrijk, wenscht gij dat dit vredefeest aanbreke? Welaan, met nieuwe liefde het hart aan den Heer, de hand aan het werk, den blik naar den hemel! Maran atha, de Vredevorst komt!

AMEN.

PSALM XCVI: 9.

'tJuich' al voor 't aangezigt des Heeren;
Hij komt, die d' aarde zal regeeren
En rigten vol van majesteit;
De wereld zal geregtigheid,
Het menschdom zijne waarheid eeren.

'S HEILANDS GOEDKEURING

OP

DE CHRISTELIJKE ZENDING.

4

'S HEILANDS GOEDKEURING

OP

DE CHRISTELIJKE ZENDING.

REDEVOERING,

uitgesproken te Rotterdam, den 21 July 1858,

TER GELEGENHEID DER ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET

NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP.

DOOR

NICOLAAS BEETS,

Medebestuurder in de Utrechtsche Afdeeling.

TE HAARLEM, BY

DE ERVEN F. BOHN.

1858.

BESTUURDERS, LEDEN, BEGUNSTIGERS EN VRIENDEN VAN HET NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP!

TOEKOMSTIGE ZENDELINGEN!

VEEL GEWENSCHTE FEESTGENOOTEN!

GENADE, VREDE EN BARMHARTIGHEID ZIJ U VAN GOD DEN VADER, EN JEZUS CHRISTUS DEN HEER, DOOR DEN HEILIGEN GEEST!

In het Evangelie van Markus, het veertiende Hoofdstuk, het achtste Vers, staat een woord opgeteekend, hetwelk en om Hem die het sprak, en om de gelegenheid by welke het gesproken werd, merkwaardig en onvergetelijk is. Het is een woord van Jezus Christus; het is een lofspraak uit zijnen mond; een blijk van zijne liefderijke goedkeuring op een werk van liefde. Het is een der woorden waarmede hy de schoone daad van Maria van Bethanië, die hem met hare zalve gezalfd, en zijne voeten met de hairen haars hoofds afge-

droogd had, rechtvaardigde voor het aangezicht zijner discipelen, en verre boven hunne miskenning verhief. Aldus luidt het: Zy heeft gedaan hetgeen zy konde.

Hoe rijst, daar wy elkander dit woord herinneren, geheel de belangwekkende kring, in welks midden het gehoord werd, op voor onzen geest. Wy zijn in het huis van Simon den Melaatschen. Wy ademen den liefelijken nardusgeur, die geheel dat huis vervult. Wy zien den gastheer in stille opgetogenheid het groot geluk genieten van zijnen Weldoener en Heiland onder zijn dak te mogen bezitten. Wy zien Lazarus die gestorven is geweest, maar, door hem uit de dooden opgewekt, aan zijn zijde nederzit, levend bewijs van zijne liefde en wondermacht. Wy zien Martha, als altijd dienende; maar niet meer zoo bekommerd en ontrust over de vele dingen als vroeger. Wy zien het nog voltallig Twaalftal. Den levendigen Petrus; den trouwen Thomas; den eerlijken Nathanaël; den discipel dien Jezus lief heeft; den discipel die hem nog niet verraden heeft.... Wy zien Jezus; Jezus die geen week meer te leven heeft, en dit weet; en aan zijne voeten, de Vrouw, die de kruik harer kostelijke zalve, en daarmede haar kostelijk hart vol liefde en aanbid-

ding, over hem uitgestort, en daarin onwetende, ofschoon van weemoedige voorgevoelens vol, aan zijn dierbaar lichaam de laatste eer heeft bewezen.

Ai my, hoe bedroevend is het de liefelijkheid van dit tooneel, door een trek van boosaardigheid te zien verstoren, en een donkere wolk te zien opkomen, waar alles klaarheid is en licht. Immers een wrevelige rimpel vertoont zich op het voorhoofd van Judas, en zijn valsche tong werpt de bedenking op: Waartoe dit verlies? Want deze zalve had kunnen duur verkocht, en het geld den armen gegeven worden. En ook de andere discipelen zien wy medegesleept in de schijnheilige berekening der drie honderd penningen eene betere zaak waardig; immers allen geven ze, hetzij door herhaling der opmerking, hetzij door bedenkelijk stilzwijgen, hunne ernstige afkeuring van hetgeen wy zoo goedkeuren, te kennen. Maar hoe heldert alles weder op, en hoe wel wordt het ons om 't harte, als die lippen, waarop genade is uitgestort, zich ontsluiten tot de vraag: Waarom doet gy deze vrouw moeite aan? tot de betuiging: Zy heeft een goed werk aan my gewrocht; tot de lofspraak: Zy heeft gedaan hetgeen zy konde; tot de toezegging: Voorwaar zeg ik u: alwaar dit evangelium gepredikt zal worden in de ge-

heele wareld, daar zal ook tot hare gedachtenis gesproken worden, van hetgeen zy gedaan heeft!

Zy heeft gedaan hetgeen zy konde. Gelukkige Maria! haar viel, in de sterkste bewoordingen, de goedkeuring des Heeren ten deel, op het werk der liefde dat zy aan hem gewrocht had. Hoe overvloedig vertroostte haar die van de grievende miskenning haar aangedaan, door eenen valschen, maar ook door oprechte discipelen! Neen! zy had zich niet bedrogen; zy had geen kwaad gedaan; zy had geen goeddoen verzuimd; zy had beter gedaan dan zy zelve gedacht had, toen zy, den drang haars harten volgende, den hals der nardus-kruik gebroken had, en haren gantschen kostbaren inhoud uitgestort, uitgeschud over dat eenig hoofd, over die gezegende voeten! Zy heeft gedaan hetgeen zy konde. Dit te vernemen uit dezen, dezen mond; zy heeft geen loon bedoeld; maar het is het hoogste loon dat haar immer kon te beurt vallen.

Reeds gevoelt gy, mijne Hoorders! waarom ik u te dezer stonde het beeld dezer gelukkige Maria voor de oogen voer. Ook het werk, welks behartiging ons hier feestelijk te zamen brengt, het werk der Christelijke Zending, is een werk, waardoor wy, als deze Maria, de liefde van

ons hart den Heer wenschen te toonen. Dat wy dit werk werkende de goedkeuring van dien Heer, ook tot onzen troost en geruststelling, gelijk deze Maria, behoeven; dat wy by dit werk met een vol vertrouwen op zijne goedkeuring mogen rekenen; dat zijne goedkeuring op dit werk ons de hoogste en eene genoegzame belooning wezen moet, wel waardig dat onze ijver naar hare sterkste uitdrukking uitga: ziedaar wat ik u, die dit werk werkt, bestuurt, begunstigt, ondersteunt, ziedaar wat ik, Geliefden! u allen en my zelven in deze ure met allen ernst wenschte te herinneren.

Ook dit zij een „goed werk” in uwe oogen, Heer en Heiland, die ons ziet en hoort! Een werk, waarin wy „doen hetgeen wy vermogen,” en waar uw zegen op ruste!

By het uitrichten en ondersteunen van het Christelijk Zendingwerk, hebben wy behoefte aan den troost en de geruststelling, welke gelegen is in de overtuiging van des Heilands goedkeuring. Deze moet ons metterdaad te hulp komen, of wy zijn menigmaal in gevaar den moed, de lust, en dat vertrouwen op onze goede zaak te verliezen, zonder hetwelk het niet mogelijk

is haar met blijmoedigheid te blijven doorzetten.

De Christelijke Zending is eene Maria van Bethanië. Door liefde gedrongen en van groote gedachten vol, treedt zy in heiligen ijver op om te doen wat zy vermag, en vindt in haren naasten kring afkeuring en beschuldiging. Zy vindt die in de eerste plaats by Judas, den valschen discipel, in staat en gereed zijnen Heer en Heiland voor een handvol zilvers te verkoopen; by Judas, die een dief is en de beurze draagt, en wien het, uit de schandelijkste oorzaken met de schoonste redenen verbloemd, jammert dat niet elke gave der liefde tot Christus aan zijn beheer wordt toevertrouwd; dat is: zy vindt die by eene geveinsdelijk met den naam van Christus zich versierende, in den grond haars harten van hem en zijne zaak afkeerige Wareld, die hem zijne eere misgunt, haren Mammon boven hem verkiest, en de Christelijke liefde niet acht dan voor zoo ver zy voor zich zelve party van haar trekken en hare vrucht opnemen kan in de begrooting van gemeenschappelijke inkomsten. Maar dit niet alleen. Ook van oprechte discipelen, van wie zy allen grond had instemming, toejuiching en medewerking te verwachten, moet de Christelijke Zending maar al te dikwijls ergernis, tegenzin, of voor het minst eene koele terughouding verduren.

Zy moet het, als Maria van Bethanië, beleven dat ook de trouwste, de vroomste zielen, ook een Petrus en een Johannes, door schijnredenen van wijsheid worden verleid, om als hare beschuldigers op te treden, hare liefde als dwaasheid, indien niet als liefdeloosheid, te kenmerken, en haar een boos gelaat te toonen.

„Waartoe dit verlies?" Zoo mompelt en smaalt, by de milde uitstorting harer gaven, by de volhardende inspanning harer krachten, by de vele verloocheningen die de Christelijke Zending zich gaarne getroost, de afgunst eener in het stof verdiepte staathuishoudkunde, die elken penning, elke kracht des geestes, en allen tijd „die geld is", nutteloos verspild acht, waar zy niet worden te koste gelegd aan de vermeerdering van het maatschappelijk vermogen en aan de verspreiding van zinnelijk genot. Helaas, zy is even ongezind aan hooger beginselen drie honderd penningen op te offeren, als zy den een of anderen dag volkomen bereid zal worden bevonden, voor dertig penningen, het hoogste en heiligste te verraden, met of zonder kus.

„Den armen had dit geld kunnen gegeven worden. Den heidenen, die nog in ons midden zijn, moest deze tijd en vlijt ten goede komen," zoo baauwt in het midden der Gemeente eene oppervlakkige, eene onkundige menschlievendheid

ter goeder trouw eene vermomde Geldgierigheid na, terwijl deze er waarlijk veeleer aan denkt de armoede door hardvochtigheid te doen ophouden, dan om met milde ontferming aan haren nood te gemoet te komen, en ook niet dan uit afkeer van het Goede, waarin zy niet treden wil, het bestrijdt met het Betere, dat zy in den mond voert. Vruchteloos beweert hiertegen de Christelijke Zending dat zy eene is onder de vele dochteren van een zelfde vruchtbare Moeder, die het gantsche gebied der Barmhartigheid onder zich verdeelen, en elkander aanmoedigen in het ééne en verscheidene liefdewerk; te vergeefs verklaart zy op de plechtigste wijze dat zy voor zichzelve geene vrienden telt dan alleen onder de vrienden van deze hare gezusters: het gemakkelijk vooroordeel heeft eenmaal post gevat; de opgeworpene bedenkingen gaan van mond tot mond; zy worden bezwaren voor het gemoed van goedhartigen, verwijten op lippen van zachtmoedigen, struikelblokken voor velen.

Helaas! M. H. toen voor ruim honderd jaren het werk der zending onder de Heidenen, hetwelk nooit had behooren te verouderen, wederom als een nieuw werk in het midden der Protestantsche Christenheid werd ter hand genomen, was het niet een algemeen vergrimmen? Van alle kanten rezen stemmen op om het te veroordeelen, te be-

strijden, in verdenking te brengen; van alle kanten werden pogingen aangewend om dat goede werk te belemmeren, te verhinderen, te stuiten. En toen, voor niet meer dan een zestigtal jaren, in dit ons godsdienstig vaderland, en in deze stad boven velen om hare christelijke belangstelling geprezen, eenige edele zielen, van heiligen ijver ontstoken, ook hun aandeel begeerden aan dat schoone werk, hoe weinigen bleven zy in getal; hoe geringen weerklank vonden zy by de Gemeente; hoe hielden zy, die tot de vroomste kern der Gemeente gerekend werden, hunne harten byna eenparig van hen verwijderd; met hoe veel onverwachte tegenwerking en miskenning van broederen moest eene moeielijke worsteling worden aanvaard! God zij gedankt! De boosheid en het algemeen misverstand dier tijden zijn voorby. Die door Ezau gehaat (en door Ismaël bespot!) met zijnen staf over de Jordaan ging, is tot twee heiren geworden; hy heeft zich vorstelijk gedragen met God en met de menschen, en heeft overmocht. Het Christelijk Zendingwerk heeft zich vele vijanden tot vrienden, vele onverschilligen tot voorstanders gemaakt, en zijne plaats en zijne eere bekomen *in* de Christelijke Gemeente. Maar tot het werk *der* Gemeente, dat het wezen wil, heeft het zich tot op den huidigen dag nog niet kun-

nen verheffen. Een groot, het grootste gedeelte der Gemeente ziet het met trage handen en onverschillige oogen aan; en de ongoddelijke geest der Wareld en der vijandschap tegen Christus en zijne zaak heeft tegen dit heilig werk nooit ééne beschuldiging ingebracht, nooit één verwijt gericht, nooit eene schijnrede aangevoerd, die hy niet nog dagelijks herhaalt, en die niet nog maar al te veel ingang vindt, ook by harten bekwaam en geroepen om aan dit werk deel te nemen.

Dit is het lijden der Christelijke Zending. Dit is de oven waarin zy geworpen is, de vuurproef waaraan zy blijft blootgesteld. Dit pijnigt haar meer dan al wat zy van het stugge Heidendom heeft uit te staan. En van dit lijden is het ergste niet, de moeite die de Wareld haar aandoet, maar de teleurstelling die zy ondervindt by Christenen. En zoude zy dan niet, by zoo veel ongunst van menschen, eene groote behoefte hebben aan de goedkeuring van den Heer? En zulks te meer daar zy ook zichzelve niet voldoet, en in diepen ootmoed de feilen en de leemten van haar gebrekkig werk inziet en erkent? Gewis. Als eene andere Maria van Bethanië, slaat zy, van zoo vele zijden misprezen, gewantrouwd, aangeklaagd, verlaten, hare oogen op tot Hem, ziet Hem vragend aan, en wacht op het woord zijner

lippen dat haar vertroost, op den blik zijner oogen die haar geruststelt. En, als deze Maria, zal ook zy niet beschaamd worden.

Het Zendingwerk is een werk, waarby men op de goedkeuring des Heeren rekenen mag.

Het is een Maria-werk; een werk der Liefde; eener liefde, welke in de oude, koude wareld van Berekening en Eigenbaat eene nieuwe te voorschijn roept, waarin men het kostelijkste veil heeft voor het hoogste; eener liefde, die zich zelve en al het hare eerst aan den Heer, en daarna aan den naaste schenkt; eener liefde, die met dankbare opgetogenheid boven alles zijne eer en verheerlijking zoekt; eener liefde uit zijne liefde, die naar zijn voorbeeld, en gedrongen door zijnen Geest, het verloren schaap nagaat op alle de bergen, en zich over alle armen, maar over de armsten het meest ontfermt.

Het is een werk des Geloofs. Het gaat uit van de vaste overtuiging dat Hy regeeren moet van zee tot zee en van de rivieren tot aan de einden der aarde; van de gewisse zekerheid dat er voor de volken geen Geluk, geen ware Wijsheid, of Zedelijkheid, of Beschaving, en voor geen zondig sterveling eene zalige Hope bestaat, ten zij dan door Christus en zijn Evangelie.

Het is een werk van Hope; van hoopvolle voorbereiding zijner wederkomst, wanneer hy de aarde vol zal vinden van zijne kennisse, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken.

Het is een werk van Gehoorzaamheid. Want hy heeft tot zijn gemeente gezegd: Gaat heen in de geheele wareld, predikt het Evangelium aan alle creaturen.

Het is een werk der Lijdzaamheid en des Geduld's naar zijn voorbeeld; dat hem te welgevalliger wezen moet om de vele verloochenigen die het medebrengt, de menigerlei verzoekingen waarmede het te worstelen heeft, en om die miskenning zelve door welke het beproefd wordt als door vuur....

Al wordt dan ook van den hemel op aarde geene stem gehoord, die het (gelijk eenmaal voor Maria van Bethanië) opneemt voor de Christelijke Zending; al worden hare tegensprekers niet tot zwijgen gebracht, al worden zy die zich toornig afwenden of koelzinnig onttrekken, niet beschaamd door een luid uitgesproken: Wat doet gy haar moeite aan? Laat af van haar! Zy heeft een goed werk aan my gewrocht; zy heeft gedaan wat zy konde; al zijn zelfs de bewijzen van des Heeren goedkeuring op haar werk niet altijd even openbaar in

voorspoed en blijkbaren zegen: geen nadenkend zendingvriend kan een oogenblik aan de goedkeuring twijfelen, waaraan zijn hart behoefte heeft. Neen! Gy gevoelt haar in uw hart, gy allen die, naar de mate der gaven, der krachten, der gelegenheden door God u verleend, aan dit werk medewerkt, in dit werk belang stelt, tot dit werk u toerust. Gy gevoelt haar in uw hart, zoo menigmaal gy u in stilte van het oordeel der menschen op het zijne beroept, en hem ook in dit opzicht vraagt: „Heere, wat wilt gy dat ik doen zal?" Gy gevoelt haar met nadruk, als gy u Hem voor den geest brengt, wiens Liefde liefde, wiens Woord geloof, wiens Bevel gehoorzaamheid vordert, en die immers niet anders dan met welgevallen kan nederzien op degenen, die, ook in dezen, het kruis niet schuwen, maar het opnemen en hem navolgen. Gy verwacht haar van dien dag der dagen, den dag der openbaarmaking aller dingen, als het aan de geheele wareld blijken zal, welke arbeid van allen arbeid die er gearbeid is onder de zon de belangrijkste is geweest; welke liefde de beste; welke barmhartigheid de barmhartigste; en welke dienstknecht de getrouwste in het woekeren met de talenten hem aanvertrouwd door zijnen Heer. Gy zult deze goedkeuring ondervinden in dien zaligen hemel,

waar geen beker koud waters aan eenen discipel toegereikt in den naam eens discipels, zijnen loon ontberen zal, maar blinkend de belooning zijn van die er velen toebrachten.

Van dag tot dag vergadert zich in dien hemel uit allen volkeren en natiën „de schare die niemand tellen kan.” Dit is het volk „in welks menigte de heerlijkheid des konings is;” dit is de menigte over welke hy zijn oog, naarmate zy aangroeit, met toenemend welgevallen weiden laat. Maar o, met welk eene mate van welgevallen, met welk eene uitdrukking van gunst en goedkeuring moet hy dan den blik niet hechten op hen, die in zijne kracht de bewerkers van deze zaligheid geweest zijn; op hen die de goede boodschap zonden of brachten aan de volkeren, welker keur en eerstelingen hy rondom zich ziet: op de apostelen en evangelisten der eerste tijden, Paulus aan hun hoofd, die overvloediger dan alle de anderen gearbeid heeft; maar evenzeer op een Zinzendorf, een Francke, een Christiaan den IV, een Dober, een Elliot, een Ziegenbalg, een van der Kemp, een Morrison, een Williams — en ook op den man die van Modjo-Warno komt, apostel der Javanen, zijn vriend en den onzen. [1]

Stelt u dit voor gy allen, die een gedeelte van uw tijd, van uw vlijt, van uwe gaven en krachten aan de heilige zaak der Christelijke Zending verpand hebt; die haar ondersteunt met uw goed, met uw invloed, met uw voorspraak en met uwe gebeden! en schaamt u dat gy niet nog veel meer voor haar over hebt; verootmoedigt u, dat gy maar al te dikwijls genegen zijt voor de moeite, de moeielijkheden, de opofferingen aan hare ernstige behartiging verbonden, eenigzins terug te deinzen. Stelt u dit voor, gy die aan deze zaak uw leven hebt toegewijd, kweekelingen der Zendingschool! opdat uw ijver verdubbele, uw verlangen zich uitstrekke, uw moed wasse. En gy, geliefde broeders! jonge dienstknechten van Christus, [2] die in deze zelfde ure uwe wijding tot vredeboden verwacht, en op het punt zijt den dierbaren vaderlandschen grond met de verre gewesten der duistere Heidenwareld te verwisselen! stelt u deze goedkeuring uws Heilands voor; en zegt aan uwe ouders, zegt aan de vrienden, die gy verlaten moet, dat zy hunne tranen droogen.

Gewis zy die het werk der Christelijke Zending werken, die deze schoone zaak op eenigerlei wijze behartigen, mogen daarby met een vol vertrouwen op de goedkeuring des Heeren rekenen; maar de-

ze moet hun dan ook de schoonste en eene genoegzame belooning zijn, en de heilige ijver hunner harten moet naar hare sterkste uitdrukking uitgaan.

Maria van Bethanië als zy haar hart volgde; als zy de schoonste gelegenheid waarnam; als zy naar haren kostelijken nardus greep; als zy optrad aan den disch van Simon den Melaatschen; als zy zich haastte den hals der albaster flessche te breken, en den gantschen kostbaren inhoud uit te storten over het dierbaarst hoofd en de dierbaarste voeten, zoodat de geur der zalve het geheele huis vervulde, had niets dan dankbare vereering des geliefden Meesters, had geen lof of toejuiching van menschen bedoeld, of begeerd; maar o hoe dierbaar was haar Zijne goedkeuring; hoe verhoogde deze het geluk harer liefde; hoe werd zy door hare uitdrukking meer dan vertroost van de moeite haar aangedaan door het schamper oordeel van Judas, door de bedenkelijke aangezichten zijner mede-discipelen! Zy heeft een goed werk aan my gewrocht. Zy heeft gedaan hetgeen zy konde.... Het was genoeg tot hare belooning; het was reeds te veel voor haar ootmoedig hart! En zoo de Heer nog daarenboven verklaarde: Voorwaar zeg ik u: alwaar dit evangelie gepredikt zal worden in de geheele wareld, daar zal ook tot

hare gedachtenis gesproken worden van hetgeen zy gedaan heeft: het was niets by het andere.

Desgelijks wy, die wy op eene of andere wijze deel nemen aan het heilig liefdewerk der Christelijke Zending, laat ons daarby niet anders dan des Heilands eer en het heil des naasten bedoelen; en laat de gewisse overtuiging van zijne liefderijke goedkeuring ons daarby het hoogste loon en een genoegzaam loon zijn. Laat ons in stillen ootmoed de eer en het geluk dezer belooning genieten, die ons onkwetsbaar make voor elke miskenning, en verloochend doe zijn aan elke lof welk uit menschen is.

Mogelijk zal dezen of genen onder u ook deze lof daarenboven worden toegeworpen, maar zoo iemand ze zoekt, de lof des Heeren zal hem ontgaan.

Zy ontga ons niet. Zy valle ons in rijke mate ten deel. Ze zij het voorwerp onzer eenige, onzer geheiligde eerzucht. Neen, mijne Medestanders in de heiligste zaak! niemand onzer zij te vreden met eene (ik spreek op menschelijke wijze) geringe aanspraak op de goedkeuring des Heeren! Maar dat elk onzer in heiligen ijver hierin naar het hoogste sta.

Het hoogste in des Heeren lofspraak op Mariaas liefdewerk was niet dit: Zy heeft een goed

werk aan my gewrocht; maar dit: zy heeft gedaan hetgeen zy konde. Vrienden der Zendingzaak, medearbeiders in dezen arbeid der liefde! om deze, om deze lof moet het ons te doen zijn. Of geeft ons aller hart ons reeds getuigenis, dat wy haar verdienen?

Mijne broederen! Hier is plaats, niet voor beschuldiging van anderen: noch van eene Kerk, die een werk, dat het hare is, nog niet voor het hare heeft willen erkennen; noch van Zendinggenootschappen die niet begeeren zich te verhoovaardigen, veeleer zich te verootmoedigen; maar voor eigen persoonlijk schuldgevoel en schuldbelijdenis. Niet allen kunnen wy alles; niet allen kunnen wy even veel; maar wie onzer had niet iets meer kunnen doen dan hetgeen hy tot hiertoe gedaan heeft: die voor deze zaak arbeidde in het arbeiden; die voor haar vergaderde in het vergaderen; die haar beschonk in het schenken; die voor haar ijverde in het ijveren; die voor haar bad in het bidden? Sprak het hart wel genoeg? Drong wel altijd de liefde. Werd de goede gelegenheid om iets groots te doen, wel altijd door ons by de slippen gevat? Lieten wy het ijvervuur, dat ontbrand was, niet dikwijls weder smooren in de asch, voor het tot iets degelijks was besteed? Hadden wy voor den Heer en zijne

zaak wel altijd den kostelijksten, wel altijd een onvervalschten, wel altijd al onzen nardus ten beste? Ach om te doen als die uitnemende Maria, die deed hetgeen zy konde, moet men ook wezen als zy, geheel dankbare liefde voor hem, by wien men het goede deel gevonden heeft, dat niet zal worden weggenomen in eeuwigheid.

Hy aan wiens voeten ook wy nederzitten om zijn woord te hooren, make ons aan haar inwendig meer gelijk; hy ontrukke ons immer krachtiger aan de bekommering en ontrusting over vele dingen, die van hem en zijne zaak afleiden; hy leide ons steeds dieper in den gantschen schat zijner onuitsprekelijke Heilandsliefde in, opdat wy hem meer liefhebben, meer liefde toonen, en in alle liefdewerk getrouwer en overvloediger mogen zijn.

o Mijne Vrienden! wat zou het zijn, indien met opzicht tot het heilig liefdewerk der Christelijke Zending; ik zeg niet, allen die den naam van Christus noemen; maar allen die zich gekocht weten door zijn bloed, en door zijnen Heiligen Geest zijn wedergeboren, deden hetgeen zy vermogen. Ja, dan zou welhaast dit zijn Evangelie verkondigd worden in de geheele wareld; dan zou welhaast een liefdegeur, een levensgeur, verkwikkelijker dan de geur van Mariaas zalve de gehee-

le aarde vervullen; dan zou eerlang de dag kunnen aanbreken, waarin de Heer zelf in zichtbare heerlijkheid het blinkend zegel zijner goedkeuring zal komen drukken op het goede werk aan hem gewrocht... Weest dan niet traag in het benaarstigen. Zijt vurig van geeste. Dient den Heer. Amen.

AANTEEKENINGEN.

1.

J. E. JELLESMA, over wiens kort te voren ontfangen doodsbericht het Nederl. Zendelingg. in diepen rouw verkeerde. Hy was den 16 April jl. op 41 jarigen leeftijd overleden. Modjo-Warno, in de residentie Soerabaya, was de gezegende plaats van zijnen arbeid geweest.

2.

De Broeders SMEDING, KRUYT, en TOBI werden denzelfden avond plechtig tot het Zendingwerk afgevaardigd. Hetzelfde viel te beurt aan LAMBERTUS MAGINDAAN, eenen jongen Alfoer, die als hulp-zendeling naar zijn vaderland (Minahasse van Celebes) terugkeerde.

[5]

WIE IS MIJN NAASTE?

LEERREDE OVER LUCAS X: 29c,

TER INLEIDING VAN DE VIJFDE ALGEMEENE VERGADERING

DER

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ,

ter bevordering van Waarheid en Godzaligheid onder Roomsch-Katholieken,

UITGESPROKEN IN DE GROOTE KERK TE 'S GRAVENHAGE,

den 1sten *September* 1857,

DOOR

L. W. E. RAUWENHOFF,
Theol. Doct. en Pred. te *Dordrecht*.

(Overgedrukt uit de Arnhemsche Maandpreken.)

ARNHEM,
G. W. VAN DER WIEL.
1857.

GEZONGEN:

PSALM LXXXIX: 1, 7.
GEZANG XCI : 2.
GEZANG L : 4.
GEZANG XCVI.

Hoogvereerde Hoofdbestuurders, Medestichters, Leden en Begunstigers der *Evangelische Maatschappij tot bevordering van waarheid en godzaligheid onder Roomsch-Katholieken*, gij allen die uit belangstelling in de zaak die ons vereenigt herwaarts zijt gekomen, Broeders en Zusters in den Heer, — genade zij u en vrede van God, onzen Vader en Jezus Christus, onzen Heer, door den Heiligen Geest! Amen.

Uitgenoodigd door het Hoofdbestuur onzer Maatschappij om in deze ure voor u op te treden, heb ik niet dan met schroom mij daartoe bereid verklaard. In opregtheid meen ik, dat de onderscheiding mij daardoor bewezen met beter regt aan menig ander ware toegekend, de taak mij opgelegd, beter door dezen of genen medebroeder zou zijn vervuld. Ik heb mij zelf niet aangeboden, maar eenmaal verkozen, meende ik niet verpligt te zijn mij zelf het voorregt te ontzeggen, de mate der gaven mij van God verleend ook dienstbaar te mogen maken aan een werk, dat van zijn eerst ontstaan mijne belangstelling en liefde heeft gewekt. Zoo sta ik dan voor u, vragende voor den spreker een toegevend, voor de zaak die hij bepleit een toegenegen gehoor.

Het doel onzer zamenkomst is aan velen uwer bekend.

Maar welligt zijn er onder u ook anderen, voor wie het eenige opheldering behoeft. Voor hen dan een enkel woord ter verklaring van hetgeen ons te zamen brengt. Sinds een viertal jaren bestaat er in ons Vaderland eene Maatschappij, die zich, gelijk haar naam aanduidt, voorstelt waarheid en godzaligheid te bevorderen onder Roomsch-Katholieken. Zij is ontstaan uit de overtuiging, dat de christelijke liefde geene grenzen kent, dat, indien Gods genade ons rijker gaven verleende dan den broeder, wij verpligt zijn hem van het onze mede te deelen; dat alzoo de Protestant geroepen is het helder licht van het Evangelie, waarin hij zich verheugt, ook over den Roomsche, aan wien het ontbreekt, te doen opgaan. In die overtuiging doet zij den Bijbel en godsdienstige geschriften onder de Roomschen verspreiden, tracht zij door gesprekken en prediking van Evangelisten de kennis der waarheid en het leven naar de godzaligheid bij hen te bevorderen. Dit is haar eenig doel. Zij zoekt niet eenige leden voor de Protestantsche kerkgenootschappen te winnen, neen! — hoezeer zij vertrouwt, dat, waar de waarheid wordt erkend, de dwaling der Roomsche kerkleer niet langer beleden zal kunnen worden, zij weet dat het genoeg is den geest der waarheid op te wekken en dat, waar eenmaal die geest is ontwaakt, hij zich ook van zelf een reinen vorm voor belijdenis en eerdienst zal scheppen. Daarom gaat zij haren weg, met aflegging van alle winst- of eer-bejag, met geen ander wapen dan dat der prediking en overtuiging, niets anders zoekende dan alleen uitbreiding van het rijk der waarheid. Die Maatschappij nu is gewoon jaarlijks eene algemeene vergadering te houden in eene der hoofdplaatsen des lands en, aan den avond van den voorgaanden dag, hare leden en vrienden te vereenigen in eene plegtige ure des gebeds. Zij wil daardoor niet alleen eene godsdienstige wijding aan hare zamenkomst geven, maar ook aan allen toonen en zich zelve gedurig herinneren, dat haar werk alleen een werk des geestes moet zijn. Zij stelt die godsdienstoefening voor allen open, opdat tevens het woord van hem,

die tot voorganger wordt verkozen, diene om in de plaats waar zij te zamen komt belangstelling en liefde voor hare zaak op te wekken. Met ootmoedigen dank aan God zij het erkend, hoe, van den dag harer stichting, een kennelijke zegen Gods op de Maatschappij en hare werkzaamheid mogt rusten. Gedurig nam het getal harer leden toe, bij duizenden kon zij reeds hare geschriften verspreiden, de felle tegenstand dien zij vond heeft slechts gediend om haar beter te doen kennen en hooger te doen achten. Waar zij hare zamenkomsten wenschte te houden, vond zij zich steeds een vriendelijke ontvangst bereid, werden haar aanstonds de bedehuizen ontsloten. Deze dag bewijst het op nieuw. Gelijk weleer de eerste koopsteden en een zetel der wetenschap, zoo heeft ook thans de hofstad zich beijverd de wenschen onzer Bestuurders te vervullen. Het aanzienlijkste kerkgebouw werd door de opzigters der gemeente tot onze beschikking gesteld, en uwe tegenwoordigheid aan deze plaats, leden der gemeente! zegt zij ons niet hoe ons werk ook welgevallen vindt voor u? Het is eene schoone ervaring zoo der menschen gunst tot zich te trekken, maar beter nog is het, als ons in het geweten de stemme Gods weêrklinkt: „gij gaat wel! Ik ga met u."

Komt, Gel.! zoeken we in den gebede het aangezichte Gods, opdat wij ook in dit uur, als onder Zijn oog, te zamen zijn.

GEBED.

Het doel onzer zamenkomst M. H.! wijst mij van zelf den inhoud mijner rede aan. Ik heb te spreken tot aanbeveling van het werk der *Evangelische Maatschappij*. Vóór mij hebben andere redenaars hare zaak reeds in krachtige taal bepleit. Weinig bekommer ik mij om het gevaar, dat ik een en ander, wat reeds door hen is aangevoerd, zou herhalen. Maar toch meen ik het grootendeels te kunnen ontgaan, wanneer ik u den arbeid der *Evangelische Maatschappij* doe beschouwen uit een oogpunt, dat door hen niet zoozeer op

den voorgrond werd gesteld. Ik wil u namelijk doen opmerken, *in welke betrekking de Maatschappij zich stelt tot de gemeente der Protestanten*, wat zij voor deze wil zijn, wat zij van deze eischt? Ik zal daarover zeer eenvoudig spreken. Ik stel mij niet anders voor dan alleen u te overtuigen van hetgeen ik zelf als waarheid beschouw, en meen op die wijze u en der Maatschappij beter dienst te doen, dan wanneer ik van u den schralen lof zocht te winnen, dat gij eene schoone rede van mij hadt gehoord.

Tot mijn tekstwoord neem ik de vraag:

LUCAS X : 29c.

Wie is mijn naaste?

Gij herinnert u, door wien die vraag werd gedaan. Een zeker wetgeleerde, willende Jezus verzoeken, vroeg hem: Meester! wat doende zal ik het eeuwige leven beërven? De Heer liet hem daarop zelf het antwoord geven in de hoofdsom der wet: liefde voor God en liefde voor den naaste, en sprak toen alleen: gij hebt regt geantwoord, doe dat en gij zult leven. De wetgeleerde, verlegen over die nederlaag, zoekt zich te redden met de vraag: wie is mijn naaste? — Nu spreekt Jezus de bekende gelijkenis uit van den barmhartigen Samaritaan en verkondigt daarin het groote beginsel des Evangelies, dat de ware liefde in elken hulpbehoevende haren naaste erkent en voor hem werkzaam is, zonder aanzien des persoons, zonder gedachte aan eigenbelang, zonder vrees voor ondankbare miskenning.

De vraag door den wetgeleerde uit verkeerde bedoeling gedaan, moet eene gewetensvraag zijn voor elk Christen en met het antwoord van den Heer zijn rigtsnoer wezen in al zijn wandel. Ik wensch haar u heden in naam der *Evangelische Maatschappij* voor te houden, in hare toepassing op onze verhouding tot de Roomsch-Katholieken. Volgt mij dan met belangstellende aandacht, als ik u achtereenvolgens ontvouw:

I. *Hoe die vraag en hare beantwoording door den Heer, door de Evangelische Maatschappij, ten opzigte der Roomsch-Katholieken, aan de Protestanten in herinnering is gebragt;*

II. *Wat de Evangelische Maatschappij, met de herinnering aan die vraag, van de Protestanten verlangt;*

III. *Welke gevolgen de Evangelische Maatschappij zich van de herinnering aan die vraag, zoowel bij de Roomsch-Katholieken als bij de Protestanten mag voorstellen.*

I. Nadat het gezegend licht der Hervorming over de Christenheid in Europa was opgegaan, ontstond er een tijd, eerst van bange vervolging voor hen die de Roomsche Kerk hadden verlaten, daarna van fellen strijd tusschen de belijders van oud en nieuw geloof. Maar langzamerhand vormde zich daaruit de nieuwe orde van zaken. Rome moest afzien van zijn opzet, om de geschonden alleenheerschappij te herkrijgen; de Hervorming, eerst in teugellooze vaart tot aan gene zijde der Alpen doorgedrongen, werd allengs, gelijk de bergstroom zich welhaast een eigen bedding vormt, binnen bepaalde grenzen beperkt. Naauw was eene eeuw na den dag des nieuwen levens voorbijgesneld, of Europa was op wettige wijze in Roomsche en Protestantsche landen verdeeld. De dagen van strijd waren voorbij, nu vingen die van godsdienstige overheersching aan. Ieder land had zijne staats-godsdienst, en alleen aan hen, die deze beleden, was het volle genot der burgerregten verzekerd. Het is waar, de Hervormden toonden ook toen reeds het gebod der liefde beter te verstaan dan de Roomschen. Waar deze heerschten, bleef de ketter aan vervolging en lijfsgevaar blootgesteld. In de Protestantsche landen daarentegen was de veiligheid van den andersdenkende door de wet verzekerd. Maar toch, volkomen vrijheid van geweten en eerdienst, ware gelijkstelling voor de wet was nergens. Roomschen en Protestanten stonden als natuurlijke vijanden tegenover elkander en

het meeste wat de een van den ander kon verwachten was, geduld te worden. Welk een verschil met hetgeen de Heer geantwoord had op de vraag: wie is mijn naaste? — en hetgeen hij als des Christens roeping jegens den naaste had beschreven! In dien toestand kwam niet eer afdoende verandering dan met en door de omwenteling, aan het einde der voorgaande eeuw. De drie groote woorden, met zooveel bloed bezegeld en besmet, *vrijheid*, *gelijkheid* en *broederschap* werden nu in de wetten der volken geschreven en welligt nergens zoo getrouw gehandhaafd als in ons vaderland. De overheersching is nu weg gedaan. Roomsche en Protestant staan gelijk voor de wet, — wat verhindert hen langer, elkander, naar den wil van Jezus, als naaste te beschouwen? — Maar helaas! die woorden worden ligter in de wetten dan in de harten der menschen gegrift. De betrekking tusschen beiden wordt niet beter. De Roomsche Kerk, van den knellenden band ontslagen, beijvert zich hare magt uit te breiden. Wie zou het haar euvel duiden, ja niet veel meer haren ijver prijzen, zoolang zij alleen magt des geestes zocht en alleen met geestelijke wapenen streed? Maar zij gedenkt het woord van den Heer niet meer: mijn rijk is niet van deze wereld. Zij zoekt eene heerschappij ook in de dingen der aarde en aarzelt niet daartoe middelen te bezigen, die haren tegenstander nopen tegen haar op zijne hoede te zijn. De Protestanten verbinden zich tegenover haar en vormen genootschappen om zich tegen de aanvallen van Rome te beschermen. Haast onbeduidend is het getal van hen, die van de eene Kerk in de andere worden overgebragt. Daarop is ook minder het streven der Protestanten gerigt. Veeleer is de verhouding deze: de Roomsche Kerk zoekt, waar en hoe zij kan, hare magt uit te breiden, de Protestantsche tracht haar, zoo veel mogelijk, schadeloos te maken. In welk eene valsche stelling is op die wijze de Protestant geraakt. Dat hij het kostbaar erfdeel der vaderen, vrijheid van geweten, ongeschonden voor zich zoekt te bewaren, hij beschouwt het te regt als zijn heiligen pligt, —

maar dat hij zich tevreden stelt, als het hem gelukt zijn goed regt tegenover den Roomsche te handhaven, hoe kan hij met het Evangelie in de hand, daarbij vrede vinden? Hij ontziet gèene moeite en spaart geene schatten om den heiden het Evangelie te doen prediken, den Bijbel bij duizenden te verspreiden; den arme, den ouderlooze, den gevangene, den diepstgezonkene trekt hij zich aan, indachtig aan het antwoord van den Heer op de vraag: wie is mijn naaste? Alleen den Roomsche, zijne medebroeder in Christus, zijn medeburger in hetzelfde vaderland, hem alleen laat hij ten prooi aan dwaling en bedrog, voor hem heeft hij geen ander woord dan dit: zie toe, dat gij mij niet deert! — Had dan de Heer aan zijne jongeren niet geboden hunne prediking te beginnen van Jeruzalem, was dan de Roomsche niet vóór allen de naaste van den Protestant?

Daar weêrklinkt op eenmaal in ons land in den aanvang van het jaar 1853 de overmoedige taal van Rome's priestervorst, die, als ware het in zijne magt de geschiedenis van drie eeuwen te vernietigen en, als stond het hem vrij onze heiligste herinneringen lasterlijk te smaden, het vrije Nederland als een wingewest van den stoel van Petrus behandelt. Ik behoef u niet voor den geest te roepen, welke beweging door die taal onder ons is verwekt. Ik kan of mag haar niet beoordeelen, daar eerst een volgend geslacht, naar ik meen, in staat zal zijn de zedelijke waarde van die beweging in haar oorsprong en hare uitbreiding te bepalen. Ik wijs u slechts op eene andere vrucht van die dagen.

Terwijl men overal op tegenweer tegen die aanmatiging was bedacht, werden eenige mannen door die taal tot ernstigen inkeer gebragt. Vanwaar, vragen zij zich zelven af, vanwaar dat de Roomsche ook in ons vaderland nu nog kan spreken als in de dagen vóór de Hervorming? — Vanwaar dat hij, nadat hij reeds drie eeuwen in ons midden heeft verkeerd, het woord van den Heer nog zoo weinig verstaat: wie de meeste onder u wil zijn, hij zij de minste van allen? — Vanwaar,

dat hij, wel verre van een broeder in Christus, in ons nog niet anders dan een vijand kan zien? — Is het ook onze schuld? — Heeft hij het licht geschuwd, wat hebben wij gedaan om hem in het licht te doen wandelen? - Hebben wij hem als onzen naaste erkend, aan hem de wet der liefde vervuld? — Diepe verootmoediging was het antwoord op die vraag, maar tevens een krachtig besluit om het kwade te herstellen. Weldra klonk de roepstem dier mannen door het gansche land: „Evangelische Christenen! — geven wij antwoord op die taal van den Roomsche, maar het antwoord dat den Christen voegt. Zijn wij door hen gelasterd, brengen wij hun onzen zegen! Erkennen zij ons niet als naasten en broeders in Christus, laat ons hen door onze liefde daartoe dwingen. Wij ontvingen van God wat hun ontbreekt, schenken wij het hun! Vereenigt u met ons om waarheid en godzaligheid te bevorderen onder Roomsch-Katholieken. Het is een werk Gods dat wij beginnen, God zal het ons doen gelukken." Wonderbaar was het, hoe die taal weerklank vond alom. Het was, alsof nog slechts dat woord behoefde uitgesproken te worden, om de goede gedachte in veler harten openbaar te maken. Eer weinige maanden verstreken waren, was de *Evangelische Maatschappij* gesticht, telde zij reeds een aanzienlijk aantal leden en ving zij hare werkzaamheid aan. Getrouw aan hare beginselen om niets in het verborgen te doen, geen ander dan een geestelijk doel na te jagen, geene andere dan geestelijke wapenen te gebruiken, heeft zij gearbeid tot op dezen dag. En, nu zij ten vijfden male hare leden zamen roept, is zij reeds geworden tot eene welbevestigde magt in de gemeente en wijst zij u reeds op vruchten die toonen, hoe zij niet te vergeefs heeft gebeden en niet te vergeefs heeft gestreden. Ook onder u, die mij heden hoort, wil zij nieuwe winste doen voor hare zaak. Zij bindt u die vraag op het hart: wie is mijn naaste? en wijst u op den Roomsch-Katholiek aan uwe zijde, — zegt, Br. en Z. zijt gij voor hem als voor den naaste geweest? — Welligt dat gij

hem niet hebt uitgesloten van uwe liefde, waar het tijdelijke gaven gold, maar hebt gij ook aan hem welgedaan in de dingen des geestes, hebt gij ook getracht hem de waarheid te leeren kennen, hem naar de godzaligheid te doen leven? — Ach! hoe weinigen, die dit reeds als hunne roeping erkennen, en toch, hoe dringend behoeft de Roomsche dat werk onzer liefde en vanwaar zal hem hulpe worden verleend, zoo niet door ons?

Gij weet het allen, Gel! welk een tal van dwalingen de Roomsche kerkleer bevat. Uit kracht harer gewaande onfeilbaarheid moet zij al wat ooit in haar werd opgenomen als onbedriegelijke waarheid blijven vasthouden. Zoo, terwijl overal elders, op elk gebied van 's menschen geest vooruitgang zigtbaar is, zoekt zij in stilstand haren steun en wordt zij telkens meer een gedenkteeken van alle afdwalingen des menschen in de godsdienst. Maar weinig zal het u baten of gij dit den Roomsche zoekt te bewijzen, — of gij hem aantoont, dat hij de eere Gods op onwaardige schepselen overbrengt, dat zijne Godsvereering zich oplost in een ijdel vertoon, dat absolutie noch aflaatsbrief hem straffeloos maakt voor God, dat geen zielmis de rust aan zijne dooden kan schenken, — hij zal u op alles, wat gij hem daarover zeggen moogt, antwoorden, dat de Kerk hem dat leert, dat aan hare priesters door God de schat der kennisse is toevertrouwd, zoodat het den leek niet toekomt te oordeelen, maar alleen aan te nemen, wat hem zijn priester leert en gebiedt. Wilt gij de krankheid der Roomsche Kerk kennen, uw oog moet dieper doordringen, gij moet het beginsel opsporen, waaruit zich al die dwaling in leer en praktijk bij de gemeente laat verklaren. Dat beginsel is de geheele miskenning der vrijheid en zelfstandigheid van den Christen. Is het juist het kenmerk van den Christen, dat hij niet meer onder de wet van eenig mensch behoeft te staan, maar zelf de waarheid kan leeren kennen en in zijn eigen geloof het rigtsnoer hebben van zijn wandel, de Roomsche Kerk ontzegt aan hare leden dat regt. Het is geheel doelloos dat zij eene rede en een geweten in zich dra-

gen: de priester is de rede en het geweten van den leek. Op dien eersten leugen rust het geheele gebouw der Roomsche kerkleer. En gij gevoelt, wanneer dit eenmaal is aangenomen, hoe weinig het schaadt of de dwaling, die als voorwerp des geloofs wordt voorgesteld, tot in het ongerijmde stijgt; — ja, hoe weinig de stem van 's menschen geweten daartegen vermag, wanneer de priester in naam der Kerk daden eischt, die voor de regtbank eener reine zedelijkheid als zonden gebrandmerkt staan. Verwondert u niet, wanneer de Roomsche duldt, dat een leerstuk als dat der onbevlekte ontvangenis van Maria hem, onder bedreiging van eeuwige verdoemenis, indien hij het betwijfelt, als artikel des geloofs wordt opgelegd; — ja verbaast u niet, wanneer de geschiedenis u toont, hoe hij meent Gode een dienst te doen, daar hij op het woord van zijn priester het moordtuig tegen den ketter grijpt; — waarlijk, hij kan niet anders. Al wat in hem zich daartegen verzet heeft hij van zijne eerste jeugd als eene ingeving van den booze leeren beschouwen, — de Kerk heeft gesproken, hij moet gehoorzamen. En hoe meer hij daarvoor zijn redelijken en zedelijken aanleg geweld moet aandoen, zooveel te grooter trouw meent hij aan de Kerk te bewijzen, zooveel te meer zich verdienstelijk te maken voor God. Zoo staan het Evangelie en Rome in beginsel lijnregt tegenover elkander en, het mag niet verzwegen worden, hoe meer de Roomsche waarlijk Roomsch is geworden, zooveel te minder kan hij Christen zijn. Vanwaar zal in die duisternis het licht doorbreken? — 's Menschen hoogere aanleg zou in den Roomsche tegen die slavernij kunnen getuigen; maar de krachten des geestes zijn bij hem door dat stelsel verlamd, of de stem van rede en geweten is voor hem als ingeving van den booze in verdenking gebragt. Het Evangelie zou hem de oogen kunnen openen, maar het Evangelie wordt hem onthouden. De priesters zelven zouden de waarheid aan het licht kunnen brengen, — maar, voor het meerendeel kennen ook zij haar niet en wie onder hen meer is ontwikkeld, hij weet ook, dat de Roomsche

Kerk, als zij hare leden vrij wil maken, zich zelve vernietigt. Voor zulk een kwaad kan niets baten, dan alleen eene krachtvolle openbaring der waarheid, die in Christus is, en in deze dagen kan de Roomsche haar van niemand hooren, dan van den Protestant alleen. Gode zij dank! — bij ons is het zuiver Evangelie en het vrije onderzoek. Geen menschelijk gezag kan ons verpligten tot de belijdenis van iets, wat niet door ons zelven als waarheid is erkend. Geene wet kan voor ons gelden dan de stem van het geweten, door den Christus voorgelicht en geheiligd. Zoo staan wij dan, staan wij sinds drie eeuwen, tegenover hen met al de schatten der kennisse Gods, die hun tot redding kunnen zijn, en wij bekommeren ons om hunne armoede niet. Wij danken God, dat onze kinderen, van hunne jonkheid aan, Christus leeren kennen, en wij dulden, dat hun kroost hem nooit als den eenigen Verlosser kan eeren. Wij zoeken en strijden, dat de godsdienst ons ten leven worde, en wij laten hen ter prooi aan doode vormendienst. Wij verheugen ons om onze dooden die zijn heengegaan naar het Vaderhuis, en wij gedoogen, dat zij hunne afgestorvenen in de pijn van een vagevuur wanen. Br. en Z.! hoe is het u te moede met dat eeuwenlang verzuim op het geweten?

Veel, zeer veel heeft ons geloof van den Roomsche geleden. Nog is die schuld niet uitgewischt. Geheel dat bloedig verleden staat nog tusschen hen en ons. Nu is de dag der wrake daar. Der wrake, ja! — maar der wrake, die den Christen voegt. De liefde zal onze wrake zijn. Het bloed keere tot hen weder, eenmaal door hen vergoten, — maar in zegen keere het weêr. Wij hebben een regt op hen, wij zullen het doen gelden, maar het zal het regt zijn om hen te winnen voor den Heer!

II. Mag ik mij welligt vleijen, M. H.! eenige meerdere belangstelling voor de zaak der *Evangelische Maatschappij* bij u te hebben opgewekt, ik wil u thans voorstellen wat zij van u, als leden eener Protestantsche gemeente, eischt. Laat

mij mogen gissen, wat gij als haar eisch aan u zult beschouwen. Gij zult meenen, dat zij uwe geldelijke bijdragen en uw voorspraak bij anderen zal verlangen. En zeker, die wenscht zij, ja wat meer is, indien gij haar werk prijst, verwacht zij die van u. Maar toch, dat is haar eenig, zelfs haar eerst verlangen niet. Zij wil niet slechts uwe gaven, u zelven wil zij. Laat mij verklaren, hoe ik dit bedoel.

Het is de gewone wijze bij maatschappijen, die zich eenig liefdadig of zedelijk doel voorstellen, dat de leden door hunne bijdragen de werkzaamheid mogelijk maken, maar deze geheel door de bestuurders moet worden volbragt. Bij sommige vereenigingen kan het ook kwalijk anders zijn. Het zendelinggenootschap, bij voorbeeld, kan de heilige zaak die het bevordert gedurig aan de belangstelling en de gebeden der Christenen aanbevelen, maar de Evangelieprediking kan alleen door den zendeling geschieden en de leiding van den zendingsarbeid moet aan sommigen worden toevertrouwd. Toch blijft het altijd een noodzakelijk kwaad, wanneer in sommige gevallen de Christen de vervulling zijner roeping aan anderen moet overlaten; en, waar dit onnoodig geschiedt, daar is het ten koste der groote waarheid door het Evangelie aan het licht gebragt en door geheel de Protestantsche Kerk beleden, de waarheid van het algemeene priesterschap der geloovigen. Voorzeker, wij kennen en eerbiedigen ook het woord van den Apostel: laat alle dingen met orde geschieden. Daarom moet steeds de leiding en het bestuur der werkzaamheid aan sommigen worden opgedragen, maar in de dingen des geestes mag niemand zijn eigen werk den ander overlaten en zich het regt op werkeloosheid met zijne bijdragen koopen. Waar nu ook die verpligting tot algemeene deelneming aan het gemeenschappelijk werk door de omstandigheden gewijzigd of gedeeltelijk opgeheven moge worden, bij de *Evangelische Maatschappij* kan of mag dit nimmer zijn; integendeel, juist aan de trouw aan het groote beginsel van het algemeene priesterschap moet zij hare onweêrstaanbare kracht ontleenen.

De Maatschappij is ontstaan toen in hare stichters het bewustzijn is verlevendigd, dat aan den Katholiek die liefde moet bewezen worden, die de Christen aan den naaste verschuldigd is. Zij hebben hunne overtuiging uitgesproken en voor haar weêrklank gevonden bij de gemeente. Zal het nu genoeg zijn, wanneer sommigen of velen dat werk goedkeuren en hen die het ontwierpen door hunne bijdragen in staat stellen om het te volbrengen? Neen, hooger roeping heeft de Maatschappij zich voorgesteld en zal zij met Gods hulp vervullen. Niet alleen hare stichters, elk onzer, ieder Protestant heeft in den Roomsche den naaste te erkennen en aan hem het gebod der liefde te volvoeren. De Maatschappij wil niets minder dan dat het bewustzijn, dat tot hare stichting aanleiding gaf, de gedachte die haar bezielt, door hare opwekking en onder hare leiding het bewustzijn der gansche gemeente worde. Zij beoogt niets anders dan de opwekking van eenen nieuwen geest en eene nieuwe liefde bij de Protestanten, zoodat elk van hen den Roomsche als zijn schuldeischer leere beschouwen en zich gedrongen gevoelt om, waar hij kan, onder hen waarheid en godzaligheid te bevorderen. Regtstreeks werkt zij op den Roomsche door Bijbelverspreiding en Evangelisatie, maar nog grooter en schooner werkkring is haar geopend onder de Protestanten zelve. Hen allen wil zij tot hare zendelingen maken, *door hen*, niet slechts op enkele punten waarheen zij hare bijzondere arbeiders zendt, maar overal, waar Protestanten en Katholieken te zamen wonen, haar doel trachten te bereiken Het moet in zekere mate weder worden als in de eerste dagen der Kerk, toen ieder Christen zendeling voor zijne medeburgers was; — zoo ook thans wil zij ieder Protestant leeren beseffen, hoe hij als een zendeling voor de zuivere, Evangelische waarheid, te midden der Roomschen is gesteld. — Van die groote Protestantsche beweging wil zij het middelpunt, de leidsvrouw blijven. Zij roept u op tot aansluiting aan hare leden, opdat de eendragt magt zou maken; zij vraagt uwe geldelijke gaven, opdat zij nog meer Evangelieboden uitzende, maar

vooral ook, opdat zij nog ruimer hare geschriften onder de Protestanten verspreide; zij wekt u boven alles op, dat gij de gave die in u is zelf mede dienstbaar maakt aan haar werk, hetwelk uw werk is. *Zij wil in één woord, dat allengs de arbeid door haar opgevat, de uitdrukking en de vrucht worde eener liefde, eener heiligende en reddende liefde voor den Roomschen broeder, die geheel de Protestantsche Kerk bezielt.* — Gij gevoelt het allen, M. H.! dat is een werk des Heeren, — dat is de ware verhouding, die ons tegenover den Roomsche voegt. Dan ook eerst, wanneer de grootsche gedachte door onze Maatschappij op nieuw verwekt, de gansche gemeente heeft doordrongen, kan ons het voorgenomen werk wel gelukken. De akker is te groot, de taak te zwaar dan dat de arbeid van sommige Evangelisten en colporteurs zou kunnen voldoen, maar als eenmaal ieder Protestant zich wilde aangorden tot dat heilig werk, hoe rijk zou welhaast de oogst kunnen zijn! — Waar was dan de Roomsche in Nederland nog veilig, — nog veilig voor zijn behoud?

M. H.! Dat ik u toch kon bewegen, om althans uw deel aan die schoone roeping onzer gemeente, aan die dure verpligting van ons voorregt te vervullen! Ik zou het kunnen, wanneer het mij mogt gelukken de christelijke liefde levendig in uw hart te doen ontwaken. Is het welligt dat uw hart antwoord geeft op mijne roepstem, laat toch, ik bidde u, geen valsche schaamte of kwalijk begrepen verdraagzaamheid u in dit werk weêrhouden. Hoe kan het verdraagzaamheid zijn, den naaste in armoede en ellende des geestes te zien en de hand niet uit te strekken tot zijn behoud? — Is het dan ook verdraagzaamheid den arme te laten hongeren, den kranke te doen smachten op zijn leger? — En schaamte..... waarover hebben wij ons te schamen? — Wij doen immers niets in het verborgen. Wij spreken het ten aanhoore van allen, ook van den Roomsche zelven uit, wat wij willen, en, moge hij onze liefde versmaden, wij hebben regt te eischen, dat hij onze bedoeling eerbiedige en, zoo het wel met hem is,

hij zal ons achten juist om hetgeen wij voor hem bedoelen. Maar boven alles zeg ik u, blijft getrouw aan ons beginsel, zoekt geene wapenen u niet door dat beginsel vergund. Ons eenig beginsel is de liefde; ons eenig wapen is de openbaring der waarheid, uit liefde ontsproten. Wij willen niet, dat iemand zich aanmatige heerschappij te voeren over het geloof van den Roomsche, wij wenschen niet, dat gij een heilloozen godsdiensttwist tusschen hen en ons ontsteekt, wij zoeken niet met afvalligen uit hun Kerk winst voor de onze te doen, — van dat alles blijve onze arbeid rein. Wij willen alleen, dat gij in den Roomsche in waarheid uwen naaste leert zien, dat gij hem daarom de waarheid, u van God geopenbaard, niet langer verbergt, dat gij zijn heil even opregt ter harte neemt als uw eigen heil, en voor ons zelven vragen wij daarbij niet anders dan de voldoening voor ons geweten, dat de dwaling van den Roomsche niet langer tegen onze liefde getuige en de heilige vreugde, dat hetzelfde licht waarin wij ons verheugen, ook hem bestraalt. — Laat dit uw rigtsnoer zijn. Getuig voor den Roomsche van de waarheid die in Christus is, maar meer nog, leer hem die waarheid in u liefhebben. Handel eerlijk en opregt met hem in alle dingen; verbitter hem niet door vaak onverdiende verdenking; vraag of zoek voor u zelf geene voorregten, die gij niet evenzeer uit reine liefde voor hem zoekt te verwerven; handhaaf zijn regt, waar het welligt door anderen wordt bedreigd; betoon hem voorkomende, belangelooze liefde in al uw maatschappelijk en burgerlijk verkeer; neem hem aan als een zoon van hetzelfde vaderland, maar meer nog, als een kind van denzelfden God, een broeder, wel een dwalende, maar toch altijd een broeder in denzelfden Heer; — zoo moet hij van u leeren, welk een voorregt het is een Evangelisch Christen te mogen zijn, en hij *zal* het van u leeren. De waarheid, alzoo geopenbaard, moet zegevieren, de liefde, alzoo betoond, kan zelfs de steenrots verpletteren. Broeders! vast in den geloove, dat ons werk uit God is, zeggen wij met onwrikbaar ver-

trouwen: zij zijn de onzen en door ons zullen zij des Heeren worden!

III. Of is die taal te vermetel, die verwachting te schoon? Moeten wij de heiligste wenschen van ons hart prijs geven aan de ontmoedigende verzekering van sommigen, dat al ons pogen vruchteloos zal blijven? — Wij willen geene droombeelden najagen. Ook hierin willen wij de waarheid verstaan. Beter is het ons, haar te kennen, al is het dat zij ons teleurstelling baart, dan door welgemeende maar ondoordachte dwaling te worden misleid. Ja, al ware het, dat wij het ons zelven moesten belijden: de volvoering van die schoone taak is voor ons niet weggelegd; — wij zouden berusten in die beschikking Gods, maar Hem toch danken, dat Hij ons de gedachte van haar had geschonken en ons tevreden stellen, indien wij hare vervulling door een later geslacht mogten voorbereiden. Vragen wij dan ernstig en kalm, welke de uitzigten der *Evangelische Maatschappij*, zoowel bij de Roomschen als bij de Protestanten, kunnen zijn, als zij den Protestant leert den Roomsche als zijn naaste te beschouwen en aan hem het gebod der liefde, in al zijn omvang, te volbrengen?

a. Wat kunnen wij vooreerst van onzen arbeid bij den Roomsche verwachten? — Ontveinzen wij ons de bezwaren niet, die ons hierbij in den weg staan! Vergeten wij niet, welk een heilloozen invloed het Roomsche stelsel op zijne belijders heeft, hoe het bij hen, van jongs af aan, de kracht van rede en geweten verlamt. Stellen wij het ons ernstig voor, dat, hoe verder ons werk zich uit zal breiden, het zoo veel te feller tegenstand zal vinden bij eene magtige priesterschaar. Bedenken wij vooral, hoe onze taak verzwaard zal worden door de valsche verhouding, waarin Roomsche en Protestant tegenover elkander zijn geraakt, zoodat het in plaats van strijd om de waarheid, eene partijzaak tusschen hen is geworden, waardoor ook het reinste streven der christelijke liefde nog lang als eene hatelijke proselytenmakerij bij hen verdacht zal blijven.

Daarom ook verwachten wij niet ontijdig vrucht! Herhalen wij het gedurig ons zelven en elkander, dat ook in dit werk de tijden en gelegenheden des Heeren zijn! Maar toch laat niets van dit al onzen ijver en onze volharding doen verflaauwen. Want die met ons is, is meerder dan die met hen zijn. De waarheid is met ons en door de kracht der waarheid zullen wij zegevieren.

Als wij u in den Roomsche onzen naaste willen doen zien, dan is het niet alleen om u opmerkzaam te maken op zijne behoefte aan onze hulp, maar ook om u in herinnering te brengen, hoe hij van één zelfde maaksel met ons door God is geformeerd. Dezelfde rede en hetzelfde geweten, waaraan zich bij ons de waarheid Gods in Christus heeft geopenbaard, leeft, hoe ook verduisterd en verzwakt, ook in hem. Daarom ook moet hij ten laatste gehoorzamen aan de eeuwige wet van God, dat, waar de waarheid aan den mensch wordt bekend gemaakt, hij wel zeer lang aan haar invloed weêrstand kan bieden, maar toch eindelijk voor haar zwichten, het oog voor haar ontsluiten, haar als waarheid erkennen moet. Daar is in den mensch eene onuitdelgbare behoefte aan dat leven en dien vrede met God, die de hoogste waarheid voor den sterveling zijn. Wilt gij zien, hoe die behoefte ook bij den Roomsche bestaat en zich noch door valsche leer, noch door doode praktijk laat dooven? Meent gij, dat als de Roomsche van zijn priester het woord der absolutie ontvangt, de stem van een ontrust geweten voor die verzekering zwijgt? — Meent gij, dat het praalvertoon en misgebaar in zijn heiligdom voortdurend aan zijne behoefte aan Godsvereering voldoet? — Meent gij, dat als hij op het sterfbed nederligt, de ceremonie van een laatste oliesel den troost des eeuwigen levens uitstort in zijn hart? — Onmogelijk. En toch ziet gij, hoe hij telkens tot dat zelfbedrog wederkeert. Van waar? — omdat hij behoefte, onuitwischbare behoefte heeft aan het ware leven en den waren vrede met God. Nergens vindt hij, de arme, daarvoor bevrediging, en, hoe vaak reeds teleurgesteld, tel-

kens zoekt hij haar op nieuw in de praktijk van het bijgeloof. Zoo pleit dan dat bijgeloof zelf voor zijne behoefte aan de waarheid, zoo bewijst het, dat hij, daar hij het zelf niet weet, de waarheid zoekt. Brengt hem de waarheid, Br.! en, zoo hij maar eenmaal weet, dat gij u zelven bij hem niet zoekt, er zal op uwe taal een antwoord in zijn hart weerklinken. God heeft hem u gegeven, want God gaf u de waarheid en hij kan haar niet in eeuwigheid weerstaan. Houdt slechts uwe zielen tegenover hem rein van alle zelfzucht en eerbejag, laat liefde alleen u leiden, de liefde zal u hem doen winnen. Neen! wij jagen geen hersenschimmen na, geen moedeloosheid doe onzen ijver verflaauwen, ons vertrouwen is niet op ons zelven, maar op God, uit Wien de waarheid is, van Wien ook onze kracht.

b. Maar laat ons ook niet voorbijzien, Gel.! hoe wij van de taak, die wij ons hebben voorgesteld, indien zij, naar onzen wensch, tot een werk der gemeente mag worden, een heerlijke vrucht ook voor deze mogen verwachten. De *Evangelische Maatschappij* heeft daarin eene schoone roeping ook onder de Protestanten te vervullen. Wanneer het bewustzijn dat in haar leeft, meer en meer de gansche gemeente doordringt, wanneer ieder Protestant zich opgewekt gevoelt om in zijnen kring voor haar en met haar te arbeiden, dan zal zij, ongezocht maar onvermijdelijk, een' *heiligenden* en een' *verzoenenden* invloed onder ons verkrijgen.

Wanneer toch de bevordering van waarheid en godzaligheid onder de Roomschen het algemeene streven der Protestanten wordt, dan zullen dezen daardoor ook van zelven gereinigd worden van zooveel dwaling en verkeerdheid, die hunne Kerk nog steeds evenzeer als die der Roomschen besmet. Laat ons niet vreezen, ook ten aanhoore van den Roomsche, dit uit te spreken. Wij zouden het ons schamen, indien het tusschen hen en ons een punt van eer betrof, maar waarom zouden wij verbergen, dat ook wij nog moeten geheiligd worden door de waarheid, indien wij toch van hen niet anders

willen, dan dat zij zich met ons vereenigen in de heiliging door de waarheid? Wij hebben ook niet te vreezen, dat ons daarom het regt zou kunnen worden ontzegd om hun de waarheid te prediken, want bij ons bestaat die dwaling en verkeerdheid in strijd met het beginsel onzer Kerk, bij hen juist tengevolge van het beginsel hunner Kerk. Zoo hebben wij in ons de kracht om dat verkeerde te overwinnen, terwijl hun die kracht ontbreekt. Het *is* waar, ook bij ons bleef nog onkunde, dwaling en vooroordeel, ook bij ons kwijnt de ware godsvereering nog vaak onder doode letter- en vormen-dienst, ook bij ons getuigt het leven niet genoeg van het kostbaar pand ons in het Evangelie toevertrouwd. Maar beseft de Protestant eenmaal zijne roeping tegenover den Roomsche, hoe moet hij daardoor niet tevens gedrongen worden om bij zich zelf dat alles te overwinnen, wat hij in den Roomsche betreurt, hoe moet hij niet om dezen te redden uit de duisternis van dwaling en bijgeloof, zelf alles verwerpen wat hem de waarheid verborgen houdt, — om dezen op te leiden tot eene godsvereering in geest en waarheid, zelf in zijne vereering van God een derzulken worden, die de Vader zoekt? Dat is de wonderbare zegen van alle werk der liefde, dat het in dubbelen zegen tot hem wederkeert, die het bedrijft. Dat zal de Protestant ervaren, ten dage als hij in heilige liefde zijn hart voor den Roomschen broeder ontsluit. Dan zal ook de toebrenging der Roomsche gemeente tot het ware geloof, de eenheid des geloofs in de Protestantsche gemeente bevorderen. Men zegt, dat de meeste vijandige partijen zich vereenigen in de bestrijding van een gemeenschappelijken vijand. Onwaardige taal voor den Christen! — De Christen heeft geen vijand tegen wien hij zich verbinden zou. Zoo hij zich vereenigen zal met hem, van wien hij, hoe dan ook, gescheiden is, het kan, het mag alleen zijn tot een gemeenschappelijk werk der liefde. Dat willen, dat zoeken wij. Eene verzoening onder de Protestanten wenschen wij uit kracht van eene zelfde belangelooze liefde, die wij te zamen aan den Roomsche

willen bewijzen. En wordt onze stem gehoord, zij zal ons gelukken. Als wij allen te zaâm worden aangegrepen door de grootsche gedachte om die roeping te vervullen en wij daartoe de handen in elkander slaan, wij zullen daarom geen laffen schijnvrede in onzen strijd om de waarheid sluiten, maar wij zullen leeren gevoelen, dat wij, wat ons ook scheide, één zijn in iets dat zoo oneindig veel hooger is dan ons verschil van inzigt in de waarheid. Er zal daardoor in ons een broederzin ontwaken, waarbij geen vooroordeel of partijzucht ons meer beletten zal in waarheid te strijden om de waarheid, en, zoo er verschil van gaven en vormen bij ons blijven zal, het zullen gaven zijn van denzelfden geest, vormen waarin dezelfde geest, de geest van God, zich openbaart.

Heil dan over u! *Evangelische Maatschappij*, die ons tot zulk eene taak hebt geroepen! Uw beginsel was in de vreeze des Heeren, ga uw weg, aan dat beginsel getrouw, God zelf gaat met u!

Op, mannen broeders! — op tot dien strijd des geloofs, dat werk der liefde, die bede der hoop! — God zelf roept u daartoe, uw geweten zegt het u, — zult gij dan God weêrstaan?

Gods zegen over u, die onze Maatschappij bestuurt! — Volhardt in dit uw werk! Laat u niet verschrikken door hen die u weêrstaan, niet ontmoedigen als velen vertragen op den weg. Duldt (en het zij mijn laatste woord), duldt dat ik u een tooneel voor den geest roepe, voor eeuwig gedenkwaardig voor het christelijk hart. — Het was in den nacht vóór Jezus' dood. De Heer staat alleen met zijne elven tegenover de geheele wereld, die opstaat tegen hem. In zijn geest is het groot verlossingswerk reeds volbragt en in die bewustheid alleen, spreekt hij het fiere woord: Ik heb de wereld overwonnen!

Staat ook gij alzoo tegenover uwe taak, staat tegenover haar gelijk uw Heer; in de liefde gegrond, door de waarheid geheiligd, de hoop op God in het hart!

AMEN!

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ

TER BEVORDERING VAN

WAARHEID EN GODZALIGHEID ONDER ROOMSCH-KATHOLIEKEN.

(*De contributie verschijnt elken 31sten October.*)

NAAM.	WOONPLAATS.	LID VOOR *f* 2.50.	BEGUNSTIGER VOOR *f* 1.00.	BUITENGEWONE GIFT.

Te bezorgen bij den Correspondent. . . . .

" " " " *Departemens-bestuurder*. . . . .

WAARHEID EN LIEFDE.

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ

TER BEVORDERING VAN

WAARHEID EN GODZALIGHEID ONDER ROOMSCH-KATHOLIEKEN.

(*De contributie verschijnt elken 31sten October.*)

NAAM.	WOONPLAATS.	LID voor ƒ 2.50.	BEGUNSTIGER voor ƒ 1.00.	BUITENGEWONE GIFT.

Te bezorgen bij den Correspondent. . . . .

" " " " *Departemens-bestuurder*. . . . .

WAARHEID EN LIEFDE.

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ

TER BEVORDERING VAN

WAARHEID EN GODZALIGHEID ONDER ROOMSCH-KATHOLIEKEN.

(*De contributie verschijnt elken 31sten October.*)

NAAM.	WOONPLAATS.	LID voor *f* 2.50.	BEGUNSTIGER voor *f* 1.00.	BUITENGEWONE GIFT.

Te bezorgen bij den Correspondent. . . . .

" " " " *Departemens-bestuurder*. . . . .

WAARHEID EN LIEFDE.

EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ

TER BEVORDERING VAN

WAARHEID EN GODZALIGHEID ONDER ROOMSCH-KATHOLIEKEN.

(*De contributie verschijnt elken* 31sten *October.*)

NAAM.	WOONPLAATS.	LID voor *f* 2.50.	BEGUNSTIGER voor *f* 1.00.	BUITENGEWONE GIFT.

Te bezorgen bij den Correspondent. . . . .

" " " " *Departemens-bestuurder*. . . . .

WAARHEID EN LIEFDE.

6

WAARHEID EN LIEFDE.

LEERREDE

OVER

2 JOHANNES 3.

DOOR

S. HOEKSTRA, B.z.,
HOOGLEERAAR TE AMSTERDAM,

BIJ GELEGENHEID VAN ZIJN AFSCHEID ALS LEERAAR VAN DE DOOPSGEZINDE GEMEENTE TE ROTTERDAM,

aldaar uitgesproken den 1sten Februarij, 1857.

TE ROTTERDAM, BIJ
ALTMANN & VAN DER PALM.
1857.

VOORZANG.

Eerste Bundel I, vs. 4 en 7.

(Gezang II van den Grooten Bundel.)

Hetzij ons hart zich hecht' aan gade, kroost of vrînden,
't Vliegt alles met den tijd, gelijk een schaduw, heên.
Hij zal zich arm en dwaas en zonder bijstand vinden,
Die 't hoogst geluk niet zocht in U, o God! alleen.

Ja, dat wij 't hart aan d' aard, aan onze broedren, boeijen;
Maar met geen band van stof, wien 't woên des tijds verslindt;
Uw liefde, die, bij 't leed, ons zooveel heil doet groeijen,
Uw liefd' alleen zij 't snoer, dat ons aan d' aard verbindt!

2 JOH. 3.

GENADE, BARMHARTIGHEID, VREDE ZIJ MET ULIEDEN VAN GOD, DEN VADER, EN VAN DEN HEERE JEZUS CHRISTUS, DEN ZOON DES VADERS, IN WAARHEID EN LIEFDE.

Geliefde Broeders en Zusters in onzen Heer JEZUS CHRISTUS, in het bijzonder gij allen, die gewoon zijt te dezer plaats godsdienstig te vergaderen!

Zoo ben ik dan voor u opgetreden, om als leeraar dezer gemeente u mijnen afscheidsgroet toe te roepen. Wat ik daarbij gevoel, wensch ik hier niet uit te spreken, en ik kan het ook niet. Alleen wie zelf evangelieverkondiger is, wien het door eigene ervaring bekend is, welke plaats in het hart van eenen leeraar de gemeente aan zijne zorgen toevertrouwd bekleedt, hij moge de gemoedsstemming van den scheidenden leeraar beoordeelen, wien nu voortaan het uitnemende voorregt ontzegd wezen zal, om van eene gemeente als van zijne gemeente te mogen spreken. In dat woord: mijne gemeente, ligt zoo veel, zoo zeer veel, wat men zelf ondervonden moet hebben, om het regt te verstaan.

Ja, dat is iets heerlijks en hartverheffends, wanneer men de woningen binnentreedt, met het hartelijke welkom te worden begroet, wat zeg ik, reeds door den naam van Leeraar en Gemeente bij de eerste ontmoeting elkander geene vreemden te zijn, maar elkander bereid te vinden tot wederkeerige hartelijkheid en tot wederkeerig vertrouwen. Neen, ik wil thans geene bijzonderheden aanroeren, mijne betrekking tot u, of de uwe tot mij betreffende; ik wil u, Gemeente! niet in het aangezigt prijzen; ik wil ook over mijne eigene zwakheden en vele tekortkomingen in het werk mijner ambtsbediening in uw midden niet spreken. De zachtmoedige liefde, waarmede gij ze hebt gedragen, strekt mij ten bewijze, dat gij ook thans geene verontschuldigingen of beden om vergeving van mij verlangt. Alleenlijk dit mag ik niet zwijgen, ik moet het openlijk verklaren, dat ik het vijftal jaren, gedurende welke ik in uw midden van onzen Heer JEZUS CHRISTUS heb mogen getuigen, tot de gelukkigste jaren mijner ambtsbediening zal rekenen, en dat ik daaraan met blijde herinnering en met ootmoedige dankzegging zal denken, zoolang God mij het leven moge sparen [1]). Mijne gedachten zullen met, mijne gebeden zullen voor u zijn, mijne Gemeente. Mogen uwe gebeden ook zijn voor mij, die bij de gewigtige levenstaak, mij wachtend, ze zoozeer behoeve! Ja, bidden wij te zamen voor elkander, wat JOHANNES hier bidt voor eene geliefde gemeente: *Genade, barmhartigheid, vrede zij met ulieden van God den Vader, en van den Heere* JEZUS CHRISTUS, *den Zoon des Vaders, in waarheid en liefde.*

Ik zeg, dat JOHANNES hier bidt voor eene geliefde gemeente. Het opschrift van dezen brief luidt echter: *„aan de uitverkorene vrouw,"* en in het laatste vers wordt gesproken van *„de kinderen van hare zuster, de uitverkorene, die haar groeten."* De nieuwste geleerde Verklaarder van dezen brief meent evenwel, dat wij zoo wel bij *de uitverkorene vrouw* als bij *de zuster, de uitverkorene*, aan eene gemeente des Heeren hebben te den-

[1]) Van 18 April 1852 tot 1 Februarij 1857, was ik Predikant in mijne geliefde Rotterdamsche Gemeente.

ken, wier kinderen dan de leden der gemeente zouden zijn. Behalve dat dezelfde Apostel in de Openbaring de gemeente van CHRISTUS ook als eene vrouw voorstelt, en PAULUS haar eene reine maagd, eene bruid des Heeren noemt, pleit vooral voor deze opvatting, met welke ik mij vereenigen moet, de inhoud van onzen brief.

Ik beroep mij op de volgende omstandigheden:

1° komt er in den geheelen brief niets voor, wat ons aan eenen vriendenbrief doet denken; in zulke brieven worden uit den aard der zaak gemeenlijk persoonlijke en huiselijke bijzonderheden mede aangeroerd.

2° zegt JOHANNES dat hij, en met hem *allen, die de waarheid gekend hebben*, de kinderen dier uitverkorene vrouw in waarheid liefhebben, terwijl hij later zijne blijdschap betuigt, dat *sommigen* harer kinderen *in de waarheid wandelen*. Maar JOHANNES zal dan toch de overigen harer kinderen wel niet liefgehad hebben, te minder, daar hij vs. 2 zegt, dat deze zijne liefde gebouwd is op de *onderlinge* en *eeuwige gemeenschap aan de waarheid*. Tot eene gemeente evenwel spreekt men in het algemeen, gelijk bijv. een leeraar gewoon is, al zijne hoorders, Broeders en Zusters in CHRISTUS te noemen, zonder dat hij daarmede bedoelt, dat zij allen tot den laatsten toe zulks werkelijk zijn.

3° doet zoowel de ernstige en dringende vermaning — „ik bid u" — om in de liefde te wandelen, als de nog ernstiger en dringender waarschuwing tegen *antichristen* en *verleiders*, die in het meervoud uitgesproken wordt, ons veel meer aan eene gemeente dan aan eene boezemvriendin van den Apostel denken.

Meerdere redenen, of bewijsgronden van ondergeschikt belang, voer ik thans niet aan. Volkomen uitgemaakt is de zaak zeker niet; de waarschijnlijkheid echter pleit buiten twijfel voor het door mij voorgestane gevoelen, hetwelk zoo wel in het bijzonder den voorgelezen tekst, als in verband daarmede den geheelen brief tot eene uitnemend geschikte stof maakt voor onze godsdienstige overdenking te dezer ure.

Het tekstwoord is overigens duidelijk; maar het behoeft toch

eenige verklaring, opdat wij den zamenhang der beide laatste woorden: in waarheid en liefde, met den apostolischen heilgroet verstaan. De woorden: genade, barmhartigheid en vrede, omvatten alle geestelijke zegeningen. Het woord: genade, beteekent gunst, welgevallen in het algemeen; het woord: barmhartigheid, is hier zooveel, als wat wij gewoon zijn genade te noemen, namelijk Gods ontferming over onze zonde en zwakheid, terwijl het woord: vrede, alle geestelijk geluk beteekent. Wanneer JOHANNES aan de gemeente alle geestelijke zegeningen toebidt van God, den Vader, en van des Vaders Zoon, dan wil hij daarmede te kennen geven, dat hij aan zulke zegeningen denkt, als God ons in en door zijnen Zoon JEZUS CHRISTUS schenken wil. De bijvoeging der woorden: in waarheid en liefde, bepalen den aard dezer zegeningen nader. Het woord: waarheid, ziet op onze betrekking tot God, het woord: liefde, op die tot de menschen, en bij JOHANNES bijkans uitsluitend tot de broeders en zusters in JEZUS CHRISTUS. Bij waarheid denkt JOHANNES niet aan denkbeelden, maar aan die kennis van God, die waarheid geworden is in onze ziel, en die daardoor een beginsel onzes levens is; bij liefde denkt hij aan de gemeenschap der geloovigen, zich openbarend in den wandel. Omschrijven wij alzoo onzen tekst, dan komt hij hierop neder: „De apostel „wenscht, dat Gods genade zóó met hen moge zijn, dat zij daar„door overvloediger mogen worden in het wandelen in de waar„heid, dat is, in opregtheid voor God, en in de liefde tot de broe„deren. Het wandelen in de waarheid en in de liefde „moet, volgens deze bede, de vrucht zijn van Gods barmhar„tigheid, zijne genade en zijnen vrede, die met hen is."

Wanneer wij den geheelen Brief doorlezen, dan zien wij weldra, dat de inhoud daarvan zich geheel om deze twee dingen: waarheid en liefde, beweegt.

JOHANNES heeft de gemeente *in waarheid lief*, zij is het voorwerp der liefde *van allen die de waarheid kennen* (vs. 1).

De *waarheid*, de eeuwige waarheid in ons is de grondslag der *blijvende* liefde (vs. 2).

Bevordering van waarheid en liefde is het doel *van Gods genade in* CHRISTUS (vs. 3).

Wandelen in de waarheid is het gebod des Vaders, en de *vreugde der geloovigen* in elkander (vs. 4).

Nevens het wandelen in de waarheid ook het *wandelen in de liefde;* want *liefde* is het *oude* en *eerste* en *grootste gebod* (vs. 5, 6).

Wie in de liefde wandelt, zal zich niet door *dwaalleeraars* laten verleiden, maar in de gemeenschap der liefde het goede pand bewaren (vs. 7, 8).

Ook zal hij geene gemeenschap hebben met hen, die eene *andere leer* dan *wandelen in waarheid en liefde* prediken (vs. 8—11).

En hij zal een *geopend* hart hebben voor allen, die met de prediking van deze leer tot hem komen (vs. 12).

Waarheid en liefde;
Wandelen in de waarheid en wandelen in de liefde;
Opwassen in de waarheid en opwassen in de liefde;
In broederlijke liefde de waarheid zoeken, bevorderen, vasthouden en om der waarheid wil de broeders liefhebben;

zietdaar de groote denkbeelden èn van dezen brief èn van de geheele johanneïsche leer.

Waarheid en liefde in het hart en het leven

Zietdaar wat alle christenen, wat ook ons, u, Gemeente, en mij, tot dezen dag uwen leeraar,

I. èn nu èn duurzaam vereenigen kan en moet;

II. wat wij voor elkander moeten bidden;

III. wat wij elkander leeren en waartoe wij elkander vermanen;

IV. wat wij zoo voor ons zelve als voor elkander moeten bewaken;

V. waarvoor wij een altijd geopend hart moeten behouden.

Zietdaar de vijf bijzonderheden, waarbij ik kortelijk uwe aandacht bepalen wil. Komt stemmen wij ons tot deze overdenking, door gemeenschappelijk te zingen uit den

Tweeden Bundel, Gez. VIII, vs. 1, 3 en 6.
(Evang. Gezang XI.)

Heilig God! voor wien steeds waarheid,
  Reinheid van het harte geldt;
Eeuwig Licht! daar niets dan klaarheid,
  Niets dan vlekloos licht uit welt;
  Laat uw heiligheid, o Heer!
  Onze harten meer en meer
Zoo bestralen, zoo verhoogen,
Dat zij heilig worden mogen.

Nooit kunt g' iets beminnen, Vader!
  Hoe volkomen 't ons ook schijn',
Wat uw heiligheid niet nader',
  U niet poog gelijk te zijn.
  Och neem u dan onzer aan,
  Die op 's levens donkre paân
Uit ons zelven niets vermogen,
Niets, dat goed is in uw oogen.

Heilig God! doe ons gelijken
  Naar uw godlijk deugdenbeeld!
Heiligst'! alle smet 't ontwijken
  Zij, wat ons hier 't meeste streelt!
  Tot wij eens voor uwen troon,
  Gansch verlost door uwen Zoon,
Onder reine hemellingen,
't Heilig, Heilig, Heilig zingen.

I.

Ik noemde *waarheid en liefde* den hechten en duurzamen band der belijders van CHRISTUS, en daarom ook in het bijzonder dien van eene gemeente en haren leeraar.

Wat verlangt toch de gemeente van den leeraar? Wat anders dan dat de leeraar haar van de *waarheid* zal getuigen, van die *waarheid*, die God, den Vader van JEZUS CHRISTUS, en die den Heer JEZUS CHRISTUS, den Zoon des Vaders, en die onze verzoening met God door het bloed des kruises, en die het leven in God en met God, en die de hoop des eeuwigen levens be-

treft? En vindt de gemeente in de prediking des leeraars wat zij verlangt of wenscht, namelijk eene getuigenis der waarheid, dan neemt zij hem in *liefde* aan, dan laat zij zich ook in *liefde* door hem leiden en onderwijzen, en juist door de *liefde* vindt de *waarheid* te meerderen toegang tot de harten.

Ook de leeraar, wordt hij niet gedrongen door den lust, om van die heerlijke *waarheid*, waarin hij gelooft, te getuigen? Gevoelt hij zich niet gelukkig, niet hartelijk dankbaar jegens zijnen God en Verlosser, wanneer het woord der waarheid ingang vindt in de harten? Wordt niet zijne ziel met warme liefde verbonden aan zijne gemeente, wanneer deze met belangstelling het woord der waarheid van hem hooren en aannemen wil? En is niet juist die overtuiging van wederszijden, bij den leeraar, dat de gemeente hem in *liefde* hoort, bij de gemeente, dat de leeraar door *liefde* gedreven wordt, ook als hij somtijds harde *waarheid* spreekt; is, zeg ik, niet deze overtuiging eene der beste en der heerlijkste middelen, om de kennis der goddelijke waarheid zelve te bevorderen?

Ik althans roem mij gelukkig, mijne Gemeente! dat ik op grond van de ervaring der in uw midden doorgeleefde jaren zoo mag spreken. Gij hebt mijn werk mij niet moeijelijk gemaakt, ja gij hebt mij met zooveel liefde aangenomen en met zooveel zachtmoedigheid gedragen, dat gij reeds daarom regt en aanspraak hebt op mijne hartelijke wederliefde.

Maar onze onderlinge *liefde* is, naar ik hoop en bid, toch op noch hechter en duurzamer grondslag gebouwd, dan op dien van eene voorbijgaande betrekking; haar grondslag is immers de waarheid zelve; ja, zij is gebouwd op ons onderling geloof in onzen dierbaren Heer, die zich zelven met regt de *waarheid* genoemd heeft; want hij was het.

Heeft het mij mogen gebeuren dezen of genen of velen uwer eene enkele schrede verder te leiden in de waarheid, tot hooger ingenomenheid met JEZUS CHRISTUS te stemmen; gaf wederkeerig uwe belangstelling mij voortdurend lust en ijver, om blijmoedig en niet zuchtende in uw midden van de *waarheid* te getuigen: dan is daardoor het duurzame van den eens gelegden

band voor immer gewaarborgd; ja dan kunnen ook wij tot elkander zeggen, wat JOHANNES zeide tot die geliefde gemeente, dat wij elkander liefhebben in de waarheid en zulks om der waarheid wille, die in ons blijft en met ons zijn zal in der eeuwigheid. Al het andere gaat voorbij; maar *liefde* tot de broederen, op de *waarheid* in CHRISTUS gebouwd, is een onverderfelijk zaad; zij blijft eeuwig bestaan. Ja, zoo vereenigd is er geene scheiding; immers één is onze Meester; één de naam, door welken wij zalig worden; één ons geloof; ééne onze hoop; ééne onze roeping en bestemming; één daarom ook de grondslag onzer wederkeerige liefde, wanneer *wij maar blijven in de waarheid* en wanneer *de waarheid maar in ons blijft.* Want de waarheid is uit God, en wat uit God is, is eeuwig!

II.

Welk ander gebed zou daarom in deze ure eerder in ons hart en op onze lippen komen, dan dat gebed, waarvan waarheid en liefde de inhoud is? „Ja, God, de Vader „van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, schenke u zijne genade, barm„hartigheid en vrede; moge die genade zich hierin openbaren en be„toonen, dat gij moogt opgroeijen in de waarheid en in de liefde.” Dat bid ik voor u, en ik weet, dat gij het ook voor mij bidden wilt. Welk een heerlijk gebed toch, dat JOHANNES ons voor elkander bidden leert! Hoe gelukkig de gemeente, hoe gelukkig elk van ons, wanneer de genade Gods, die in CHRISTUS verschenen is, ons zoo magtig aangrijpt, zulk eenen diepen indruk op onze zielen maakt, dat wij gedrongen worden om overvloediger in de waarheid en in de liefde te wandelen!

In de waarheid te wandelen, volkomen opregt te wandelen voor het aangezigt Gods;

in de waarheid te wandelen, de waarheid des evangelies niet alleen te belijden, maar die ook zoo diep in het hart te dragen, dat ons leven hier op aarde, ook ons dagelijksch leven, eene levende getuigenis der waarheid zij;

in de waarheid te wandelen, en tot dat wandelen in de

waarheid gedrongen te worden door het ongeveinsd geloof in de barmhartigheid en in de menschenliefde Gods, die in JEZUS CHRISTUS was, de wereld met zich zelven verzoenende;

telkens inniger zich aan den Heer verbonden te gevoelen, telkens meer zich zijn eigendom te kennen, en van die innige gemeenschap met CHRISTUS, door het leven hier beneden te getuigen;

daarbij de verblijdende bewustheid in zich om te dragen, dat het de genade van den Vader en den Zoon is, die zoo ons leert in de waarheid te wandelen, die ons de kracht verleent, om te doen, wat wij uit ons zelve niet zouden vermogen — dat, o kent gij iets anders, grooter of heerlijker, wat wij elkander zouden kunnen toebidden? Heeft ook des Vaders Zoon zelf niet voor ons gebeden, en was het niet zijn laatst en hoogst en heerlijkst gebed: „Heilige Vader! heilig hen in uwe waarheid! uw „woord is de waarheid." Heeft hij dit niet „het eeuwige leven" genoemd, dat wij „den eenigen waarachtigen God kennen, en „JEZUS CHRISTUS, dien God gezonden heeft?" Kennen namelijk met het hart, en kennen in geheel ons leven, kennen in denzelfden zin als reeds de Profeet JEREMIA voorzegd had, dat er „dagen zouden komen, waarin zij niet meer zouden zeggen, „een iegelijk tot zijnen naaste en een iegelijk tot zijnen broeder: „Ken den Heere, houd hem in erkentenis, maar waarin zij hem al„len, van hunnen grootsten tot hunnen kleinsten zouden kennen."

Zulk eene kennis van, die tegelijk gemeenschap met God is, moet zich openbaren in broederliefde, en wederkeerig moet broederliefde het middel worden om in die kennis vooruit te gaan. Daarom bidden wij beide, waarheid en liefde, te zamen voor elkander. Beide hangen ook zamen als de boom en zijne wortels. De boom groeit door de sappen, die hem uit de wortels toevloeijen; maar ook de wortels zouden niet groeijen, indien de bladerenkroon de dampkringslucht niet inademde. Zoo moet ons leven in de waarheid, onze gemeenschap met God, de wortel zijn van den boom der broederlijke liefde, en de gemeenschap der liefde tot de broeders wederkeerig de dampkringslucht, waarin ons godsdienstig leven ademhaalt. Wij moeten elkander liefhebben om der waarheid wil, die in ons is, maar wij moeten even-

zeer door onderlinge liefde in de waarheid opgroeijen, haar in liefde betrachten. Dat is de ware gemeenschap der geloovigen.

Ook de ongeloovigen spreken van *menschenliefde;* maar zij heeft geen wortel *in de waarheid*, en zij verkoelt weldra, en zij verdort, als de zon der beproevingen opgaat.

Ook zij, die de liefde niet kennen, spreken van *waarheid*, van godsdienst, van geloof; maar het zijn doode wortels zonder stam, of bladeren, of vruchten.

Zalig, wie de broeders liefheeft, omdat hij in den Vader gelooft; zalig, wie in den Vader gelooft in de gemeenschap der liefde met de broeders!

God en Vader in JEZUS CHRISTUS! Leer ons door het geloof in u, den Vader, de broeders liefhebben; doe ook door de gemeenschap der liefde met de broeders ons opwassen in den geloove in u; uwe barmhartigheid en genade en vrede zij met ons in waarheid en liefde!

III.

Ja, *waarheid en liefde*, dat is het ook, wat wij elkander leeren, waartoe wij elkander opwekken en vermanen. Ons zamenkomen in het huis des gebeds, heeft het een ander doel dan waarheid en liefde? Gij vergeeft het mij gaarne, dat ik thans kortelijk over mijne eigene prediking spreke; het zij u eene herinnering van den geest, waarin u nu vijf jaren het evangelie werd gepredikt.

Gij weet allen, hoe de hoofdinhoud mijner prediking altijd geweest is, wat ook die was van eenen JOHANNES: „Broeders, „laat ons elkander liefhebben!” Die evangelieprediking is niet uit den mensch, maar zij is uit God, en zij behaagt daarom aan zoo velen niet, omdat zij uit God niet zijn. Velen vinden die prediking wel waar, wel goed; dat kunnen zij niet loochenen; maar zij vinden haar toch te krachteloos, te weinig evangelisch, zeggen zij, en daarom hooren zij veel liever spreken over hetgeen zij de verborgenheden der godzaligheid noemen. Ik moet evenwel hunne stelling juist omkeeren; de prediking der broederliefde uit het geloof is inderdaad eene allerkrachtigste predi-

king; want — waarom zouden wij ons zelve misleiden? — het is inderdaad veel gemakkelijker, zich door gevoel en verbeelding of ook door allerlei sterke voorstellingen in de evangelieleer te verdiepen; wat zeg ik, het is veel gemakkelijker zich zelve verloren zondaren te noemen, te roemen in Gods vrije genade, van de kracht des kruises te spreken, — heerlijke dingen op zich zelve! — dan te wandelen in de ware gemeenschap der liefde tot de broeders uit het geloof. Dit laatste eerst kost groote zelfverloochening; het is zonder ware nederigheid des harten onmogelijk; het eischt tallooze opofferingen van allerlei aard; het brengt bij zoo veel verschil van karakter en persoonlijkheid tot menigvuldigen strijd; het vraagt vele offers van de eigenliefde; ja — dit zeg ik! — wie naar het beeld des Heeren in de liefde wil wandelen, die moet in waren zin des woords een *kruisdrager* willen zijn, CHRISTUS volgend. Hierin toch moet het blijken, dat ons *geloof* waarlijk *gelooven*, ons *leven* waarlijk *van* CHRISTUS is, zoo wij elkander liefhebben.

Maar daarom ook verblijd ik mij, dat gij mijne prediking der broederliefde met belangstelling hebt willen hooren, dat gij haar aangenomen hebt niet als der menschen woord, maar, gelijk het waarlijk is, als Gods woord, dat ook werkt in u, die glooft. Ik ken toch maar één zeker kenteeken des geloofs, der ware vroomheid, hetzelfde wat JEZUS zoo noemde, broederliefde. Beschrijf mij elken christen, wien gij kent; spreek van zijnen inwendigen strijd, van zijne tranen en gebeden tot God; roem de vastheid van zijn geloof; overtuig mij, dat hij in eigen oogen arm, ellendig, verloren is, en dat hij al zijne hoop stelt op het bloed van CHRISTUS — op zich zelf voortreffelijke dingen voorwaar! — maar eerst antwoord op ééne vraag: „Heeft hij „ware liefde tot de broeders?" Zoo neen, hij zal met zijn geloof, met zijnen strijd, met zijn roemen in het kruis verloren gaan; ja al had hij een geloof, om bergen te verzetten, maar zonder de liefde, het zoude hem geene nuttigheid geven.

Liefde, christelijke liefde is alleen mogelijk als vrucht des geloofs en werk van Gods genade in ons. Daarom, Gel.! heb ik naar mijn best vermogen u dieper zoeken in te leiden in de kennis der waarheid; doch, gelijk gij weet, in die waarheid, die liefde

baart en leven wekt. Of ik u altijd de volle waarheid hebbe gepredikt? *Ja* en *Neen!* Dit durf ik getuigen, dat ik niets achter heb gehouden, dat ik u niet naar mijne overtuiging al den raad Gods tot behoud der zondige wereld zou verkondigd hebben; hierin iets achter te houden uit vrees voor ergernis of om menschen te behagen, dat ware misdadig verraad aan het evangelie gepleegd.

Doch ik ben mij volkomen bewust, dat ik ook in vele opzigten kan en zal hebben gedwaald. Niemand onzer kent de volle waarheid. Ons aller opvatting van de waarheid is eenzijdig en gebrekkig. Ook mijne ervaring getuigt, dat ik bij elke schrede voorwaarts in het onderzoeken van de waarheid Gods mijne inzigten wijzigen moest. Wij kennen slechts ten deele en profeteren ten deele.

Er is echter nog eene andere reden, waarom ik u niet eens altijd gepredikt heb, wat naar mijne overtuiging de geheele waarheid was, al heb ik mijne overtuiging nooit verloochend. Ik moest het evangelie prediken aan eene geheele gemeente. In de gemeente zijn ook zwakkeren in kennis en in geloof. Daarom ben ik te rade gegaan met hetgeen ik ook voor de zwakkeren onder ons nuttig en goed geoordeeld heb. Menigmaal althans kwam mij bij het overdenken mijner prediking het woord van PAULUS voor den geest; „Ik kon tot u niet anders spreken dan „tot jonge kinderen in CHRISTUS," zegt hij tot de Korinthiërs; „Ik heb u met melk gevoed, en niet met vaste spijze; want gij „vermogt nog niet, ja gij vermoogt ook nu nog niet." 't Is toch in het geestelijke als in het ligchamelijke; zulk eene prediking, die volkomen beantwoordt aan de behoefte van den ontwikkelden, en tot volwassenheid gekomen geest, zou vergiftig en doodelijk zijn voor den geest der weinig ontwikkelden, die PAULUS *kinderen in* CHRISTUS noemt. Wat ik niet openlijk uitspreken mogt, heb ik evenwel in den bijzonderen omgang met velen uwer nooit verzwegen. Ook heb ik mij gedurig op deze plaats eene schrede verder met u gewaagd, en moest ik daarbij (met beschamende ervaring van gemis van noodige menschenkennis) menigmaal terugtreden, toch mag ik zeggen, dat, wat prediking der diepere waarheid betreft, niemand uwer, die nadenkt, het verschil van

mijne eerste en van mijne laatste prediking in uw midden zal voorbijzien. Evenwel, ook nu nog moet ik het woord des Heeren herhalen: „Nog vele dingen heb ik u te zeggen, doch gij „kunt die nu niet dragen;" en bij dat woord voeg ik de bede, dat de Geest der waarheid u in alle waarheid leide.

Waarheid, zeg ik; die waarheid namelijk, die *leven* wordt in onze ziel. Gij weet het, Gel.! al zulke zoogenaamde leerstukken, waaraan men vroeger het hoogste gewigt hechtte, maar die toch meer of min buiten het leven omgaan, en die vooral dan aanleiding tot spitsvondigheid en waanwijsheid geven, wanneer zij tot zaken van twist en strijd worden verlaagd, ik heb ze niet of naauwelijks aangeroerd. Ware het u niet van elders bekend, gij zoudt naauwelijks weten, welke mijne denkbeelden zijn over veel van hetgeen den zondeval en de erfzonde, de leer der drieëenheid, van het Zoonschap Gods van JEZUS CHRISTUS, van den bepaalden aard der verlossende kracht van het bloed des kruises en alle dergelijke, ik ontken het niet, uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt gewigtige leerstukken betreft; ik heb er u alleen zooveel van gepredikt, als het verborgen leven der ziel en den waren christelijken wandel raakte. Niet dat ik ooit gevreesd heb, zoo noodig, mijn gevoelen uit te spreken; maar het stond mij altijd levendig voor den geest, dat ik hier geroepen was om de godsdienst te prediken en niet om de godgeleerdheid te onderwijzen. Daarom heb ik over de zonde, over de verzoening, over God den Vader, over den Zoon des Vaders, over zijn lijden en sterven, zoo gesproken, als ik dienstbaar oordeelde voor het doel mijner prediking: nl. zondaren van zonde en schuld te overtuigen, behoefte aan verlossing in de zielen te wekken, met eerbiedige en heilige liefde tot JEZUS te vervullen, alles evenwel ter eere van God den Vader, en tot bevordering van eenen wandel in de waarheid en in de liefde.

IV.

Dat is naar mijn gevoelen het goede pand, ons toevertrouwd. En terwijl ik u toebid van God, dat gij in de waar-

heid en de liefde opwassen moogt, zoo roep ik u ernstig toe: Bewaart dat pand u toevertrouwd. Staat in die waarheid, die liefde kweekt; hebt elkander lief om der waarheid wil; kweekt liefde aan door waarheid en waarheid door liefde! Ik vermaan u dat als met de woorden van JOHANNES. Er zijn, zegt JOHANNES, zoovele verleiders in de wereld, die als DIÓTREFES meenen, de eersten te zijn, en op stelligen toon u verzekeren, dat gij juist zoo gelooven — dat is, naar hunne meening, dat gij juist zulke denkbeelden aankleven — moet gelijk zij, indien gij zalig worden wilt. Anders, zeggen zij, gaat gij verloren. *Ziet gij dan toe voor u zelve*, vermaant hij, *dat wij niet verliezen, wat wij gearbeid hebben*, maar dat wij blijven in die waarheid, die liefde wekt; dat toch is de waarheid, die eeuwig met ons blijft, omdat zij de moeder is der liefde, die nimmer vergaat; en dat wij blijven in de gemeenschap der liefde, omdat de Geest des Heeren, die leidt in de volle waarheid Gods, slechts in zulke geloovigen werkt, in wier hart de liefde woont.

Waar liefde woont, gebiedt de Heer zijn' zegen;
Daar woont hij zelf, daar wordt zijn heil verkregen,
En 't leven tot in eeuwigheid.

Een iegelijk, gaat JOHANNES voort, *die overtreedt*, die verder gaat, *en die niet blijft in deze leer van* CHRISTUS, waarvan de inhoud is waarheid in het hart, die in de liefde zich openbaart, en liefde in het leven onder de broeders, die het gemoed voor de waarheid openzet, *die heeft God niet;* want uit God is de waarheid, en God is liefde; *maar die in de leer van* CHRISTUS *blijft*, wiens woord de waarheid, wiens leven liefde was, *deze heeft beide den Vader en den Zoon*, deze kan zeggen, dat de Vader zijn Vader, dat de Zoon zijn Heer, zijn Heiland is. Hebt daarom geene gemeenschap met dezulken, die u eene leer verkondigen, waarvan de strekking niet is: „hebt elkanderen lief;" eene prediking toch, die niet tot liefde wekt, is leugen, kan geene waarheid zijn; ja wie voor de waarheid ijvert, maar de waarheid niet in liefde betracht, die heeft den Geest des Heeren niet.

Wilt gij bewijs? Gij gelooft de Schrift. Hoort wat zij spreekt. „Wie zegt, dat hij in het licht is, en zijnen broeder niet lief-

„heeft, die is in de duisternis, en wandelt in de duisternis, en weet „niet waar hij henen gaat; want de duisternis heeft zijne oogen „verblind." En verder: „Indien wij zeggen, dat wij gemeen„schap met God hebben, en wij in de duisternis wandelen, dan „liegen wij en doen de waarheid niet." *Indien dan iemand tot u komt, en deze leer:* waarheid en liefde, *niet brengt, ontvangt hem niet in huis, en zegt tot hem niet: Wees gegroet! want die tot hem zegt: Wees gegroet! die heeft gemeenschap aan zijne booze werken.* Ik herhaal het nogmaals, waar JOHANNES hier van leer spreekt, denkt hij niet aan allerlei diepzinnige leerstukken, maar aan dat, wat CHRISTUS zelf ons onderwezen heeft, namelijk dat God licht is, en wij in het licht moeten wandelen, dat wij alzoo de waarheid moeten doen, en dat liefde tot elkander het beginsel en de geest onzes levens moet zijn. Alle leer, die van de liefde afleidt, al draagt haar prediker het kleed der vroomheid, is waarlijk niet uit God. Wij, Gel.! laat ons met zulke predikers geene gemeenschap hebben.

V.

Verstaat mij intusschen wel! Verre van ons zij de hoogmoedige waan, alsof wij de volle waarheid reeds bezaten. Veeleer betaamt het ons, een geopend oor en hart te hebben voor allen, van wie wij weten, dat het hun doel is, ons verder te brengen in de kennis der waarheid en in de beöefening der liefde. Waartoe anders ons gebed, dat de genade Gods ons vermeerdere in geloof, onze kennis verhooge, ons hart tot eene woning zijns Geestes, dat is, tot eene woning der broederliefde make? Dat had zelfs die gemeente noodig, die JOHANNES eene uitverkorene des Heeren noemt. Ja, in de gemeente waren er velen, *die in de waarheid wandelden*, en die het *gebod der liefde* bewaarden, die daarom den lust en de vreugde des levens van JOHANNES uitmaakten — immers hij had geene grootere blijdschap dan hierin, dat hij hoorde, dat zijne kinderen in de waarheid wandelden — maar toch, zegt hij, had hij *hun nog veel te zeggen en te schrijven*, toch *wilde hij tot hen komen om* hen te leeren en van hen te leeren, *opdat hunne blijdschap vol-*

komen mogt zijn. Ook gij, Gemeente! wanneer mijne plaats alhier door eenen anderen Evangeliedienaar ingenomen zijn zal, zoo hij u — wat ik hoop en verwacht — eene leer verkondigt, waarvan waarheid en liefde de inhoud is, ontvangt hem met blijdschap, en hoort hem, en neemt hem in liefde aan om der waarheid wil. God geve u zijnen zegen op de keuze, die gij onder zijn bestuur zult doen, en gij, weest ook daartoe overvloedig in het gebed. God verblijde mijn hart, als ik weldra mag vernemen van uwe blijdschap, dat gij eenen voorganger hebt mogen vinden, die de leer van CHRISTUS heeft en in de leer van CHRISTUS blijft.

Toch wil ik niet ontveinzen, hoezeer ik mij dankbaar verblijde, dat uwe belangstellende liefde mij de gelegenheid aangeboden heeft, om telken jare meermalen, en, zoo God wil, met den zegen des evangelies tot u te komen. Met dankbaarheid heb ik die gelegenheid aangegrepen, ja met te meerdere vreugde, hoe vaster ik mij aan u en aan de stad uwer en in de laatste jaren ook mijner inwoning verbonden gevoel.

Ja, Broeders! daartoe heb ik wel reden. Bij de herinnering van mijn verblijf alhier heb ik mijnen God voor zooveel te danken. Ik heb mij in eenen kring van Ambtsbroeders mogen bewegen, die wel tot andere Afdeelingen der Kerk behooren, maar die mij opgenomen hebben als een broeder in den Heer. Veel ben ik verschuldigd aan den omgang met hen; sommigen zijn mij dierbaar geworden als bijzondere vrienden; en — zij mogen mede getuigen, wat ik hier getuig — en wij verkeerden onder elkander niet als vele meesters, maar als broeders, die elkander leerden en van elkander wilden leeren. Ook hen zal ik gedurig weder ontmoeten, en zoo den band, nu gelegd, bestendigen. Hun, hetzij hier tegenwoordig, hetzij afwezig, de opregte dank des harten van mij, hunnen scheidenden broeder. Hen volge in huis en ambt, in hart en leven des Heeren zegen. Aan hèn de bede, dat zij den scheidenden broeder niet vergeten, die hun voor zoo veel te danken heeft!

En zie ik op u, Eerwaarde Broeders, òf nu of weleer opzieners der gemeente, aan wie ik mij door persoonlijke vriendschap verbonden gevoel; zie ik op u allen, broeders en zusters der gemeente, die ik tot dus ver mijne gemeente mogt

noemen, niet minder op u allen, die — al zijt gij van deze gemeente geene leden — voor mij niet anders waart, dan alsof gij tot mijne gemeente behoordet; — wat zal ik in deze ure nog zeggen? Hoe gaarne zou ik in uw midden blijven! Hoe menige ure komt mij voor den geest, waarin ik ook in den huiselijken kring met velen uwer mogt spreken over de hoogste en heiligste belangen des levens, en u leerende nog veel meer zelf van u mogt leeren! Gij weet, dat alleen de hoogere levenstaak, tot welke ik geroepen ben, mij bewogen heeft tot het besluit, om u te verlaten en naar elders te gaan. Zal ik daar wedervinden wat ik in u verlies? Wie weet dat? Maar al ware het zoo, mijn hart treurt bij de gedachte, dat ik daar toch u niet wedervinden zal; want het is eene weinig beteekenende en schrale troost bij het scheiden, dat men elders wel veel goeds zal vinden, wanneer wij verliezen wat ons persoonlijk dierbaar werd. Wie dat troost noemt, voorwaar, zijn hart kent het gevoel van persoonlijke vriendschap en genegenheid niet!

Neen, ik wil mijn werk onder u niet overwaardeeren! Niet dit is het, wat ik het meest betreur, dat ik u nog van zoo veel zou hebben te spreken, en dat een nog geen vijfjarig — voorwaar al te kort! — verblijf in uw midden mij de gelegenheid beneemt, om het mij met mijne prediking voorgestelde doel te bereiken, en te zamen met u zoo op te groeijen in de hoogere kennis der waarheid, als ik gewenscht had. Immers God is magtig, naar zijnen eigen raad, u op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder zijne geheiligden, en als ik u Gode en den woorde zijner genade met vertrouwen aanbeveel, dan vervult ook de blijde hoop mijne ziel, dat mijn opvolger in mijn ambt alhier voortbouwe op de grondslagen van waarheid en liefde, die ik met vele zwakheid en vele gebreken naar mijn vermogen heb zoeken te leggen. Maar van eene gemeente te scheiden, die mij voortdurend en ook in de laatste dagen bewijzen van hartelijkheid en genegenheid heeft gegeven, waarvoor ik u dankzeg, maar waarvoor ik nog meer den God mijns levens ootmoedig danke, bewijzen van liefde, waarvan ik met beschaming verklaar, dat ik waarlijk niet weet, waarmede ik ze zou hebben verdiend — gij moogt u voorstellen wat ik daarbij gevoel! Maar te meer vervult de gedachte mij

met vreugde, dat ik u, zoo God wil, nu menigmaal wederzien, menigmaal tot u van onzen dierbaren Zaligmaker getuigen zal. Broeders! ik verlaat u met een hart vol liefde, maar ook met de vreugdevolle bewustheid, dat ik uwe liefde met mij neem. Ja, om der waarheid wil, die eeuwig met ons zal zijn, en die ons in liefde vereenigt, scheide ik van u, het gebed tot mijnen God en Vader in het hart: *„Genade, barmhartigheid en vrede zij „met ulieden van God den Vader en van den Heere* JEZUS CHRISTUS *„den Zoon des Vaders, in waarheid en in liefde!"* Amen.

Tweede Bundel, Gez. XLVI: 1 en 4.
(Evang. Gez. LXIX.)

In welken oord men vromen vindt,
Hun aller lust en leven
Is JEZUS aan te kleven;
In hem zijn w' allen eensgezind,
In hem zijn w' allen één,
En eeuwig lotgemeen.

Komt, sterken wij dien liefdeband!
Eén strijd is 't, die wij strijden,
Eén lijden, dat wij lijden,
Op reis naar 't hemelsch vaderland,
Waar w' eenmaal binnen treên;
Daar zijn wij eeuwig één.

7

VOORBERIGT.

Ik zal geene verschooning vragen voor het uitgeven van deze Afscheidsrede. Zij verschijnt in het licht, op verzoek van de Gemeente, bij welke ik haar heb uitgesproken, en die verlangde, om dit laatste woord van haren vertrekkenden leeraar als eene gedachtenis te bezitten. Ik heb gemeend, dat verzoek niet te mogen weigeren; en mijne eenvoudige, maar hartelijk gemeende toespraak wordt haar dan nu, als een openlijk bewijs van dankbaarheid en liefde, aangeboden. Mogt ook

daardoor de herinnering van mij en mijne Evangeliedienst bij haar levendig blijven, mijn doel met de uitgave van deze Afscheids-rede ware bereikt!

Dit is dan de laatste maal, dat ik als leeraar dezer gemeente voor u ben opgetreden. Wanneer de dagen van deze week zijn voorbij gegaan, en de rustdag op nieuw is verschenen, hoop ik, zoo God mij krachten en gezondheid spaart, mijne nieuwe betrekking te aanvaarden. Het is mijne eigene vrijwillige keuze geweest, die mij heeft doen besluiten, om mijne tegenwoordige standplaats te verlaten. Ik wil ook het duizend malen gebruikte, maar ook zoo dikwijls misbruikte voorwendsel niet aangrijpen, als achtte ik het van mijnen pligt, om naar de aanzienlijker gemeente te gaan, die mij geroepen heeft en mij eenen grooteren werkkring aanbiedt. Hoe weinig kan de mensch het toch gewoonlijk vooruit zien, waar hij met zijnen arbeid het meeste nut zal stichten, en hoe dwaas handelt met name de Evangeliedienaar, die de

uitkomsten van zijne werkzaamheid naar cijfers meent te kunnen berekenen. Neen, T. toen ik besloot, Groningen met Haarlem te verwisselen, waarom zoude ik het ontkennen, dat mij daarbij ook vooral de gedachte bezielde en verheugde, dat ik in den kring mijner naaste betrekkingen zou terugkeeren, dat ik in mijne vaderstad, in eene gemeente, aan welke ik in verschillende opzigten door liefde en dankbaarheid was verbonden, het Evangelie zou mogen verkondigen, dat ik als ambtgenoot en medearbeider mijnen geliefden vader op zijde zou staan? Deze en andere redenen deden mij met blijdschap tot mijne standverwisseling besluiten. En toch, nu het oogenblik is gekomen, waarop ik mijn besluit moet volvoeren, en gereed sta, om deze gemeente en deze stad te verlaten, nu is mijne ziel vervuld van weemoedige aandoeningen, die mij, voor het oogenblik althans, het vele goede, dat mij elders wacht, zouden kunnen doen vergeten. Zijn deze aandoeningen wel onnatuurlijk, G.? Nooit gevoelt de mensch meer de waarde, van hetgene hij bezit en geniet, dan wanneer hij het moet missen; en ik heb in mijne verschillende betrekkingen, gedurende mijn verblijf in uw midden, veel genoten en bezeten. Vier jaren lang ben ik uw leeraar en voorganger geweest, en belang-

stelling in mijn werk, achting en genegenheid heb ik van velen, zeer velen mogen ondervinden. De laatste weken, toen mijn aanstaand vertrek u bekend was, hebben mij vele bewijzen opgeleverd van den hoogen, misschien te hoogen prijs, waarop gij mijnen arbeid onder u waardeerdet, en van de welwillendheid, die gij mij hebt toegedragen. Ik tel onder u vrienden, hartelijke, opregte vrienden, wier gemis mij niet gemakkelijk zal worden vergoed. En ofschoon ik dan ook de voorregten mijner toekomende standplaats niet uit het oog verlies, zoo kost het mij toch veel, om de betrekking los te knoopen, die mij aan u verbindt.

Maar neen, die betrekking, zij behoeft niet te worden ontbonden; zij zal en zij moet veranderen, maar geheel losgeknoopt, dat behoeft, dat kan zij niet. Er blijft een band bestaan, die mij aan u, en ook u, gelijk ik vertrouw, aan mij verbindt, en schoon ik niet langer uw leeraar en voorganger kan wezen, mijne gedachtenis zal onder u niet verloren gaan, gij behoudt in mij een' vriend, een' deelnemenden vriend, wien uwe welvaart, uw eeuwig geluk na ter harte gaat.

Ja, uwe welvaart, uw eeuwig geluk blijft mij dierbaar; en wanneer ik in deze ure van u afscheid neem, het is met vurige en opreg-

te wenschen daarvoor, dat ik voor het laatst tot u spreken zal. Het woord der vermaning, dat gij zoo dikwijls met zachtmoedigheid van mij ontvangen hebt, zult gij ook nu in liefde aannemen. Vermaning en wensch en bede smelten als in een, wanneer ik u met de woorden van den Apostel toeroep: *Geliefden, bouwt gij u zelve op in uw allerheiligst geloof, biddende in den Heiligen Geest. Bewaart u zelve in de liefde Gods, verwachtende de barmhartigheid onzes Heeren Jezus Christus ten eeuwigen leven.* Gij vindt deze woorden, die ik als grondslag mijner tegenwoordige toespraak heb gekozen:

JUDAS 20 en 21.

De brief, waaruit ik mijne tekstwoorden ontleend heb, wordt gewoonlijk gehouden voor een geschrift van den Apostel Judas, die bij sommigen der Evangelisten ook den naam van Thaddéus of Lebbéus draagt. Van hem en zijne geschiedenis is ons weinig of niets bekend, en ook ten aanzien van den tekstbrief is men in vele opzigten geheel in het onzekere. Men weet, noch waar de schrijver zich bevond, noch aan wie hij zijne toespraak rigtte. Er bestaat eene groote en opmerkelijke gelijkheid tusschen dit kleine geschrift en een hoofdstuk van den tweeden

brief van Petrus, zoodat men het vermoeden moeijelijk kan weeren, dat een der beide schrijvers de woorden van den ander hebbe gekend. De meeste waarschijnlijkheid pleit daarvoor, dat onze tekstbrief aan het genoemde hoofdstuk ten grondslage lag, en dat de overeenstemming van het behandelde onderwerp aanleiding heeft gegeven tot het gebruik maken van denzelven. Ofschoon ik daaruit geenszins zou willen opmaken, dat de brief van Judas aan dezelfde personen is geschreven, als de tweede brief van Petrus, ja, veeleer het tegendeel zou meenen te moeten beweren, zoo blijkt het toch uit den geheelen inhoud overvloedig, dat zij, tot wie Judas zich wendde, Christenen uit de Joden waren, bekend met de geschiedenis en overleveringen van het Israëlitische volk. Van deze toch ontleent de Apostel zijne vergelijkingen en opehelderingen, en voor hen, die met deze bijzonderheden niet gemeenzaam waren, was zijn brief onverstaanbaar.

Het schijnt, dat in de Gemeenten, aan wie zijne toespraak gerigt is, gelijk dit op verschillende plaatsen het geval was, reeds vroegtijdig allerlei dwalingen waren ingeslopen. Het oogmerk van Judas was daarom tegen dezulken te waarschuwen, die dergelijke verkeerdheden predikten. Hij had het noo-

dig geoordeeld, gelijk hij zelf betuigde, hen te vermanen, dat zij zouden *strijden voor het geloof, dat den heiligen eenmaal was overgeleverd.* Met krachtige en nadrukkelijke taal, schildert hij vervolgens de dwaalleeraars af en kondigt hun, als met profetisch gezag, hun vreesselijk lot in de toekomst aan. Met het 17de vers keert hij met zijne vermaningen terug tot de regtgeloovigen en spoort hen aan, om aan *de woorden te gedenken, die te voren gesproken waren door de Apostelen des Heeren,* die reeds vroeg tegen den omgang van dergelijke leeraars hadden gewaarschuwd. Van hen vertrouwde hij betere dingen, dan dat zij *naar hunne goddelooze begeerlijkheden zouden wandelen*, of spotters, *die den geest niet hadden*, zouden aankleven. *Gij, geliefden*, schreef hij in den tekst, *bouwt u zelve op in het allerheiligste geloof, biddende door den heiligen geest, en bewaart u zelve in de liefde Gods, verwachtende de barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven.* Bijzondere verklaring hebben deze woorden weinig van noode. Het is eene algemeen bekende uitdrukking, waarbij het Christelijke geloof in den menschelijken boezem wordt vergeleken bij een gebouw. Onze Heer en Heiland zelf gaf misschien daartoe aanleiding, wanneer hij in zijne bergrede sprak van den man, die

zijn huis op het zand heeft gebouwd, en het door den slagregen en de waterstroomen ziet vernield. Van daar vinden wij meermalen in de Apostolische brieven gesproken over het geloof, als over een gebouw, dat op eenen goeden grondslag rust en hooger en hooger wordt opgetrokken; en de uitdrukkingen van opbouwing en stichting zijn ook bij ons in hare figuurlijke beteekenis algemeen bekend. Tot dit opbouwen in den geloove moesten zij zich in staat stellen door het bidden in den Heiligen Geest, door te bidden, gelijk hun betaamt, die den Heiligen Geest, den geest van God en Christus, deelachtig zijn geworden. Zij moesten zich in de liefde Gods bewaren, ijverig blijven, om hunne liefde tot God te behouden, en door daden uit te drukken, terwijl zij daartoe versterkt moesten worden, door hunne verwachting van de barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven, door de hoop op de genade van Jezus Christus, die zich in de gave des eeuwigen levens zou openbaren.

Er zal, na deze korte aanwijzing, in de woorden van den tekst wel niets zijn, wat verdere verklaring behoeft. Maar wanneer wij ze in het oorspronkelijke lezen, valt ons in hunne plaatsing nog eene bijzonderheid in het oog, die ik daarom niet met stilzwijgen wil voor-

bijgaan, omdat zij de vermaning als tot één punt terugbrengt. Wanneer wij letterlijk vertalen, zouden wij moeten lezen: *Geliefden, u zelve* opbouwende *in uw allerheiligst geloof, biddende in den Heiligen Geest, bewaart u in de liefde Gods, verwachtende de barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven.* Het is dus eene vermaning tot betooning der Christelijke liefde, die voort moet vloeijen uit de opbouwing des geloofs, en versterkt moet worden door de verwachting des toekomstigen levens. Met die vermaning des Apostels, B. en Z., wilde ik in deze oogenblikken van u afscheid nemen; dat gij aan haar gehoor geeft, is mijn vurigste wensch. Komt, vergunt mij, dat ik haar eerst voor u wat nader ontwikkel, dat ik daarna u doe gevoelen, waarom ik haar ook in deze ure u toespreek, en dat ik eindelijk met eenvoudige, maar hartelijke woorden en wenschen van u allen afscheid neme.

I. *Geliefden, bewaart u bij de liefde Gods!* Ziet daar, B. en Z., de eigenlijke, de hoofdvermaning, die Judas in den tekst de geloovigen toespreekt. Verwondert gij er u over, dat ik daarop in de eerste en voornaamste plaats wijze, en het overige van des Apostels woorden beschouw als aanduidingen, hoe zij

aan zijne aansporing zouden kunnen gehoorzamen; bedenkt dan, welken rang de liefde in het Evangelium bekleedt. Het opschrift, dat het aan het hoofd draagt, is blijde boodschap der liefde! Liefde is het begin en het midden en het einde van deszelfs inhoud. Het is eene openbaring Gods, maar eene openbaring vooral Zijner goedheid en genade. In de schepping staat Hij voor ons in al Zijne majesteit en magt, in de onbegrijpelijke grootheid van Hem, Die gebiedt, en het is er, Die spreekt, en het staat er. Ook daar zijn wel goedheid en liefde de kenmerken van de wonderen Zijner scheppende almagt; maar waar verheerlijken zich deze zoo in al haren rijkdom, als in de zending van Christus op aarde? Ziet hier op Hem, die de afgezant was des Allerhoogsten, of op hen, die met zijne komste werden verblijd, op het doel zijner verschijning of op de middelen, waardoor dat doel moest worden bereikt, overal straalt de liefde Gods u in luisterrijken glans te gemoet. Het is de Zoon, de eeniggeboren en veelgeliefde Zoon, die, gehoorzaam aan den wil van zijnen Vader, Diens heerlijkheid verlaat en uit den hemel op aarde nederdaalt. Hij daalt neder te midden van een krom en verdraaid geslacht, ten behoeve van een geslacht, dat door zonde en schuld van God is afgewe-

ken, en van welks nakomelingen het evenzeer heeten zal, dat hun naam zondaar is, en dat de gedichtselen hunner harten boos zijn. Hij komt, om hen van hunne verkeerdheid terug te roepen, om hen weder te brengen tot zijnen en hunnen Vader, om hun verzoening en vergiffenis aan te bieden, om hen in tijd en eeuwigheid te zaligen. Daar voor heeft Hij de gestaltenisse des dienstknechts aangenomen; daartoe wandelt Hij in nederigheid en geringheid rond; daartoe getroost Hij zich vervolging en haat, draagt het kruis en veracht de schande. Zoo is het Evangelie de openbaring der liefde, der hoogste en oneindige liefde; en gelijk het uit de liefde is uitgegaan, zoo heeft het ook geen hooger, geen heiliger gebod, dan dat der liefde. Als Paulus in zijne heerlijke lofspraak op de Christelijke liefde verzekert, dat, wat er moge vergaan of te niete gedaan worden, geloof, hoop en liefde blijven, zoo voegt hij er uit de volheid zijner overtuiging bij: maar het meeste van die is de liefde. Zij is de band der volmaaktheid en de vervulling der wet. Zij is het eene groote en onmisbare kenmerk van allen, die niet alleen zich naar den naam van Christus willen noemen, maar die in de daad van zijnen geest zijn doordrongen. Welke vermaning was dan van drin-

gender gewigt, dan wanneer Judas de geloovigen aanspoorde, om zich bij de liefde te bewaren, om toch, te midden van al de gevaren, waaraan zij blootstonden, zich te doordringen van datgene, wat het eerste en het hoogste is in het Evangelie? Maar wat bedoelt hij, wanneer hij spreekt van de liefde Gods? Het kan den opmerkzamen bijbellezer niet onbekend zijn, dat deze uitdrukking naar het verband, waarin zij voorkomt, eene tweeledige beteekenis heeft, en of op de liefde van onzen Hemelschen Vader jegens Zijne kinderen doelt, of de liefde aanduidt, die wij Hem, onzen eeuwigen en onvolprezen Weldoener, toedragen. In den tekst had de Apostel ongetwijfeld het oog op deze laatste beteekenis, en hij wekte de Christenen op tot vurige en onverdeelde liefde tot den Hemelschen Vader. Ziet daar toch het middelpunt, A., van alle Christelijke deugd en godsvrucht. Dit is het eerste en grootste gebod, het is de uitspraak van onzen Heiland zelven: *Gij zult den Heere uwen God liefhebben met geheel uw hart, en met geheel uwe ziel, en met geheel uw verstand.* Weet gij dan niet, dat daaraan de gansche wet en de profeten hangt? Hebt gij het nooit overdacht, hoe rijk de zin is van des Apostels woorden, als hij betuigt: *Dit is de liefde*

Gods, dat wij Zijne geboden bewaren? Neen, de liefde tot God is geene ijdele aandoening, geen werkeloos gevoel. Zij openbaart zich niet enkel in betuigingen en verzuchtingen, het allerminst in zoete spelingen eener ziekelijke verbeelding. Zij is ziel en kracht en leven. Zij is het werkzame beginsel in den mensch. Zij dringt, om te doen den wille Gods. Zij kent geen hooger doel, geen heiliger vreugde, dan Zijn welbehagen te volbrengen. Dat is het eenige middel, waardoor zij zich kan openbaren; want zij kan den Algenoegzame niet dienen, als iets behoevende, en het is haar zelve behoefte, hare zuiverheid, hare innigheid, hare heiligheid door daden te toonen. Het kind kan den vader voor zijne liefde niet betalen; maar het gehoorzaamt zijnen wil, en die gehoorzaamheid is de uitdrukking der kinderlijke dankbaarheid en wederliefde. De mensch kan den Hemelschen Vader voor al Zijne weldaden niets vergelden; maar hij bewaart Diens geboden en verheugt zich, dat hierin de liefde Gods zijn mag. Hij wenscht niets vurigers, dan Hem, Dien hij lief heeft, gelijkvormig te worden, en de liefde Gods wordt de vruchtbare moeder van alle deugden. Daaruit vloeit de liefde tot den naasten voort; *want wie zegt, dat hij God lief*

heeft, en zijnen broeder haat, die is een leugenaar. Dat is de bron van zijne kracht en zijnen moed in den strijd tegen de zonde en de wereld, het beginsel, dat hem bij de reinheid des harten moet bewaren; want God is rein, en Zijn welgevallen is over hen, die volmaakt trachten te worden, gelijk hij volmaakt is; met één woord, het is de ziel van al zijn denken en spreken en handelen, en wie zich bij de liefde Gods bewaart, die bewaart in zich den geest van Christus, die is de goede en getrouwe dienstknecht, in wien het welbehagen des Heeren is.

Maar wat wordt er van ons gevorderd, om die liefde bij ons op te wekken, of wanneer zij in ons harte leeft, haar te versterken en te bewaren? Judas geeft ons het antwoord in den tekst: *Bouwt gij u zelve op in uw allerheiligst geloof, biddende in den Heiligen Geest!* De liefde Gods, A., bestaat niet buiten het geloof. Dat is de grondslag, waarop zij is gebouwd, en zonder welken zij in hare waarachtige zuiverheid en kracht zich niet denken laat. Zij ligt wel in den aanleg van den mensch. Haar kiem wordt in ieders hart gevonden, en veel is ons gegeven, om haar te ontwikkelen. Niet geheel behoeft zij te ontbreken bij hem, aan wien het Evangelie onbekend is; want in de natuur, in het le-

ven van elken mensch zijn duizende aanleidingen, die het hart in liefde tot den Schepper en Bestuurder moeten ontsteken. Maar alleen in en door Christus kan die liefde worden, wat zij behoort te zijn, het zedelijke levensbeginsel in onzen boezem, het beginsel van al ons denken en handelen. Door en in Hem kennen wij immers eerst den Allerhoogsten in al Zijne goedertierenheid en genade. Wat is Zijne liefde, gelijk zij zich elders openbaart, wat is zij, vergeleken bij dien onschatbaren rijkdom van liefde, die zich in de zending en opoffering van Zijnen eeniggeboren Zoon heeft geopenbaard, bij die zegeningen der genade, ons in verzoening en vergiffenis geschonken? O, in vollen nadruk geldt het, dat wij Hem liefhebben, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad, dat Zijne liefde, die wij slechts door het geloof ons kunnen toeëigenen, ons in wederliefde ontsteekt, en dat alzoo alleen hij, die gelooft, God kan lief hebben met geheel zijn hart en met geheel zijne ziel en met al zijn verstand. Alleen hij kent de betrekking, die er tusschen den mensch en den Allerhoogsten bestaat. Door het geloof alleen worden wij kinderen Gods, zijn onze medemenschen onze broeders en zusters, verwachten wij de heerlijkste toekomst, waarvoor wij ons door reinheid en heiligheid moeten voorbereiden.

Maar dat geloof, B. en Z. wij bezitten het immers. Wij genoten het voorregt, dat wij er van onze jeugd af aan in werden opgevoed en onderwezen. Openlijk en plegtig hebben wij het eenmaal beleden, en ik vertrouw, dat het ook nu nog niet vreemd aan iemand onzer is geworden. Zich op te bouwen in dat geloof, het mogt voor de Christenen van Judas dagen noodzakelijk zijn, wordt het ook nog van ons gevorderd? Twijfelt gij daaraan, G.? Is het gebouw reeds voltooid, omdat een goede en vaste grondslag is gelegd? Ik wil vertrouwen, dat ook bij u allen die grondslag bestaat, vertrouwen, dat gij met belangstelling de Evangelische waarheden hebt aangenomen, niet alleen met den mond, maar ook met het hart beleden hebt, dat gij gelooft. Maar kent gij dan de zwakheid van het menschelijke hart niet? Weet gij niet, aan hoevele gevaren het geloof blootstaat, hoe ligtelijk het kan verflaauwen en verzwakken, vergeten en verwaarloosd worden in de bejagingen en bemoeijingen des tijdelijken levens? Trouwens, al kondt gij u voor deze gevaren beveiligen, is het geloof wel ooit in den mensch volmaakt? Gij kent de taal des ootmoedigen vertrouwens, G., eenmaal tot onzen Heiland gesproken: *Ik geloof, Heer, kom mijne ongeloovigheid te hulp!* Dat moet

ook de taal zijn van ieder, wien het waarachtig ernst is, om het geloof in zich op te bouwen tot een vast en onwankelbaar gesticht. Het Evangelie is geene menschelijke wetenschap, aan perken gebonden, in eenige weinige dagen of jaren te leeren. Het is ziel en leven, het moet gedurig meer in ons worden opgenomen, gedurig meer in ons ziel en leven worden. Het is als eene bron, wier wateren, hoe meer men ze put, des te overvloediger opwellen. Het is altijd nieuw, altijd rijk, altijd onuitputtelijk voor ons, en met iederen leeftijd kunnen wij tot hetzelve dieper doordringen, in iedere omstandigheid heeft het nieuwe kracht. In het geloof moeten wij worden opgebouwd, opdat wij ons bij de liefde bewaren, en dit zullen wij, indien wij slechts *bidden in den Heiligen Geest*, indien ons hart vervuld is van den Geest van God en Christus, indien deze ons bezielt bij onze onderzoekingen der waarheid, indien hij ons in verzuchtingen tot God om licht en kracht en bijstand doet smeeken. Al wat gij in Zijnen naam zult bidden, gij zult het ontvangen; uw geloof zal opgebouwd, uwe liefde bewaard worden.

Gelooft niet, B. en Z., dat deze taak altijd even gemakkelijk zal vallen. Er komen duizende omstandigheden in het leven voor,

waarbij het moeijelijk wordt, ons van de liefde Gods, die uit het geloof voortvloeit, zoo levendig te doordringen, dat zij de ziel van al ons doen en laten wordt. Hier komt zij in strijd met de liefde tot de wereld, en wij hangen deze en hare begeerlijkheden aan, in plaats van ons geheele hart den Heere te wijden. Ginds is ons eigenbelang sterker, dan onze liefde, en de laatste is magteloos, om zich in daden van welwillendheid, van toegefelijkheid, van opoffering voor onze naasten te betoonen. Elders laten wij ons wegslepen door onze zinnelijkheid en zijn niet bestand tegen de verleidingen der zonde, en de reinheid en zuiverheid der liefde Gods gaat verloren. Is dat niet in vele opzigten onze eigene ondervinding, de ondervinding, die de verloopene dagen onzes levens ons hebben aangebragt? O, daarom dan uitgezien en gegrepen naar alles, wat de liefde kan versterken en bevestigen, wat onzer zwakheid en menschelijkheid kan te hulp komen, en ons de wereld en de zonde en ons eigen hart doen overwinnen! Indien gij u waarachtig opbouwt in het geloof, gij zult die versterking niet vruchteloos zoeken; want met het geloof zult gij u bevestigen in de *verwachting der barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven.*

Die verwachting, kent gij hare kracht, haren invloed, hare zaligheid niet? Zij wijst u op eene toekomst, wier vreugde het menschelijke begrip te boven gaat, op eenen staat van verhooging en verheerlijking, die uwe stoutste wenschen zal overtreffen. Zij spreekt van vergoeding en vergelding voor doorgestane moeiten, van genadige belooning der standvastige getrouwheid, van zegeningen, waarvoor alleen de reine van harte vatbaar zijn kan; van gemeenschap met God en Christus, die alleen voor hem mogelijk is, die God en Christus heeft lief gehad en zich in den tijd bij die liefde heeft bewaard. Dat is de barmhartigheid onzes Heeren, en twijfelt gij er aan, of hare verwachting u zou kunnen staande houden bij de moeijelijkheden en gevaren, die u bedreigen? Zou uwe liefde wankelen bij het vooruitzigt van zulk een heerlijk loon? Zoudt gij in den strijd bezwijken, als gij ziet op den palm der overwinning? Zoudt gij het bedriegelijke en voorbijgaande genot der zonde de voorkeur geven boven het eeuwige, hemelsche genot der zuiverste en onveranderlijkste zaligheid? Zoudt gij niet in vurigen ijver en heilige geestdrift ontvlammen, wetende, dat gij gaat naar het hemelsche Jeruzalem, naar de stad des levendigen Gods en de vele duizenden van Engelen, tot

de gemeente van hen, die in de hemelen zijn opgeschreven, en tot God en den Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus? O, bij wien die verwachting leeft, wat zou hem scheiden van de liefde Gods? Wat zou hij niet doen en verdragen, opdat die verwachting verwezenlijkt wierd? Gewis, hij bouwt zich op in het allerheiligste geloof, biddende door den Heiligen Geest! Hij bewaart zich bij de liefde Gods, verwachtende de barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven!

II. *Geliefden, bouwt gij u zelve op in uw allerheiligst geloof, biddende in den Heiligen Geest! Bewaart u zelve in de liefde van God; verwachtende de barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven!* Dit is dan de laatste vermaning, welke ik, in mijne betrekking als Leeraar dezer gemeente, van deze plaats tot u spreken zal, en ik voel mij daartoe gedrongen, hetzij ik op mij zelven zie, hetzij ik aan u, mijne Geliefden, denk, hetzij ik mij in de beschouwing van de belangen van het Godsrijk op aarde verdiep!

Ruim vier jaren zijn er verloopen, sedert ik mij aan de dienst van deze Gemeente heb verbonden; en nu ik gereed sta, om mijnen

post neder te leggen en elders eene gelijke taak weder aan te vangen, wat is natuurlijker, dan dat ik mij gedrongen gevoel, om mij zelven rekenschap te geven van de wijze, waarop ik gearbeid heb, wat natuurlijker, dan dat ik vuriglijk wensch, dat mijn arbeid onder u niet geheel vruchteloos moge geweest zijn? Gave God, B. en Z., dat het getuigenis, hetwelk ik mij zelven hier kan geven, zoodanig zijn mogt, dat ik, gelijk een Paulus, in het volle vertrouwen eener regtvaardige zaak, u op mijnen wel volbragten pligt mogt wijzen! Maar waarom zoude ik het u in deze plegtige oogenblikken niet bekennen, dat ik mij zelven gebrekkigheid en tekortkoming bewust ben, dat ik niet dat alles ten alle tijde geweest ben, wat ik welligt had kunnen zijn, en dat het er verre van verwijderd is, dat ik zou meenen, het ook in mijne gewigtige betrekking alreede gegrepen te hebben? Ik leg deze erkentenis in opregtheid af, en vertrouw daarbij op uwe toegefelijkheid, dat gij mij het verkeerde of verzuimde in liefde zult willen kwijtschelden. Maar terwijl ik mij alzoo voor alle dwaze en onbetamelijke zelfsverheffing wil wachten, zult gij het mij niet ten kwade duiden, dat ik mij met blijdschap ook het betere mijner bediening herinner. Toen ik tot u gekomen

ben, had ik mij voorgenomen, om u al den raad Gods te verkondigen, en niets achter te houden, van hetgeen u nuttig zijn kon. Ik beloofde u te zullen spreken van de zaligmakende genade Gods, die aan alle menschen is verschenen en ons onderwijst, dat wij, de goddeloosheid en de wereldsche begeerlijkheden verzakende, matig, regtvaardig en godzalig leven zouden in deze tegenwoordige wereld, verwachtende de zalige hope en verschijning der heerlijkheid des grooten Gods en onzes Zaligmakers Jezus Christus, beloofde u, met allen ernst u te zullen vermanen en bestraffen, waar mijn pligt mij daartoe riep. In opregtheid des harten meen ik te mogen betuigen, dat ik aan deze belofte niet geheel ontrouw ben geworden, dat ik hier van deze plaats, in uwe bijzondere betrekkingen, bij het onderwijs der jeugd, bij de plegtigheid des doopsels, aan de tafel des Avondmaals, u naar mijn beste weten het Evangelie van Gods genade heb gepredikt, dat ik geene menschelijke meeningen heb ontzien, niet gevraagd heb, wat deze of gene uwer voor waarheid wenschte te houden, maar wat ik in gemoedelijke overtuiging als waarheid meende te moeten erkennen, dat ik het woord der ernstige vermaning niet heb gezwegen, waar ik het noodig achtte te spreken, en heb verkondigd,

wat ik in uwe omstandigheden, naar uwe behoeften noodig oordeelde. En welke belooning verwachtte ik voor mijnen arbeid? Was uwe goedkeuring en uwe lofspraak het doel van mijn werken? Ik erken het met dankbaarheid, dat die goedkeuring en lofspraak mij van velen uwer zijn te beurte gevallen, dat zij mij dikwijls opgewekt en aangespoord hebben, om met ijver voort te gaan. Maar ik beschouwde ze slechts als het middel, om mijne woorden gemakkelijker bij u ingang te doen vinden, nooit als het doel, waarnaar ik jaagde. Neen, ik ben mij zelven bewust, dat ik geene uitnemendheid van woorden of wijsheid, geene bedriegelijke kunstgrepen eener ijdele welsprekenheid heb gezocht, om uw gehoor te streelen, onvruchtbare aandoeningen op te wekken en naar den roem van een behagelijk redenaar te streven. In eenvoudigheid heb ik de gave, mij van God geschonken, gebruikt, en vondt gij behagen in mijne eenvoudige prediking, ik hoopte, dat dit welgevallen medewerken mogt, om de waarheid ingang te doen vinden. U in het geloove op te bouwen, u te bezielen van den Heiligen Geest, u te bewaren bij de liefde Gods, haar werkzaam bij u te doen worden in alle godzaligheid, u te versterken, te bemoedigen en te vertroosten door

de hope der barmhartigheid van onzen Heere Jezus Christus ten eeuwigen leven, dat was mijn wensch, mijn doel, mijn eenige streven. Heb ik dat doel bereikt? Is het uitgestrooide zaad in goede aarde gevallen, zoodat het vruchten kan voortbrengen of heeft voortgebragt? Het staat niet aan mij dit te beoordeelen. God alleen en een iegelijk uwer voor zich zelven kan deze vraag beantwoorden. Maar waren er onder u, die het in hun harte erkenden, dat zij aan mijnen arbeid voor hun geloof, hunne liefde, hunne hoop iets te danken hadden, ik ware niet vruchteloos bij u geweest, mijn wensch was vervuld, het loon mij geschonken! Al weerklinkt mijne stem niet meer tot u, de invloed mijner prediking ging niet verloren; en ook als ik van u ben gescheiden, zou uwe opbouwing in het geloof, uw bewaard blijven bij de liefde, uw verwachten van de barmhartigheid des Heeren, het schoonste getuigenis van mijne Evangeliedienst onder u zijn.

Maar niet alleen voor mij zelven, inzonderheid voor u, M. G. B en Z., eindig ik mijn werk met de vermaning van den tekst. Ik weet er geene, wier opvolging meer uw waarachtige geluk, uwe vreugde in tijd en eeuwigheid zou kunnen bevorderen. Ik mag vertrouwen, dat de herinnering van de ge-

wigtige waarheid nog niet geheel is uitgewischt, wier overtuiging ik bij u verlevendigde, toen ik de laatste maal tot u heb gesproken. Ik wekte u op, om met den Apostel uit te roepen: *Heer, tot wien zullen wij gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens!* En zoo dit dan de taal ook uwer harten is, wat heb ik dan nog noodig, om u de hooge, de onschatbare waardij van de opbouwing uwes geloofs te doen gevoelen? Vruchteloos, vruchteloos zoekt gij elders, wat gij behoeft, het één noodige, dat van u niet weggenomen kan worden. In u zelve hebt gij het niet, menschelijke wijsheid is onvoldoende, de stemme Gods in de natuur en in uw geweten slechts voorbereiding. In Christus, in Christus alleen is de volheid van Gods openbaring, de rijkdom Zijner liefde, de overvloedige bron van uwe kracht, van uwen moed, van uwen troost, van uwe blijdschap, van uwe zaligheid. Gij zijt mensch, zwak en gebrekkig van aard, hulpbehoevende en u zelven ongenoegzaam. In het Evangelie, in het geloof, in de liefde, in de hope wordt gij versterkt; eene hoogere kracht wordt daardoor in u opgewekt; uwer gebrekkigheid wordt te gemoet gekomen. Gij zijt omringd van verleiding en verzoeking; de strijd der zonde is bezwaarlijk, en uwe eigene zinnelijkheid wordt

uw gevaarlijkste vijand. In Christus wordt uw moed verlevendigd, het uitzigt op de overwinning verhelderd. Gij zijt zondaar en erkent u schuldig voor God. In het geloof vindt gij vertroosting, in de liefde Gods het middel ter vergiffenis, ter herstelling. Gij zijt een vreemdeling en bijwoner op aarde; uw weg gaat langs donkere paden, en de nacht der beproeving daalt op u neder. Door het geloof erkent gij de liefderijke voorzienigheid des Vaders, Wiens wegen met u goedheid en wijsheid zijn, en uwe tranen worden afgedroogd; uwe droefheid wordt in vreugde verkeerd. Gij zijt een kind des stofs en gaat met uwe betrekkingen den dood te gemoet. Maar gij verwacht de barmhartigheid uws Heeren; gij oogt de uwen na in betere gewesten; gij volgt hen tot het genot der eeuwige zaligheid. B. en Z., wat, wat kan ik u beter toebidden, dan dat gij u opbouwt in uw allerheiligst geloof, dat gij u bewaart bij de liefde Gods, dat gij u bezielt van de verwachting des levens?

Indien gij dat doet, G., het welbehagen des Heeren zal rijkelijk over u worden uitgestort. Want ziet, het is de vervulling der bede: Uw koningrijk kome onder ons! Neen, dat koningrijk komt niet met uiterlijk gelaat, het is binnen in den mensch. Het is

daar, waar het hart vol is van geloof en liefde en hope! Het is daar, waar Christus in waarheid Heer en Heiland, Broeder en Vriend is geworden, daar, waar men geen hooger, geen zaliger eeretitel kent, dan dien van kinderen Gods te heeten, daar, waar de liefde Gods het harte vervult en zich in liefde en reinheid openbaart, daar, waar de barmhartigheid des Heeren met zalige vreugde bezielt, en de verwachting des eeuwigen levens onwankelbaar is gegrondvest! Daar wordt het hooge doel van Gods openbaringen bereikt, daar is het offer van Christus niet vruchteloos gebragt, daar is de wereld overwonnen, daar is het leven, het eeuwige leven aangevangen, het rijk Gods in al deszelfs heiligheid en zaligheid! Nogmaals dan, G., bouwt u op in uw allerheiligst geloof, bewaart u bij de liefde Gods, verwachtende de barmhartigheid uwes Heeren, Jezus Christus!

III. Zoo sprak ik voor de laatste maal als uw leeraar vermanende tot u, M. B. en Z.; de pligt der liefde en dankbaarheid noopt mij, om ook heilwenschende van u te scheiden.

En zoo rigt ik mij dan in de eerste plaats tot u allen, V. G. B. en Z., leden dezer Ge-

meente! Ik ben aan velen uwer dank, hartelijken dank verschuldigd. Waren er, helaas, enkelen onder u, die door geheele of gedeeltelijke verwaarloozing mij en mijn werk schenen te verachten, hunne verwaarloozing, die ik om henzelve beklaag, wil ik in deze oogenblikken vergeten, om uwer deelneming, uwer belangstelling, uwer liefde te gedenken! Zij heeft mij verblijd, en de dagen mijnes verblijfs onder u veraangenaamd! Hare gedachtenis zal mij, in mijne nieuwe standplaats, bijblijven en met aandoening en dankbaarheid aan mijne betrekking tot u doen denken. Neemt gij de opregte erkentenis mijnes harten aan, de vurige beden voor uw tijdelijk en eeuwig welzijn! De God der liefde storte Zijnen zegen rijkelijk over u uit! Hij vervulle uwe betamelijke wenschen en begeerten! Hij vertrooste en bemoedige u, waar gij troost en bemoediging behoeft. In Christelijk geloof en liefde zij uw wandel op aarde, in blijde hope uw verscheiden, in heerlijkheid eenmaal uwe opstanding ten leven! Dat is mijn wensch en mijne bede, en gij, gij zult ook mij in uwe wenschen en beden niet vergeten.

Dat behoef ik aan u niet te vragen, hooggeschatte ambtgenoot! De jaren onzer onderlinge zamenwerking en verkeering, het

waren jaren van eensgezindheid en vriendschap, en nimmer heeft eenige onaangenaamheid onze wederzijdsche betrekking gestoord. Openlijk betuig ik u hier mijnen hartelijken dank voor uwe welwillendheid en toegenegenheid; zij maakten ons het werken tot heil der gemeente gemakkelijk. Gij zijt den avond uwes levens ingetreden, en gij weet het, gaarne had ik dien helpen veraangenamen en verhelderen! Dat kan ik nu slechts door mijne wenschen, maar vurig en opregt zijn die, dat de jaren, u in de toekomst bespaard, voor u en de uwen jaren van geluk en vreugde mogen zijn! Vind in hem, die mijne plaats bij de gemeente zal vervangen, kan het zijn, meer terug, dan gij in mij verliest! Bovenal, spare u God in gezondheid en krachten, om nog lange voorganger en leidsman te wezen voor de gemeente, die gij reeds zoo vele jaren met trouwen ijver hebt gediend! Het loon dier trouw, het wordt op aarde niet geschonken! Het is daar boven weggelegd voor hem, die in vrede heengaat! Dat zij eenmaal uw deel, door de genade van God en Christus!

Naast mijnen Ambtgenoot ben ik u mijnen dank verschuldigd, eerwaarde Broeders, leden van den Kerkeraad dezer Gemeente! Gij hebt mij in de jaren van mijn verblijf vele

blijken van achting en vertrouwen geschonken, en onze onderlinge beraadslagingen kenmerkten zich steeds door liefde en eensgezindheid tot heil der Gemeente. Dezelfde geest blijve in uwe vergaderingen wonen! Vindt in de instandhouding en bloei der Gemeente de belooning voor uwe belangelooze werkzaamheid! Moge spoedig mijne plaats onder u door eenen waardigen opvolger worden vervuld, die met gelijken ijver en liefde, en, het is mijn vurige wensch, met meerdere talenten aan de opbouwing der kerk van Christus arbeide!

Dat wensch ik vooral ook voor u, jongelieden, die aan mijn onderwijs waart toevertrouwd. De meesten uwer hebben mij redenen van blijdschap gegeven, en de uren, met u doorgebragt, zal ik mij steeds met vreugde herinneren. O, wast gij op in de kennis, in het geloof, en wordt eenmaal sieraden der Gemeente, bestemde burgers des hemels!

Ambtgenooten in het werk des Heeren, die, hetzij in hoogeren, hetzij in gelijksoortigen werkkring arbeidt, neemt mijne welgemeende zegenbeden aan, waarmede ik ook u vaarwel zeg. Eén doel vereenigde ons, éene vreugde is onze hoogste wensch, de vreugde over den bloei der kerk van Christus op aarde. Daartoe werkt gij, daartoe heb ik met

en nevens u gewerkt! Geniet, geniet des Hemels zegen op uwen arbeid! Strooit het goede zaad op den akker uit, en moge het rijke vruchten voortbrengen, vruchten, die voor u zelve als een kostbare oogst worden weggelegd tegen den dag der vergelding!

Gij allen eindelijk, tot welke Kerkgemeenschap gij behoort! Hebt dank voor uwe belangstelling in mij en mijn werk. Ik tel onder u vrienden; hartelijke vrienden, aan wie ik veel ben verpligt! Het was mij hooge vreugde, dat ook gij mij vergundet, voor uwe eeuwige belangen te arbeiden! Ook voor u klimmen mijne gebeden ten hemel. Gode en den woorde Zijner genade beveel ik u.

Hij blijve u, u allen en mij zelven, in leven en sterven nabij! Hij voere ons door het land der vreemdelingschap naar het hemelsche vaderland der ruste! Hier scheide ons de afstand, daar is de plaats der hereeniging; daar blijft het geloof en de liefde en de hoop. God geve, G., dat wij er allen mogen ingaan tot de eeuwige tabernakelen! Het zij zoo!

8

KERKELIJKE TOESPRAAK,

BIJ GELEGENHEID

VAN HET AFSTERVEN VAN DEN WELEER-
WAARDIGEN HEER

ALBERTUS LOFVERS,

in leven Predikant bij de Hervormden te
Middelstum en Toornwerd,

GERIGT AAN DIEZELFDE GEMEENTE,

NAAR AANLEIDING VAN

1 Cor. 8: 21b, 22, 23.

Uitgesproken aldaar op den 26 Februarij 1843,

DOOR

J. VAN DER LINDEN v. S.,
Predikant bij de Hervormde Gemeente
van Kantens.

TE GRONINGEN, BIJ
W. VAN BOEKEREN.
1843.

AAN

DE WAARDIGE KINDEREN

VAN DEN

ONTSLAPEN' VADER

EN

AAN DE GEMEENTE, WELKE HIJ DIENDE,

TOEGEWIJD

UIT ACHTING.

Bij het publiek maken van deze bladen, grijp ik de alledaagsche verschooning van stoutheid of vermetelheid niet aan, zoo als men die dan ontleent van dringende aanzoeken uit den mond van geachte personen, die het gehoorde, in een stil oogenblik, nog wel gaarne eens lezen wilden. Ik zou dit, onder wijziging, insgelijks kunnen doen, want mijn schriftelijk opstel was, reeds kort na het uitgesprokene, in handen der geachte kinderen aan welken het niet mogt geweigerd worden — en zou van daar overgaan in die eener enkele vriendin. Maar het onleesbaar stuk vorderde overbrenging in het reine en men gaf het mij terug in afwachting van meer leesbaar schrift. Ik kwam te huis en de ondervinding, die mij al vroeger geleerd had, hoe weinig men de verzoeking weerstaan kan, om anderen insgelijks genot te gunnen, of ook wel hoe ligtelijk een papieren vondeling het lot van slordig afschrijven ondergaat — die ondervinding luisterde mij in, dat ik, bij al het goed vertrouwen op de vriendschap, mijn woord te onbedacht *gegeven had. Uit die verwikkeling kon ik mij niet welvoegelijk anders redden dan door den weg der drukpers in te slaan en dieper indenkende, werd dit* pligt. *Het onverwacht sterfgeval voorgevallen op den 19 Februarij jongstleden, had diepen en algemeenen indruk gemaakt; getuige de breede schaar, die den overledene naar de rustplaats der dooden begeleidde; niettegenstaande men wijsselijk van de gewoonte des lands was afgeweken, die alles tegen — en niets voor zich heeft; getuige ook de zeldzame en stille aandacht, vereenigd met de blijkbare belangstelling,*

welke den spreker van het begin tot aan het einde volgden, schoon hij vooruitzag, dat de wijze, waarop hij meende zijn onderwerp te moeten behandelen, weinig aan de verwachting van veler nieuwsgierigheid beantwoorden zou, die een breedsprakig ophalen van het leven en lot des afgestorven' Leeraars — mogelijk nog wel meer — bij zulke en soortgelijke gelegenheids-toespraken wenschen.

Pligtgevoel, *om ontvangene indrukken te bewaren, die heilzaam werken kunnen — pligtgevoel, om die indrukken levende te houden, zoo mogelijk aan te blazen bij menschen, die anders* niet *zeer gevoelig zijn — zie daar lezer! de eigenlijke beweegrede, welke dit opstel, door middel van de drukpers, onder uwe oogen brengt. Het vraagt geene verschooning voor gebreken, want ik heb mij nooit gebonden aan preek-methode of preek-vorm. Het is een woord uit het hart, gesproken tot het hart en daaraan moet nooit gekunsteld worden. De grondstof, die de tekst aanbiedt, lag reeds voor mij in een vroeger schriftelijk opstel voor den kansel, dat, bij eene gewone gelegenheid, gediend heeft voor mijne gemeente en wel, met oogmerk, om de schoone gedachten te bewaren, welke ik gevonden had bij* N. C. KIST, over den oorsprong van het bisschoppelijk gezag (*te vinden in het* Archief voor de Kerk. Gesch., *II d.*, 1 *st.*) *en destijds voor mijn toenmalig doel breeder op nam. Het is dus eene oude preek, gewijzigd naar de jongste gelegenheid. Vormen en beelden hebben zich, in ruwe afwisselende gedaanten, voor mijnen geest geschapen, inzonderheid toen ik, die ook het pad van lijden, bij soortgelijke omstandigheden ken, dáár stond bij het graf van den ontslapene, in den vollen weemoed van mijn hart en langs den weg van aanknooping, herinneringen bij mij oprezen, wel diep treurig, maar aan welke ik toch ook, in zekeren zin, mijn staande blijven te danken heb. Die beelden en vormen hadden slechts reiniging en rangschikking noodig. Zij behoefden slechts aangebragt te worden, waar zij het best voegden. De tekst, die zulke ruime aanzigten gaf, heeft mij bijzonder gediend, en,*

mag ik iets van het mij overigens gemakkelijk gemaakt opstel zeggen, dan betuig ik openlijk, nooit dieper de waarheid gevoeld te hebben van het pectus est, quod disertos facit, *want, bij het uitspreken van mijn opstel, heb ik, die met één geschokt zenuwgestel en diep geroerde ziel, dáár vóór de gemeente stond, in tamelijk bedaarde gemoeds-stemming, mij zelven, mag ik het zoo eens noemen, overtroffen.*

Welk een breede gevel voor een klein huis!... Gij hebt in zekeren zin, gelijk, die deze opmerking maakt. Maar... wij, openbare volksleeraars, komen niet altijd in het geval van elken goeden indruk zoo op te vangen en aan te grijpen, als hier, naar aanleiding van voorbereidende en voortgaande omstandigheden, plaats vond. — Veel moge er ook bij mij *vroeger ontbroken hebben en nog ontbreken, om bij soortgelijke uitkomsten, mij zelven regt goed weg te denken of weg te voelen in de plaats, waarop* ik *stond en de gelegenheid, bij welke* ik *sprak, maar dan stel ik, zonder schroom,* mijn eigen diep beschamend voorbeeld *aan ambtsbroederen voor, opdat zij niet in soortgelijke zelfbeschuldiging vallen, als, bij het nadenken over vroeger, misschien te koud behandeld, werk,* mij, *bij het stellen van deze regelen aangrijpt.*

Nog eens. Onze openbare en gemeenschappelijke aandachtsoefeningen loopen doorgaans, wat de uitwendige vorm betreft, volgens den ouden slenter af. Wij hebben het ook niet altijd in onze magt, om daarin afwisseling, verandering of verscheidenheid te brengen. Hier werkt ons het verjaard veroordeel, dat zich ook in het uitwendige, aan doodend formulierwerk bindt — en daar iets anders tegen, dat inschikkelijkheid verdient. — Zoo was het mij. Ik stelde de kinderen van den overledene voor, of zij zich sterk genoeg voelden, om de drie eerste *regelen uit het derde vers van den 30 psalm,* staande en alleen *te zingen, met het voornemen, om dan de gansche gemeente*

met het vòlle orgel als antwoord te doen invallen en de drie laatste *regelen gemeenschappelijk aan te heffen, juist op die plaats, waar ik dezelve nu heb uitgesproken. Maar de diep gewonde harten (en ik neem het niet kwalijk) voelden zich daartoe niet in staat. Evenwel men beproeve wat men tot vermeerdering, of versterking van goede indrukken vermag en, komt misschien dit blad in handen van ambtsbroederen, die het stijve en stabiele, bij de leiding van de openbare aandacht, nevens mij gaarne anders wenschen, dan nemen zij die opmerking goedgunstig van den, met hen gelijkstaanden, ambtsbroeder aan, die insgelijks gaarne leeren wil. Ons werk hangt immers grootendeels van bestaande of bijkomende indrukken af? Gelukkig, indien wij dezelve vangen!*

Gaarne had ik gebed en dankzegging hier ook opgenomen, gelijk dit zoo behoort bij gelegenheids toespraken. Maar mijn gevoel heeft wat ik op dat punt in de ziel verzameld had, overstelpt, uitgewischt en, na ettelijke dagen, is het mij geheel ontgaan. Ik mag het niet aanvullen door kunst, die altijd, bij onze toenadering tot Hooger wezen, te flaauw spreekt of als kunst uitkijkt, wanneer men later werken moet. De lezer vergenoege zich dus met hetgene hem nu wordt toegereikt. Moge de gemeente van Middelstum en Toornwerd deze volgende bladen ontvangen, met en andermaal opnemen in het nog even weeke, voor indrukken vatbare hart!

Vader in den hemel! sterk den spreker, sterk de gemeente bij het aandoenlijk oogenblik, waarop wij, diep getroffen door eene verrassende uitkomst, voor U, den hoogen God, verschijnen! Maak Gij ieder woord van stichting en van troost dienstbaar aan onze zedelijke opvoeding!

BEDROEFDE TOEHOORDERS!

De hooge en heilige geest, die van God en Jezus Christus uitgaat, geleide ons allen!

Gez. 160: 1, 2, 3.

Uren, dagen, maanden, jaren
Vliegen als een schaduw heen;
Ach! wij vinden, waar wij staren,
Niets bestendigs hier beneên!
Op den weg, dien wij betreden,
Staat geen voetstap, die beklijft:
Al het heden wordt verleden,
Schoon 't ons toegerekend blijft!

Voorgeslachten kwijnden henen,
En wij bloeijen op hun graf;
Ras zal 't nakroost ons beweenen:
't Menschdom valt als bladren af.
't Stof, door eeuwen zaamgelezen,
Houdt het zelfde graf bewaard:
Buiten U, o eeuwig Wezen!
Ach! wat was de mensch op aard!

Maar door U aan 't niet onttogen,
Liet uw gunst hem niet alleen;
Godlijk licht omscheen zijn' oogen,
En zijn nietigheid verdween:
Onder uw genadeleiding
Wordt hem deze levensbaan
Slechts *ontwikkling*, *voorbereiding*
Tot een eindeloos bestaan.

Gelijk alles wat er op Gods wereld gebeurt, *ontwikkeling en voorbereiding is voor een eindeloos bestaan*, derhalve eene school van leering en opvoeding, waarin kinderen den grondslag leggen voor de toekomst, zoo zijn ook de verschijnselen in het leven en sterven der menschen niet zonder doel. Doelloos kunnen zij niet zijn, indien wij slechts de lessen van ware levenswijsheid willen opnemen, die met vlammend schrift voor ons staan. Zouden wij dan ook niet veel, zeer veel leeren kunnen uit het onverwacht en treurig sterfgeval van den waardigen voorganger der gemeente, wiens plaats ik thans, in den weemoed van mijn hart, vervulle en die ons, deszelfs kinderen en betrekkingen, op zulk eene indrukmakende wijze, ontvallen is? Argelooze liefde en vriendschap hebben den doodelijken slag, die ons doet treuren, even weinig vooruitgezien, als de geneeskundige hulp die verpletterende uitkomst, slechts kort te voren, vermoedde. Naauwelijks twee dagen hebben de aangewakkerde hoop op 's mans gewenschte herstelling beschaamd en de schokken die deze misrekening heeft aangebragt, doen ook nu nog onzer aller harten bloeden. Helaas! de plaats, nog onlangs door hem ingenomen, staat ledig; gij ziet die ingenomen door eenen anderen spre-

ker, en ik, ik zie mij den treurigen pligt opgelegd, om, namens den kerkring, voor de eerste maal onder u verschijnende, eene, naar tijdsgelegenheid passende, toespraak aan de gemeente te rigten. Hoe zal ik, in den weemoed van mijn hart, die taak vervullen? De plaats, waarop ik sta en de algemeene indruk, door die uitkomst verwekt, brengen den gebiedenden eisch mede, om, naar aanleiding van het sterfgeval, *tot nut, leering en stichting der gemeente* te spreken. Dien wenk volgende en, met het verlangen, om elken goeden indruk aan te blazen, acht ik mij gelukkig een onderwerp gevonden te hebben, dat voor het hooge doel van onze christelijke zamenkomst, voor onze zedelijke opleiding tot het ware, het goede en het heilige in den mensch, niet geheel onvoegzaam zal bevonden worden.

---

1 Cor. 3: 21b, 22, 23.

— *Alles is het uwe, hetzij Paulus, hetzij Apollos, hetzij Kephas, hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij het tegenwoordige, hetzij het toekomende — dat alles is het uwe. Doch gij zijt van Christus en Christus is van God.* (Gij behoort aan Christus en aan God toe).

Neen, in het rijk van Gods zigtbare schepping bestaat de man, wiens mond nu gesloten is, niet meer aanschouwelijk voor ons; in maatschappij, kerk en huisgezin zoeken wij hem van nu af te vergeefs. Hij leeft in hoogeren kring. En toch spreekt hij tot ons in den geest; als zoodanig zal hij nu en duurzaam tot

ons blijven spreken, wanneer wij door godvruchtig nadenken over zijne, nu vervulde, taak en inzonderheid door zijnen dood, worden opgeleid tot dien *onmetelijken rijkdom van middelen en krachten, welke God, als een gemeenschappelijk goed, in het belang der gansche Christenheid, door Zijnen Zoon, als den eenigen Heer der kerk, bewaart en voor allen beschikbaar stelt.* In dat geval spreekt de nu zwijgende mond, of, wilt gij dit liever, God zelf spreekt door hem tot ons, met eene luidklinkende stem en alles wat er op het afwisselend schouwtooneel der *wereld* voorvalt, de verschillende *betrekkingen der menschen*, *hun leven* en *sterven*, het *tegenwoordige* en het *toekomende* wordt in Gods hand voor u, voor mij, voor allen eene leerschool — eene inrigting van zedelijke opvoeding — een zegenrijk middel ter ontwikkeling van het hoogere — eene kracht Gods tot zaligheid. — Ik heb mij door nadenken op dit standpunt van den tekst geplaatst en de tijd, tot spreken vergund, gedoogt niet, dat ik u *volkomen* op dezelfde hoogte brenge. Genoeg is het, twee lichtpunten uit denzelven op te diepen en onze aandacht te bepalen

vooreerst bij den straksgenoemden rijkdom van middelen en krachten zoo als *God* dien gelegd heeft in de *dienaren der kerk gezamenlijk*, door *Christus*, het *hoofd*, tot zegen voor *allen*; *Paulus*, *Apollos* en *Kephas zijn de uwen;*

ten tweede bij dienzelfden rijkdom, zoo als deze ons wordt aangeboden door *al de verschijnselen en uitkomsten in de wereld: alles is het uwe, wereld, leven, dood, het tegenwoordige en het toekomende.*

Wij beginnen van het *eerste*:

God is het begin, het midden en het einde van alles wat, in de verstandelijke en zedelijke wereld, het goede werkt; Hij is de oorspronkelijke opvoeder der menschen, eerst wel door tusschenkomst van *Christus*, maar vervolgens ook door *Paulus*, *Apollos en Kephas* — deze drie beschouwd als ondergeschikte krachten aan God en Christus. Wij moeten ons den Apostel op dat standpunt denken. Aanleiding vond hij tot die voorstelling door de hatelijke bendenamen, die iedere grootere of kleinere afdeeling der Christelijke gemeente te Corinthus, reeds toen, in haar vaandel droeg, met achteraanzetting van God en Christus (verg. vs. 3-16). Dat bedroefde den Apostel en schoon zich zelven, zonder aanmatiging of hoogmoed, nevens Apollos en Kephas noemende, zoo wil hij toch niet hooger staan dan deze mannen en vooral niet boven *Christus*, den eenigen en algemeenen Heer, nog minder boven *God*. Aan Hem brengt hij onbepaald en onverdeeld de eere toe van de Corinthiërs gebragt te hebben tot de kennis van het Evangelie; onder Gods oorspronkelijke leiding waren zij Christenen geworden en deelden in het gemeenschappelijk goed, dat deze nieuwe betrekking aanbood: *zij waren van Christus en Christus was van God* (vs. 23). Ja, al hadden zij dan ook het Evangelie langs verschillende wegen ontvangen, sommigen uit de handen van Paulus, sommigen uit die van Apollos en nog anderen uit die van Kephas, het was en bleef altijd een geschenk van God en Christus, waarbij Paulus met de zijnen slechts in aanmerking moesten komen

als geheel ondergeschikte krachten, of, (gelijk het heet vs. 5) als *dienaren, door welke zij geloofd hadden* — als *medearbeiders Gods* (vs. 9). Hun moest men dus geen wierook brengen; oorzaak moest dat geschenk vooral niet worden tot zelfsverheffing op menschelijke namen; het moest vooral geen aanleiding tot vooruitdringen of rangstrijd zijn om partij hoofden te hebben en nog minder strekken tot verdeeldheid of scheuring der gemeente, die, hoe verschillend dan ook bijeengebragt, toch altijd eene *algemeene Christelijke* bleef. Paulus, Apollos en Kephas hadden, ja wel, de gemeente in hare hoogere belangen gediend, maar de eene had boven den andere niets vooruit; *gezamenlijk* stonden zij daar als dienstknechten van God en Jezus Christus, die den rijkdom van het Evangelie tot gemeenschappelijken zegen, niet voor zekeren *aanhang* maar tot dienst van *allen* uitdeelden, in afhankelijkheid van hoogere oorzaak.

Die korte toelichting was noodig en, nu overgaande tot de orde van den dag, begrijpen wij, in algemeeneren zin, onder Paulus, Apollos en Kephas niet alleen de toen levende Apostelen of Apostolische mannen, welke *destijds* optraden, maar ook *al de opgevolgde dienaren der kerk*, onverschillig of zij vroeger dan later zijn opgetreden en gediend *hebben* of *nog* dienen, in de hand van *God en Christus*, tot *opvoeding van de menschenwereld.* Ook hij staat dus voor ons, die, in kleinere afdeeling van deze kerk, de gemeente van *Middelstum* en *Toornwerd* diende, maar wiens afsterven wij treurig gedenken — ALBERTUS LOFVERS. En, schoon ik het daarvoor houde, dat

wij met Paulus al die mannen, ook hem, die aanleiding tot deze toespraak geeft, *niet* vergoden, maar ook *niet* verachtelijk of met smaad bejegenen moeten, zoo staat *hij* toch op die breede lijst van verdienstelijke mannen, welke zich aan de dienst van *God* en *Christus* hebben toegewijd — derhalve ook aan *onze* opleiding voor het hoogere. En, hier bekleedt hij *dezelfde* vereerende plaats met al de overige ambtsbroederen, die op den akker des Heeren *gemoedelijk* werkzaam zijn, naarmate van hunne betrekkelijke kracht. Dat ambt (het zij zonder voorliefde of aanmatiging gezegd) maakt *onze* betrekking *eerwaardig*, terwijl wij allen, die, leeraren van anderen willende zijn, evenwel *zichzelven* niet leeren, prijs geven aan de openbare verachting.

Gij neemt het mij niet kwalijk, dat ik uwen ALBERTUS LOFVERS ook in de rij van deze gemoedelijke en brave dienaren der kerk opneme? Meer verlang ik niet voor hem; maar is dat ambt niet van hoogere beteekenis en innerlijke waarde? Zijn de dienaren der kerk, in de hand van God en Christus, niet de gezegende werktuigen, om waarheid, deugd, troost en duurzaam heil over de wereld te brengen? Gebruikt de Vader van onzen eenigen Heer hen niet allen, om de eigenlijke opvoeders der menschen te zijn? Zijn zij niet, in betrekkelijken zin, het licht der wereld; het zout der aarde? Zijn zij niet de eigenlijke volks-ziel? Hebben zij dus geene hooge beduidenis en waarde?

Gij hebt mij veroorloofd, ALBERTUS LOFVERS op te nemen in de orde van die eerwaardige en nuttige

mannen; hij staat dus gelijk met zijne overige ambtsbroederen? Wel nu, juist in deze betrekking diende hij de gemeente van *Middelstum* en *Toornwerd*, met de gaven van verstand en hart, zoo als de Hemel hem die ruim geschonken had, volle vijf en twintig jaren, in gemoedelijke trouw. Bloemen op 's mans graf te strooijen — dat zou misschien der al berispende vitzucht slechts aanleiding geven, om die bloemen met schendige hand te scheuren van zijn graf; de betrekking, waarin gij en ik tot den levende stonden, zou partijdigheid verraden; de plaats, van welke ik spreek en die aan het ware en heilige moet blijven toegewijd, verbiedt het en de kieschheid, waarmede hij het stellen van een zeer eenvoudig doodsberigt zijner kinderen aanbeval, veroorlooft het in geenen deele. Genoeg dan: 's mans betrekkelijke waarde is eenmaal aangeschreven bij God, die harten en nieren kent. Door lof wordt hij niet grooter en door berisping niet kleiner. Ik volg dien weg. Hij staat dus, zoo als ik zeide, met zijne overige ambtsbroederen gelijk en wie weigert hem dan de onopgesmukte getuigenis, dat hij *gestreefd* en *gepoogd* heeft, om anderen nuttig en een bruikbaar, schoon altijd ondergeschikt, middel in de hand van God en Christus te zijn voor de zedelijke opvoeding der menschen, ook met het bijdragen van zijn scherfje?... En, ach! verder dan tot *streven* en *pogen* brengt het zelfs de allerbeste dienaar des Evangelies op den moeijelijk te bearbeiden kleigrond niet. De algemeene traagheid van den volksgeest, die wel lust voor stoffelijke belangen heeft, maar zoo veel te minder voor het hoogere

denkt en werkt — het onleerzame en onvolgzame, dat wij met kleine uitzonderingen, in onzen kring, betreuren — stoot alle licht, waarheid en kracht, die anders van de Evangelische prediking zou uitgaan — met opgeheven hand terug. Men moet volks-leeraar zijn, om de ervaring voor zich te hebben, hoe bezwaarlijk het valle, om, onder al die ontmoedigende verschijnselen aan den kerkhemel, niet geheel nutteloos te worden. Maar dat vermindert evenwel de waarde en den grooten rijkdom van God en Christus, bij het beschikken van krachten en middelen, door tusschenkomst van de Evangelie-dienaren, in geenen deele. Wij beklagen ons slechts, dat die kostelijke parel, welke wij aanbieden, zoo weinig zoekers vindt. Ondanks deze opmerking, blijft die schat, in het oog van den waardeerder, altijd onmetelijk groot.

Hoe veel beschuldiging rust er dan op ons en aan welke zware verantwoording stellen wij ons bloot, die dezen schat, onder de trouwe dienst van den nu slapenden leeraar der gemeente, verwaarloosd, deszelfs leiding terug gestoten en Gods goeden geest weerstand geboden of bedroefd hebben in hem? Broeders en Zusters, hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht geven? Hier betaamt ons opregte schuldbekentenis en ootmoedig berouw met geloovig uitzien naar Gods vergevende genade. Beteren en bekeeren wij ons dus, opdat onze zonden mogen worden uitgewischt; zoo niet, ons leven is kort en de Regter staat voor de deur!

Nog eens herhaal ik: de rijkdom van God, zoo als die in de *dienaren der kerk* gelegd is, blijft, ondanks

het gezegde, nog onmetelijk groot. Dat wist Salomo reeds en zouden wij Christenen het dan niet weten? *Waar de profetie* (het godsdienstig volks-onderwijs) *ontbreekt, daar wordt het volk ontbloot*, d. w. z. uit de verwoesting van zedelijke beginselen, die het godsdienstig onderwijs moet aanblazen, wordt eindelijk de ondergang van maatschappij en volk geboren. Dit behoeft uit geschiedenis en ervaring geen breeder betoog. Reeds is ons, in algemeene trekken, de noodzakelijkheid en het nut van den stand der leeraren gebleken.

Maar gij, Broeders en Zusters! zoo velen gij van den kostelijken schat des Christendoms, welken de nu vereeuwigde uit de hand van God aanbood, iets voor verstand en hart hebt opgelegd — gij, wier helder inzien door hem verhoogd is — gij, die door hem aan zedelijke zelfvolmaking gewonnen hebt — gij die door hem in troost, bemoediging of blijde verwachting van een toekomende wereld zijt verrijkt geworden — gij allen dankt hem, naast God en Jezus uwe aanvankelijke of voortgaande leiding op den weg naar den hemel en, met treurig verlangen, ziet gij hem achterna, schoon hij en zijn werk niet geheel verloren zijn. Neen, dat is niet verloren met zijnen dood. Door terugdenken aan hetgene hij, leerende, vermanende, troostende en bemoedigende voor u was in zijn leven of *wenschte* te zijn, brengt gij hem, om zoo te spreken, in zijnen vroegeren werkkring tot u terug; door winst te doen met hetgene gij hebt opgelegd, vergadert gij u eenen nieuwen immer aangroeijenden schat en de getrouwe leidsman van vorige dagen laat u thans ook niet als beroofde, ouderlooze weezen

achter. De geest die van God en Christus uitgaat — de geest, die in de waarheid leidt, predikte nog lang na de ligchamelijke afscheiding van onzen Heer aan het verstand en hart van de overgeblevene betrekkingen — hij predikte, behalve door aanschouwelijke uitkomsten, die van zijn werkzaam leven getuigden, ook door trapswijze voortgaand, toenemend, meer verhelderd nadenken, zoo als ieder oogenblik dit aanbood. En zou dan dezelfde heilige geest, die, gelijk we straks zien zullen, de *geheele wereld* met al hare verschijnselen onder zijn gebied heeft — zou diezelfde geest, ook nu nog niet leerende, vermanende en vertroostende tot u spreken door het vermogen van herinnering aan vroeger leidend bestuur?.... o! woekert daarmede en hem, die u voorging, in dankbare gedachtenis houdende, wast verder op in kennis, geloof, heiligheid en hoop! Dan staat God, dan staat Christus, dan staat de heilige geest en als ondergeschikt middel, ook ALBERTUS LOFVERS, met alles wat die gaven en nog geven — voor u. Doch al moesten wij den laatsten vriend ook geheel verloren denken, daarmede is evenwel Gods rijkdom in krachten en middelen nog niet uitgeput. Neen: de tekst voert ons op een nog ruimer veld, hij biedt ons de geheele *wereld*, zoo rijk in leerzame verschijnselen, met al de zedelijke krachten, die God door Christus daarin gelegd heeft, als middelen tot onze opleiding aan. Dat zal nader blijken bij het overzigt van ons

tweede stuk. Ik doe hier al die middelen en krachten, volgens den tekst (vs. 22b), voor u optreden in de rij. Daar staat dan, behalve *Paulus*, *Apollos* en

Kephas, onder welke namen ik straks de dienaren van het Evangelie *in het algemeen* betrokken heb, in de *eerste* plaats *de wereld* voor ons; dan *leven* en *dood* en eindelijk het *tegenwoordige* met het *toekomende*, dat, nevens het opgenoemde, zwanger is in verschilde, doch altijd leerzame en opleidende, uitkomsten voor het nadenkend gemoed; terwijl de Apostel ook daarvan verzekert: *dat alles is het uwe*, in zoo verre *God* door *Christus* in het eene en het andere zedelijke krachten gelegd heeft, die aan onze vorming voor het hoogere dienstbaar zijn. Dat doel bereiken zij zeker, wanneer wij slechts medewerken en van het beginsel uitgaan, om den rijkdom op te vangen, welke daarin verborgen ligt. Domme krachten zijn het dus niet, of hefboomen, die het logge menschengevaarte, lijdelijk en in een punt des tijds, in tegenovergestelden toestand verplaatsen. Neen: het redelijk en zedelijk beginsel in ons veronderstelt, van 's menschen kant, altijd gereede medewerking. In zoo verre stelt de goede God die opleidende middelen en krachten voor eenen iegelijken beschikbaar, *zij zijn de onze*. Ik kan van dien voorraad alleen de uiterste punten blootleggen, want hij is onmetelijk.

Beginnen wij met de *wereld*, als onze leer- en oefenschool. Op dat groot schouwtooneel zien wij gedurige veranderingen, die zich beurtelings afwisselen als ebbe en vloed, maar toch altijd leeren en leiden. Ook hier zweeft dus een hoogere, een goddelijke, een heilige geest. Staten, volken en bloeijende geslachten komen op en verdwijnen. Ook in den uitwendigen toestand van ons dorp, van ons huisgezin

en van de ons omringende betrekkingen merken wij dat wisselend rijzen en dalen op. En wat zeggen wij er van?... Dit: er is niets bestendiger dan de onbestendigheid zelve. God! hoe ontzinkt ons hier al het aantrekkelijke van de wereld!... Maar welk een beduidingvolle wenk dan ook, om onze verzadiging niet *alleen* te zoeken in de dingen van den tijd? om die te zoeken bij het hoogere? om den geest te spenen van het zien- en zinnelijke? om ons op te heffen tot betere wereld, langs den weg van geloof en heiligheid, zoo als het Christenen met al deszelfs hulpmiddelen en krachten derwaarts wijst? Of, zien wij, op eenen anderen tijd, de ondeugd hier zegevieren over de vertrapte onschuld en deugd, o! hoe reikhalzen wij dan met al onze weenende broederen en zusteren naar dien oord van eindelijke vereffening, waar al het kromme zal worden regt gebogen, iedere bloedende wonde genezen, iedere zucht gestild, iedere traan zal worden afgedroogd en elk offer, aan het ware en het goede gebragt, volkomene schadeloosstelling vinden zal... Daar hoort men geen rouw noch gekrijt. Daar heerscht geen nacht. De dood zal daar niet meer zijn."

In naauw verband met die wereld staan hier de verschijnselen van *leven en dood.* Ook zij wekken of oefenen zedelijke kracht en staan daarom mede op de breede lijst van opvoedingsmiddelen in de hand van God. Welkom zijt gij ons, nu vooral op het tegenwoordig oogenblik van herinnering en indruk, dat *leven* en *sterven* aanbiedt. Wij groeten u, vereenigd broederpaar! vriendelijk; want leven is immers ster-

ven, maar sterven is op zijne beurt ook weêr leven? Veel hebt gij ons geleerd, veel hebben wij bij uwe voorstelling gevoeld, toen wij eergisteren stonden bij het graf van hem, die daar zijn laatste rustbed vond. Nogmaals willen wij van u leeren en wij plaatsen ons daarom, geleid aan uwe hand, andermaal bij dat zelfde graf, zoo als wij het, beschouwd van deszelfs *vrolijke* zijde, verlieten. Wij staan dáár in den geest en, met al de kracht van ons christelijk geloof gewapend, zingen wij

Gez. 182: 1, 4.

Stille rustplaats van Gods dooden!
'k Denk aan u met zoete vreugd,
Eindpaal van verdriet en nooden,
Rustplaats na den strijd der deugd!
Zouden wij voor 't sterven beven,
Siddren voor den jongsten nood?
Jezus liet voor ons zijn leven,
Jezus overwon den dood.

Vrome, vroeg gestorven vrinden!
Slechts zijt gij mij wat vooruit,
'k Zal u allen wedervinden,
Als ons Jezus 't graf ontsluit;
Eerlang zal ik met u rusten,
'k Rijp al vast voor d'eeuwigheid,
'k Staar vast op die blijde kusten,
Daar mij 't hoogst geluk verbeidt.

Hoe voelen wij ons opgebeurd, Gel.! door den verblijdenden toon, die dat lied ademt! Maar is dat alles wat wij bij het graf hebben opgedaan? Neen! het greep ook andere toonen aan, die, ja wel roerend, maar toch heilzaam werken. Zij mogen bij de herinnering nogmaals weerklank vinden op ons hart!

Ik schenk u die. In onze geheele nietigheid, broosheid en afhankelijkheid weggezonken, spiegelden wij ons toen in het levenloos beeld des ontslapene, die zoo onverwacht aan ons hart ontviel. Maar was het niet dat zelfde gevoel van afhankelijkheid van Hooger wezen, hetwelk ons, aan de andere zijde, weer hoog opbeurde? Hier door de voorstelling van eene liefde, welke ons zoo kennelijk onderscheidt — in welke wij ons bewegen, leven en zijn; dáár door de zedige gedachte aan onze hooge menschenwaarde, welke ons toeriep: *toch zijn wij Gods geslacht; Hij heeft ons slechts een weinig minder gemaakt dan de engelen; Hij doet ons heerschen over de werken zijner handen; wij zijn het zigtbaar beeld van God op aarde?* En — uit die verheffende gedachte vloeide al wederom eene tweede voort: zou dat magteloos schepsel, hetwelk, daar in eene enge kist besloten, bestemd schijnt, om een aas van vraatzieke wormen te zijn — zou dat magteloos schepsel hier den eindpaal van zijn aanwezen in Gods uitgebreide schepping vinden?... Zouden die gaven van verstand en hart, welker ontwikkeling zoo veel tijd, moeite en zelfverloochening, zoo veel spenen van de wereld gekost hebben, nu met het uitwendig stoffelijk hulsel begraven worden in hetzelfde graf?... overgaan tot vernietiging?... eeuwige vernietiging? zoodat er voor hem en ook voor ons, nadat wij insgelijks den algemeenen tol aan de natuur betaald hebben, geene hope, geen vertroostend uitzigt op betere wereld overblijft?... Is dit waar, o! dan heeft ons oog geen tranen genoeg, om ons zelven en ons treurig lot genoeg naar waarde te beschreijen —

dan staat de lagere dierenwereld, die geene bewustheid en ook geen voorgevoel van sterven heeft, verre beneden den anders zoo veel belovenden mensch! — In die mijmering stonden wij bij het graf, en — dat graf schonk geen antwoord? Maar de blijde evangeliestem fluisterde ons het eigen woord van Jezus in: *in mijns Vaders huis zijn vele woningen; ik ga derwaarts, om u plaats te bereiden: ik leef en gij zult leven.* Toch! die stem vond weerklank in de diepe overtuiging van onze menschen-waarde, als het voortreffelijkste schepsel Gods, dat niet bestemd kan zijn, om te lijden en dan, geleden hebbende, vreugdeloos te sterven. Op die wijze voerde ons *de stille rustplaats der dooden* tot hoogere en blijde verwachtingen op. Ik herinner die, om ons te doen beseffen, welk eene hoogte de Christen bereiken kan, die, voorzien van dezen kostelijken schat, zijne korte of langere reize op den hobbeligen levensweg, niet zonder troost vervordert.

Doornig zij die weg, het laatste roosje, dat nog bloeide aan zijnen voet, ontvalle hem bij eene gure onweersvlaag. Maar geen nood. Hij geve niet alles verloren. Daar staat tot zijne leering en besturing het aanschouwelijk *tegenwoordige* en de geheel onzekere, schoon altijd in verschillende verschijnselen zwangere *toekomst* voor hem. God plaatst beide aan zijn zijde als opvoeders en leermeesters. Wij denken daarbij aan den dag van heden en morgen, met al het goede en al het kwade, dat de eene brengt en de andere brengen kan. Ook u heeten wij welkom, naauwverbondene tweeling-zusters! Gij biedt sterking

aan den moed en het vertrouwen. Daar staat gij voor ons, of met den vrolijken lach van blijgeestigheid op het gelaat, of gehuld in het zwarte kleed van droefheid en rouw. Maar wie van u beide ook den voorpas neemt, altijd brengt gij ons de hartsterkende herinnering mede: »de dag van morgen zal voor het zijne zorgen: elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad." Of, hoort gij het liever met de woorden van eenen in lijden geoefenden dichter:

Perst eens de bittre tegenspoed,
Des avonds, het benaauwd gemoed
Tot naar gejammer en geklag:
Naauw rijst des morgens vroeg de dag,
Of God verleent, in plaats van lijden,
Weer stof tot juichen en verblijden.

Zoo zie ik mij ongevoelig gebragt tot u, achtingwaardig zevental van kinderen! Onder u betrek ik ook de overige bloedverwanten der nu ontslapene ouderen; maar ik spreek vooral tot u, kinderen van den te regt beweenden vader en van eene hoogst verdienstelijke moeder, die wist, wat huishoudelijk overleg, bij vroegere magere inbrengsten, vermag. Ik voel geheel den last van uw *tegenwoordig* lot. Maar, schoon grootendeels nog onverzorgd, wijs ik u op eene betere *toekomst*; althans (zonder vleijerij zeg ik het) uwe zedelijke en godvruchtige opvoeding strekt mij ten waarborg, dat gij ervaringen genoeg hebt opgedaan, om de wisselende kansen van zuur en zoet, van lijden en verblijden op te merken en,

in het eene zoowel als in het andere, de hoogere maar altijd wijze Vaderhand van den liefderijken God te zien, dié, ja wel, slaat maar ook geneest, die wondt maar ook weder heelt — *ons altijd tot zedelijk nut*. Volgt die opvoedende Vaderhand, en gij staat dan onder het beste geleide; volgt haar, zonder vermetel te worden in voorspoed, of mistroostig en ongeduldig in tegenspoed. *God zal voorzien!* Het onwankelbaar vertrouwen op Hem en het geloof in Jezus make u het lijden, voor jeugdige schouderen zwaar, elken dag gemakkelijker. In dat vertrouwen, in dat geloof zij uwe sterkte en kracht! De Vader in den hemel, die meer beteekent dan de beste aardsche vader of moeder, zorgt voor u. Treedt dus, op den ingeslagen weg, gemoedigd voort!

Gemeente van *Middelstum* en *Toornwerd!* Gij hebt de tranen gezien, die uit het oog der kinderen van uwen, nu afgestorven', leidsman op den weg naar den hemel vloeiden. En mag ik dan, ter liefde van hem en van de kinderen, die in uw midden zijn opgegroeid, geen christelijke deelneming vragen in derzelver treurig lot? Waar het u mogelijk is (en een donker geval zegt mij, dat die mogelijkheid bestaat) — waar het u dan mogelijk is, droogt gij die tranen met warme belangstelling af, verblijdt hen met uwe Christelijke voorbidding en vertroostende toespraak; — ook met elke liefdedienst, welke de achting voor den vader en het belang der gemeente u moet

inboezemen. Daardoor zult gij den schat van uwe opleiding voor den hemel vermeerderen en blijmoedig kunnen zeggen: »die schat, *dat alles is ook het mijne;* ik heb mij denzelven door verstandig gebruik geëigend."

Streven wij allen naar dit doel en verliezen wij de leerzame gedachte niet, die in het onverwachte sterfgeval aanschouwelijk voor ons staat, leesbaar in vlammend schrift: *alle vleesch is als gras en wat in ons te prijzen is, als eene veldbloem. Het gras verdort en de bloem valt af, maar Gods woord,* het Evangelie van Jezus verschijning, *blijft in alle eeuwigheid. Dit* was ook *het woord,* dat ALBERTUS LOFVERS *onder u verkondigd* heeft. Hoort hem, sprekende ook na zijnen dood.

Eindigen wij, zingende met gevoel uit den 30 Psalm, het 4de vers:

Perst eens de bittre tegenspoed,
Des avonds, het benaauwd gemoed
Tot naar gejammer en geklag:
Naauw rijst des morgens vroeg de dag,
Of God verleent, in plaats van lijden,
Weer stof tot juichen en verblijden.

DE BLIJVENDE HEILAND.

DE BLIJVENDE HEILAND.

AFSCHEIDSREDE

Gehouden te Heemstede, op den 25sten Mei 1854,

DOOR

NICOLAAS BEETS.

TE HAARLEM, BY
DE ERVEN F. BOHN.
1854.

Aan mijne geliefde voormalige Gemeente.

Het was onder u een algemeene wensch, dat mijne afscheidsrede mocht worden gedrukt en uitgegeven.

Hier is zy. En moge de lezing voor u nog een zegen hebben, van Hem, aan wiens liefde ik u met liefde blijf opdragen.

UTRECHT,
15 Junij 1854.

Uw oprechte Vriend
NICOLAAS BEETS.

Ik heb in de kracht des Heeren voorgenomen de aandoeningen te onderdrukken, die, geliefde Toehoorders, in dezen oogenblik zich trachten meester te maken van mijn gemoed.

Wy zijn niet byeen gekomen om te zamen te weenen en elkanders hart week te maken; maar om nog eenmaal elkander te sterken in en door ons allerdierbaarst geloof.

Is het niet een feestdag in de kerk van Christus? Gedenken wy niet heden aan zijne gezegende hemelvaart? Mijne Vrienden! wat ziet gy dus sterk op my? Ziet op naar den hemel! Verheft uwen geest tot de gewesten der heerlijkheid, waar hy is

die altijd is, altijd dezelfde is, altijd met de zijnen is; die van uit den hemel hen gadeslaat, ondersteunt, bewaakt, en geheel hun lot en leven, naar geen andere uitspraken dan die eener wijze liefde, met oppermacht regelt en bestuurt. Het is zijn wil die ons scheiden doet; zijn wil geschiede; zijn wil zij geprezen! En laat ons geen woord meer spreken tot elkander, voor wy zijn aangezicht hebben gezocht.

(GEBED.)

Matth. XVIII. 20. En ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wareld.

Ziedaar een van des Heeren laatste woorden tot zijne discipelen. Een der eersten, dunkt my, die zy zich, tot hun niet geringe vertroosting, zullen herinnerd hebben, als hy nu voor goed van voor hunne oogen was weggenomen. Groot was de troost van dat woord door engelenmond gesproken: „Gy galilesche mannen! wat staat gy en ziet op naar den hemel? Deze Jezus, die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen gelijkerwijs gy hem naar den hemel hebt zien henenvaren.” Maar voor het oogenblik, maar by het afdalen van den Olijfberg, maar by het weder binnentreden van Jeruzalem, maar by het saamvergaderen in de opperzale, niet minder sterkend en verblijdend de gedachte: Hy is met ons; hy blijft met ons.

Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen tot de voleinding der wareld:

Het was een woord van hem die gezegd had: My is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Een woord van den Almachtigen, van wiens heerschappy niets was uitgesloten, en die, gelijk alle de dagen, zoo ook alle de dingen tot de uitbreiding, den bloei, en de voleinding zijner gemeente besturen en besteden kon.

Het was een woord van den Getrouwen, die de zijnen, die in de wareld waren, liefgehad, en liefgehad had tot den einde; wiens liefde hen ook niet verliet, schoon de ure vervuld was, dat hy uit deze wareld zou overgaan tot den Vader. Die, by den Vader verheerlijkt met de heerlijkheid die hy by hem had eer de wareld was, zijn oog nog even teder op hen gevestigd hield, als toen hy hen op aarde de voeten wiesch in de nederigheid van een die dient.

Het was een woord, dat hun in allen nood, zijn bescherming, in allen arbeid en strijd, zijn bystand, in alle lijden, zijn troostende nabyheid toezeide en verzekerde. Ik ben met ulieden! Het zegt zoo veel, uit den mond van Jezus.

En dit veelzeggend woord, mijne Hoorders, het is geenszins een woord slechts tot de elve gesproken; maar het is een woord gesproken tot de gemeente. Tot de gemeente, die toen was en sedert niet heeft opgehouden te bestaan; tot de gemeente,

die zich, door het woord der prediking en den doop in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, heeft uitgebreid tot vele volkeren, en zich uitbreidende is tot alle; tot de gemeente, wier geschiedenis de sleutel is der geschiedenis van alle de dagen, wier voleinding met de voleinding der wareld samenvalt; tot de gemeente, het groot geheel, dat van alle tijden en plaatsen is; en tot elke gemeente, die van dat groot geheel een deel is, voor zoo veel en dewijl zij dat is, en als een Lid van het groote Lichaam gemeenschap heeft met het Hoofd.

Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen tot de voleinding der wareld. Mijne Hoorders! De gemeente van Christus leeft onder het schild en by het licht van deze zijne belofte. Zy leeft niet dan door hare vervulling. De waarheid dezer belofte te ondervinden is al haar kracht; die te erkennen, al haar roem. De Heer is met ons, hy zelf; hy altijd. In elken nood, in iedere beproeving, hetzij groot hetzij klein, was die overtuiging de staf harer vertroosting.

Ik ben met ulieden, alle de dagen tot de voleinding der wareld. Mijne Hoorders, wie zal zeggen hoe veel christenharten, hoe veel harten van apostelen, en herders, en leeraars, en evangelisten, zich aan dat zin- en troostrijk woord des Scheidenden, maar Blijvenden hebben verkwikt. In allerlei da-

gen en oogenblikken, maar vooral ook in oogenblikken als dat woord van de lippen moest: Wat my aangaat, ik moet ulieden verlaten.

Voor my, gy weet het, voor my is die ure gekomen. Heden; op dezen gedenkdag van onzes Heilands hemelvaart. Ach! hoe groot is de behoefte voor uwen scheidenden Herder, om zich aan het woord des blijvenden te sterken. Vergunt hem, mijne Vrienden! ter ontlasting van zijn hart, daarover een oogenblik uit te weiden. Daarna zal hy u ook zeggen, in welke mate het woord des Blijvenden hem ook waarlijk een sterkte en een vertroosting wezen mag.

I. De christenleeraar, die geroepen wordt eene hem voor langer of korter tijd toebetrouwde gemeente te verlaten, heeft indedaad groote behoefte aan troost. Want waartoe is hy geroepen?

Om afscheid te nemen van een grooter of kleiner kring van hem dierbare personen;
Om, onder hen, den gewichtigsten arbeid te staken;
Om hunne heiligste belangen over te geven.

In de eerste plaats: om een grooter of kleiner kring van hem dierbare personen te verlaten. Het mag zijn dat niet alle deze personen hem even dierbaar zijn; dierbaar zijn zy hem allen, of hy is geen christenleeraar. Dierbaar, als leden zijner gemeente. Dierbaar, als leden van Christus gemeente. Dierbaar, als Diens lammeren en schapen, waar-

van hy gezegd heeft: Hebt gy my lief? weid ze, hoed ze! Dierbaar, als zielen, die hy van dag tot dag met geen ander hart beschouwen mocht dan met een hart door de liefde van Christus gedrongen. Dierbaar, als degenen, die, in den dag der voleinding, zijne blijdschap en de kroon zijns roems kunnen uitmaken... Gemeente van Heemstede! (en ik mag onder dezen naam immers wel mede begrijpen, het groot getal dergenen, die zonder op haar lidmaatregister te zijn ingeschreven, een groot gedeelte van elk jaar in haar lief en leed kwamen deelen?) Hoe lief zijt gy my in alle deze opzichten geweest, geworden meer en meer. Hoe heugt my nog die eerste zondag in October, waarop ik in uw midden tot de Heilige Bediening werd ingewijd, en het begeerlijk dienstwerk onder u aanvaardde? Hoe weinigen uwer waren my toenmaals van aangezicht bekend. Thands ken ik u allen; allen van den grijzaart af tot den kleinste uwer kinderen. Byna veertien jaren heb ik in uw midden verkeerd, en onder u vele dierbare vrienden gevonden en verkregen; vrienden, die het zich betoond hebben met raad en daad, die my met voorkomendheden, met weldaden, met liefdeblijken hebben overladen en omringd; ja by de veelheid dergenen, die my veel, zou ik byna niemand weten aan te wijzen, die my niet eenige liefde getoond heeft. En zeker is my nooit, in deze byna veertien jaren, van iemand uwer in woord of daad iets voorgeko-

men, waarvan ik zou hebben moeten vreezen, dat het zijnen oorsprong nam uit eenige vijandschap of minachting voor mijn persoon.

Ik heb, gemeente van Heemstede, ik heb gedurende al dien tijd alle uwe zuigelingen mogen doopen, al uwe kinderen mogen onderwijzen, al uwe kranken mogen bezoeken, al uwe dooden helpen begraven. En ik heb dit alles mogen doen, in de tederste betrekking, met het heiligst recht, als een dienstknecht van Jezus Christus, en in zijn gezegenden naam. Ik heb u van week tot week, en doorgaans in grooten getale, aan deze plaats rondom my vergaderd gezien. Wy hebben te zamen den naam des Heeren aangeroepen, zijn lof gezongen, zijn nachtmaal genoten, en ons aan zijn woord verkwikt; wy hebben ons te zamen verheugd over zijne zegeningen, te zamen verootmoedigd onder zijne beproevingen. Ach, hoe verbindt dit! Hoe dubbel gevoel ik het thands, in deze ure van scheiding. En daar zoo dierbare banden door den Heer zelven worden losgemaakt, welk eene behoefte heeft dit mijn hart aan zijne vertroostingen.

Ook behoeft ze de scheidende leeraar, wanneer hy bedenkt, dat zijne gemeente vaarwel te zeggen, de staking is van den gewichtigsten arbeid. Het is waar dat hy, in de meeste gevallen, geroepen is dienzelfden arbeid op nieuw elders, en vaak in uitgebreider werkkring aan te vangen. Het is waar

dat zijn arbeid, in de gemeente, die hy verlaat, niet altijd even vruchtbaar kan hebben geschenen, niet altijd met even veel zichtbaren zegen bekroond werd. Maar by het ootmoedig gevoel, hoe weinig men nog verricht heeft van het vele dat te verrichten was, en hoe gants anders men 't geen men verricht heeft, indien het nu nog te doen stond, zou ter hand nemen en behartigen; is er ook by de schoonste verplaatsing naar den uitgebreidsten werkkring, iets zeer pijnlijks in, de taak, waarin men tot heden toe bezig was, onvoltooid, naauwelijks begonnen! af te breken en uit de hand te leggen. En indien men metterdaad geschenen heeft op rotsen te ploegen, welk een zwaard moet er niet door de ziele gaan, in dien weemoedigen oogenblik, waarin men de rotsen vaarwel zegt... die mogelijk nu, juist nu, op het punt waren zich te vermurwen, en hier en daar het goede zaad, in eene goede aarde op te nemen!

Wat my betreft, mijne Hoorders! ik zou den Heer die met my geweest is te kort doen, indien ik zeide, dat mijn arbeid onder u ongezegend ware geweest. Ik heb niet op rotsen geploegd. Zoo het zaad, dat ik in den naam des Heeren heb uitgestrooid, gedeeltelijk by den weg, gedeeltelijk op steenachtige plaatsen, gedeeltelijk tusschen de doornen gevallen is; ook een goed gedeelte, Goddank! heeft eene goede aarde gevonden, waarin het welig

is opgegroeid, om vrucht voort te brengen, dertig-, zestig-, honderdvoud! Maar ach, by het scheiden, by het heengaan tot een ander veld, hoe jammeren my de dorre plekken op dezen, op dezen akker! De dorre plekken, de plekken met ledige, met verschroeide halmen bezet, de plekken met verstikkend onkruid bewassen... Zy zijn nog zoo velen. Ik zou ze op nieuw willen bezaaien; ik zou ze van steenen en doornen willen zuiveren; ijveriger, volhardender, vuriger biddende dan tot hiertoe... Ik zou... Maar het is te laat. Ik moet vertrekken. Zoo er in de ure des scheidens een nieuwe ijver ontwaakt, een vruchtbarer ootmoed gevoeld, een nieuwe kracht, eene grootere getrouwheid, eene meerdere wijsheid gevraagd wordt — voor een anderen akker de zegen daarvan!... Ik ga; ik verwijder my... Maar omziende, zullen my nog lang deze dorre plekken, deze ledige halmen, dit hardnekkig onkruid in het oog vallen. En by dit treurig gezicht, by de bedroevende, en in zoovele opzichten beschamende, gedachte aan al het mislukte, onvoltooide, ongedane, behoef ik den troost van hem, die mijn geringen arbeid in menig opzicht zoo rijkelijk gezegend heeft, juist en te meer naarmate ik dankbaarder erkennen moet dat hy dit heeft gedaan.

Neen, mijne Hoorders! het is voor een christenleeraar geen kleine zaak, om eene gemeente, die hy

als zoodanig lief heeft, en waaronder hy gedurende korter of langer tijd met meerder of minder zegen gearbeid heeft, te verlaten. Het is niet slechts het scheiden uit een geliefden kring; het is niet slechts het staken van den gewichtigsten arbeid; het is het overgeven van de heiligste belangen. Want welke was de roeping dezer liefde, wat het doel van dezen arbeid? Waarop kwam het aan? Het kwam er op aan zondaren te roepen tot bekeering, harde harten te bewegen tot het geloof; geloovigen op den geloofsweg te sterken, te doen vorderen, het doel te helpen bereiken; in liefde en heilig leven door vermaning en troost te doen toenemen. Het kwam er op aan, te midden van een wareld die in het booze ligt, te midden van alle de verleidingen, alle de bedreigingen, alle de schijnredenen van wijsheid, waarmede zy verstrikt, zielen te winnen voor den hemel, zielen te winnen voor Christus. Het kwam er op aan, een hemel van troost en wezenlijke blijdschap, met de hemelsche deugden van ootmoed, liefde, en dankbaarheid, te doen dalen in de duistere, de schuldige, de verslagene harten der menschen. Het kwam er op aan, harten altijd weder tot afdwaling, tot afval, en allerlei zonden geneigd, en tot gedurigen strijd en verloochening geroepen, te doen volharden in de keuze die zy gedaan, te behouden by het goede dat zy gevonden hadden. Het kwam er op aan, dezen arbeid te doen in de kracht

des geloofs, met den ernst der liefde, in den geest der wijsheid en der zachtmoedigheid, als aan de hand des Heeren. En het kon niet geschieden dan door het krachtige, ruime getuigenis van het Evangelie der Genade, niet geschieden dan door de vrijmoedige verkondiging, zonder iets achter te houden, van den geheelen raad Gods. Voor sommigen is deze arbeid der liefde geheel vergeefsch geweest; en de scheidende leeraar moet weenende van hen zeggen „dat zy vijanden van het kruis van Christus zijn, dat niet dan de buik hun God is, dat zy aardsche dingen bedenken.” Maar by anderen of by velen, heeft het goede woord Gods, aanvankelijk of by toeneming, ingang gevonden en vrucht gehad; en hy ziet, hy ziet zich waarlijk omringd van eene gemeente van Christus; van een kern der gemeente, waarin Christus leeft; van een ruimer kring, waarin hy dagelijks meer een gestalte verkrijgt; van eene aangroeiende menigte, wier aangezicht, by nog zeer verschillenden trap van geestelijke ontwikkeling, ontwaking, of opwekking, naar Christus, naar zijne waarheid, naar zijn algenoegzamen troost gericht is. Nu gevoelt hy ook wat het zegt, deze lammeren en deze schapen beide te weiden en te hoeden. Hoe veel liefde, hoe veel geduld, hoe veel ernst, hoe veel menschenkennis, hoe veel wijsheid die van boven is, hoe veel ervaring, hoe veel opmerkzaamheid daartoe vereischt wordt. Nu is zijn oog met

dubbele bezorgdheid geslagen op de gevaren, die van rondom deze schapen en deze lammeren bedreigen. Nu klopt zijn hart van vrees, als hy bedenkt, hoe de Booze omgaat als een brullende leeuw, zoekende wien te verslinden; als hy den geest des tijds zich meer en meer ziet openbaren als een geest van lichtzinnigheid, van zinnelijkheid, van hoogmoedig twijfelen en koelbloedig vertwijfelen aan hooger,. aan volstrekte, aan geopenbaarde waarheid; als hy ziet hoe het bygeloof zich met de wapenen des vleesches toerust tot een grooten kamp; hoe het ongeloof den grond poogt te ondermijnen waarop de kerk van Christus gebouwd is; hoe die kerk, door dwaling en liefdeloosheid verscheurd, en van buiten bedreigd, op het punt is van in een aantal sekten uiteen te spatten. Nu vraagt hy van dag tot dag den Heer om al wat hem noodig is, om in de geestelijke behoeften van zijne, hem in hare eigenaardigheden zoo goed bekende gemeente te kunnen voorzien, om haar te mogen opbouwen in het allerdierbaarst geloof, te wapenen tegen de listige verleidingen des satans, te beschermen tegen de gevaren die van alle kanten dreigen, en proef te doen houden tegen invloeden die alles doordringen. Nu verlangt hy meer en meer en geheel, niet slechts de zorgende, maar ook de wakende herder der kudde te mogen wezen. Nu.... Maar het is gedaan. Op een oogenblik wordt hy geroepen de voorwerpen zijner

zorg en waakzaamheid te verlaten, en hunne heiligste zielsbelangen, de belangen der lammeren en der schapen, der vaders, der jongelingen, en der kinderkens, der sterken en der zwakken, der blijden en der treurigen, der bekommerden en der gerusten, der genaderden en der afkeerigen, der toegetredenen en der van verre staanden, over te geven aan andere handen dan de zijne. Wat dit zegt; ook waar men zich geenszins houdt voor den eenigen of den besten, aan wien deze belangen kunnen worden toevertrouwd; kunnen zy gevoelen die, in welke betrekking dan ook, met eenige liefde gezorgd, met eenige liefde gewaakt hebben. En ik word in dezen oogenblik aan het kloppen van mijn hart gewaar, dat het my ten uwen opzichte, en met betrekking tot uwe heiligste belangen, niet geheel en al aan deze bezorgdheid der liefde ontbroken heeft.

II. Maar Geliefden! Indien mijn hart bloedt by het denkbeeld, niet maar dezen schoonen en dierbaren plek, waar ik gedurende meer dan dertien jaren zoo veel goeds van God en menschen ondervonden heb; waar de Heer, gelijk door zijn Woord en Geest en Werken, zoo ook door zijne met my gehoudene Wegen, leerzaam tot mijn hart gesproken heeft; waar ik de genoegens van een overgelukkig huwelijk rnimschoots heb mogen smaken; waar alle mijne

kinderen geboren zijn, en waar een van mijne kinderen in den schoot der herbergzame aarde achterblijft — indien, zeg ik, mijn hart bloedt by het denkbeeld: niet maar dezen plek, maar u, u allen te moeten verlaten; indien ik, met diepen weemoed, stilsta by mijnen wel niet kortstondigen, wel niet ongezegenden, maar ach zoo onvolledigen, onvoltooiden, in menig opzicht en by menig uwer nog eigenlijk pas begonnen arbeid; indien ik met een vol gemoed, de zorg voor de gezamenlijke en de onderscheidene belangen, in het hoogst en heiligst opzicht, van zoo vele zielen loslaat en moet overgeven: welk een balsem, welk een opbeuring, welk een verademing valt my ten deel, wanneer ik, op dezen dag van scheiding, bepaald word by dit woord van den scheidenden Christus tot zijne gemeente: Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen tot de voleinding der wareld. Want het is het woord van den Blijvenden Vriend, van den Eenigen Voleinder, van den Machtigen Bewaarder.

Gewis! De Heer, die met zijne gemeente is alle de dagen tot de voleinding der wareld, is ook met de gemeente die hy zich hier vergaderd heeft, en zal met haar zijn alle de dagen waarin deze gemeente, als eene gemeente in zijne gemeente, bestaan zal; zal met haar zijn, zoo lang aan deze plaats twee of drie zielen vergaderd blijven in zijnen naam.

Hy heeft my voor een tijd tot herder en leeraar over deze gemeente gesteld, en ze my lief en dierbaar gemaakt om zijnent wil en om haar zelfs wil — thands behaagt het hem my naar elders heen te zenden; en ik ga, maar Hy blijft. Ik ga. Een zwak, een zondig mensch gaat; een nietig werktuig dat niets is, dat niets kan dan door hem alleen; maar hy, de volmaakte, de heilige, de machtige blijft. Hy blijft, die alles is, en alles vermag, ook zonder iemands tusschenkomst of bemiddeling. Ik ga in de smart der liefde, maar hy blijft in de kracht der liefde. En zoo ook onder u, Geliefden! in deze oogenblikken iets van de smart der liefde gevoeld wordt: my vertroost het, dat Zijne liefde machtig is u meer dan te vertroosten, en meer, o eindeloos meer dan te vergoeden, wat gy meenen zoudt in my te hebben verloren. My troost het dat hy, de blijvende Vriend, op allerlei wijze, onze scheiding vruchtbaar, gezegend, heilrijk maken kan voor velen, voor allen.

Het is waar, ik moet een arbeid staken, die my aan deze plaats, door den veelvuldigen zegen Gods, hoe langer hoe dierbarer geworden was. Ik moet een werkkring opgeven, waarin nog zoo veel te doen overig blijft, en veel te weinig door my verricht is; en het gevoel van het onvoltooide, het onvolledige, het gebrekkige, mag my, voor zoo veel mijn traagheid en onkunde daaraan schuld heeft, wel

drukken en ter neder slaan. Maar zoo ik daarvoor met een diep ootmoedig hart het schuldbedekkend bloed van mijnen Verlosser inroep, dan mag de overtuiging my opbeuren, dat zijn Geest het verzuimde inhalen, zijn liefde het onvolledige aanvullen, zijn kracht het onvoltooide voleinden, zijne genade ook aan het gebrekkige de vrucht en den zegen van het volmaakte geven kan; en dat zijn Geest, zijn liefde, zijn kracht en zijne genade, dat hy zelf gewisselijk met ulieden zijn en blijven wil om zijnen arbeid onder u voort te zetten. Immers was het alleen zijn werk en niet het mijne, wat onder u en in u vrucht en zegen gehad heeft, van dien dag af dat ik, een onervaren jongeling, met vreezen en beven, maar opzien tot hem, de taak, voor mijne krachten te zwaar, om uw herder en leeraar te zijn, op my genomen heb, tot op dezen dag des afscheids toe. Indien hy het volmaakte alleen gezegend had, wat kon zegen gehad hebben? Indien hy niet de voleinder geweest ware, wat zou het door my begonnene ooit of ooit hebben beteekend? Nooit was mijn zaaien, nooit mijn besproeien iets, dan door hem die den wasdom gaf. Zijn zegen is ten allen tijde buiten eenige evenredigheid met den arbeid zijner dienstknechten; zijn macht is aan geen middelen gebonden, en misschien, mijne Hoorders, heeft hy my aan deze plaats het werk niet uit de handen genomen, dan om, tot uw geluk, zijne eer en mijne

teffens blijdschap en verootmoediging, te toonen, welke groote dingen hy voor het koninkrijk Gods in deze gemeente doen en voleinden kan, zonder my.

Zonder my. Waarom, o gemeente van Heemstede! waarom, o gy schapen en lammeren des Heeren! waarom, o gy zielen, tot heden toe aan mijn herdersstaf toebetrouwd! waarom zou mijn gemoed over u bezwaard, mijn hart over u bezorgd zijn, nù niemand anders dan de Heer my van de zorg voor uwe heiligste belangen ontslaat, hy die weet wat hy doet, en van wien ik weet dat hy zorgt? Waarom, onbekeerde, zou ik wanhopen aan uwe bekeering? waarom, van verrestaande, zou ik vertwijfelen aan uwe toebrenging? waarom, eenvoudige, zou ik uwe vèrvoering met elken wind van leering, waarom, gy die nog zijt in het vuur der eerste liefde uwe haastige verkoeling, waarom, gy die wèl liept, uwe op handen verhindering vreezen? Waarom, opgewekte, uwe volkomene ontwaking, waarom, ontwaakte, uwe geheele verlichting, waarom, verlichte, uwe voorspoedige ontwikkeling niet verwachten? Waarom, zwakgeloovige, uwe volkomene vertroosting, waarom, nog verborgen belijder, uw openlijk optreden niet blijmoedig te gemoet zien? Waarom zou ik zoo uitermate beducht zijn voor de vervoerende kracht van allerlei nieuwe en vreemde leeringen, voor de valstrikken van het bygeloof, de verlokkingen des ongeloofs, en de bedwelming van

een tegenstrijdig en onzalig geroep: de tempel des Heeren is hier! de tempel des Heeren is hier! ten opzichte van eene gemeente, by welke ik dertien jaren lang het evangelie des kruises gepredikt, naar mijn beste vermogen in een helder licht geplaatst, en met alle kracht tegen al wat daarmede streed gestreden heb? „Zoo de Heer het huis niet bouwt, te vergeefs arbeiden zijne bouwlieden daaraan; zoo de Heer de stad niet bewaart, te vergeefs waakt de wachter!" En gerust kunnen de bouwlieden, en gerust kan de wachter het bouwen en waken aan den Heer overlaten, zoo hy zelf het is, die hun het werk uit de handen neemt, zoo hy zelf het is, die hem aflost van zijn post. Geliefden, ik ben in mijn geweten overtuigd dat de Heer my tot werken en waken in een andere gemeente geroepen heeft; daarom ben ik ook volkomen gerust dat hy zelf het werken en waken in deze gemeente heeft op zich genomen; daarom gevoel ik in mijn hart dat ik uwe heiligste belangen, voor zoo verre zy my waren toevertrouwd, niet willekeurig, niet roekeloos loslaat, maar ze stel in zijne machtige hand! Hoe veilig zijn ze in de hand van hem, die tot zijne gemeente gezegd heeft: Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen tot aan de voleinding der wareld! Hoe heilig zijn ze aan het hart, waarin dat woord nog veel meer leeft dan in het hart van zijn trouwsten dienstknecht, van zijn geloovigsten belijder! Neen, geen

tranen meer van droefenis in deze ure van scheiding! geen klacht by het terugzien, geen zucht by het vooruitzien — maar slechts een blijmoedig opzien tot hem, die niet te vergeefs ten hemel is opgevaren, en niet te vergeefs dit woord heeft nagelaten op aarde! Geen kleinmoedig treuren, geen kleingeloovig vreezen in dit hart, dat u verlaat. Slechts dankbare blijdschap, dat het my gebeuren mocht dertien jaren lang u het evangelie van den Eeuwig Blijvende te prediken!

III. Aldus gesterkt kom ik tot den afscheidsgroet, dien ik, geliefde Broeders en Zusters! voor u op het hart heb. Dien ik in de eerste plaats aan u wil toebrengen, aanzienlijke Heer dezer plaats! aan wiens vereerende keuze ik het naast God te danken heb gehad, dat ik dertien gelukkige jaren mijns levens in deze gemeente heb mogen doorbrengen, en in haar midden het werk des Heeren naar de mate mijner gaven en krachten werken; en aan u allen, Hoofden en leden der burgerlijke Overheid! aan wier goede regeering, in de vroegere en in de latere jaren van mijn verblijf, ik en mijn huis alle erkentelijkheid schuldig zijn. Ontfangt by het scheiden, mijnen dank voor al het goede onder uwe bescherming en bestuur genoten, en de uitdrukking van mijn oprechten wensch dat gy in uwe personen, ampten, en betrekkingen, by voort-

during rijkelijk gezegend worden moogt door Hem, uit wiens milde bron alle zegeningen vloeien. De belangen der kerk van Christus te dezer plaatse, aanzienlijke Heer, en tegenwoordige Overheidspersonen, worden u, voor zoo ver gy die bevorderen kunt, met allen ernst en nadruk ook nog in dezen oogenblik door my aanbevolen. Maar behoeft het mijne aanbeveling, waarvan de behartiging haar eigene belooning medebrengt, en met de goedkeuring des Heeren bekroond wordt?

U zij een broederlijk vaarwel toegeroepen, geliefde Broeders in de heilige bediening, medeleden van den Ring, waartoe de gemeente van Heemstede behoort, en die van den eerstvolgenden rustdag af aan, door de vervulling van het heilig predikwerk in een deel der behoeften der, zoo wy hopen, slechts voor korten tijd openstaande gemeente zult voorzien! Moogt gy by dit broederlijk dienstbetoon, de ondersteuning des Heeren, en de bemoedigende erkentenis der gemeente ondervinden. Gy boven al, die boven allen geroepen zijt, haar in dit tijdsgewricht, ook met de onderwijzing harer kinderen, het bezoek harer kranken, en voorts in alles met raad en daad te dienen. Ontfangt, geliefde Broeders, by voorraad de betuiging van mijnen hartelijken dank voor deze diensten, en niet minder voor de welwillendheid, de zachtmoedigheid, en de broederlijke hulp en vriendschap, die ik ten allen

tijde, onverdiend van u heb mogen ondervinden. Zegene u de Heer in uwe eigene werkkringen, in uwe huizen, in uwe harten. Stelle hy u, door de verkondiging van zijn waarachtig evangelie, lang tot een zegen voor velen!

En gy, geachte Broeders! die als Medeopzieners, als Diakenen, als Behartigers der belangen van de openlijke eerdienst, als Onderwijzers der jeugd, my vroeger en later en tot op dezen oogenblik in het verzorgen van de hoogste belangen dezer gemeente hebt ter zijde gestaan; mannen, aan wie ik my niet slechts door het gezamenlijk werken aan eene gemeenschappelijke taak, maar door hartelijke liefde en achting verbonden gevoel; ontfangt den laatsten groet van uwen voorganger en mededienstknecht. Hy dankt u voor al uw hulp, voorlichting, ondersteuning, medewerking. Met byzonderen nadruk draagt hy u op aan de liefde en gemeenschap van Hem, die ons verwaardigde, in onderscheidene roepingen, medearbeiders te zijn in zijnen wijngaard. Gaat voort, naar de mate uwer gaven en naar den aart uwer bedieningen, met alle macht te doen wat uwe hand vindt om te doen! De achting der gemeente, het welgevallen van den Heer vergezelle en omringe u!

Gy allen, leden der gemeente van Heemstede, of die u, gedurende een aanmerkelijk gedeelte des jaars, als opgezetenen dezer plaats, aan de gemeen-

te, als waart gy leden, aansluit! Aanzienlijken en geringen, wijzen en eenvoudigen, ouden en jongen, gy vooral mijne vroegere en latere leerlingen! aanvaardt het laatst, aanvaardt het diepgevoeld vaarwel van uwen voorganger. Neemt allen uw deel van de hartelijke erkentelijkheid die hy u toedraagt, voor hetgeen gy op onderscheidene wijze en mate aan zijne levensvreugde, en waar hy het behoefde, aan zijne vertroosting hebt toegebracht. Velen uwer hebben zijn tijdelijk welzijn en genoegen vermeerderd; velen uwer zijn door woord en voorbeeld bevorderlijk geweest aan zijn eeuwig heil. Allen hebt gy met zijne gebreken geduld gehad; allen hem in liefde gedragen, door achting gesteund. Hy dankt u. De Heer zegene u. Er is een tijd geweest dat hy meende dat het de wil des Heeren zijn zoude hem levenslang onder u te doen verblijven; waarin hy zich voorstelde, by den afgestorvenen lieveling, wiens gebeente hy nu in uw midden achterlaat, te zullen nederdalen in het graf. En deze gedachte had voor hem veel zoets. Doch anders waren de gedachten zijns Heeren. En nu scheur ik my van u af, daarin getroost dat die Heer met zijne gemeente is, alle de dagen, tot aan de voleinding der wareld.

Zij die gedachte ook u dierbaar! u allen, mijne Toehoorders! Zij ze het elk lid der gemeente, die my uit haar midden ziet vertrekken. Het is niet

slechts eene in elke scheiding, in iedere smart, in allen nood troostrijke gedachte; maar ook eene heilzame en heiligende. o Hoe troostrijk zal zy my zijn, wanneer ik my overtuigd mag houden, dierbare Vrienden! dat zy u vertroost. Zy zal dan elk uwer doen vragen: Ik, behoor ik wel waarlijk tot die gemeente, met welke de Heer beloofd heeft te zijn, tot aan de voleinding der wareld? Of behoor ik, wat ik ook schijne, en wat ik ook heete, in den grond der zaak, tot die wareld met welke hy niet is, die met hem niet is, die hem en zijne zaak bestrijdt? Ben ik wel waarlijk met hem? Is mijn hart met hem, mijn verstand, mijn wil, mijn wandel? Heb ik by hem de verzoening van mijn schuld, de vernieuwing van mijn hart, de heiliging mijns levens gezocht? Zoodat ik ook op zijne verzorging en bewaring en nabyheid rekenen mag?

Zy zal dan elk uwer de verplichting doen gevoelen, om zoo hy waarlijk den troost van die gedachte genieten mag in zijn hart, door een blijmoedig gelaat, een kalme ziel, en een hem verheerlijkend vertrouwen in allen nood en dood, de wareld te toonen hoe groot, hoe onwankelbaar, hoe bestendig te midden van al het onbestendige, de steun en de sterkte is, welke de ware gemeente heeft aan eenen Heer, die met haar is alle de dagen, tot aan de voleinding der wareld.

Zy zal u aanvuren om dagelijks meer te zijn voor

hem, die altijd is met u. Het leven met den Heer zal in het leven voor den Heer, meer en meer gezien worden. De broederlijke liefde zal blijven; de openbàre byeenkomsten zullen niet worden nagelaten. De kinderen zullen opgevoed worden in de leering en vermaning des Heeren. De regel des huisgezins zal een christelijke regel zijn. Die het werk des Heeren onder u werkt, zal door uwe achting en liefde en medehulp worden ondersteund en bemoedigd. Gy zult uwe handen niet onttrekken aan de School, die wy hier naar de behoefte van het christelijk hart hebben gesticht; noch aan het Zendingwerk, waarvoor wy uwe belangstelling en werkzaamheid met zoo goed gevolg mochten opwekken. In barmhartigheid, in een werkdadig medelijden met alle lichamelijke en geestelijke ellende der menschen, in zachtmoedigheid en verdraagzaamheid ten opzichte van onwijzen en dwalenden, in vergevensgezindheid en liefde tot de vijanden, zal de navolging des Heeren gezien worden; en, zichzelve niet bewust, zal een beminnelijke ootmoed dat alles bekroonen. O, hoe zal dan deze gemeente bloeien; hoe zal zy blinken als een stad op een berg! Hoe luisterrijk zal zy worden bestraald door het licht van 's Heeren genade! Welke voorsmaken van hemelsche zaligheid zullen door hare leden worden genoten! Mijne Hoorders! wy hebben ons verkwikt aan de belofte: Ziet, Ik ben

met ulieden, alle de dagen tot aan de voleinding der wareld. Maar wat zal het zijn als de voleinding der wareld dáár is? Als de Heer, nog anders dan tot hiertoe, als hy niet alleen naar zijne godheid, majesteit, genade, en geest, onzichtbaar, maar zichtbaar, in zijne verheerlijkte menschheid, met haar, in haar midden wezen zal. Dan hebben, by de groote vereeniging, alle scheidingen een einde. Dan blijft byeen, dan blijft by den Eenen, al wat hem door een oprecht geloof, door eene volkomene overgave des harten heeft toebehoord. Zullen wy, wy allen dan by één zijn? Dat geve God.

AMEN.

10

HET GELOOF OP MENSCHELIJK GEZAG

VERDEDIGD.

LEERREDE.

Benevens een' open brief

AAN

DR. A. PIERSON,

VAN

M. A. JENTINK,

Predikant te Harlingen.

—

HARLINGEN,
J. F. V. BEHRNS.
1858.

DEN WEL EERWAARDIGEN ZEER GELEERDEN HEER *A. PIERSON*, TH. DR. EN PREDIKANT TE ROTTERDAM.

Geachte Vriend!

Hier nevens een gering geschenk gepaard met een niet gering verzoek. Ik heb getracht bij het opstellen van deze leerrede, mij te plaatsen op het standpunt van de nieuwe vaderlandsche school wier sieraad gij zijt, en mij voortedoen als een discipel hoedanige zij, naar ik meen, verlangt, die zich geen geloofsformulier laat opdringen en geen ander dan zedelijk gezag eerbiedigt. Is mij dit gelukt? Of heb ik mij slechts verbeeld, rustig aan de voeten van hare wijzen te zitten, toen ik reeds was opgestaan tegen haar en tegen u? Zeg mij, heb ik de grenzen der empirie overschreden, zoo als gij die o. a. in uwen *Brief over den weg der wetenschap* afbakent, waar gij aan het geweten dezelfde autoriteit in een wetenschappelijk onderzoek toekent, die aan de geheele empirische wereld toekomt? Er zijn die zulks beweren, en mij willen opdringen dat ik niet in uwen geest gesproken heb; naardien het immers genoeg bekend is, — zoo laten zij zich uit, — dat de kritiek van Dr. PIERSON veel te negatief is, voor wat schijn heeft van gezag. Zie! daartegen kwam ik op.

Nog al met vuur. Zij onderscheiden niet tusschen gezag en gezag. Gij kunt u niet voorstellen hoezeer gij hierdoor ten doel staat aan misverstand en miskenning; hoe men u uitmaakt voor een' scepticus, een' man wien de zucht om te twijfelen aan alles, volstrekt aan alles, tot het gebeente is doorgedrongen. Twijfelzucht zou de basis zijn van het gebouw, dat gij in de plaats van den tempel des geloofs aan den historischen Christus, wilt oprigten; zou het riet zijn dat volgens u voortaan de staf der verzekerdheid van den Christen moet vervangen, en de band zijn, de kracht en de levensgeest der Gemeente. „Onmogelijk!" riep ik uit, „dan moest ik mijnen even schranderen als echt christelijken vriend niet kennen. Wanneer", vroeg ik, „heeft hij ontkend dat alle, volstrekt alle wetenschap met aannemen op gezag moet beginnen? Of waar heeft hij den wensch verraden, dat het kinderlijk geloof uit hoofd en hart van kinderen en menschen zal worden verbannen?" Doch mijne stem is te zwak tegen zoo velen. Één slechts vermag hun geschreeuw tot zwijgen brengen; gij alleen, gij kunt het, en mag ik rond zijn? gij zijt er ook toe verpligt.— Gij kunt het, en wel zonder de geringste inspanning, door eenvoudig het punt waartegen gij uwe scherpe speer geveld hebt aantewijzen, opdat de verwarring tusschen het geen gij al en niet bedoelt, eens en voor altijd een einde neme, en het ook voor den meest kortzigtigen duidelijk worde, hoe men tegen het gezag van den zich opwerpenden dwingeland kan opstaan, zonder daarom aan den zedelijken band die kinderen aan den Vader, en christenen aan Christus hecht, te kort te doen. Indien ik mij aan onbescheidenheid schuldig make door u uwe verpligting tot die opheldering

onder de aandacht te brengen, dan ben ik bereid voor mijne al te groote vrijheid verschooning te vragen, met beroep evenwel op mijne innige belangstelling, zoowel in uwe miskende eer, als in de geschokte rust der Gemeente. Geloof mij: wat gij ergens als niet onmogelijk verondersteld hebt, grijpt helaas! plaats. De Gemeente is, door wie dan ook, ontrust geworden, sommige twijfelingen zijn haar medegedeeld; sommige bezwaren des ongeloofs zijn haar geopenbaard. Haar geloof is geschokt. Zij moet, onder Gods zegen, worden tot rust gebragt.

Denkelijk zult gij mij toevoegen dat gij de door mij verlangde onderscheiding tusschen tweeërlei gezag duidelijk genoeg hebt uitgesproken. Uitgesproken: ja; meer dan eens; duidelijk genoeg: neen; getuige de ervaring. Of gij al, om mij bij dit weinige te bepalen, op bladz. 200 van uw *Tijdschrift voor godg. en wijsb.* het beeld van uw eigen geloovig hart geteekend hebt, en er zoo geheel in uwen stijl verzekert: dat „de nederige beoefenaar der wetenschap, in de regtbank der historische kritiek geen plaats zal nemen, zonder de knieën te hebben gebogen om uit te spreiden over „het kille ontleedmes der kritiek," den gloed van een heiligend gebed." Te vergeefs; er wordt niet op gelet. Men hecht er zelfs niet aan, hoe gij deze uwe ongevergde hulde aan het zedelijk gezag, op bladzijde 209 nog meer doet uitkomen, door — ik erken niet onduidelijk — te zeggen: „nu heb ik mij nog niet gerigt tot het hart en de conscientie... maar alleen het geschiedkundig geloofwaardige in bescherming genomen. Iedereen weet dat ik daarin nog een *oneindig krachtiger* wapen zal vinden.... Nu het mij echter vergund is, op hart en

conscientie een beroep te doen zal ik... **HOOGSTWAARSCHIJNLIJK HET GELOOF AAN DE GELOOFWAARDIGHEID HERSTELLEN** waar het geschokt is." Zelfs uwe, men zou meenen, afdoende geruststelling op bladz. 430, wordt veelal over het hoofd gezien: „iets (wij omschrijven het niet) *iets in ons* verheft de van buiten af geconstateerde waarschijnlijkheid tot *zekerheid*" indien zij maar niet als eene onwillekeurige concessie, even gelijk uwe voortreffelijke opmerking op de volgende bladz., tegen u gekeerd wordt: „*de moreele convictie* is volstrekt onmisbaar om.... tot het aannemen van *zekerheid* te brengen. Waar deze *moreele convictie* ontbreekt, is zekerheid volstrekt onmogelijk."

In weerwil van dit alles en nog veel meer wat gij tot zelfsverdediging zoudt kunnen aanvoeren, blijft men maar altijd volhouden, dat uw kritiek louter negatief is, en dat zij alle paleizen en torens die op gezag zijn opgetrokken, dreigt te ondermijnen. Dit is onregt. Ontegenzeggelijk. Maar toch niet altijd van opzettelijk onregtvaardige regters. Zoudt ge niet, — andermaal verschooning — niet wel eens ietwat hebben aanleiding gegeven tot hun onwettig gewijsde? Deels door uwe getuigen à décharge te veel in de schaduw te plaatsen en van elkander te verspreiden; deels ook door niet zelden de soms oppervlakkige commissarissen van instructie door wat sterk geteekende getuigenissen en verklaringen, min of meer in de war te brengen. Ik denk hier, aan uwe echt wijsgeerige tegenstellingen, die hoe juist ook, voor niet weinigen te nieuw zijn en daardoor eenigzins verbijsterend klinken, bij voorbeeld die van *waar* tegen *waarschijnlijk*; van *gelooven* tegen weten, van *gods*dienstig *gevoel* tegen verstandelijke *zekerheid*. Vooral komen hier in aan-

merking enkele polemische zinsneden, welke gij u in de hitte van den strijd hebt laten ontvallen. Gij zijt wel wat eens heel vurig van geest. Veroorloof mij u enkele van die vonken die daardoor in ongewapende oogen gespat zijn te herinneren. Ik beperke mij, — om niet van andere opstellen, met name van dat waarmede gij onlangs *de Gids* verrijkt hebt, te gewagen, — tot uw reeds genoemd *Tijdschrift* waarin een en ander voorkomt wat niet ieder, ook niet ieder die met u uitsluitend het zedelijk gezag op prijs stelt gereedelijk zou onderschrijven. Hiertoe behoort uw schijnbaar onvoorwaardelijke aanval tegen de getuigenis der historie in het algemeen, op bladz. 205 waar gedrukt staat; „door eigen oogen te zien, blijft de leus onzer kritiek; en zien wij nog niet veel door eigen oogen, wij kunnen om volkomene zekerheid te erlangen, toch niet door andere oogen zien." — Op bladz. 207 maakt gij het mij zelven erg genoeg. Ik doel op de volgende moraal van uwe sierlijke beeldspraak, waar de ons dierbare Bijbel bij de ons dierbare vaderlijke woning wordt vergeleken: „wat wij wilden aantoonen is dit, dat de liefde voor het evangelie wel zeer verklaarbaar uitwerkt, dat wij niets tegen het evangelie kunnen hooren, maar dat de onpartijdige onderzoeker dat gevoel toch te boven moet komèn, zal zijn onderzoek rustig zijn." Wat meer is, hier roept gij uit bijna in overmoed: „Wij deinzen voor de consequentien van deze stelling geenszins terug," om terstond te vervolgen: „Ik weet het: men zal mij toeroepen, gij vernietigt allen vasten bodem, ik zal voortaan op de eene bladzijde des Bijbels gekomen, niet meer weten of ik op de volgende niet meer bedrogen word." En dan de pijnlijke vraag: „Wat heb ik aan een Bijbel, waar-

van het niet zeker en ontwijfelbaar vast staat, dat hij mij nooit misleidt, en nooit in de plaats van feiten verdichtselen geeft?" In gelijken geest keurt gij, op blaz. 428, goed, deze omschrijving van *gezag*, zonder daarbij uwe onderscheiding tusschen verstandelijk en zedelijk gezag te doen uitkomen. Gezag zou zijn: „regt van te vorderen onderwerping des verstands aan onbegrepene en met het verstand strijdige uitspraken." waarna dan de toon van felle afkeuring wordt aangeslagen met deze woorden: „het bestaan van dat regt wordt door sommigen beweerd: Zoolang men dat regt blijft handhaven kan men, geloof ik, het woord *gezag* blijven bezigen." — Die voorstelling is eenzijdig. Anderen, ik bij voorbeeld, verstaan door gezag, het regt dat iemand heeft die mijn vertrouwen bezit en die verdient geloofd te worden wanneer hij mij een feit waarvan hij zegt getuige te zijn verzekert. — Ook zulken, vriend! die gij leeken noemt, voelen zich aangetrokken door uwe, in vele opzigten aantrekkelijke opstellen. Aan hen hebt gij misschien niet altijd genoeg gedacht. Hieruit is te verklaren, dat, wat gij ter hunner geruststelling aanbiedt, wel wat schraal is uitgevallen. Bewijs? Mijn oog valt op bladz. 194, waar gij zulk een leek invoert, dien men zich als lezende voorstelt, in den aanvang met den glimlach van zelfbehagen, maar weldra met pijnlijker trekken: „Gij zijt," zoo leest hij met toepassing op zich zelven, „gij zijt geen dweeper; dus gij onderzoekt." Nu laat gij hem evenwel weinig troostelijk redeneren, als hij na te hebben toegegeven dat hij (de schrijver van eenig bijbelboek) hem misschien „daarin en daarin, en daarin misleid heeft," toch nog iets tracht te behouden, door bescheiden in te brengen: „maar ik zie niet

in, hoe gij bewijst, dat zij (die bijbelschrijvers) mij in honderd andere zaken en die van het meeste belang zijn, om den tuin hebben geleid; dus gij moet het niet euvel opnemen, zoo ik mijn eersten (gunstigen) indruk nog niet prijs geef." Niet veel beter is het gesteld met uwe weinig opbeurende raadgeving, ofschoon hierbij uwe onderscheiding tusschen verstandelijk en zedelijk gezag doorschemert, op bl. 209: „Durf vrij verwerpen wat gij niet gelooven kunt, maar werp in 's Hemels naam daarom niet weg wat gij gelooven *moet*, zedelijk moet, of werp den geldzak verre van u omdat gij er een valschen gulden in meent te ontdekken. „Maar," laat gij hem tegenwerpen, „gij twijfelt aan de echtheid van al de guldens?" om dan hem afteschepen met een: „Dat is niet waar, dat is niet eerlijk, er is zeker een minimum, waarvan gij niet durft zeggen dat het u volstrekt ongeloofwaardig, onwaarschijnlijk voorkomt. Houd dat minimum vast en zeg u zelven gerust: dat minimum maakt op mij den indruk van waarheid."

Waarlijk zulke redmiddelen redden den verontruste niet. Gij hebt betere. Waarom ze hem te onthouden? Nog ééne aanhaling, maar nu om uwe eigene vraag op bladz. 206 u terug te geven: „Weet gij een ander middel, zeg het ons in den naam onzer rust en van den vrede onzer ziel.... Waaraan klemt gij u vast, waar steunt gij op?" Ik weet reeds uw antwoord: „Wij klemmen ons vast en steunen op het zedelijk gezag, er is geen ander, wij behoeven geen ander, ons allen is het genoeg." Ei! stel dit uw antwoord, zoo als gij het vermoogt, in het volle licht. Baken de perken af tusschen scepticismus en dit gezag. Help daardoor verhoeden dat de Leeraar van het getrouw

en aller aannemingwaardig Evangelie, niet te eeniger tijd zal moeten optreden, in plaats van voor Christenen voor eene schare van ingebeelde en onverdragelijke wijzen. Stel ook den engborstigen in staat om met u, gelijk gij van u zelven getuigt, „op het standpunt der empirische kritiek buitengemeen ruim adem te halen," en wees bij voorraad van mijne innige dankbaarheid en niet van de mijne alleen, zeker. Met den wensch dat uw zedelijk gezag steeds toeneme tot heil der Gemeente van den Heer welke gij opbouwt, verblijve met zeer bijzondere achting

HARLINGEN, *t. t.*
21 Junij 1858. M. A. JENTINK.

LEERREDE,

NAAR AANLEIDING VAN

Hand. I. vs. 21, 22.

Geen geloofsleer op menschelijk gezag, het geweten dult geen boeijen. — Ieder uwer weet hoezeer dit beginsel van het Christendom en van het Protestantisme, dat der vrijheid, bij mij vaststaat, en bij elke voegzame gelegenheid ook nog zeer onlangs (*) door mij werd gehandhaafd, bij het vooruitzigt en onder de ervaring van tegenspraak en miskenning. Mijne overtuiging dat onze godsdienst een ander en beter steunsel behoeft dan het gezag, zelfs dat der Apostelen, is niet veranderd; al ware het, dat ik bij dezen en genen zal den schijn beloopen van haar voor ditmaal te weêrspreken. Niet bij mij, veeleer bij hen zou de schuld zijn van dit verschijnsel. Er zijn, ook onder ons zijn er, die het begrip *vrijheid* overdrijven en in gevaar verkeeren het door hunne eenzijdige voorstelling in

(*) De leerrede waarop ik doele is, na door mij te zijn omgewerkt, opgenomen in het GODSDIENSTIG HUISBLAD van 1858 Aflevering II, onder het opschrift: „*over de verwarring van geloofsbegrippen met het geloof.*"

verdenking te brengen; die voorbij zien dat geene vrijheid voor ons menschen denkbaar is zonder gevoel van afhankelijkheid en zonder eerbied voor wet en gezag; door welker gemis zij ontaarden zou in haar tegenbeeld: losbandigheid, willekeur, opstand tegen menschen en tegen God. Waartoe te ontveinzen dat die eenzijdigheid mij bedroeft en verontrust? weshalve ik mij genoopt gevoele, u daartegen te wapenen.

De tekst staat in betrekking tot den eersten maatregel der Kerk, onmiddelijk vóór het onlangs herdachte Pinksterfeest, om de christelijke vrijheid aan orde en wet te binden. De plaats van één' der twaalf Opzieners van de Gemeente was door de bekende allertreurigste gebeurtenis opengevallen. De Heer had, wegens voor ons verborgene redenen, deze breuke onhersteld gelaten. Petrus is evenwel van oordeel, dat die toestand niet mag voortduren. De grond voor dit zijn gevoelen is insgelijks onzeker. Steunde het hoofdzakelijk op zijnen eerbied als Israeliet en als discipel van den Heer, voor het door den Meester bepaalde twaalftal? Of meer bepaald op zijne beschikking, dat de Apostelen paarsgewijze hunne zending zouden volbrengen, welke verordening geen oneven getal toeliet? Of wel op het voorgevoel der Gemeente, dat haar nu nog kleine getal van niet meer dan honderd en twintig personen, weldra als door een tooverslag tot zoo vele duizenden zal aangroeijen, zoodat de elf niet bij magte zouden zijn, haar zonder de hulp van eenen nieuwen Ambtgenoot te leiden? Hoe dit zij, de in lateren tijd opgeworpene vraag, naar het tijdige en gepaste van dezen maatregel, werd in die vergadering niet in aanmerking genomen, en ligt buiten de grenzen van ons onderzoek. De Broeders hebben zich met

het voorstel vereenigd. Het verbroken getal werd aangevuld. Vermoedelijk bij het staken der stemmen, die op twee ons overigens onbekende mannen waren uitgebragt, werd, na aanroeping van God den kenner der harten, het lot geworpen en Matthias, op wien het viel, met aller toestemming tot de elf Apostelen toegevoegd.

Tot welk ambt werd hij geroepen? Mijn antwoord kan niet volledig zijn. De werkkring der Apostelen is, voor zoo ver ik heb kunnen nasporen, nergens bepaald omschreven. Petrus evenwel vermeldt de meest uitnemende taak waartoe zij verordend waren. Getuigen waren zij, zoo vernemen wij van hem, getuigen,— indien wij op de laatste tekstwoorden hechten — van de opstanding des Heeren. Doch het geheel zijner rede verbiedt hierop te drukken, en leert, dat het feit der opstanding, ofschoon het als het zegel en de kroon der geschiedenis van den Heer bepaald vermeld werd, evenwel niet het eenige was, waartoe de apostolische getuigenis zich bepaalde. Integendeel. Tot het geheel van zijn openbaar leven moest deze worden uitgestrekt.

Zietdaar het karakter van het Apostelschap. Geen meesterschap over het geweten werd hun toegekend, gelijk naderhand aan Concilien en Prelaten. — Maar toch getuigen waren zij, gezag-hebbende getuigen en, naardien zij menschen waren, menschelijke gezaghebbende getuigen, die als zoodanig mogten geloof verlangen van de Gemeente. 't Is waar, niet in Petrus of in Paulus gelooft zij, maar in Christus alleen. Met deernis moet men hen aanzien die dat niet begrijpen en doordien zij nooit de kinderschoenen afleggen en tot zelfstandigheid opwassen, de beschamende vraag beloopen: „wie is Petrus en wie is Paulus?" Is Pau-

lus voor u gekruisigd?" — Vrijmoedig herhale ik ons heerlijk Evangelie: niemand en niets buiten Jezus! Maar veroorlooft mij de vraag: dit ons geloof aan het Evangelie, waarop steunt het? Niet waar? op den historischen Christus, die uit het zaad van David geworden is naar het vleesch, die krachtig bewezen is te zijn de zoon van God naar den geest der heiligheid door zijne opstanding van de dooden. Te regt. En die historie, waarop steunt deze? Zij steunt op de apostolische getuigenis. Of gij al inbrengt, ik geloof het goddelijk evangelie: dat woord Gods zoudt gij niet gelooven en het zelfs niet kennen, indien het niet door menschelijke getuigen was verkondigd. Hier is geene keuze. Kan uwe voorstelling van christelijke vrijheid, geene eerbiediging van menschelijk ook niet van zedelijk gezag toelaten, dan staat gij buiten den grondslag van het Evangelie, want het Evangelie is een feit, een feit behoort tot de geschiedenis, en eene geschiedenis zonder gezag van getuigen, wat geldt zij? wat is zij? Ons geloof steunt op menschelijk gezag; zoo zelfs dat indien iemand weigerde voor dat gezag te buigen, hij door het eigen woord van den Heer zou worden veroordeeld, die tot zijne Apostelen gezegd heeft „wie u hoort die hoort mij; en wie u verwerpt die verwerpt mij; en wie mij verwerpt die verwerpt dengenen die mij gezonden heeft."

Zijn er die deze rede hard keuren? Hard voor den hoogmoedigen: ja; en voor ieder die boven hetgeen geopenbaard is, wil wijs zijn. Maar juist die hoogmoed en die eigenwaan moeten gefnuikt worden, zal niet eindelijk door geestelijk kranken het Evangelie worden verloochend. Uw Evangeliebode voelt zich geroepen hiertegen te waken. Doe gij het hem geluk-

ken Heer der Gemeente! die uwe Apostelen gesteld hebt tot uwe getuigen, zoo te Jeruzalem als in geheel Judea en Samaria tot aan het uiterste der aarde!

Amen.

Op menschelijk gezag steunt het geloof aan het Evangelie. Men doet onregt zich deswege te beklagen, want het kan niet anders, het behoeft niet anders en het moet niet anders.

Het kan niet anders: eensdeels omdat menschen menschen zijn; en ten andere, omdat het Evangelie Evangelie is.

Omdat menschen menschen zijn, wezens met beperkte geestvermogens die niet leven kunnen zonder te gelooven. Men spreekt van ongeloovige menschen zonder echter die onnatuurlijke wezens te kunnen aanwijzen; want zij die daarvoor gehouden worden zijn het niet, of zij zouden hebben opgehouden menschen te zijn. De getuigenis van de Apostelen en die van andere getuigen kunt gij afwijzen, maar niet, zonder op hetzelfde oogenblik aan die hunner tegenstanders vast te houden, gij verplaatst slechts uw geloof. De waarheid kunt gij verloochenen, maar niet zonder in hare plaats de logen te omhelzen. Maar aan iets moet gij u klemmen, zoo niet aan het wezenlijke dan aan schijn. Op iets moet uw vertrouwen steunen, zoo niet op het hemelsche dan op de dingen der wereld, op misleiding en bedrog — Wel worden er menschen aangetroffen die beproefd hebben zich tegen dien nooddwang hunner menschelijkheid te verzetten, door alle zekerheid te ontkennen en alles te betwijfelen. Maar ik vrage u, wat baat hun die wanhopige poging?

Kent gij rampzaliger voorwerp dan de twijfelaar? Den man zonder grond voor zijnen voet, zonder steun voor zijn hart, altijd wantrouwend, zwevend, onzeker en bang? En toch — toch gelooft ook hij. Hij gelooft dat de Apostelen geene veilige leidslieden zijn; hij gelooft dat de waarheid, gelijk hij zelf, een vreemdeling is in het midden der menschen. Hij gelooft dat één slechts onder die allen verstandig is; aan zijne eigene wijsheid, of wijsbegeerte gelijk hij ze welligt noemt, gelooft hij. — Eene zonderlinge wijsbegeerte voorwaar! die hem leert zich te beklagen omdat hij is die hij is, een mensch en geen God of ander bovenmenschelijk wezen. Doch ook de bewoners van hoogere gewesten zijn huns ondanks gehouden elkander geloof te schenken, want God alleen is alwetend en algenoegzaam. En wij, wij wezens van gisteren, wij die niets weten dan wat ons eerst gezegd, herhaald en geleerd is, wij zouden ons aanstellen alsof ons onregt werd aangedaan, daarom omdat wij menschen die tot geloof geschapen zijn, nu ook zijn gehouden het Evangelie op gezag van getuigen te gelooven?

En dan nog wel het Evangelie dat geen Evangelie, geene openbaring van Gods genade in Jezus Christus zijn kan, dan voor hen die aan zijne boden gelooven. Het zou anders onmiddelijk geopenbaard moeten zijn. Onmiddelijke openbaring, ziet daar het wachtwoord der eeuw, maar een woord welks zin diep, mij althans te diep is. Zou misschien de beteekenis deze zijn, dat wij om zeker te kunnen wezen, in eigen persoon moeten getuigen zijn van het leven van het sterven en van de opstanding des Heeren"? Dat wij met hem moesten hebben omgegaan, gelijk zijne Apostelen, die met hem verkeerd hebben

van dat hij gedoopt is door Johannes, tot op den dag dat hij is opgenomen, zoodat wij medegetuigen zijn zijner opstanding? „Zoudt gij dat verlangen?” gij kinderen der negentiende eeuw, sedert die groote gebeurtenis plaats greep? Welke voorstelling vormt gij u van zulk een voor mij onbegrijpelijk wonder? Twee wegen slechts zouden daartoe kunnen leiden. Of, dat de tijdstroom werd teruggedrongen tegen die verloopene eeuwen in, terug tot de dagen toen de Gezegende des Vaders gehoord en aanschouwd en met handen getast werd. Of, indien die eisch al te vermetel is, dat dan de offerande eens door hem volbragt, met al hare luisterrijke omstandigheden zich herhale, en dat ten gevalle van u, om dat gij de getuigen die ze gezien en verkondigd hebben, afwijst en weigert te gelooven zonder te zien. Dunkt u ook dat te ongerijmd, wat wil dan die onzin: onmiddelijke openbaring van het Evangelie? Een van beide, of geene geschiedenis en dan ook geen Evangelie, of geloof aan menschelijke getuigen. Andere keuze is er niet.

Zoo steunt dan het geloof aan het Evangelie op menschelijk gezag. Dat kan niet anders en de Apostel Petrus had regt toen hij uitriep in de opperzaal te Jeruzalem: het is dan noodig dat van de mannen die met ons omgegaan hebben, één medegetuige zij van de opstanding des Heeren.” En wat men ook inbrenge, dat behoeft niet anders; want gelijk wij in het algemeen op menschelijke getuigen wel verzekerd steunen, kunnen wij zulks op de Apostelen boven al.

Maar wie waarborgt mij voor misleiding, naardien toch niet ieder getuigenis geloof verdient? Hier staan

wij voor de klinkende bedenking der twijfelzucht, wier klank echter niemand, wien het om zekerheid te doen is, behoeft te verontrusten, niemand althans die, hoe menigmalen door menschen misleid, evenwel geen bezwaar maakt, zich aan menschen te vertrouwen. Noemt het vrij drang der noodzakelijkheid omdat, gelijk straks werd aangemerkt, geheel het menschelijk leven een geloofsleven is, die drang valt niemand te zwaar. Weldadig is hij, slechts de dwaas beklaagt zich over deze bron van zijn tijdelijk geluk. De eenige band der maatschappij, der burgerlijke en der huiselijke zamenleving is geloof. Handelaar! wat zou uw bedrijf zijn zonder onderling vertrouwen? Regter! hoe zoudt gij de vierschaar spannen indien het getuigenverhoor werd afgeschaft? Echtgenoot! weiger uwe Gade geloof, uw huwelijksgeluk zal eene schaduw zijn; heb wantrouwen op uwe huisgenooten, waar is uwe veiligheid? Hoe zult gij durven eten, slapen, uw kind toevertrouwen, of u verwijderen ééne schrede slechts van uw huis? Wel ons dat de neiging en de kracht tot gelooven, door Gods wijze vaderhand in ons gelegd is. Door onderling vertrouwen alleen, zijn wij rijk, sterk, magtig en groot. Daarom is de logen die dezen band verscheurt, eene zoo verfoeijelijke zonde, en is geene beleediging zoo zwaar, dan den onverdachten getuige willekeurig te verdenken.

En nu, indien wij in het algemeen op menschen veilig vertrouwen, waarom dan de Apostelen gewantrouwd? Omdat zij misschien niet naauwkeurig genoeg waren ingelicht? Omdat zij de zaak niet ernstig genoeg onderzocht hebben? Omdat zij zelve zich op gezag van onbekenden beroepen? Neen! wij hooren het ten overvloede van den Apostel Petrus, tijd-

genooten, ooggetuigen waren zij, en zij deelden in den gemeenzamen omgang van hem wiens leven en woorden, wiens daden en lotgevallen zij verhalen. Of zouden wij achterdocht voeden omdat zij zelve onzekerheid en weifeling verraden? Ook dat niet; „die het gezien heeft — zoo spreken zij van zich zelven — „die heeft het getuigd en zijne getuigenis is waarachtig, en hij weet dat hij waarheid zegt opdat gij gelooven moogt." — Zij zouden derhalve misleiders moeten zijn. Maar de Apostelen misleiders? Gevoelt gij niet hoe het onbedorven hart gruwt van dit vermoeden? Zou iemand onzer diep genoeg gezonken zijn, om de gedachte voor een oogenblik in zich te laten post vatten? Niet slechts misleiders, booswichten zouden zij zijn, ja booswichten in wie de laatste vonk van zedelijk gevoel was uitgebluscht, zoodat zij geen bezwaar maakten, onder aanroeping van God den Kenner der harten, eene zamenzwering tegen den Israëlitischen Staat en tegen geheel de wereld te smeden en daartoe een' bendgenoot te verkiezen. Wat hen daartoe zou gebragt hebben weet niemand. Ook niet, hoe zulk een reuzenplan bij die mannen kon opkomen. Evenmin, hoe zij hopen konden in zulk een ongehoord bedrog te zullen slagen. En vooral niet, hoe het mogelijk is, dat het hun, gelijk de uitkomst zou geleerd hebben, gelukt is. Intusschen verdient opmerking, dat zij door geene tijdgenooten, zelfs niet door hunne toenmalige vijanden, van iets wat naar huichelarij zweemt beticht zijn. En dan de tallooze nooit wederlegde en onwederlegbare bewijzen van het tegendeel. Dat geestelijk gebouw sterker dan arduin dat zij hebben opgerigt. Dat daar staat voor onze oogen als de Gemeente des Heeren; dat vaste gebouw, waartegen

de wijzen van alle eeuwen, ook van deze eeuw, aanstooten, gelijk in secten met hnnne voelhorens, wanende het te verwrikken en omver te werpen. — Wat klaagt men dan, dat het geloof aan het Evangelie steunt op menschelijke, en wel op die menschelijke getuigen. Gij alleen moogt het u veroorloven, gij man zonder waarheid en zonder trouw!

Het moet niet anders, want menschen moeten onze leidslieden zijn in en boven deze wereld.

„Ik geloof niet zonder te zien." Legt deze magtspreuk op de lippen van een kind, zoodat het zegt: „ik geloof u niet. Ik wil even gelijk gij wilt, begrijpen en weten maar niet op gezag gelooven." Zal niet uw antwoord gereed zijn? kinderen *moeten* gelooven zullen zij worden opgevoed. En zoo dat kind evenwel volhoudt, omdat de felle zon der valsche verlichting zijn jeugdig vertrouwen heeft dood geschenen, zult gij dan niet zoowel dat slagtoffer als zijne ouders en de maatschappij die het tot last zijn zal, beklagen? Ongelukkig, ongelukkig het land waar der kinderen waan en eigenwijsheid, de ervaring der ouden in den wind slaan! Betreurt met mij, land- en stadgenooten! dit onder ons toenemend verschijnsel, dat meer dan eenig ander, onze toekomst kleedt in het rouwgewaad van den nacht. Uwe schuld ouders! die een voorbeeld hebt gegeven welks gevolgen gij nu moet bezuren. Uwe zelfverheffing, uw tegenstribbelen en schouderophalen over de uitspraken en lessen van hen die boven u gesteld zijn, als Regenten en Leeraren, ging hen voor. Nu verlangt gij eene uitzondering voor u zelven die uw eigen kind u niet meer kan toestaan. Ach! wanneer zal het worden ingezien? — God geve eer te spade is, ook voor ons tijdelijk welzijn! — dat

betweterij iets anders is dan wijsheid, en dat geen onderzoek baten kan dengenen die niet nederig en kinderlijk gelooft. —

„Geen geloof zonder te zien.” De blinde dan? Ja hij... Maar zoo eens de zoogenaamde ongeloovigen, blinden waren, blinden voor de geschiedenis achter u, die gij van menschen hebt; blinden voor de geschiedenis om u, welker bijzonderheden gij uit uwe dagelijksche nieuwsbladen aanneemt op menschelijk gezag; blinden bovenal voor de geschiedenis vóór u, dat gesloten boek dat niet dan door den geest van het apostolisch getuigenis, wordt ontzegeld. Gij zoudt weigeren als kinderen te gelooven en dat nog wel om wijs te heeten. — „Maar wat voor mij onbegrijpelijk is kan ik toch niet bevatten.” Houdt gij het dan waarlijk daarvoor dat gij het voor u nog ondergrondelijke eerst zoudt moeten doorgronden om het te kunnen gelooven? Ach dan zoudt gij niets voor waar en zeker kunnen aannemen, want wij begrijpen zeer weinig en juist daarom omdat wij bijna niets begrijpen, moeten wij veel gelooven. „Maar mijne bezwaren” Laat ze rusten en zij zullen ligter worden. Gelooft intusschen wat zich aan uw verstand en hart opdringt, en bovenal het blijkbaar heerlijke en goddelijke van het door de Apostelen gepredikte Evangelie. Toetst uwe bedenkingen aan den schat zijner boven alle bedenking verhevene waarheden. Wordt niet moede dezen schat biddend te onderzoeken en u toe te eigenen; tot ook gij zult inzien dat hij meer bevat dan wat ooit in de gedachten eens menschen, en veel minder in die van de uit zich zelven eenvoudige Apostelen, zou zijn opgekomen. En weest nu reeds verzekerd dat dan weldra de laatste uwer bedenkingen zal wegkrimpen voor de blijde er-

varing dat gij evenzeer genoopt en gedrongen zijt als zedelijk verpligt, om even gelijk alle wijzen en alle edelen van alle tijden, zulke waarheden en zulke mannen met vertrouwen te gelooven.-- „Maar wie waarborgt mij volkomene zekerheid?" Die waarborg hebben de apostolische getuigen niet, zelfs hun beroep op den heiligen Geest door wien zij in de geheele waarheid geleid werden geeft hem niet, omdat zij zelve het zijn die omtrent die leiding door God, in hunne eigene zaak getuigen. Daarom is er voor hen die de getuigenis der Apostelen geloovig hebben aangenomen, nog eene andere, die van God. Haar zoudt gij onmiddelijke verzekering kunnen noemen. „Deze" zegt de Apostel Johannes — en aller geloovigen bevinding is het amen op dit zijn woord — „deze is de getuigenis, dat ons God het eeuwige leven gegeven heeft, en dat leven is in zijnen Zoon. Die den Zoon heeft, heeft het leven." Zie die dat leven heeft, is geklommen tot het zelfstandig geloof, tot den bergtop waartoe wij allen langs den weg der apostolische getuigenis moeten en kunnen stijgen. Deze is de berg Nebo, van waar wij het beloofde land niet meer zoeken, en niet meer door anderen laten toezeggen of aanwijzen, van waar wij zelve het aanschouwen, als sprak eene stem uit den hemel: „dit is het land dat ik gezworen heb, zeggende, u en uwe geloovigen zal ik het geven." Dan zullen wij verkregen hebben wat de loochenaar van de apostolische getuigenis zoekt zonder het te kunnen vinden: zekerheid. Zekerheid welke menschen evenmin ontnemen kunnen als zij buiten staat zijn om ze te geven, de rots die niet wankelt. Dan bidden wij niet meer: „Heer versterk ons het geloof," maar dan danken wij hem die ons door den heiligen Geest heeft

bekrachtigd, en tarten den dood: „dood waar is uw prikkel, waar doodenrijk uwe overwinning?"

Op dien bergtop stonden de Apostelen; weshalve wij hunne getuigenis aannemen als eene boodschap uit het land werwaarts wij reizen; aan welker grenzen ik de gelukkigsten onzer zie genaderd. Grenzen? neen geen bergketen, geen Jordaan sneed u den weg af, Broeders en Zusters! al drukken uwe voeten nog de aarde, de hemel van weten en genieten is voor u geopend. Wie gij zijn moogt M. H.! zoekt dat voorregt. Maakt uwe roeping vast door uw hart te reinigen, want de reinen zullen God zien. Oefent uw geloof door deugd en uw deugd door geloof, naardien zonde en geloof niet kunnen gepaard zijn zoo min als duisternis en licht. Geloof en liefde zijn een, gelijk liefde en zaligheid vereenigd zijn. Zalig die gelooven. Och dat al het volk, des Heeren Profeten waren!

AMEN.

HERINNERING

VAN DE

APOSTOLISCHE LEER

OMTRENT

DE WARE CHRISTELIJKE EENIGHEID.

//

HERINNERING

VAN DE

APOSTOLISCHE LEER

OMTRENT

DE WARE
CHRISTELIJKE EENIGHEID,

UITGELOKT DOOR HET

ADRES AAN DE ALGEMEENE SYNODE DER NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK OVER DE FORMULIEREN, DE AKADEMISCHE OPLEIDING DER PREDIKANTEN, HET ONDERWIJS EN HET KERKBESTUUR.

EENE LEERREDE

OVER

EPHEZEN IV: 3-7.

UITGESPROKEN TE GRONINGEN DEN 29 MEI 1842,

DOOR

L. G. PAREAU,

AKADEMIE-PREDIKER.

TE GRONINGEN, BIJ

J. OOMKENS,

Akademie-drukker.

1842.

Terstond na het ontvangen van het op den titel genoemd Adres vond ik mij opgewekt tot het stellen en uitspreken der hier volgende rede. Immers gewoon zijnde geene godsdienstige gevoelens te voeden, die ik niet gaarne der Gemeente mijns Heeren mededeele, en hoogen prijs er op stellende, om wederkeerig in hare gemeenschap mijn hart te reinigen en te versterken, was het mij goed, nu dadelijk tot haar te spreken over de ware eenigheid der Christenen. Dat ik daarbij over de, naar uiterlijke Kerkelijke wetten te beoordeelen, regtmatigheid of onregtmatigheid der in dat Adres op nieuw geuite wenschen omtrent de Formulieren van eenigheid, zelfs met geen woord gesproken heb, zal, vertrouw ik, volkomen ge-

billijkt worden door allen, die het met mij voor ontheiliging van den predikstoel houden, wanneer men daar over menschelijke bepalingen spreekt, in plaats van alleen het Goddelijke Evangelie te prediken. Deze hoogst eenvoudige rede geef ik nu ter perse op aansporing van velen, wier oordeel ik op hoogen prijs pleeg te stellen, en naar wier gevoelen dit woord thans ook in wijderen kring aan eene door zeer velen gevoelde behoefte kan voldoen. Moge het, onder Gods zegen, medewerken ter bereiking van het doel, waarmede hetzelve is uitgesproken, namelijk, dat wij door geene voorbijgaande menschelijke meeningen ons laten slingeren en afleiden van dat ééne, dat de ware eenigheid der Christenen uitmaakt volgens het Goddelijk en eeuwig Evangelie!

LEERREDE

OVER

EPHEZEN IV: 3-7.

U BENAARSTIGENDE TE BEHOUDEN DE EENIGHEID DES GEESTES DOOR DEN BAND DES VREDES.

EEN LIGCHAAM IS HET, EN EEN GEEST, GELIJKERWIJS GIJ OOK GEROEPEN ZIJT TOT EENE HOPE UWER BEROEPINGE:

EEN HEERE, EEN GELOOVE, EEN DOOP:

EEN GOD EN VADER VAN ALLEN, DIE DAAR IS BOVEN ALLEN, EN DOOR ALLEN, EN IN U ALLEN.

MAAR ELK EEN VAN ONS IS DE GENADE GEGEVEN NAAR DE MATE DER GAVE VAN CHRISTUS.

Het is niet ongewoon, gelijk bijna in alle vorige eeuwen, zoo ook in onze dagen, te hooren klagen over verdeeldheid der Chris-

telijke Kerk, door welke zij gescheurd is in verschillende afdeelingen, die door leerstellingen zoowel als door wetten en eeredienst van elkander zijn gescheiden. En in het bijzonder zucht menig een over verschil van meeningen in eene en dezelfde afdeeling der Christelijke Gemeente, in onze Hervormde Kerk zelve. Zoodat wij van sommigen den wensch en van eenigen zelfs den eisch vernemen, dat de Hervormden door een' vasten band van leerstellingen en leervormen gedrongen zullen worden zich vereenigd te houden. Terwijl niet weinigen integendeel het duidelijk meenen in te zien, dat zulke voorslagen onuitvoerlijk zijn, en het daarvoor houden, dat de vrije geesten der menschen door geene uiterlijke banden kunnen gebonden, veelmin nog waarlijk kunnen vereenigd worden. — Het is hier de plaats niet en het zou ook weinig tot onze Christelijke stichting dienen, over het uiterlijk Kerkelijk regtmatige of onregtmatige van die wenschen en eischen te spreken. Wij blijven in onze heiligdommen steeds alleen bij hetgeen regtstreeks belangrijk is voor onze Christelijke godsvrucht. Maar zoo dringt dan ook mijn hart en mijne eigene behoefte mij, en het welzijn der Gemeente van CHRISTUS lokt

mij uit tot zulk eene godsdienstige overdenking, die allezins strekken kan ter onzer opbouwing in geest en waarheid.

Wij willen namelijk op eene oorspronkelijke en zuivere uitdrukking der Christelijke waarheid door eenen Apostel des Heeren het oog vestigen, om na te gaan, wat, ook bij veelvuldig verschil, de groote en belangrijke overeenstemming is van allen die in waarheid Christenen zijn. Of, met andere woorden, wij willen overdenken, welke, volgens de Apostolische leer, de ware eenigheid der Christelijke Gemeente zij. Letten wij daartoe in de voorgelezen woorden van den Apostel PAULUS *eerst* op den grondslag, en *dan* op den aard dier ware vereeniging, en *eindelijk* op des Christens streven, om die eenigheid te behouden en te bevorderen.

I.

Den grondslag der ware vereeniging van de Christelijke Gemeente geeft de Apostel te kennen van vs. 4b tot vs. 7. En hoofdzakelijk is hierin zijne voorstelling drieledig, namelijk deze: er is veelvuldige verscheidenheid der

Christenen, maar allen hebben éénen Heer, en allen hebben éénen God en Vader.

Er is veelvuldige verscheidenheid der Christenen; dit was den Apostel eene hoofdzaak bij de beschouwing van den grondslag der Christelijke eenigheid. »Elkeen onzer," zegt hij, dat is, uit vergelijking vooral van vs. 16, aan elk van ons, die in waarheid leden van CHRISTUS Gemeente zijn, »elk onzer is de genade gegeven naar de mate der gave van CHRISTUS." Genade of genadegift (*) noemt hij de geestesgaven, die elk der Christenen bijzonder eigen zijn, omdat zij uit genade van God door CHRISTUS ons zijn geschonken. Die bijzondere gaven nu zijn zeer verscheiden, naarmate de wijsheid van CHRISTUS, den gever, heeft goed geacht aan elk zijne verschillende gave te schenken. En bij die verscheidenheid, M. G.! dacht de Apostel, vooral blijkens Rom. XII en 1 Cor. XII, zoowel aan verschillende gaven des verstands en der rede, als ook aan verscheidenheid van gemoed en harte. Zoo was, bij voorbeeld, de geest des eenen bijzonder begiftigd

(*) Vergel. Rom. XII: 6.

met diepzinnige wijsheid, die des anderen uitmuntende in heldere kennis, terwijl wederom een ander begaafd was met geestvolle, prophetische welsprekendheid. Maar zoo ook was het hart des eenen bijzonder geschikt om in het leeren en opvoeden, dat eens anderen, om in het vertroosten van lijdenden, en wederom dat eens anderen, om in het helpen van armen en behoeftigen te werken en gelukkig te slagen. Zoo was er dus, volgens den Apostel, en zoo is er verscheidenheid en veelvuldig verschil van voorstellingen en denkbeelden zoowel, als ook van Christelijke werkzaamheden in de Gemeente. — Maar wel verre, dat, volgens PAULUS, deze verscheidenheid de ware Christelijke eenheid zou wegnemen of verhinderen, vermeldt hij dezelve integendeel hier en elders steeds, als mede den grondslag dier ware eenheid uitmakende. Want die Christelijke eenheid was den Apostel geene doodsche eenzelvigheid en eentoonigheid, maar eene levende overeenstemming en echte harmonie, die de eenheid is in de grootste verscheidenheid zelve.

De tweede hoofdzaak, bij de beschouwing van den grondslag der Christelijke eenheid, is deze: »Eén Heer is het." JEZUS CHRISTUS,

Gods Zoon is de eene en eenige Heer, die allen leidt op den weg des levens en aller geest en harte bestuurt en regeert. Die Heer is Hij, en — want dit is het blijkbaar, wat de Apostel bedoelt — als die Heer wordt hij ook van allen, die in waarheid de zijnen zijn, erkend, geëerbiedigd, gevolgd en vrijwillig en gaarne gediend. — Vraagt Gij, hoe allen daartoe gebragt, en hoe zij daartoe werkelijk gekomen zijn, en hoe dit van allen aan allen openbaar is geworden? Paulus zegt het ons, en wij weten het: wij zijn daartoe allen gebragt op dezelfde wijze, »geroepen tot ééne hope onzer roeping," namelijk door het Evangelie, de blijde boodschap die ons het ware heil deed hopen. Wij zijn allen daartoe gekomen door ééne en dezelfde gezindheid, »door één geloof," door een redelijk en hartelijk geloof, waardoor wij ons met geest en gemoed geheel aan dien eenen Leidsman en Heer toevertrouwen en overgeven. En de openbaarmaking daarvan geschiedt door »éénen doop," die in Paulus tijd doorgaans met plegtige belijdenis des geloofs in Christus gepaard ging; door éénen doop dus en door ééne plegtige belijdenis wordt het van allen aan allen openbaar; en — dit kunnen wij in den geest van

PAULUS, elders uitgedrukt (*), er bijvoegen — door de viering van het ééne avondmaal des Heeren wordt het door allen telkens openlijk bevestigd, dat zij zamen in de reine en heilige dienst van dien éénen Heer willen leven.

Door dien éénen Heer nu worden ook allen gebragt tot éénen God. Dit is de derde hoofdzaak in hetgeen den grondslag van de Christelijke vereeniging uitmaakt. »Eén God is er en Vader van allen." God, de eenige, waarachtige God, is ons aller God en Vader in den hemel, die met vergevende, vaderlijke, Goddelijke liefde alle geloovigen als zijne kinderen bemint, verlicht, heiligt en zaligt door zijnen Zoon. En gelijk Hij die Vader is, zoo wordt Hij ook van allen, die ware leden van CHRISTUS Gemeente zijn, als hun en aller God en Vader erkend, geëerbiedigd en met kinderlijke liefde bemind. Zoo is God het, die »boven allen," de boven allen verhevene, eerste oorzaak is van ons aller heil door zijnen Zoon. Zoo is God het, die ook werkt »door allen," God, die door al de leden der Gemeente werkt tot hunne onderlinge opleiding, vertroosting, heiliging en volmaking. En zoo is

(*) Zie 1 Corinth. XII: 13, verg. X: 16, 17.

God ook zijn ons allen." Gods zin en wil, Gods geest bezielt ons, leeft in ons, bestuurt in ons hoe langer hoe meer al ons begeeren en willen; één God en Vader leeft en heerscht in ons aller harte.

Heerlijke grondslag onzer Christelijke vereeniging, M. G. B. en Z.! Hoe overeenkomstig met onze menschelijke natuur is zij, en hoe geschikt een grondslag en steun voor ware en innige vereeniging!

Ja wel overeenkomstig met onze menschelijke natuur is deze grondslag van vereeniging! Indien er tot die vereeniging volstrekt vereischt werd eenvormigheid in alle voorstellingen, overeenkomst in alle denkbeelden en handelwijzen; dan zou die Christelijke vereeniging geheel onmogelijk zijn; — of wij menschen zouden moeten ophouden verschillende menschen te zijn, die elk onzen bijzonderen aanleg, onze eigene vatbaarheid, onze verscheidene gaven van verstand en harte hebben. Indien wij zulk eene eenvormigheid voor het doel van JEZUS CHRISTUS moesten houden; dan zouden wij moeten denken, dat Hij de menschelijke

natuur en menschelijke maatschappij niet gekend had, en zich een doel had voorgesteld, dat onder menschen onuitvoerlijk is. Maar neen, zoodanig was het doel van dien hoogstwijzen Zoon van God niet. Hij zelf verklaarde het anders (*). Dit was zijn doel, dat allen eensgezind met Hem en, door Hem, één van zin en wil met den Vader zijn zouden, en door die eenheid van zin en geest zamen vereenigd. Ja, wij mogen er wel bijvoegen: indien God zulk eene eenvormigheid van allen in de Gemeente zijnes Zoons gewild had, dan zou God ons anders moeten geschapen hebben, of nu geen verschil van aanleg en gaven meer in de menschelijke maatschappij moeten dulden. Maar dat kan de Alwijze niet. God, die in zijne geheele schepping, in planten en dieren zelfs, de grootste en schoonste verscheidenheid heeft daargesteld, wil ook dat de wereld der geesten, dat de menschelijke maatschappij, en in het bijzonder de Gemeente van CHRISTUS door de grootste verscheidenheid zelve het rijkste en heerlijkste geheel oplevere. God wil het, dat de grootste verscheidenheid van verstand en gemoed plaats hebbe bij die allen, die

(*) Joh. XVII: 21, 23.

vereenigd zijn in beginselen des harten, door het geloof in éénen Heer en door de liefde voor éénen God en Vader van allen.

En hoe geschikt een grondslag en steun is nu dit niet voor ware en innige vereeniging! Gaat het niet in onze menschelijke betrekkingen even zoo? Is niet gemeenschappelijke opleiding in ééne school veelal een band van vereeniging? Is niet eenheid van zin en doel de bron der innigste vriendschap? Is het niet de gemeenschappelijke liefde voor dezelfde opvoeders, is het niet dezelfde liefde voor éénen vader en ééne beminde moeder, die de zamen opgevoede kinderen, de broeders en zusters ten naauwste verbindt? — Broeders en Zusters in den Heer JEZUS CHRISTUS! zijn wij niet door Hem ééner opleiding en hoogste opvoeding deelachtig? Hebben wij niet één doel, éénen zin, om voor Hem, ons aller eenigen Heer, te leven? Dragen wij allen niet ééne en dezelfde liefde in het hart voor dien éénen Leidsman en voor den éénen Vader van allen? En zou dit dan niet ons allen, zoovelen wij in waarheid Christenen zijn, dringen en aansporen, om, ook bij alle verschil van meeningen en uiterlijke vormen, met allen die God en CHRISTUS liefhebben ons te vereenigen?

II.

Wij willen nu verder onzen Apostel volgen en trachten ten tweede ook den aard van de ware vereeniging der Christelijke Gemeente in te zien.

Dien aard van de ware eenheid der Gemeente geeft PAULUS te kennen, als hij zegt: »Gij zijt één ligchaam en één geest." De Gemeente van CHRISTUS is één ligchaam, bezield door éénen geest. Dit is hare vereeniging. Eene voorstelling, die, gelijk zij hier gevonden wordt, zoo in de reeds genoemde plaatsen van de Brieven aan de Romeinen en Corinthiërs nog meer wordt ontwikkeld.

»Het is één ligchaam." — Het is niet één lid, het zijn ook niet vele, van elkander onafhankelijke en elkander geheel gelijke deelen. Het zijn zeer vele leden, die met de grootste verscheidenheid, met de verschillendste krachten, met de meest uiteenloopende strekking en werkingen, zamen tot één groot doel leven, één groot geheel uitmaken, en wel een levend geheel, een levend ligchaam. In ons menschelijk ligchaam hebben oog en oor, hand en voet en al de leden geenszins dezelfde krachten, noch dezelfde bestemming en werking.

Zij verschillen in vermogen en bijzondere bedoeling en werking. En juist aldus zijn zij met de hoogste wijsheid door den Schepper gevormd, opdat het ééne lid het andere ter hulpe komen en dienen zou, en allen zamen, maar elk op zijne wijze, de gezondheid, kracht en volmaking des geheelen ligchaams zouden bevorderen. Zoo is het met de verscheidene leden des éénen ligchaams, waarvan CHRISTUS het Hoofd is. Elk, naar zijnen aard en naar de bedoeling die God met hem heeft, elk heeft zijne bijzondere krachten, die tot eigenaardig verschillende werking leiden. Allen hebben behoefte aan elkander. Één lid kan zonder de anderen niets. Maar allen zamen vermogen alle dingen door CHRISTUS, die hun kracht geeft. Allen, met elkander vereenigd en door elkaêr geholpen, werken samen de ware gezondheid, den gelukkigen wasdom, de echte volmaking der Gemeente uit, die een levend geheel, een levend ligchaam is.

»En het is één geest." — In het menschelijk ligchaam met al zijne verschillende leden leeft één geest, één hooger levensbeginsel, dat den eersten en voornaamsten zetel zijner werkzaamheid heeft in het hoogste en edelste deel,

in het hoofd, maar van daar uit zich levend en krachtig en werkzaam betoont in al de leden. Dat ééne levensbeginsel bezielt en bestuurt al de leden tot welzijn des geheelen ligchaams. Zoo ook in de Gemeente van CHRISTUS. Boven allen is de geest der waarheid en der liefde in CHRISTUS, die het Hoofd is. Maar, van Hem uitgaande en door zijnen bestendigen invloed, is dat beginsel, dat CHRISTUS bezielt en bestuurt, ook het levensbeginsel van allen, die ware leden zijner Gemeente zijn, omdat die allen, door het geloof, dat beginsel van CHRISTUS in zich laten werken en hetzelve gaarne volgen. Die geest en zin en wil van CHRISTUS leeft in hen, beheerscht hen en bestuurt hen. Dat, wat CHRISTUS geest en leven is, is ook hun aller lust en hun aller leven. En die geest van Gods Zoon is de geest van God zelven, de geest van den Vader, die daar is boven allen, en die zijnen geest aan den Zoon gegeven heeft, opdat die zelfde geest door Hem in allen zou leven, allen bezielen en besturen, en allen zou leeren leven en werken tot heil des geheelen ligchaams van CHRISTUS Gemeente.

Zoo spreekt de Apostel. En zou deze Apostolische voorstelling van den aard der Christelijke vereeniging niet de ware, de eenige ware zijn, M. G.? Wij allen, zoo velen wij in waarheid éénen Heer en Zaligmaker aanhangen, willen wij ook niet één geest zijn met Hem? Wij allen, zoovelen wij waarlijk den éénen God en Vader van allen beminnen, zoeken wij ook niet eensgezind en eenswillend te worden met dezen onzen Vader in de hemelen? Wat verschil er dan ook is, of zijn kan, in denkwijze en bekwaamheid, in inzigten en werkzaamheden, het voornaamste, het eigenlijk wezen van ons wezen, het leven van ons leven is dan één. Er is éène geestesrigting in allen. Aller zin en lust en wil, aller leven is het, voor hetgeen waarlijk goed en heilig en goddelijk is werkzaam te zijn, tot eere van CHRISTUS en tot heerlijkheid van God den Vader. Geene gave, noch bekwaamheid, hoe uitstekend en schitterend ook, mag iemand ooit aanzien als voor hem zelven en alleen ten zijnen nutte of tot zijne eere slechts hem gegeven. Geene gave noch geschiktheid, hoe gering die ook schijne en hoe zeer die ook in het verborgen schuile, mag

door iemand onzer gering geacht of ongebruikt gelaten worden, of als het ware worden begraven. Neen, alle gaven moeten door den éénen geest, die uit God is, opgewekt en verlevendigd, bestuurd en geheiligd worden; alles moet Gode en CHRISTUS toegewijd worden, ter bevordering van al wat waarlijk schoon en goed, heilig en goddelijk is, en alzoo ter volmaking der Gemeente. — Zoo zal dan ook juist het verschil der leden hen te naauwer vereenigen, als die aan elkander behoefte hebben. De wijsheid des eenen steunt op hetgeen de ander uit het verborgen heeft aan 't licht gebragt. De kennis des eenen, wordt door de welsprekendheid of ook door de poëzij des anderen ten algemeene nutte aangewend. De een licht den anderen voor, de een troost en helpt den ander. De kracht des eenen komt des anderen zwakheid ter hulpe. De ijver des eenen vuurt den anderen aan. Ja zelfs de strijd van meeningen en inzigten moet steeds dienen, om de waarheid des te ijveriger te onderzoeken en des te helderder aan het licht te brengen; opdat al meer en meer allen leven in de waarheid en geheiligd worden in waarheid, en dus het ééne ligchaam der Gemeente steeds meer opwasse en volmaakt worde in den geest van

ons aller éénen Heer, en van den éénen God en Vader van allen.

III.

Laat ons dan nu ook, M. G.! ons allen, zoo velen wij Christenen zijn willen, de Apostolische vermaning gehoor geven, en streven, om de ware eenigheid te behouden en te bevorderen. — »Benaarstigt U," streeft er ijverig naar, zegt PAULUS, »om te behouden de eenigheid des geestes, door den band des vredes!"

Die vermaning was in PAULUS tijd noodig. Sommigen waren uit het Jodendom, anderen uit het Heidendom tot de Gemeente van CHRISTUS overgegaan, en hadden alzoo hunne verschillende vroegere denkwijze nog gedeeltelijk in het Christendom overgebragt. De voormalige Joden waren nog zeer gezet op de letter hunner wet, en wilden zelfs de Christenen uit de Heidenen wel mede aan hunne wet en letter binden. De voormalige Heidenen verhieven zich op hunne vrijheid, en zouden wel de Christenen uit de Joden hebben willen dwingen, om hunne vrijere denkwijze te volgen. Kwam daarbij dan nog, dat sommigen door meer

schitterende gaven of algemeen geëerde werkzaamheid uitmuntten; ach! dan slopen er zoo ligt trotschheid en zelfverheffing ter eener, stijfzinnigheid en benijding ter anderer zijde binnen in de harten, en verdreven daaruit de onderlinge liefde. En, helaas! waar de liefde verdween, daar was niet alleen verschil van meening en vreedzame wedstrijd, die met de eenigheid des geestes allezins bestaanbaar is; maar daar kwamen ook eigenzinnigheid, wederzijdsche veroordeeling, drift, hatelijkheid, twist en verdeeldheid der harten te voorschijn, en deze zijn de geslagene vijanden van alle ware vereeniging.

En is er niet nog wel trotsche verheffing op verkregene inzigten of vermeende kundigheden, zoowel als benijding van anderer geestvolle werkzaamheid? Zijn er niet nog wel, die, in plaats van zich vrijelijk aan den levenden geest van CHRISTUS zelven te houden, zich slaafsch binden aan eene doode letter van menschelijke voorschriften, en die ook hen, welke de vrijheid des geestes voorstaan, wel in die zelfde banden zouden willen knellen? Maar zijn er niet ook, die op hunne verkregene vrijheid zich hoog verheffen, en alzoo in gevaar zijn, om den anders-denkenden broeder ook liefde-

loos te veroordeelen, ja die dwaas genoeg zouden kunnen wezen, om hem te willen dwingen tot vrijheid? Is het niet nog bij verschillenden het gebrek aan liefde, dat eigenlijk de eenigheid des geestes belemmert en soms dreigt te verstikken?

Niet alzoo, M. B. en Z.! wij moeten er ijverig naar streven, om te behouden en te bevorderen de eenigheid des geestes door den band des vredes.

Daarnaar streven moeten wij, het moet onze ernstige toeleg, onze naauwgezette en ijverige wil en poging zijn; wij zelve moeten er ons op »benaarstigen." Dit is onze heilige pligt, zoowel als onze heerlijke bestemming. God is het, die door CHRISTUS er ons toe roept, en er ons zelf steeds meer toe leiden en vormen wil.

Maar dan ook moet ons streven dit zijn: dat wij behouden en bevorderen de ware eenigheid, »de eenigheid des geestes." Niet in eenvormigheid eener doode letter, of eeniger menschelijke bepalingen bestaat de ware vereeniging der verschillende leden van de Goddelijke Gemeente des Heeren. Neen, maar in vrije overeenstemming van éénen levenden en heiligen geest. En, o M. G.! indien maar wij en allen

den éénen Heer en Zaligmaker waarachtig beminnen, indien maar allen en wij zelve den éénen God en Vader waarlijk liefhebben, dan zal ook meer en meer één geest ons allen bezielen. Daarop komt het bovenal aan. Zonder die liefde voor den eenen God en Zaligmaker, die de geesten vereenigt, wat is dan alle uiterlijke vereeniging? Wat anders, bid ik u, dan of eene gehuichelde vertooning, of een ijdele schijn en doode vorm zonder wezen of leven? Maar zoo wij ons vereenigen in liefde voor den eenen Heer en den eenen Vader in den hemel, dan zullen wij in geest en in waarheid vereenigd zijn.

Zoo dan moeten wij streven naar ware eenigheid des geestes. En dit moeten wij doen „door den band des vredes!” Doch welke is die band des vredes, die band, die allen dringt tot vrede en in vrede zamen verbindt? Welke is toch die verwonderlijke kracht, die vrije en van elkander verschillende wezens in vrede en eensgezindheid kan vereenigen? Welke die band, die geesten en harten bindt? — Die band, PAULUS had denzelven even te voren genoemd, en wij weten het, M. G.! de eenige band, die geesten en harten binden kan, is — de liefde. — Alle andere uiterlijke banden, zij kunnen tot uiterlijke handelingen, tot uitwendige verbind-

tenissen vereenigen. Maar wie bepreeft, door deselve innerlijk de vrije ontwikkeling des geestes of de vrijheid des gewetens te binden; hij doet een ijdel werk! Vroeg of laat scheuren die banden van zelve uit een, of zij worden van een gereten. Neen, erger nog, dezulken doen een schadelijk werk! Want zij belemmeren de vrije kracht des geestes, die uit God is. Of zoo deze zich niet laat belemmeren, dan wordt er door hunne schuld strijd en verdeeldheid veroorzaakt, in plaats van den vrede. Meent, iemand dat ik te veel zegge? Die hoore dan, wat reeds eene halve eeuw geleden in Nederland door eenen nu zaligen leeraar gezegd is, die wegens zijne gematigde wijsheid en innige godsvrucht met den naam genoemd werd van Vader-Hinlópen. »Al zulke uitwendige en vleeschlijke middelen," zegt hij, »kunnen geene inwendige vereeniging van gevoelen en liefde voortbrengen, en vermeerderen in tegendeel de scheuringen en verwarringen. Denken wij de geschiedenis der Christenen na, wij vinden tot onze diepe smart, dat gewetensdwang, vervolging van elkander, vermenigvuldiging van scheuringen, van martelaren, en verhindering van den vrijen loop van onderzoek en vordering in de erkentenis der waar-

heid, de treurige gevolgen van het in het werkstellen van dergelijke middelen geweest zijn (*)." — Voorwaar M. B. en Z.! liefde, liefde is de eenige band, die geesten en harten verbindt. Laat ons dan door de liefde trachten, nederig te zijn in ons zelve, jegens anderen zachtmoedig en verdraagzaam. Door de liefde zoeken, zelve vrede te stichten en anderen ter verzoening uit te lokken. Ja ook, laat ons en allen door de liefde de waarheid ijverig nasporen, bescheiden mededeelen en kloekmoedig voorstaan; vast geloovende, dat, welke dwalingen ook voor eenen tijd mogen plaats grijpen, al meer en meer de Goddelijke waarheid zal zegepralen.

God geve, dat alzoo wij en allen die den naam van CHRISTUS dragen, met ons de ware verlichting, den waarachtigen vrede, en de steeds voortgaande volmaking van de Gemeente des Heeren voorstaan en bevorderen!

(*) Zie *Vervolg der Overdenkingen van* JAKOBUS HINLÓPEN, *Predikant te Utrecht.* Utr. 1790. bladz. 175 volg.

Voorzang	Evang.	Gez.	99:	1, 3.
Tusschenzang . . .	»	»	69:	1.
Tweede Tusschenz.	»	»	69:	4, 6.
Nazang	Psalm	133:	3.	

/12

LUTHER'S STERFDAG,

DOOR EENEN

HERVORMDEN LEERAAR

MET ZIJNE

GEMEENTE

GODSDIENSTIG HERDACHT.

[Mensinga, Johannes Aletta Marinus]

TE *AMSTERDAM*, BIJ
JOHs. VAN DER HEY EN ZOON.
1846.

Solch ein Mann gehört nicht einer Parthey an, sondern dem deutschen Volke und der Christenheit.

HASE.

Kirchengeschichte 5te *Auflage. Seite* 385.

VOORREDE.

Het eenig oogmerk, waarmede deze Leerrede in het licht wordt gegeven, is, opdat zij onder de gedenkschriften van het derde eeuwgetij van LUTHER'*s dood eene proeve zij, hoe die dag ook door Nederlandsche* Hervormde *Gemeenten Godsdienstig is herdacht geworden. Moge zij, als zoodanig, een plaatsje hebben naast de feestredenen, door Luthersche Leeraren uitgesproken.*

Moge in Duitschland *die gedenkdag met bazuinen en optogten en fakkels gevierd zijn, hij werd hier in nederige stilte, in menige dorpskerk, min feestelijk, maar even zoo vruchtbaar misschien, gevierd.*

Het feestelijke liet zich, om meer dan ééne reden, nergens anders dan in de Leerrede zelve aanbrengen. De uitgesproken gebeden kan ik mij niet genoeg herinneren, om ze op het papier te brengen.

Indien het opstel, wat de homiletische waarde aangaat, eenvoudig en duidelijk, en tevens stichtelijk genoeg geweest is, geschikt voor eene Landgemeente, die op eenen tamelijken trap van Godsdienstige kennis staat, dan zal het van dien kant den hoogsten lof bereikt hebben.

Zonder naam, wat ik wel gewenscht had, dit stuk uit te geven, zou den drukker misschien niet voordeelig geweest zijn. Anonyme leerredenen zijn zoo weinig gewild, als ze weinig voorkomen.

Moet ik dan mijnen naam er onder zetten, dan moet ik er tevens bijvoegen, dat deze Leerrede niet *is eene voldoening aan den wensch van sommige mijner vrienden, om nog eens tot hunne stichting een bundeltje uit te geven. Ik vrees, dat daar te veel persoonlijke toegenegenheid de oorzaak van is. Ik durf het bovendien nog niet doen. Misschien later, als deze en gene letterarbeid afgewerkt is, en ik minder gevaar loop om van veelschrijverij beticht te worden.*

Sijbecarspel,
Maart 1846.

J. A. M. MENSINGA.

Tekst: *Hebreën* XIII: 7.

» Gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben, (en) volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst (hunner) wandeling."

Het was in de Christelijke Kerk van ouds de gewoonte, dat men op de verjaardagen van het afsterven der martelaren, die hun bloed voor het geloof hadden gestort, met elkander Godsdienstig bijeenkwam, zoo mogelijk bij hunne graven. Alsdan werd het verhaal van hun Christelijk leven en sterven gelezen, men dankte God voor het goede voorbeeld, door hen gegeven, en vóór de verheerlijking van den Naam van CHRISTUS, en wekte elkander op tot navolging, ook van hunnen geloofsdood, indien men er toe geroepen werd. Van deze gewoonte zijn later de zoo veelvuldige feestdagen, welke de Roomsche en de Grieksche Kerk beide gewoon zijn te vieren, afgekomen. Hoewel zij derhalve aanleiding of oorzaak geworden is van een zwaar misbruik, dat later in de Protestantsche Kerk heeft moeten afgeschaft worden, zoo willen wij ze toch niet onbepaald afkeuren; vooral niet in die eeuwen den eerbied en de dankbaarheid misprijzen, welke de Kerk

haren bloedgetuigen toedroeg, evenzoo min als het jaarlijks herdenken van hunnen dood. Er lag in het algemeen in die gedenkdagen toch ook veel goeds. Ze gaven ongezocht aanleiding om veel goeds te zeggen en te onderwijzen. Hoe gaarne zoude ik ook, het behoeft dan niet elk jaar te wezen, eens eenen dag toewijden aan de gedachtenis van elk der Evangelisten en der Apostelen, om u hunne geschiedenis en hunne verdiensten te verhalen.

Hoe gaarne zou ik, al was het ook niet altijd op den 7 November, met dankzegging gedachtig wezen aan WILLEBRORD, den vromen Apostel, aan wien onze voorouders hier te lande de kennis van CHRISTUS te danken hadden. Hoe gaarne zou ik, indien er in de oude boeken aanteekening van bestond, met u herdenken den eersten dag, dat in onze Gemeente weder het zuiver Evangelie werd gepredikt, de eerste maal, dat hier in deze kerk uwe voorvaderen het Nachtmaal des Heeren met brood en beker, naar de oorspronkelijke instelling, gevierd hebben.

Nu, zoo hebben wij in deze week ook eene gedachtenis van eenen sterfdag, dien ik niet gaarne ongevierd en onherdacht wilde laten voorbijgaan. In ons Vaderland zullen misschien niet allen er aan gedachtig wezen, maar in *Duitschland*, *Zweden* en *Denemarken* zeer zeker algemeen alle de Protestantsche Kerken. Het is, namelijk, aanstaanden Woensdag drie honderd jaren geleden, dat, op den 18 Februarij des jaars 1546, te *Eisleben* overleden is — de zalige Godsman, Dr. MAARTEN LUTHER.

Zouden we die gedachtenis laten voorbijgaan? Eenen man, die zóó zeer onze voorganger geweest is, en op wien wij in zóó dubbelen nadruk het woord des Apos-

tels mogen toepassen, dat ik u voorlas? En, ofschoon wij dit Bijbelsch woord ditmaal niet anders dan tot spreuk kunnen gebruiken, zoo willen wij er toch, wat den geest en den zin onzer gedachtenisrede aangaat, ons geheel door laten leiden. Ze zal er te Christelijker en stichtelijker door worden.

MAARTEN LUTHER, mijne Hoorders! behoort onder die mannen, omtrent wier geschiedenis en verdiensten wij billijk bij allen, die den naam van Protestantsche Christenen dragen, eenige kennis mogen onderstellen. Ook bij u, weet ik, is het bekend, dat hij, een eenvoudig monnik, door den Heer geroepen, geleid en bekwaam gemaakt werd tot de hervorming van de Christelijke Kerk, die te zijnen tijde aan een zoo ontzettend diep, schier ongeneeslijk verderf in geloof en in zeden leed. Ik weet het, dat gij de weldaden dier hervorming kent en op hare waarde weet te schatten, dat gij onze geloofsvrijheid waardeert, die eene vrucht was van den geest door zijne reformatie hier te lande opgewekt. Immers in het jaar 1520, dat is dus drie jaren nadat LUTHER openlijk met zijne hervorming begonnen was, hadden zijne gevoelens hier te lande reeds menigte van aanhangers; in 1522 werden er te *Brussel* twee monniken, HENDRIK VOES en JAN ESCH, onze twee eerste geloofsmartelaren, verbrand wegens »Luthersche ketterij"; hun boezemvriend, HENDRIK VAN ZUTPHEN, »wiens naam ons, Nederlanders, heilig is als die van een' der edelste geloofshelden," en die in 1524 den geloofsdood stierf, was almede door geenen anderen geest dan dien van LUTHER bezield; en voorzeker, wanneer de reformatie hier zoo dadelijk wortel had kunnen schieten, als in *Saksen*, en niet door de burgerlijke overheid ware tegengehouden geworden, gedu-

rende vijftig jaren, dan waren wij thans Luthersch in plaats van Gereformeerd of Calvinist. Ge weet meer nog, uit hetgeen gij dikwijls van mij gehoord hebt, dat, namelijk, het groote werk, waarmede LUTHER de Duitsche natie beweldadigde, zijne Bijbelovérzetting in de landtaal, ook hier bij ons aan het volk de bron der zuivere waarheid opende; dat die vertaling, gedurende meer dan honderd jaren, het geestelijke brood onzer voorvaderen geweest is, dat ze bij onze Kerk gebruikt is tot aan het jaar 1636, als wanneer onze eigene, zoogenaamde Staten-vertaling, die niet minder om de zuiverheid der Nederduitsche taal, als der overzetting, eene behoefte geworden was, haar verdrong. Wel mogen wij LUTHER in meer dan één opzigt onzen voorganger noemen.

Dat een en ander weet gij. De geschiedenis van LUTHER's werkvol leven, en de gevolgen daarvan, u in ééne leerrede ineen te dringen, zou een dor overzigt leveren, voor u weinig boeijend, weinig stichtelijk. Zijne geschiedenis is eene van die, welke men lezen en herhaalde malen lezen moet, om ze regt te bevatten en er vrucht van te hebben. Bovendien, wij hebben op den gedenkdag der Kerkhervorming dikwijls genoeg aanleiding, om zijne levensgeschiedenis van dezen of genen bijzonderen kant te bezien, of er deze of gene bijzonderheid uitvoeriger uit voor te stellen.

Ik heb iets anders voor. Iets, wat meer overeenkomt met de gewoonte der oude Kerk, die op de gedenkdagen harer heilige mannen vooral zich bij het verhaal van hun Godverheerlijkend afsterven bepaalde. Juist daartoe hebben wij ook aanleiding. Immers, het is de sterfdag van LUTHER, dien wij deze week gedenken. Wat ligt ons dan nader, dan om over LUTHER's afsterven te spreken.

Mijne Hoorders! Ik wilde dat, aan den éénen kant, vastschakelen aan zijn leven en zijne geschiedenis, aan den anderen kant, daarbij uwe Christelijke stichting niet vergeten. Die beide oogmerken hoop ik te bereiken door u, eerstelijk, LUTHER's laatste levensdagen en inzonderheid zijn zalig uiteinde voor te stellen; dat, ten tweede, in verband brengen met zijn leven, — en dan, verlangt gij ook iets voor uwe stichting, dat zal ik doen, door, op het voorbeeld der oude Kerk, vooreerst u op te wekken tot dankbaarheid aan den Heer der Gemeente, en ten tweede tot navolging van het groote voorbeeld, ons door zijnen dienstknecht nagelaten.

Ik roep dan vooreerst uwe gedachten in het voorjaar van het jaar onzes Heeren 1546, negen en twintig jaren nadat LUTHER, door het openlijk bekend maken zijner vijf en negentig stellingen tegen den aflaat, den eersten openbaren stap had gedaan, die zoo ver uitgestrekte, door hem zelven op verre na niet vooruitgeziene, gevolgen had gehad. Het was geworden, wat hij zelf naauwelijks had durven denken, eene hervorming van de zieke Kerk, waarvan hij het middelpunt en hoofd was geworden; eene hervorming, door hem en zijne vrienden, met Gods hulp, bewerkt, aan welke half *Duitschland* was toegevallen. De Wittenberger Hoogeschool was de zon geworden, van waar licht, vrijheid en waarheid over *Europa* straalden. Allerwege werd door allen, die het wel meenden met de Kerk en met het heil des volks, zijn naam met zegening genoemd. Hij beleefde, hij, de eenvoudige Augustijner monnik, de zoon van eenen geringen bergwerker, wat zoo weinige groote mannen bij hun leven gezien hebben, de vrucht van zijnen arbeid. En welke donkere stormen van Godsdienst-oorlog LUTHER ook voor *Duitsch-*

land vooruitzag, tot hiertoe had de Heer geholpen, boven bidden en boven denken: op Hem, in wiens kracht het groote werk begonnen was, of liever, die den eersten stoutmoedigen stap van LUTHER tot zulk een groot en gezegend werk had doen aanwassen, op Hem was ook voor de toekomst zijne hoop gevestigd.

Zoo was het van groote en zware beroeringen zwangere jaar 1546 aangebroken. Nog vóór echter de stormen des oorlogs losbraken, sloeg voor LUTHER het uur om van de wereld te scheiden en tot zijnen Heer te gaan. Zijne krachten waren sinds eenigen tijd zeer verminderd, zóó, dat hij zich somtijds in flaauwte van den predikstoel moest laten dragen. Hij besloot, het overschot zijner dagen in stille rust op het land te gaan doorbrengen. Bij zijne laatste voorlezing, als Hoogleeraar te *Wittenberg*, zeide hij: »Dat is nu mijn werk. God geve, dat anderen het na mij beter mogen maken. Ik kan niet meer. Ik ben zwak. Bidt God voor mij, dat Hij mij een gewenscht sterfbed verleene." Werkelijk verliet hij zijn geliefd *Wittenberg*; doch, het bleek al spoedig, dat zijne tegenwoordigheid er nog volstrekt noodzakelijk was, althans door allen begeerd werd. De Keurvorst, de Stads-Raad en de Hoogeschool verzochten hem dringend om terug te keeren. Ook dat had de man, die zóó vroeg afgewerkt was, schoon nog slechts drie en zestig jaren oud, voor de goede zaak en voor zijne vrienden over. Hij keerde terug, aanvaardde weder den voor hem zwaren post, doch met het verlangen, dat God zelf hem spoedig mogt afroepen en in zijn rijk opnemen. En die wensch, mijne Hoorders! werd vervuld.

Nog één laatste goed werk mogt hij verrigten. Onder de Graven van MANSFELD, een vorstelijk geslacht,

dat zijne bezittingen in de nabijheid van de Saksische had, op wier grondgebied hij geboren was, en dat ook reeds vroeg zijne hervorming had omhelsd, was een familietwist gerezen. Zóó hoog stond de achting voor den grijzen Hervormer, dat zij hem tot verzoener inriepen. Hij weigerde niet, waar hij eenen Christenpligt vervullen kon, en vertrok, midden in den winter, 23 Januarij, naar *Eisleben*, waar de Graven hem bescheiden hadden — *Eisleben*, juist de plaats, waar hij het levenslicht aanschouwde — vergezeld zijnde van zijne drie zonen en eenen ouden dienaar. Hij moet zich toen krank en zwak gevoeld hebben; immers hij schreef aan een' zijner vrienden: »Ik, oude, afgeleefde, moede, koude, en nu ook nog eenoogige man, hoopte nu toch een weinig rust te zullen genieten; maar ik word zoo overladen met schrijven, spreken, doen en handelen, alsof ik nooit iets gehandeld, geschreven, gesproken of gedaan had. Ik ben der wereld zat en zij mij; dus kunnen wij gemakkelijk van elkander scheiden, gelijk een gast, die zijne herberg verlaat. Daarom bid ik om een genadig sterfuur, en begeer nergens meer mede te doen te hebben." Hartelijk en feestelijk was zijne ontvangst in zijne geboortestad, waar de Graaf en de burgerij hem met liefde en eere ontvingen. Hij had het geluk, het opgenomen werk der liefde naar wensch te zien slagen. Op dringend aanzoek van allen, predikte hij, niettegenstaande zijne spoedig toenemende zwakheid en krankte, nog op onderscheidene achtereenvolgende Zondagen, het laatst op den 14 Februarij.

Hij gevoelde evenwel, dat het einde van zijne zoo moeijelijke aardsche loopbaan naderde, en de gedachte des doods vervulde gedurig zijne ziel. Op den laatsten

avond van zijn leven (het was op Woensdag den 17den) sprak hij onder het avondeten zeer veel met zijne vrienden over dood, eeuwigheid en wederzien, en zeide onder andere: — »Omdat wij dáár tot de waarachtige kennis en het beeld van God zullen vernieuwd worden, zoo zullen wij vader en moeder en elkander herkennen." Hoe de zorg voor de Gemeente hem tot het laatste toe bezig hield, zien wij, als hij, uit den slaap, die reeds onrustig was, als van eenen, in wiens aderen de dood reeds woelt, ontwakende, zijnen zonen en vrienden de hand drukte, en hen vermaande, God den Heer toch te bidden voor de zuivere Evangelieprediking. Nogmaals sliep hij voor eenen korten tijd in, doch de benaauwdheid op de borst deed hem spoedig ontwaken. Inmiddels waren vele personen, Geneesheeren, de Graaf, andere vrienden, en ook zijne lieve echtgenoot, die in allerijl van *Wittenberg* ontboden was, bij zijne legerstede gekomen; dezen zochten hem nog te troosten en op herstel te doen hopen, vooral omdat hij aan het zweeten geraakte, dat zij als een goed teeken beschouwden, ...

Luther had te veel ondervinding van siekbedden, om dat zweet niet te kennen, en schikte zich nu tot den dood, met dit navolgende, hartelijke gebed, waarin zijn geheele geloofsvertrouwen sprak, en dat u wel waardig zal zijn om het geheel te hooren: »o, Hemelsche Vader! Gij God en Vader van onzen Heer Jezus Christus! God aller vertroosting! ik dank u, dat gij mij uwen lieven Zoon Jezus Christus geopenbaard hebt, in wien ik geloof, dien ik beleden en bemind heb, dien de Paus en zijn goddelooze aanhang vervolgen en smaden. Ik bid U, Heer Jezus! laat mijne ziel bij U geborgen zijn. O, Hemelsche Vader! ofschoon ik dit

ligchaam moet verlaten en uit dit leven weggerukt worden, zoo weet ik toch zeker, dat ik eeuwig bij U zal blijven, en dat niemand mij uit Uwe hand kan rukken."

Dat was LUTHER's laatste gebed. Nog driemaal herhaalde hij, na de artsenij gebruikt te hebben, die men verlangde dat hij nog innemen zou, de betuiging van zijn vertrouwen, zeggende: »Vader! in uwe handen beveel ik mijnen geest. Heer! trouwe God! Gij zijt het, die mij verlost hebt." En toen hij dat voor de derdemaal gezegd had, strekte hij zich uit, en.... zijn gelaat begon te veranderen. Toen zagen allen, dat het sterven werd. Uit de boezemvrienden, die hem in al zijn werk getrouwelijk bijgestaan hadden, en hem nu ook in zijnen dood met bidden nabij waren, trad er een vooruit, JUSTUS JONAS, een der geliefdsten, boog zich naar zijn oor en vroeg hem, als tot laatsten troost: »Vader! wilt gij sterven in de Christelijke leer, zoo als gij die gepredikt hebt?" — »Ja!" antwoordde de stervende, met inspanning van krachten, opdat zoovelen, als mogelijk was, het nog hooren mogten — keerde zich om, en.... scheidde, zonder smart of pijn, van deze aarde, waar hij strijds genoeg gehad had, om eeuwig zalig bij zijnen Heer te zijn.

Dat zal aanstaanden Woensdag, 18 Februarij, 's nachts tusschen twee en drie ure, drie honderd jaren geleden zijn, dat de zalige Godsman LUTHER alzoo het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, oud zijnde twee en zestig jaren en honderd dagen.

Weest er aan gedachtig, en bidt God ook om zulk een uiteinde!

Ge wilt ook nog gaarne iets hooren van den indruk, dien zijn dood maakte, en van zijne ter aarde bestelling.... dewijl die zich als aansluit aan het tafereel van

zijnen dood, dewijl deze, al heeft ook de afgestorvene er niets van geweten, toch voor ons als ware het, het zegel is, dat de liefde der dankbare tijdgenooten aan zijn zalig afsterven gehangen heeft?

Begrijpen kunt gij het, dat het berigt van zijn afsterven algemeene droefheid verwekte, en oud en jong naar het sterfhuis stroomde, om den geëerbiedigden en geliefden doode voor het laatst te zien. Den volgenden dag werd het lijk naar de St. Andreas-kerk gebragt, waar LUTHER's straks reeds genoemde vriend eene gedenkrede hield, die ontzaggelijk diepen indruk maakte, en met snikken en tranen werd aangehoord. En den 20 Februarij werd het, op uitdrukkelijk verlangen van den Keurvorst van *Saksen*, naar *Wittenberg* overgebragt, begeleid door eene ontzettende menigte volks van alle standen en rangen, aan wier hoofd de Graaf van MANSFELD met zijn hof zelf zich bevond. Overal werden, waar de rouwstoet voorbijkwam, de klokken geluid, en toen dezelve *Wittenberg* naderde, kwam de Raad der stad, de Hoogeschool, de burgerij, de meesten door hunne vrouwen en dochteren vergezeld, het overschot te gemoet van den dierbare, dien zij nu acht en dertig jaren in hun midden bezeten hadden. Meer geweend, dan gezongen, werden de lijkliederen, die ze aanhieven, zeggen ons de ooggetuigen. En dáár werd eindelijk, op den 22 Februarij, onder aller tranen en gebeden, het stof des grooten mans, in de Slotkerk, aan de aarde toevertrouwd. Zijn vriend BUGENHAGEN hield de lijkpredikatie, over 1 *Thess.* IV: 13, 14: »Broeders! ik wil niet, dat gij onwetende zijt aangaande degenen, die ontslapen zijn," en wat daar verder volgt. — Nadat die geëindigd was, werd er nog eene toespraak in de Latijnsche taal gehouden,

door den trouwsten en waardsten zijner vrienden, die acht en twintig jaren zijn boezemvriend was geweest, hem steeds ter zijde had gestaan met raad en daad, zonder wien LUTHER veelligt nimmer de Hervorming hadde tot stand gebragt. Gij kent hem, het was de eerwaardige PHILIPPUS MELANTHON, die in hem eenen broeder in den geest verloor, naar wiens wederontmoeten hij verlangend bleef uitzien, veertien jaren lang, dat hij nog aan het groote werk voort bleef arbeiden.

Zoo ging LUTHER's stof ter aarde. Het ruste er zacht, tot aan den dag der opstanding. Het rust digt bij dien predikstoel, van welken hij zoovele duizenden den eenigen waren weg tot CHRISTUS en tot den hemel gewezen heeft. Eene koperen plaat dekt zijn graf, en daarop leest nog heden de reiziger, die *Wittenberg* bezoekt, deze woorden, niets meer dan deze woorden: »Dr. MAARTEN LUTHER." En, ze zijn genoeg. Wie ze leest, ontbloot het hoofd, en dankt God voor den zegen, door middel van dien man aan de Kerk geschonken, en het goede voorbeeld, door hem in leven en in sterven gegeven.

Tusschengezongen: *Gezang* CLXXXVII: 1, 7.

In leven en in sterven, ja, mijne Hoorders! die twee behoorden ook bij LUTHER bij elkander. Ik zeide u immers, dat het een tweede deel mijner rede zou zijn, die beiden naast elkander te plaatsen. Zulk een sterfbed kan alleen op een wel volbragt leven volgen. Ik bedoel daar niet mede, dat zijn afsterven, naar het ligchaam, zacht en kalm was; want dat is een voorregt, dat God, naar zijne ondoorgrondelijke wijsheid, zeer ongelijk uitdeelt; en, even gelijk, aan den éénen

kant, een gerust geweten de felste smarten verzacht, en martelaren zelfs in de vlammen Psalmen hebben gezongen, — zoo wordt, aan den anderen kant, ook het zachtste sterfbed vreeselijk en schrikverwekkend, wanneer een kwaad geweten de ziel op haar uiterste pijnigt, en haar de vlammen der hel, die zij zoo aanstonds zal ingaan, reeds vooraf doet gevoelen. Dat, neen, dat was het bij LUTHER niet. Indien iemand, dan had hij een leven geleid, dat naar den geest een zacht en zalig afsterven voorbereidde.

Laat mij u, niet zijn leven verhalen, want daaraan te denken zelfs laat mij de tijd niet toe — maar slechts u vier trekken uit zijn leven aanwijzen, vier, die voor ieder, wiens levensloop ze bezit, eenen zaligen uitgang verzekeren. Het zijn deze: 1°. zijn levenswandel was rein geweest; 2°. hij had gewerkt veel, zoo veel als hij kon; 3°. hij had aan ééne weldadige taak gewerkt; eene taak, waarbij, voor hem in het bijzonder, dit bijkwam, dat hij ze als afgedaan mogt beschouwen; eindelijk 4°. hij had de rust zijner ziel in JEZUS CHRISTUS gevonden. — Wie die vier heeft, sterft op rozen, al was het in de vlammen.

Rein van leven, ja, dat was hij, de zoo vaak door zijne tegenpartij gelasterde en miskende man. Zeker, hij had, gelijk ieder sterveling, en gelijk alle de heiligen, zijne gebreken. Een der voornaamste daarvan zegt men, dat zijne drift is geweest. Die drift, ze lag in zijn temperament, ze sprak uit zijne korte, gedrongen gestalte, uit den opslag van zijn vurig oog; — maar, om niet te zeggen, dat hij, zonder dat gemoedsgestel, nooit voor zulk een' Hervormer ware geschikt geweest, nooit die groote stappen had kunnen doen, nooit aan de spits had kunnen staan, — om dat niet

te zeggen, maar: hoe zeer was ook dat driftige karakter getemperd door den geest van CHRISTUS; hoe menigmaal heeft hij zich zachtmoedig betoond in die honderde van bittere gevallen en aanvallen, die hem overkwamen, meer dan misschien iemand onzer, die ten minste geen visschenbloed in de aderen heeft, betoonen zou.

Rondborstigheid, openheid van karakter, heilige gloed voor de waarheid, die spraken uit al zijne daden. — Baatzucht, er is geene ondeugd, van welke hij, getuigen zelfs zijne vijanden, méér vrij was, en er zijn trekken uit zijn leven, die ons hem van dien kant hoog doen achten. Eerzucht, heerschzucht, zeggen zijne vijanden.... ja, mijne Hoorderen! wie zal het bepalen, in zulke omstandigheden, en op zulk eene hoogte, als LUTHER was geplaatst, met zulk een driftig, voortvarend karakter, wie het bepalen, wáár het Goddelijke, de liefde en ijver voor de waarheid, bij hem eindigde wáár het menschelijke begon. — Eindelijk, wellust, zinnelijkheid, is ook eene ondeugd, waarvan hem zijne vijanden beschuldigen, zeggende, dat hij alleen om te kunnen trouwen de reformatie begonnen heeft. En al had hij het gedaan, mede om voor zich en zijne kloosterbroeders een huwelijk, eerlijk voor God en de menschen, te kunnen aangaan, en niet van vervloekte helsche lusten te branden in die kloosters, die te zijnen tijde de afschuwelijke scholen van allerlei ontucht waren — hij zou er ons niet te minder om zijn!

Maar, buiten dat, ze is gelogen, die beschuldiging. In LUTHER's hart ging geheel iets anders om, toen hij in zijn klooster, op zijn drie en twintigste jaar, door gemoedsangst eenen verschrikkelijken dood nabij was, een angst, die niet week enkel voor de zoete toonen der muzijk,

maar toen hij er eenen Bijbel vond, en JEZUS leerde kennen, den eenigen Zaligmaker. Ze is gelogen, die beschuldiging — want toen hij zijne vijf en negentig stellingen aanplakte, toen dacht hij aan geheel andere dingen, alleen aan de zielezaligheid zijner biechtkinderen, die door de schandelijke aflaten verdorven werden. Het was eerst acht jaren later, in 1525, dat hij, op dringenden raad van zijnen vader en vele vrienden, besloot, om, gelijk reeds meer andere geachte mannen vóór hem gedaan hadden, het voorbeeld te geven tot verbreking van die onzedelijkste aller Kerkelijke wetten, door PAULUS zelven aan den Duivel toegeschreven, door alle Christenen verfoeid, de wet, welke den leeraar het eerlijk huwelijk verbiedt, dat tot vermijding van hoererij is ingesteld. Tweeenveertig jaren was LUTHER oud, toen hij CATHARINA VAN BORA huwde, eerlijk en onbevlekt was zijn huwelijks bedde, en, dit is waarheid — want hebben zijne vijanden in dit opzigt andere zonden in hem gevonden, dan een huwelijk? — een huwelijk, door God gezegend met drie zonen en drie dochteren, van wie nog heden menigte van afstammelingen met regtmatig hooggevoel den naam huns stamvaders noemen; gezegend daarenboven met datgeen, wat de grootste huwelijkszegen is, met huiselijken vreê en eendragt, met trouwe en onverbroken echtelijke liefde, eene liefde gelouterd in voor- en tegenspoed, en geheiligd tot eenen band, waarvan de dood de voor den hemel bestemde draden versterkte, als hij er de aardsche van lossneed.

2°. LUTHER had veel gewerkt. En is er iets, dat een rustig sterfbed geeft, zoo is het dit, gearbeid te hebben zoolang het dag is. O, dat voel ik zelf; ik, die zes en dertig jaar van mijn leven, en bijna twaalf van

mijne Kerkedienst heb doorgebragt, en nog zoo weinig gedaan heb van hetgeen ik doen konde en moest; ik, die zoo laat begonnen ben, en met diepe schaamte zie op die mannen, wier ernstige en ingespannen arbeid op hun twintigste jaar reeds vruchten droeg. O! het moet zoet geweest zijn, zulk een terugblik op den volbragten arbeid, als die van LUTHER op zijn sterfbed. Ontzaggelijk is het wat hij gewerkt heeft, mijne Hoorders! als ik dat alles naga, wat hij, vooral sedert hij als Hervormer optrad, heeft verrigt, die duizende van bezigheden, aan de Hoogescholen, aan de lage, aan Kerken en Gemeenten, aan eeredienst, aan gewijden zang, aan prediken, aan verdedigen van de leer, aan Staatszaken en familiebetrekkingen, waar men hem, als aller vraagbaak, nog tot aan het einde van zijn leven, in betrok — en dan, hoe die man onder dat alles tijd wist te vinden voor een aantal Geschriften, die niet minder dan zeven honderd acht en zestig bedragen, en die, er mogen dan kleine onder zijn, toch zoo uitgebreid zijn, dat men rekent, dat een afschrijver, die gematigd dagelijks tien uren schreef, er een geheel menschenleven toe noodig zou hebben — als ik daaronder denk aan die Bijbelvertaling, waarvan een enkel woord of zinsnede hem dagen en weken zoekens kostte, en die overal de blijken draagt van met naauwkeurigheid en oplettendheid te zijn vervaardigd — dan vraag ik: hebben de dagen van dien man meer dan vier en twintig uren gehad? Heeft die man gezond van ligchaam en geest kunnen blijven, bij zulke overspanning?

Maar, ik zeg er bij, het is zoet en zalig, als de uurwijzer des levens twaalf wijst, op zulk eenen dag, waarvan de minuten en seconden zijn uitgewoekerd, terug te zien, zalig, zóó den aanvertrouwden schat

van tien talenten, met tien andere overgewonnene, met zich mede naar boven te nemen.

3°. 't Was eene weldadige taak, die hij gedurende zijn leven had mogen volbrengen. Weldadig, ja, dat was ze. Dat zien wij best, als wij vergelijken wat de Kerk vóór hem was, en wat ze bij zijn sterven was; wat ze daarna nog, ten gevolge van zijnen arbeid, geworden is. O! daar kunnen wij God niet genoeg voor danken. Al hadden 'er ook tien scheuringen moeten plaats hebben, van zulk eene Kerk moest men zich losscheuren, zóó diep gevallen en verbasterd, van het hoofd af tot de voetzolen toe, zoo zielloos, zoo verduisterd, zoo afgeweken van het fundament der waarheid — eene Kerk, aan welker verbetering binnen in haren boezem al twee honderd jaar, maar vruchteloos, gearbeid was.

Maar, wat heb ik u, Protestanten! het weldadige van de Kerkhervorming te schetsen, u, die uwe leer, uwe eerdienst, uwe Leeraren, uw kerkgebouw slechts hebt te vergelijken bij die van de Kerk, waarvan onze voorvaderen zijn uitgegaan, en die — houdt dit wel in het oog — zich sedert dien tijd, uit jaloerschheid of schaamte of waarom dan ook, aanmerkelijk verbeterd heeft. Slechts als één voor allen, gedenkt aan zijn kostelijkste geschenk aan de Christenheid, zijne Bijbelvertaling, die hij in zijne gevangenschap, op den *Wartburg*, aanving; de Bijbel, zoo lang door eigenbaat den schapen van CHRISTUS onthouden, nu allen in handen gegeven, opdat zij zelven de stem huns oppersten Herders mogten hooren. LUTHER was de eenige der Hervormers, die dat werk dadelijk als een eerste werk, dat vóór alles ging, ondernam.

En die taak van LUTHER, mijne Hoorders! die wel-

dadige, zegenrijke taak, hij had het voorregt, ze vóór zijn sterven volbragt te zien, oneindig hooger en rijker dan hij het zich ooit had voorgesteld, toen hij den eersten onverschrokken stap deed. — »Ik heb het voleindigd," dat hebben weinigen zóó gezien, het zóó kunnen zeggen als hij. Nog bij zijn leven zag hij het licht der waarheid opgaan over geheel *Noord-Duitschland*, *Pruissen*, *Zweden*, *Denemarken*; en, ging ook de reformatie in *Zwitserland*, *Frankrijk* en *Engeland* van andere personen uit, het waren toch ook zijne grondbeginselen, die hij er zag zegepralen. Nog bij zijn leven zag hij de schoonste vruchten zijner Hervorming: eene Kerk gesticht en geordend, die waardig tegenover de onwaardige moeder staan kon; de zeden der Geestelijkheid verbeterd; scholen opgerigt en verbeterd; het werk der prediking en van het volksonderwijs alomme met lust ter hand genomen, en, wat hem boven alles het liefste was, CHRISTUS en de leer der vrije genade Gods alomme gepredikt. Ook van zijne Bijbelvertaling, in menige andere levende talen overgebragt, en bij honderd duizende verspreid, mogt hij nog, één jaar vóór zijnen dood, de eerste geheel van feilen gezuiverde, en later het voorbeeld van alle andere drukken geblevene, uitgave beleven.

En, ten 4°., wat is van een rustig en kalm sterfbed de eenige zachte peuluw? O! gij weet het. Dat alles baat nog zoo weinig, als er de eenige Naam aan ontbreekt, door welken wij moeten zalig worden. Want bij alle onze zedelijkheid en reinheid van wandel, kennen wij ons eigen hart te treurig, en bij alle onze werkzaamheden, weten wij zelven het best wat er te kort komt, en bij allen zegen, dien wij verspreiden, is het God eigenlijk, die door ons heeft gewerkt en die ons

gevormd en geleid heeft — wij hebben niets verdienstelijks, waar wij de eeuwigheid mede kunnen ingaan; JEZUS CHRISTUS alleen, de Middelaar, de Verzoener onzer schuld, alleen als die door het geloof in ons woont, is onze uitgang naar de eeuwigheid troost- en hoopvol.

En dat, o juist dat, gij weet het, het was LUTHER's hoofdpunt, waarvan hij begon, en waarmeê hij eindigde. Gij hebt zijn laatste gebed gehoord. Dien Zaligmaker had hij, na angstig en smartelijk zoeken, na vele aanvechtingen des gemoeds, gevonden, op zijn drie en twintigste jaar, in 1506, in het klooster te *Erfurt*, toen hem de oude kloosterbroeder in zijn zieleangst wees op de genade Gods in CHRISTUS en de vergeving der zonden door het geloof. In dat geloof was hij opgewassen en bevestigd; om dat geloof had hij Paus en Kerk getrotseerd; dat was altijd zijne prediking en zijne leer, aan Vorsten en aan Geleerden, aan grooten en kleinen, aan studenten en aan kinderen gebleven. Dáár is hij op gestorven, en wie immer dáárop sterft, wij gelooven van ganscher harte, dat die zalig is, van nu af, en rust van zijnen arbeid, en zijne werken hem volgen!

En nu, mijne Geliefden! wat de gewoonte der oude Christenen was, zeide ik u in den beginne. Bij de graven en op de sterfdagen hunner geloofshelden dankten zij God en den Heer, dat Hij der Kerk zulke mannen had geschonken, en aan die mannen die kracht, en door hen zulk een uitstekend voorbeeld aan de Kerk gegeven had, en dan wekten zij elkander op, om de gegeven goede voorbeelden na te volgen.

En wij, zullen wij ook niet danken en tot navolging opwekken, bij de driehonderdste verjaring van de za-

liging van des Godsmans, MAARTEN LUTHER? — Wij willen volstrekt niets te kort doen aan de verdiensten van andere mannen, die God ook tot hetzelfde werk bekwaam gemaakt heeft, een ZWINGLI, CALVIJN, KNOX, CRANMER, MELANCHTON; maar ditmaal bepalen wij ons alleen tot hem, aan wien God den meesten zegen en den meesten invloed verleend heeft.

Protestanten! wilt gij God niet danken, die aan de Kerk zulk eenen schonk, wiens verdiensten nog na drie honderd jaren evenzeer gewaardeerd worden? God niet danken voor de wonderbare leidingen, welke Hij met dien man hield, wien Hij tot zulk een groot en weldadig werk bestemde, en wien Hij daartoe van stap tot stap geleidde, van zijne eerste jongelingsjaren af; wien Hij, nadat Hij hem eerst het geloof in CHRISTUS aan zijn eigen gemoed geheiligd en vruchtbaar gemaakt had, als ware 't, leidde en drong, om die stappen, en toen *die* stappen te doen, opdat daar eindelijk uit voort zou komen, wat twee eeuwen te vergeefs binnen in de Kerk beproefd hadden? O! zonder die leidingen Gods met die mannen, zoudt gij nog, gelijk als uwe voorvaderen vóór vier honderd jaren, zuchten onder het looden juk eener zielen-heerschappij van verdorven herders, en — dit zeer zeker — Gods Woord niet tot troost in leven en sterven in uwe huizen bezitten.

Maar dáárvoor willen wij God ook vooral danken, dat Hij ons *zulk* eenen man tot leidsman schonk. De leer, de schat had kostelijk kunnen wezen, maar het vat stinkende, waarin ze gedragen werd. Dat heeft Gods onnaspeurbare wijsheid meermalen toegelaten, dat de wijsheid en de kennis toevertrouwd werden aan mannen, van wie zich leerling te moeten noemen, een' man van

eer zou doen blozen. God dank! dat behoeven wij voor LUTHER niet, zoo min als voor CALVIJN en ZWINGLI. Menschen waren zij, met menschelijke gebreken: maar met zulke mannen, die zoo gewandeld, en van hunne levensdagen zulk een gebruik hebben gemaakt, daar willen wij wel mede leven en sterven.

Dat zet ons der door hen gepredikte waarheid nieuwe waarde bij, dat zij ze door hunnen wandel versierd hebben, dat zij hun geloof en hunne prediking met hun leven en sterven bevestigd hebben.

Drift in LUTHER's karakter, het eenigste, waar wij ons voor te wachten hebben, o ja; maar wij kennen ze noodzakelijk in hem, in de leiding Gods; en wij danken des te meer, dat die in hem zoo getemperd en bestierd is, door.... boven alles, door zijn rein Evangelisch geloof — danken, dat Gods leiding naast hem, den opbruisenden man, die ligt iets goeds hadde verdorven, juist zulke bezadigde vrienden tot raadgevers en helpers plaatste, een' MELANTHON vooral, en, wie wij niet de laatste moeten noemen, zijne levensgezellin, de zachtmoedige vrome, de bezadigde CATHARINA VAN BORA, in welke hij vond en God hem gaf, wat zulk een man dubbel behoefde, en waar ieder van nature driftig en werkzaam geleerde, en vooral de prediker, niet genoeg voor danken kan, eene zorgzame huismoeder, eene liefdevolle echtgenoot, eene trouwe deelgenoot van zorg en leed, eene hulp in gevaar, eene vrome vriendin op den weg naar de eeuwigheid.

Dat kunnen wij ons zelven niet geven, dat weten wij vóóruit niet, wat zij of hij, met wien wij ons in den echt begeven, in den echt worden of blijven zal; maar wel kunnen wij ons beijveren, wederzijds in dien staat dat voor elkander te worden, liefhebbende echt-

genooten, en trouwe, vrome opvoeders onzer kinderen, gelijk LUTHER er een voorbeeld van was.

En, wij hebben *vier* trekken uit zijn leven u voorgehouden, als die hem een kalm en zalig sterfbed hebben geschud, vier schoone trekken, ook ons ten voorbeelde. — O laat er ons hem in navolgen. U dat voorbeeld voor te stellen, zal ten minste de eer van ons grootste aller voorbeelden niet te na komen, omdat althans de laatste dier vier trekken in JEZUS CHRISTUS zelven niet vallen kan.

Gij herinnert ze u? O, prent ze vast in uw geheugen. Niet om er LUTHER meê voor heilig te verklaren, neen! maar om op zijn voorbeeld, Gode tot eer, CHRISTUS tot blijdschap, der Kerk of den uwen tot heil te leven, en eenmaal zalig te sterven. Het zijn: reine levenswandel voor God en voor de menschen, rein van de besmettingen der wereld en des vleesches, rein van booze begeerlijkheden en lusten; onvermoeide werkzaamheid en arbeid zoolang als het dag voor ons is, en zooveel als onze krachten toelaten; weldadig en heilzaam onze werkzaamheid te kiezen, ieder in onzen kring en in onze betrekking, hetzij klein of groot, opdat voor degenen, die met ons leven en die na ons blijven, ons leven niet te vergeefs zij; — en eindelijk, de rust onzer ziel en onze geregtigheid bij God eenig en alleen te zoeken in het bloed van JEZUS CHRISTUS, dat reinigt van alle zonde, in het geloof aan de genade, die schuld om niet vergeeft. — God geve u en mij zulk een leven, zulk een geloof, zulk eene hoop, om daarbij te leven en te sterven! Amen.

AANTEEKENINGEN.

(1) Over deze naauwe betrekking tusschen LUTHER en onze Nederlandsche Hervorming zie men, als nieuwste en meest bekende Schrijvers: B. TER HAAR, *Geschiedenis der Kerkhervorming, in tafereelen*, tweede deel, bladz. 128 tot 150; benevens: *Het Huis Lauernesse*, van Mej. TOUSSAINT; de eene, eene historie der romantische poëzij, de andere, een romantisch dichtstuk der historie naderend, beide aan de levendigheid der schildering de verdienste der getrouwheid aan de Geschiedenis vereenigende. — Hebben wij aan LUTHER de zucht naar geloofsvrijheid, de eerste begeerte om eene zelfstandige, van die van *Rome* afgescheiden Kerk te wezen, te danken, hij dankt ons daarentegen het eerste zaad der Kerk, het bloed der martelaren. Het zegelied, door hem op den geloofsdood dier twee helden, die met het *Te Deum laudamus* op de lippen de vlammen boven hunne hoofden zagen zamenslaan, vervaardigd, is ons een pand van trouw en van wederzijdsche dankbaarheid. Zoo wel hier als daar ginds werd het: *Ein neues Lied wir heben an*, met gelijke geestdrift gezongen.

(2) Eenige bijzonderheden, die in eene Leerrede onvoegzaam waren, mogen hier eene plaats vinden. Indien wij regtvaardiging noodig hebben, dat ook wij van LUTHER's sterfdag eenen Godsdienstigen gedenkdag maakten, mogen zij daartoe bijdragen.

Reeds in hetzelfde jaar, dat LUTHER's Nieuw Testament te *Wittenberg* verscheen, werd het ook in onze taal overgezet, en te *Antwerpen*, bij HANS VAN ROEMONDT gedrukt. Hoeveel aftrek deze vertaling had, blijkt uit de snel opvolgende drukken van 1525, 1526, 1528; alle in octavo of 16mo., en dus blijkbaar ten behoeve des volks of althans handgebruik;

terwijl de vroegere uitgaven van vertalingen des Bijbels (LELONG telt er 4) meest in de grooter formaten waren uitgegeven. Het Oude Testament kwam in 1526 bij denzelfden drukker uit, in vier deeltjes, in 16mo. — Ook te *Amsterdam* was in 1523 eene vertaling bij DOEN PIETERSZ uitgegeven, in octavo. — In 1526 kwam de eerste druk van den vermaarden Liesveldschen Bijbel uit, aldus genoemd naar den uitgever JACOB VAN LIESVELDT, die het later met den dood bekocht. De overzetting van LUTHER was er in gevolgd, voor zoover deze toen in het licht was, namelijk, het Nieuwe Testament, en het Oude tot aan het Hoogelied toe; voor het overige de *Vulgata* en de oudste Nederduitsche, zoogenaamde Keulsche uitgaaf. De Liesveldsche copij is meest in folio tot huiselijk gebruik gedrukt. Zij bleef de gewone standaard-uitgave tot in 1556, als wanneer te *Emden twee* uitgaven verschenen; de eene die van GEYLLIAART, in quarto, die voor een deel gevolgd was naar de copij van LIESVELDT, tot aan *Job* toe, en voor het overige naar de Zuricher vertaling, welke door LEO JUDAE, met hulp van eenige Zuricher Godgeleerden, vervaardigd was, en waarvan de eerste druk in 1529 was uitgekomen. De andere was slechts een Nieuw Testament, vervaardigd door JOHANNES UUTTENHOVE, met hulp van LASCO, MICRONIUS en anderen, ten behoeve der uit *Engeland* verjaagde Gemeente; deze vertaling was uit den oorspronkelijken tekst naar de uitgave van ROBERTUS STEPHANUS vervaardigd. — In 1562 werd zij vervolgd en volledig gemaakt door de beroemde Emder Bijbeluitgaaf van GILLIS VAN DER ERVE; waarin vooral het plat-Duitsch en andere gebreken van die van UUTTENHOVE veel verbeterd waren. Deze laatste nu bleef tot in 1636 de standaard-copij. De kantteekeningen, waarmede zij voorzien werd, waaronder de beruchte *deux-aas*, en UYLENSPIEGEL, waarvan zij den bijnaam ontving, waren meerendeels aan LUTHER ontleend. En hoezeer zij over het geheel op diens leest geschoeid was, blijkt uit de Voorrede, waar de drukker zegt:

» Dit en is geene nieuwe oversettinge te achten, maar is meest van woort tot woort de seer gepresene oversettinghe MARTINI LUTHERI (wiens naam soo groot is, dat ik hem hier niet en wil beghinnen met weynige woorden te prijsen). — — En alhoewel de oversetter eygentlijck heeft den Bijbel LUTHERI

Nederlandsch gemaakt, soo heeft hy nogtans daarby oock uit andere oversettingen doorgesien, uyt de welcke hy hier en daer in den kant gestelt heeft, dat sy anders hebben dan LUTHER."

Wat, eindelijk, den Bijbel van BIESTKENS VAN DIEST aangaat, die bij de Doopsgezinden zeer lang is in gebruik gebleven, en waarvan in 1560 de eerste uitgaaf verscheen, deze was grootendeels gevolgd naar die van GEYLLIAERT van 1556, alzoo ook eene dochter der Liesveldsche; — ook de Lutherschen hier te Lande hebben deze uitgaaf tot standaard gehouden.

Het blijkt alzoo, dat wij tot in 1636 bijna geheel op de door LUTHER gegeven spijze geteerd hebben, en wij, in dat opzigt ten minste, niemand anders dan LUTHER onzen voorganger mogen noemen.

(3) Bekend is, zoowel de even zoo vrome als teêrhartige opvoeding, die LUTHER zijnen kinderen gaf. En niet minder zijne Christelijke gelatenheid bij hun verlies. Vooral mogen wij op zijn gedrag bij het sterven van LEENTJE LUTHER wijzen.

/13

BELIJDENIS DES GELOOFS

DER

CHRISTELIJKE GEMEENTE

TE ZUTPHEN,

BIJ ZIJNE MAJESTEIT DEN KONING DER NEDERLANDEN BEKEND

ONDER DEN NAAM VAN

APOSTOLISCH-CHRISTELIJK-AFGESCHEIDENE GEMEENTE.

Met eene Voorrede aan alle Geloovigen.

TE DEVENTER,

BIJ A. TER GUNNE.

1845.

Prijs 20 Ct.

GEDRUKT BIJ TER GUNNE & COMP.
te *Deventer*.

VOORREDE.

De Gemeente van Jezus Christus te Zutphen, bij Z. M. den Koning der Nederlanden bekend onder den naam van Apostolisch-christelijk-afgescheidene Gemeente, wenscht aan allen die de verschijning onzes Heeren J. C. liefhebben, genade, vrede en zaligheid!

Geliefde Broeders en Zusters!

Door de genade onzes grooten Gods en Zaligmakers onze dure roeping gevoelende om, zooveel in ons is, tot den opbouw van Zijnen geestelijken tempel, welke is Zijne Gemeente, bij te dragen, achten wij het allereerst noodig, naar de wijsheid, die ons gegeven is, mede te werken tot de bijeenvergadering der kinderen Gods in dezen lande, welke helaas sedert vele jaren, in eene toenemende verstrooidheid en verwijdering van elkander leven. Het zal overbodig zijn U de wenschelijkheid, schriftuurlijkheid en noodzakelijkheid dier bijeenvergadering aan te toonen; van alle zijden zijn reeds stemmen des geloofs opgegaan, die dit in het licht stelden en ernstig er op aandrongen. Het is echter eene smartelijke ervaring dat het over 't algemeen alleen bij dat roepen blijft, en dat de gewenschte gevolgen daarvan tot heden nog immer te schaars gevonden worden. En voorzeker; het is ook niet genoeg de zaak aan te prijzen; het is noodig dat men wete en in het licht stelle, langs welken weg zij kan en moet bereikt worden. Er zijn hiertoe reeds verschillende wegen voorgeslagen, sommige derzelve ook beproefd geworden, doch het schijnt alsof men hiermede de oplossing van het gewigtige vraagstuk nog weinig genaderd is. De verstrooijing is niet verminderd; en de scheuringen dreigen eerder toe- dan af te nemen.

Wij wenschen verre te zijn van den waan, alsof het ons gelukken zoude aan deze treurige gesteldheid van zaken een einde te maken. Zekerlijk weten wij niet welke geringe middelen de eenige Vredevorst zegenen kan, om eenen grooten en waren vrede onder Zijne geloovigen tot stand te brengen en mogt Hij onder die middelen ook deze onze pogingen met Zijne alleen vermogende kracht bekrachtigen, zoo zou eene onzer innigste beden tot Hem voor den wasdom Zijner Gemeente verhoord zijn. Doch wij weten, en wij mogen elkander het gedurig herinneren, dat de vijand van God en Zijn volk nog immer niet slaapt, maar steeds onvermoeid voortgaat met verstrooijing en verwarring te zaaijen

onder hetgeen de Heere tot eenheid en orde geroepen heeft. De voorspellingen van den H. Geest over de toekomst der Gemeente, en de achter ons liggende geschiedenis bemoedigen ons niet met de verwachting, dat deze verderfelijke en listige bemoeijingen zullen verijdeld worden, zoolang Hij zelf niet gekomen is, die »den Booze zal verdoen met den adem Zijner lippen." Maar beide de Prophetie der Schrift en de geschiedenis der Gemeente roepen een ieder op, die het wèl meent met het Koningrijk onzes Heeren, om die vijandige aanvallen niet onbestreden te laten, maar aan dezelve weerstand te bieden, in de kracht Gods tegen de kracht van den vader der leugenen. De wapenen, welke ons hiertoe oorbaar en nuttig zijn, zijn niet vleeschelijk, noch zij bestaan niet enkel in woorden en roepstemmen, maar ook en vooral in daden die naar den woorde Gods zijn en in de openbaring van den Geest der wijsheid, der waarheid en der liefde, die ons gegeven is.

Wij hebben — niet met eenen roem die uit ons is; wij wenschen te roemen in God — wij hebben eene daad gedaan; eene daad, zoo wij vertrouwen, naar den woorde Gods, eene openbaring van den Geest der waarheid. Wij wenschen de opmerkzaamheid aller geliefde Broeders en Zusters in den Heer, welken naam zij ook dragen, daarop te vestigen, niet opdat zij ons, maar opdat zij ons werk zien mogen; niet opdat zij ons, maar onzen Vader verheerlijken, die in de Hemelen is. Wij hebben ons uit eene verstrooijing waarin wij, een iegelijk op zijnen weg, verspreid waren, teruggetrokken, en ons vereenigd tot één ligchaam in Christus Jesus. Wij verheugen ons in de hope, dat het den Heer behaagd heeft zijne Gemeente, welker leden thans zoo verstrooid zijn, ook door ons aan eene zijde zigtbaar te maken, die eenheid vertoont. Duidt het ons niet ten kwade noch ergert u niet, Geliefden! dat wij u daarop opmerkzaam maken, als ware het iets dat bijzonderen lof verdiende. Wij zouden zelfs den moed niet hebben onze zaak voor uwe aandacht te brengen, indien de Geest, die in ons en in u woont, niet riep: veracht ook het kleine, het geringe, het onsierlijke niet, dat onder u is! Wij wenschen u alleen rekenschap te geven van hetgeen wij gedaan hebben. Wij begeeren u slechts te doen kennen, welke de eenheid is waartoe en de Geest waardoor wij geleid zijn. Misschien brengt het sommigen uwer tot nadenken of tot nog hooger licht, naar de meerdere wijsheid, die hun boven ons mogt gegeven zijn. En zoo er iets uit mogt ontstaan, dat der Gemeente Gods nut en heil aanbrengt, het zal ons tot grooten loon en vreugde zijn.

Wij hebben opgemerkt, dat de verstrooijing der geloovigen niet of althans het allerminst veroorzaakt wordt door verschillen over de dingen, die onmiddellijk den wortel des heils in Christus raken. Waar zij zich ook ontmoeten, die de wederbarende en hartvernieuwende genade Gods hebben leeren kennen, en in welke geschillen zij ook onderling gewikkeld worden, het zijn zelden of nooit de stukken ter zaligheid, de fundamenten des heils, die hen tot verdeeldheid en verwijdering wekken Het mag in oogenblikken van vleeschelijke afdwalingen bij enkelen plaats hebben, dat ook in deze dingen hun verstand verward geworden is; doch verreweg de meeste verbittering ontstaat uit geschillen over hetgeen men wederzijds, in bedaarde gemoedsstemming, niet

tot de grondstukken ter zaligheid rekenen durft, maar veeleer onder geloofszaken van ondergeschikt belang telt. Het is dan ook het besef van die eenheid in de grondstukken des heils, welke immer eenen geest der betrekking op elkander, onderscheiden van den geest der wereld, onder hen levendig houdt, hen trots alle verschillen, gedurig weêr op nieuw te zamen brengt, en hen menigmaal, tegelijk met de vreugde over hunne onderlinge maagschap in God, met smart over hunne verwijdering voor het oog der wereld vervult.

Deze innerlijk aanwezige eenheid onder de geloovigen is de eenige grondslag waarop hunne volkomene ook voor het oog zigtbare bijeenvergadering mogelijk is. Maar wij hebben ondervonden, dat die bijeenvergadering desniettemin onmogelijk is, wanneer die in hen aanwezige eenheid, niet door eene gemeenschappelijke, vaststaande en in schrift zigtbare belijdenis wordt uitgedrukt. Want de verstrooijing dergenen, die in de fundamenten des heils het met elkander eens zijn, moet noodzakelijk volgen, wanneer onbelemmerd ook de zulken zich onder hunne bijeenvergadering mengen kunnen, die uit den geest die in de wereld is, tegenovergestelde grondstellingen hebben ingezogen. Niet alsof wij ons voorstelden dat hier op aarde in deze eeuw eene volmaakt reine gemeente mogelijk ware; verre van daar. Maar zoomin als bij eene vaststaande uitdrukking eener gemeenschappelijke belijdenis, het aantal dergenen ligtelijk schaden zal, die zich geveinsdelijk aansluiten, zoozeer zal bij het ontbreken van dien, de prediking des woords en de gansche leiding der gemeente in de magt eener meerderheid vervallen, die *openlijk* en *onbelemmerd* de gronden des heils verloochent. Indien de eenvoudige grondslagen der zaligheid in Christus, zoozeer voor verandering vatbaar waren, dat zij bij elke nieuwe schrede in kennis en ervaring voor andere konden of moesten verwisseld worden, dan zou het zoo dwaas als schadelijk zijn eene poging tot derzelver schriftelijke vaststelling te beproeven, en het zou oorbaar zijn aan den algemeen heerschenden geest, of wel aan sommigen der uitstekendsten in kennis en verstand over te laten te bepalen, wat heden en wat morgen de fundamenten onzes geloofs, onzer hope en onzer liefde zal uitmaken. Maar wij weten Geliefden! en wat de geest der wijzen en der onderzoekers dezer eeuw daartegen ook roepe, wij blijven ons bewust, dat de grondslagen waarop ons leven overgeplaatst geworden is, sedert wij uit de duisternis overgebragt werden in het licht, onbewegelijk gebleven zijn, wat wij ook in 't vervolg, bij aanwas in kennis, daarop gebouwd hebben, hetzij hout of hooi, hetzij zilver of goud. Die onbewegelijke grondslagen, waarin allen die in Christus leven, één zijn, kunnen, in welke bewoordingen dan ook, duidelijk en verstaanbaar uitgedrukt worden, zonder den verderen wasdom te belemmeren. Het is ongeoorloofd en noodwendig verderfelijk dezelve in de magt te stellen van elke weifelende meerderheid, Het is noodig dezelve vast te stellen, opdat althans de grondslagen des gebouws onaangetast en de zuivere prediking des woords gewaarborgd blijve.

Maar zoozeer als wij de schriftelijke vaststelling dezer grondslagen noodig achten, zoo schadelijk oordeelen wij het dezen regel ook op die geloofszaken toe te passen, welke kennelijk van on-

dergeschikt belang zijn, en meer tot den opstand dan tot de fundamenten des gebouws behooren. Wij hebben ondervonden Gel! dat ook dáár eene duurzame bijeenvergadering der geloovigen onmogelijk is, waar de schriftelijke en vaststaande belijdenis verder dan tot de eenvoudige, door de geloovigen algemeen erkende grondslagen is uitgevoerd. Het kan niet uitblijven of eene vaststelling van zoo mogelijk alle geloofspunten, tot in derzelver bijzonderste gevolgtrekkingen doorgewerkt en tot in hunne tijdelijke toepassing op het onderling zamenleven versnipperd, moet in eene huishouding, welke den titel van de »bediening des geestes" draagt (2 Cor. 3,8), tot onophoudelijke moeijelijkheden en geschillen aanleiding geven. Uit die geschillen worden na eenigen tijd van zelf scheuringen geboren, omdat, wegens den naauwen zamenhang van het ondergeschikte met het grondstellige, de eisch van eene vernieuwing der belijdenis ontstaat, waarbij sommigen een grooter, anderen een kleiner deel, wederom anderen niets, en wederom anderen alles begeeren vernieuwd te zien. In de bediening des geestes heeft vooral de geest zijne regten, en zijn eerste en voornaamste regt is *de vrijheid*, waarmede Christus Zijne Gemeente heeft vrij gemaakt. Zoomin als die geest de vastheid en onbewegelijkheid der letter schuwt, ja zelfs daarover zich verheugt, waar het den wortel des heils geldt, zoozeer veroordeelt ja bestrijdt hij die, waar zij dreigt ook de takken, twijgen, bladeren en vruchten aan banden te leggen. Eene gemeente die welig tieren zal, moet gelijk zijn aan eenen lommerrijken boom, die vaststaat in den wortel, en vrij, ja bewegelijk, buigzaam en veerkrachtig is in zijne vertakkingen. Hare leden moeten hun beeld vinden in de vele bladeren van dien boom, die, bij eenparige gelijkheid in de grondtrekken, nogtans in de omtrekken de veelsoortigste verscheidenheid vertoonen. Zoozeer als wij *eenheid* bedoelen, zoozeer wenschen wij *eenerleiheid* te weren. De eerste voedt den waren vrijen wasdom van het geheel; de laatste fnuikt denzelve.

Verscheidenheid zoo uitgebreid als de eenheid in de grondslagen slechts eenigzins gedoogt, is tot het *leven* der Gemeente onontbeerlijk. Wij zijn verre van het beweren dat de geloovigen zich ook in de grondslagen huns heils niet vrij gevoelen mogen. Integendeel; zij zullen er geen heil op bouwen, indien zij die grondslagen niet met vrijen lust en vrije keuze aankleven. Alleen, gelijk zich dáár de vrijheid juist door de eens vooral besliste keuze des harten, tot onbewegelijkheid gevestigd heeft, zoo bemint zij ook in hetgeen daarna volgen zal het beweegbare, wegens de afwisselende trappen van kennis en ondervinding, die haar van stonde af te bestijgen staan. Die wisselingen in kennis en ondervinding, waaruit van zelf wisseling van inzigten en overtuigingen geboren wordt, bewegen zich vooral in den kring der dingen, die de ondergeschikte geloofspunten uitmaken. Dáár doet zich de vrije ontwikkeling van elks geest, naar zijne eigenaardige rigting en vorming bijzonderlijk gelden. En is het gevaarlijk de bepaling der grondslagen blootelijk aan den geest der meerderheid over te laten, het is evenzeer noodig, dáár, waar de grondslagen eenmaal vastgesteld zijn, aan den geest de vrijheid te laten om ten aanzien van de ondergeschikte zaken te bepalen, wat hij naar de volle verzekerdheid zijns gemoeds oor-

baar en noodig acht. Wij kunnen ons hier beroepen op het voorbeeld des Apostels, die, zoo gestreng als hij aandringt op eenheid in het fundament, tevens zoo mild en toegevend is ten aanzien van eene ondergeschikte zaak, als b. v. het vieren van bepaalde tijden en dagen (Rom. XIV. 5, 6). Hoeveel vrijheid kent hij daar toe aan elks bijzonder gemoed! Hij vordert in dezen geene eenheid; hij is te vreden met de opregte inzigten en overtuigingen van elk in 't bijzonder, hoe verscheiden die dan ook zijn mogen. Het mogt te vreezen zijn dat deze vrijheid ligt tot onordelijkheid leiden kon, vooral waar eenig ondergeschikt geloofspunt in noodwendige betrekking staat tot eenige openbare daad der gemeente. Doch hierin mag op den Geest, die in de gemeente heerschende is, gewis vertrouwd worden, als die wijsheid zal verleenen tot het treffen van zoodanige onderlinge schikkingen en bepalingen, welke zoomin de orde als de billijkheid krenken. Waar geene fundamenten zijn, daar heerscht slechts een geest, die aan eenen ordeloozen wervelwind gelijk is. Waar de fundamenten in God zijn, daar laat zich iets goeds van den geest verwachten.

Het is met deze gevoelens dat wij gemeend hebben onze bijeenvergadering reeds aanstonds en in het vervolg, onder opzien tot onzen God te moeten vrijwaren voor tweederlei gevaar: *losbandigheid* en *beknelling*. Te dien einde hebben wij de hierna volgende vaststaande belijdenis opgesteld, welke de strekking heeft, eenerzijds, de grondslagen des heils duidelijk en scherp genoeg te teekenen, om ze te onderscheiden van de vervalschingen waarmede zij in de wereld algemeen verwisseld worden; anderzijds, voor de bijzondere gevoelens van elk geloovig gemoed ten aanzien van ondergeschikte geloofszaken, eene ruimte over te laten, waarin het zich vrij en onbelemmerd bewegen kan. Wij wenschen verre te zijn van de hooghartige inbeelding, alsof er geene betere bewoordingen en juistere uitdrukkingen zouden kunnen gekozen worden voor de zaken, welke wij in deze 14 Artikelen belijden; maar wij houden ons overtuigd, dat de door ons gekozene voldoende zijn, om een ieder, die geen vreemdeling is in de dingen Gods, de meening onzes geestes duidelijk te doen verstaan. Ook is het geenszins ons doel met deze Belijdenis een kort begrip van den ganschen inhoud der Goddelijke openbaring te geven, alsof de Heilige Geest, door den woorde Gods ons niet meer hadde geopenbaard, dan wij daar met zoo vele letteren hebben ter schrift gebragt, en alsof de nakomende geslachten, bij het geheiligd onderzoek der Schrift gebruik makende van het onderwijs der voorvaderen, in het koningrijk der Hemelen geene dingen zouden kunnen ontdekken, die tot dus verre door ons niet zijn opgemerkt. Maar wij houden ons verzekerd, dat, welke schatten van Goddelijke kennis men tot deze onze belijdenis ook moge toevoegen, het door ons ter nedergestelde daarmede geenszins in strijd komen, veel min daardoor omverre gestooten zal worden.

Wij brengen alzoo deze onze Belijdenis in het licht als eene samenvatting van de eenvoudige grondslagen des heils in Christus, in welke alle kinderen Gods, wier verstand niet verward geworden is, vereenigd zijn, door welker eensgezinde erkenning zij zich behooren te onderscheiden van den geest der leugen, die in de wereld is, en zonder welker aankleving geene ware eenheid in

de gemeente bestaan kan. Alhoewel wij daarmede geenszins beweren, dat er niet nog vele andere geloofspunten zijn kunnen, waarin het mogelijk ja wenschelijk is dat alle geloovigen overeenstemmen, zoo houden wij ons nogtans overtuigd dat deze niet van dien aard zijn, of er kan ten aanzien derzelve allezins verscheidenheid van gevoelen plaats vinden, zonder dat daardoor het ware leven der gemeente eenige schade behoeft te lijden of de gemeenschap der onderlinge liefde eenigzins behoeft verstoord te worden. Wij gevoelen alzoo grond en vrijmoedigheid al de zoodanigen terug te wijzen of uit onze gemeenschap uit te sluiten, die weigeren de zaken in deze belijdenis vervat mede te belijden. Maar wij wenschen tevens aan een ieder, die tot ons toegetreden is, de vrijheid te laten in de geloofszaken, welke in deze belijdenis niet staan uitgedrukt, zelfs van de meening, die in de gemeente het allermeest mogt heerschende zijn, af te wijken.

Er zijn echter twee zaken, Gel! welke hier eene bijzondere vermelding verdienen. De eene is de instelling van den Doop. Wij hebben die evenzeer als de instelling des Avondmaals, opzettelijk uit onze belijdenis achterwege gelaten, omdat wij haar niet tot de fundamenten des heils rekenen kunnen. Zonder twijfel behoort zij, in vergelijking met deze laatste tot de geloofszaken van ondergeschikt belang. Maar zij is evenwel daarin van dezelve te onderscheiden, dat zij, meer dan eenig ander ondergeschikt geloofspunt, van hoog gewigt is voor de zamenstelling der gemeente als *ligchaam*. In dat opzigt grijpt zij diep door in het hart der Gemeente en van het gemeentelijke leven. Wij achten het uit dien hoofde en om der goede orde wille, van onzen pligt, ons hierover met duidelijkheid en vrijmoedigheid te verklaren. Wat het Avondmaal betreft, zoo achten wij het naauwelijks noodig te verzekeren, dat wij het ongeoorloofd achten deze instelling des Heeren te verwaarloozen of op eene andere wijze te gebruiken dan met zijne Inzetting en de heiligheid der zaak overeenkomstig is. Ten aanzien van den Doop zijn wij in de volle verzekerheid onzes gemoeds overtuigd, dat de Schrift ons geenen grond geeft anderen tot leden der Gemeente aan te nemen, dan dezulken, die door de belijdenis des geloofs zich vrijwillig aan haar aansluiten, en dat ook aan geene anderen, dan aan dezulken, de Doop mag bediend worden. Het is ons bewust dat wij hierdoor in verschil staan met velen zoo niet de meerderheid onzer medegeloovigen, en wij gevoelen, dat wij hiermede onzes ondanks eenen scheidsmuur tusschen hen en ons zouden opwerpen. Dit laatste is echter verre van onzen geest; wij begeeren geene scheidsmuren maar banden der vereeniging met allen, die den Heer in onverderfelijkheid liefhebben. Dien ten gevolge is ons deze zaak menigmaal tot een ernstig punt van overweging voor 's Heeren aangezigt geweest. Er is ons voor den geest gebragt, om het stuk des Doops geheel aan elks bijzonder gevoelen over te laten, zoodat in de gemeente zoo wel zuigelingen als belijders gedoopt werden, naar elks verkiezing. Doch aangezien de Doop eene *daad* is, die van het gansche ligchaam der gemeente uitgaat, en de gemeente blijken zou met zich zelve in strijd te zijn, zoo zij den Doop evenzeer vóór als na de belijdenis toediende, zoo hebben wij deze zaak aanstonds als eene

onordelijkheid, die in 's Heeren ligchaam niet betaamt, verworpen. Daar het der Gemeente buitendien verboden is eene daad te doen, welke zij niet in den geloove en in de volle verzekerdheid des gemoeds doen kan, zoo achten wij het voor ons ongeoorloofd den Doop anders, dan op de belijdenis des geloofs te bedienen. Wij meenen hierin geenszins willekeurig of onbillijk te handelen. Wij volgen hierin de aanwijzing des geestes zoo als die thans in de gemeente heerschende is. Nogtans willen wij deze zaak *van onze zijde* geenszins als eenen scheidsmuur oprigten. Indien er onder de geloovigen zijn die, alhoewel van ons gevoelen ten aanzien des doops verschillende, echter deze zaak niet gewigtig genoeg achten, om daarom onze gemeenschap te schuwen, en dus *van hunne zijde* daarin geen bezwaar ter vereeniging vinden, zoo zullen zij hierin bij ons geene moeijelijkheid ontmoeten. Wij zullen hen met liefde opnemen zonder van hen te vorderen, dat zij hun gevoelen verzaken. Wij zullen hen tot onze gemeenschap toelaten, alleen op hunne opregte toestemming tot onze belijdenis. Wij zullen hun de vrijheid laten, alle daden te doen, die zij volgens de volle verzekerdheid huns gemoeds oorbaar of noodig achten, indien zij slechts van de gemeente geene daad vorderen, die tegen hare gemoedsovertuiging in strijd is. Ja wij wenschen zoo verre te zijn van den Doop als eenen muur des afscheidsels op te rigten, dat wij elke gemeente, die zich elders in dezelfde belijdenis met ons vereenigt, (al is het ook met verandering of verbetering der bewoordingen), als onze zustergemeente zullen erkennen, al mogt hare heerschende meening ten aanzien van den Doop ook van de onze verschillen.

De andere zaak, welker vermelding wij niet kunnen voorbijgaan, alhoewel wij haar evenmin als den Doop tot de grondslagen des heils kunnen brengen, is het gemeentelijk bestuur en de daaraan verbondene tucht. Ook dat punt is voor het gemeentelijk leven te gewigtig, dan dat wij ons daarover niet duidelijk en bepaald zouden uitdrukken. Wij erkennen geene magt boven de gemeente buiten haar eenig Hoofd den Heere Jezus Christus (Rom. XIV. II. 1. Pet. 5 3) en sluiten daarmede alle zoodanige vereeniging van de gemeente met de wereldlijke magt buiten, waardoor aan de laatste eenig regt van bestuur over de geestelijke en huishoudelijke belangen der eerste zou te beurt vallen (Math. 20. 25, 26,). Ook zien wij geenen grond in de Schrift, waardoor onder den Heere Jezus eene andere magt in geestelijke zaken zoude mogen geëerbiedigd worden dan der gemeente zelve, of dergenen, die van wege de gemeente bevolmagtigd zijn. Dien ten gevolge zullen wij onder ons het herderlijk en huishoudelijk bestuur alleen aan dezulken toekennen, die door de gemeente zelve daartoe beroepen zijn. Die beroeping zal geschieden naar de openbaarwording van een elks gaven, waardoor de Geest aanwijst wie tot eenige beroeping of bediening bekwaam is, terwijl de gemeente zich immer geregtigd gevoelen zal, dezulken, waar het noodig zijn mogt, naar den regel der Schrift ter verantwoording te roepen. Onder het toezigt en de leiding der aldus beroepene herders en opzieners achten wij ons van den Heere bevolen de tucht en goede orde in ons midden te handhaven, door overeenkomstig de voorschriften der Apostelen, al dezulken te vermanen, te bestraffen, te kastijden of

zelfs uit te werpen, die der gezonde leer tegen zijn of door hunnen ongeregelden levenswandel de gemeente ergeren of besmetten.

En hiermede, Gel! meenen wij aan onze behoefte voldaan te hebben met U te wijzen op het werk, dat de Heere genadiglijk in ons midden heeft gelieven tot stand te brengen, opdat het U ten nutte en Hem ter eere strekke. De Geest die in ons woont heeft geenen lust tot nijdigheid, maar tot liefde uit een rein hart en eene goede conscientie en een ongeveinsd geloof. Wij wenschen ons zelven en anderen te doen vereenigd zijn, niet om te twisten met opgeblazenheid der kennis, noch om heerschappij te voeren over elkanders geloof, maar om elkander op te wekken, te versterken en voor te gaan in een opregt godzalig leven voor het aangezigt Desgenen, die ons Gode gekocht heeft door Zijn bloed tot een volk ijverig in goede werken. Hij zie daartoe met welgevallen op ons neder en verhoore ons gebed, dat deze onze openbaring eene krachtige roepstem van Hem mag worden tot alle kinderen Gods om, hetzij op deze, hetzij op dergelijk eene wijze, een einde te maken aan de treurige verstrooidheid waarin zij leven, en allen band des vleesches en juk der menschen afwerpende, zich te vereenigen in éénen band der liefde en onder het alleen goede en zachte juk van den Heere Jezus Christus.

AMEN.

Wij gelooven en belijden:

Art. 1. Dat er één eenig God is (Deut. 6. 4; Joh. 17. 3) volmaakt in al Zijne eigenschappen (Matt. 5. 48) schepper van Hemel en Aarde. (Gen. 1. 1)

Art. 2. Dat er in dit Goddelijke Wezen drie Namen of Personen zijn, van welke de Vader de eerste, de Zoon de tweede en de Heilige Geest de derde is. (Matt. 28. 19).

Art. 3. Dat het God de Vader is, uit wien alle dingen zijn (1 Cor. 8. 6;) uit Wien de Zoon geboren is (Joh. 1. 18) die beide den Zoon (Joh. 8. 42) en den Heiligen Geest (Joh. 14. 16, 17;) gezonden heeft.

Art. 4. Dat God de Zoon, door wien alle dingen zijn (1 Cor. 8. 6) uit den Hemel is nedergedaald (Joh. 3. 13) en zich zelven uitledigende (Philip. 2. 7) de menschelijke natuur heeft aangenomen en mensch geworden is (Joh. 1. 14); dat Jezus van Nazareth, uit den Heiligen Geest ontvangen in (Matt. 1. 20) en te Bethlehem geboren uit de maagd Maria (Luk. 2. 4—7), geworden uit den zade Davids (Rom. 1. 3) is deze mensch gewordene zoon Gods (1 Joh. 4. 15); dat Hij overzulks is de Christus (Matt. 16. 16), de van God door de wet en de Profeten des Ouden Verbonds beloofde Profeet, Priester en Koning Israëls (Deut. 18. 18; Hand. 3. 22; Ps. 110. 4; Jerem. 23. 5; Luk. 1. 33); dat Hij niet is bloot een mensch, noch een menschgeworden engel, noch eenig ander hemelling, die tusschen Schepper en schepsel zou kunnen gedacht worden, maar God zelf (Joh. 1. 1; 20. 28; Rom. 9. 5), de God Israëls, Jehova, in het vleesch gekomen (Joh. 12. 41; Jez. 6. 1—10; Openb. 1. 11—13; Jez. 44. 6); dat Hij evenzeer als Hij waarachtig God is, ook waarachtig mensch is (1 Tim. 2. 5) des vleesches en des bloeds deelachtig geworden (Heb. 2. 14) maar geene zonde gedaan heeft en in alle verzoekingen zonder zonde gebleven is. (Heb. 4. 15)

Art. 5. Dat de Heilige Geest, gezonden door den Vader (Joh. 14. 16) en door den Zoon (Luk. 24. 49) evenzeer als die beide waarachtig God is (Hand. 5. 3, 4; 1 Cor. 3. 16; 6. 19); dat Hij niet is bloot eene kracht of invloed of gezindheid, maar een zich zelf bewust (Hand. 15. 28) zelfwillend (1 Cor. 12. 11) zelfhande-

lend (Hand. 8. 29) Persoon in het ééne Goddelijke Wezen (Matt. 28. 19), die wel de werker is van alle goede geestelijke gaven, krachten, invloeden en gezindheden, maar zelf uitdrukkelijk van dezelve te onderscheiden. (1 Cor. 12. 1—11)

Art. 6. Dat door de zonde des eersten menschen het gansche menschelijke geslacht zondig en den dood onderworpen is geworden (Rom. 5. 12; 1 Cor. 15. 21, 22); dat mitsdien allen, die langs den natuurlijken weg der geboorte uit hem voortkomen, eene onreine, zondige bedorvene en den dood onderworpene natuur hebben (Job. 14. 4; Ps. 51. 7) en overzulks in het vonnis des doods en der verdoemenis liggen (Rom. 3. 19; 5. 18): dat deze uit Adam geborene natuur niet slechts ten deele gebrekkig en geschonden, of blootelijk onbeschaafd is, alsof zij iets goeds bezate, dat alleenlijk onontwikkeld en onderdrukt is, maar dat zij geheel en al bedorven is, ten eenen male alleenlijk boos van der jeugd aan, (Gen. 8. 21) onbekwaam en dood voor al het waarachtig goede (Eph. 2. 1) vijandig tegen God (Rom. 5. 10; Col. 1. 21) en geneigd tot alle kwaad (Rom. 3. 10—18); dat alzoo alle zondaren door de overtreding Adams en tevens door eigene schuld (Rom. 1. 19—21; 5. 18) in het verderf der zonde en in de magt des duivels (Eph. 2. 2; 1 Joh. 5. 19), die het geweld des doods heeft (Heb. 2. 14), en onder den toorn Gods vervallen zijn (Joh. 3. 36); en uit dien hoofde naar ligchaam en ziel in eenen toestand van eeuwige rampzaligheid verzonken liggen, waaruit niemand in staat is zich zelven te verlossen. (Rom. 7. 24; Marc. 8. 37)

Art. 7. Dat Jezus Christus, door de liefde Gods in de wereld gezonden is, om zondaren zalig te maken (Joh. 3. 16; 1 Tim. 1. 15) d: i: hen te verlossen uit het verderf en de dienst der zonde, uit de magt des duivels, van den toorn Gods, en hen te herscheppen tot nieuwe menschen, die een nieuw, regtvaardig, heilig en eeuwig leven uit Hem ontvangen hebben (Eph. 2. 10; 4. 24; Colos. 3. 10); dat Hij daartoe in Zijne gansche verschijning en persoonlijkheid, in Zijne volmaakte leer, welke tevens die Zijner Apostelen is (Gal. 1. 11, 12) in Zijnen heiligen levenswandel, in Zijn lijden en sterven, in Zijne opstanding en verhooging ter regterhand Gods, alles geopenbaard heeft, wat wij ter zaligheid noodig hebben te kennen, te gelooven, te beminnen. (Tit. 2. 11—14)

Art. 8. Dat Jezus Christus, na eerst alle geregtigheid der wet vervuld te hebben (Matt. 3. 15) door den bepaalden raad en voorkennisse Gods overgegeven zijnde

(Hand. 2. 23) onschuldig en gewillig onder Pontius Pilatus gekruist en gestorven is; dat Hij in dat lijden en sterven den toorn Gods tegen de zonde der geheele wereld gedragen heeft (Jez. 53. 4, 5; 1 Tim. 2. 6; Joh. 1. 29); dat Hij in de plaats en ten behoeve der zondaren den vloek der wet (Gal. 3. 13) en de straf ondergaan heeft, welke op hunne zonden had moeten neêrkomen, opdat zij daardoor van dien vloek en de straf des Goddelijken toorns ontheven (Rom. 8. 1) van de dienstbaarheid der wet vrijgemaakt (Gal. 4. 5) met God verzoend en van vijanden in kinderen Gods veranderd zouden worden (Rom. 5. 10; 1 Joh. 3. 1); dat Hij alzoo niet blootelijk in dien zin de zonde der menschen gedragen heeft, dat Hij de wreede uitwerkselen hunner booze handelingen jegens Zijnen persoon verduurd heeft, maar dat Hij werkelijk en wezenlijk in hunne plaats door God tot zonde gemaakt, hunne zonden in Zijn ligchaam gedragen heeft, en wegens die op Hem geladen zonden, alsof Hij ze zelf bedreven had, ten vloek gesteld is (2 Cor. 5. 21; Heb. 9. 28); dat Hij ook niet blootelijk daarom gekruist en gestorven is, opdat Hij een volmaakt voorbeeld van lijdzaamheid en verhevene deugd zou geven (1 Pet. 2. 21) maar ook en vooral opdat Hij het van God verordende, voor God geldige en voor den zondaar algenoegzame offer zijn zou, ter verzoening der zonde (Joh. 1. 29; Heb. 2. 17; 1 Joh. 2. 2) en dat Hij niet daartoe aan het kruis gehangen is, opdat Hij een zeker onbestemd nevelachtig en in deszelfs beduidenis onverstaanbaar teeken van Gods algemeene zondaarsliefde zijn zou, maar opdat door zijn bitter lijden en sterven aan de eischen der Goddelijke geregtigheid tegen de zonde zoo volkomen en treffend zou voldaan worden, dat een zondaar daaruit door het geloof duidelijk verstaan kan, hoe de heilige en regtvaardige God, in zijne groote liefde tot verlorene zondaren, dit dierbaar offer gegeven heeft, opdat Hij hen in Zijne zalige gemeenschap aanneme, zonder zijne heiligheid en regtvaardigheid te krenken of derzelver betooning te verloochenen. (Rom. 3. 25, 26).

Art. 9. Dat deze gekruiste en gestorvene Jezus ten derden dage naar de Schriften uit het graf verrezen, oorzaak geworden is van de opstanding der nieuwe verheerlijkte ligchamen aller dergenen, die in Hem ontslapen zijn (1 Cor. 15. 20—23); dat Hij ten Hemel gevaren verhoogd is ter regterhand des Vaders tot eenen Heer over alle dingen (Philip. 2. 9—11), tot een eenig Hoofd Zijner door Zijn bloed gekochte Gemeente, welke Zijn

ligchaam is (Eph. 1. 22, 23), tot den eenigen Middelaar tusschen God en de menschen (1 Tim. 2. 5) en tot eenen barmhartigen en heiligen Hoogepriester, zonner wien geen zondaar tot God gaan kan (Heb. 4. 14, 15) dat Hij thans met eere en heerlijkheid gekroond (Heb. 2. 9) en alle magt hebbende in Hemel en op Aarde (Matt. 28. 18) eenmaal in koninklijke heerlijkheid en Majesteit alzoo zal wederkomen op aarde, gelijk Zijne discipelen Hem hebben zien henen varen (Hand. 1. 11) en dat Hij op eenen dag van God bepaald, als de van God verordende Regter, regtvaardig zal oordeelen over de levenden en over de dooden, vergeldende een iegelijk naar zijne werken, die het goede gedaan hebben het eeuwige leven, en die het kwade gedaan hebben de eeuwige verdoemenis (Hand. 17. 31; 2 Tim. 4. 1; Joh. 5. 26—29).

Art. 10. Dat de mensch niet door eenig werk, gezindheid of gedachte van zich zelven, deel kan erlangen aan de zaligheid, maar alleen door het van God genadiglijk in hem gewerkte geloof, gepaard met eene insgelijks van God gewerkte bekeering (2 Tim. 1. 9; Rom. 4. 5); dat dit geloof bestaat in eene zoodanige hartelijke met geestelijk verstand gepaarde en opregte toestemming aan Gods woord en getuigenis, dat men Christus persoonlijk voor zich aanneemt als zijnen eenigen en algenoegzamen Zaligmaker, door wiens genade werk en verdiensten men zich om niet voor God geregtvaardigd, en van alle schuld en straf vrijgesteld, uit de magt der zonde en des duivels verlost, voor den Hemel gekocht en tot heiligmaking geroepen erkent en belijdt (Rom. 10. 9, 10; Joh. 5. 24) en dat de bekeering, welke hiermede gepaard gaat, bestaat in een hartelijk leedwezen over zijne eigene zonden, (Luk. 18. 13; 15. 17—19) alzoo dat men hare dienst van stonde af laat varen, om als het eigendom van den Heere Jezus Christus, alleen den levenden God te dienen, in het beoefenen en voorstaan van goede werken. (Rom. 6. 21, 22; Tit. 3. 8)

Art. 11. Dat het geloof dood en mitsdien ter zaligheid onnut is, wanneer het zich niet openbaart in vruchten der heiligmaking en der nieuwigheid des levens (Jak. 2. 14—17), maar dat een ieder, die door het geloof in Christus geregtvaardigd en verlost is, een nieuw en eeuwig leven ontvangen heeft (Joh. 5. 24.) waardoor hij een nieuw schepsel is (2 Cor. 5. 17) zijnde eener heilige natuur deelachtig geworden (2 Pet. 1. 4) die uit God geboren is (1 Joh. 5. 1) God als Vader boven alles lief heeft, en niet zondigen kan (1 Joh. 3. 9) maar

eenen ingeborenen honger en lust heeft naar alle geregtigheid (Matt. 5. 6; 1 Joh. 4. 7); dat dit nieuwe leven niet is eene verfijning of beschaving der uit Adam geborene natuur, noch de ontwikkeling van iets goeds, dat den mensch uit Adam zou bijgebleven zijn, maar eene nieuwe schepping in den mensch, door het levende en levendmakende zaad van Gods woord, onder de overschaduwende hartvernieuwende en gemoedsveranderende kracht des Heiligen Geestes (1 Pet. 1. 23, Eph. 2. 10; Jak. 1. 18; Joh. 3. 8); dat de geloovige wel is waar eene booze bedorvene natuur met zich omdraagt, zoolang hij in dit ligchaam des doods blijft (Rom. 7. 23, 24) maar dat hij krachtens het nieuwe leven zijner uit God geborene natuur, eenen hartelijken en onuitroeibaren lust heeft, om niet slechts naar sommige, maar naar alle geboden Gods in Christus, te leven; dat hij dien ten gevolge in de kracht des H. Geestes zijne booze natuur en alle hem omringende zonden met eenen onverzoenlijken haat bestrijdt; een hartelijk leedwezen heeft over elke overwinning, die de zonde op hem behaald heeft, en zich verheugt over alle goede werk, dat hij in de kracht Gods verrigt heeft; dat hij in dezen goeden strijd wel niet aanstonds alrede volmaakt is, maar daarin opwast, naarmate het uit God geborene leven in kracht en wijsheid in hem toeneemt; maar dat hij daarom ook in voortdurende afhankelijkheid van en behoefte aan de hulp van den H. Geest, zich in dezen geloofsstrijd oefent, door de ijverige onderzoeking van Gods woord, en door te waken en nuchteren te zijn in gebeden en smeekingen tot God, die beide het willen en werken in hem werkt naar Zijn welbehagen. (Philip. 2. 13; Rom. 7. 22; Col. 1. 10; Philip. 3. 12—14; Eph. 6. 18)

Art. 12. Dat allen die door het geloof in Jezus Christus zalig worden, zulks niet aan hunne eigene kracht wil of verdienste te danken hebben (Eph. 2. 8); maar eeniglijk aan de genade van God, die naar Zijn eeuwig voornemen hen daartoe verkoren heeft (Eph. 1. 4. 5); dat zij alzoo het geloof niet uit zich zelven hebben, maar dat het hun uit genade van God gegeven is (Phil. 1. 29;); dat zij ook niet zich zelven door eigene kracht daarin bewaard hebben, maar daarin bewaard zijn in de kracht Gods (1 Pet. 1. 5;) alzoo dat het niet mogelijk was dat zij afvielen (Joh. 10. 28) en dat God hen niet uitverkoren heeft, om dat Hij voorzag dat zij iets goeds zouden doen als van hen zelven, maar dat Hij hun den wil om te gelooven en alle kracht ten goede gegeven heeft, omdat Hij hen naar Zijn eeuwig welbehagen daar-

toe verkoren had (Rom. 9. 11—16; 2 Tim. 1. 9); dat God nogtans alle zondaren met eene hartelijke en opregte ontferming uitnoodigt zich te bekeeren (Ezech. 33. 11; Marc. 16. 15) en dat een ieder, bij wien de opregte wil en lust ontstaat tot den Heere Jezus te gaan, hierin door God niet tegengewerkt, maar op de dringendste wijze en als ware het biddende door Hem wordt aangemoedigd (2 Cor. 5. 20; Openb. 22. 17).

Art. 13. Dat zij, die ten einde toe ongehoorzaam zijn aan Christus of slechts een dood geloof hebben, onder den toorn Gods blijven (Joh. 3. 36) en naar ligchaam en ziel een eeuwig verderf te gemoet gaan (2 Thess. 1. 8, 9), maar dat daarentegen de geloovigen, die Zijn kruis op zich nemen en Hem navolgen, de zaligste toekomst beërven zullen (Rom. 8. 17, 18), daar zij eenmaal door Hem met nieuwe ligchamen, aan Zijn heerlijk ligchaam gelijkvormig, bekleed (Phil. 3. 21) uit het graf zullen opstaan, en met Hem hun Hoofd vereenigd (1 Thess. 4. 17) van alle zonde en leed bevrijd voor eeuwig in Zijne heerlijkheid deelen zullen (1 Joh. 3. 2; Joh. 12. 26).

Art. 14. Dat de Heilige Schrift bestaande uit de 39 Canonieke boeken des Ouden Verbonds, en de 27 Canonieke boeken des Nieuwen Verbonds, is het Woord van God, gesproken en ter schrift gebragt door heilige mannen, die van den Heiligen Geest gedreven zijn (2 Tim. 3. 16; 2 Pet. 1. 21); dat zij niet in dien zin Gods woord is, alsof ook de woorden en gesprekken van booze geesten en zondige menschen, die daarin worden medegedeeld, voor uitdrukkingen van Gods eigene gedachten en besluiten moeten gehouden worden; noch in dien zin, alsof men buiten Gods woord treden zou, indien men dezelfde Goddelijke gedachten en waarheden, die daarin voorkomen, met andere letteren en woorden uitdrukte; maar in dien zin, dat de zaken, die daarin te lezen staan, ons van Gods wege worden medegedeeld en gewaarborgd, als in waarheid alzoo geschied en gesproken gelijk zij daar beschreven staan, en dat alle gedachten, bevelen, beloften, bedreigingen en besluiten, welke aldaar door den Heiligen Geest aan God worden toegeschreven, waarlijk alzoo bij Hem bestaan en van Hem zijn uitgegaan, gelijk zij ons daar worden medegedeeld; dat wijders de H. Schrift de eenige regel van geloof en wandel is voor de gemeente Gods, en dat alle handelingen in de gemeente daarmede dienen overeen te komen en daaraan alleen moeten onderworpen en getoetst worden (Joh. 5. 39; 2 Tim. 3. 14. 15; Hand. 17. 11).

14

LEERREDE

BIJ DE BEVESTIGING

VAN

LIDMATEN DER GEMEENTE,

TER AANPRIJZING

VAN

GETROUWE VERBINDTENIS AAN HUNNEN HEER.

DOOR

A. FRANCKEN,
Predikant te Utrecht.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1849.

AAN

MIJNE VORIGE EN TEGENWOORDIGE

LEERLINGEN

zij dit bewijs van belangstelling in het heil der Gemeente van CHRISTUS *opgedragen, met de bede der liefde, dat de geringe graankorl voor hen, en met hen voor anderen, die reeds belijdenis des geloofs hebben afgelegd, of zich nog daartoe voorbereiden, ten eeuwigen leven worde vruchtbaar gemaakt door den zegen hunnes Gods, die magtig is hen op te bouwen door het Woord zijner genade, en een erfdeel hun te geven onder al de geheiligden!*

Reeds op den laatsten Zondag van Maart des vorigen jaars werd deze Leerrede *— beter zou zij misschien nog eene* Toespraak *heeten — door mij gehouden, ter inleiding in de Gemeente van bijna* 300 *Lidmaten, van verschillenden stand, levensbetrekking, geslacht en jaren, meest echter van jeugdigen leeftijd. Ten volle van de middelmatigheid mijnes werks mij bewust, aarzelde ik, dat door den druk gemeen te maken. Meermalen vernam ik intusschen, dat het gesprokene met stichting gehoord was, en men het hier en daar gaarne nog eens zou lezen. Dit deed mij eindelijk tot de uitgave besluiten. Ik bedoel daarmede niets anders, dan hetgeen in het vooraf gezonden woord der* Opdragt *door mij is uitgedrukt. Elke, niet geheel ongeschikte poging, hoe eenvoudig dan ook, die met zulk een doel wordt aangewend, mag gewis op eene welwillende beoordeeling aanspraak maken. Ook aan de mijne worde zij niet onthouden!*

De ongeschrevene gebeden uitgezonderd, geef ik, met eenige verandering en bijvoeging, al wat door mij gezegd is. De rigting, die ik aan de gansche godsdienstoefening gaf, vordert dit. Vooral mogt ook niet achterblijven de eigenlijke handeling der beves-

—

tiging, met hetgeen daarbij, zoo door de nieuwe Leden, als door het overige deel der Gemeente, afzonderlijk *gezongen is. Ik deel dat te gereeder mede, dewijl mij hierdoor de aanleiding geschonken wordt, om mijne overtuiging uit te spreken, dat de strekking onzer openlijke Christelijke zamenkomsten, inzonderheid bij plegtige en feestelijke gelegenheden, ook door een doelmatig Beurtgezang niet weinig kan bevorderd worden; vooral waar het door een welluidend, hartverheffend, en met den geest en inhoud van Psalm en Lied overeenstemmend Orgelspel begeleid wordt, gelijk de Utrechtsche Gemeente zich daarover in hare Domkerk verheugen mag. Worde het slechts door niemand aan de opwelling van een vlugtig, onvruchtbaar gevoel dienstbaar gemaakt! Ook daartoe kan de Leerrede en elk ander deel der Godsdienstoefening misbruikt worden. Mogen daarentegen al hare verrigtingen blijvenden, heilrijken indruk aanbrengen, en zamenwerken ter bereiking van haar verheven oogmerk, — toewijding der Christelijke Gemeente aan Hem, die, gelijk weleer bij Israël, zoo ook nog in haar midden onder hare Lofzangen wonen, en door haar wil verheerlijkt worden!*

Maart, 1849. A. F.

LEERREDE

BIJ DE BEVESTIGING VAN LIDMATEN DER GEMEENTE, TER AANPRIJZING VAN GETROUWE VERBINDTENIS AAN HUNNEN HEER.

Nadat uit EPH. III : 17 *en verv. was voorgelezen, werden, naar plaatselijk gebruik, de namen der aankomende Lidmaten aan de Gemeente bekend gemaakt. Terstond daarna begon de Leeraar, die inmiddels den predikstoel was opgetreden, zijne toespraak aldus:*

Och! dat al die namen niet slechts door menschenhand in het boek van de Leden der aardsche Gemeente, — dat zij, dat zij van ons allen door den vinger van God zelven onveranderlijk mogen geschreven zijn in het boek des eeuwigen levens! Daartoe zij de genade van onzen Vader in CHRISTUS, nu en steeds, met ons! Voor wien onzer

zou zij geene behoefte wezen? Wijden wij ons daarom te zamen, geliefde Broeders en Zusters in onzen Heer! in vereeniging met onze aankomende Medebelijders, door een ootmoedig en dankbaar gebed Gode en den Verlosser toe!

Na het gebed werd gezongen:

PSALM 119: 3, 17.

Och schonkt Gij mij de hulp van uwen Geest!
Mogt die mij op mijn paên ten leidsman strekken!
'k Hield dan uw wet, dan leefd' ik onbevreesd:
Dan zou geen schaamt' mijn aangezigt bedekken,
Wanneer ik steeds opmerkend waar' geweest,
Hoe uw geboôn mij tot uw liefde wekken.

Leer mij, o HEER! den weg, door U bepaald,
Dan zal ik dien ten einde toe bewaaren;
Geef mij verstand, met godlijk licht bestraald;
Dan zal mijn oog op uwe wetten staaren;
Dan houd' ik die, hoe ligt mijn ziel ook dwaalt;
Dan zal zich 't hart met mijne daden paaren.

Is de smeeking, welke gij daar zoo even, ook door uw gezang, hebt uitgedrukt, waarlijk uit uw hart tot God opgegaan; gevoelt gij, aankomende Belijders des Evangelies! uwe dure verpligting, om op al de paden uws levens, met hart en daden den Heer u toe te heiligen; dan gewis is het u

ook welkom, dat wij de gebeden, die wij met en voor u ontboezemden, afwisselen door onze broederlijke herinneringen, vermaningen en aanmoedigingen. *U* geldt bijna geheel ons woord te dezer ure. Het komt thans niet regtstreeks tot de gansche Gemeente, die deze breede schare harer nieuwe Leden van alle zijden in dit Heiligdom insluit. En echter, zoo gij ooit de waarde onzer openlijke godsdienstoefeningen gevoeld hebt, als van vereenigingen der Christelijke gemeenschap, thans vooral doordringt u dat besef, u, die daar uwe kinderen, uwe bloedverwanten en vrienden, u allen, die daar uwe medegeroepenen tot de zaligheid aanschouwt. In u aller naam is het, dat ik tot hen spreke. Och! dat daardoor mijne woorden, als de woorden van hunne dierbaarste Betrekkingen, ja van de geheele Gemeente Gods, te dieper' indruk op hen maakten! Wat nog meer zegt, wij spreken tot hen in den naam van den Heer zelven, die met een volkomen hart van hen wil gediend wezen, en hunnen ganschen wandel voor zich opeischt. Hoort het, naar het apostolische woord, dat gij vindt

COL. II: 6.

Gelijk gij dan CHRISTUS JEZUS, *den Heer, hebt aangenomen, wandelt (alzoo) in Hem!*

Het is met nadruk, dat Paulus spreekt van het aannemen van CHRISTUS JEZUS, *den Heer.* De Co-

lossers, aan welke hij schreef, hadden Hem als zoodanig erkend, toen zij, overgegaan uit het Jodendom of Heidendom tot de Gemeente van CHRISTUS, hun geloof in zijnen naam hadden beleden; zij hadden zich aan Hem verbonden, als aan hunnen Heer, wien zij toebehoorden, wien zij als onderdanen trouw hadden gezworen, wien zij nu dan ook duurzaam moesten aanhangen. Daartoe vermaant Hij hen, in zijnen gewonen kernachtigen stijl, met eene, bij hem geliefkoosde, veelomvattende uitdrukking: „wandelt in Hem!" Door geene Heidensche of Joodsche drogredenen moesten zij zich van Hem laten aftrekken, door geen ongeloof of ongehoorzaamheid Hem verlaten; integendeel standvastig moesten zij Hem nabij blijven, Hem volgen, Hem gehoorzamen, in één woord, hunne geheele denk- en handelwijze inrigten, zoo als het menschen betaamde, die tot Hem, hunnen Heer, in de naauwste betrekking stonden, en onafscheidelijk met Hem vereenigd waren.

Zóó moet het ook met u zijn, die u in deze heilige ure bij zijne Gemeente voegt. Zulk een bestaan wenschte ik, onder Gods zegen, bij u te bevorderen. Ik wil u dan, met terugzigt naar het verledene, de heilige roeping van deze ure doen gevoelen, om overeenkomstig uwe belijdenis CHRISTUS, den Heer, aan te nemen; — ik wil, met ernstige waarschuwing, dringend u opwekken tot vervulling der verpligting, welke door deze

verbindtenis aan den Heer duurzaam ten zijnen aanzien op u gelegd wordt; — ik wil met goeden raad u trachten te dienen, opdat gij aan die verbindtenis en verpligting getrouw moogt blijven; — ik wil met een aanmoedigend woord besluiten, door u op de heilrijke gevolgen van zulk een bestaan te wijzen.

Overeenkomstig uwe belijdenis, mijne Geliefden! behoort gij CHRISTUS, den Heer, aan te nemen. Van uwe zijde treedt gij plegtig in verbindtenis met Hem, die het in uwe vroegste kindsheid reeds toonde, dat Hij van zijnen kant de naauwste betrekking op u had aangenomen. Ik denk mij in deze heilige oogenblikken menig' vader en moeder, die met dankbaarheid zich den stond herinneren, toen zij u in het heiligdom bragten, om u Gode en den Verlosser op te dragen. Ontbrak het hun niet aan evangelischen zin, met wat erkentelijk gevoel zagen zij dan het water des Doops afvloeijen op uwe aangezigten als het teeken der genade van Hem, die ook voor hunne kinderen gestorven was, om hun al de zegeningen van het Godsrijk deelachtig te maken! Hoe namen zij het zich voor, om u als zijn eigendom op te voeden! Hoe gevoelden zij, bij de overtuiging van hunne zwakheid, er zich toe aangemoedigd door zijne beloften! Van dat alles hadt gij toen nog geene de minste bewustheid; gij waart daar-

bij enkel lijdelijk tegenwoordig. Maar als gij nu dien stond voor uwen geest roept, zult gij u dan niet tot overvloediger dankbaarheid gestemd vinden? Nog niets kon er in u zijn, waardoor gij zijne gunst zoudt waardig zijn geworden, toen gij zelve nog geen onderscheid kendet tusschen uwe regter- en slinkerhand. Maar toen zag het oog des Heeren reeds den smet der zonde in u, die bij het opwassen zich jammerlijk ontwikkelen, en u schuldig zou maken in de schatting van den Heilige. Maar toen dan ook was het, dat Hij reeds, uit enkel mededoogen met uwen deerniswaardigen toestand, zijne magtige hand als op u legde, door zijn merkteeken aan uwe voorhoofden Gods vergevende en reinigende liefde u verzegelde, en de heerlijke erfenis van zijne kinderen u toezeide. Hij heeft zijn woord aan u niet verbroken; menschen mogen dit misschien ten uwen opzigte in meerdere of mindere mate gedaan hebben; de beste ouders zelfs mogen het in deze oogenblikken gevoelen, dat zij te kort gekomen zijn in de vervulling hunner verpligtingen, of geene kracht genoeg bezaten, om u te beschermen en te vormen; vader of moeder, of wel beide mogen door den dood u ontnomen zijn, en menige bittere traan reeds in de dagen uwer jeugd langs uwe wangen gevloeid hebben, reeds een zwaar juk in uwe jongelingschap op uwe schouderen geladen zijn; of binnen in u doe de beschuldiging zich hooren, dat gij uwen God en uwe roeping te zeer vergeten, aan menige onbedacht-

zaamheid u overgegeven, veelligt wel heimelijke grove zonden te betreuren hebt; onder dat alles heeft de Heer zich niet aan u onttrokken, Hij maakte u reeds van uwe eerste ontwikkeling met zijnen naam en zijne liefde bekend; Hij opende u de scholen, waarin u nuttig onderwijs, de plaatsen, waarin u godsdienstige opleiding geschonken werd; Hij wees u door zijn eigen Evangelie den weg, dien gij te gaan hadt; Hij deed het u aan geene vermaningen en waarschuwingen van ouders of opvoeders, van leeraren of vrienden ontbreken; waar gij afweekt, droeg Hij u in zijne lankmoedigheid; door voor- en tegenspoed, door de stem uws gewetens, door de kracht van zijnen eigenen Geest wilde Hij u tot zich trekken. Waar is een geduld, eene teederheid, eene trouwe, gelijk aan die, met welke de Koning der koningen, die, op Gods troon gezeten, geen menschenkind noodig heeft, nogtans het hart van een iegelijk uwer voor zich trachtte te verkrijgen, als of het Hem zelven de kostelijkste, de onontbeerlijkste schat ware? Heeft Hij u niet lief gehad met eene goddelijke liefde? En dat hart, gij zoudt het Hem dan niet geven? Bij het doen uwer belijdenis zoudt gij onverschillig omtrent Hem blijven? Neen, deze stond zij in het oog van Hem, den Alwetende, het bewijs uwer naauwe verbindtenis aan zijne dienst! Gij neemt Hem immers aan als uwen Heer, die regt op u verkregen heeft, toen Hij voor u stierf, om aan de magt van duisternis, dood en

verderf u te ontrukken, om u over te brengen in zijn Koningrijk, dat Rijk van enkel waarheid en leven? Gij neemt Hem immers aan als uwen Heer, in diep besef van de hooge eere, dat gij, zondaren en zondaressen, onderdanen wezen moogt van den heiligen, hoogen Zoon des almagtigen Vaders? Gij doet het immers, vervuld van dankbaarheid voor de nooit verdoofde liefde, met welke Hij daar, op Gods troon, uwe belangen heeft blijven behartigen? Gij doet het immers, in den geest nedergebogen voor dien zetel, en smeekende om vergeving van al de ontrouw en de weêrstreving, die u ten zijnen aanzien kenmerkten? Maar gij doet het dan immers ook, gij neemt Hem immers aan als uwen Heer, met het heilige voornemen in uwe zielen, om Hem voortaan getrouw te zijn, nooit meer moedwillig van Hem te wijken, maar gedurende al uw leven geheel uwe denk- en handelwijze naar zijn woord en wil te rigten, en zoo in de onverbreekbaarste verbindtenis met Hem standvastig te wandelen? Mag ik niet op u aller toestemming rekenen? Uwe belijdenis zou anders enkel lippenwerk wezen. Dat verhoede God! Neen, Christelijke liefde doet mij gelooven, dat gij de dure verpligting, waartoe gij verbonden zijt, van harte wilt vervullen. En echter, ik ben bekommerd over u; er is zoo veel, dat u afvallig kan maken.

Vergunt mij daarom, dat ik, met ernstige waarschuwing, u opwekke tot vervulling der verpligting,

welke duurzaam ten aanzien van uwen Heer op u gelegd is. Mijn eigen gemoed dringt mij er toe. Er is toch voor den Godsdienstleeraar geen' grooter' blijdschap, dan wanneer de kweekelingen, die hij voor CHRISTUS trachtte te gewinnen, en inleidde in zijne gemeente, wandelen in de waarheid, getrouw aan den Heer, dien zij hebben aangenomen, in gehoorzaamheid aan de heilige voorschriften van zijn Evangelie. Maar ook, wat bittere teleurstelling en droefenis, wanneer hij hen dien Heer ziet vaarwel zeggen, en al de vrucht verloren gaat van den arbeid, waardoor hij voor tijd en eeuwigheid den ruimsten oogst trachtte voor te bereiden! Geliefden! bewaart mij en mijne Medebroederen voor die grieve! weest hier en op den dag der toekomst van CHRISTUS onze blijdschap en kroone! Wordt daartoe, opdat ik met den Apostel onmiddellijk na onzen tekst spreke, geworteld en opgebouwd in den Heer, en bevestigd in het geloof, gelijkerwijs gij geleerd hebt, daarin overvloedig zijnde met dankzegging. Ziet toe, dat niemand u verleide! gij zoudt de schande der zwartste ondankbaarheid op u laden. Waar gij toch eenen Heer beleden hebt, die zichzelven geheel en al voor u verloochend, die zich tot in den dood des kruises voor u heeft opgeofferd, die in uwe behoudenis zijn' eigen' vreugd en zaligheid vindt, die u meerdere liefde bewijzen wil, die u meerdere goederen schenken kan dan de beste ouders en de trouwste verzorgers, wiens

doel het is, u te redden voor eeuwig; daar gewis rust een' schuld der erkentelijkheid op u, die nooit op aarde, die in den hemel zelfs nooit zal kunnen afbetaald worden. En nogtans, gij loopt gevaar Hem te verloochenen, zoo gij niet op uwe hoede zijt. Nog is daartoe de verleiding groot van alle zijden, zoo wel als in de dagen der Apostelen. Nog doet eene hoogmoedige menschelijke wijsheid zich hooren, die u als een roof zal trachten te vervoeren, en den kostelijken schat uwes geloofs aan Gods openbaring u te ontrukken. Met schoonschijnende woorden zal zij CHRISTUS, dien gij nu als uwen Zaligmaker en Heer belijdt, in uwe schatting zoeken te verlagen enkel tot eenen Wijze zijner eeuw, voortreffelijk ja, maar toch feilbaar, zoo als de geschiedenis der menschheid zulke Mannen door alle tijden henen kan aanwijzen. Een overdreven gevoel van eigene waarde zou ook u gereedelijk op den dwaalweg kunnen afvoeren. Gij zoudt er de wijsheid Gods kunnen verwerpen, als zij de ontdekkingen of begrippen van uw menschelijk verstand te boven streefde. Gij zoudt er de kracht kunnen verloochenen van het kruis des Heeren, omdat gij liever uw eigen Helper en Heer wildet wezen, dan onder zijn' schepter u te buigen, en als een behoeftig zondaar uit genade gezaligd te worden. En van eene tegenovergestelde zijde zal men de troostvolle waarheid des Evangelies weder in een geheel misleidend licht voor u trachten te plaatsen; alsof het aanbod van vergeving te gelijk

een vrijbrief voor de zonde ware, alsof naauwgezette deugdsbètrachting miskenning der goddelijke genade, verdienstelijke, zoogenoemde werkheiligheid zou wezen. Men zal misschien wel bij u in verdenking brengen de prediking van een geloof, dat, wel verre van lijdelijke traagheid te bevorderen, daarentegen zijne echte gehalte kenbaar moet maken in de ijverige behartiging van al wat rein, goed en edel is. De verloochening daarvan is het schadelijkste van alle wangevoelens, in strijd met geheel den inhoud en de bedoeling des Evangelies. En echter, zoo gemakkelijk vindt het ingang in het bedriegelijke hart, dat, van strijd en werkzaamheid afkeerig, zich zoo gaarne zorgeloos in de armen der zonde ter ruste vlijt. Of weder van de waarheid afdolende in eene gansch andere rigting, zoudt gij gereedelijk met eene uitwendige burgerlijke pligtsbeoefening u kunnen te vrede stellen, waarbij de gelegenheid u nog genoeg zou overblijven, om u zelven te wierooken, of op eene verfijnde wijze de wereld te dienen. Maar gij zoudt den Heer dan niet dienen, die op de onverdeelde overgave van ons hart aanspraak maakt. Onvernieuwd naar den inwendigen mensch, niet geheiligd door het beginsel des reinigenden geloofs en der vurige liefde, zoudt gij buiten gemeenschap blijven met Hem, wiens beeld diep in ons binnenste vooral moet gegrift zijn, en wien wij met al de krachten van ligchaam en ziel toebehooren. En gij dan, jeugdige onder-

danen in zijn Koningrijk! dat beeld zoudt gij in u uitwisschen, uwe eerste en uwe beste krachten zoudt gij Hem reeds onttrekken? Gij zoudt heden Hem trouw zweren, en eerlang zamenspannen met zijne vijanden, om de kroon, ware het mogelijk, Hem te ontrukken, die de Vader zelf Hem op het hoofd heeft gedrukt? Gij zoudt zijne genade tot zonde misbruiken, als een wapen om Hem zelven te bestrijden, wiens oogmerk niet anders is dan zich een eigen volk te reinigen, dat ijverig is in goede werken? Gij zoudt, door Hem voor den hemel bestemd, hier niet in al uwen handel en wandel door hemelsgezindheid u willen kenmerken? u losscheuren van Hem, om henen te ijlen naar het verderf?! Weest gewaarschuwd, bij uwer zielen zaligheid! Een band zij er vastgemaakt tusschen u en uwen Heer, dien geen tijd of eeuwigheid ontbinden kan! Doordringe u een geloof, dat u ten naauwste met Hem blijve vereenigen in al de gezindheden en begeerten uwes harte. „Wat wilt Gij, dat ik doen zal, Heer!" dat zij in elke betrekking des levens, in elken stand en kring, bij iedere werkzaamheid, bij elk genoegen, en bij elke beproeving, en bij elke verzoeking dezer aarde, dat zij overal en ten allen tijde de eerste en de voornaamste vraag! Hier, in het Evangelie, vindt gij zijn antwoord; wat zeg ik? daar staat Hij zelf voor u als de overste Veldheer, wien gij volgen, en in wiens kracht gij strijden moet, als de volmaakte Menschenzoon,

wien gij trachten moet na te treden. Dat gevoelen zij in u, hetwelk in Hem was! In Hem blijvende, moet gij ook zelve wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft. Niets minder dan dit is uw' evangelische roeping. Zóó wordt gij één met uwen Heer; zóó maakt Hij zelf u tot Koningen en Priesters Gode zijnen Vader! Zoudt gij u dan niet naauw aan Hem aansluiten? Zoudt gij u niet voornemen, Hem en zijn Evangelie getrouw te blijven? Komt, is het u ernst, met de heiligste keuze in het hart dan opgestaan, en voor zijn aangezigt de navolgende vragen beantwoord:

„Gelooft gij van harte de leer, die gij hebt beleden?

„Hebt gij u ook voorgenomen bij deze leer, „door Gods genade, te blijven, de zonden te ver- „zaken en een Christelijk leven te leiden?

„Onderwerpt gij u aan het kerkelijk opzigt, „en, in geval gij u mogt misgaan, aan de kerke- „lijke tucht?"

Na het toestemmend antwoord werd dus vervolgd:

De gansche Gemeente hoore uwe toestemming, en uwe gelofte zij den Heer gevallig, wien gij uwe zielen wijdt! Rijze uwe betuiging hemelwaarts, in de woorden van Gez. 48 : 10:

Heer! U kiest ons hart
Eeuwig tot zijn' Koning!
Onder vreugd en smart
Geld' uw liefd' ons 't meest,
Strekk' ons hart uw' Geest
Eeuwig tot een wooning.

Amen! zoo zij het! Ouders! Aanverwanten! Gemeente des Heeren! gij allen, die hier uwe nieuwe Broeders en Zusters omringt, gij wenscht het immers, dat zij zoo eeuwiglijk den Heer mogen toebehooren? Welnu, bidt het dan ook voor hen! Zingen wij daartoe allen, met uitzondering der nieuwe Belijders, GEZ. 99: 6:

Bewaar, o God! hun ziel en zinnen,
  Dat, hoe de wereld vleijen moog,
Zij boven alles U beminnen,
  In vreeze wandlen voor uw oog:
Zoo rigten zij getroost hun treden
  Op JEZUS spoor, hoe zwaar 't ook schijn',
Zoo zal, op 't geen zij nu beleden,
  Hun wandel 't sprekendst Amen zijn.

Hartelijke belangstelling in uw waarachtig welzijn dringt ons, nieuwe Broeders en Zusters! om aan onze gebeden nog onze broederlijke raadgevingen toe te voegen, opdat gij aan uwe roeping getrouw moogt gevonden worden. Wij hebben u de heiligheid van uwe verpligting, maar ook het gevaar, om daarvan afgeleid te worden, reeds onder het oog gebragt. En het zou mij niet bevreemden, zoo er onder u waren, die met een kloppend hart opstonden, en naauwelijks met vrijmoedigheid de veelomvattende betuigingen en beloften durfden afleggen, welke hun werden voorgehouden. Meent niet, dat wij dit in u misprijzen, zoo het voortvloeide uit een diep besef van

het gewigt der taak, die gij gingt op u nemen, en van het zwakke vermogen uwer zondige zielen, om er aan te beantwoorden. Ik wensche veeleer van God, dat dit gevoel u allen beziele, en steeds levendig bij u blijve. Dan zult gij ook behoed worden tegen dien roekeloozen eigenwaan, waardoor gij, stoutmoedig op ingebeelde krachten, ligtzinnig de verzoekingen zoudt in den mond loopen, en de prooi der verleidinge worden, eer gij het zelve vermoeddet. Bedenkt het veeleer, dat gij in bestendig gevaar zijt aan àlle kanten, in de eenzaamheid zoo wel als onder de bezigheden en verstrooijingen der wereld! Beproeft u zelve aanhoudend; tracht de verkeerde neigingen uwer zielen met naauwlettendheid te ontdekken; verbloemt ze nimmer voor uw eigen geweten; zoekt de zwakste zijde van uw hart vooral regt te kennen, opdat gij dáár boven alles tegen de vijanden uwer zaligheid moogt gewapend wezen! Vermijdt alle personen, en gezelschappen, en vermaken, die, naar uwen bijzonderen aanleg, voor uw geloof, uwen ernst en uwe reinheid nadeelig zouden wezen, en een' wandel naar de wereld, in plaats van naar CHRISTUS bevorderen! Bedenkt het elken morgen, herdenkt het veelmalen op elken dag, dat gij CHRISTUS, den Heer, hebt aangenomen, en daardoor geroepen zijt om te wandelen in Hem, maar dat het ook voor den zinnelijken, bedorven' mensch, te midden van eene vleijende wereld, geen' gemakkelijke taak is, de treden te rigten

in het spoor van JEZUS! Verre zij het echter van u, moedeloos op uwen weg neder te zinken, alsof er voor u geene mogelijkheid ware, Hem na te wandelen! Dán zoudt gij u aan een wantrouwend ongeloof ten aanzien van den magtigsten en besten Heer schuldig maken. Hebt gij, naar uwe plegtige verklaring, u voorgenomen, door Gods genade, bij het Evangelie te blijven, de zonden te verzaken en een Christelijk leven te leiden; op die genade, die de hemelsche Vader, ter uwer vergeving en heiliging beide, door CHRISTUS, uwen Heer, zoo gaarne u wil schenken, blijve uw oog gedurig gevestigd! Die genade is u genoeg; want met haar wordt goddelijke kracht in uwe zwakheid volbragt. Hebt gij gebeden, dat de liefde van CHRISTUS u boven alles moge gelden, en uw harte gewijd tot eene woning van zijnen Geest; zet uwe zielen voor de ontvangst van dien Geest dan ook aanhoudend open; houdt de gemeenschap met God en uwen Heer duurzaam levend door een ootmoedig en vertrouwend gebed; kweekt de liefde jegens Hem, die u eerst zoo uitnemend heeft lief gehad, onophoudelijk bij u aan! Zijne geboden zullen dan niet zwaar voor u blijven; zijn juk zal u zacht, zijn last u ligt worden; en gij zult het ondervinden, wat Hij gesproken heeft: „zoo iemand Mij lief heeft, die zal mijn woord bewaren; en mijn Vader zal hem lief hebben, en Wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken." Sterkt gij slechts uwe verbindtenis met uwen Heer door da-

gelijksch onderzoek van zijn Evangelie in uwe huizen, en naauwgezette bijwoning onzer onderlinge bijeenkomsten! Bedenkt het, dat gij in één Rijk onderdanen van éénen Koning, leden van één ligchaam onder één Hoofd zijt, en dat het Hem niet welgevallig en u niet nut zou wezen, zoo gij, gelijk sommigen de gewoonte hebben, uit onverschilligheid of uit zelfsverheffing, u afscheiddet van uwe medeleden; tracht daarentegen, onder den voorgang der Herders en Leeraars, die van CHRISTUS u gegeven zijn, mede te werken aan de volmaking der heiligen en de opbouwing van zijn ligchaam, en zelve, de waarheid in liefde betrachtende, op te wassen in Hem, als het Hoofd! En zoo dikwijls de tafel der verzoening wordt aangerigt in het midden der Gemeente, offere zich daar bij vernieuwing uw geheele hart op aan den Redder uwer zielen, wiens ligchaam voor u ook gegeven, wiens bloed voor u ook vergoten is! Zoo moogt gij, door geen ongeloof, of waugeloof, of bijgeloof van uwe reine Protestantsche belijdenis afgetrokken, maar aan haar getrouw, naar den eenigen onbedriegelijken regel van Gods Woord, in dezen Bijbel u voorgeschreven, staande blijven in den Heer, en roemen in zijn kruis! Zoo moge de wereld daardoor u, en gij moogt der wereld meer en meer gekruisigd worden, meer en meer in uwen wandel u eene eere betoonen van Hem, wien gij in deze ure, — God geve het! voor eeuwig — als uwen Heer hebt aangenomen!

Hoe heilrijk zouden de gevolgen daarvan zijn! Laat mij, door u ten slotte hierop te wijzen, nog tot een leven aan CHRISTUS gewijd u aanmoedigen. De dienaar der wereld, de slaaf der zonde, die buiten de gemeenschap met CHRISTUS daar henen leeft, maakt zich zelven ongelukkig voor den tijd en voor de eeuwigheid. Maar wie zich schaart onder de baniere van CHRISTUS, die over wereld, en zonde, en dood heeft gezegevierd, wordt ontslagen van de knellendste boeijen, en deelgenoot van ware en eeuwige vrijheid, welke zijn Heer stervende voor hem verworven heeft, en door zijn hemelsch leven hem aanbrengt. Die vrijheid, zij staat niet gelijk met eene ongebondenheid, die, van wet en orde ontslagen, menschenheil verwoest, en ten slotte alleen tranen en ellende voortbrengt. Zij is daarentegen de vreedzame vrucht van eerbiedig geloof aan het reine Evangelie, en van vrijwillige onderdanigheid aan den Heer, die tot matigheid, regtvaardigheid en godzaligheid ons geroepen heeft. Voor u ook is zij te verkrijgen, nieuwe Broeders en Zusters! waar gij haar ontvangen wilt langs den weg, door Hem verordend, en op de paden, die zijne wijsheid u te bewandelen geeft. Hebt gij Hem aangenomen, volgt Hem dan ook, werwaarts Hij u leide; en gij zult veilig wezen! Geen onvermengden voorspoed zal Hij over u beschik-

ken. Zoudt gij dien ook wel verlangen, als uw hart er door van Hem afgeleid, en aan de vergankelijke wereld gekluisterd wierd, die toch eindelijk met al hare begeerlijkheid verraderlijk u zou ontvlugten, om zonder leidsman en zonder hope de eeuwigheid u te doen intreden? Neen, ook bitterheid zij in den beker gemengd, dien de Heer u zal toereiken; eene heilzame artsenij zal zij wezen voor uwe kranke zielen; ledigt dien kelk, als het noodig is, ten bodem toe, met het oog op Hem gevestigd! Deelgenooten zijns lijdens, zult gij Hem dan ook gelijkvormig worden in onderwerping en gehoorzaamheid aan zijnen Vader, en hier u reeds verblijden in uwe gemeenschap met Hem, en dáár juichen in uwe overwinning door Hem. Moeijelijk zij de taak, u hier opgelegd; in huisselijke en maatschappelijke betrekkingen mogen pligten van u gevorderd worden, welker beoefening ligchaam en geest afmat, op zelfsverloochening, op gemis van tijdelijk gewin en van menscheneer u te staan komt, teleurstelling en miskenning aanbrengt, o, waar de overtuiging maar in uwe ziele leeft: „het is de Heer, die er mij toe geroepen heeft;" daar zult gij, welgemoed en met opgerigten hoofde, standvastig en onbewegelijk blijven in zijn werk; de bewustheid van een goed geweten zal u schragen, en vrede en vreugde zal Hij u in het hart storten, die de wereld niet kent; sterk in Hem, zult gij uwe taak voortzetten en voleindigen; en, moge ook uw

geloof soms wankelen, zijne hand grijpt u weder aan, en de kracht vernieuwt zich in het vertrouwen, dat gij eenen Heer toebehoort, die zich gewisselijk niet te vergeefs laat dienen, en waar Hij zijnen jongeren toeroept: „volgt Mij," te gelijk hun de aanmoedigende belofte geeft: „waar Ik ben, daar zal ook mijn dienaar wezen!" O, zij dan toch uw geheele leven CHRISTUS gewijd! ons aller leven, mijne Geliefden! getrouwer dan tot hiertoe! Wie zal het niet met schaamte bekennen, dat hij menigmaal is afgeweken van den Heer? Gewijd bij vernieuwing zij Hem *uw* leven vooral, Ouders! die straks daar uwe kinderen als uwe lieve Broeders en Zusters in CHRISTUS ontvangt in uwe woningen! „Wij en ons huis," zij daar dan de erkentelijke taal uwer harten, „wij zullen den Heer dienen!" Zoo bevestige zich de trouw van Hem, wiens troon nooit wankelt, aan u en de uwen van geslachte tot geslachte! En als Hij den doods-engel tot u zendt, om u hier voor eenen korten tijd van elkander te scheiden, dan hereenige Hij u ginds weder te zamen als echte belijders van zijnen naam, die daar wandelen in het volle licht zijns aanschijns, en niet ophouden voor hunne volkomene redding, den Heer, die met zijn bloed hen kocht, en Gode zijnen Vader dank en eere toe te brengen! Amen!

Na het slotgebed werd gezongen:

GEZANG 110 : 5 , 7.

(Het laatste vers staande).

Gij, dierbre JEZUS, vriend in smart!
Gij slechts hebt aanspraak op ons hart,
Gij hebt ze door uw bloed verkregen;
Ja, dierbre JEZUS! ja voortaan
Moest elke polsslag voor U slaan,
Moest gij ons meer, dan alles wegen.

Och! dat de Geest, door U beloofd,
Die in U is, gezegend Hoofd!
Ook ons uw leden meer doe leven!
Dan leven wij, getrouwe Heer!
Tot uw en tot uws Vaders eer,
En ons geloof zal vruchten geven.

De Vergadering werd gescheiden met de volgende apostolische Godsverheerlijking en zegenbede:

Hem, die magtig is, meer dan overvloedig te doen boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt, Hem zij de heerlijkheid in de Gemeente door alle geslachten! Daartoe zij ook met ons allen de genade des Heeren JEZUS CHRISTUS, en de liefde Gods, en de gemeenschap des heiligen Geestes tot in eeuwigheid!

Amen!

1:

EEN PILAAR EN VASTIGHEID DER WAARHEID.

I TIMOTHEÜS III: 15[b].

GELEGENHEIDSREDE NA VIJFENTWINTIGJARIGE EVANGELIEDIENST,

DOOR

J. B. H. BRUINIER,

PREDIKANT TE AMSTERDAM.

TWEEDE DRUK.

AMSTERDAM,

H. HÖVEKER.

1847.

VOORWOORD.

In de Vaderlandsche Hervormde Kerk aanvaardde ik de bediening des Woords te Eck en Wiel *den* 7den *Julij* 1822; *te* Hillegom *werd ik bevestigd den* 9den *Mei* 1824, *te* Leeuwarden *den* 17den *Mei* 1827, *en te* Amsterdam *den* 15den *September* 1833.

Het zal wel overtollig zijn, te berigten, dat deze rede niet alles bevat, wat bij mijne Godegewijde feestviering uit het bewogen hart is gevloeid: de lezer wete alleen, dat dit woord, niet voor de pers opgesteld, enkel uit gevoel

—

van pligt wordt uitgegeven. Het vinde in de mij dierbare gemeenten, zoo voormalige als tegenwoordige, en elders toegenegene harten!

J. B. H. Bruinier.

Amsterdam,
den 19den Julij 1847.

1 TIMOTHEÜS III: 15[b].

»EEN PILAAR EN VASTIGHEID DER WAARHEID."

Zijn het slot- of aanvang-woorden, die wij hier voor ons hebben? Sommige uitleggers stemmen voor het laatste, en plaatsen het einde van het 15de vers aan het hoofd van het 16de. Maar welke zonderlinge woordvoeging, ja wanordelijken stijl verkrijgen wij dan! »*Een pilaar en vastigheid der waarheid, en buiten allen twijfel de verborgenheid der godzaligheid is groot.*" — Bovendien bevat de geheimzinnige leer der godzaligheid: »*God is geopenbaard in het vleesch, is geregtvaardigd in den geest, is gezien van de engelen, is gepredikt onder de heidenen, is geloofd in de wereld, is opgenomen in heerlijkheid;*" — deze groote verborgenheid, zeg ik, behelst waarheden, die wel degelijk bewijs noodig hebben, die eene magt behoeven, welke ze weet te verkondigen, te verdedigen en te handhaven.

Wij dan houden ons aan de gewone orde,

en zien in de tekstwoorden een verblijdend kenteeken der Christelijke Kerk. Om dit te doen uitkomen, had PAULUS eene eigenaardige aanleiding in zijne lessen aan TIMOTHEÜS, Evangelist te *Epheze*, om toch in zijne keus van Ouderlingen, Diakenen en Diakonessen voorzigtig te zijn, en daartoe geene andere personen te benoemen, dan bekwaam om te leeren, vast in het geloof, heilig van wandel, ongeveinsd in de liefde, in 't kort, van een degelijk karakter. Hij zelf wenschte in persoon zijnen vriend in die keuze behulpzaam te wezen; maar mogelijk zou hij nog eenigen tijd in *Macedonië* vertoeven, en daarom deelde hij hem zijne gedachten schriftelijk mede over deze en andere aangelegenheden; opdat TIMOTHEÜS mogt weten, »*hoe men in het huis Gods* »*moet verkeeren, hetwelk is de gemeente des* »*levenden Gods, een pilaar en vastigheid der* »*waarheid.*" In zulk eene heilige woning, in zoo hooge vergadering, in dat waarheidsverbond mogt toch voorwaar het onedele en valsche geene plaats der eere vinden!

»*Een pilaar en vastigheid der waarheid!*" Gij gevoelt, dat deze uitdrukkingen hare beteekenis en kracht slechts ontleenen kunnen aan het juiste denkbeeld, 't welk wij ons vor-

men van de Christelijke Kerk en hare onmiskenbare eigendommelijkheden. PAULUS noemt haar het *huis Gods*, het gebouw van God gesticht, elders, den tempel Gods, in welken de Geest Gods woont. Nu was men reeds onder Israël zoo verlicht, om te gelooven, dat de Heer des hemels en der aarde niet woont in tempelen met handen gemaakt. » *Ziet*," sprak SALOMO, » *de hemelen, ja de hemel der hemelen* » *zouden U niet begrijpen*, *hoeveel te min dit* » *huis*, *dat ik gebouwd heb!*" — Wij derhalve, die als meer gevorderden onder de bedeeling des N. Testaments leven, mogen van het huis Gods niet anders spreken, dan in de beteekenis van het *huisgezin Gods*, waarvan God niet alleen de stichter, maar waarin Hij ook Vader is, en alle huisgenooten zijne kinderen zijn. De Apostel noemt hetzelve in grootscher en wijd uitgestrekter zin, de *gemeente des levenden Gods*. *Gemeente* is, naar het grondwoord, eene zamengeroepene vergadering van daartoe geregtigde personen, hier, de groote vereeniging, die God, naar de verkiezing zijner genade, uit alle natiën, van alle landen en tijden heeft vergaderd en in stand houdt, om Hem als den waren en levenden God te eeren, en zich onderling als leden van één ligchaam liefde en trouw te bewijzen.

Straks hiervan meer. — De menigte nu dezer uitverkorenen noemt PAULUS »*een pilaar en vastigheid der waarheid.*" *Pilaar* of zuil geeft niet alleen een' sterken steun te kennen, maar ook een verheven eerteeken en sieraad. Meer nog zegt het woord *vastigheid.* Het stelt de gemeente voor als onwrikbaar in beginsel, als onverzettelijk in doel, als onverwinnelijk in kracht. En waarvan nu is zij die vaste steun, die zekere bescherming? — VAN DE WAARHEID! Het is bedenkelijk, dit woord nader te bepalen. Immers, de Christenkerk beschermt alle waarheid hoegenaamd, en haat alle onbestaanbaarheid met zich zelve, alle valschheid, elk bedrog. Van de voorwerpen echter, — en wie telt ze? — die de waarheid omvat, sta hier boven aan: het Woord Gods; het Evangelie van CHRISTUS; de Schrift, door den Heiligen Geest ingegeven; de regtvaardiging des zondaars voor God, door het geloof; Gods raadsbesluit van voor de grondlegging der wereld in het bloed van CHRISTUS, als bron dier regtvaardiging; 's verlosten roeping, om den eenigen waarachtigen God te dienen in de personen van Vader, Zoon en Heiligen Geest, kennelijk onderscheiden, en even kennelijk dezelfden in wezen; den naaste lief te hebben als zich zelven, ja den vijand te beminnen en wel te doen; de wereld te ge-

bruiken, als niet misbruikende; en den besten schat, hier verkregen, in de toekomende mede te nemen, namelijk, de genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes. Van dezen hoofdinhoud der Goddelijke waarheid, en van de duizende punten, die er mede in aanraking komen, is het volk Gods, is de gemeente des levenden Gods, is de ééne heilige, algemeene, Christelijke Kerk een pilaar en vastigheid.

Mijne voorloopige aanmerkingen doen u reeds gevoelen, Gel.! dat ik met mijnen tekst hoogelijk ben ingenomen en zijnen inhoud zonder aarzelen geloof. Het zijn woorden, die *geschreven* staan, en wij nemen ze aan als Heilige Schrift, die niet falen kan. Al kon ik dus niets bijbrengen, om ze voor de zich noemende wetenschap zelfs als bewijsbaar te betogen, al bragt elk tijdvak in de kerkelijke geschiedenis bijkans niets voort, dan beschuldigingen en klagten van het tegendeel, ik zou tot het besluit moeten komen, dat wat ik uitwendig niet kon zien, inwendig moest bestaan; dat, zoo al de zigtbare Kerk dag aan dag afdwaalde, er eene onzigtbare moest zijn, die aan de waarheid vasthield; en dat dan onze aangelegenste

zorg moest zijn, gelijk eens van de Moravische Broeders, om dezelve te zoeken, en ze gevonden hebbende, er ons aan te sluiten.

Zoo ver nu zullen wij gewisselijk in onze beschouwing niet behoeven te gaan, immers niet in allen opzigte. Al zijn alle menschen leugenachtig, uit het midden van dezen nogtans heeft de waarachtige God zich eene magt gevormd, die de waarheid huldigt, zijn woord eerbiedigt, zijn regt handhaaft. Toen de vader der leugenen den mensch had verleid, sprak God: »*Ik zal vijandschap zetten tus-* »*schen u en tusschen deze vrouw, tusschen* »*uw zaad en haar zaad, datzelve zal u den* »*kop vermorzelen....*" Ziet daar de grondlegging der Kerk tot een pilaar en vastigheid der waarheid; de kern eener krijgsmagt tegen de magt van den leugen, het eerste en eeuwig Evangelie eener overwinning van het licht over de duisternis, van het wezen over den schijn, van het echte over het valsche, van de eerlijkheid over de list, van het regt over de willekeur. Klein waren de beginselen dier Godsmagt; de eerstvaderlijke Kerk werd streng gekastijd, diep vernederd, zwaar beproefd; terwijl het zaad der slang welig tierde, zich in de lusten des vleesches baadde, en de aarde vervulde met zijne boosheid.

Wat vermogten ADAM, SETH, HENOCH, LAMECH en NOACH tegen dien stortvloed der ongeregtigheid, dan dat ze in hunnen kleinen kring de kennis en vereering van den waarachtigen God bewaarden? Maar dit zwakke was toch veiliger, dan de geheele reuzenmagt der goddeloosheid. Het werd door zijnen getrouwen Verbondsgod gered, behouden, en met hetzelve de eerste woorden des levens. Wat ook was verzwolgen, de grondvesten van Gods waarheid waren niet omgewoeld, en hare zuil niet afgeknot. Neen! het genadewoord vertoonde zich in helderder licht, en verkreeg hooger stand, al bleef het gedichtsel van 's menschen hart boos van de jeugd af, al oefende de leugengeest op nieuw zijne verderfelijke kracht uit. Aan het einde van dit tweede tijdvak der Kerk staat toch reeds de Waarheid in priesterlijken dos getooid en met de koninklijke kroon versierd! — En treurt niet, omdat MELCHIZEDEK geen kroost zal achterlaten; ziet! zijn opvolger wordt geroepen uit het Oosten, opdat in zijnen zade alle geslachten des aardbodems gezegend worden. De vervulling der heilbelofte kunnen wij van nu aan schier in alle hare bijzonderheden volgen! Toonbeelden zijn ABRAHAM, ISAÄK en JAKOB, dat Gods waarheid stand houdt. Egyp-

tische duisternis overdekke dan de Kerk gedurende eeuwen, ook daarin is zij waarborg der woorden Gods, tot ABRAHAM gesproken; zij is in tal van hoofden meer dan voorheen toegenomen, en toen die lange nacht ten einde liep, stelt zich aan haar hoofd een man Gods, die reeds de versmaadheid van den toekomstigen Heilvorst meerder rijkdom achtte te zijn, dan de schatten in *Egypte*. Maar nu stond het, naar het scheen, bedenkelijker dan ooit te voren met de Kerk geschapen. Zij ondervindt in haren eigen' boezem bijna niets dan ontrouw en afvalligheid; zelfs de hoogepriester zwicht; de dwaasheid heeft den boventoon; en de tafelen der wet liggen verbroken in het stof. De kleine kudde niettemin biedt moedig tegenweer, en overwint in Gods kracht. Het booze wordt afgescheiden; het edele vervangt het; *Kanaän* wordt veroverd, en de eerste groote zegepraal over het heidendom bevochten. De Kerk boezemt ontzag in naar buiten; haar inwendig beheer is geregeld, hare gedenkrollen zullen de groote daden en de heilige woorden Gods tot in het laatste nageslacht vermelden. — Maar de rust baart, helaas! gerustheid; men vergeet, dat de strijd tegen de afgoden naauwelijks begonnen is, en ziet daar op nieuw vernedering,

onderdrukking en ellende zonder tal. Eeuwen lang duurt weder de worsteling tusschen licht en duisternis, tot dat SAMUËL aan het eerste de overwinning op nieuw verzekert. — In de tijden van DAVID en SALOMO wordt het gebouw der waarheid hoog opgetrokken, deszelfs zuilen vallen reeds aan ver verwijderde volken in het oog. Maar het is, alsof met de kracht der waarheid ook de magt van den leugengeest nieuwe hulpbronnen verkregen heeft. Eene geweldige scheuring doet den luister der Kerk bedroevend tanen; magtige volken overstroomen haar grondgebied; inwendig verraad voltooit haren ondergang; ja!...... maar toch slechts wat aangaat haren uitwendigen glans: haar wezen heeft niets geleden, hare kracht is veeleer toegenomen door den onvermoeiden arbeid en den onwrikbaren moed der profeten, en reeds nu wordt zij een verborgen zuurdeeg in de landen, die gelegen zijn in de duisternis en schaduwe des doods. Die bestemming moet zij voortaan blijven vervullen; hare herstelling in het heilige land is slechts gedeeltelijk en onaanzienlijk. Zij is de verzoeking tot de grove afgoderij ontwassen; maar nu vervallen velen tot eigenvergoding, tot eigenwillige Godsdienst; men wil zelfs meer doen, dan de wet eischt; men

vergeet gezondigd te hebben, en zonde te hebben, en pharizeeuwsche geveinsdheid dringt tot in het merg en bloed des volks. De geest der vaderen zucht in het verborgen, de stem van den valschen ijver geldt alleen, de zuilen der Kerk waggelen, en hare fondamenten verzinken.... Waggelen? verzinken?.... Neen! 't is van het gedreun der vreugdekreten uit de hemelen, dat ze schudden. Gods Zoon wordt mensch. De Godmensch, het Licht der wereld, de algenoegzame Offerhande voor de zonde, de eeuwige Hoogepriester, de Levensvorst, de Koning ter regterhand van God. De Heilige Geest daalt neder; het koninklijk priesterdom is aan alle leden der Kerk, zonen en dochteren, jongelingen en ouden, dienstknechten en dienstmaagden, toegedeeld! Thans is zij bij magte, haar grondgebied over de gansche aarde uit te breiden, ja hare zuil tot in den hemel op te voeren, om ook daar bekend te maken den Overheden en den Magten de veelvuldige wijsheid Gods.

De gemeente dan des levenden Gods, eertijds afgezonderd uit het midden der heidenen en bepaald tot een enkel volk, ABRAHAMS nakomelingschap, zal nu de geheele wereld intreden en innemen. En dit is geen heengaan

als tot de wilden van later dagen; neen, het toenmalig heidendom was in wereldsche beschaving ver gevorderd, zoo ver, dat het daarin veelzins onovertroffen gebleven is. Zelfs in het godsdienstige was het niet geheel van hulpmiddelen ontbloot. Herinneringen uit de ware Kerk (een bewijs te meer voor hare kracht!) waren hetzelve, hoe flaauw dan ook en verminkt, bijgebleven, en de Joodsche Synagoge had reeds velen tot zich getrokken. Wat zal het zijn, als de middelmuur der afscheiding verbroken is, en de vrije Kerk harren intogt doet? De uitkomst is dan ook verbazend, en ging de verwachting van het stoutst geloof te boven. De verkondiging van CHRISTUS en zijne geregtigheid verdringt elken anderen naam, en ledigt de tempels der afgoden en de scholen der menschelijke wijsheid. De gemeente bezwijkt niet onder de herhaalde en hevigste vervolgingen, integendeel, zij maakt zelfs den troon der geweldige CAESARS buit. En met welke inwendige vijanden had zij niet te strijden! Doch alle derzelver ketterijen stelden haar slechts te meer tot eene zuil en vastigheid der waarheid. De Heilige Schriften van Apostelen en Evangelisten worden met de grootste zorgvuldigheid, gelijk door de oude Kerk de boeken van MOZES en de Profeten,

verzameld, gelezen, beleden, verdedigd. Ja, zij komen,.... zwermen van Barbaren, en met hen duistere eeuwen: de Kerk nogtans behoudt hare overmagt over het heidendom, en tegen haar inwendig verval wordt bij voortduring gestreden. De nood klimt ontzettend door het zwaard van den valschen profeet uit *Mecca;* maar den rotsteen van CHRISTUS kan hij niet verbrijzelen. De pauselijke magt ontaarde meer en meer; sterker en hardnekkiger wordt ook de tegenstand der ware Christenen. Hun arbeid vergoedt het verstervende leven der kloosterlingen en geestelijken. Waldenzen, Vallenzen, Albigenzen, Wickleffieten, Hussieten, Boheemsche en Moravische Broeders, eindelijk onze Hervormers! Welke pilaren in den tempel Gods! Wie heeft ze omvergeworpen? Het hardnekkige Vaticaan? Neen! Eene verfijnde en sluwe ketterij? Neen! Het vermetel ongeloof der wijsgeeren? Neen! De vuurmonden der staatsmagten? Neen!

Daar valt nog al wat op af te dingen, zegge men! Uwe ware Kerk kon dan toch in het zuiden en andere gedeelten van ons werelddeel geen' stand houden, en de leugen speelt in haren boezem voor en na tot op den dag

van heden zijn spel. Nu ja! zijn spel, zijn verschrikkelijk spel zelfs, maar toch steeds tot zijn verlies en eindelijken ondergang. Wij mogen er, na al het gebeurde, alle de eeuwen door, geen oogenblik aan twijfelen. Men achte slechts de ware Kerk aan geene vaste plaats of namen verbonden. Zij is de Algemeene Kerk, die de Zoon van God, uit het gansche menschelijk geslacht, zich tot het eeuwige leven uitverkoren heeft, en door zijn' Geest en Woord, in eenigheid des waren geloofs, van het begin der wereld tot aan het einde, vergadert, beschermt en onderhoudt. Er bestaat eene onzigtbare gemeenschap der heiligen onder alle uitwendige afdeelingen der Kerk, zonder afspraak jaagt zij naar hetzelfde wit, bidt zij in éénen geest, werkt zij in ééne kracht: want zij is gebouwd op het fondament der Apostelen en Profeten, waarvan JEZUS CHRISTUS de uiterste hoeksteen is. Heil der menschheid, zoo dikwerf zij in de kracht van haar geloof en liefde vrijelijk werken mag! Die gelukkige tijden heeft zij ijverig besteed in het verzamelen der Heilige Schriften, in het verbreiden derzelve in onnoemelijke menigte, eerst in handschrift, dan door de drukkunst. Daardoor reeds is zij een onwrikbare pilaar en

vastigheid der waarheid. Laat boeken schrijven die kan, om den Bijbel te verdringen, het is vruchteloos. Wie telt de geschreven werken, die zijn verloren gegaan en vergeten worden? De Bijbel is niet verloren, niet in het stof der vergetelheid bedolven. De Kerk waakt voor de ongeschondenheid dier heerlijke Schriften: voegde onkunde en waan iets daartoe, zij werpt het uit, zij het ook een geheele bundel Apocryfe boeken, zij die ook onder de hoede van pauselijken herdersstaf en driedubbele kroon geplaatst; slaat het ongeloof de vermetele hand nu aan dit, dan aan een ander gedeelte der Schrift, door de Kerk op de lijst der Heilige Boeken geplaatst, geen tittel of jota laat zij vallen, al kost het jaren langen strijd, en den eerlijken twijfelaar heeft zij altijd overtuigd, dat haar pleit voor de echtheid en geloofwaardigheid van het Woord voldongen is. — De Kerk brengt den schat van hare gewijde Boeken in alle talen tot alle volken, en in de handen van de geringsten zelfs onder de menschenkinderen. Zij wil het volk van jongs af in het liefelijk licht van Gods waarheid, als toegankelijk reeds voor het gespeende kind, opvoeden, leiden, tot gehoorzaamheid aan wettige overheden, tot eerbiediging van het goede regt, tot eerlijken arbeid gewillig maken, en tot alle goede din-

gen bekwaam. — De Kerk heeft de prediking van het onfeilbare Woord; zij acht ze dubbele eere waardig die daarin arbeiden; zij waakt, dat hare heilboden bekwaam zijn en getrouw, om het Woord regt te snijden; zij zegt tot hen: » CHRISTUS en die gekruist voor » de zonde der wereld, der geheele wereld, » op den voorgrond! — In het licht van zijn » kruis uwe leer van den mensch in zijnen » natuurstaat en in den stand der genade! — » In het licht van zijn kruis uwe prediking » van God, Vader, Zoon en Heiligen Geest! — » Het geloof aan het Woord des kruises, als » het ééne noodige tot alle goed, hoegenaamd, » op aarde of in den hemel!" — De Kerk waakt voor de reine bediening van Doop en Avondmaal, en stelt bij die plegtigheden het gescheurde handschrift der zonden hoog ten toon, en roept den zondaren toe: » *Laat u » met God verzoenen! Leeft der zonde niet, » maar Gode!*" — De Kerk zorgt, dat geene ligtzinnigheid of huichelarij het kruis van CHRISTUS ijdel make, en oefent de tucht der heilige liefde, zoodat zij een goed getuigenis verwerft ook bij die buiten haar zijn! — Zij doet smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle menschen, voor koningen en allen, die in hoogheid zijn, op-

dat wij een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid; want dat is goed en aangenaam voor God onzen Zaligmaker, welke wil dat alle menschen zalig worden en tot kennis der waarheid komen. — De Kerk bewaart hare zedige vrijheid, hare onafhankelijkheid van menschelijke willekeur; daartoe wapent zij zich met bondige belijdenis haars geloofs, en verzwijgt hare verwerping van alle dwalingen niet; zij heeft den geest der kracht, om smaadheid en verdrukkingen te lijden, en zelfs met haar bloed getuigenis van haar geloof te geven. En is het, dat zij, die broeders behoorden te wezen, zich aan haar vergrijpen erger dan de heidenen, dan verwekt haar de Heer wrekers als van ouds, en koningen, die het slagzwaard voor hare regten aangorden. — RAIMOND VAN TOULOUSE, ZISKA, WILLEM VAN ORANJE, GUSTAAF ADOLF hebben getoond, dat aan de Kerk ook de heldenarm niet ontbreekt. — Eindelijk komt de Heer met zijne heiligen uit de hooge plaatsen, en handhaaft voor eeuwig haar regt!

De gemeente des levenden Gods is een pilaar en vastigheid der waarheid! 't Is een *historisch feit*, eene daadzaak; redeneringen kunnen het niet wegcijferen. Ook hier gelde

de spreuk: »Aan de vrucht kent men den boom." — Voorts heb ik eenige wenken gegeven, *hoe* en *waardoor* de Kerk steun en staf der waarheid is. — Maar nu is het, als zag en hoorde ik sommigen zeggen: »Wij laten »u uwe geestdrift voor het ligchaam, waarin »gij dient, wij willen ze zelfs eerbiedigen, »mits gij nu ook bekent, dat het veld, waar»op wij werken, even zeker is; dat de wijsbe»geerte, de wetenschap, de kunst, de staat»kunde, enz. ook zuilen zijn en vastigheden »der waarheid." Laat ons wel onderscheiden. Zoo velen gij die zaken behartigt en bedrijft in den geest en in het belang der Kerk, zijt gij mijne broeders, zijn wij één. Maar spreekt gij van uwe wetenschappen op haar zelven, buiten aanraking met de Kerk, denkt dan slechts na en oordeelt. Der wijsgeeren stelsels botsen, verwerpen, vernielen zich onderling; de wetenschap leert altijd, zonder ooit tot de zekere kennis der waarheid te komen; de kunst is wispelturig als de grillige smaak; en geene staatkunde heeft het nog tot vaste beginselen en goede, duurzame uitkomsten kunnen brengen. De Kerk ziet wel in uwe bemoeijingen hier en daar waarheid, zelfs vele waarheden en loffelijke uitkomsten, en het ligt in haren aard, daarvan zich tot haar

voordeel ijverig te bedienen. Egyptische kunst kwam den tabernakel-, Tyrische den tempelbouw zeer te stade; en zelfs onze Apostel maakte gebruik van heidensche dichtregelen. Maar, mannen! vertegenwoordigers van de wijsheid dezer wereld! zuilen en vastigheden der waarheid zijt gij niet! Uwe wijsheid, zoo zij door den Geest van CHRISTUS, die in de Kerk heerscht, niet is geheiligd en verzegeld, waggelt, drijft als met de ongestadige winden, en verlaat u geheel aan het einde uwer aardsche loopbaan.

Van wat groot belang is nu niet dat Godsgesticht der waarheid. De mensch, boven het dier verheven, heeft behoefte aan kennis van zich zelven, van de oorzaak zijns bestaans en aller dingen; hij moet iets zekers hebben, waarop zijne zwakheid kan steunen; hij wil eene blijde hoop voor de toekomst; hij wenscht te weten, hoe zich in alles als redelijk en zedelijk wezen te gedragen; hij hijgt naar verlossing van zoovele banden, die hem knellen, van zoovele ellenden, die hem drukken. Kent hij zich zelven als zondaar voor God, hij wil verzoening met Hem en herstelling in zijne gunst. Maar wie wijst hem daartoe den zekeren weg onder de wijzen,

die allen van elkander afwijken of tegen elkander strijden. Wiens woord zal hij volgen, verzekerd dat hij niet bedrogen zal uitkomen? Zal hij bij eigen licht wandelen? — Maar het was dwaallicht zelfs in vele dingen van dit leven, hoe zou hij er op vertrouwen in de dingen, die de donkere eeuwigheid aangaan? — Maar hij heeft den Bijbel, het onfeilbaar Woord van God! — Zeer goed! Maar hoe weet hij zulks? welk is het onfeilbaar gezag, waarop hij het kan aannemen, als van God gegeven? — Inwendige bewijzen van onbetwistbare waarheid? — Maar het is onmogelijk, die overal te vinden; hij stuit gedurig op geheimenissen en bezwaren, die hij, noch iemand anders, bij eigen licht kan wegnemen. Ach! wie redt hem uit deze pijnlijke onzekerheid? — De Gemeente des levenden Gods! Aan deze is het Woord van tijd tot tijd geopenbaard met vele gewisse kenteekenen en toelichtingen des Heiligen Geestes! Buitengewone mannen, door wonderen bekrachtigd, door den Geest gedreven, van Goddelijk getuigenis overvloedig voorzien, om hunne geloofwaardigheid boven allen twijfel te verheffen, hebben het Woord der zaligheid gesproken en geschreven. — De Kerk heeft onafgebroken voor de bewaring des Woords en der Schrift zorg gedragen,

en met eenparig getuigenis van echtheid en onvervalschtheid ze aan de nageslachten overgeleverd, die weder op hunne beurt waakten, dat de lijst der Heilige Boeken geene schade leed, en hun gezag niet miskend werd. Wij ontvangen dus het Woord Gods uit vertrouwde handen, van eene bevoegde magt. Hetzelfde geldt van de uitlegging der Schriften. Aan de gemeente alleen heeft God den Geest der waarheid gegeven, die in alle waarheid leidt; hij, die buiten de gemeenschap der Kerk het Woord ter hand neemt, verwart terstond zich zelven, meent te zien, en ziet niets; hij verheugt zich in golvend water, en ziet het is woelend zand; hij plukt kolokwinten, in plaats van druiven; hij dwaalt al meer en meer in het rond, en wordt in het einde radeloos. — De Kerk alleen bewoont het groot gebied der geopenbaarde waarheden; zij alleen weet er den weg, en voert ons tot den levensboom in *Eden!* Op alle noodige vragen geeft zij het gepaste antwoord, bij alle onwillekeurige twijfelingen de voldoende oplossing, in allen zielsnood goeden raad en krachtige hulp. Zij is in alles licht, waarheid, leven, door de liefde Gods, de genade van CHRISTUS en de gemeenschap des Heiligen Geestes.

Een pilaar en vastigheid der waarheid. — Welke is de Kerk, die dit getuigenis ten volle verdient? — Wij hebben het immers reeds gezegd? De onzigtbare, die de ziel is van de uitwendige. Naarmate nu de zigtbare Kerk, welken naam zij drage, door die inwendige bezield is, is zij lofwaardig; naarmate dat innerlijk leven ontbreekt, is zij berispelijk, soms verwerpelijk. Maar hoe ontdekken wij dat leven? — Aan het onderscheidingsteeken, in den tekst vermeld. Daaraan moet in de eerste plaats getoetst worden, of eene afdeeling der Kerk, en in hoe ver zij tot de ééne, heilige, algemeene behoort. Ziet gij in de Roomsche Kerk den schat des Woords als begraven, deszelfs prediking als gesmoord, en de sacramenten verduisterd: ontzegt haar onzen schoonen titel, vergunt haar, gelijk de Hervormers deden, ter naauwernood den naam van eene Kerk! — Zoo toetse men elke andere Kerk. Eene gemeente, die bij den doop harer kinderen plegtig belooft, ze in hare leer te zullen onderwijzen, en dat nalaat niet alleen, maar ze ook overgeeft aan een onderwijs, dat noodzakelijk tot onverschilligheid omtrent alle Godsdienst leidt; of die zich tevreden stelt, zoo slechts het Christelijk onderwijs als een aanhangsel van de volksschool geduld wordt....

is dat eene gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid der waarheid? Eene gemeente, die de vorming van hare eigene leeraren onverschillig aanziet, en niet eens vraagt waar toch het hooger onderwijs van uitgaat, en wie er toezigt op heeft, en wat er geleerd wordt; — eene Kerk, die dan ook proeven geeft van den beklagelijksten strijd, waar de een, en te regt, leert: CHRISTUS is mensch en tevens God te prijzen in alle eeuwigheid; de ander: CHRISTUS is, hoe verheven ook, niet meer dan een schepsel; de een, en te regt: de Heilige Geest is een persoonlijk Wezen, onderscheiden van en één met den Vader en den Zoon, is God; de ander: de Heilige Geest is een goede zin, een karakter, eene kracht, op zijn hoogst, eene persoonsverbeelding! De een, en te regt: de mensch is een verloren schepsel van nature, hij kan alleen behouden worden door verzoening, en die verzoening geschiedt niet, dan door voldoening aan Gods waarheid en regt, evenzeer als aan zijne liefde; de ander: de mensch is zoo boos niet, hij heeft slechts opwekking noodig van het goede beginsel, dat in hem is, en de leer der voldoening aan Gods geregtigheid is Godonteerend! Met korte woorden: eene Kerk, waarin alle geloofsleeringen, met welke de eer van God en het heil van den

zondaar staat of valt, door den een wordt verkondigd en door den ander ontkend, is zulk eene Kerk een pilaar en vastigheid der waarheid? of dreigt zij eene afvallige te worden van het geloof, de liefde en den vrede? Zij zie toe, dat zij het niet worde!

Bemerken wij daarentegen nog vele goede dingen; zijn wij nog in het bezit eener kostbare nalatenschap van onze vrome vaderen; zien wij de edelsten des lands zich nederig en ijverig bemoeijen, om het volk tot CHRISTUS terug te leiden; zien wij te lang verwijderden, in geloof en liefde hereenigd, met eenparigen schouder het vervallene weder opbouwen; ziet men allerwege verschijnselen van een vernieuwd leven, van sidderen en beven voor het Woord, dat niet alleen den leugenaars, maar ook den vreesachtigen hun deel gezet is in den poel, die daar brandt van vuur en sulpher (*); beginnen velen zich te schamen over hunne al te langdurige gelijkheid aan die vijf dwaze maagden.... Ei, zoo laat ons God loven met innigen dank, en in zijne kracht medearbeiden. Vertraagt niet! Zijt vurig van geest! Houdt wat gij hebt, opdat niemand uwe kroon wegneme!

(*) Openb. XXI, 8.

Keert weder, gij afkeerige kinderen! tot de moeder, die gij verlaten hebt. Zij, zij heeft u dit goede land van Gods menigvuldige zegeningen tot eene erfenis nagelaten, gekocht met hare tranen, gekocht met haar bloed. Neemt op haar voetspoor het juk van CHRISTUS op u, en laat u niet weder met boeijen der menschelijke dienstbaarheid bezwaren. Die staat, zie toe dat hij niet valle. Een iegelijk beproeve zich zelven, of hij strijdt voor het geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd, of hij het zijne wel bijdraagt, dat de Kerk onder ons als een pilaar en vastigheid der waarheid zich betoone. Wat mij aangaat, voor den Heer, wiens ik ben, en wien ik dien, verootmoedig ik mij diep van wege menigvuldige ijverloosheid, zwakheid en menschenvrees: dies ik te dieper getroffen ben door de langmoedigheid, waarmede Hij mij verdragen heeft; dies ik te meer zijne genade bewonder, die mij onder vele ontmoedigende ervaringen heeft staande gehouden tot op dezen dag. Dien getrouwen Heer behoort geheel mijn hart en leven. Zijne waarheid zal het rigtsnoer blijven van mijne prediking en van al mijn werk in en voor mijne gemeente. De leugen zal ik bestrijden, en niet zwijgen, zoo lang zij niet zwijgt. De wetenschap zal die-

naresse zijn der Kerk, geene heerscheresse: niet zij heeft de Kerk, maar de Kerk heeft haar gevormd, en is het anders, dan deugt zij niet! Ik zal blijven vragen, zoo lang er geene verandering ten goede komt, waarom juist onze Hervormde Kerk aan zoovele banden moet liggen, en wat toch de Staat met de vrije Kerk, die niet van deze wereld is, te doen heeft, anders dan hare zegeningen dankbaar te erkennen, en zich van haren geest te laten doordringen? Ik zal blijven spreken voor eene vrijheid van onderwijs, als voor Kerk en Staat evenzeer ten zegen zal verstrekken; — van eene Christelijke school, waardoor woeste wanordelijkheden, als die ons volk onlangs hebben onteerd, beter voorkomen en afgewend zullen worden, dan door de instellingen dezer eeuw. Mijne hulde biede ik aan elke vereeniging, die in de Kerk haren grondslag en wortel heeft; maar strekt een genootschap, om het huis Gods van zijnen luister, der gemeente des levenden Gods van hare kracht te ontrooven, zoo weiger ik goedkeuring en medewerking.

Ik ken geen' hooger' graad van kennis en wetenschap, dan regtzinnigheid in de leere der éóne, heilige, algemeene Kerk; geene reinere

bron van heilrijke krachten, dan innige overeenstemming met haren geest in alle dingen; geen volmaakter werk, dan dat in volle gemeenschap met haar gewrocht wordt. Ik ontveins voor niemand mijne hoogachting voor de Belijdenisschriften der Kerk, ook der Protestantsche en Hervormde Kerken. Dat de verachters en bestrijders derzelve iets beters leveren, zoo zij het vermogen! Hunne leus: geene Belijdenisschriften, geene .....! verraadt slechts hunne beklagelijke onmagt en geloove-loosheid. Stelt men dan zijne eer, in altijd te vragen: wat is waarheid? en wil men met die vraag op de lippen en de wanhoop in het hart de eeuwigheid ingaan? Gedraagt gij u als verstandigen, Gel.! Gij zijt niet alleen in het bezit der waarheid, gij hebt ook hare zuil en vastigheid. Of is onze Hervormde Kerk in oorsprong, vestiging en bloei geene gemeente des levenden Gods? Ten zij men de daden des Almagtigen ook hier te lande voor niets wil achten! — Waakt dan! Houdt u mannelijk! Zijt sterk! Biddende in den Heiligen Geest, bouwt gij u zelven op uw allerheiligst geloof; het is eindeloos verheven boven alle zoogenoemde ontwikkelingen eener eigenzinnige wetenschap. Maar hangt aan geene letters en spreekwijzen; zoekt den geest, gelijk van het

Woord, zoo ook van deszelfs belijdenis door de ware Kerk. Zoo zal CHRISTUS en zijne geregtigheid de grond zijn van geheel uw geloof, de kracht van geheel uw leven. Zoo zult gij met de gemeente der uitverkorenen wandelen in de hoede des Almagtigen; alle dingen zullen u dan medewerken ten goede, en de komst van CHRISTUS zal u geen dag van verschrikking, maar van vreugde en heerlijkheid wezen! — In uwe gebeden voor uwe leeraars gedenkt ook mijner! Ondersteunt mij in mijne veelvuldige zwakheden, en verdraagt mijne gebreken in liefde! — Ik zal niet ophouden uwe belangen Gode voor te dragen, zijn Evangelie ongeschonden tot u te brengen, en u te verkondigen al den raad Gods. — Hem nu, die magtig is, ons van struikelen te bewaren, en onstraffelijk te stellen voor zijne heerlijkheid in vreugde, den alleen wijzen God, onzen Zaligmaker, zij heerlijkheid en majesteit, kracht en magt, beide nu en in alle eeuwigheid! Amen.

AFSCHEIDS-LEERREDE.

Gedrukt te *Rotterdam*, bij
M. WIJT.

16

AFSCHEID

VAN MIJNE

HARTELIJK GELIEFDE

ROTTERDAMSCHE GEMEENTE,

op Zondag den 28 October 1827,

DOOR

ABR. DES AMORIE VAN DER HOEVEN.

Te DELFT, bij
de Weduwe J. ALLART.
1827.

En nu blijft Geloof, Hoop en Liefde, deze drie: doch de meeste van deze is de Liefde.

AAN

ALLE ZIJNE

CHRISTELIJKE VRIENDEN

TE

ROTTERDAM,

WORDT

DIT EENVOUDIG MAAR HARTELIJK WOORD, ALS EEN BEWIJS EN AANDENKEN ZIJNER LIEFDE, WELMEENEND

OPGEDRAGEN

DOOR DEN

SCHRIJVER.

VOORBERIGT.

Tot hier toe had ik alle aanzoeken, hoe menigvuldig en dringend ook, tot het uitgeven van een kleiner of grooter aantal Preken standvastig afgeslagen, omdat ik de levendige overtuiging heb, dat het Publiek, bij den grooten voorraad van gedrukte uitmuntende kanselredenen, voor als nog ten minste, de mijne wel ontberen kan. Allerminst zou ik op het denkbeeld zijn gekomen, om de nevensgaande Leerrede in druk te geven, die, in weinige uren kan ik naauwelijks zeggen, maar in vlugtige oogenblikken, onder gedurige afleiding en verhindering, is zamengesteld, en daarenboven alleen voor mijne hartelijke Vrienden te Rotterdam eenige waarde hebben kan. Doch deze baden er mij zoo dringend om, en ik konde het niet van

mij verkrijgen, hun die laatste bede te weigeren. Zij hadden, dacht mij, volkomen aanspraak op dit eenvoudig woord van dank en zegen, uit mijn diep getroffen hart gevloeid; en daarom is het ook aan hen in het bijzonder door mij toegewijd. Ik moest het echter tevens voor het Algemeen verkrijgbaar stellen; en het was mij, ik ontveins het niet, eene streelende gedachte, dat de wereld weten zou, hoe groote verpligting ik aan mijne voormalige Gemeente heb, en hoe wij elkander beminden met warme Christelijke liefde!

Voorts, geachte Lezer! ik geve, wat ik heb. Het Voorgebed had ik niet geschreven en kan ik mij thans niet meer herinneren. En wat de Leerrede zelve betreft, zij worde ter plaatse, waar zij is uitgesproken, in liefde ontvangen, en vinde daar buiten verschooning!

De Genade van Jezus Christus zij met U, en onze Heilige Hemelsche Vader beware U en mij in Zijnen naam!

AMSTERDAM,
den 12den November 1827.

LEERREDE

OVER

JOANN. XVII. VS. 11[b].

Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam.

Het uur is dáár, waarin ik voor de laatste maal, als gewoon Leeraar en Herder, tot U spreke. Het lang gevreesde, zware scheidingsuur is dáár. Er zijn oogenblikken, waarin men zoo veel zou willen zeggen, maar zoo weinig zeggen kan. Zulk een oogenblik is mij het tegenwoordige. Mijn hart is vol! Ik sta gereed eene Gemeente te verlaten, aan wier stichting en opbouwing ik mijne eerste jeugdige krachten heb besteed. Een gewigtig tijdperk mijns levens eindigt. Met nederigen dank aan God zie ik terug op de afgelegde baan. Verschillende gewaarwordingen bestormen mijne ziel.

Zoo vele belangrijke treffende tooneelen vernieuwen zich voor mijnen geest. De aandoenlijkste herinneringen volgen elkander op. Ach! het waren mij zeven zalige, eeuwig onvergetelijke jaren!

Neen! Gij verwacht niet, mijne innig Geliefde Br. en Z.! dat ik thans eene uitgewerkte rede over een bepaald onderwerp zal houden. Uw geest is daartoe even min als de mijne gestemd. Maar een kort eenvoudig woord tot U te spreken, maar U te danken en te zegenen, maar mijne wenschen en gebeden voor U te ontboezemen, dat is behoefte voor mijn hart, dat zal voldoende voor het uwe zijn. En wat vuriger wensch zou ik in dit plegtig uur voor U koesteren, Geliefde Gemeente! wat ernstiger en dringender bede zou thans uit het diepste mijner ziele tot den troon van God voor U opstijgen, dan deze: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!*

Zoo bad de gezegende Heiland voor Zijne kleine, trouwe, diep bedroefde Vriendenschaar, toen Hij in den laatsten nacht Zijns levens, kort voor Zijn bitter lijden en sterven, van haar afscheid nam. ó! Als wij ons dien bangen stond voor den geest brengen, en ons in den toestand van Jezus en Zijne Jongeren verplaatsen, dan wordt al het leed

dezer wereld zoo klein en zoo nietig; dan keeren wij, in den zwaarsten druk, het vertrouwend oog op den Hemelschen Vader slaan, die uit den donkersten nacht het heerlijkst licht doet rijzen; dan zien wij met den Goddelijk grooten Jezus over lijden en dood, over kruis en graf vrolijk heen naar de gewesten der zalige onsterfelijkheid; het oog stort zoeter tranen, de vrede Gods daalt in ons binnenste neder, en de hope des eeuwigen levens herstelt de rust in den geprangden en geschokten boezem. Dan opent zich immers ook uw beklemd en bedrukt gemoed, M. Br. en Z.! voor de vertroostingen van den God aller genade, en uw hart voedt geen andere zucht, dan om, langs Zijnen weg en op Zijne wijze, gevormd te worden voor den hemel der heerlijkheid? Mij althans wordt dan de scheiding ligter; en alle mijne denkbeelden, alle mijne gewaarwordingen, alle mijne wenschen lossen zich op in die vurige bede: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!*

Komt! leent mij een korte poos uwe aandacht! en beschouwt met mij deze woorden *eerst* als *de laatste bede van den stervenden Jezus voor Zijne Jongeren; dan* als *de laatste bede van eenen scheidenden Leeraar voor zijne Gemeente.* Maar laat

ons vooraf ons hart tot God verheffen, zingende uit het LXXVIste Lied de twee laatste verzen:

't Komt alles, Vader! van Uw hand;
'tZal alles welkom wezen.
Zou, op den weg naar 't vaderland,
Vermoeinis ons doen vreezen?
Wij roemen, Vader! Uw beleid;
We aanbidden Uw Voorzienigheid,
En zingen U ter eere!

Eerlang zult Ge ons verklaard gezigt
Uw' wondren weg ontvouwen:
Dan blinkt, in eeuwig glansrijk licht,
De vrucht van ons vertrouwen.
Dan zullen, dat vrij 't aardsch verdwijn!
Die tranen loutre parels zijn,
Die hier de smart deed vloeijen.

I.

De nacht was aangebroken, die nacht zoo vreesselijk en zoo zalig tevens, waarin de Verlosser des menschdoms, door Zijnen snooden Discipel verraden, in de handen Zijner vijanden zou worden overgeleverd, om tot heil der wereld den kruisdood te ondergaan. Na den laatsten Paaschmaaltijd met Zijne Discipelen in Jeruzalem gevierd te hebben, had Jezus met Zijne elf getrouwe aanhangers de bloedstad verlaten. Onder vele aandoenlijke gesprekken, waren Zij tot aan de beke Kedron voortgewandeld. Daar hield de Heer eensklaps stil, en hief, in heilige ontroering, Zijne oogen op naar den hemel. De Jongeren begrepen, dat Hij ging bidden. Zij sloten eenen kring om Hem, en luisterden met verhoogde aandacht en met den diepsten eerbied naar dat laatste en plegtige gebed, waarmeê de beste Meester Zijne loopbaan besloot.

Er heerscht in deze roerende bede, bij de hoogste eenvoudigheid van uitdrukking, eene verhevenheid en rijkdom van gedachten, die ons verbaast en aan de aarde ontvoert en wegsleept in heilige verrukking, als klonk ons hemeltaal in de ooren. De Zaligmaker vangt aan met voor Zich Zelven

te bidden. Hij legt zijn voleindigd werk voor den Vader neder, en, over Golgotha heen ziende, juicht Hij in Zijne aanstaande verheerlijking. Maar eensklaps verandert Hij van toon. Het oog op Zijne geliefde Jongeren slaande, vergeet Hij Zich Zelven, en denkt alleen aan Zijne uitverkorene vrienden, die Hij aan de hoede Zijns Vaders aanbeveelt. Doch de uitzigten van den Heiland breiden zich steeds verder uit. Allen, die, tot aan de voleinding der eeuwen, door het Woord Zijner Gezanten voor Hem en voor Zijn Rijk zullen gewonnen worden, draagt Hij biddende op aan den Almagtigen; en, terwijl de Hemel zich opent voor Zijn verhelderd oog, verlangt Hij geen ander loon Zijner vrijwillige zelfsopoffering, dan dáár, voor eeuwig, omringd te zijn van alle Zijne ware belijders, als aanschouwers en deelgenooten Zijner heerlijkheid, die Hij bij den Vader had, reeds vóór de grondlegging der Wereld. Eindelijk keert Zijn blik nogmaals tot de aarde terug, en rust met zegenend welgevallen op de Hem omringende vriendenschaar, die, na Zijn henen gaan, het groote werk der stichting van het Godsrijk zal voltooijen.

Al wat de Heiland voor deze Zijne geliefde Jongeren afsmeekt, wat Hij zamen in de woorden van

den tekst: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!* De aanspraak: *Heilige Vader!* behoeft wel geene verklaring. De eengeboren Zoon noemde God in den verhevensten zin zijnen *Vader.* En de benaming *heilige* geeft te kennen, dat God het zuiverste, hoogst volmaakte en daarom ook hoogst-aanbiddenswaardige Wezen is. De zin der bede zelve schijnt mij deze te zijn: Bewaar hen in Uwe gemeenschap, in de trouw aan U en Uwen dienst! Het is elken Schriftverklaarder bekend, dat het woord *naam*, zoowel in het Oude als Nieuwe Verbond, dikwerf als bloote omschrijving voorkomt. Zoo wordt van God gezegd: *Heilig is Zijn naam.* Zoo is ook *doopen in* of *tot den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes*, hetzelfde als: doopen tot den Vader, door den doop toewijden aan den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. En in het 6de vers van ons tekst-hoofddeel lezen wij: *ik heb Uwen naam geopenbaard aan de menschen;* 't geen niet anders te kennen geeft dan: *ik heb U aan hen bekend gemaakt.* Zoo moeten dan ook de woorden van den tekst, naar ons inzien, aldus worden opgevat: *Bewaar hen in U!* dat is: *in Uwe gemeenschap, in Uwen dienst!* Kon de Heiland, ten aanzien Zijner Jongeren, voor den

Vader verklaren, volgens het 9de vers: *Zij zijn de Uwen:* hier bad Hij: ô! dat zij de Uwen blijven mogen! Zoo lang Hij met hen in de wereld was, naar het onmiddellijk volgende 12de vers, had Hij zelf hen bewaard in de gemeenschap met den Vader. Thans, daar Hij gereed stond van hen te scheiden, en reeds, ten hunnen aanzien, beschouwd kon worden de wereld verlaten te hebben, beval Hij hen aan de hoede Zijns Vaders, opdat Die hen tegen ergernis en afval mogt beveiligen en hen volstandig maken in Zijnen dienst. De volgende woorden: *die Gij Mij gegeven hebt*, moeten derhalve, even als in het 6de, 9de, en 12de vers, op de Discipelen betrekkelijk worden gemaakt. Tegen eene andere lezing, waaraan sommigen de voorkeur geven, schijnen mij gewigtige gronden te pleiten. Het oogmerk eindelijk, waartoe de Heer die Goddelijke bewaring voor Zijne Jongeren afsmeekte, verklaart hij nader in het slot van het 11de vers: *opdat zij één zijn gelijk wij;* hetwelk, naar het ons voorkomt, onze opvatting van den tekst bevestigt, en uit het 21ste vers moet worden opgehelderd, waar wij lezen: *Opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader! in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn.*

Ik heb genoeg gezegd ter verklaring van den

tekst. En behoef ik U thans wel te doen gevoelen, hoe hoogst gewigtig voor de Discipelen, in hunnen tegenwoordigen toestand, die bede van den Heiland was? Zij zouden van nu aan de leiding van dien goeden Meester missen, aan wien zij met hunne gansche ziel gehecht en verkleefd waren. Hunne trouw aan Zijne zaak en aan de zaak Zijns Vaders zou op de zwaarste proeven worden gesteld. Straks zou Hij uit hun midden worden weggescheurd en in de handen Zijner vijanden overgeleverd; en daar zouden zij alleen staan, als Schapen zonder Herder, te midden van grijpende wolven! Zij zouden Hem zien binden en slaan en sleuren en aan het kruishout nagelen, Hem, dien zij beleden hadden den Christus, den Zone Gods te zijn! Hoe zou dan hun geloof geschokt en geslingerd worden! En als de herrezen Heiland, na een kortstondig verkeer, andermaal van hen scheidde, wel met Goddelijke eer en majesteit, maar nogtans andermaal, en voor altijd, van hen scheidde, ó dan zouden nieuwe en heete beproevingen hen wachten. Zij waren niet van de wereld, gelijk de Heer niet van de wereld was. En daarom zou de wereld hen haten en ten bloede toe vervolgen, gelijk zij Hem gehaat en vervolgd had. Ja! de tijd zou komen,

dat een iegelijk, die hen zou dooden, meenen zoude God eenen dienst te doen. Nogtans bad de Heiland niet, dat de Vader hen uit deze wereld wilde wegnemen. Neen! zij hadden hier eene gewigtige taak te volbrengen. Zij moesten het werk, door Hem begonnen, voortzetten en voltooijen, het groote werk der uitbreiding van het Godsrijk op aarde. Maar dit bad, dit smeekte Hij Zijnen Vader, in deze laatste plegtige oogenblikken, dat Hij Zijne geliefde Jongeren, onder alle die gevaren en beproevingen, wilde sterken en schragen, in Zijne gemeenschap bewaren, en hunne vereeniging met Hem en den Zoon onverbrekelijk maken. Wat andere bede, zoo gepast en gewigtig als deze, kon Hij, in dit aandoenlijk tijdstip, voor hen ontboezemen? Hoe moest zij de harten der verslagene Discipelen opbeuren en verkwikken! Of konden zij aan de verhooring twijfelen der bede van Hem, Dien de Vader altijd hoort? Ik verbeelde mij, hoe zij, in de hitte der verdrukking, elkander menigmaal bemoedigd hebben met de herinnering: Broeders! de Heer heeft voor ons gebeden! Dan gordden zij zich aan ten strijde, en trotseerden alle nooden en verzoekingen, in het vertrouwen op de bewaring des Almagtigen. En nooit, nooit heeft

die hoop hen bedrogen. Hun gansche leven door ondervonden zij de proeven der Goddelijke hulp en genade. Wat gevaren der verleiding hen bestoken, zij verzaken hunne gemeenschap met God en Christus niet. Gegeeseld in de Synagogen of in den donkeren kerker geworpen, roemen zij in de verdrukking en werken met onbezweken ijver aan het eeuwige Rijk van waarheid en deugd. Om eer noch schande, om goud noch kluisters worden zij ontrouw aan de zaak huns Meesters. Ja! al moeten zij onder het zwaard of aan het kruishout sneven, met de belijdenis der waarheid in het hart en op de lippen gaan zij den doodslaap in!

II.

Oneindig is de afstand tusschen den Goddelijken Meester en den menschelijken Evangeliedienaar, en de gesteldheid der Discipelen, van den besten Heer gescheiden, wijd verschillend van die eener Gemeente, van eenen harer gewone Leeraars beroofd. Wij willen dus geenszins zaken vergelijken, die voor geene vergelijking vatbaar zijn, maar U alleen, *in de tweede plaats*, doen opmerken, dat de laatste bede van den stervenden Jezus voor Zijne Jongeren

ook *de laatste bede van eenen scheidenden Leeraar voor zijne Gemeente* moet wezen. Of welk eene andere bede zou hij voor haar tot God kunnen opzenden, gepaster en gewigtiger dan deze, *waarin alles begrepen is, wat hij voor het tijdelijk en eeuwig heil zijner Geliefde Broeders en Zusters wenschen en bidden kan?* Buiten God en Zijnen dienst geen geluk hier beneden, geen zaligheid daar boven! Dat roept ons het geweten toe; dat is de leere des Bijbels; dat staaft de ondervinding, en het kan alleen door hem geloochend worden, die aan God noch eeuwigheid gelooft. Neen! de aarde is geen tranendal, M. Gel.! Wij zegenen de heerlijke planeet, die wij bewonen, waar de Vader der liefde ons zoo vele genoegens te smaken geeft. Maar die genoegens kan hij alleen regt genieten, die vrede heeft met God, en in Zijne zalige Gemeenschap het leven zijner ziele zoekt. Ach! het harte van den zondaar heeft ook onder het lagchen smarte; en als hij den breeden weg dartelend heeft afgewandeld, dan staat daar de koning der verschrikking, dan komt de nacht des grafs, dan volgt de morgen der eeuwigheid en de Regter verschijnt op de wolken! Maar hij, die God vreest en Zijne geboden bewaart, smaakt de genietingen dezer wereld

dubbel, en draagt haar leed getroost. Hij weet, dat vreugde en droefheid, ramp en zegening, alle dingen Hem ten goede moeten medewerken. Zijn lot is in de beste handen. God is vóór hem; wie of wat zal tegen hem zijn? Slaat eindelijk zijne jongste ure, met blijdschap ziet hij den stond genaken, die hem t' huis brengt bij den Vader. Het is hem wel niet geopenbaard, wat hij ginds zal wezen; maar dit weet hij toch: het zal zijne stoutste wenschen en grootste verwachtingen oneindig verre overtreffen. Dit weet hij; de Heer bad het voor hem in den laatsten nacht Zijns levens: hij zal daar zijn, waar Jezus is, en deelen in Zijne heerlijkheid. Het is onloochenbaar, M. Vr.! Die de zonde dient, moet zich met schijngenot vergenoegen, en vindt aan het einde den dood. Maar die aan den dienst van God zijn leven wijdt, geniet vrede en blijdschap door den Heiligen Geest, en vindt aan het einde den Hemel! Hoe zou dan de Leeraar, die aan zijne hartelijk geliefde Gemeente zijnen laatsten zegen geeft, beter van haar scheiden kunnen, dan met die vurige bede: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam?*

Ja! uit het diepste zijner ziele rijst die bede voor haar op, want *hij kent de gevaren en verzoekin-*

gen, die haar in dit land der beproeving omringen. De mensch heeft een' strijd op aarde, een' zwaren hagchelijken strijd. Wij leven in eene wereld, die in het booze ligt, en waar de verleiding ons overal hare strikken spant. Een onafzienbaar leger van vijanden belaagt onze zedelijkheid, en spant helaas! maar al te dikwerf met den verrader in ons binnenste zamen, om ons weg te slepen ten verderve. Ach! al heeft de Leeraar, die van zijne innig geliefde Gemeente scheiden moet, niet zonder zegen onder haar gearbeid; al strekt het hem, bij zijn henengaan, tot blijdschap, dat hij in alles van haar vertrouwen mag hebben; ook de meestgevorderde in deugd en Godsvrucht staat bloot voor zwaren zondenval, zoo lang de laatste strijd nog niet gestreden en de laatste zegepraal behaald is. Getrouw aan zijne roeping, waakte hij voor hare zielen, zoo lang hij in haar midden was; en zag hij hier of daar een der hem aanvertrouwde Schapen van de Kudde afdwalen, dien zocht hij op en riep hem toe: Broeder! gij wijkt van het regte spoor — ô keer terug, eer het te laat is! Maar als hij nu niet meer zoo bestendig onder haar verkeeren zal, wat blijft hem dan anders over dan haar op te dragen aan de hoede des Almagtigen? Dat deed hij wel gedurig,

al den tijd zijner bediening onder haar; en als hij voor zich en de zijnen het goede afsmeekte van den Vader der lichten, vergat hij zijne Gemeente niet. Hij wist, dat al zijn arbeid zonder den zegen des Allerhoogsten ijdel was; dat Paulus plant en Apollos nat maakt, maar God den wasdom geven moet, en dat alle menschelijke deugd, zonder hoogere bewaring, zoo ligt bezwijkt. Maar des te meer voelt hij zich gedrongen, om, bij het verlaten van zijne geliefde Kudde, die hoogere hulp en bijstand voor haar af te smeeken, en, in het uur der scheiding, oog en hart tot God te verheffen, en met zijne gansche ziel te bidden: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!*

Dat is *eindelijk* de laatste en vurigste bede van den scheidenden Leeraar voor zijne Gemeente, want *de bedoelde en blijvende vrucht van al zijnen arbeid ligt in die bede opgesloten.* Groot en gewigtig is de taak van den Evangeliedienaar, maar zij is ook zwaar en moeijelijk, zwaarder en moeijelijker dan de wereld weet. Wij dragen dezen schat in aarden vaten. Ook wij zijn menschen, zwakke zondige menschen. Zelve hebben wij met vleesch en bloed te strijden, terwijl wij anderen moeten bijstaan in dien strijd. En wat Leeraar is er, die

zich niet menigwerf over traagheid des harten, over lusteloosheid en verkoeling te beklagen heeft? Intusschen, de nood is hem opgelegd. Wee hem, indien hij het Evangelie niet verkondigt en ontrouw wordt aan zijne heilige roeping! Met onbezweken ijver moet hij aanhouden in het leeren, in het vermanen en besturen, en, waar hij slechts gelegenheid vindt, moet hij het zaad des Goddelijken woords nitstrooijen in den akker des Heeren. ô! Wie zou moeds en kracht genoeg hebben, om zulk een' last op zijne schouderen te laden, indien niet het doel zoo grootsch, het loon zoo zalig was? Zielen te redden van den dood, zondige stervelingen tot broeders van Jezus, tot kinderen Gods en erfgenamen des Hemels te vormen, ziedaar het heerlijk doel der Evangeliebediening, ziedaar de gezegende vrucht, die de Leeraar van zijn werk hoopt in te oogsten. En die vrucht gaat niet voor hem verloren, al moet hij zijne Gemeente verlaten, om elders te gaan arbeiden in den wijngaard des Heeren. Een ander moge tot zijnen arbeid ingaan, in den dag des oogstes zullen zaaijer en maaijer zich te zamen verblijden. Neen! de betrekking tusschen Leeraar en Gemeente wordt door hunne scheiding niet verbroken; zelfs bij den dood

wordt zij niet opgeheven, zij duurt voort tot in de eeuwigheid. Eens komt de dag hunner hereeniging, de plegtige en gewigtige dag, waarin Herder en Kudde te zamen verschijnen zullen voor den Oppersten Herder. ó! Als de scheidende Leeraar, met de gedachte aan dien plegtigen stond vervuld, nog eens zijnen blik zegenend laat weiden over de gansche schaar zijner Geliefden, en als op hunne aangezigten zoekt te lezen, wie hunner de rij der gezaligden zullen vergrooten, en, in den dag van Jezus toekomst, zijn roem en zijne kroone zijn; — zou hij dan niet allen, allen zonder onderscheid aan den Vader der barmhartigheid aanbevelen, en, terwijl hij vurig wenscht en hoopt, dat er niemand, niemand moge gemist worden in den zaligen Hemel, met een geroerd gemoed de bede slaken: *Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam!*

Met die vurige bede ga ik dan van hier, hartelijk Geliefde Gemeente! Wat het mij kost van U te scheiden, weet God alleen. De stap, dien ik gedaan heb, is het gevolg geweest eener ernstige en biddende overweging, niet van weken maar van

maanden. Dikwerf streelde ik mij nog met de hoop, dat wij voor die smartelijke scheiding zouden gespaard blijven. Maar toen nu eindelijk de roeping, die mij van U verwijdert, tot mij kwam, was mijn besluit genomen. Ik heb gemeend, dat ik aan het algemeen belang het bijzondere, ook het mijne, moest opofferen; en ik heb den post, mij door de Broederschap opgedragen, aangenomen, alleen gedrongen door de innigste overtuiging, dat het de wil der Voorzienigheid en mijn heilige pligt was. Om in moeijelijke omstandigheden dien wil van God en zijnen pligt te leeren kennen, moet men in het boek van zijn eigen hart en leven lezen. Maar dat kan men niet voor ieder openleggen, en ook niet ieder kan dat schrift verstaan. Doch Gij eerbiedigt gewis mijne overtuiging, Br. en Z.! en Gij gevoelt het zelve wel, dat het mij bij uitstek zwaar moet vallen van uit uw midden weg te gaan. Ik ben U oneindig veel verpligt, hartelijk Geliefde Gemeente! Van tijdelijke gaven en weldaden wil ik thans niet spreken, ofschoon ook deze, als ondubbelzinnige bewijzen uwer liefde, nooit uit mijn geheugen zullen gaan. Maar ik ben U oneindig meer verpligt voor de reine geestelijke genoegens, die Gij mij zoo lang en zoo rijkelijk hebt doen

smaken. Gij hebt mij mijn aanwezen doen zegenen, en mij menigmaal de bewustheid geschonken, boven welke ik geen zaliger ken, dat ik niet onnut mijne plaats besloeg op Gods aarde. Nooit, zie! dat getuigenis leg ik hier openlijk van U af; nooit hebt Gij mij mijn werk, al zuchtende, doen ververrigten. Meer dan ik verdiende, hebt Gij mij aangemoedigd, en van het oogenblik af, dat ik onder U gekomen ben, tot op dezen dag mij overladen met bewijzen van achting en liefde. U allen ben ik dank verschuldigd, U allen, van wat rang of stand, van wat naam of belijdenis. Ook tot U is mijne toespraak gerigt, Broeders en Zusters in den Heer! die, schoon Leden van andere Gemeenten, mijne bestendige hoorders waart, en aan ééne Tafel met ons de gedachtenis van onzer aller éénigen Heiland vierdet. Ook Gij hebt mij dikwerf blijken van belangstelling en vertrouwen geschonken, die mij diep getroffen hebben, en waarvan het dankbare aandenken mij door geheel mijn leven zal verzellen. ô! Als ik terugzie op de afgelegde baan, dan weet ik geene woorden te vinden, om mijnen dank aan God uit te drukken; dan wordt mijn hart geroerd; dan komen mij zoo vele proeven van bijzonderen zegen op mijn werk voor den geest,

waarvoor ik mijnen Heer vurig gedankt heb, en in den grooten dag der openbaarmaking van al het verborgene nog vuriger hoop te danken! Ach! ik zeg het niet om mij zelven te roemen; God kent mijn hart. Niet mij, niet mij, Hem alleen zij de eere! Nooit was ik geringer in mijn eigen oog, dan wanneer ik zulke treffende blijken van menschelijke en Goddelijke goedkeuring op mijn werk mogt ondervinden. Dan werd het mij dikwerf te eng om het hart; dan moest ik de eenzaamheid zoeken, en den beklemden boezem voor God ontlasten in de ootmoedige betuiging: ik ben geringer, God van goedheid en genade! ik ben geringer dan al die liefde en trouw! En thans, aan het einde mijner bediening, heb ik, bij zoo veel stoffe van dankzegging, helaas! ook zoo veel stof van zelfverwijt. Voor U leg ik mijn voleindigd werk in deze Gemeente neder, Vader in Christus! Neem het offer van mijnen vurigen, heiligen dank, maar ook van mijne ootmoedige schuldbelijdenis aan! Vergeef mij, naar den rijkdom Uwer goedertierenheid, al de zonden en feilen mijner ambtsbediening! Het goede, dat Uwe hand door mij gesticht heeft, worde bevestigd tot prijs van Uwen naam! En heb ik immer iets, tegen Uwen wil, geleerd, ge-

daan of gesproken, ach! dat het vergeten worde! Dat men mij, Uwen geringen Dienaar, vergete, om slechts aan U, aan Uwen Zoon en aan Zijn Goddelijk Evangelie te denken!

Nu dan, Gel. Br. en Z. wij gaan scheiden. Zwaar moge het ons vallen: God wil het. Het moet zoo zijn! Ik ga van hier, wel met een diep gewond en bloedend hart, maar met een kalm geweten. Ware ik gebleven, mijne tranen mogten dan thans niet vloeijen, niet zoo rustig zou het in mijn binnenste zijn. Ik ga van hier; en al treed ik eene onzekere toekomst tegen, ik werp mij in de armen der Voorzienigheid, die mij tot hiertoe liefderijk heeft geleid, en, zoo ik slechts Haren wil tracht te volgen, ook verder niet verlaten zal. Spaart God mij leven, gezondheid en krachten, dan hoop ik, van tijd tot tijd, naar mijne belofte, tot U weder te keeren, om U van deze zelfde plaats het Evangelie te verkondigen. ô Mogten wij, hoe zeer gescheiden naar het ligchaam, verbonden blijven in den geest! Mogten wij veel goeds van elkander hooren! Bidt voor mij, lieve Broeders en Zusters! ik zal het voor u doen. Tot aan mijn' jongsten snik blijft mijn hart voor U kloppen. En waar Gods hand mij voere, altijd en

overal zal Hij mijn gebed voor het heil uwer zielen hooren: *Heilige Vader! bewaar ze in Uwen naam!*

Ik kan van hier niet scheiden, zonder U van mijne dankbaarheid verzekerd te hebben, Bestuurders dezer aanzienlijke Stad! Ontvangt de openlijke betuiging van mijne erkentenis, niet alleen voor de bescherming, mij verleend, maar ook voor de blijken van achting en genegenheid, waarmede gij mij persoonlijk hebt vereerd! Gods zegen ruste op uwe regering! De geliefde Stad mijner Vaderen, waar mijne wieg en bakermat heeft gestaan, waar ik ben opgegroeid onder de leiding van de trouwste en teederste der Moeders, en waar ik zoovele dierbare panden achterlaat, herrijze, onder Uw bestuur, tot haren ouden bloei en welvaart! En de opregtste achting, het volkomenst vertrouwen, de hartelijkste dankbaarheid eener gelukkige en brave Burgerij zij het loon uwer onvermoeide pogingen!

Eerwaardige en Geliefde Broeders, Opzieners dezer Gemeente! Ontvangt mijnen hartelijken dank voor al het vertrouwen, in mij gesteld, voor al de hulp, mij toegebragt, voor al de liefde, mij bewezen! Weest verzekerd van mijne voortdurende

belangstelling in den bloei en de stichting der aanzienlijke Gemeente, aan uwe zorge toevertrouwd! Waar ik ooit iets kan bijdragen tot haar welzijn of tot Uw genoegen, rekent daar op mij, en gelooft, dat het blijdschap voor mijn hart zal wezen! De God der liefde en des vredes zij met U, en bekroone uwen arbeid met Zijnen zegen!

Hooggeschat Ambtgenoot! met wien ik slechts korten tijd in deze Gemeente mogt arbeiden, maar die mij door uw vreedzaam en broederlijk verkeer ten duurste aan U hebt verpligt. Ga voort met denzelfden ijver en zegen de Kudde te weiden, U door den grooten Herder der Schapen toevertrouwd! Geniet steeds de achting en de liefde der Gemeente in de ruimste mate! Zie eerlang den beroepen Leeraar met U volijverig medewerken tot hare stichting en opbouwing! En als gij eens naar eene hoogere wereld wordt opgeroepen, dan zij het uw zalig, uw onverderfelijk loon, met dat verblijdend woord: *Kom, gij getrouwe Dienstknecht!* in de vreugde uwes Heeren in te gaan!

Ook aan mijne rustende Ambtgenooten, schoon door ouderdom en zwakheid afwezig, betuig ik

hier openlijk mijnen dank voor de blijken van vriendschap, mij door hen geschonken. God ondersteune hen in hunne grijsheid, en bereide hen voor het genot der zalige ruste, die de verlosten des Heeren in het Hemelsch Vaderland daar boven wacht!

En zou ik U kunnen vergeten, Hooggeschatte en Geliefde Broeders, die in andere Afdeelingen van Jezus Gemeente binnen deze Stad het Evangelie verkondigt? Ja! mijne Broeders zijt gij. Wij dienen éénen Heer; wij verkondigen hetzelfde Evangelie; één geest bezielt ons, en de band der Christelijke liefde hecht ons naauw aan elkander. Met weerzin verlaat ik uwen broederkring, waarin ik zoo vele nuttige en aangename uren heb gesleten. Dankend en zegenend zeg ik U vaarwel. Mogt ik ook den grijzen SCHARP hier nogmaals openlijk mijnen dank kunnen betuigen, Hem, die zoo veel heeft toegebragt tot aankweeking van dien schoonen geest der broederliefde, en wien *ik* in het bijzonder, reeds van mijne vroegste jeugd, zoo veel verschuldigd ben! Maar toenemende zwakheid bindt Hem aan zijne woning, ofschoon hij — ik weet het — in den geest hier tegenwoordig is. Met

Hem en met U zij de Heer onze God, Geliefde Broeders! Verblijdt U steeds in de gezegende vruchten van uwen Evangeliedienst! En is eens de taak uwes aardschen levens afgeweven, ontmoet dan in gindsche Wereld velen, die, onder de leiding der Goddelijke Genade, door U behouden zijn ten eeuwigen leven!

Eindelijk nog een kort woord tot U, hartelijk Geliefde Gemeente! Ik weet niet, dat ik hier éénen vijand achterlaat; niemand zeker, wien *ik* een kwaad harte toedraag. Wie mij op eenige wijs mogt bedroefd of miskend hebben, het zij mij dan bewust of onbewust, dien vergeef ik van ganscher harte en bied hem de broederhand. En meent iemand door mij beleedigd te zijn, schoon ik opregtelijk verklaar het nimmer willens of wetens gedaan te hebben, bij de barmhartigheid Gods bid ik hem om vergeving! Ach! ik wilde zoo gaarne van elk Uwer in het bijzonder mijnen afscheidsgroet brengen, en een' ieder', van den grootsten tot den geringsten, verzekeren, dat ik hem lief heb en nimmer zal vergeten. Maar ik kan, ik mag het niet. Ook mijne naaste betrekkingen en trouwste vrienden zullen mij daarvan, zoo ik hoop,

verschoonen. Ik gevoel, dat ik niet bestand zou zijn voor die telkens herhaalde hevige schokken. Als ik later in uw midden wederkeer, dan breng ik U met kalmer geest mijnen liefdegroet. Thans neem ik van U allen gezamenlijk afscheid. Vaartwel! Vaart allen wel! Wast op, mijne leerlingen! in de kennis en in de genade van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus! Gij allen, ouden en jongen, rijken en armen, aanzienlijken en geringen! Weest blijde, wordt volmaakt, weest getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede! God vergelde U, bekende en onbekende Weldoeners! al het goede, aan mij en de mijnen bewezen! Ik dank U! — ik kan het niet uitdrukken — woorden ontbreken mij. Vaart allen eeuwig wel! Bidden wilde ik nog wel met U, maar ik kan niet meer. Alle mijne wenschen waren gebeden. En wat ik, in dit uur der scheiding, van den God des hemels en der aarde voor U smeeken kan, is alles opgesloten in die éénе bede; HEILIGE VADER! BEWAAR ZE IN UWEN NAAM! Amen.

SLOTZANG.

GROOTE BUNDEL, Lied CLXIV. vs. 7, 8 en 9.

God is liefde! — 't hoogst geluk,
Dat elk zaalge kan genieten,
Zal tot ééne bron van vreugd,
Door den ganschen hemel, vlieten.
't Leven, dat ons allen wacht,
Vormt ons weêr tot één geslacht.

Één geslacht, één heilig volk;
Vrij van zorgen, vrij van plagen;
Heilig, zalig, als God zelf;
Kindren van zijn welbehagen;
Zalig, door de liefde alleen:
Christnen! juicht! de tijd spoedt heen.

Deze wereld gaat voorbij:
Wij, die hier met tranen zaaijen,
Zullen, aan haar jongsten dag,
Juichend, volle garven maaijen.
Deze wereld gaat voorbij:
Dat heel 't menschdom heilig zij!

En nu, Broeders! ik beveel U Gode en den Woorde Zijner genade, die magtig is U op te bouwen, en U een erfdeel te geven onder alle de geheiligden. De Heer zegene U en Hij behoede U! De Heer doe zijn aanschijn over U lichten en zij U genadig! De Heer verheffe zijn vriendelijk aangezigt over U, en geve U vrede! — En als eens de dood ons van elkander heeft gescheiden, dan brenge de genade van Jezus Christus, de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes ons in den Hemel bijéén! Amen.

LEERREDE,

UITGESPROKEN

door

G. J. ROOYENS,

den 28sten October 1827,

BIJ HET

AANVAARDEN VAN DESZELFS POST,

ALS

Prediker aan het Doorluchte School,

TE AMSTERDAM.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES VAN DER HEY en ZOON.
1827.

Met velerlei bezigheden overladen, konde ik voor deze Leerrede slechts weinig tijd afzonderen; en, bij het stellen van dezelve, kwam het volstrekt niet in mij op, om door den druk haar algemeen te maken. Doch, nadat ik haar had uitgesproken, gaven mij velen hun verlangen te kennen, om het gehoorde ook te lezen. Men drong er op aan, dat ik aan meerderen, die zulks insgelijks begeerden, door de dienst der pers daartoe de gelegenheid verschaffen zou. Liever had ik bij het weigeren van het herhaalde aanzoek volhard. Eindelijk ben ik echter voor hetzelve gezwicht, het niet van mij kunnende verkrijgen, om den wensch van personen, welke ik hoogschat en bemin, met schijnbare hal-

halstarrigheid te leur te stellen. Als Bijlage *tot het* 1 *December uitkomend* Nummer *van ons* Maandschrift, *tevens met een' afzonderlijken titel, geef ik dan nu mijne gehoudene Leerrede, zoo als zij is: en, gelijk zij uit de onwrikbare overtuiging van mijn verstand, en het warme gevoel van mijn hart, is voortgevloeid, zoo bevestige zij, onder den Goddelijken zegen, hare lezers in het geloof aan onzen onvolprezenen Zaligmaker en Heer, als den eenigen en onveranderlijken* Grondslag *des Christendoms.*

LEERREDE

OVER

1 KORINTHE III: 11.

Niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is JEZUS CHRISTUS.

De woorden, u daar voorgelezen, wijzen ons op JEZUS CHRISTUS, als den eenigen en onveranderlijken grondſlag des Christendoms. Ten alle tijde onzer gezette overdenking waardig, ſchenen zij mij inzonderheid ter behandeling niet ongepast, wanneer ik, in mijne nieuwe betrekking, de eerſtemaal voor u optreden zou. Ik ben ten minſte zekeren aandrang gevolgd, die mij, naar iets anders omziende, daartoe telkens terugleidde. — En geve nu God, dat derzelver aandachtige beſchouwing ons in eene overtuiging ſterken moge, welke, gelijk zij den grootſten der Apostelen altoos en in alles bezielde, zoo ook in u en mij, en in elk, die den naam van CHRISTUS noemt, als de eerſte en heilrijkſte, leven en heerſchen moet.

I. *Vooraf* willen wij dan PAULUS hooren, zoo als die, in onzen tekst, JEZUS CHRISTUS, als den eenigen en onveranderlijken grondslag des Christendoms, voorstelt.

II. *Daarna* meer bijzonder de redenen nagaan, die ook ons verpligten, en bewegen moeten, om op dien grondslag te bouwen.

III. *Eindelijk* ons den invloed vertegenwoordigen, welke de hierdoor bewerkte overtuiging op ons hebben moet.

I. De scherpzinnige PAULUS bezat tevens eene rijke en vurige verbeeldingskracht; en gelijk hare ongemeene vruchtbaarheid hem telkens de meest gepaste beelden scheppen doet, zoo doet het levendige van dezelve hem snel en onverwacht van het eene beeld tot het andere overgaan. Overal straalt dit in deszelfs schriften door; ook onze tekst en deszelfs omtrek kunnen daarvan getuigen. De Gemeente te *Korinthe* een akker, God de opperste Landman, hij, APOLLOS en anderen, de ondergeschikte arbeiders; dit is het beeld, hetwelk hij in het zesde vers van ons teksthoofdstuk kiest, en tot in het negende juist en treffend ontwikkelt. Maar nu verlaat hij het eensklaps; en, van het slot van het negende, staat diezelfde gemeente hem voor den geest, als een heerlijk Godsgebouw, waaraan verschillende bouwlieden onderscheidenlijk arbeidden. Den Apostel zelf, die de gemeente had gesticht, was, door de genade Gods, het voorregt geschonken, om, als een ervaren bouwmeester, den grondslag te leggen tot dat Godsgebouw.

Op dezen grondflag bouwden anderen voort, en poogden door hun onderrigt de gemeente te bevestigen. Dit was loffelijk, te meer, naarmate elk hunner zorgvuldiger toezag, hoe hij op den gelegden grondflag bouwde. Maar boven alles moest de grondflag zelve blijven. Onveranderlijk en onverbeterlijk was deze gelegd. En wanneer op denzelven nu goede bouwftoffen werden aangebragt, dan zou ieder, die dit deed, loon hebben van zijn werk: terwijl de flechte bouwftoffen voor de vuurproef zouden onbeftand zijn, waaraan zij eenmaal onderworpen werden.

Ik heb, M. H.! van de fchoone beeldfpraak genoeg gezegd, om u over den zamenhang en den omtrek van onzen tekst eenigzins te doen oordeelen. Ik ga voort met u aan te wijzen, wat de Apostel door zijne uitfpraak in denzelven aan de Korinthiërs verklaart.

Er zijn er, die haar dus opvatten: Niemand kan een ander fundament leggen, dan die groote en hoogstgewigtige waarheid, welke in mijne Evangelieprediking onder u beftendig ten grondflag lag: JEZUS is de CHRISTUS, de ware, van ouds beloofde Mesfias! — En inderdaad, ik zoude mij bijna met deze opvatting vereenigen, zoo ik niet aan eene andere lezing boven de gewone de voorkeur gaf, en mij hierdoor tot den zin zag teruggeleid, welke in onze vertaling is uitgedrukt. (*) JEZUS CHRISTUS, ziedaar dan, volgens PAULUS, de eenige en onveranderlijke grondflag des Christendoms!

En

(*) De gewone lezing luidt letterlijk: JEZUS DE CHRISTUS; die, welke ik met velen verkies, enkel: JEZUS CHRISTUS.

En wat zoude ons nu verpligten, om des Verlossers hier genoemde namen enkel en alleen te beperken tot deszelfs leer? Het is veel meer, meene ik, JEZUS CHRISTUS zelf, aan wien wij hier denken moeten; JEZUS CHRISTUS in zijn onderwijs en leven, in zijn lijden, sterven en heerlijkheid, in al zijne betrekkingen; JEZUS CHRISTUS, gelijk Hem de Apostel vroeger in persoon aan de Korinthiërs verkondigd, en nu weder, in dezen brief, reeds meermalen van Hem gesproken had; JEZUS CHRISTUS, buiten wien hij onder hen als niets had willen weten; JEZUS CHRISTUS, de kracht en de wijsheid Gods, van God hun geworden tot wijsheid, tot regtvaardigheid, tot heiligmaking en verlossing. Op dien Eenige en Onvergelijkelijke was het dus, dat alles in het onderwijs van PAULUS steeds was neêrgekomen, en altoos nederkwam, gelijk het gebouw op den grondslag rust.

Maar nog meer. Niet alleen, dat de Apostel liefst voor zich zelven op dien grondslag bouwde; niet alleen, dat hij dien met eene zekere ingenomenheid aan anderen aanprijst. Van krachtiger beduidenis is deszelfs zoo stellige verklaring: Niemand *kan* een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, JEZUS CHRISTUS. — T! In het zich beschaafd noemende *Korinthe* beminde en eischtte men veelal in iedere voordragt de zwierige tooi eener hoogdravende welsprekendheid, of de spitsvinnige redeneringen van menschelijke wijsheid. Het naakte Evangelie was dus voor dezen en genen al te eenvoudig, en vermoedelijk moest ook het gelegde fundament den eenen of anderen onderzoeker dier eeuw niet weinig mishagen. Onder de Evangeliepredikers, die aldaar optraden, konde dan

dan ook ligt de een of ander zijn, die meende naar de heerschende denkwijze en een' verbasterden smaak zich met schrander overleg te moeten schikken, en den grondslag, die sommigen tot ergernis was, voor derzelver ligt beleedigd oog te verbergen. Maar verre, dat de wijze Apostel deze schranderheid slechts eenigzins zou hebben goedgekeurd! Waar het konde en mogt, wilde ook hij voor allen alles zijn. Doch, van JEZUS CHRISTUS als den eenigen grondslag af te wijken, dit rekende hij eene heiligschennis, gepleegd aan het onschendbare Godsgebouw. Welke glimpige redenen het dus schenen aan te raden, om niets, hoe ook genaamd, al voorspelde men zich daaruit voor de zaak van CHRISTUS de begeerlijkste zegepraal, mogt men zoo iets zich veroorloven: en bij de diepstgevestigde overtuiging van zijn opgeklaard verstand, schrijft hij te gelijk uit het innerlijke gevoel van zijn hart; en stelt hij zoowel aan de Leeraren als de leden der gemeente te *Korinthe* ten onvernietigbaren grondregel voor: Niemand, wie hij zij, mag of moet een ander fundament leggen, dan het eenige en onveranderlijke, JEZUS CHRISTUS.

Het is zoo, het bouwen op dit fundament liet eene oneindige verscheidenheid in vormen toe. Naar aanleg en krachten stond het dan ook ieder vrij, op zijne wijze, verschillende, altoos echter goede, bouwstoffen daarop aan te brengen: en hoe uitstekend toonde de Apostel in eigen voorbeeld, dat ook het zilver, het goud en de kostbare steenen allezins aan het Godsgebouw voegden! Maar geen glans van bouwstoffen moest immer van den eenvoudigen grondslag afleiden. Welke Leeraren dus onder de Korinthiërs optraden, of in

volgende tijden de gemeente des Heeren stichten willen, wee elk, die dezen grondslag geringschatte, of uit het oog verloor! Alle arbeid daarentegen, die aan het Godsgebouw tot eere en heil verstrekken kon, moest van zijne betrekking tot den grondslag waarde en voorspoed ontleenen; alle onderwijs in het Christendom, ook hetgeen er meer van verwijderd scheen, toch inderdaad met denzelven in onafscheidelijke verbindtenis staan. In korte woorden, men moest van geene verlichting willen weten, dan waarvan JEZUS CHRISTUS de fakkel was; men moest geene vertroostingen proefhoudend noemen, dan welke uit Hem als bronader voortvloeiden, men moest geene Godsvrucht en deugd aanprijzen, dan waarvan Hij het steunpunt en leven uitmaakte; men moest geene hoop durven wekken, dan die Hem zelf ten onbedriegelijken waarborg had. Zoo moest dan JEZUS CHRISTUS, de eigen Zoon des Vaders, de onvergelijkelijke Leeraar der waarheid, het nooit geëvenaarde voorbeeld van smetteloze heiligheid; JEZUS CHRISTUS, de gekruisigde voor de zonde, de Heer der heerlijkheid, het onvolprezen voorwerp van alle hulde en aanbidding, het fundament zijn en blijven. Want zoo alleen konde het gebouw zelf, als een Godgewijde Tempel, steeds hooger en luisterrijker oprijzen, en naderde allengs tot die volkomenheid, tot welke het, naar den wil des oppersten Bouwheers, onfeilbaar geraken moest.

II. Dus oordeelde PAULUS. En zouden wij, M. H! nu hierin van hem verschillen? wij een' anderen grondslag voor ons zelven kiezen of aan anderen willen aanprijzen, dan dien eenigen en onveranderlijken,

ken, van wien volstrekte en onvernietigbare waarde de Apostel geheel doordrongen was? Verre zij het van mij, dat ik van iemand uwer zoo iets vermoeden zou! Ik geloove echter, dat het nuttig is, in onzen tijd, niet het minst dezer dagen, ons voor te stellen, wat ons verpligt en bewegen moet, om alleen op dien grondslag te bouwen. Letten wij dus *eerst* op het hooge gezag, dat daarvoor pleit, *hierna* op de heilrijke werking, welke wij daarvan eeniglijk hopen mogen: en zoo erkennen wij als uit éénen mond: Niemand mag of moet een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, JEZUS CHRISTUS.

Of zoude het niet reeds de grootste vermetelheid zijn, zich te verzetten tegen het alles afdoend gezag, dat daartoe verbindt?

Wie zal het best kunnen oordeelen over den grondslag, waarop eenig gebouw rusten moet? Zal hij het niet, die het plan tot hetzelve ontworpen, die het geheel in al deszelfs deelen juist heeft overzien, en het einde tevens, waartoe het strekken moet, volkomen kent? Maar, indien de Heer van hemel en aarde, die, in zijne allesomvattende wijsheid, het ontwerp des Christendoms beraamd heeft en daargesteld, tegelijk uitdrukkelijk heeft gewild, dat JEZUS CHRISTUS daarvan de grondslag zij, zouden wij, in onze kortzigtigheid, dan een' anderen kiezen durven? T! verplaatst u derhalve aan den Jordaanstroom, waar onze Heer, bij het aanvaarden zijner grootsche taak, door JOHANNES wordt gedoopt: of uwe verbeelding voere u naar den prachtigen *Tabor*, waar de glans eener meer dan aardsche heerlijkheid Hem omstraalt!

En

En wanneer gij ginds, terwijl zich de hemel als ontfluit; hier, in tegenwoordigheid van den grondvester en den herfteller van *Israëls* Godsdienst, de ftem der Godheid verneemt: *Deze is mijn Zoon, mijn Geliefde, in welken Ik mijn welbehagen heb; hoort Hem!* — kan het u dan twijfelachtig zijn, welken grondflag de Allerhoogfte zelf bevolen heeft, dat het gebouw des Christendoms geheel en altoos fchragen zal? — Of ziet denzelfde, die als eene pest des menschdoms aan het kruishout ftierf, door de kracht zijns Vaders uit den dood teruggebragt, en verhoogd tot eenen Heer en Christus in den hemel; en niet minder ontdekt gij in deszelfs luisterrijke verheerlijking den verklaarden wil van dien Vader: Hij, die eenen naam ontvangen heeft boven alle namen, moet van het Christendom de grondflag zijn en onveranderlijk blijven.

Wij allen, M. H! kennen het karakter van onzen Heiland en Heer. Diepe, zichzelf verzakende ootmoed was daarvan hoofd- en grondtrek; en hoezeer verheven boven allen, wilde Hij toch gaarne de minfte en aller dienaar zijn. Maar verzweeg of ontveinsde Hij, niettegenftaande dezen zijnen ootmoed, wie Hij was, of waarvoor Hij wilde gehouden zijn? Neen, offchoon verworpen door de bouwlieden, befchouwde Hij zich als den hoekfteen, die het gansche gebouw verbinden en fchoren moest. — *Ik ben de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot den Vader, dan door Mij.* Op dien ftellig beflisfenden toon hooren wij Hem telkens fpreken. — Het geloof in deszelfs naam is het eenige middel des behouds; verwerping van Hem is wegwerping van alle ware gelukzaligheid. Hoog, ik erken het, klinken ook zulke

ver-

verklaringen. Maar, terwijl zij vloeijen van de lippen van Hem, die nimmer eere bij menschen zocht, worden zij ons des te merkwaardiger: ook deswege houden wij onzen Verlosser voor iets meer, dan den blooter stichter eener nieuwe Godsdienst, welke, afgescheiden van deszelfs Persoon, even zeer zou kunnen bestaan en werken; wij erkennen en eerbiedigen Hem, uit hoofde daarvan, als den onontbeerlijken; den eenigen en onveranderlijken grondslag van het gansche Godsgebouw.

En hebben deszelfs uitverkoren Apostelen, die daarna zelf als Leeraars en Verlichters des menschdoms optraden, wel ooit een' anderen grondslag gelegd? O, welk eene eere en vreugde was het voor een' PETRUS, die in een uur van verbijstering geuit had den Meester niet te kennen, dien Gezegende als den eenigen naam te mogen prediken, waardoor menschen moeten zalig worden! — Vanwaar dat vuur der liefde, hetwelk in de schriften van JOHANNES blaakt? Blaakt het niet zoo helder, dewijl hij het ontstoken had aan den liefdegloed diens Onvolprezenen, aan wien hij met zijne Medechristenen alles te danken had? — Moge een JACOBUS, door sommigen geringgeacht, door anderen hoogelijk geroemd zijn, dewijl beiden meenden, dat hij minder op den eenigen grondslag bouwde; hoe weinig verdiende hij die minachting, maar hoezeer zoude ook zoodanige lof Hem mishaagd hebben! en zelfs de kleine omtrek van deszelfs schriften doet ons zien, dat JEZUS CHRISTUS, de Heer der heerlijkheid, ons boven alles kan heilig zijn, schoon wij deszelfs naam niet telkens, uit loutere praalvertooning, noemen. — En, voortreffe-

lij-

lijke PAULUS! wat behoef ik andermaal van u te spreken? T! noch het menschkundige kleed, hetwelk Hij, in het beschaafde *Athene*, op den *Areopagus* aan den dag legt, noch de omzigtigheid, welke hij in zijne verantwoordingen voor FELIX, voor FESTUS, AGRIPPA, of voor den hoogen Raad moet in acht nemen, kunnen hem vervoeren, om van dien hoog Geëerbiedigde te zwijgen, buiten wien het Christendom hem een ijdele klank was. En leest en herleest deszelfs redevoeringen, gesprekken en schriften; slaat het oog op deszelfs gevaren, boeijen en wonden; vergezelt hem, in zijne loopbaan, van *Damascus* tot *Rome's* kerker met zijne nabijzijnde ontbinding digt onder het oog: en gij aanschouwt als in deszelfs gansche wezen de kracht en werking der nooit geschokte overtuiging: Niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, JEZUS CHRISTUS.

Zoo spreekt dan God uit den hemel, deszelfs Evenbeeld op aarde, en ons omringt als eene wolke van getuigen, om met het hoogste gezag ons in te scherpen: Een en onveranderlijk is de grondslag van het Godsgebouw. — Maar is het nu enkel gezag, dat ons verpligt, om op dien grondslag te bouwen? Ik herinner mij het verledene, ik zie op het tegenwoordige, ik werp een' blik in de toekomst: en dat Christendom alleen kan zich mij, als krachtig en weldadig werkend, aanprijzen, hetwelk eeniglijk en geheel op JEZUS CHRISTUS rust. T! Een achttiental eeuwen plaatst zich voor onzen geest, en de vroegere bouwlieden met hun werk trekken terstond onze aandacht tot zich. — Een

nacht

nacht van dwaling en zedeloosheid bedekt de Joodsche en Heidensche wereld. Maar te midden dezer duisternis schijnt eensklaps een helder en liefelijk licht; bij deszelfs glans ziet men een heerlijk gebouw oprijzen; en in het zedelijke en godsdienstige wordt binnen kort eene geheel nieuwe orde van zaken gesticht. Van waar deze ongedachte, allerblijdste stichting? Eene kleine schaar van eenvoudige lieden, van welke één slechts eenigen roem van geleerdheid bezit, verkondigt eene leer, tegen verjaarde vooroordeelen en de diepstgewortelde ondeugden lijnregt aangekant. Wereldlijk en geestelijk gezag, schier alles is tegen hen; en zij zelve ontleenen hunne eerste aanbeveling van iemand, die als een booswigt aan een kruis gestorven is. Wonderspreukig voorwaar dat eene zoo onzinnig schijnende onderneming in hare geboorte niet vernietigd wordt! Maar neen! zij komen, zij zien, zij overwinnen. En hoe? JEZUS CHRISTUS, den gekruisigde, prediken zij. Den Jood is Hij eene dwaasheid, den Griek eene ergernis: en evenwel, de wijsheid dezer wereld wordt er door beschaamd, derzelver trots er door vernederd. JEZUS CHRISTUS, den gekruisigde, verhoogd in den hemel, prediken zij: en welhaast waggelen, eerlang storten zij in, de tempelen der dwaasheid, der wellust en van allerlei ongebondenheid; welhaast en steeds meer dalen in den geest en het hart van duizenden bij duizenden een licht, een troost, eene kracht en hope, waarvan die Gekruisigde en Verhoogde het middelpunt is; en de eerste tijden des Christendoms roepen zoo, als in hooge zegepraal, aan de volgende geslachten toe: wilt gij iets goeds werken en daar-

 stel-

ftellen, bouwt, bouwt dan toch op den eenigen grondflag! — Maar, helaas! men hoort naar deze roepftem niet. Het ongeloof befpot en ondermijnt dien eenigen, het bijgeloof kiest zich daar nevens of daar boven een' anderen grondflag; en onder ijdelen tooi en menfchelijke verzinfelen gaat bijna al de heerlijkheid verloren, waarin men het eenvoudige Godsgefticht vroeger aanfchouwen mogt. Maar gelijk fchaduwen de werking des lichts te fchooner doen uitkomen; zoo moest ook de nacht, welke een' langen tijd de Christenheid bedekte, den aanbrekenden dag te hooger doen waarderen. Men befeft dan op nieuw het onmisbare van den gefchonden of miskenden grondflag. Hetgeen reeds ontelbaren diep in hun binnenfte gevoelen, fpreken enkelen luide en fteeds luider uit. Derzelver aantal neemt toe. Daar treden eindelijk die groote mannen op, bij wie JEZUS CHRISTUS alles is. Door anderen voorafgegaan, verkondigen een LUTHER, een ZWINGLI en KALVIJN, hetgeen men te lang verzwegen en omzwachteld had. Zoo vestigen zij het gebouw dier Herworming, welke wij dezer dagen weder met vurigen dank ons herinneren, geheel op den grondflag, buiten welken het Evangelie geen' anderen kent. En wanneer wij de uitftekende, de onderfcheidene, en nog voortdurende vruchten van derzelver Evangelieprediking ons voor den geest roepen, Geliefden! prijkt dan ook voor ons de tempel des Christendoms niet met het onvernietigbaar opfchrift: Niemand kan een ander fundament leggen, dat hetgeen gelegd is, JEZUS CHRISTUS?

Of zal, in onze meer verlichte dagen, — indien zij zoo dan toch heeten moeten, — dat fundament met

iets

iets anders kunnen verwisseld worden? O, dat zij, die dit bedoelen, uit de gevolgen zelf, die zich daarvan hebben voorgedaan en nog blijven voordoen, het verderfelijke van hunnen toeleg leerden kennen! En hoe meer wij, M. H! op den geest van onzen tijd en deszelfs behoeften letten, hoe minder wij van den gelegden grondslag, een haar breed zelfs, zullen durven of willen afwijken. — Of wat zal die twijfelzucht bedwingen, welke zelfs het allerheiligste aanrandt? Zal of kan het iets anders, dan het alles beslissend gezag van Hem, wiens woorden Godspraken zijn? — Wat zal zoo menigeen doen ontwaken uit die doodelijke onverschilligheid, waarin Hij, ten aanzien van zijn hoogst belang, gedompeld is? Zal het eene dorre of fijngesponnen wijsbegeerte, die dikwerf het brein verwarrende, het hart altoos koud en ledig laat? Zal het eenig zamenstel van zedekunde, dat, bloot gebiedende, aan onze traagheid geen' prikkel, aan onze zinnelijkheid geen' breidel, aan onze zwakheid geene krachten schenkt? Neen! het is JEZUS CHRISTUS, die met zijne leven wekkende stem ons moet toeroepen: Ontwaakt gij, die slaapt! en zijn Goddelijk Evangelie moet ons verlichten, zijn allesbezielende Geest moet ons stemmen, sterken en aanvuren, indien wij met hoogen, opgebeurden moed voor die gewesten ons bereiden zullen, waar onze eeuwige bestemming is. — En wat zal den zoo hevigen strijd van begrippen in de Christelijke, in de Protestantsche en in onze kerk bijleggen en in ware zegepraal doen eindigen? O, dat toch elk minder op zichzelven en zijne bijzondere meeningen, maar eeniglijk en geheel op JEZUS CHRISTUS en diens

Evangelie zag! Broeders en Zusters! Hij, Hij moet de ziel en het leven zijn dier vereeniging, welke wij in het Christendom wenſchen. En waar men Hem ten onveranderlijken grondſlag kiest, daar is, bij alle onderſcheid in naam, reeds innerlijke zamenſtemming; daar rijst het geſtichte Godsgebouw ſteeds meer tot een' heiligen tempel in den Heer.

Maar indien dan zoo de geest en de behoeften van onzen tijd dien grondſlag eiſchen, zou er ooit een tijd kunnen komen, dat men met gewenschte vrucht op een' anderen bouwen mogt? Ik kan mij het menschdom in geheel andere omſtandigheden, ik kan mij hetzelve op een' oneindig hooger trap van kennis en beſchaving voorſtellen, dan waarop het heden ſtaat. Maar wat ook gebeure, nooit kan ik mij hetzelve in een' toeſtand denken, waarin JEZUS CHRISTUS, als het ſteunpunt des Christendoms, daarvoor ontbeerlijk worden zou. Die behoeften, welke hij vervult, zijn niet maar de behoeften van dezen of genen tijd, van deze of gene menſchen. Zij zijn en blijven de algemeene, de volſtrekte, de onveranderlijke behoeften van allen, en door alle eeuwen henen. Hetgeen Hij dus voor het voorgeſlacht is geweest, waarvoor wij tot aan dezen ſtond Hem dankend en aanbiddend erkennen, dit moet Hij tot in de verſte toekomst blijven, eenig genoegzame bronader van licht, troost, deugd en eener nooit beſchamende hope. O heugelijke dag derhalve, die te ſchooner voor het menschdom aanlicht, naarmate de Heer, dien wij eeren, algemeener in deszelfs onvergelijkelijke waarde door hetzelve geſchat en gehuldigd wordt! O duizendwerf gezegende tijd, wanneer uit alle talen, volken en

na-

natiën niemand op een' anderen grondflag zal willen bouwen, dan op dien eenigen, op welken, gedurende een achttiental eeuwen, zoo onuitfprekelijk veel goeds op deze aarde is gefticht, waarover de hemel zich verheugt. T! kunnen wij den wensch, de bede onderdrukken, dat die tijd fnellijk komen moge. En ja, op Gods tijd zal hij komen. Het onfeilbaar Evangelie verzekert er ons van. En wanneer zoo, van hoog in het Noorden tot diep in het Zuiden, van ver in het Oosten tot wijd henen in het Westen, allen op dien grondflag bouwen, allen, een ieder in het zijne, tot den tempel, welken hij draagt, bruikbare en vaste fteenen zoeken aan te brengen; wie befchrijft dan den luister, waarin het onmetelijk Godsgebouw, van alle zijden, zich vertoonen zal?

III. Wij zijn tot de befchouwing van den invloed genaderd, dien de erkentenis van JEZUS CHRISTUS, als den eenigen en onveranderlijken grondflag des Christendoms, op ons hebben moet. En, gelijk dit uur het fchijnt te eifchen, moet ik *eerst* over dien invloed fpreken in betrekking tot mij zelf, *daarna*, hetgeen ik liever doe, in betrekking tot u.

Dit uur vertoont mij dan als voor het oog een der merkwaardigfte tijdftippen in mijn ganfche leven. Negentien jaren lang heb ik het Evangelie van mijnen Heer verkondigd; meer dan negen daarvan onder u; en, terwijl ik niet anders vermoeden kon, dan, op denzelfden voet, daarmede tot mijnen dood te zullen voortgaan; zoo trede ik, als van ditzelfde oogenblik, eene nieuwe, mij uiterst vreemde, loopbaan in. Ik erken, de veranderde rigting mijner werkzaamheden heeft, ten aanzien van mijn openlijk dienstwerk,

gee-

geene zoo groote of regtstreeksche betrekking op u. Ik blijve als Evangeliedienaar in uw midden: en waarom zoude ik eenig opzettelijk afscheid van u genomen hebben, onder wie ik, bij gezondheid en krachten, met de prediking van datzelfde Woord des vredes en des levens wensch voort te gaan, hetwelk u te verkondigen, tot dusver mijne eere, mijn lust en mijne vreugde was? Mag ik echter, in dit mij gedenkwaardig uur, mij zelven niet herinneren, u niet verklaren, op welken grondslag ik mijne prediking bij voortduring bouwen wil? — Geliefden! een aanzienlijk, ligt het grootste tijdvak mijner Evangeliedienst is achter mij. Duizend te kortkomingen en misslagen doen mij, bij het herdenken, van schaamte gloeijen, dringen mij tot het diep ootmoedige gebed om vergeving: en o, hoe veel beter bouwstoffen, dan ik gedaan heb, had ik op den eenigen grondslag moeten aanbrengen! Maar, — dank zij mijnen Heer! — de grondslag was en bleef mij toch altoos heilig. Ik rekende eene Leerrede te beter mij gelukt, naarmate de geest en kracht van JEZUS CHRISTUS te meer haar aanblies en bezielde. Ik telde het onder mijne genoegelijkste uren, wanneer ik u, Leerlingen! dien Lievenswaardige regt kennelijk maken kon. — En zoude ik dan nu van Hem eenigzins afwijken? nu of immer een' anderen grondslag dan Hem verkiezen kunnen? Eéne volslagene omwenteling moest er in mijne begrippen plaats grijpen, al wat ik tot hiertoe over het Christendom heb nagedacht, moest mij eene fabel worden, en ik verried tegelijk het belang dier kostbare zielen, voor welke de groote CHRISTUS gestorven is, indien zulks ooit geschieden kon.

Ge-

Gemeente! op dien onveranderlijken en onverbeterlijken grondslag wenschte ik u dan bestendig te wijzen. Op hem wensche ik, naar de mate mijner krachten, zulke bouwstoffen aan te brengen, die u kunnende stichten, ook, bij de vuurproef des grooten dags niet geheel verwerpelijk mogen bevonden worden; en nevens het ééne: JEZUS CHRISTUS zij de eenige grondslag! sta mij, zoo dikwijls ik voor u optreden zal, niet minder het andere voor den geest: een iegelijk zie, *hoe* hij daarop bouwe!

Voortreffelijke jongelingen, die aan de kweekplaats van letteren en wetenschap binnen deze stad tot de Evangeliedienst u tracht te vormen! welk onthaal mijne Leerredenen bij u vinden mogen, deze goede verwachting heb ik van u: gij miskent haar nimmer, omdat JEZUS CHRISTUS daarvan de grondslag is. Want Hij, die het leven is der mijne, moet het ook eenmaal der uwe zijn. En door welke doolhoven des onderzoeks ik in mijne lessen u zal moeten henenleiden, als aan den uitgang van elken rigte zich, met eene verhoogde overtuiging, uw en mijn oog op het onuitwischbaar opschrift van het Godsgebouw: Niemand kan een ander fundament leggen, dan hetgeen gelegd is, JEZUS CHRISTUS.

Dat fundament, M. H! worde mij, in elke betrekking steeds noodiger en dierbaarder! Daarop bouwende, ontwake in mij moed en geestdrift, om de moeijelijke taak te aanvaarden en te behartigen, tot welke het hooge Godsbestuur mij geroepen heeft! En gij, o Algenoegzame Vader! verheerlijk daartoe uwe kracht in mijne zwakheid.

Maar

Maar is JEZUS CHRISTUS de eenige en onveranderlijke grondslag van het Godsgebouw, niet minder moet dit op u, Gemeente! niet minder op uwe waardering onzer Evangeliedienst een' beslissenden invloed hebben.

Of zoudt gij voor u zelven een' anderen kiezen? op een' anderen door ons willen gebouwd worden? Wij verblijden ons, dat de grondslag, door God zelf gelegd, onder u, over het geheel, in hooge eere is. Al zijn zelfs aller denkbeelden daaromtrent niet even helder en uitgebreid, wij verheugen ons evenwel, dat de prediking u te sterker aantrekt, naarmate zij te meer op JEZUS CHRISTUS rust. En inderdaad, waarop zoudt gij het gebouw uwer kennis en zielrust, uwer deugd en hope veilig kunnen optrekken, ten zij op Hem alleen? Of wanneer de zoo gewigtige vraag bij u oprijst: wat moet ik weten en gelooven, om zalig te worden? wanneer hier een beschuldigend geweten over duizend en duizend zonden allerhevigst u beklaagt; wanneer daar verzoeking bij verzoeking uw zwakke hart met nederlaag op nederlaag bedreigt; wanneer ginds de eeuwigheid zich zoo donker en schrikkelijk vertoont: — waar, waar dan henen? Ach! alles zal u dan ontzinken, hetgeen gij in u zelven, bij anderen, zelfs bij de beroemdste wijzen dezer aarde zocht. Maar op Hem steunt gij dan onwankelbaar, die de Rotsteen der eeuwen is; en laat stormen en onweders op het gebouw uwer gelukzaligheid aanvallen, zij slopen het niet: want het is in die onbeweeglijke Rots gegrond.

Blijve dan, en worde steeds vaster op dien grondslag gevestigd een ieder, die zich denzelven als den

eeni-

eenigen verkoos! Kieze hem, met schaamte en rouwe, een ieder, die het voor God noch zichzelven ontveinzen kan, dat hij dien te weinig waardeerde! Ti! kunt gij u Christenen heten, en Hem laten varen, naar wiens gezegenden naam gij den uwen draagt? Kunt gij het groote Godswerk, voor ruim een drietal eeuwen gewrocht, u waardig en dankbaar herinneren, en Hem in de schaduw plaatsen, van wien de blijde Kerkhervorming uitging, tot wien hare achtbare Hoofden alles terugvoerden? Protestanten en Hervormden! wie den gelegden grondslag versmade of slechts eenigzins ontbeerlijk achte, u moet hij, ten zij gij uwe gansche belijdenis er aan geven wilt, boven alles heilig blijven. En zoude eene gemeente bijzonder, welke zoo onophoudelijk als ernstig op dien grondslag wordt gewezen, haar erkentelijk gevoel over deze groote genade Gods niet, gelijk het haar voegt, onmiskenbaar aan den dag leggen? Wat ik, voortgaande op denzelven te bouwen, als Evangeliedienaar van u begeer, hiervan spreke ik niet. Maar er is eene schaar van Leeraren onder u, waarvan, bij alle onderscheid van gaven en voordragt, geen enkele u een' minderen grondslag aanprijst; en het is alleen de redelooze klagt der onwetendheid of de booze bedoeling der kwaadwilligheid, welke zich daarover anders uitlaten. Wat zoude het dus zijn, wanneer, bij zoo veel opleiding, JEZUS CHRISTUS niet hoog in uwe schatting rees? Wat zoude het zijn, indien gij een Evangeliewoord kondt gering achten, dat tot een redelijk, een hartelijk en vruchtdragend geloove in Hem u zoo krachtig aanspoort? Maar neen! gij wilt dat woord, als het woord der

een-

eeuwige waarheid, bereidvaardig aannemen, gehoorzaam beoefenen; en tegelijk u steeds nauwer aan hen vastsluiten, die het u verkondigen, juist, dewijl JEZUS CHRISTUS de grondslag van derzelver prediking uitmaakt. O gelukkige gemeente, in welke door Leeraren en Leden op dien grondslag alles wordt gebouwd. Daar bestaat tusschen beiden de edelste en zaligste verbindtenis, welke niets kan verstoren. Daar wordt het Godsgebouw, onder den beloofden en geschonken zegen des opperften Bouwheers, al hooger en hooger opgetrokken; en Hij, van wien het deszelfs vastheid ontleent, ontvangt er steeds meer de eere en hulde, welke Hem zoo billijk toekomen. Broeders en Zusters! deze eere en hulde willen wij ook nu aan onzen Heer, uit de volheid onzer harten, toebrengen, onze hope van en op Hem eerbiedig en vertrouwelijk uitdrukken. Zingen wij dan van Gezang 50, het eerste en vierde vers.

Halleluja! lof gezongen,
JEZUS CHRISTUS onzen Heer!
Paart, verlosten! hart en tongen,
Juicht zijn liefd' en magt ter eer!
Hem, die redt uit alle nooden,
Die waarachtig en getrouw,
Vastheid geeft aan 't Godsgebouw;
Hem, den eerstling uit de dooden,
Hem, den Koning van 't heelal,
Wien 't heelal eens eeren zal.

Amen!

Amen! JEZUS CHRISTUS! Amen!
Ja, Gij zult in 't groot heelal
't Rijk der duisternis beschamen,
Tot het niet meer wezen zal.
Woon, o Heiland! in ons midden:
Onder uwe heerschappij
Zijn wij zalig, zijn wij vrij;
Leer ons strijden, leer ons bidden!
Amen! heerlijkheid en magt
Word' U eeuwig toegebragt!

Ik eindig met die toespraken, welke gevoel van verpligting en het bijzondere van dit uur van mij eischen.

Bestuurders dezer aanzienlijke stad! Het is door u, dat ik tot hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenis aan het doorluchte School alhier, en tegelijk, onder goedkeuring van onzen geëerbiedigden Koning, tot prediker van hetzelve, ben benoemd geworden. Hoog, al te hoog, vind ik mij vereerd door het vertrouwen, hetwelk gij alzoo hebt getoond in mij te stellen. Ik wensche er van mijne zijde, zoo veel in mij is, aan te beantwoorden: en God sterke mij, opdat ik, in mijne veelomvattende betrekkingen, onder deszelfs almagtigen bijstand, aan het ware heil van CHRISTUS gemeente moge bevor-

vorderlijk zijn! Eerbiedig bevele ik mij in uwe bescherming. U spare en bekrachtige de gunst des Allerhoogsten, om, gelijk gij doet, het belang dezer burgerij, nog lange, met trouwen ijver te behartigen! En vooral gebouwd en steeds onbeweeglijker gevestigd op JEZUS CHRISTUS, als den eenigen grondslag, schenke u eenmaal die genadige Heer een' aanzienlijken rang in zijn hemelsch Koningrijk.

Opzieners en Verzorgers van het doorluchte School in ons midden! Zoo hebt gij aan den Achtbaren Raad dezer stad mij voorgedragen, dat ik mijne benoeming niet het minst aan u verschuldigd ben. Welke gevoelens mij deswege bezielen, zal ik thans niet herhalen: ik heb die bij eene andere gelegenheid reeds uitgedrukt. Dit echter kan ik niet nalaten openlijk te verklaren, dat ik voor zoo vele blijken van hoogachting en welwillenheid, als ik daarna van u ontvangen heb, niet slechts ten hoogste aan u verpligt, maar er ook niet weinig ben door aangemoedigd. Het verlies van onzen onvergetelijken VAN HENGEL zal ik op verre na niet vergoeden kunnen: met Gods hulpe wil ik echter doen, hetgeen ik kan; en weigert gij mij ook verder uwen raad en uwe voorlichting niet. Mag ik mijnen vurigen wensch over u, of liever, over dit doorluchte School ontboezemen; weest dan nog lange getuigen en bevorderaars van deszelfs altoos toenemenden luister en bloei, en ziet uit hetzelve kweekelingen voortkomen, die het vaderland en der menschheid tot sieraad en heil, der Kerke van CHRISTUS tot eere en zegen zijn.

Le-

Leden! van den Groot-Kerkeraad alhier! Met een diepgetroffen hart nam ik in uwe vergadering affcheid van u. En zal ik nu dit affcheid vernieuwen? Liever wil ik mij — indien noodig — als op nieuw aan u verbinden: en welke verandering er in mijne betrekkingen tot u hebbe plaats gegrepen, is het echter niet, alsof wij in dit oogenblik elkander willen toeroepen: onze liefde blijft? — Medearbeiders in het werk des Heeren, die het mij tot eere en genoegen is, bestendig als mijne Ambtsbroeders te mogen aanmerken! door die liefde verbonden, willen wij, één in beginsel en doel, zoodanige steenen tot het Godsgebouw trachten aan te voeren, die daaraan voegen, en het steeds meer tot heerlijkheid verstrekken kunnen. — Ouderlingen en Armverzorgers! in zamenstemming met uwe Leeraren, kunt gij niet minder tot deszelfs luister toebrengen. — En terwijl het uitwendige doorgaans op het innerlijke geen' geringen invloed heeft; behoef ik u, die het uitwendig belang der gemeente met zoo veel ijver en naauwgezetheid voorstaat, dan wel te zeggen, dat ook gij — hetgeen gij op onderscheiden wijzen kunt — er toe geroepen zijt, om haar hooger heil met alle kracht te bevorderen? — Ontvangt gij allen de hulde mijner dankerkentenis voor ieder bewijs van hoogachting en vriendschap, hetwelk gij, in mijne vorige betrekking mij gegeven hebt! Bij het aanvaarden mijner nieuwe taak bevele ik mij in uw aandenken, in uwe toegenegenheid, niet het minst in uwe gebeden. Gods vaderlijke zegen ruste op uw dienstwerk, op uwe personen en betrekkingen! De liefde, welke uit God is, tot God leidt, en naar Hem en deszelfs Evenbeeld

beeld gelijken doet, vereenige u onderling naauwer en naauwer! zij legge bestendig tusschen u en de gemeente den heiligsten en weldadigsten band; en vorme ons zamen voor hare eigene woonstede, den zaligen hemel.

En zoo ziet mijne rede zich tot u teruggeleid, Gemeente van *Amsterdam*, welke ik van harte liefheb, en waarin ik zoo vele beproefde vrienden tellen mag! Nooit heb ik anders gedacht, nooit ook iets anders begeerd, dan, als gewoon herder en leeraar, mijne dagen onder u te slijten. Maar de ongedachte roepstem kwam. In vereeniging met hooggewaardeerde Ambtgenooten, waren het niet weinigen uwer, die mij aanrieden, mij dringend zelfs aanrieden, om aan dezelve gehoor te geven. Ik aarzelde, ik huiverde, ik werd meer en meer geslingerd. Ik dacht bedaard, ernstig, mag ik het zeggen? Godsdienstig na. Ik besloot eindelijk tot hetgeen ik naauwelijks durfde op mij nemen. En, Gemeente! nu ik als in ditzelfde oogenblik van de eene betrekking tot de andere overga, wat zal ik thans tot u zeggen? Heb dank voor de toegeeflijkheid, waarmede gij mij in mijne zwakheden en gebreken hebt gedragen! heb dank voor zoo vele proeven van hoogachting en liefde, veel meer dan ik wachten mogt, mij geschonken! Hebt dank bijzonder, dierbare vrienden! die mij in droevige uren hebt getroost, in moeijelijke omstandigheden mij meermalen als een' riem onder het harte gebonden hebt! En indien ik nooit wensch te vergeten, wat gij voor mij waart en zijt, ik behoef u wel niet te vragen, dat gij in mijne nieuwe betrekking dezelfde

voor

voor mij blijven wilt. — Gemeente! ik zal van nu af aan minder voor u optreden. Maar moge bij elke Leerrede het belang uwer onsterfelijke zielen mij te zwaarder op het harte wegen; en gij mij tot steeds overvloediger zegen hooren. — Ik zal met het bijzonder onderwijs der jeugd niet zoo kunnen voortgaan, als toen ik uw gewoon herder en leeraar was. Maar, Ouders! hebt gij kinderen, die zich toewijden aan de openlijke dienst van CHRISTUS, het zal mij eere en vreugde zijn, alle mij verleende krachten te besteden, om hen voor te bereiden tot derzelver volheerlijke bestemming. — Ik moet eindigen. Maar nog ééne bede heb ik aan u allen; zij is deze, dat gij mij veel aan dien algenoegzamen God en Vader opdraagt, aan wiens nabijheid en kracht ik, in mijne uitgebreide en werkzame taak, dringende behoefte heb. Eén wensch kan ik tegelijk niet terughouden; hij is die, dat gij en ik, in geloof, liefde en ongeveinsde Godzaligheid, zoo mogen gebouwd, en meer en meer gevestigd worden op den eenigen grondslag JEZUS CHRISTUS, dat ons werk in deszelfs dag beproefd moge bevonden worden. Amen.

***

18

LEERREDE

OVER

ROMEINEN XI vers 5.

DOOR

L. EGELING,

EVANGELIEDIENAAR BIJ DE HERVORMDE GEMEENTE TE LEYDEN,

BIJ GELEGENHEID VAN DE BEDIENING DES DOOPS AAN DRIE, TOT ONZEN HEER BEKEERDE, ISRAELITEN.

Te LEYDEN, bij
De Wed. D. DU SAAR,
en De Wed. M. CYFVEER, Jz.
1822.

VOORBERIGT.

Ik hecht aan deze Leerrede geene bijzondere waardij, maar de plegtige en gansch zeldzame gelegenheid, waarbij ik deze toespraak hield tot de Gemeente, heeft indruk gemaakt, eerbied gewekt en stichting gegeven; hieraan schrijf ik het voornamelijk toe, dat velen mij verzochten, ik zoude mijne Predikatie laten drukken; ook zulken, die bij deze Godsdienst-oefening niet waren tegenwoordig geweest; ook de mij waardige en aan het hart liggende Doopelingen zelve, (Mr. ISAAC DA COSTA, zijne Echtgenoote HANNA BELMONTE, en Dr. ABRAHAM CAPADOSE, alle drie woonachtig te Amsterdam,) drongen

dit verzoek aan; men zeide mij, dat dus deze gebeurtenis nog meer algemeen en langduriger de Godsdienstige en Christelijke Stichting zou kunnen bevorderen; ik zelf gevoel, dat dit mogelijk is; ik wensch dit zoo gaarne. En mogt ik dan nalaten aan dit verzoek te voldoen?

Behalve dit was mij nog iets anders voor de aandacht. — Ik heb, naar mate ik al meer over Godsdienst en Christendom heb leeren nadenken, ook meer en meer liefde en achting gevoeld voor het Joodsche Volk: hoezeer deze ongelukkige menschen in hun diep verval veelzins zijn te veroordeelen, zij zijn en blijven toch het volk, uit hetwelk geheel en alleen de zaligheid tot ons gekomen is; uit hen is onze groote en heerlijke Christus, en uit de pen van Israëlische Mannen hebben wij ons kostelijke Nieuwe Testament, hebben wij den geheelen Bijbel ontvangen. Ik dacht bij mij zelven: misschien dat de een of andere Jood, die anders vermijdt eenig Christelijk boek te lezen, die het licht schroomt, dat hem zou

wil-

willen bestralen, deze Leerrede uit nieuwsgierigheid in handen neemt en doorbladert. En wat zou dit dan? Ik weet het niet: indien niets goeds, dan toch ook wel niets kwaads stichten; misschien zou het zijn ongegrond vooroordeel tegen het Christendom des Nieuwen Testaments tegenwerken en verzwakken; het Christendom *des Nieuwen Testaments* zeg ik, want voorwaar! onze Christelijke leer is geene vreemde zaak, die met de komst en verhooging van onzen Heer en de stichting Zijner Gemeente, als iets nieuws een aanvang zou genomen hebben. Neen! onze belijdenis is in hare eerste beginselen zoo oud als de zonde in het Paradijs; zoo oud, als de barmhartigheid en genade Gods over Adams Kinderen. Het is er dus ver van af, dat deze Leerrede den Ouden Mozaïsch-Israëlitischen Godsdienst eenigermate zou in verdenking brengen; ik zeg veeleer met al mijn hart, en ik dacht het dikwijls bij het lezen van het Oude Testament: Gezegende Godsdienst-leer, die Man-

ten, als Samuel, David, Jozafat, Hiskia, Daniel, en een menigte anderen van dien stempel (echte Christenen des Ouden Testaments zou ik die Edelen wel willen noemen), vormen kon; maar ik kan den wensch en de bede niet terug houden, dat Abrahams ongelukkig-verblinde nakomelingen eens mogten inzien; dat ons Christendom, ver van in tegenstrijd te staan met de oude Israëlitische leer, niets anders is dan deszelfs heerlijke en zielzaligende voltooijing; het gebouw, dat op het fundament der Profeten, zoo wel als der Apostelen gegrond is; de volle dag, die oudtijds bij schemerlicht werd aangekondigd: dan zouden zij het verstaan, dat zij den geest en zin van Mozes en hunne Profeten niet behoeven vaarwel te zeggen, dat zij niet behoeven tot een anderen Godsdienst of Gemeente over te gaan, wanneer zij zich met ons vereenigen, maar dat zij wederkeeren tot den eenigen en waarachtigen Christus, en tot het ware geloof, waarin hunne vrome Vaderen, Abraham, Izaak

Izaak en Jakob geleefd hebben en gestorven zijn; dan zouden zij het verstaan, dat zij, voor beelden en schaduwen, waarheid en wezenlijkheid, genade, leven en zaligheid ontvangen kunnen; dan zou de voor Jood en Christen zoo veelbeteekenende en heugelijke belofte van den Profeet Hosea meer en meer tot vervulling komen: *de kinderen Israëls zullen vele dagen blijven zitten, zonder Koning, en zonder Vorst, en zonder offer, en zonder opgerigt beeld, en zonder Ephod en Teraphim. Daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeeren en zoeken den Heere hunnen God, en David hunnen Koning, en zij zullen vreezende komen tot den Heere en tot zijne goedheid, in het laatste der dagen* (*).

Zij, die de Leerrede hoorden, zullen hier en daar wel iets missen, dat zij toen gehoord, en iets vinden, dat zij niet gehoord hebben; want

(*) *Hosea.* III: 4, 5.

want mijn opstel was in het geheel niet voor de drukpers geschikt; ook is het mij niet mogelijk woordelijk weder te geven, wat ik op den Predikstoel zeg; ik ben blijde, als mijn hart zich daar soms eens kan uitstorten. De Lezer neme het dan gelijk het is, en worde er door opgewekt tot liefde voor het Israëlitische Volk en voor het dierbaar Evangelie, dat hun en ons genade en zaligheid verkondigt door onzen Heer Jezus Christus.

De-

Deze plegtige ure zij Gode geheiligd door onzen Heer Jezus Christus! Diens naam en genade worde verheerlijkt in ootmoedige en dankbare harten! (*)

VOORZANG

PSALM CXLIX: 1, 2, 5.

Deze Psalm, die de groote voorregten van het oude Israël en des Heeren gunst over zijn volk bezingt, kunnen wij zelden of nooit in onze Christelijke zamenkomsten gebruiken. Dezelve is echter voor de gelegenheid van deze ure niet ongeschikt. Er zijn thans in ons midden

(*) Ik plaats deze bedewensch, waarmede onze zamenkomst begon, ook hier aan het hoofd, op dat de Lezer deze bladen, met betere bedoelingen dan ter enkele voldoening van nieuwsgierigheid, in handen neme, en dus ook deelè in de stichting, welke deze Godsdienstoefening in de Gemeente gewekt heeft.

den drie Israëliten, die tot ons, of laat mij liever zeggen, die tot den eenigen en waarachtigen Christus komen wilden, en reeds gekomen zijn; die Jezus, onzen Heer, door hunne Vaderen verworpen, erkennen als den grooten Zoon van David, het Licht der Heidenen, Israëls luister. Zij hebben deze belijdenis reeds plegtig afgelegd; zij wilden dezelve hier gaaropenlijk herhalen, en door den Doop met ons vereenigd en tot de Gemeente des Nieuwen Testaments toegevoegd worden. Ik wilde Ulieden, Geliefden! opwekken, om met dezen Lofzang Israëls God, onzen God, daarover te danken en te verheerlijken. Ik wilde daardoor bij Ulieden de hope voeden op nog grooter en ruimer genade en zegen, zoo als eenmaal naar den wensch aller vromen dit volk zal te beurt vallen. Zingt dan van goeder harte:

Looft, looft den Heer, dien onbedwongen
Een nieuw gezang zij toegezongen
In 't midden zijner gunstelingen,
    Die Hem ter eere zingen.
Dat Israël met blijden klank
Zijn milden Schepper loov' en dank'.
Dat Zions kroost met lofgejuich
Zich voor zijn Koning . . . . . .
Zich voor *zijn Christus* nederbuig'.

4.

Laat d' yverige Tempelreiën
Op fluiten 's Hoogsten naam verbreien!
Hun Psalmgezangen vrolijk paren
Met tommelen en snaren,
Nu God met lust zijn oogen slaat
Op Jacobs uitverkoren zaad,
Zachtmoedigen zijn gunst betoont
En hen met heil bekroont.

5.

Zoo zal de heerlijkheid der vroomen
Op 't luisterrijkst te voorschijn komen;
Zoo schenkt Gods goedheid hun begeeren;
Lof zij den Heer der heeren!

Ja! het is wel een blijden Lofzang waardig; dat de hooge God ook in dezen tijd gunstig nederziet op het zaad Jacobs; dat Hij onder het strenge oordeel, waardoor dit ongelukkig volk aan de verharding is overgegeven, nog in ontferming aan hetzelve gedenkt, en voor sommigen hunner het vriendelijk licht zijner kennis laat opgaan door ons Evangelie. Het is wel een blijden lofzang waardig, dat Hij ons daarin een beeldtenis geeft, van het geen zijne kracht en trouw eenmaal zeker aan

 ge-

geheel Israël doen zal. Komt! wij brengen in vereeniging met deze drie, den Heere Christus belijdende Israëliten onze hulde en dank aan zijnen en onzen God en Vader. Wij bidden den zegen over de plegtige Godsdienstoefening van deze ure.

GEBED.

. . . .

GEZANG CLII: 6.

Dat ras al d' aard U roem',
De Jood zich naar U noem'.
De Heiden voor U buig',
En, waar het oog zich wendt,
Ook 's werelds uiterst end
Van uw' triomf getuig'!
O Jezus, trouwe Heer!
Het menschdom volg' uw leer,
Die 't menschdom moet verhoogen;
O Koning van uw Kerk!
Bekroon uw eigen werk,
Uw wenk is alvermogen.

TEKST

T E K S T.

ROMEINEN XI: 5.

ALZOO IS ER DAN OOK IN DEZEN TEGENWOORDIGEN TIJD EEN OVERBLIJFSEL GEWORDEN NAAR DE VERKIEZING DER GENADE.

Dat is zoo Geliefden! en dit moet en zal het hart van elk, die onzen Heer Jezus Christus in waarheid lief heeft, goed doen; dit moet ons allen vervullen met blijde dankzegging. Ik wilde een zoo zeldzaam verschijnsel gaarne tot onzer aller leering en stichting aanwenden, op dat de God van alle genade, de Vader van alle barmhartigheid over deze uur, nu en dikwijls geprezen worde! Wij zullen het voor onze oogen zien, dat er ook *in dezen tegenwoordigen tijd een overblijfsel is geworden naar de verkiezing der genade.* Ik zal u daartoe *eerst* de meening en de waarheid van deze Aposto-

lische betuiging openleggen; *dan*, doen opmerken, dat wij dit den Apostel ook te dezer ure mogen nazeggen, om *ten laatste* u te leeren, wat indruk dit op een ieder onzer, bijzonder ook op onze nieuw aankomende Broeders en Zuster maken moet.

Paulus is Hoofdst. IX, X en XI bezig in de beschouwing van een zeer teeder onderwerp; hij spreekt van de verwerping der Joodsche Natie en de roeping der Heidenen tot de zegeningen van het Evangelie, om in dit Godsbestel ons deszelfs wijsheid, billijkheid en barmhartigheid te doen opmerken. Hij had Hoofdst. IX en X de Gemeente te Rome bepaald bij de onafhankelijkheid der genade Gods, die van den beginne af zich had ontfermd wiens hij wilde; hij had hen geleerd, niet alleen dat de hooge God steeds regt had om dus te handelen, maar ook dat het, tegen den waren Christus vijandige Israël zich daarover niet had te beklagen, daar zij door hun ongeloof en steunen op hunne wettische geregtigheid zich hadden gestoten aan den steen, die ter hunner behoudenis gesteld was: immers het geloof in het Evangelie was de eenige weg ter za-

zaligheid; maar dat geloof had het grooter deel des volks verworpen van de vroegste tijden af, en zij hadden dus de gevolgen van zulk een bestaan niet aan God, maar aan zich zelven te wijten.

Doch, schoon dit alles nu zoo ware, schoon God zijne genade onafhankelijk mededeelde, schoon Israël dezelve door blind ongeloof verworpen had, bleef er echter nog eene gewigtige vraag en bedenking over: Is het dan nu met dit ongelukkige volk geheel afgedaan? Is hetzelve onherstelbaar verloren? Is dit tegenwoordige jammer dan nu de eindelijke uitkomst van alle de wondere en genaderijke leidingen Gods met hen en hunne Vaderen? Deze en dergelijke vragen vindt ge aangenaam en troostrijk beantwoord in dit elfde Hoofdstuk. Neen! dit volk is niet geheel verloren; de bedoelingen Gods met hen zijn niet verijdeld; dit kon de tegenwoordige tijd getuigen, dit zouden de volgende eeuwen bevestigen. Hoort, hoe de Apostel zelf spreekt vs. 1. *Ik zeg dan* en vraag mij zelven: *Heeft God zijn volk verstoten?* Heeft Hij het nu geheel aan eigen begrip en zin overgegeven, zoo dat er voor

hen geene genade en zaligheid meer te wachten is? *Dat zij verre!* En nu het bewijs? dit gaf de ondervinding, dit gaf des Apostels eigen voorbeeld; *ik ben ook een Israëliet, uit den zade Abrahams, van de stamme Benjamins*, en — dit bleef hier in de pen, maar dit sprak levendig in zijn hart, dit kon ieder hier van zelf invullen — en ik ben niet van God verstoten, hoe zeer ik dit boven duizend anderen waardig was; aan mij, die te voren een godslasteraar was, een vervolger zijner Gemeente, een verdrukker, aan mij is barmhartigheid geschied; ik, zoodanig een, ben aangenomen op dat Jezus Christus in mij alle zijne lankmoedigheid betoonen zoude: Neen! *God heeft zijn volk niet verstoten, hetwelk Hij te voren gekend* en bemind *heeft.* En dit had Hij nooit gedaan, ook in de ongoddelijkste dagen niet, wanneer Israël geheel en al zijnen God, en God zijn volk scheen verlaten te hebben. *Of weet gij niet*, dus gaat de Apostel voort, *wat de Schrift zegt van Elia, hoe* die Man *God aanspreekt tegen Israël*, en zich bij den Heere beklaagt over dat diep weggezonken volk. *Heer!* zegt hij: *zij hebben uwe Profeten gedood en uwe altaren omgeworpen,*

zij

zij hebben uwen dienst met eigen hand vernietigd, en zich kapellen, zuilen en beelden gesticht voor de snoodste afgoderijen, en *ik ben alleen overgebleven*, ik, uw eenige getrouwe dienaar onder geheel Israël; en ook ik zal er niet lang meer zijn, want *zij zoeken mijne ziele*, en hebben mij den dood gedreigd! Scheen toen niet God geheel van zijn volk geweken te zijn? *Maar wat zegt tot hem de Goddelijke antwoord? Ik heb mij zelven nog zeven duizend overgelaten, die de knieën voor den Baal niet gebogen hebben*, die mij in dezen donkeren en bangen tijd zijn getrouw gebleven; een klein getal zeker in vergelijking van geheel Israël, maar een zeer groot getal in vergelijking van hetgeen de Profeet gemeend had; — Men moest zich dan hier door den schijn niet laten bedriegen; nog nooit hadden de van God gezegenden en aan Hem getrouwen geheel ontbroken onder zijn volk, en zij ontbraken ook nu niet: *alzoo* en even zeker *is er ook in dezen tegenwoordigen tijd* en gesteldheid van zaken, waarin bijna de geheele Natie hunnen God en Christus miskent en verwerpt, *een overblijfsel geworden* en daargesteld *naar de verkiezing der genade*. Paulus

gebruikt het woord *overblijfsel* met toespeling op de Godspraak aan Elias: *ik heb mij nog zeven duizend mannen overgelaten*; misschien ook zag hij op de Godspraak van Jesaïas, aangehaald Hoofdst. IX; 27: *al ware het getal der kinderen Israëls als het zand der zee, zoo zal slechts het overblijfsel behouden worden.* Hoe groot of klein het getal dan ook zijn mogt, een *overblijfsel* van zulken, die den Heer en zijn woord en dienst getrouw aanhingen, zou er altijd zijn, en was er ook in den tegenwoordigen tijd *naar Gods genadige verkiezing* en welbehagen, waardoor Hij naar zijne onafhankelijke gunst deze gezegenden van anderen onderscheiden wilde.

Ik zal u de waarheid van de betuiging des Apostels niet breedvoerig behoeven te bewijzen. Allerjammerlijkst vertoonde zich de godsdienstige gezindheid des Joodschen volks in zijnen tijd. Joannès de Dooper en onze Heer zelf hadden die reeds geteekend met een zwarte kool, en zeker was dezelve na dien tijd niet verbeterd; met digt geslotene oogen en verstokte harten kanteden zij zich aan tegen het Evangelie, dat hun duidelijk gepredikt, en

door

door teekenen en wonderen uit den hemel bevestigd werd. Zij vervolgden de Apostelen en Evangelie-predikers, zij stieten hen van zich, zoo dat deze genoodzaakt waren hen, die zich des eeuwigen levens niet waardig oordeelden, te laten varen en zich tot de Heidenen te wenden; maar toch was er een overblijfsel, dat gehoor gaf aan hunne prediking, dat den waren, schoon door hen gekruisten Christus erkende, en zich liet doopen tot zijnen naam; de Jeruzalemsche Gemeente was ras tot vijf duizend leden toegenomen, bij dewelke nog van tijd tot tijd eene menigte van mannen en vrouwen werd toegevoegd; dat meer is, *eene groote schare van Priesters*, die boven anderen Jezus en zijne leer een bittere vijandschap hadden toegedragen, *werd den geloove gehoorzaam* (*). Er waren welhaast in geheel Judea en Galilea Gemeenten, die in de vrees des Heeren en de vertroosting des H. Geestes leefden, en hoe langer hoe meer toenamen. En hoe vele Joden waren er boven dit alles buiten het Vaderland levende, die den Heere Christus beleden en aanhingen (†). Zeker! men behoefde de opregte aanhangers van God en onzen Heer Jezus Chris-

tus

(*) *Hand.* IV: 4. V: 14. VI: 7. (†) 1 *Petr.* V: 12.

tus onder het Joodsche volk, in dien tijd nog niet, gelijk ten tijde van Elias, met moeite te zoeken; ieder Christus-lievend hart, dat met droefenis en medelijden de rampzalige verblinding van dit volk beschouwde, mogt en moest met den Apostel zeggen: *neen! God heeft zijn volk niet verstoten; er is ook in dezen tegenwoordigen tijd een overblijfsel geworden naar de verkiezing der genade.*

En dit is nu nog waarheid; eene waarheid ook te dezer ure, hier in ons midden, blijkbaar. Hoe groot thans het overblijfsel zij van tot Christus bekeerde Israëliten, dit is den Alwetenden God alleen bekend. Wij weten het altijd niet, wat hieromtrent in andere landen gebeurt, en wat waarde men daaraan hebbe te hechten. Wij weten het niet, hoe velen er zijn, die gedrongen door gevoel van schuld en hoogere behoefte, door het besef der nietigheid van een zwak en arm Jodendom, dat zij tot hiertoe vruchteloos aanhingen, wat beters wenschen en zoeken; hoe velen er zijn, die, onvoldaan met uitwendigheden zonder nut of kracht, in stilte tot God roepen en Hem om meerder licht vragen; hoe velen, die dus

waar-

waarheid zoekende, in de hope op Gods barmhartigheid en op de groote Messias-belofte, welker vervulling zij nog niet kunnen inzien, Hem in opregtheid naar hunne overtuiging dienen; ik zou hen geloovige vroome Joden des O. Testaments noemen. En zouden er geenen zijn, die zich overtuigd houden, dat Jezus is de Christus, die hunne hulpelooze zielen aan Hem opdragen, maar, door gansch moeijelijke hinderpalen belemmerd, nog geene genoegzame wijsheid, moed en kracht hebben om te openbaren wat in hunne harten is? Wij denken, wij vermoeden dit zoo gaarne. Wat meer is: de geschiedenis der Christen-Kerk, ook in onzen leeftijd, geeft ons voorbeelden van zulken, die openlijk en met opoffering van het geen hier op aarde aan den mensch dierbaarst is, onzen Heere Jezus Christus beleden, zich lieten doopen in zijnen naam, en levenslang in hunnen wandel de overtuiging van hunne harten kenbaar maakten. Ziet hier in onze Christelijke Vergadering drie Israëlieten, die het tegenwoordige ledige en troostelooze Jodendom reeds langen tijd moede waren, die, ongemerkt, voor zich zelven in ons vervuld Evangelie de waarheid zochten en den God van Abraham aanbaden in den naam van Jezus Chris-

Christus, maar die nu zich niet langer mogten of wilden schuil houden, daar zij betuigen het zich eene eer te rekenen, naar Zijnen naam genoemd te worden. Zij reikhalzen naar het heilige waterbad. Zij verlangen nauwer met hunnen Heer en Christus ve eenigd te worden, om in Hem en in den schoot zijner Gemeente, de ware voldoening en bestendige rust te vinden voor hunne harten. *Zoo is er dan ook in dezen tegenwoordigen tijd*, heden, dezen dag, ook onder ons, nog *een overblijfsel geworden naar de verkiezing der genade.*

Ja wel *naar de verkiezing der genade*, naar de onafhankelijke beschikking van God, die dit gezegend drietal zoo gunstig van de groote menigte wilde onderscheiden! Ieder, die met zijn hart bekeerd wordt tot het geloof in onzen eenigen en dierbaren Verlosser, hij moge Jood of Heiden of Christen heeten, heeft dit geheel aan Gods genadig welbehagen over hem te danken; niemand dier gelukkigen zal dit immer aan zijn meerder doorzigt of deugd willen toeschrijven.

Maar vooral geldt dit van hen, die in dezen

te-

tegenwoordigen tijd uit het ongelukkig verblinde en verharde Joodsche Volk, behouden worden. Ei! vestigt uwe gedachten slechts eenige oogenblikken op den toestand van die Natie, zoo als ieder, die eenigzins oplet, dien kan bemerken. Bij de groote menigte zien wij eene verregaande en hoogstbeklagelijke onkunde in den geest en de bedoelingen van den Mozaïschen Godsdienst, zoo wel als in den zin en ware meening der oude Godspraken. En hoe gemakkelijk laat zich dezelve verklaren! Verslaafd aan allerlei beuzelachtige nietigheden en eigenwillige instellingen, hangen zij aan den letter der wet en de grillige, dikwijls ongerijmde, uitleggingen hunner Rabbijnen; door velerlei druk en smaad, die dit diep vernederde Volk in deszelfs omzwerving en ballingschap eeuwen lang heeft moeten lijden, is de moed, de kracht, de edele naijver, die tot het goede drijft, bij de grootere menigte verloren; die ongelukkige menschen schijnen voor alle rein-zedelijk en echt-godsdienstig onderwijs onverschillig, ik zou bijna zeggen, onvatbaar te zijn geworden. Bovendien bevinden zij zich in een staat van armoede en daarmede gepaard gaande ruwheid, welke niet alleen de

lust

lust tot onderzoek en nadenken over hunne hoogste behoeften belemmert en uitdooft, maar behalve dat een bron is van velerlei ondeugd. En vonden zij nu nog in dezen beklagelijken toestand bij ons, die Christenen, die volgelingen van den liefhebbenden en medelijdenden Zaligmaker genoemd worden, eene krachtige aanmoediging tot een beteren zin! maar (schamen moeten wij ons) in onze Godsdienstigheden en geheele levenswijze, in onzen omgang en verkeering met hen, is ook niet veel dat hen tot ons en onze belijdenis lokken kan, daar zij veelal door ons met minachting aangezien, en wel eens met hardheid terug gestoten worden. Zoo veel, en nog meer, spant hier, onder Gods hoog en aanbiddelijk bestel, zamen, om hen blind, ongevoelig, verhard, van den eenigen waarachtigen Christus en den degelijken Godsdienst in geest en in waarheid afkeerig te maken. Zoo is en blijft een deksel liggen op hunne harten, waardoor dezelve ontoegankelijk zijn voor de waarheid (*). En al is het ook dat de stem van het ontwaakt en beleedigd geweten soms duidelijk en ernstig waarschuwt, ook dit baat niet, want met het opzeggen van hunne da-

(*) 2 *Cor.* III: 14, 15.

dagelijksche gebeden en formulieren, met het getrouw vieren van hunnen Sabbath, met de stipte gehoorzaamheid aan een voorgeschreven vasten, met eene harteloozé schuldbelijdenis op hunnen Verzoendag stellen zij die bestraffende en waarschuwende stem gerust; zoo rigten zij zich zelven een eigene geregtigheid op, en willen zich aan de geregtigheid van het Evangelie, die uit God is, niet onderwerpen. Zij helpen zich zelven, en blijven dus ongeholpen. Behoefte aan genade voelen zij niet. Ongelukkige, aandoenlijk verharde menschen! het strenge oordeel Gods rust op U!

Ik wil echter hiermede niet zeggen, dat de geheele Israëlitische Natie dus geheel verlaagd en verdorven zijn zoude. Neen! onder hen zijn hier en daar vele beschaafde lieden, loffelijke leden der burgerlijke maatschappij, geoefend in nuttige kundigheden en daardoor ook niet zoo zeer bezet met blinde vijandschap tegen onzen Heer en zijn Evangelie; maar, hoe jammer! velen van deze beschaafden naar de wereld kunnen naauwlijks *Joden* genoemd worden, daar zij het ootmoedig geloof van Abraham hunnen Vader verloochenen, en niet veel

meer hebben en begeeren dan eenen eigen-gevormden Godsdienst der rede. Zij hebben geen eerbied voor de Mozaïsche wet als eene Goddelijke inrigting, en het is niet in gehoorzaamheid aan het gebod Gods, maar alleen als een onderscheidend volks-teeken, dat zij de besnijdenis onderhouden; anderen onder hen zijn wel meer Jood, en onderhouden de Mozaïsche instellingen zoo goed en kwaad zij kunnen, maar daaraan hebben zij dan nu ook voor hun hart en geweten genoeg; zij houden alle verandering van godsdienstbelijdenis als onnoodig, als dwaas en hoogstmisdadig.

Ik zeide dit alles niet mijne Hoorders! om het Joodsche Volk in hunne godsdienstigheden bij u in verachting te brengen; dit zoude bij alle de krankheden van *ons* Christendom, ons weinig voegen; ik wilde u alleen doen opmerken, hoe veel en velerlei zich bij hen vereenigt om hen van ons Evangelie afkeerig te maken, en dat alle menschenwijsheid en menschenkracht te kort schiet om al dien hinder en tegenstand te overwinnen. Wie zal in de harten van zulke verblinde, verdwaasde, diep bevooroordeelde en aan allerlei nietigheden gehechte

men-

menschen den weg openen voor het eenvoudig Evangelie van den gekruisten Christus? Wie zal honger naar genade wekken bij zulken, die van zich zelven geheel verzadigd zijn? Wie zal hen den weg des ootmoedigen en boetvaardigen geloofs leeren, daar zij in eene eigenwillige pligt- en deugd-betrachting geheel gerust zijn? Voorwaar! hier is hooger wijsheid en kracht noodig, die het dikke deksel wegneme van hunne harten, die hunnen ijdelen waan fnuike, op dat zij het zien, wie Jezus Christus is, en nederknielen voor zijn kruis. Als er dan uit dit volk nog een overblijfsel is van echte kinderen Abrahams in dezen tegenwoordigen tijd, het is naar de verkiezing van Gods genade.

En vraagt het aan deze nieuw-aankomende Broeders en Zuster, waaraan zij, Israëliten van geboorte, het toeschrijven; aan wien zij het dankzeggen, dat zij drie verlichten zijn onder duizende blinden; zij drie weeken van harte onder duizende ongevoeligen; zij drie geloovigen onder duizende ongeloovigen: zij zullen u antwoorden, en ik antwoorde u uit hunnen mond: Gods genade baande daartoe den weg, zonder dat zij er aan dachten, reeds van

 hun-

hunne jeugd af. Hij verwekte in hen al vroeg de behoefte om in nadere betrekking te komen met Hem, hunnen weldadigen Schepper en Heer; de behoefte aan waarachtigen en hartbevredigenden Godsdienst. Zijne verlichting deed hen inzien, dat zij dit in de arme kranke gehoorzaamheid aan de oude wetten en inzettingen, in de onzekere overleggingen van hun verstand, in de hoogmoedige en ongoddelijke wijsheid van deze wereld niet vinden konden. Zijne weldadige Voorzienigheid bestuurde hunnen levensweg, hunne opvoeding, hunne verkeering, hunne letteroefeningen en onderzoekingen zoodanig, dat zij, zonder het nog te bedoelen of te bemerken, daardoor krachtdadig tot de erkentenis van het Evangelie werden voorbereid. Hij deed hen den ellendigen toestand van hun volk inzien uit het regte oogpunt; Hij leerde hen opmerken, dat de oude Godsbedeeling een zwak en arm beginsel was, dat wat hoogers moest bedoelen, en dat hunne altijd kranke gehoorzaamheid aan eene menigte wetten en inzettingen, die veelal niet meer konden onderhouden worden, geene rust gaf aan hunne harten. Zoo deed Zijn onderwijs hun van trap tot trap de schellen van de oogen

val-

vallen, en nu zagen zij duidelijk en helder de rijke en heerlijke harmonie tusschen het Oude en Nieuwe Testament; nu tasteden zij, in den, bij hun volk, miskenden Jezus van Nazareth de hope der Heidenen; zulk eenen Messias, zulk eenen algenoegzamen en Goddelijken Redder, als wij zondaren behoeven. Met één woord: *God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis schijnen zou, is de gene, die in hunne harten geschenen heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezigt van Jezus Christus* (*). Ook deze drie Israëliten derhalve zijn in onzen tegenwoordigen tijd een *overblijfsel naar de verkiezing der genade.*

En dit, Geliefden! is eene zeer belangrijke waarheid, eene aangename en leerrijke beschouwing voor een ieder onzer; ook bijzonder voor Ulieden, mijne Broeders en Zuster! (zoo mag ik immers Ulieden reeds noemen, schoon ge het teeken onzer Christelijke broederschap nog niet aan uw voorhoofd draagt?) ook voor Ulieden, die de genade Gods, over U en in U geopenbaard, hier openlijk zult belijden, en U voor eeuwig aan dezelve zult opdragen.

Wij

(*) 2 *Cor.* IV: 6.

Wij allen ontvangen hier *een onderpand van die groote en heerlijke belofte: de verharding is voor eén deel over Israël gekomen, tot dat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn, en alzoo zal geheel Israël zalig worden*, vs. 25, 26. Als wij den ongelukkigen toestand van dit volk beschouwen, hetwelk achttien eeuwen lang midden in het licht des Evangeliums leeft, en echter ook daar, waar dit licht het aangenaamste en helderste schijnsel gaf en geeft, afkeerig blijft van onzen beminnelijken en heerlijken Christus, dan zouden wij wel bijna zeggen: wat de achttien verloopene eeuwen niet konden uitwerken, dat zal wel nooit gebeuren; maar, als wij zoodanig een verschijnsel, als zich hier voor ons vertoont, opmerken, dan vatten wij moed, en zeggen: wat de kracht van Gods genade aan eén, twee, drie doet, dat kan zij ook aan duizenden doen. Het is zoo, dit zijn er slechts weinigen, dit gebeurt alleen nu en dan; maar even dit, is ook overeenkomstig Gods Woord. En zou Hij, wiens regtvaardigheid het woord zijner strenge bedreiging eeuwen lang zoo aandoenlijk en vreeslijk bevestigt, niet veelmeer naar den rijkdom zijner genade het woord zijner vrij-

wil-

willige belofte op zijnen tijd waarheid maken? Waartoe blijft deze Natie als een dagelijksch wonder in het midden van allerlei volken op zich zelven bestaan, onder allerlei verdrukking en mishandeling, indien de God harer Vaderen niet wat goeds, wat groots en zaligs met haar bedoelde? Niet door menschen-wijsheid of kracht, maar door des Heeren bestel en alvermogende hand moet en zal het eenmaal geschieden. Indien de *eerstelingen*, de eerste rijpe garven, den Heere *heilig zijn*, *zoo is ook het deeg*, daarvan afkomstig, *heilig; indien de wortel heilig is*, *zoo zijn ook de takken heilig*, *vs.* 16; indien hunne Vaders Gode waren toegewijd, zal Hij hunne nakomelingschap niet voor altijd als onrein wegwerpen.

Nooit moeten wij dan een Jood verachten, om dat hij *Jood* is: al zijn zij *vijanden* Gods, met betrekking tot het Evangelie dat zij verworpen, zij zijn *beminden* bij God, zoo veel Zijne genadige verkiezing aangaat, *om der Vaderen wil*, *vs.* 8. — hoe verblind en verhard zij ook mogen wezen, zij zijn niet van God verstoten, en zouden *wij* dit doen mogen, dit willen of durven doen? Misschien, misschien behoort de Jood, dien wij verachten en terugstoten,

tot het overblijfsel, dat behouden zal worden; misschien begon er in hem, dien wij bits bejegenen, een zaadje te kiemen, dat wat goeds belooft, en zullen wij dit verderven en uitroeijen? althans, meer dan misschien, verfoeit hij in zijn hart Christus en het Christendom om onze onchristelijke mishandeling; en zouden wij nu oorzaak willen geven, dat de naam van den gezegenden Verlosser door ons toedoen gelasterd wierd? Neen! veel liever willen wij in onzen omgang met dit medelijdenswaardig volk betoonen, dat de erkentenis van Jezus Christus vriendelijke en zachtmoedige menschen maakt.

En hiermede moesten wij ons nog niet te vrede houden; onze gebeden om hunne bekeering en behoudenis moesten gedurig tot God opklimmen; zoo deed Paulus, niettegenstaande alle bittere verongelijking en vijandschap, die hij van dit zijn volk had ondervonden. *Broeders!* dus schreef hij aan de Gemeente te Rome, *de toegenegenheid mijns harten, en het gebed, dat ik tot God voor Israël doe, is tot hunne zaligheid* (*), O! zij zijn zoo ongelukkig, maar zij gevoelen

(*) *Rom.* X: 2.

len het niet; zij ijveren, maar zonder verstand; zij zijn omschenen van het liefelijk licht des Evangeliums, maar zij sluiten hunne oogen en vreezen er door verlicht te worden. En met dit al, zij zijn niet onbekeerlijk, de heerlijkste beloften Gods spreken hun ten goede. Dit moest ons opwekken en aanmoedigen om aan te houden in het gebed, dat *de Verlosser kome om de goddeloosheden af te wenden van Jacob.*

En mag ik niet bijzonder voor het gezegend drietal, dat in ons midden is, uwe gedurige gebeden vragen en verwachten? Mij dunkt de uwe nog eer dan die van anderen; immers hier in deze Vergadering geeft Gods barmhartigheid het zigtbaar onderpand van zijn blijvend aandenken aan Israël: hier voor uwe oogen worden deze Israëliten gedoopt; aan Ulieden valt de stichting en opwekking van deze ure te beurt. Deze onze Joodsche Broeders wachten dit dan ook van u, en ik verbeelde mij, dat zij zich nog menigmaal zullen opbeuren met de aangename gedachte: de vrienden en aanhangers van onzen Heer, die getuigen waren van onze belijdenis en Doop, zullen ons in hunne gebeden niet zoo ras vergeten.

En daartoe moeten wij ons nog te meer aangespoord vinden, als wij in de plegtige godsdienstoefening van deze ure tevens opmerken *een bewijs van de kracht en waardij der Evangelie-leer;* zij maakt den hoogmoedigen, vijandigen, van Christus vervreemden Jood nederig en klein; zij brengt hem met een beschaamde en verlegene, maar tevens blijmoedige en dankbare ziel tot het heilige Waterbad, om zich te laten doopen en wasschen in Zijnen naam. Zwaar is het deksel, dat op Israël ligt, dik is de duisternis, die hen verblindt, maar als het licht van ons Evangelie in hunne zielen opgaat, dan moet die duisternis meer en meer wijken; dan klimt de morgenschemering tot den vollen dag; dan vragen zij niet twijfelmoedig: zou deze misschien ook de Christus zijn? maar zeggen uit volle overtuiging: deze is het, *de steen, dien de bouwlieden verworpen hadden is tot een hoofd des hoeks geworden, dit is van den Heere geschied en het is wonderlijk in onze oogen*, dan juichen zij: *de zaligheid is in geenen anderen.*

Dierbaar Evangelie! Hoezeer moesten dan ook wij vooral, met hetzelve zijn ingenomen! wij,

wij, die van onze vroege jeugd daarin onderwezen werden, en reeds als kinderen dien eenigen Zaligmaker en den rijkdom zijner genade leerden kennen. Ook bij ons, Christen-kinderen uit Christen-ouders, is de tegenstand, die het hartelijke geloof in den Heere Jezus Christus hindert, dikwijls veel en groot; hoe veel onkunde en vooroordeel, hoe veel misverstand en hoogmoedige waanwijsheid, hoe vele wereldliefde en zondenlust woont er in ons; maar de kracht des Evangeliums kan dat alles bedwingen. O! dat zoo vele wijzen dezer wereld, zoo vele dienaars hunner begrippen en lusten, die, in den schoot der Kerk opgevoed en met het Christelijk merk geteekend, echter niet willen gelooven en bukken, nedervielen voor den Middelaars-troon van den gekruisten Christus, en Hem erkenden als die de kracht Gods en de wijsheid Gods is tot zaligheid voor den dwazen en boozen zondaar!

Inderdaad wij ontvangen hier *eene krachtige aanmoediging tot geloof en bekeering.* Merkt ge het niet? deze drie in het Jodendom opgevoede en van Christus vervreemde menschen zochten waarheid, en Gods liefde deed hen de-

dezelve vinden. Zij gevoelden behoefte aan hoogere wijsheid, dan het menschelijk verstand leeren, aan betere zielsrust, dan de wereld geven kan, en Hij wilde die behoefte vervullen. Zij baden tot Hem, en Hij heeft hen verhoord. Ziet! zoo straks zal Hij hun zijne genade krachtiglijk bevestigen, op dat zij Hem met te vaster geloof aanhangen en Hem eeuwig toebehooren. Zoo veel deed en doet de Goddelijke ontferming aan deze Israëliten, en zou Hij dit dan ook niet aan ons doen willen, als wij dit van Hem begeeren; aan ons, die van onze geboorte af aan Hem zijn opgedragen; die door het Evangelie zoo vele en dierbare beloften hebben ontvangen, beloften die ons aan des Heeren tafel meermalen bevestigd zijn? — Komt dan, mijne Geliefden! dat deze Israëliten, die onzen Heer gezocht en gevonden hebben, ook ons opwekken en aanmoedigen om Hem te zoeken, daar Hij ook voor ons te vinden is! dat wij ons dagelijks opdragen aan Gods alvermogende genade, op dat niet misschien zij tegen ons getuigen en ons veroordeelen in dien grooten dag!

En ook op Ulieden, mijne geliefde Broeders

ders en Zuster! die gereed staat om onzen goeden en heerlijken Christus in het midden zijner Gemeente te belijden als uwen Heiland, Heer en Koning! op Ulieden vooral moet de aangename betuiging van Paulus, en het bewijs dat gij er van hebt in deze plegtige ure, een diepen en onuitwischbaren indruk maken. *Zoo is er dan ook in dezen tegenwoordigen tijd*, in welken uw volk nog aan de verblinding blijft overgeven, *een overblijfsel*, dat het waarachtige licht ziet en zich daarin mag en wil verheugen. En tot dat gezegend overblijfsel behoort uw drietal. En dat is *naar de verkiezing van Gods genade!* Gijlieden dus begunstigd uit duizenden!

Geeft dan dit genadig welbehagen Gods over U alle de eer, en roemt deze zijne vrijwillige liefde bij alle gepaste gelegenheden, en waar het niet schijnt te pas te komen, zoekt het daar ook te pas te brengen. Spreekt er van, zoo veel ge moogt, onder uw eigen volk, bij uwe bloedverwanten en in de gemeente onzes Heeren; zegt het hun, dat gij van u zelven niet beter en wijzer waart dan anderen, maar dat gij voor de overtuigende kracht der waarheid hebt moeten en ook gaarne hebt willen buk-

kea-

ken. Vergeet het niet, wat de Apostel Petrus in zijnen tijd aan de tot Christus bekeerde Joden schreef: *Gij zijt een uitverkoren geslacht, een Koninklijk Priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk, op dat gij zoudt verkondigen de deugden des genen, die u uit de duisternis* — ja wel uit de duisternis, uit een dikke en akelige duisternis! — *geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht* (*). O! welke edele en veelbeteekenende namen en titels! welk een eer en genot! maar ook welk een dure verpligting brengt dit op U!

Wacht dan nu ook van die Goddelijke genade uwe bewaring bij uw allerheiligst geloof en uwe opbouwing in hetzelve. Ja! in de Christelijke loopbaan, dat is: in de loopbaan des geloofs, der godzaligheid en der lijdzaamheid, die gij nu openlijk zult betuigen te willen loopen, moet ge blijven, moet ge hoe langer hoe ijveriger en getrouwer voortgaan tot uwen dood toe. Gijlieden behoort hierin boven anderen uit te munten om de uitnemendheid der genade Gods, die U bewezen is. Uw eigen volk ziet op U, de Christelijke Gemeente ziet op U, en, dat nog meer is, Jezus Christus, dien

(*) 1 *Pet.* II: 9.

dien gij belijdt, ziet op U. Het ware u dubbele zonde en schande, als gij ooit oorzaak gaaft, dat men kwalijk sprake van onzen besten Heer en zijn Evangelie. Laat u nooit beduiden dat de levensweg een vlakke en gemakkelijke weg is. Waarlijk! Zij, die u dit zeggen, kennen en bewandelen dien nog niet, het is eene *naauwe weg*, *eene enge poort*, en zonder dagelijkschen en gedurigen strijd kan men door dezelve niet ingaan; zonder oefening en inspanning, zonder opoffering en zelfsverloochening vordert men niet op het regte pad. Maar, dat dit u niet afschrikke! gij hebt nu ook aansporingen en hulpmiddelen, die gij te voren niet kendet; dezelfde wijze, genadige en trouwe hand, die Ulieden tot hiertoe gebragt heeft, kan en wil u verder leiden, en zij zal dit doen, indien gij het biddend zoekt. Ziet dan steeds op uwen Heer en Heiland, die ons in de allermoeijelijkste loopbaan is voorgegaan en zijne kracht wil volbrengen in onze zwakheid.

En terwijl gij dus wakende, biddende en strijdende uwe eigene volmaking en zaligheid dagelijks zoekt, zult ge ook uw ongelukkig

ver-

verblind volk niet vergeten; niemand op aarde moet met meerdere toegenegenheid en ernst voor hetzelve bidden, dan gijlieden; en ge moogt het doen met goede hope: de groote en dierbare beloften voor uwe Natie zijn u bekend, en ik zag het meermalen, hoe gij u in dezelve verheugdet. Wie weet, wat Gods genade nog doet bij uw leven? wat Hij doet aan uwe bloedverwanten en vrienden, als gij dus met ootmoedige aan Hem verbondene en op Hem hopende harten aanhoudt bij Zijnen troon. Gij weet het immers? gij weet het bij ondervinding: Hij hoort het gebed.

Wat zegt ge op dit alles, mijne Broeders en Zuster! Is zulk een bestaan en oefening uw lust en keuze? Wilt ge in waarheid het eigendom zijn van Jezus Christus? .... Hij wil er U toe aannemen; Hij wil U dit zigtbaar en tastbaar bevestigen; Hij wil U teekenen aan uw voorhoofd met zijn genade-teeken. Staat dan op in het midden Zijner Gemeente, en hoort de leere des Heiligen Doops ....

(Na de Doopsbediening volgde nog deze of dergelijke toespraak.)

Zoo behoort Ge dan nu ganschelijk tot ons; zoo zijn wij dan nu zamen in den volsten zin Broeders en Zusters in onzen Heer Jezus Christus; het is nu niet alleen één God en Vader, maar ook één Heer, één Geloof, één Doop, ééne Roeping, ééne Hope. De Christelijke Gemeente neemt U gaarne aan; zij verblijdt zich in uwe bekeering tot den eenigen Herder en Opziener der Zielen en wenscht zoo hartelijk, dat deze uwe bekeering opregt en bestendig zij. Wij voeden van U zoo gaarne de beste gedachten; mogen en moeten wij dit niet doen? maar dies te meer zou het ons en alle opregte vereerders van den Zaligmaker grieven, indien ge niet getrouw bevonden wierd, indien ge ooit zijnen naam en zaak bij Jood of Christen schande aandeed. Gij behoort nu Hem toe. Gij draagt zijn merkteeken. Zoekt toch dit pand zijner liefde rein te bewaren in een goed geweten. Vergeet nooit dezen dag, deze ure. Hij zij u jaarlijks heilig! een dag van zelfsbeproeving, van gebeden en dankzeggingen. Denkt aan uwen Doop en troost er u mede, als ge soms smaad, verlies en verongelijking

moet lijden om Christus wil: uw Doop gaf u meer dan de geheele wereld u nemen kan, indien ge maar in geloof houdt, dat ge hebt. Denkt er aan, als de verleidingen der wereld u aanlagchen en dreigen af te trekken van de liefde, den eerbied en de gehoorzaamheid, die ge aan uwen Heer schuldig zijt. Zoekt dus tot voorbeelden te zijn, ook onder uw eigen volk en geslacht, door eenen heiligen wandel, op dat zij het zien dat de kennis van Jezus Christus vroome menschen maakt, *of gij* met den Apostel *eenigzins uw vleesch tot jaloersheid verwekken en eenigen uit hen behouden mogt*, *vs.* 14. Dus doende, zoudt gij met vrijmoedigheid en vreugde aan uwen Doop kunnen denken; ook nog in uwe laatste levensuren, als een bewijs en onderpand, dat gij een eeuwig verbond der genade met God hebt, en dat Hij u ook in den dood niet verlaten zal.

Was het u niet, geliefde Gemeente! als of die Doop, aan deze Israëliten bediend, een ander, een krachtiger Doop ware, dan die, welke wij telkens aan onze kinderen zien bedienen, en waarmede ook wij bij onze intrede in de wereld gedoopt zijn? Neen! mijne Broeders! het is dezelfde Doop. Wij dragen het

zelf-

zelfde teeken. Het is na vijftig en zestig jaren niet het minste afgesleten. Dat dan de plegtigheid van deze ure voor ons allen mogte dienen, om onzen Doop ons aangenamer, waardiger, zinrijker, bruikbaarder te maken! Dat deze ure mogte dienen om het gezegend Christendom te doen rijzen in onze schatting; om het hart van vele laauwen tot Christus te trekken, en bij u lieden die Hem kent en lief hebt de keuze te vernieuwen om meer geheel de zijnen te zijn, daar Hij zoo gaarn de onze zijn wil!

Maar wie zijn wij armen en kleinen? O! dit alles is genade van God. Hij werkt het goede werk in onze harten: Komt! wij vereenigen ons dan nogmaals in gebeden en dankzeggingen tot Hem in den naam van onzen Heer Jezus Christus ....

NAZANG

GEZANG XCIX: 5, 6.

Gedenk aan onze nieuwe leden,
Die, door 't belijden van uw' naam,
Met ons nu in verbindnis treden;
ô Vader! heilig z'in uw' naam,

Dat niets hun' ijver ooit verdoove,
  Uw liefd', uw waarheid blijv' hun bij,
Dat hun geloof opregt geloove,
  Hun keus de keus des harten zij.

Bewaar, ô God! hun ziel en zinnen,
  Dat, hoe de wereld vleijen moog,
Zij boven alles U beminnen,
  In vreeze wandlen voor uw oog:
Zoo rigten zij getroost hun treden
  Op Jezus spoor, hoe zwaar 't ook schijn';
Zoo zal, op 't geen zij nu beleden,
  Hun wandel 't sprekendst Amen zijn.

CHRISTELIJKE BESCHOUWING

VAN

HET TEGENWOORDIGE EN HET TOEKOMENDE,

IN EENE

LEERREDE,

gehouden te DEVENTER, *den 1sten November 1826, zijnde den Overijsselschen*

DANKDAG VOOR HET GEWAS,

DOOR

A. VERWIJS,
Predikant te DEVENTER.

Uitgegeven ten voordeele van de vele kranken en door krankheden en verliezen behoeftig gewordenen in ons Vaderland.

TE DEVENTER,
BIJ A. J. VAN DEN SIGTENHORST.
1826.

Te *Deventer*, den 1sten Nov. 1826. *Dankdag voor 't Gewas. Gr. K. Av.*

Gezongen:	Psalm 111, vs. 1 en 2.
Gelezen:	Psalm CVII.
Gezongen:	Gez. 18, vs. 1—4, 7, 9.
	Psalm 25, vs. 5a en 7b.
	Gez. 30, vs. 6 en 7.

VOORBERIGT.

Deze Leerrede is uitgesproken aan den avond eens dags, die, in Overijssel *jaarlijks plegtig afgezonderd even als een diergelijke* Biddag *in* Maart, *zoo veel aanleiding en opwekking geeft om te spreken naar de behoefte des tijds. Zucht, om mijne zoo zeer verschoonde en gezegende Stadgenooten met de tegenwoordige zoo treurige omstandigheden voordeel te leeren doen, deed ze mij opstellen en uitspreken; en het is dezelfde zucht, tot den wijderen kring van Landgenooten uitgestrekt, die ze mij doet uitgeven. Tot dit laatste bewoog mij daarenboven en drong mij bijna onwederstaanlijk de hope van hierdoor nog eene bijdrage tot de algemeene weldadigheid te zullen leveren, die thans weder op allerlei manieren zich beijvert en beijveren moet, om menschelijke ellende te lenigen.*

Mag dit oogmerk bereikt en mijn wensch in dezen vervuld worden, mag dan tevens nog de lezing van dit woord der Christelijke onderrigting velen in waarheid stichten, mij-

ne blijdschap zal groot zijn, groot mijne dankstof.

Tot opheldering van het begin der Rede dient de Lezer te weten, dat ik op den 22sten der vorige maand den tot ons overgekomenen nieuwen Leeraar alhier bevestigd heb met eene Rede over 1 Cor. III: 21—23. Toen tot verklaring van dezen Tekst in zijn geheel en verband het noodige gezegd hebbende, achtte ik nu verdere uitweiding daarover te kunnen nalaten; en wie, behalve de Randteekeningen onzer Staten-overzetting, Bosveld *en* van der Palm *kan raadplegen in hunne uitleggingen van dezen Brief, zal het zich zelven kunnen zeggen, hoe ik 's Apostels woorden verklaard heb, die mij toeschenen het belangrijke onderwerp aantebieden:* de denk- en handelwijze, die eener Christelijke Gemeente betaamt bij het bezit van een meerdertal Leeraars.

Deventer, A. VERWIJS.
den 7den Nov. 1826.

TEKST: 1 COR. III: 22c.

« hetzij tegenwoordige, hetzij toekomende din-
« gen, zij zijn alle uwe."

De Tekst, met welken ik onzen nieuwen Ambtgenoot onlangs bevestigde, is mij, is, hoop ik, ook *u* gewigtig geworden; en dat niet alleen om de denkbeelden, die er in liggen, aangaande *de Leeraars*, die eener Gemeente gegeven zijn, allen gelijkelijk aantemerken als *de hare*, tot de bevordering harer zaligheid bestemd; maar ook om het verheven en heerlijk licht, waarin wij hier *allerlei andere dingen* geplaatst vinden, als evenzeer beschikt en verordend van Hem, *uit wien alles is*, om medetewerken tot der Christenen heil. — Niet slechts *Paulus*, *Apollos*, *Cefas* en wie verder het Evangelie hun verkondigden, moesten de Korintheren beschouwen als van *Christus* en *God*, wier eigendom zij waren, tot hunne volmaking hun geschonken; maar ook *de wereld* met alle hare verschijnselen, *leven* en *dood* met derzelver verschillende bedeeling, *tegenwoordigheid* en *toekomst* met alle de lotgevallen, die beide konden opleveren, moesten zij zich denken, als *het hunne*, alzoo ingerigt, gelijk het was, om aan die volmaking mede dienstbaar te zijn. Voorwaar, zoo verhief wel *Paulus* de Korinthiers tot eenen hoogen en edelen zin, en gelukkig elk, die zich door dit zijn onderwijs tot diergelijke echt-christelijke denkwijze laat leiden!

Toehoorders! toen ik naar eene stoffe voor dit avonduur omzag, kwamen mij meer dan ééne voor den geest, die geschikt schenen voor de plegtigheid

dezes dags; maar, laatstelijk en als geheel bij toeval mij de voorgelezene woorden herinnerende, hechtte zich mijne aandacht boven al aan dezelve en deden *zij* zich mij voor als bijzonderlijk gepast voor de omstandigheden, in welke thans dit Dankfeest voor den oogst wordt gevierd. Moogt gij deze gepastheid onder datzelver behandeling meer en meer met mij gevoelen en aan het einde onzer zamenkomst, vol van de erkentenis, dat alles, wat u voor het tegenwoordige toegeschikt wordt, Gods bestelling is tot heil uwer zielen en dat alles, wat de toekomst voor u besloten houdt, insgelijks tot uwe zaligheid moet medewerken, en vol van het ernstig en ootmoedig voornemen, om beide het tegenwoordige en het toekomende steeds alzoo te beschouwen en te gebruiken, naar uwe woningen terugkeeren, o dan danke en love uwe ziele, gelijk de mijne, dien *Vader der geesten van alle vleesch*, die mij dit Tekstwoord ter goeder ure te binnen deed komen! Met dezen wensch begin ik tot u te spreken; en gij, Geliefden! begint ook gij met denzelven te hooren, en laat oor en hart beide bij allen openstaan, terwijl ik, naar den eisch dezes dags, u *eerst* bij *tegenwoordige*, *dan* bij *toekomende dingen* bepaal, om ze u in dat licht te plaatsen, waarin een Apostel onzes Heeren ze hier plaatst!

I. De *tegenwoordige dingen*, waarvan deze in ons gewest steeds zoo plegtig afgezonderde Dankdag *deels* noodzaakt *deels* als van zelven dringt te spreken, zijn *van blijden* en van *treurigen aard*; doch, hoedanig zij ook zijn, *zij zijn alle uwe*, d. i. bestemd, om tot uwe christelijke volmaking mede te werken.

1. De eigenlijke stoffe, wier vermelding deze Dankdag van ons vordert, is altijd *van blijden aard*, zoo dikwijls wij een' schoonen en vruchtbaren zomer, eenen goeden, rijken en allerlei wenschen bevredigenden oogst hebben gehad; en hadden wij dien niet in het nu ten einde snellend jaar? Het verrukkendst weder begunstigde bijna bestendig allen arbeid aan hof en akker, en verschafte aan stedeling en landman veelvuldig genot; er wies overvloed van *gras voor de beesten*, van *kruid tot dienst des menschen*, en *het voedende broodkoorn* werd, zoo wel als *de verheugende vrucht des wijnstoks*, in ruime mate geschonken; de hope des landmans werd door geene verwoestende onheilen, die in menigte hadden kunnen treffen, verijdeld, en, al kan hij ook jaren tellen, die bij mindere warmte en bestendigheid des weders aan zijne verwachtingen in allen opzigte rijker voldeden, hij mag en durft echter niet klagen, dat de aarde haar gewas hem onthield, neen, hij roemt het ontvangene, dat veel minder en slechter had kunnen zijn, meermaal minder en slechter geweest is. Wij hebben dus heden te spreken van blijde dingen en van vervulling onzer vroegere wenschen en beden, van ruime vervulling onzer ligchaamsbehoeften; *wij* hebben dit vooral, die in dezen oord van geene vernielingen des onweders vernamen, geene krankheden zagen woeden, van veelvuldig leed, dat elders ondervonden werd, verschoond bleven. En nu, Geliefden! deze *tegenwoordige dingen van zoo blijden aard* — zouden zij niet geschikt en bestemd zijn, om tot onze christelijke volmaking te dienen? Althans indien alles daartoe geschikt en bestemd is, „wat *ons naauwer aan God verbindt*,

wat *ons vertrouwen op God kan versterken* en wat *ons in staat stelt en opwekt tevens om aan anderen wel te doen*, dan voorzeker mogen de dingen, die deze dag ons voor den geest roept, in nadruk gerekend worden tot ons geestelijk heil te kunnen medewerken.

a. De *tegenwoordige dingen*, die wij heden vermelden, zijn *weldaden*, onmiskenbare en groote, niets dan vreugd en geluk in zich bevattende en alles goeds belovende weldaden, gevloeid uit de bron van Gods liefde, uit dien rijkdom zijner algenoegzaamheid, uit welken eeuwen lang reeds allerlei *goede gaven en volmaakte giften* zijn *afgedaald van boven*, en die onuitputtelijk blijkt te zijn, wat menschen-geslachten er ook komen en verdwijnen. Zal het telkens op nieuw ontvangen van zoodanige bewijzen der Goddelijke magt en goedertierenheid *ons* niet *steeds naauwer verbinden aan God?* Moet het Hem niet doen hoogschatten als dien *Vader der lichten*, *bij wien de fontein is des levens*, *in wiens licht wij het licht zien* en *wiens barmhartigheden zijn over alle zijne werken?* Moet het niet dankbaarheid in uwe zielen ontsteken jegens Hem, die ook *uwen mond verzadigt met het goede*, *u spijze en vrolijkheid geeft*, *u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden?* Moet het niet *al wat binnen in u is* dringen, *om den Heere te loven*, om *zijnen heiligen naam te prijzen*, die aldus *u niet doet naar uwe zonden*, *u niet vergeldt naar uwe ongeregtigheden*, die aldus jaar aan jaar, dag aan dag voortgaat te toonen, dat Hij *welbehagen* heeft *in menschen* en *den aardbodem niet meer wil vervloeken om des menschen*

wille, al is ook *het gedichtsel van 's menschen harte boos van zijne jeugd aan?* O gevoelt het, medebeweldadigden met de edelste gaven voor het ligchaam, begunstigden met gezondheid, vrede en overvloed, wien *het aardrijk* weder mild *zijn gewas gaf!* — *God is liefde*, dit predikt u het tegenwoordig genot en bezit; *barmhartig en genadig is de Heer, langmoedig en groot van goedertierenheid*, dit opschrift droegen alle de inkomsten van hof en akker, dragen alle uwe voorraadschuren en bewaarplaatsen van hetgeen God voor den winter deed groeijen; en al wat gij er dagelijks uit te voorschijn brengt, om er u zelven en de uwen mee te voeden, te verkwikken, te verblijden, of om het ter markte te voeren, het doet alles dit opschrift u lezen. En zou dit dan niet u wekken en dringen, om *dien God lief te hebben met geheel uw hart*, om *alle uwe krachten* Hem ten dienste te wijden en ook *te eten en te drinken tot zijne eer?* O dat het dit doe bij u allen! dan bevordert het u toebereide ligchaams-genot *uwe christelijke volmaking*, het heil uwer zielen.

β. Gelijk alles, wat onze dankbaarheid en liefde jegens God verhoogt, tot onze christelijke volmaking dient, zoo ook alles, wat *ons vertrouwen op God versterkt*; en kan ook hiertoe niet het tegenwoordige genot, dat wij elkander doen opmerken, het zijne aanmerkelijk bijdragen? Elke vruchtbaarmaking des aardrijks, elk nieuw onthaal, dat ons deszelfs schoot oplevert, elk jaar van zegen en overvloed — is het niet eene nieuwe proef van de Goddelijke almagt en liefde, die de eerste en stevigste grondslagen zijn van der schepselen vertrouwen op hunnen Maker.

en Heer? Wat durft men niet verwachten van Hem, *die de hemelen met wolken bedekt, die voor de aarde regen bereidt, die het gras op de bergen doet uitspruiten, die het vee zijn voeder geeft, den jongen raven, als ze roepen,* van *den God des hemels, die allen vleesche spijze geeft?* Wat mag men niet hopen, wat durft men niet biddend vragen van Hem, die *zich nimmer onbetuigd laat, goeddoende van den hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende onze harten met spijze en vrolijkheid? Vertrouw op den Heere te aller tijd, o gij volk!* want Hij *zal naar zijnen rijkdom vervullen alle uwe nooddruft.* — Hij *kan* dit en Hij *wil* het tevens, dat verkondigt u elke vruchtbare zomer, elke herfst, die uwe schuren en kuipen en kelders doet vol worden; en Hij *zal* het, dit mogen wij gerustelijk er bij voegen, want Hij is *de onveranderlijk getrouwe.* Ook dit, en dit in nadruk, predikt ons ieder jaar, waarin weder *zaaijing en oogst, koude en hitte, zomer en winter* geregeld zich opvolgen: Hij gedenkt zijns woords, tot *Noach* gesproken, nadat er een allertreurigst jaar van beroering en verwoesting voorbij gegaan was, diens heilvollen woords, u dezen dag nog in dit Heiligdom herinnerd, dat zich zegenend uitstrekte over *alle de dagen der aarde.* O laat *ons ook* heden gedenken aan dit woord en er op peinzen, hoe reeds meer dan 40 eeuwen deszelfs vervulling gezien hebben; en, Geliefden! zal dan niet ons vertrouwen zich onbekommerd vestigen op *Hem, die de gezette tijden des oogstes bewaart?* Ja dit mag het, en wij zouden zelfs *den Heer des hemels en der aarde* onteeren, zoo wij voor de toekomst Hem wantrouwden,

zoo wij niet *onze zorgen op Hem* durfden *wentelen*, wiens *zorg en trouwe hoede* het zondig menschdom nog nimmer begaf. Wij mogen te sterker op Hem bouwen, nu wij bij dat woord, aan *Noach* gegeven, het Evangeliewoord mogen voegen: « Die ook « zijnen eigenen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem « voor ons allen heeft overgegeven, hoe zal Hij ons « ook met Hem niet alle dingen schenken?" — en zien wij ook dit woord niet heerlijk vervuld, zoo vaak de Natuur ons hare spijskameren opent en *God het jaar zijner goedheid kroont?*

7. Niet slechts liefde en vertrouwen jegens *God* behooren tot onze christelijke volmaking, maar ook *liefde tot den naasten* maakt een wezenlijk bestanddeel van haar uit, en alles dus bevordert die volmaking, wat *ons tot weldoen van anderen in staat stelt en opwekt*, Dit nu zoo zijnde, M. W.! hoe zal dan ook niet de tegenwoordige zegen, dien wij heden dankbaar vermelden, kunnen en moeten dienstbaar zijn tot dat groote doel van alle Gods handelingen met ons, *namelijk onze volmaking? Regt te doen en weldadigheid liefhebben, dit eischt de Heer van ons*, zoowel als *ootmoediglijk te wandelen met onzen God;* en naast *zich zelven rein te bewaren van de wereld* staat het opgegeven als een voornaam stuk van *den zuiveren en onbevlekten Godsdienst voor God en den Vader*, dat men *weezen en weduwen in hunne verdrukking bezoeke. Vergeet*, schrijft een Apostel van J. Chr., *der weldadigheid en der mededeelzaamheid niet; want aan zoodanige offeranden heeft God een welbehagen.* Maar hoe zou deze offerande kunnen opgebragt, hoe aan dezen eisch onzes Gods

voldaan kunnen worden, zoo niet Hij zelf, *die het zaad den zaaijer verleent, ook brood verleende tot spijze en ons gezaaisel vermenigvuldigde en alle genade deed overvloedig zijn onder ons?* Juist door den zegen over hof en akker en allen menschelijken arbeid te gebieden, schenkt Hij ons telkens, schonk Hij ook nu weder het vermogen tot weldoen; en, Geliefden! Hij heeft op nieuw, gelijk zoo dikmaals te voren, uwe voorraadkameren vervuld, *opdat gij, in alles allen tijd alle genoegzaamheid hebbende, tot alle goed werk overvloedig moogt zijn.* Immers is ook niets krachtiger wek- en drangmiddel tot zulk *overvloedig zijn in alle goed werk*, dan die overvloedig-zegenende goedheid onzes Gods, die elke vruchtbare zomer ons ondervinden doet? Zal *Hij* aldus *goeddoen van zijnen hoogen hemel* en niet elk onzer Hem, naar de mate zijns vermogens, daarin navolgen? Zal *Hij*, wanneer wij *werken dat goed is met de handen*, onzen *arbeid* doen gelukken, zoodat wij *hebben mede te deelen den genen die nood heeft*, en echter *zoo wie het goed der wereld heeft en ziet zijnen broeder gebrek hebben, zijn harte voor hem toesluiten?* Die dit kon en *ontvangen* wilde van den Vader in de hemelen zonder te *geven* aan den naasten, Broeders en Zusters! *hoe blijft de liefde Gods in hem?* — Neen, wij worden beweldadigd opdat wij weder zouden weldoen, en hoe rijker God in weldadigheid is over ons, des te milder moet zich onze hand ook ter ondersteuning en hulpe willen openen. Daarom juist gaan onze Armbezorgers telken jare na dezen Dankdag onder u rond, om eene buitengewone inzameling uwer liefdegaven te doen ter

spijziging van de hongerenden en kleeding van de naakten, die in ons midden zijn; want Gods goedheid, denken zij, heeft dan de harten verwarmd en, na plegtig den hemelschen Vader voor het ontvangene gedankt te hebben, zal men ook te gereeder zijn tot geven aan hen, die behoeftig zijn. Morgen ook zullen zij dit weder, en het blijke, M. W.! dat zij niet te vergeefs op uwe dankbaarheid rekenen! O geeft mildelijk aan hen voor uwe armen, opdat dezen in den naderenden winter mede een deel mogen genieten van de door God aan u geschonkene gaven, en gaat, ook daarna en zoolang gij het vermogen tot geven en weldoen behoudt, in weldadigheid voort, opdat vele hongerigen en naakten, vele kranken en zwakken, vele grijzen en hulpeloozen zich over u mogen verblijden en door en met u mogen juichen in de goedertierenheid Gods, die ook hen niet vergeet! Aldus *vreugde om u henen verspreidende*, zult gij *kinderen* zijn *van dien Vader in de hemelen, die zijne zon doet opgaan over boozen en goeden, zijnen regen uitstort over regtvaardigen en onregtvaardigen*; en *barmhartig zijnde gelijk uw Vader barmhartig is*, zult gij toonen, dat *de tegenwoordige dingen*, aan wier vermelding deze Dankdag gewijd is, aan uwe deugd voedsel gaven, uwe christelijke volmaking bevorderden!

2. *De tegenwoordige dingen*, wier vermelding deze dag noodzakelijk met zich brengt, mogen ook *dit* jaar weder en *voor ons* althans, *van blijden aard* zijn, zij zijn echter van *veel treurigs* vergezeld, waarvan op eenen dag als dezen naauwelijks gezwegen kan worden. Hebben wij zelfs wel immer in ons leven eenen *Dankdag voor het gewas* gevierd,

op welken zich met de dankstof zoo veel treurensstof paarde, als inderdaad de tegenwoordige oplevert? Wij kunnen op eenen zoodanigen Dankdag onmogelijk nalaten aan geheel het gewest en het Vaderland, zoo wel als aan onzen naasten omtrek, te denken, en onder de zegeningen, die zulk een dag zoo natuurlijk te vermelden geeft, staat die der gezondheid, zonder welke alle overvloed van veldgewassen voor ons geene waarde heeft, op geene der laatste plaatsen; deze genoten te hebben en te genieten met onze gewest- en landgenooten verhoogt de dankstof voor den oogst, maakt ze groot, al kon de oogst overvloediger geweest zijn. En nu, Geliefden! wat al klagens- en treurens-stof is er van deze zijde thans en al sedert maanden in ons Vaderland! Ik behoef het u niet te zeggen, want het is aan allen bekend en maakt de stoffe uit der dagelijksche gesprekken, hoe reeds van de maand *Junij* af tot op heden toe in *Groningen* en *Vriesland* koortsen gewoed hebben van den hevigsten aard, die nog blijven voortwoeden, en die zich van tijd tot tijd ook in andere gewesten geopenbaard, ook in *Noordholland* en een deel van ons *Overijssel*, ja nog elders in ons land, hare vernielende kracht geoefend hebben: ik behoef het niet te zeggen, want ieder weet het, hoe daardoor duizenden weggeraapt, duizenden in armoede en ellende gedompeld zijn geworden, een ontzettend aantal huisgezinnen van hunne steunsels zijn beroofd en de uitzigten voor den naderenden winter voor ontelbaar-velen met allerakeligste donkerheid zich omtogen hebben. Vóorwaar dat zijn *tegenwoordige dingen* van eenen zoo jammerlijken aard, dat het hart van elken gevoeligen breekt, als hij er de

zich gedurig vernieuwende berigten van leest, die in het algemeen van geene vergrooting of overdrijving beschuldigd kunnen worden. Ach! groot, zeer groot was de ramp des Vaderlands, toen ten vorigen jare die geduchte overstrooming zoo veel verwoestingen aanrigtte; maar deze — zij gaat in aard en maat van ellende, in ijsselijkheid en duur van gevolgen die vroegere zeer verre te boven! Is ook van haar waarachtig, wat *Paulus* zoo in het algemeen van *de tegenwoordige dingen* gezegd heeft: « *zij zijn alle* « *uwe*, tot uwe volmaking en zaligheid dienstbaar, « althans bestemd om daaraan dienstbaar te zijn."? — Ja, voorzeker, M. W.! en het zal ons goed zijn, zoo wij op dezen dag hierop peinzen en, door het godsdienstig nadenken in de stilte des Heiligdoms ten vollen er van overtuigd, voordeel zoeken te doen met het leed dezes tijds.

a. Alles, vooreerst, wat ons *Gods hoogheid en onze nietigheid* leert, ons die met nadruk predikt, ze ons gevoelen doet, is het niet geschikt om tot onze christelijke volmaking medetewerken? het vervult ons met diep ontzag voor den Allerhoogsten, maakt ons ootmoedig voor zijn aangezigt, leert ons zijne gunst en genade zoeken zonder uitstel, opent dus voor de stemme des Euangeliums, die ons bidt en dringt om *ons met God te laten verzoenen*, onze harten en doet de heilleer, dat *God in Christus de wereld met zich zelven verzoend heeft*, ons dierbaar worden. Maar is dit zoo, Geliefden! hoe zouden wij dan ook niet van de tegenwoordige jammeren, waarin verschillende gewesten onzes Vaderlands deelen, durven zeggen, dat zij aan onze volmaking kunnen dienstbaar zijn? Wanneer vertoont zich 's menschen ge-

heele afhankelijkheid van God treffender, dan als Hij hem op het krankbedde nederwerpt, in weinige dagen of uren van alle levenskracht en levensvreugd berooft en, *of* lang hem doet kwijnen *of* na kortstondig maar hevig lijden hem den adem ontneemt? En als dit tenzelfden tijde aan velen gebeurt, als ook de gezondsten en sterksten zich door de rondom heen woedende krankheden aangegrepen voelen en weggemaaid worden door de sikkel des doods, als honderden in ééne week bezwijken en *elk huis* bijna *zijne dooden heeft*; als dit gebeurt, zonder dat zelfs de schrandersten hiervan de oorzaken met gewisheid weten optegeven, en de geneeskunst geene middelen tot derzelver wegneming kent noch iets vermag om den loop der ziekte te stuiten; als de oorzaken, die men gist, in dingen liggen, die niemand voorzien, niemand voorkomen, niemand opheffen kon, en als nog geene menschelijke wijsheid berekenen kan, wanneer en waar zij zullen ophouden te werken: ach, medemenschen, die met mij *leemen hutten bewoont, wier grondslag in het stof is!* zult gij dan niet erkennen, dat *in Gods hand* alleen *onze adem is en bij Hem aller paden zijn?* zult gij niet de waarheid beseffen van deze uitspraak des Bijbels, dat *de mensch der ijdelheid gelijk is* en *zijne dagen zijn als eene voorbijgaande schaduw*, dat *de gemeene lieden en de grooten, in de weegschale opgewogen, zamen ligter zijn dan damp?* zult gij niet instemmen met den Dichter, die van mensch en dier beide, God aanbiddend, zong: « verbergt gij uw « aangezigt, zij worden verschrikt; neemt gij hunnen « adem weg, zij sterven en zij keeren weder tot hun « stof."? En als dan de overtuiging hiervan diep in

uwe zielen dringt, Broeders en Zusters, allen *menschen van gelijke beweging!* zal dan Davids bede u niet gewigtig worden: « Heer! maak mij bekend « mijn einde en welke de mate mijner dagen zij, dat « ik wete, hoe vergankelijk ik zij! zie, gij hebt mijne « dagen eene handbreedte gesteld en mijn leeftijd is « als niets voor u; immers is een ieder mensch, hoe « vast hij staat, enkel ijdelheid! Immers wandelt de « mensch in een beeld, immers woelen ze ijdelijk! « men brengt bij een en men weet niet, wie het naar « zich nemen zal. En nu, wat verwacht ik, o Heer! « mijne hope, die is op u!"? O gelukkig elk, die door al het tegenwoordige leed alzoo leert denken en bidden en gezind zijn! hij wordt opgevoed voor de eeuwigheid en *leert geregtigheid, terwijl Gods oordeelen op aarde zijn.*

β. *Men brengt bij een en men weet niet, wie het naar zich nemen zal*, zoo hoorden wij *David* daar spreken, en wie gevoelde zich niet meermaal tot toestemming van dit zeggen gedrongen? En, als dit meer bedacht wierd, als ieder het meer opmerkte en ter harte nam, dat *de wijzen* zoo wel als *de dwazen en onvernuftigen omkomen en hun goed anderen nalaten*, dat *de mensch, die in waarde is, niet blijft*, al is ook *zijne binnenste gedachte, dat zijn huis zal zijn in eeuwigheid, zijne woning van geslacht tot geslacht*; al *noemt hij ook landen naar zijnen naam*; zouden dan wel zoo velen, Geliefden! *op hun goed vertrouwen, op de veelheid huns rijkdoms roemen*? zou men wel zoo vast aan *de wereld* zich hechten en *hare begeerlijkheden* zoo driftiglijk najagen, als men meer gedurig bedacht, dat *de gedaante dezer wereld voorbij gaat* en *de tijd*

voorts kort kan zijn? zou men wel zoo zeer *werken om de spijze die vergaat*, wel zoo zeer *aanmerken de dingen die men ziet*, wel zoo zeer leven voor het vleesch en de zinnen, als het ons steeds voor den geest stond, hoe op het onverwachtst *onze ziele van ons kan afgeeischt worden*? Voorzeker, de dingen der eeuwigheid zouden zwaarder bij ons wegen en het hart zou zich van de aarde en alle hare genietingen meer losmaken, als het altijd door ons beseft en bedacht wierd: *ik weet den dag mijns doods niet!* Moet nu niet alles, wat *ons daarvan diep en levendig overtuigen* kan, gezegd worden tot ons heil te dienen? en zoo ja, hoe zou dan niet de tegenwoordige zoo alleraandoenlijkste woede van krankheid en dood tot onze christelijke volmaking bij uitnemendheid dienstbaar kunnen zijn? Hoe treffend toch predikt zij ons het wisselvallige van alle aardsch genoegen en goed en deszelfs geheele ijdelheid in de ure der bezoeking! Schoon was Lente en Zomertijd in dit jaar en buitengewoon de helderheid en vrolijkheid des weders, de bestendige warmte: hoe veel genot smaakten velen, beloofden zich anderen van zoo heerlijke jaargetijden! maar wie zou gedacht hebben, dat zij zoo treurig voor duizenden eindigen zouden? wie kon het voorzien, dat juist in hetgeen dezelve zoo aangenaam van vroegere lente- en zomertijden, die ons heugden, onderscheidde, de kiem lag van doodelijke krankheden? Ach! zoo kan het schoonste vertoon en het streelendste genot dezer aarde ons bedriegen en verderven: is dan de aarde het waardig, dat wij in haar ons geluk zoeken? — Wat zullen er niet door velen plannen beraamd zijn voor de toekomst ten opzigte van zich en de hunnen aan het

begin dier schoone getijden, die nu verstreken zijn! wat is er van die plannen geworden? God blies er in, en duizenden zijn nu reeds den wormen ter prooije, die zich — wie weet welke — luchtkasteelen gebouwd hadden van aardsch vergenoegen en welvaren! Mag dan de wereld wel berekend heeten, om het harte des menschen te bevredigen en zijne verlangens naar het bestendige te vervullen? — Groot zoo min als klein, jong noch oud werd verschoond van den geesel der krankheid, en wat baatte bij haren aanval jeugd en schoonheid; wat *de veelheid des rijkdoms*? *niemand kon zijnen broeder*, niemand zich zelven, *verlossen en Gode zijn rantsoen geven, dat hij ook voortaan geduriglijk zoude leven en de verderving niet zien; hunne ziele gruwelde van alle spijze*, toen *zij tot aan de poorten des doods waren gekomen*; en die niet bezweken zijn, ach! hoe velen hunner zijn door de langdurige bezoeking der krankheid in hunne woning of door het verlies van steun en hulpe des huisgezins in bittere armoede gedompeld, zij ook, die te voren zich zelven op behoorlijke wijze konden staande houden! Wat is dus alle vermaak en goed dezes levens? wat anders, Geliefden! dan *ijdelheid der ijdelheden*? O steunt er niet op, jaagt het niet na als ware er niets hoogers en beters, *hebt de wereld niet lief noch hare begeerlijkheid!* zij *gaat voorbij* en kan u nimmer dat heil en genoegen bezorgen, waarvoor gij vatbaar zijt en waarnaar *uw eindeloos-begeerende geest* steeds blijft haken. — Deze is de groote les, die u door den tegenwoordigen jammer en kommer gepredikt wordt: neemt haar ter harte en laat u dringen, om in tijds *schatten te vergaderen*, die blijven, en *om*

de spijze te werken, die niet vergaat, om in God uw heil te zoeken, die door Christus Jezus u een onverliesbaar geluk wil schenken, zelf uw hoogste goed wil worden! Voorzeker, zoo zult gij winst hebben voor uwe zielen van het leed dezes tijds.

γ. Reeds ziet gij, M. W.! dat de zoo treurige dingen, die het tegenwoordige thans doet vermelden op meer dan ééne wijze *de uwe zijn*, d. i. geschikt en bestemd, om aan uwe christelijke volmaking dienstbaar te wezen; en zij zijn dit eindelijk ook nog daardoor, dat zij *gelegenheid geven tot de oefening van echt-christelijke deugd.* Veel zou te dezen aanzien te zeggen zijn, en wat al deugd geoefend en ontwikkeld is geworden in die oorden zelve, waar de krankheid woedde, en bij hen, wier personen of huisgezinnen er door aangetast werden, is Gode alleen bekend: maar wij stellen het ons meer bepaaldelijk voor met opzigt tot ons, die het alles tot hiertoe slechts bij geruchte vernamen, en vragen dan, welke echt-christelijke deugden het mogen zijn, die God er bij ons door in oefening wil brengen. En is het antwoord op deze vraag wel zoo moeijelijk? Ik noem slechts *dankbaarheid*, *onderwerping* en *werkdadige deelneming*, en gij verstaat mij gewis. Wanneer krijgen de voorregten dezes levens hoogere waarde in ons oog, dan als velen ze missen en lang achter een het gevaar ons dreigt om ze insgelijks te verliezen? Hebben wij niet in de jongstverloopene weken en maanden veel hartelijker, dan welligt immer te voren, voor het genot der gezondheid gedankt, dat ons en onze stadgenooten en dezen geheelen omtrek verheugde? althans hebben wij er niet stof toe gehad, hebben wij ze niet dagelijks

thans, en zou het niet aller pligt zijn, om daarvoor den Algoeden, vuriger dan ooit, in deze dagen te danken? O doen wij dit, Geliefden! en leeren wij dat voorregt hooger waarderen en beter gebruiken; dan is de bezoeking dezes tijds ons wezenlijk nuttig, dan bevordert zij onze christelijke volmaking! — « Doch hoe duur" — zegt gij welligt — « is dit nut « gekocht! moesten daarom duizenden op het krank-« bed geworpen worden, duizenden sterven, duizen-« den zich in armoede en ellende gedompeld zien? « Ach! welk eene bezoeking is dan toch die des te-« genwoordigen tijds! wat al jammer stichtte zij, wat « al tranen deed zij storten, door niemand te droo-« gen! is dat bestaanbaar met Gods liefde? moest « dan aldus de eene ramp de andere vervangen, om « Nederland te teisteren? Naauwelijks begon men het « leed der overstrooming hersteld te zien en zich op « nieuw te verheugen, of daar is eene andere en nog « ijsselijker roede gereed! wat heeft ons volk dan mis-« daan, dat het zoo schrikkelijk moet boeten? wil de « Allerhoogste door tuchtiging op tuchtiging een ein-« de van ons maken? of is er geen God in den he-« mel, die zich langer met ons bemoeit?" — O tot zulk klagen en vragen kan de tegenwoordige ellende aanleiding geven, maar ook even daarom is zij eene heilzame oefening in *onderwerping* onzer wijsheid aan die hoogere, die het alles beschikt. Waarom God aldus krankheden liet woeden in ons land, o wij weten het niet en moeten het niet stellig bepalen willen; maar dit weten wij, het komt alles *van Gods hand* en *niet bij toeval*, en wij moeten het gelooven, die hand is *de hand eene Vaders*, die in al wat Hij toeschikt het heil van menschen bedoelt. *Wat God*

doet, is wel gedaan, Hij plaagt en bedroeft geene menschen-kinderen doôt van harte: dit geloof wil de Alwijze in werking brengen bij een iegelijk onzer, als Hij slaat en tuchtigt, en Hij wil ons leeren, *te zwijgen, te bukken, te aanbidden* en gedwee *te volgen waar Hij ons wil leiden.* O zoeken wij deze *wijsheid, die van boven is*, te leeren! dan voorwaar *brengt de kastijding*, hoezeer *geene zake van vreugde maar van droefheid, eene vreedzame vrucht der geregtigheid voort.* — Eindelijk, Land- en Stadgenooten! hoe heerlijk eene gelegenheid biedt zich hier weder om te toonen, wie wij zijn voor onzen naasten, onzen broeder, onzen medeburger; en wat wij doen willen, om tranen te helpen droogen, leed te verzachten, behoeften te vervullen! Er zou niet *geweend* kunnen worden *met de weenenden*, zoo er geene *weenenden* waren; maar hoe meer er gevonden worden, die onder bang en bitter lijden gebogen gaan, des te meer roeping is er voor ons, om dien christelijken pligt der *deelneming* te oefenen en in daden van hulpvaardigheid en mededeelzaamheid onze menschenliefde te openbaren. Geliefden! voldoen wij aan die roeping en doen wij allen, wat in ons is, om het ongelukkig lot onzer landgenooten dragelijker te maken! Thans kunnen wij *veler* smarten verzachten, *veler* behoeften vervullen, *velen* gelijkelijk verblijden; o laat ons niet achterblijven! Er is door het lijden dezer dagen eene *buitengewone* gelegenheid tot weldoen geopend: klagen wij niet maar roemen wij veeleer daarover en laat nu ook *buitengewone* bewijzen van onze gezindheid tot weldoen gegeven worden! Eigene armen moeten daarbij niet lijden, en het blijke morgen, het blijke bij elke Godsdienstoefening,

dat gij *hun* niet onttrekt wat gij aan verder verwijderden geeft! Liever uzelven eenig genot ontzegd, zoo dit uwe omstandigheden vorderen, en, wat wij kunnen, gedaan, om den nood dier steden en dorpen, waar thans zoo veel leed en zorg is, te verligten! Daartoe dringe ons de dankbaarheid, aan God, en de liefde, aan den naasten verschuldigd; en gewis, zoo dit de vrucht is, van al het treurige des tegenwoordigen tijds, dan is het dienstbaar aan onze christelijke volmaking!

Aan onze christelijke volmaking dienstbaar te zijn — ja voorzeker, dit is het groote oogmerk, waarom God alle *tegenwoordige dingen* beschikt, *de treurige* zoo wel als *de blijde*; laat dit oogmerk bij ons bereikt worden, Geliefden! en niemand onzer zijn harte sluiten voor hetgeen God hem daardoor leeren wil! De bezoeking onzer dagen moet *ons van Gods hoogheid en onze nietigheid overtuigen* — *ons hart van de aarde aftrekken*, *wier goed en genot zoo zeer blijkt ijdelheid te zijn* — *ons oefenen in christelijke deugd*; en doet zij dit, dan is *zij* ook *de uwe*, medewerkster tot uwe zaligheid.

II. Indien gij verwachttet, en vorderdet, dat ik over *de toekomende dingen* even uitvoerig tot u zoude spreken als ik over de tegenwoordige gesproken heb, mijne Rede, nu reeds welligt te lang uwe aandacht inspannende, zou eene onmatige lengte verkrijgen; doch M. W.! hoe zou ik ook zoo lange bij *het toekomende* kunnen stilstaan, waarvan niets ons bekend is? Wij, die zedelijke menschen zijn, in staat om zoo wel de toekomst als het tegenwoordige ons voor den geest te stellen, wij kunnen niet nalaten vooruit te denken; wij kunnen het nimmer, maar

hoe vooral zouden wij het kunnen op eenen dag als dezen, die ons als aan den ingang van een nieuw jaargetijde plaatst, in hetwelk wij de vruchten hopen te genieten van hetgeen zomer en herfst hebben opgeleverd? — Zal dit genot ons vergund zijn of zal ook ons weldra ziekte en dood voor alle genot onvatbaar maken? Zal de ramp, die thans zoo vele oorden des Vaderlands drukt, nog lange voortwoeden, nog verder zich verspreiden, of welras ophouden en door vreugd en welvaren gevolgd worden? Zal de winter, dien wij tegemoet gaan, zacht en gematigd of gestreng zijn en nieuwe jammeren opleveren? Wie van ons weet het? wie kan het berekenen? wie durft het voorspellen? en hoe zoude er dan over *de toekomende dingen* lang en veel gesproken kunnen worden? Gij ontslaat mij hiervan gewisselijk, en toch eischt gij, dat ik ook van deze u aantoon, hoe het waar is, wat Paulus gezegd heeft: *zij zijn uwe.*

Om u *de toekomende dingen* in datzelfde licht te doen beschouwen, waarin wij *de tegenwoordige* plaatsten, ontbreekt het ons voorwaar ook aan geen grond; ik hoop u te overtuigen, dat *zij ook* tot onze christelijke volmaking kunnen medewerken, als ik u vooreerst derzelver *onzekerheid*, ten tweeden derzelver *mogelijke gesteldheid*, eindelijk derzelver *wisselvalligheid* doe gadeslaan.

I. Het is, vooreerst, juist *de onzekerheid der toekomende dingen*, die tot ons waarachtig heil moet medewerken; want *zij maakt het vertrouwen op God ons onmisbaar.* Wisten wij alles vooruit te berekenen en aankondigen, wat ons en den onzen, wat onzer woonstede en onzen lande zal overkomen,

er zou weinig plaats in onze dagelijksche beoefening zijn overgelaten voor het vertrouwen op hoogere magt en wijsheid, op goddelijke liefde en trouw; en het zou veelal zijn, als *gingen wij onzen eigenen weg*; vooral als wij dan ook konden afwenden en voorkomen, wat de toekomst ons dreigde, en van hetgeen zij ons belooft ons konden verzekeren; en konden wij dit niet, wij zouden ons, bij het vooruitzien in het ons opengelegd toekomende, slechts martelen en allen lust verliezen om tot God onze toevlugt te nemen. Nu, Geliefden! is dit anders, en, daar *de verborgene dingen* der toekomst *voor den Heere zijn*; nu voelen wij ook, zoo vaak wij onze blikken vooruitslaan in dien donkeren nacht, aan een steunsel behoefte, dat ons niet kan ontzinken en bedriegen; en welk is dit steunsel anders dan *God*, die altijd blijft regeren? O trachten wij Hem te kennen in zijne onveranderlijke grootheid, Hem ons ten Vriend en Vader, ten trouwen Leidsman door dit leven te stellen, aan wiens hand wij gaan, en van zijne gunst ons te verzekeren door het geloof in zijnen Zoon, wien het Evangelie ons als Gods beste gave bekend maakte! Dan *zal geen goed ons ontbreken*, *niets of niemand* zal *tegen ons zijn*, niets zal ons in waarheid schaden; en wij *zullen niet vreezen*, *al moesten wij ook gaan in een dal der schaduwe des doods*. Medereizigers door dit land der vreemdelingschap! denkt nimmer aan de onzekere toekomst, zonder te beseffen, hoe Gods vriendschap en geleide onontbeerlijk voor u is, en laat u hierdoor dringen om *God te zoeken en te dienen*, om *het goede te doen!* Voorzeker, dan zijn *de toekomende dingen* u heilzaam ter vorming en volmaking, en gij kunt ze juichend *de uwe* noemen.

2. De *toekomst* wordt eens *tegenwoordigheid*, en dan zal zij buiten twijfel voor allen, die haar beleven, van diergelijken aard zijn als thans het tegenwoordige is, *blij* of *droevig* of *uit blijdschap en droefenis zamengemengd*. Ziet daar, Gel.! *de mogelijke gesteldheid*, waarin gij u haar heden kunt voor den geest plaatsen; maar denkt u haar, hoe gij wilt, zij zal tot uw heil kunnen medewerken op dezelfde wijze, waarop dit nu *de tegenwoordige dingen* doen. Zijn zij *blij* en gewenscht, dan zullen de dingen, die de toekomst nog verborgen houdt, in u, wanneer zij *tegenwoordig* zijn, een vuur van dankbaarheid ontsteken kunnen, dat u inneemt voor God en zijnen dienst; uw vertrouwen op zijne goedheid en trouw kunnen sterken, u tot weldadigheid in staat stellen en dringen. Zijn zij *droevig*, zij zullen u, even als al het treurige, dat thans ondervonden wordt, kunnen vervullen met ontzag voor *den Hoogen, die in de eeuwigheid woont*, en met ootmoedig besef uwer nietigheid; zij zullen u kunnen losmaken van het stof, waaraan gij kleeft en welks ijdelheid zij u treffend doen zien; zij zullen u ter oefening in allerlei christelijke deugden kunnen strekken, hetzij in dankbaarheid voor verschooning, hulp en uitredding, of in lijdzaamheid onder smart, verlies en beproeving, of in deelneming met anderer leed. Zijn zij eindelijk *uit vreugd en tranen gemengd*, gelijk zoo vaak de dingen dezer aarde, ook dan zullen zij u ter hoogere waardering der onvermengde heilgoederen kunnen leiden, die God in Christus den stervelingen schenken wil. En dus, M. W.! wat ook de *toekomst* in zich besluite, wanneer zij *tegenwoordigheid* wordt, dan zal zij even zeer tot uwe christelijke volmaking

kunnen medewerken, als dit nu al wat u bejegent vermag; hebt *gij* slechts opmerkzame oogen, geopende en gevoelige harten, en gebruikt het alles, wat God u nog moge toeschikken, tot dat groote oogmerk, dat Hij er zich bij voorstelt! Op deze wijze kunt gij *de toekomst*, zoo wel als *de tegenwoordigheid*, u tot een' eeuwigdurenden zegen doen gedijen; en als eenmaal dan het nu *tegenwoordige* en nog *toekomende* in *verledenheid* veranderd is, dan zult gij roemen mogen in den Heere, *alle wiens paden goedertierenheid en waarheid waren dengenen, die zijn verbond en zijne getuigenissen bewaarden!*

5. Eindelijk, M. W.! wat ook de toekomst oplevere, het zal alles *onbestendig*, *wisselvallig*, *kortstondig* zijn, alles *een einde nemen*, hetzij leed of vreugde, en *niets* is in het toekomende *zeker* voor ons *dan de dood alleen*, die eenmaal allen overbrengt in de gewesten der eeuwigheid. Denkt ook hierop, denkt hierop vooral, en laat u daardoor *wekken en dringen, om een vaster heilgoed te zoeken dan hetgeen deze aarde u geven kan!* op deze wijze kan ieder uwer best zich *de toekomende dingen* ten nutte maken, ze dienstbaar doen worden aan zijne christelijke volmaking. Geliefden! hadden wij allen deze wijsheid reeds geleerd of zochten wij ze van nu aan te leeren! aldus zouden alle *toekomende dingen* in nadruk *de onze* worden en tot onze zaligheid medewerken. En er is immers geen twijfel aan of wat daar gezegd werd is waarachtig? Alles wisselt hier beneden en verandert gestadig en vergaat eenmaal, en *leed* zoo wel als *vreugde* is, met *het leven* zelf, *eene hand slechts breed:* ach, *wat zwoegen wij* dan

naar goud of eere, wat jagen wij naar een broos genot, wat klagen en zuchten wij om het nietig goed dezes onbestendigen levens, als of ons geene verzekering van een duurzaam lot ware gegeven? Zij is ons gegeven, en het is verkrijgbaar voor ons allen, dat onverliesbare goed *van volle schuldvernietiging in het bloed van Gods Zoon*, dat *eeuwige erfdeel in het licht van Gods aanschijn*, ver allen *aardschen zegen* overtreffende. O stellen wij ons in het onvervreemdbaar bezit er van door *het geloof in den Heer Jezus*, door *bekeering tot God*, door *de heiligmaking na te jagen, zonder welke niemand den Heere zien zal!* Dan *behooren wij onzen God*, die de groote *beschikker van al onze lotgevallen* is, *den onveranderlijken; niets zal ons* dan *scheiden van Hem* en, *zijn heil verbeidende, zullen* wij *niet beschaamd gemaakt worden.* Dan ontbreekt het ons gewisselijk aan geen goed in dit leven, maar, wat ons noodig en nuttig is, zal *ons*, die *eerst het koningrijk Gods en zijne geregtigheid zochten, worden toegeworpen;* en is onze reize voleindigd, dan landen wij in een vaderland aan van onverstoorbaren vrede, van alle behoeften en wenschen verzadigenden overvloed, van ongemengd en onbelemmerd genot! — Broeders en Zusters, die *even dierbaar geloof met mij verkregen hebt door de goedertierenheid van onzen God en Zaligmaker Jezus Christus!* dat geloof zij uw alles, uw rust- en steunpunt in droefenis en vreugde, in voorspoed en nood, in leven en sterven! dan zullen beide *tegenwoordige* en *toekomende dingen* eenmaal blijken in den volsten nadruk *de uwe* geweest te zijn! Amen!

REDEVOERING,

UITGESPROKEN BIJ GELEGENHEID

VAN DE

OVERDRAGT VAN HET RECTORAAT

DER

THEOLOGISCHE SCHOOL

TE

KAMPEN,

op Maandag den 6 December 1858,

DOOR

H. DE COCK,
Leeraar aan de Theol. School.

TE KAMPEN, BIJ
S. VAN VELZEN, JR.
1858.

Gebed.

Ps. 106 : 3, 4, 6.

Gelezen de Zendbrief van Judas.

Ps. 102 : 7 bij den overgang tot het tweede deel.

Gebed.

Ps. 106 : 24.

VOORWOORD.

Na het uitspreken dezer rede werd ik door mijne collega's en vele studenten verzocht, haar in het licht te geven. Ik heb gemeend dit verzoek niet te mogen weigeren en bied bij dezen het publiek aan, wat oorspronkelijk alleen voor het auditorium van de School bestemd was.

Slechts een paar opmerkingen heb ik bij dezen te maken.

De eerste geldt de keus van het onderwerp.

Toen ik een onderwerp voor de te houden redevoering zocht, arbeidde ik zooveel mijne ambtsbezigheden dit toelieten, aan de geschiedenis van het leven van wijlen mijn Vader. Spoedig werd hierdoor mijne keus bepaald, dewijl ik door dezen arbeid mij steeds als in het midden van de bewegingen van die dagen verplaatst vond, en oordeelde dat het voor onze jongelingen nuttig kan zijn, meer met den oorsprong der afscheiding bekend te worden.

De tweede betreft de beknoptheid waarmede vele zaken zijn behandeld.

Wilde ik den tijd, waarover ik kon beschikken, niet al te zeer overschrijden, dan kon ik niet anders dan vele zaken slechts met een enkel woord aanstippen.

Toen ik tot de uitgave besloot, dacht ik eerst het een en ander meer te moeten uitbreiden, doch zag hiervan af, omdat ik hoop spoedig de bovenvermelde levensgeschiedenis te laten volgen en de lezers daarin zullen vinden, wat in deze redevoering òf geheel is verzwegen òf slechts in 't kort is gezegd.

Eindelijk heb ik mij bij de uitgave de vrijheid veroorloofd ééne zaak in het jaarlijksch verslag der School er uit te laten, omdat de opname hiervan in het oorspronkelijke zeker niet geschied zou zijn, indien ik het voor de pers had bewerkt en de zaak zelve noch op de docenten noch op de studenten betrekking had.

Overigens geef ik het, geheel zooals het door mij is uitgesproken, in de hoop dat het ook in ruimeren kring tot nut moge zijn.

DE SCHRIJVER

KAMPEN, 7 Dec. 1858.

De vermaning door den Apostel Judas noodig geacht voor de geloovigen, aan wie hij schreef, was: »Strijdt voor het geloof, dat eenmaal den heiligen overgeleverd is." Vs: 3[b]. Dit woord nu behoort het wachtwoord te zijn van elken Christen en bovenal dat van den dienaar des Evangelies. Deze strijd, ten allen tijde noodig, is het inzonderheid in dagen als wij beleven, en wél hem, die, gedrongen door de liefde tot God en Zijne waarheid, hieraan zoekt getrouw te zijn, en die door geene vrees voor eenig schepsel ontrouw bevonden wordt voor Hem, Wiens eer ons boven alles moet ter harte gaan.

Die strijd — wij mogen het zeggen door de genade onzes Gods, en wij zeggen het tot roem dier genade — is de strijd onzer Kerk. Hoe veracht ook in het oog der wereld, mogen wij bij al het gebrek dat ons aankleeft, het ons tot eene eere rekenen, dat wij wenschen pal te staan voor het geloof, ons door onze vaderen overgeleverd; dat wij wenschen te staan en te getuigen voor die waarheid, waarvoor zij weleer goed en bloed hebben opgeofferd. Aan dezen strijd, T., is onze Kerk, ook deze School haar oorsprong verschuldigd, en dien te strijden is daarom ook voor de toekomst beider roeping.

Ik weet wel dat velen ons met een verachtelijken glimlach zullen bespotten, en beschuldigen, als of wij, vijanden van den vooruitgang, meer dan twee eeuwen willen terugtreden; doch ik ben evenzeer overtuigd, dat wij, ook wanneer wij het wilden, deze onze roeping niet kunnen loochenen, en beweer tevens, dat getrouwheid aan deze roeping

ook ons, Leeraren en Kweekelingen dezer School, door den Heere zelf is aanbevolen.

Wat ik daar zeide van den oorsprong en de roeping onzer Kerk en die van onze School, wordt door de geschiedenis bevestigd, en op ons, Leeraaren en Kweekelingen dezer School, rust eene dure verpligting, deze roeping wél te kennen en aan de behartiging hiervan ons zelven, onzen tijd en onze krachten te wijden.

Op deze roeping dan U te wijzen, om haar U te doen kennen als de roeping onzer Kerk en die van onze School, daartoe wensch ik in deze ure tot U te spreken.

Zietdaar T., het onderwerp mijner rede voor dit uur, bij de behandeling waarvan ik trachten zal U te wijzen:

I. op den oorsprong der afscheiding;
II. op het doel der afscheiding;
III. op de roeping onzer School, uit kracht van den oorsprong en het doel der afscheiding.

I. Veel is over den oorsprong der afscheiding gesproken en geschreven. De meest partijdige beoordeelingen zijn haar ten deel gevallen. Ontrouw aan en verkrachting van hare geschiedenis is door niet weinigen gepleegd. Hierdoor is het voor velen bezwaarlijk en bijna onmogelijk geworden, den juisten oorsprong der afscheiding te kennen, en bepaalt men zich veelal bij de vraag: Is de afscheiding, zoo als zij werkelijk bestaat, geoorloofd, is zij te verdedigen?

Deze vraag nu, ofschoon ook op zich zelve bevestigend te beantwoorden, behoort van eene andere te worden vooraf gegaan. Hoe toch zal men de afscheiding naar waarheid beoordeelen en met kracht verdedigen, indien men met haar oorsprong niet bekend is? Laat ons dan de geschiedenis, de onpartijdige geschiedenis raadplegen, en ik vertrouw, dat gij mij aan het slot onzer beschouwing zult toestemmen, als ik beweer, dat

de afscheiding niet door onberaden ijver, maar door den toestand der Hervormde Kerk en de handelingen van haar bestuur is veroorzaakt.

Bepalen wij ons dan tot de geschiedenis, en zij zegt ons, dat vóór ruim 24 jaren, den 14 October 1834, de eerste afscheiding door eene gemeente met haren leeraar en kerkeraad heeft plaats gevonden.

Die gemeente was de gemeente Ulrum, en de leeraar Hendrik de Cock, sedert den 29 November 1829, aldaar werkzaam. Deze, in het jaar 1831 tot de kennis der waarheid gebragt, begon van dien tijd af de leer der Gereformeerde Kerk vrijmoedig te prediken, en de dwalingen hiertegen strijdende, openlijk te wederspreken. Vooral waren het de in die dagen meer algemeen miskende en bestreden waarheden, de onmagt des menschen ten goede, de noodzakelijkheid der wedergeboorte, de vrijmagt der goddelijke genade, en de onmisbaarheid van den Geest Gods, die door hem op den voorgrond werden geplaatst. Zijne prediking werd door den Heere gezegend. Zoo in als buiten zijne gemeente werden weldra velen van de waarheid zijner prediking overtuigd en tot God bekeerd. Binnen en buiten de provincie Groningen werd reeds spoedig zijn naam bekend, en hij door dezen geprezen, door genen gelaakt. Van vele zijden kwamen er vrienden tot zijne prediking, en het getal zijner vijanden, vooral ook onder zijne collega's, nam naar diezelfde mate toe. Tegen zijne prediking vond men echter geen ander wapen, dan dat van hoon en laster. Eene enkele poging, waarin men met andere wapenen hem zocht te bestrijden, mag zelfs eene uitzondering genoemd worden.

Hij ging echter, door geen kerkbestuur belemmerd, voort, en begon in 1833 jonge lieden uit andere gemeenten op zijne catechisatiën toe te laten, en in September van dat zelfde jaar doopte hij een kind uit de gemeente Uithuizen. Over deze beide zaken zond het klassikaal bestuur in No-

vember van hetzelfde jaar eene commissie tot hem, omdat door een kerkeraad en een leeraar hierover aanklagte bij genoemd bestuur was ingediend. In de oogen van het klassikaal bestuur lag hierin overtreding. De leeraar en kerkeraad van Ulrum, die hierin vereenigd hadden gehandeld, en zelfs vooraf het oordeel van anderen, van meer ervarenen hadden ingewonnen, waren zich echter geene overtreding bewust, en verklaarden daarom ook aan voornoemde commissie, dat zij dit zouden nalaten, indien hun slechts bepaling of wet hiertegen werd aangewezen.

Zij hadden geen ander doel dan de Gereformeerde leer te leeren en te betrachten, maar vreesden dat de poging van het klassikaal bestuur, om hen te verhinderen in hunnen weg, zonder dat hiertegen eene bepaling bestond, een begin was van conscientiedwang, waaraan zij niet mogten toegeven. Over deze zaken dan werd de leeraar, niet de kerkeraad van Ulrum geroepen op eene buitengewone vergadering van het klassikaal bestuur.

Met den kerkeraad hier verschenen, werd slechts den leeraar vergund te spreken, of liever, hem werden eenige vragen ter beantwoording voorgelegd; zelfs ook over eene zaak, waarvan noch de commissie gesproken had, noch in den citatiebrief eenige melding was gemaakt.

Deze vragen betroffen de uitgave van een werkje tegen de heeren Brouwer en Bentheim Reddingius, destijds leeraren te Uithuizen en te Assen. Men vroeg hem namelijk, of hij de schrijver was van voornoemd werkje, en of hij genegen was het te herroepen.

De antwoorden nu, door hem op al de hem voorgelegde vragen gegeven, waren in elk opzigt zóó als een naar waarheid en regt oordeelend bestuur die kon verlangen.

Hij vroeg slechts wet en bepaling tegen het doopen van kinderen uit andere gemeenten, en het toelaten van anderen op zijne catechisatiën, met belofte van zich er aan te onderwerpen; en wat het boekje betrof, beloofde hij alles

te herroepen wat daarin als strijdig met Gods Woord kon worden aangewezen.

Toen hij verder wilde gaan en zijn schrijven met Gods Woord zocht te staven, werd hij hierin door den president verhinderd, en den bode gelast hem te doen heengaan; en zoo werd hij genoodzaakt, zonder dat hij zich had kunnen verdedigen, naar zijne gemeente terug te keeren. Hij verwachtte echter eerlang in eene andere vergadering geroepen te zullen worden, en dan plaats ter verdediging te vinden, doch vond zich hierin teleur gesteld.

Deze vergadering, ofschoon geen genoegzaam getal leden aanwezig was, om eenig vonnis te vellen, besloot, hem reeds dadelijk, en wel voor een onbepaalden tijd, doch met behoud van het traktement te schorsen, vooral op grond van het straks genoemde werkje, dewijl hij daarin, zoo als zij het uitdrukt in haar vonnis: „zich heeft schuldig gemaakt aan strafbare beleediging en liefdelooze veroordeeling van twee zeer achtingswaardige leeraars, welke hij heeft ten toon gesteld als dezulke, die zooveel in hen is, zielen tot het eeuwig verderf vervoeren; voorts als lasteraars van hetgeen zij niet verstaan, onder de schandelijke benaming van wolven, dieven, moordenaars, enz., en zulks zonder dat hij vooraf bij eenig competent kerkelijk bestuur eenig bezwaar tegen genoemde predikanten heeft ingebragt, en deszelfs uitspraak heeft afgewacht; en verder, omdat hij door het verspreiden van zulk een schandschrift het verderfelijk zaad van oproer en verdeeldheid strooit, de goede orde in de kerk zoekt om ver te werpen, aan andere leeraars de achting en den invloed bij hunne gemeenten zoekt te benemen, en aan derzelver dienst veel schade en nadeel toebrengt."

Aan deze schorsing onderwierp hij zich, doch onder beroep op het provinciaal kerkbestuur.

Bij vonnis van 1 April 1834, werd echter de uitspraak van het klassikaal bestuur niet slechts bekrachtigd, maar zelfs tegen alle billijkheid en bestaande gebruiken, zoo bij

kerkelijke als burgerlijke regtbanken, verzwaard. Hij werd geschorst voor den tijd van twee jaren met verlies van traktement.

Twee maanden later, den 29 Mei namelijk, werd hij door dit bestuur zelfs geheel van zijne bediening ontzet. Er was door den president van dat bestuur eene nieuwe aanklagte tegen hem ingebragt, en wel over de uitgave van een werkje, geschreven door J. J. Klok tegen de Evangelische gezangen.

Dit vonnis werd door de Synode van dat zelfde jaar, waarop hij zich had beroepen, gewijzigd en in eene schorsing voor den tijd van een half jaar veranderd.

Hierdoor wilde de Synode, zoo als zij zich uitdrukte, „hem gelegenheid geven, om aan het provinciaal kerkbestuur van Groningen zijn leedwezen te doen blijken, en door het plegtig afleggen en onderteekenen van de belofte, dat hij zich van nu voortaan, zoo in het openbaar als in het bijzonder, stiptelijk zou gedragen naar al de bestaande reglementen en verordeningen, in zijne dienst te worden hersteld."

Meer dan twee maanden verliepen er, eer hem werd toegelaten voor het provinciaal kerkbestuur te verschijnen. Toen hij er den eersten Woensdag in October toegelaten was, verklaarde hij „met onderwerping en onderteekening alles te willen doen, wat hem naar Gods Woord geoorloofd en met eene goede conscientie mogelijk was; dat hij berouw en leedwezen wenschte te betoonen omtrent alles, waarin hij zich vergist mogt hebben, indien hem dit slechts uit Gods Woord werd aangewezen, dat hij de orde en eendragt wilde houden met alle goede en ware herders van Christi kudde, dewijl het toch met geene mogelijkheid te vergen was, dit tevens te doen met de kwade en de verdervers, en eindelijk, dat hij zich aan alle kerkelijke reglementen en verordeningen wilde onderwerpen, voor zoo verre die niet regtstreeks tegen Gods Woord inliepen, of tegen elkander strijdig waren."

Op deze verklaring, zoo zou men verwachten, moest wel de verzoening volgen; doch gij vergist u. Het provinciaal

kerkbestuur verklaarde: „zich met hem in geene gesprekken te kunnen inlaten", en vorderde onvoorwaardelijk betooning van berouw en leedwezen, en het afleggen van de belofte, om zich in alles naar al de bestaande kerkelijke reglementen en bepalingen te zullen gedragen.

Van dien tijd af was dus de verzoening onmogelijk geworden, en de hoop op die verzoening verdwenen.

Wat was nu zijne roeping? Hoe wilde de Heer, dat hij zich verder gedragen zou?

Reeds van het begin zijner schorsing af had hij gebeden om licht en leiding; met het oog op den Heere en aankleving aan Zijn woord had hij tot dusver gehandeld, en wenschte hij ook verder te handelen.

In 't eerst meende hij nu zijne zaak aan den Koning en de Synodale commissie bloot te leggen; doch zag weldra, dat hij tot verwerping van dat kerkbestuur geroepen werd.

Eene vervolging over een gebed in eene vergadering, door de regtbank van Appingadam ingesteld, het verbod van wege het provinciaal kerkbestuur, om Ds. Scholte, destijds nog leeraar te Doveren en Genderen, te Ulrum te laten prediken, en eindelijk de bepaalde aandrang van den kerkeraad van Ulrum, om zich van het Nederlandsch Hervormd kerkbestuur af te scheiden, waren zoovele zaken, die hem voor zich zelven den weg aanwezen, dien hij te bewandelen had. Hij aarzelde niet dien in te slaan, zooals blijkt uit het kerkeraadsboek van Ulrum, waar het aldus heet: „Dingsdag, den 14 October hebben wij, na biddend en knielend opzien tot den Heere, ons afgescheiden van de valsche kerk, en in de mogendheden des Heeren het ambt aller geloovigen aangenomen, hetwelk Hij, de Heere, de Almagtige, de Eenige en Drieëenige God bevestige."

Zietdaar T., u in het kort de geschiedenis van den oorsprong der Afscheiding geschetst! Laat ons haar nog nader beschouwen, opdat blijke, wat wij oordeelen moeten,

indien men van de Afscheiding zegt, dat zij door onberaden ijver is tot stand gekomen.

Voor alles wil ik u dan herinneren, dat de eerste bemoeijing van het Hervormd kerkbestuur gerigt was tegen het doopen van kinderen, wier ouders elders dan in de gemeente Ulrum woonden, en tegen het toelaten van elders wonenden op de catechisatie;

dat de eerste en tweede schorsing zich grondde op de uitgave van het werkje tegen de Heeren Brouwer en Reddingius, en

dat de afzetting zelve geschied is om de uitgave van een werkje tegen de Evangelische gezangen, geschreven door J. J. Klok.

Deze drie zaken zullen wij dus nader moeten beschouwen.

De eerste schijnt echter van minder belang, dewijl ze slechts als eene tweede oorzaak der schorsing voorkomt. Zij is evenwel van groot belang, omdat zij het gevolg was èn van den toestand der Hervormde kerk èn van het voornemen van den leeraar en den kerkeraad van Ulrum, om de leer der Gereformeerde kerk te handhaven. In den omtrek van Ulrum was destijds niet één leeraar, die onverdeeld vereenigd was met de leer der Gereformeerde kerk. Vele ouders vonden zich daarom bezwaard, bij die leeraars hunne kinderen ter catechisatie te zenden of ook te laten doopen. Deze ouders nu te weigeren, hunne kinderen te doopen, of op de catechisatiën toe te laten, was hetzelfde als hen te verwijzen naar leeraars, die de waardheid tegenstonden, en zielverdervende leeringen verbreidden.

Als een dienaar van God, den God der waarheid, kon hij dit niet, en als een leeraar in de gemeente des Heeren, mogt hij zich aan die gemeente niet ontrouw betoonen uit liefde tot den vrede met de menschen.

„Indien het" — zoo sprak hij — „den leeraars vrij gelaten wordt te prediken wat zij willen, dan moeten ook de leden vrij zijn èn in het hooren van de prediking èn in het

gebruiken van de sacramenten voor zich en hunne kinderen. Bij die vrijheid der leeraren mag er voor de leden zoo min sacramentendwang als hoordwang worden voorgeschreven."

Toepassing van dit beginsel was het, waardoor hij met het klassikaal bestuur in aanraking kwam, en de verdere toepassing er van zou hem, al ware het dat hij voor het oogenblik uit eerbied voor bestaande reglementen zou gehoorzaamd hebben, weldra in zoodanige botsing met de kerkelijke besturen hebben gebragt, dat zij hem niet lang zouden verdragen hebben.

De tweede zaak, de eigenlijke zaak waarop zich de schorsing grondde, was de uitgave van het werk, getiteld: „verdediging van de ware Gereformeerde leer en van de ware Gereformeerden, bestreden en ten toon gesteld door twee zoogenaamde Gereformeerde leeraars; of de schaapskooi van Christus aangetast door twee wolven, en verdedigd door H. de Cock, Gereformeerd leeraar te Ulrum."

In dit werk waren die twee leeraren met name aangewezen.

Een vreemd verschijnsel voorzeker in die dagen van algemeene en verregaande onverschilligheid, waarin niet dan liefde en verdraagzaamheid werd gepredikt.

Wat gaf tot dit schrijven aanleiding? Waarom werd eene zoo scherpe taal gevoerd, en waarmeê is dat te verdedigen?

Aanleiding tot dit schrijven was gegeven door de Heeren Brouwer en Reddingius, die, ofschoon leeraars in de Hervormde Kerk, de leer der Kerk hadden bestreden, en niet weinig smaad hadden geworpen op hen, die deze leer aankleefden. Eene nadere aanleiding werd gegeven door den Heer Brouwer, die op eene klassikale vergadering, waar de leeraar van Ulrum tegen zijn schrijven protesteerde, dezen uitdaagde om de pen tegen hem op te vatten.

Dat de taal, tegen hen gevoerd, scherp was, dit vorderde deels de aart van den aanval, door hen geschied;

doch voor het meest het doel, waartoe hij de pen had opgevat. In de voorrede zegt hij: „om dan het venijn, 't welk in hunne geschriften gezaaid en uitgestrooid is, aan te wijzen voor degenen, die het niet kunnen opmerken en onderscheiden; om de wankelmoedigen te sterken, de schapen van Christus tegen de aanvallen der wolven te beschermen, daartoe voelde ik mij geroepen en gedrongen, vreezende voor den vloek door den Engel des Heeren over de inwoners van Merots uitgesproken, omdat zij niet gekomen waren tot de hulpe des Heeren."

De begeerte dus, om voor den eenvoudige duidelijk te spreken, om door allen te worden verstaan, om aan allen het gevaar te doen kennen — zietdaar de reden, waarom zoo gesproken werd. Het was als 't ware een alarmkreet in het midden van een zorgeloos leger.

En vraagt ge, of dit schrijven te verdedigen is, dan wijzen wij u slechts op de omstandigheden van dien tijd.

De waarheid Gods was aangerand; de aanranders waren vruchteloos door hem aangeklaagd; de gemeente aan hunne verleiding blootgesteld, en de verleiders gingen ongestoord met hunne verleiding voort — wat bleef er dan nu anders over, dan die gemeente te waarschuwen door de dwalingen naakt bloot te leggen en de dwaalleeraars te ontmaskeren?

Van onberadenheid mag hier dus niet gesproken worden. Meent men dat de gevolgen niet zijn berekend, ook dan vergist men zich; want nog eer hij de pen had opgevat, had hij zich voor de verdediging der waarheid gedurende dit leven geen ander loon voorgesteld, dan hoon, vervolging, gevangenis en den dood.

Zegt men, dat hij, door den ijver vervoerd, niet genoeg heeft overwogen, of die taal wel betaamde, en of hij ook langs andere wegen zijn doel zou kunnen bereiken, dan T., stem ik wel toe, dat de schrijver niet gevraagd heeft, welke taal acht men in deze dagen betamelijk? — hoe kan ik deze collega's met de meest zoetvloeijende woorden weêr-

spreken? maar door hem was de vraag gedaan: wat vordert God in zijn woord, wat vordert het heil der Kerk en de zaligheid der zielen? En het antwoord hierop, in Gods woord hem gegeven, vindt gij op het titelblad alreede aangewezen. Daar heet het: „ziet op de honden, ziet op de kwade arbeiders, ziet op de versnijding." — „Geliefden, gelooft niet een iegelijken geest, maar beproeft de geesten, of zij uit God zijn; want vele valsche profeten zijn uitgegaan in de wereld.

Meent men echter, die taal jegens leeraren te hard te moeten noemen, men berispe dan evenzeer een Elia, waar hij tot den koning zegt: „Gij zijt de beroerder Israëls!" — ja ook den Heere Jezus, wanneer Hij tot de farizeën en schriftgeleerden, die op den stoel van Mozes gezeten en leeraars des volks waren, zegt: „gij blinde leidslieden, gij geveinsden, gij zijt de witgepleisterde graven gelijk," of ook als Hij hen noemt „slangen" en „adderengebroedsels," enz.

Wanneer wij nu nog een enkel oogenblik stil staan bij de derde zaak, de uitgave van het werk: „De Evangelische gezangen getoetst, gewogen en te ligt gevonden, door J. J. Klok" — dan, hoop ik, zult gij met mij tot het resultaat gekomen zijn, dat de toestand der Hervormde kerk en de handelingen van haar bestuur, de afscheiding in het leven hebben geroepen.

Spreke ook hier de geschiedenis!

Reeds dadelijk bij de invoering van de gezangen ten jare 1805, hadden zij onder de belijders der Gereformeerde leer veel tegenstand ontmoet. Bij de herlevende belangstelling in de waarheid werd bij velen een tegenzin in die gezangen op nieuw openbaar. Deze tegenzin werd door vele leeraars alleen aan domheid en vooroordeelen toegeschreven, en de bestrijding der Evangelische gezangen alzoo aan eene oorzaak toegekend, die niet dan smaad werpen kon op de belijders van de Gereformeerde leer.

Onder zulke omstandigheden werd het werkje van Klok.

dat juist niet voor de pers gereed was gemaakt, hem ter hand gesteld.

Toen hij het gelezen had, was hij van oordeel, dat het veel goeds bevatte, en in elk opzigt geschikt was, om den laster te weêrspreken. Daarom zegt hij in de voorrede: „ik bid een iegelijk, wien de eer van God en zijn eigen heil ter harte gaat, om de redenen van een dier kleinen, die het gegeven is, de verborgenheden van het koningrijk der hemelen te verstaan, onpartijdig te overwegen en aan Gods Woord te toetsen."

Lag nu hierin bij de bestaande leervrijheid overtreding?

Door een leeraar en een hoogleeraar in de Hervormde kerk was openlijk gezegd: „de formulieren zijn en blijven afgeschaft." Zij waren hierover door hem aangeklaagd; die aanklagt was met verachting van de hand gewezen, en ongestoord volhardden zij in den weg van versmading der formulieren. Kon dan nu nog worden vermoed, dat de openbaring van bezwaren en beschuldigingen tegen de Evangelische gezangen, hunne invoering en hun gebruik, eene strafbare overtreding was?

Indien een leeraar en een hoogleeraar de formulieren straffeloos versletene schoenen mogten noemen, mogten dan de gezangen niet bij sirenenliederen vergeleken worden? Maar genoeg, T.! was het afzetten geschied, wegens het niet laten zingen der gezangen, er ware nog eenige schijn geweest van billijkheid en regt; doch nu de afzetting plaats vond op grond van het schrijven tegen de gezangen, nu ontbreekt zelfs alle schijn.

Ik vertrouw dan ook genoeg gezegd te hebben, om U de grenzenlooze verwarring der Hervormde kerk en de onbillijke handelingen van haar bestuur eenigermate te doen kennen.

De verwerping nu van dat bestuur — zietdaar wat men Afscheiding genoemd heeft, en nog met dien naam noemt. Die verwerping was echter niet wat velen er in gezien hebben, een verlaten van de Kerk, maar het was een weder-

keeren tot de Kerk, dewijl het Nederlandsche Hervormde kerkbestuur onwettig in zijn oorsprong, in zijne handelingen openbaar was geworden als onchristelijk, onwillig en tevens onmagtig om de Kerk in hare regten te handhaven. De tijd gedoogt niet, dit laatste thans te betoogen. Het eerste wensch ik u echter nader te toonen, door u te wijzen op

het doel der Afscheiding.

II. Wat was het doel van den kerkeraad te Ulrum, toen hij bij zijn onregtmatig afgezetten en geschorsten leeraar op eene afscheiding aandrong? Welk doel had de leeraar, toen hij er toe besloot? De beantwoording dezer vragen uit oorspronkelijke akten zal ons, zoo ik vertrouw, dit doel doen kennen. Hooren wij dan wat zij zelven in dien tijd gezegd hebben.

In de eerste akte der afscheiding, geteekend den 13den October 1834, zeggen de ouderlingen en diakenen van de gemeente van Ulrum, nadat zij vooraf de gronden der Afscheiding hebben opgegeven: „dat zij overeenkomstig het ambt aller geloovigen zich afscheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn, en dus geen gemeenschap meer te willen hebben met de Nederlandsche Hervormde kerk, tot dat deze terugkeert tot de waarachtige dienst des Heeren, en verklaren tevens gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar Woord gegronde vergadering, aan wat plaatse God dezelve ook vereenigd heeft, betuigende met dezen, dat wij ons in alles houden aan Gods heilig Woord, onze aloude formulieren van éénheid, in alles op dat Woord gegrond, namelijk de Belijdenis des geloofs, den Heidelbergschen catechismus en de Canones van de Synode van Dordrecht, gehouden in de jaren 1618 en 1619, onze openbare godsdienstoefening te rigten naar de aloude kerkelijke liturgie, en ten opzigte van kerkdienst en bestuur ons voor het tegenwoordige te houden aan de kerkordening, opgesteld door de voornoemde Dordrechtsche synode."

In de „toespraak en uitnoodiging aan de geloovigen en ware Gereformeerden in Nederland," geteekend den 1sten Nov. 1834, zegt de leeraar in vereeniging met de ouderlingen en diakenen: „Door Gods Geest opgewekt, en door de noodzakelijkheid gedrongen, hebben wij naar de aanwijzing van Gods Woord en de leiding des Heeren, eindelijk het ambt der geloovigen, art. 28, ons voorgesteld, aangenomen, en ons van de synodale Hervormde Kerk afgescheiden, om weder te keeren tot de gronden onzer Vaderen, God te dienen naar Zijn Woord en ons geweten, en in Zijne vrees en in Zijne mogendheid ondernomen, om uit te gaan uit Egypte, en aan te nemen door de woestijn de reis naar Kanaän."

Mij dunkt, T., het doel der Afscheiding behoeft niet duidelijker te worden aangewezen. Ook in de geschiedenis, die tot de afscheiding geleid heeft, ligt dit doel reeds opgesloten. Opmerkelijk is het tevens, dat het eerste werkje, door den eersten afgescheiden leeraar in druk gegeven, geweest is de leerregels van Dordrecht; te opmerkelijker, omdat hij reeds aan een ander werkje voor de drukpers arbeidde, toen hij met die leerregels bekend werd. In lateren tijd heeft hij zelf hierin de hand Gods erkend, en dikwijls gezegd: „God heeft het alzoo bestuurd, opdat de wereld zich zou kunnen overtuigen, dat wij geene nieuwigheden zoeken."

Niet iets nieuws, maar wederkeering tot het oude; niet de oprigting van eene nieuwe Kerk, maar de herstelling van de Gereformeerde Kerk, was het wat bij de afscheiding bedoeld werd.

Verstaat dit echter wel. Men wilde niet het oude, omdat het oud was, ook werd het nieuwe niet verworpen, omdat het nieuw was; maar men had de oude leer beproefd bevonden; men had zich overtuigd, dat de leer, van ouds in de Gereformeerde Kerk geleerd en in hare formulieren uitgedrukt, de leer was, die geheel en in alles met Gods Woord overeenstemde, terwijl men daarentegen in de toen algemeen heerschende godgeleerde begrippen niet anders

vond dan eene vermenging van allerlei
Woord strijdende. Daar nu dwaling
gemeenschap kunnen hebben als lich
wilde men, met verwerping der dwa
de waarheid; men scheidde zich af va
zich te vereenigen met hen, die de wa
Christus is, beleden.

Onderwerping dus aan het Woord G
alleen — zietdaar, T., met een ande
der afscheiding aangewezen. In dit
alles opgesloten, dewijl dat woord ons
aan te kleven, ons te vereenigen n
waarheid zijn, te getuigen tegen elke
meenschap te oefenen met hen, die
niet onderwerpen, en al onze krachte
van die waarheid te wijden.

III. Is de oorsprong en het doel d
wij U die in het kort hebben aangewe
roeping hierdoor bepaald. De gemeen
oprigting der School geen ander doel, d
zich had voorgesteld. Opleiding van
die in het woord Gods onderwezen, aa
den, tegen elke afwijking van dat w
vereeniging wenschen te wandelen met
stig dat woord leeren en leven, en
zielen aan den Heere hebben overgegev
te vermelden en Zijne waarheid te
was het doel van de oprigting der sch

Wij, Leeraars en Kweekelingen, zou
worden aan de gemeenten, indien do
leerd, dat in strijd is met dat Woord.
zeg ik. Ik weet wel, dat deze uitdru
dagen, bij velen zeer onbestemd wordt
zeer elastieke beteekenis is, doch ik be

bepaalden zin, in dien zin, waarin zij door de Gereformeerde Kerk altijd is genomen, waarin zij ook door de Afgescheidene Kerk genomen wordt. Liever zeg ik dit, dan dat ik zeggen zou: wij zijn geroepen niet anders te leeren, dan in de formulieren onzer Kerk geleerd wordt.

De formulieren onzer Kerk toch zijn niet de grond, waarop ons geloof gebouwd moet worden; zij zijn dit evenmin voor de gemeente. Eene kerk, die haar geloof op de formulieren bouwt, is ontrouw aan het woord Gods, en eene School, die hare leer uit de formulieren put en daardoor zoekt te staven, zal zich schuldig maken aan de verwerping van Hem, Die gezegd heeft: „Één is uw Meester!" Verlangt gij echter te weten wat ik houde voor de leer, ons in het woord Gods geleerd, welke leer ik erken met dat woord overeen te stemmen? leest dan de formulieren der Gereformeerde kerk, en in dezen vindt gij uitgedrukt wat ik als waarheid erken, wat ook door onze Kerk als waarheid erkend wordt. En in dit opzigt schroom ik dan ook niet te zeggen, dat onze School geroepen is, zich te houden aan de leer, in onze formulieren uitgedrukt.

Wij achten ons gelukkig, T., in wat de leer der zaligheid en der godzaligheid betreft niet in het onzekere te zijn, niet steeds met Pilatus te moeten vragen: „wat is waarheid?"

De formulieren onzer Kerk zijn beslist, en hij, die ze heeft onderzocht en getoetst aan het Woord Gods, mag ook zeggen met de inwoners van Samaria: „wij gelooven niet meer om uw zeggen, want wij zelve hebben Hem gehoord!"

De leer, in de formulieren uitgedrukt, behoort daarom door ons te worden beleden en beleefd. Voor haar behooren wij pal te staan en te strijden, hare belijders moeten wij lief hebben, hare tegensprekers wederstaan, en aan de verbreiding van hare kennis arbeiden.

Dit is de roeping, ons door de Kerk opgedragen. Laat ik liever zeggen: de Heere der Kerk heeft ons hiertoe geroepen.

De dagen die wij beleven, zijn in meer dan één opzigt opmerkelijk; de vroegere onverschilligheid heeft voor eene meer levendige belangstelling plaats gemaakt; de vraag: „wat is waarheid?" is aan de orde en wordt op verschillende wijzen beantwoord, terwijl velen zich in de theoriën des ongeloofs verliezen, en weêr anderen naar gronden van zekerheid zoeken.

Men heeft onze dagen veel bewogene dagen genoemd; en geldt dit op bijna elk gebied, vooral is het van toepassing op het godsdienstige.

Nu staat onze School daar in het midden van de wereld, en is de roeping haar opgedragen, niet om mede bewogen te worden, maar om pal te staan in de erkende waarheid, om te getuigen en te strijden voor het geloof, eenmaal den heiligen overgeleverd.

Had de Kerk ook in haar midden den vrijen loop willen laten aan allerlei begrippen en dwalingen, de opleiding van toekomende leeraren had zij dan langs andere wegen kunnen verkrijgen; zij had van de bestaande inrigtingen des lands gebruik kunnen maken. Maar zij heeft dit niet gewild, omdat zij het niet mogt: de waarheid Gods, haar toevertrouwd, moet zij trachten te bewaren, en wij, wij zijn geroepen hiertoe mede werkzaam te zijn.

Willen wij dit niet, mogt iemand meenen, dat de formulieren onzer kerk niet in alles op Gods Woord gegrond zijn, welnu, de wereld staat voor hem open, hij verlate de plaats in de Kerk en aan de School, doch arbeide niet in de Kerk, om haar van hare vastigheid los te rukken.

Hebben wij de waarheid niet lief met onze harten, wij behooren dan niet bij de Kerk, het doel der afscheiding is niet ons doel, en alleen dan kunnen wij eerlijk en opregt blijven voor God en de menschen, indien wij dit openlijk verklaren. Liefde tot de waarheid, hare belijdenis en verbreiding — dit is onze roeping, hiertoe moeten wij arbeiden.

Zullen wij dit echter kunnen, dan moeten wij haar beleven.

De waarheid is leidende tot godzaligheid. Bij eene zuivere belijdenis moeten wij ware godzaligheid in het leven paren. Waarheid zonder godzaligheid kan ons niet baten voor ons zelven, en zal ons de vrucht van onzen arbeid doen verliezen.

T. Ik ga verder en beweer, dat indien iemand onzer de godzaligheid niet lief heeft en niet zoekt voor zich zelven, dat hij het best doet, om deze School zoo spoedig mogelijk te verlaten.

God beware ons voor kweekelingen, die niet anders dan de bloote kennis der waarheid zoeken. Hij verlosse er ons van, indien zij er gevonden worden, en verschoone Zijne gemeente van leeraren, die door iets anders dan de liefde tot Hem en Zijne waarheid worden gedrongen.

Belijden wij eene gemeenschap der heiligen, dan moeten wij trachten haar te beoefenen voor ons zelven en te bevorderen bij anderen. In één woord, T., — want de tijd roept, dat ik eindige — wij zijn geroepen om de waarheid te betrachten in de liefde.

Vervulle ons dan de Heere door Zijnen Geest, met die liefde tot Hem en Zijne waarheid, Heilige Hij ons in Zijne waarheid, opdat Zijn Naam in ons en door ons worde geroemd en geprezen, AMEN.

Nu ben ik er toe genaderd, om het bestuur der school neêr te leggen, en over te dragen aan U, Geliefde Broeder, die de oudste mijner collega's zijt. Vooraf ben ik echter nog verschuldigd met een enkel woord te spreken van de geschiedenis der School, en mag dit beginnen met dankzegging tot den Heere, Die ons ook dit jaar heeft staande gehouden, en niet toegelaten, dat de Booze zijne wenschen vervuld zag. Tot dezen oogenblik staan wij nog door de genade onzes Gods, en sedert de oprigting, nu vier jaar geleden, is de School niet eenmaal in rouw gedompeld door den dood van één harer onderwijzers.

Over het geheel hebben wij, door geene ziekte verhinderd, de lessen geregeld kunnen geven. Werd de oudste der Docenten eenmaal aangetast door eene ongesteldheid, die ernstige gevolgen scheen te zullen hebben, spoedig is dit ten gunstigste gekeerd, en ook mijne ongesteldheid zal, zoo ik wensch — en ik meen grond te hebben van dit te mogen hopen — spoedig geweken zijn.

Door de Gemeenten is ook dit jaar de School door vrijwillige geldelijke bijdragen geschraagd, en mogen wij betuigen, dat ons niets heeft ontbroken.

Onder de studenten zijn meer dan gewoonlijk zieken geweest, en onder deze nog al, die door de kinderziekte zijn bezocht, gelijk dan ook op dezen oogenblik twee hunner nog aan deze ziekte lijden.

Een der studenten is in den loop van dit jaar aan eene ongesteldheid, waardoor hij reeds in 't vorige jaar zwaar lijdende was, bezweken, en zoo wij hopen, ingegaan in de plaats der rust, waar geene ziekte of dood meer zijn zal.

Van de studenten, die thans zich aan de School bevinden, zijn er 10 tot de theologische studiën bevorderd en onder hen drie, die den hoogsten graad hebben verkregen. Vier van hen, die zich aan het examen hadden overgegeven, zijn tijdelijk teruggewezen.

Het getal van de op dit oogenblik ingeschreven studenten is 45, en onder dezen 4, die dit jaar zijn aangekomen.

Van de studenten, die ten vorigen jare waren ingeschreven, zijn er thans 15, die de School hebben verlaten. Van dezen zijn 9 uitgezonden, om der wereld het Evangelie des Koningrijks Gods te prediken, en met uitzondering van slechts één, reeds allen beroepen of op onderscheidene plaatsen in ons Vaderland reeds in de bediening bevestigd. Één hunner is thans leeraar in het aangrenzend graafschap Bentheim.

Een der vertrokkenen is, nadat hij hier bij het examen was afgewezen, op eene door hem uit N. Amerika ontvangene beroeping, derwaarts vertrokken, en heeft thans van

de classis Holland aldaar vrijheid ontvangen, om in de gemeente tot stichting te spreken.

Twee hebben de School verlaten, omdat zij bezwaar vonden de studiën voort te zetten.

Één studeert thans aan de universiteit te Bonn, terwijl eindelijk een ander — en dit is wel het treurigst van alles — door de Curatoren der school wegens zijn gedrag voor een onbepaalden tijd van de School is verwijderd.

Hieruit blijkt, dat de Curatoren even als in vorige jaren volhardden in den ijver en de zorg voor de School.

Het personeel der Curatoren is genoegzaam hetzelfde gebleven; de dood heeft er geene verandering in gemaakt; alleen zijn door de vrije keus van twee provinciën in die provinciën anderen benoemd, dan die ten vorigen jare.

Onze eerste penningmeester, Ds. Postma, is als afgevaardigde onzer Kerk door de synodale commissie benoemd voor de Transvaalsche republiek, en is in zijne plaats het penningmeesterschap voorloopig aan een ander opgedragen, die het tot nu toe heeft waargenomen.

Om nog iets te zeggen over het gedrag van de studenten in 't algemeen, mag ik niet verzwijgen, dat wij vooral in het begin van dit jaar in vele opzigten betrekkelijk onze School reden hadden om te vreezen, dat zij weldra geheel der wereld gelijkvormig zou zijn, doch mogen thans hopen, dat velen der kweekelingen voor den Heere dit met schaamte hebben erkend, en dat de wensch meer in het leven te voorschijn treedt, om des Heeren te zijn.

En nu, geliefde broeder, geef ik het bestuur der School in uwe handen over, met de bede, dat de Heere U sterke en leide, dat Hij ons allen in Zijnen Geest doe arbeiden in onderlinge broederlijke liefde, en U geve met blijdschap en vreugde in Hem uw werk te verrigten.

Hij storte dan Zijnen Geest over U, over ons te zamen, over al de kweekelingen in ruime mate uit, Amen.

VIERI

VAN DEN

VYFTIGJARIGEN D

AAN CHRISTUS GEMEI

TE

UTREC

den 29. November 1801

DOOR

JACOBUS HINLC

TWEEDE DRU

TE UTRECHT

BY W. VAN YZERWOI

1801.

Voor rekening van de Dia

Uitgegeven naar Kerken-Orde.

GERHARDUS MASMAN, Pred. te Utrecht, Cl. Ultr. Deputatus.

REINIER VAN OOSTERHOUT, Pred. te Abkoude, Cl. Ultr Deputatus.

ENGELB. LEON. DE BRUYN, Pred. te Wilnis, Cl. Ultr. Deputatus,

Utrecht
26 December
1801.

AAN

DE GEMEENTE VAN CHRISTUS TE UTRECHT.

GENADE EN VREDE!

Schoon het my, die, zedert het jaar 1783, om de zwakheid van myn borst, door vryer en gemaklyker te spreken, eenige hulp toe te brengen, geene leerredenen meer geschreven had, niet mogelyk scheen, om, hetgeen ik, op den 29 November, ter vieringe van mynen vyftigjarigen dienst, in de Dom-Kerk, tot u gesproken heb, te laten drukken; heb ik echter, door uwe begeerte, met goede redenen aangedrongen, daartoe opgewekt, de proef genomen, of ik hetzelve my herinneren en op het papier konde brengen, en ben daarin zoo verre gevorderd, dat ik u, hierneyens, hetzelfde, zoo veel het verschil van een vryer gesprek en het meer gebonden schryven toelaat, geve. Eenige zaken en woorden, welke my, tegen myn overleg, ontgaan, of op eene andere plaats gezegd waren, heb ik er, in het schryven, bygevoegd, of daar, waar ik ze voorgenomen had te zeggen, weder gesteld; en uitdrukkingen, welke ik gebezigd had, alleen daarom weder gebruikt, gelyk, by voorbeeld, het ronde

 go-

getal ven festig, schoon ik wel wist, dat er één-en-festig Opzieners hier gezeten hebben.

Daar, naar myne gedachten, eene leerrede, noch het eenige, noch het voornaamste, gedeelte van onzen openbaren dienst, in vele gevallen, gelyk in het tegenwoordige, uitmaakt, heb ik ook de gezangen, de opwekking tot het gebed, de gebeden, de aanpryzing der mededeelzaamheid, met welke wy, in onze samenkomst, God eerden en dankten voor zyne goedertierenheid, er bygevoegd, opdat gy u dezelve zoudt konnen herinneren, en dit, te samen gedrukt, een langduriger gedenkteeken van onzen dienst, op dien tyd, zou kunnen wezen.

Den arbeid, welken het één en ander my gekost heeft, maakte de liefde ligt en zy verlevendigde den wensch, dat de Heere, welke hulpe en ondersteuninge gezonden heeft, ook gedenke aan onze spysofferen, onze brandofferen tot asche make, ons geve naar ons hart en allen onzen raad vervulle! met welken ik, zoo lang ik leve en nog iets ten uwen dienst konne doen, blyve

Uw liefhebbende Dienaar,
in Christus,

JACOBUS HINLOPEN.

UTRECHT,
den 29 *November*,
1801.

VIE-

VIERING VAN DEN VYF
DIENST AAN CHRISTUS G

TE

UTRECI

Voorgelezen, uit den tweeden Brief
Petrus, het eerſte Capittel, en, uit
Hebreën, het eerſte Capittel, de
van het tweede, en het dertiende Ca

GEZONGEN PS. LXXI, DE TWI

Mijn hart zal ſteeds op U verti
Mijn mond vindt, tot uw'
Geduurig ruimer ſtof,
En zal uw recht en heil ontvou
Schoon ik de reeks dier ſch
Kan tellen noch bevatten.

Ik zal blijmoedig heenen treeden
In 'S HEEREN moogendheid
Mijn hart is uitgebreid,
ô Heer! om uw gerechtigheden,
Ja die alleen, te prijzen
Op aangenaame wijzen.

Gij hebt mij, van mijn kindſch
Geleid en onderricht:
Nog blijf ik naar mijn' plig
Van uwe wondren blij gewaage
ô God! wil mij bewaaren,
Bij 't klimmen mijner jaare

Blijf mij in mijne grijsheid ſterken.
Verkwik mijn' ouderdom:
Bewaak mij van rondom;
Zoo meld' ik dit geſlacht uw werken;
Zoo zal 'k uw grootheid zingen
Voor hun nakomelingen.

VOORREDE, VOOR HET GEBED.

Welk een voorrecht is het, in zynen ouderdom op God te vertrouwen, en Hem, over alle zyne weldaden, te verheerlijken! Hoe troostryk is het, onder de bekommeringen en zwakheden van den ouderdom, met vertrouwen te bidden, dat God ons niet begeve, noch verlate! — Dit deed David, in den voorgezongen Pſalm, en dezelfde Geest des geloofs, welke hem leidde, leert dat ook ons, by het klimmen onzer jaren. Ik achte het daarom myn plicht te wezen, in deze zonderlinge *omſtandigheid*, myn hart tot Gods lof, met vertrouwen op Hem, te ſchikken, en, biddende, van zyne hulp en onderſteuning af te hangen; en ik zag en hoorde, met blydſchap, dat gy, o geliefde Gemeente van Utrecht! dit wel, op myn verzoek, met en voor my, wildet zingen.

Het was gisteren vyftig jaren geleden, dat ik, als uw herder en leeraar, de eerſte maal, van dezen ſtoel, tot u ſprak. Eene zeldzame gebeurenis, en die nog nimmer, onder u, gebeurd is! Van de ſestig opzieners, welke hier zaten, zedert het begin

van

van eene Christelyke gemeente in dezei
geen, zoo verre ik naargefpoord heb, vee
opzienersambt bekleed, en, nadat gy, dc
ming, daar velen van die voorgangers me
vorften waren, herders en leeraars ont
heeft geen derzelve vyftig jaren u, met
woords, zoo lang geleid en voorgegaan. I
my, boven myn bidden en danken, than
baart u, baart myzelven vele verwonderin
wyl het dit onder ons, op aarde, verwekt
men, in den hemel, deze jaren rekenen
of ik, naar die jaren, in heiligheid e
wandel gevorderd zy, en de gemee
aan zulkeenen langen arbeid gedragen h
is deze gedachte, welke, onder dit gen
verootmoedigende fchaamte en bekomm
genheid, zoowel als tot blyde dankzeg

In deze vyftig jaren, heb ik velen, d
der algemeene Christelyke kerk ingely
kering van de vergevinge der zonde er
ge des Geestes, in Christus, geg
onder de teekenen van gebroken brood
wyn, met het gekruiste lichaam en v
van Christus, gefpysd en gelaafd, g
troost, tot het leven naar Gods wil;
Christelyke leer van geloof en deugd,
dikatiën, als door cathechizatiën, or
bevestigd; met velen gemeenzaam v
onszelven onderling, door gefprekken,
ge fchrift en gemoedsgevallen, te fter
gezangen en gebeden, in God te verlu

de meesten van die velen zyn niet meer onder de levendigen en hunne namen my ontgaan, ja, zelfs begint by my de gedaante van velen te verdwynen; zoodat alleen de aangename nagedachtenis van hunne goede woorden en werken my vertroosten kan, met den wensch en met de hope, dat ik, door groote genade en menigvuldige vergeving, in het toekomend leven, ook een plaatsjen, onder hen, zal mogen hebben, om, te ſamen, met alle de heillgen, Hem, die op den throon zit, en het Lam, de heerlykheid en de dankzegging, in alle eeuwigheid, toe te brengen.

Vyftig jaren, welke ik onder u, als burger, inwoonde, heb ik hier veel goeds genoten: de achting, liefde, hulp en onderrichting van wyze, achtbare, godsdienſtige Voorgangers in het beſtuur van Stad en Gewest, welke gaarne ons de hand, ter verbetering van de zeden en van het onderwys der jeugd, leenden; den vereerenden omgang met de hoogleeraars der hooge ſchool, die my ook van hunne wysheid mededeelden; de vriendſchap van liefderyke ambtgenooten, die my, in verlegenheid, hielpen, met hunne leerredenen, wanneer ik nog hooren kon, onderrichtten, met hunnen raad en voorgang, den weg wezen, en onder welken byna geen ſtryd, dan van liefde, ware; de hulpvaardigheid van wyze en godvreezende mede-ouderlingen, en de liefdevolle neerſtigheid van de dienaren der armen, welke te ſamen den last van het opzienerſchap en van de hulp der gemeente zeer verlichteden, opdat wy onbelemmerd in het woord en de gebeden konden bezig

zyn;

zyn; de toegenegenheid, eindlyk, v
de-burgers, omtrent my en de mynen
blyf in deze ſtad veraangenaamden, r
doen en ſpreken, ook, wanneerze va
den, aanleiding tot leering en verb
en met vriendlyke gedienſtigheid my
Dit alles, waaraan ik dikwils met ge
en anderen met blydſchap doe denk
my, om u, in 't openbaar, te danke
meesten, van welken ik dit genoot,
ven, dank ik ook, in u, die leeft,
grootouders, welke my zoo vele e
liefde bewezen, met hartelyken wens
uit genade, dit goede aan my, om de
gedaan, ryklyk vergelde!

Eén dienst blyft er nog overig, w
u, op het ernſtigſte, verzoeken wil
welke die toch moge wezen? De we
vyftig jaren lang, naar ziel en lichaam
ken, maken eene ſom uit, waarvan
niet kan uitſpreken, noch in ordre m
en voor welke ik God, tot myne vol
waardiglyk kan danken; myne gebr
vele jaren, in ontelbare plichtverzui
keerde bewegingen van het vleesch, o
van mynen plicht, in onberekenbare
in woorden en daden, zyn zoo meni
door de grootheid van de genade,
zoo verzwaard, dat ik, indien God
gerichte treedt, niet beſtaan kan. Wa
verzoek is, dit ééne, dat gy my h

den Heere met my grootmaakt, en dat gy ook voor my, als eenen armen zondaar, bidt, om de genadige vergeving van alle myne zonden, tot verbetering van my, in hetgene my nog overblyft, in myn leven, te doen.

Dit verzoek, vertrouw ik van uwe liefde, zult gy my gaarne inwilligen: de genegenheid, met welke gy, voor en met my, gezongen hebt, is my daarvan een bewys; en daarom zal ik in uw gebed, hetwelk ik voor u uitſpreek, en gy, met: amen! bevestigt, ook het myne mengen, en den Hoogen en Verhevenen, die in de eeuwigheid woont, met u, op volgende wyze, aanſpreken.

Eeuwiglevende Vader van onzen Heere, Jezus Christus, uit welken alle het geſlacht, in hemel en op aarde, genoemd wordt! Wy danken U, dat Gy, uit liefde, tot ons, die arme verloren zondaars waren, uwen eeniggeboren Zoon gezonden hebt, tot eene verzoeninge voor onze zonden, opdat wy leven zouden, door Hem; dat Gy ons ook van deze uwe groote genade kennis geeft, door ons van herders en leeraars te voorzien; byzonder ook, dat Gy onzen ouden dienaar, van U voor vyftig jaren tot ons gezonden, tot nu toe in het leven bewaard, in zyn doen gedragen, in zyn werk geſterkt en gezegend, met uwe weldadigheden overladen hebt, zoodat hy verzadigd is van de goedgunſtigheid, vol van den zegen des Heeren, en by zichzelven moet overleggen:

gen: wat zal ik nog meer tot U spı
kent uwen knecht, Heere, Heere! Zyı
zegging is noch hartelyk, noch uitg
naar de grootheid, menigte en lang
goedertierenheid. Verschoon toch
laat onze pogingen, om U, weg
verheerlyken, U aangenaam zyn, do
onzen grooten hoogepriester, door
opofferen de offeranden onzes lofs,
lippen, die Uwen naam belyden, o
hy, in het overige onzes levens, m
de vrucht van hetzelve, U verheerlyk
toe in ons, hetgene voor U welbeh
Christus Jezus. Want wy moeten
den, met onzen ouden dienaar, dat
mingen menigvuldig, onze gerechtig
en onze dwaasheden groot zyn. Tı
noch met ons, niet in het gerichte;
rechtigheden niet gade, daar wy on
deelen; maar zie op het Lam Goc
zonden der wereld, ook onze zonden
heeft; gedenk, dat hy, door den eeı
zichzelven, onstraflyk, aan U opgeoffe
zyn bloed onze gewissen reinige van
om U, den levendigen God, te die
Uwen vrede in ons harte; zeg: dat or
vele waren, vergeven zyn: opdat wy

[redacted]

hebben; roer den mond onzes dienaars, met eene kole van den altaar, aan, opdat de misdaad van hem wyke, zyne zonde verzoend zy, en hy zich, in yvervuur ontsteken, gewillig tot Uw werk steeds begeve, in den tyd, welken Gy hem nog onder ons zult laten. Geef ook nu het woord in de opening zynes monds, opdat hy spreke, gelyk het hem betaamt te spreken; sterk hem, naar den uit- en inwendigen mensch, opdat hy, in dit werk, Uwe eer en ons welzyn, oprechtlyk zoeke; open ook onze harten, opdat wy verstandig acht op Uw woord geven. Laat hetzelve diep in ons en zyn harte wortelen van geloof en liefde schieten, en wy gewaar worden, dat Gy, met uwen Geest en genade, in het midden van ons tegenwoordig zyt. Wy zyn dit wel, van wege onze onvruchtbaarheid, en zyne onreinheid van lippen, onwaardig; maar wy weten, dat by U vergeving is, en dat Uwe genade veel meer overvloedig is, waar de zonde meerder geworden is; en verzoeken U, om hetgene gy ons in Uw woord beloofd hebt, opdat Gy er door verheerlykt wordt. Wy vereenigen ons ook, in het *bidden*, met alle Uwe kinderen, wie en waar zy mogen zyn, hoe zy ook genaamd worden, zeggende, onder het geleide van het woord en den Geest van Uwen Zoon, onzen hoogepriester, met hun: Onze Vader enz.

Ter

Ter verlevendiging en bewaring van l
harte, en rust voor den spreker,

GEZONGEN, DE BEDEZANG VOOR DE

O God! die onze Vader zijt,
Die t'aller tijd
Ons uwe tegenwoordigheid,
In Christus, wilt betoonen
Wanneer men, in uw' naam verg
Uw woord verklaart:
Zie ons nu saam daartoe bereid:
Uw Geest koom' bij ons w
Ontsluit des dienaars hart en mo
Wil hem en ons verlichten
Opdat hij, uit uw heilverbond,
Zich zelv' en ons moog' st
En wij, op uwe leer gegrond,
Ons leven daar naar richte

L E E R R E

HEBR. XIII: 8.

JEZUS CHRISTUS IS GISTEREN EN HE
EN IN DER EEUWIGHEID.

TOEN ik het vyf- en- twintigste
dienst aan u, geliefde gemeente' va
vulde, begon ik te vreezen, dat de
ons, om en door onze zonden, ove
naderden, en nam, om die reden, v

Hoofddeel van Jeſaias u te verklaren, om, door tydige waarſchouwing, dezelve rampen af te wenden. Ik begon dan, op den dag der vieringe myns vyf-en-twintig-jarigen diensts, met de voorrede van dat zinryke lied: *Nu zal ik mynen beminden een lied mynes Liefſten van zynen wyngaard zingen:* en zocht u en my zelven, tot het liefhebben en verheerlyken van den Heer des wyngaards, God en zynen Zoon, op te wekken, of wy, door vernieuwing dezer liefde, den wyngaard nog mogten behouden. Toen ik, in Maart van het jaar 1796, vyftig jaren, (te Zonnemaar, te Goes en hier te Utrecht,) den Heere *Jezus, in de* verkondiging van het Enangelie, gediend had, volgde ik Paulus, *die*, naar 1 Timoth. 1: 12, *hem, die hem bekrachtigd had, Christus Jezus, onzen Heer, dankte, dat hy hem getrouw geacht had, hem in de bediening geſteld hebbende*, en vermeldde de weldaden van Christus, my, in de afzondering tot dat heerlyk werk, en in krachtige hulp en verblydenden zegen op hetzelve, bewezen, welke my tot dankbaarheid verplichtten. Wanneer nu, by alle deze gunsten van mynen God en Zaligmaker, ook deze kwam, dat ik, vyftig jaren onder u gearbeid hebbende, nog in dit, my aangenaam, werk, konde bezig wezen, overleide ik, over welk woord ik tot u zoude ſpreken: verſcheidene woorden, die zeer gepast waren, deden zich, in myne overleggingen, op: doch, daar de zwakheid des ouderdoms noch eene lange rede, noch aandoeningen duldt, verkoos ik liever, niet veel van myzelven, maar veel van Jezus Christus, tot u te ſpreken, en ons, by

dit

dit kort en gewigtig woord van den Apostel, te bepalen.

In 't vorige vers, vermaande hy de Hebreën, om aan hunne voorgangers, die hun het woord gesproken hadden, te gedenken, hun geloof naar te volgen, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling; en, in het volgende, waarschouwt hy hen, om zich niet te laten omvoeren door verscheidene en vreemde leeringen; wanneer hy dan dit tusschen beide stelt, geeft hy de reden van zyne waarschouwing en vermaning op; Jezus Christus was dezelfde, die hy te voren was, in de dagen hunner voorgangeren, en zou het in der eeuwigheid zyn; des moesten zy het geloof van hunne voorgangeren, die reeds gestorven waren, in Christus Jezus, navolgen, en zich voor verscheiden en vreemde leeringen, aangaande Jezus Christus, hoeden. Dit verband dezer woorden wordt nog sterker, als wy opmerken, dat *is* in het Grieksch niet staat, en men het ook invullen kan, *was* gisteren, en *is* heden dezelfde, en *zal* in der eeuwigheid *zyn*.

In dit licht, zullen wy nu — eerst deze woorden wat nader beschouwen, — en dan eenige leeringen, voor ons, van groot belang, in dezen tyd, uit dezelve trekken.

Jezus Christus, van welken hier gesproken wordt, is die man, welke, in laagheid en geringheid, naar de wereld, te Bethlehem, geboren is; maar door een heir van hemelsche Engelen verheerlykt: die man, welke, in het verachte Nazareth, in een timmermans winkel, opgevoed wierd; maar, in wys-

heid

heid en genade, by God en menfchen, opgroeide: die, dertig jaren oud zynde, onder de zondaren, door Joannes doop, gewasfchen wierd; maar, uit den hemel, by het zichtbaar nederdalen van den Heiligen Geest op hem, getuigenis van God ontving, dat hy zyn geliefde Zoon ware, in welken Hy een welbehagen had: die man, welke, drie jaren, zonder gedaante en heerlykheid, onder zyn volk, leerde en leerlingen vergaderde; maar, door groote teekenen en wonderen, met welke hy het land doorging, goeddoende, betoond wierd Gods Zoon en gezant te wezen: die van Pilatus, *op der Joden* vonnis en eisch, aan het kruis gedood wierd; maar van God, als zyn Zoon, uit de dooden, opgewekt, opgenomen in den hemel, en, als Heer en Koning, gezet is aan Gods rechtehand, van waar wy hem, als den Richter van levenden en dooden, verwachten: die man, welke zynen broederen, in alles, gelyk was, uitgenomen de zonde; die, van zyne ontvangenis af, dat heilige, by uitnemendheid, was, en daardoor bekwaam en waardig, om met het woord, de wysheid, den eengeborenen *van* den Vader, zoo nauw vereenigd te zyn, dat hy, fchoon geen vyftig jaren oud, konde zeggen: eer Abraham was, ben ik; voor de grondlegging der wereld, had ik heerlykheid by God, en, fchoon uit den hemel nedergekomen, ben ik in den hemel.

Deze wonderlyke man, die mensch en God is, verklaart ons, als de eeniggeboren, die in den fchoot des Vaders is, den onzienlyken God, geeft ons het verftand, dat wy den Waarachtigen kennen,

rei-

reinigt, door zyn heilig lyden, (
om, zondaren en veroordeelden in o
hem, met vrymoedigheid, tot God, a
te gaan, trekt ons, door zijnen Gee
woordige, booze wereld, vernieuw
heilig beeld, doet ons, met deugd e
delen voor Gods aangezicht, bewa
niet verloren gaan, maar van alle z
verlost worden: en is zoo onze ee
mene heiland en zaligmaker, welk
komenſte vertrouwen, de hoogſte
grootſten lof, moeten geven.

Van dezen nu zegt de Apostel: I
heden dezelfde, en in der eeuwigheid

In den ſteeds voordloopenden tyd
wy het voorledene, tegenwoordige
daarop ziet *gisteren*, *heden en in*
Men zou, naar het eerſte vers dezes
van den tyd des Ouden Testaments
en dan zou *heden* den tyd des Nieuw
welke toen liep, beduiden, en *in ee*
volgende tyden. Die opvatting zou
den inhoud dezes briefs, wel la
Maat, als wy op het verband dezer
worden wy, door *gisteren*, tot den
hunne voorgangers leefden en het
geleid, en dan is *heden* de tyd, in w
maning en waarſchouwing geſchiedd
heid het toekomende, zonder einde.

Gisteren was hy, *heden* is hy *deze*
in eeuwigheid zyn. Op het eerſte h

byzonder het oog; het laatste, *in eeuwigheid*, doet hy, ter bevestiging en uitbreiding, erby. Van menschen, welke, in alle wisselbeurten des tyds, zichzelven gelyk zyn, mogen wy, in dat opzicht, zeggen, dat zy altyd dezelfde zyn; maar, in volle kracht, kan men dit noch van hun, noch van eenig schepzel, zeggen, omdat alles, wat geschapen is, aan verandering is onderworpen. De Apostel gebruikt ook hier eene uitdrukking, uit den honderden- tweeden Psalm ontleend, (*a*) die, naar haren aard, hem boven alle schepzelen, als dien éénen onveranderlyken, verheft, en leert zoo, dat — hy de zoon van God is, de eeuwige, onveranderlyke, die, in den beginne de aarde gegrond heeft, wiens handenwerk de hemelen zyn, die, wanneer alles verandert, dezelfde blyft en wiens jaren niet ophouden, de alpha en de omega, het begin en het einde, die is, die was, en die komen zal, de Almagtige: — voords, dat zyne verklaring van den Vader behelst hetgeen hy, als de eeniggeboren, by den Vader, gezien heeft; het woord Gods, dat in de eeuwigheid blyft; het geloof, éénmaal den heiligen overgeleverd; de zalving, die ons alles leert en waarachtig is: — dat zyn offer ons altyd een verschen en levenden weg tot God gebaand heeft; zoodat wy geene andere offeranden noodig hebben, daar hy met ééne offerande, in eeuwigheid, volmaakt heeft, degenen, die geheiligd worden: — dat zyn koningryk onbeweeglyk is, daar zyne kracht, waardoor

hy

(*a*) *Hebr.* I: 11, 12.

hy alles regeert, altyd dezelfde is, –
heid, gezeten is aan Gods rechter
dan, wanneer hy zyn volk volmaak
ryk Gode overgegeven zal hebben, a
eeuwige verlosfing hen zal doen g

Was nu Jezus Christus heden c
gisteren, in den tyd hunner voorgan
hy geen andere of mindere Jezus ge
hy in eeuwigheid niet veranderen;
Hebreeuwfche Christenen het gelo
gangeren volgen, zich in het verti
by het befchouwen van de uitkoms
ling, fterken, en niet laten omv
fcheidene en vreemde leeringen,
Christus.

Meer wil ik thans, ter verklaring v
en zinryk zeggen, in deszelfs verba
ren, maar liever u by de leeringen
voor onze betrachting oplevert, be
Christus moet de inhoud van de leer c
wezen; — wy moeten hem, die dez
len veranderen; — wy moeten naa
worden, — en, in alle fmertelyke ve
daarmede troosten, dat hy dezelfde is

Eer ik nu deze vier lesfen nader n
beveel ik u aan den nood der a
buitengewone gelegenheid, mildli
De Heere Jezus, die geen ryken
de wereld boven de armen verheft, i
byzonder over armen en geringen

hing, is ook, in dezen, nog dezelfde, en zal dat, in den laatsten dag, betoonen, wanneer hy zegt: hetgeen gy den minsten dezer gedaan hebt, hebt gy my gedaan: Wilt gy dan uwe dankbaarheid daarvoor betoonen, dat hy my zoo lang ten uwen dienste bewaard en gesterkt heeft, dit zal wel aangenaam zyn; maar gy moet het, niet om my, maar, om zynen wil, den armen geven, opdat uw loon volkomen zy. Hier toe heilige hy ons, nu en steeds, door zyne genade, en make zyn woord aan ons vruchtbaar!

TUSSCHEN BEIDE, GEZONGEN.

P S. LXVIII: 10.

Geloofd zij God met diepst ontzag!
Hij overlaadt ons, dag aan dag,
Met zijne gunstbewijzen;
Die God is onze zaligheid.
Wie zou die hoogste Majesteit
Dan niet met eerbied prijzen?
Die God is ons een God van heil;
Hij schenkt, uit goedheid, zonder peil,
Ons 't eeuwig zalig leven:
Hij kan, en wil, en zal in nood,
Zelfs bij het naadren van den dood,
Volkomen uitkomst geven.

De eerste les, welke ik u, uit deze woorden, opgaf, is: *Jezus Christus moet de inhoud van de leer der*

der voorgangeren wezen. De Aposte
dat zy in hem geloofd, en van hei
den, wanneer zy het woord God:
ken hadden. Alle de brieven, all
welke wy van de Apostelen heb
op Jezus Christus. Jezus Christu
eer uit de menfchen zocht, leerd
hemzelven recht kennen, en het
niemands gedachten opkomen, dat
zus Christus den hoofdinhoud on
ken, het Christendom zouden konn
dat oude en Apostolifche begrip, l
ook tot u Gods woord gefproken.
den, nu in God zaligen, Wilhelmı
uwen dienst ingezegend wierd, hie
dat ik Christus, den gekruisigden,
ergernis, den Grieken eene dwaash
die geroepen zyn, de wysheid en kı
diken moest (*a*); en ik beloofde u,
leerrede, dat ik u, met de verko
Euangelie, helpen zoude. (*b*) En
gebrek ik my, in mynen vyftigjari
fchamen en vernederen moete, dit
hoofdinhoud myner leere onder u
zus Christus. Overtuigd, dat
geen konftiglyk verdichte fabel is
zoo waarlyk is, als ik u, en gy
overtuigd, dat ik God, als mynen Vad
niet kennen, dat myn befchuldigend

(*a*) 1 *Cor.* 1: 23, 24. (*b*) *Hand.*

der zyne offerande, geenen vrede, noch vrymoedigheid voor God, hebben, noch ik, zonder zynen Geest, my verbeteren, en vruchten van deugden voordbrengen kan; heb ik u ook zoeken te overreden, dat gy hem noodig hebt, en u op hem, ter verkryging van ware kennisse Gods, verzoeninge met God, hope des eeuwigen levens, ware deugd en heiligheid, gewezen, niet alleen in myne openbare prediking, maar ook, in gemeenzamer onderwyzingen, verkeering en bezoeken van u. Ik heb u getoond, dat hy de uiterste hoeksteen is van het fundament der Apostelen en Profeten; dat de geheele geschiedenis van het oude volk op Jezus Christus, die uit hun moest voordkomen, uitloopt; dat de profetien, welke hunne lotgevallen voorspellen, in hem eindigen; dat de oude wet hem bedoelde en afschaduwde. Wies ik op, door het hooren myner ambtgenooten, door eigene oefening en gebeden, door verkeering met u, in de genade en kennisse onzes Heeren en Zaligmakers, Jezus Christus; (dat veel meer had konnen en moeten wezen;) ik zocht u ook meer van hem te leeren.

Eenen aanhang heb ik nooit onder u getracht te verkrygen. Voor de grootste wangedrochten, in 't Christendom, hield ik hen, die anderen naar zich wilden laten noemen, en voor eene allergevaarlykste zonde, eenen kleinen, omdat hy ons niet volgt, te ergeren. (a) Buiten twisten, die elders de gemoederen verdeelden, zocht ik u mede te houden, ver-

(a) *Mark.* IX. 38—52.

verdeeldheden, zonder gedruisch, u tot geloof in Christus Jezus Leeraar, dien wy hooren moet Middelaar, door welken wy tot eenig Hoofd en Heer, dien wy door wien wy leven moeten, te le liefde, die ons eerst heeft liefge zyne genaade voorgekomen is, te zoû ik dit ook andere Christene vorming niet aangenomen hebben hervorming volgen, meer hebben (want myne ziele treurt over de f éénе kudde en één herder wie Jezus Christus, met onderlinge blydden; maar de gelegenheid, or deed zich zeldzamer op, en vooroc ook, in zulke omstandigheden, h van my af.

In deze verkondiging van Jezus niet uit nooddwang, of om een b bezig geweest. Het was mij een stof van blydschap, dat ik myzelv konde bekendmaken, dat er voor c lorene zondaren, zulkeen volkon zaligmaker is, die ons van onze z zaligmaken; en het is ook nog vermaak van mynen ouderdom. leven zal, weet ik niet; maar, aan de afneming myner krachten, aflegging van mynen tabernakel nab lang, als ik in denzelven onbelem

myne gedachten onthouden kan; zoo lang myn borst en mond my toelaten, tot u te fpreken, en ik myne leden bewegen kan, om by u te komen; zoo lang wil ik u Jezus Christus, als den genadevollen en beminnelyken Zaligmaker, verkondigen: 'zelfs zou het my aangenaam wezen, indien de leerftoel myn fterfbed ware, en gy, zonder redenlooze verfchrikking, my vrolyk den lofzang van Simeon nazongt. Behaagt het ondertusfchen den hemelfchen Vader, my, door zwakheden des ouderdoms, vooraf onbekwaam te maken, of, door fmerten en benaauwdheden des doods, myne lydzaamheid te beproeven; zyn wil, en niet de myne, gefchiede; en ik verwachte dan van uwe liefde, dat gy my, met uwe gebeden, zult onderfteunen, en met my ftryden, opdat de lydzaamheid in my een volkomen werk hebbe, en ik oprecht, en in geen ding gebrekkig, zy!

Deze nadering van myn einde leidt my van zelve, om u by de tweede les te bepalen: *wy moeten Jezus Christus, die dezelfde is, niet willen veranderen.* Onze erkentenis van, en onze liefde tot, hem moet, omtrent hem, als denzelfden, verkeeren. Indien wy eenen anderen Jezus ons voorftellen, belyden of prediken, dan die ons van de Apostelen gepredikt is, dat is een niet-met-al, een beeld, hetwelk zyn oorfpronglyk mist. Onder u komende, heb ik denzelfden Jezus Christus, welken myne voorgangers verkondigd hadden, aan u verkondigd, geen ander fondament gelegd, dan dat gelegd was, Jezus Christus: en, fchoon ik hem meerder en met meer zekerheid leerde kennen, nooit eenen anderen, maar

al-

altyd denzelfden Jezus u voorgedra
mynen leeftyd, veranderde de were
men wysbegeerte noemt, wel c
Men zocht daarin, door wat nieu
behagen, zich eenen naam te mak
hang te verkrygen, en de laatste
eenigen tyd, het voorwerp van
toejuiching. Maar zoo is het m
wysheid niet: het fondament va
Christus, blyft (gelukkig voor h
dezelfde. Gelyk gy dan, beminc
Utrecht, Christus Jezus, den He
nomen, (zeg ik, met de Apostele
in hem, geworteld en opgebouwc
tigd in het geloove, gelykerwys
overvloedig zynde in hetzelve, m
ziet toe, dat niemand u, als een
door de Philosophie en iedele ve
overlevering der menschen, naar d
len der wereld, en niet naar Ch
gene gy van den beginne gehoord
in u. Indien in u blyft dat gy
gehoord hebt, zoo zult gy ook i
den Vader blyven. (*b*) —— Houdt
Heilige Schriften, welke van Ch
onderzoekt die daaglyks, met de
zult er denzelfden Jezus Christus i
Wacht u voor twisten, over bewoor
nut doen, en de hoorers, welke e

(*a*) *Colosf.* II: 6, 7, 8. (*b*) 1 *J*

verkeeren. (*a*) —— Hoort gij u tegenwerpingen maken, gelyk zy den Zaligmaker maakten, zeggende; dat hy uit den hemel niet kon nedergedaald zyn, omdat zy zyn geslacht kenden: weest nedrig te vrede met zyn grootmoedig en gelaten andwoord; murmureert niet, niemand kan tot my komen, tenzy de Vader, die my gezonden heeft, hem trekke (*b*): en erkent, met dankbaarheid, dat gy van den Vader gehoord en geleerd hebt, dat hy het brood, uit den hemel gedaald, is. — Gedenkt steeds, dat Jezus Christus geen voorwerp van enkele bespiegeling is, maar van gebruik, ter vervulling onzer behoefte; ons brood, om eeuwig te leven, onze wynstok, om vruchtbaar in goede werken te zyn, onze goede herder, om ons te beschermen en te bestieren en voor te gaan: geeft op hem, als zoodanig, acht, eigent hem in geloof u toe, opdat gy dat heil voor u in hem vindt. En, als gy zoo, met uw gemoed, jegens hem werkzaam zyt, zult gy het voorbeeld [illegible] gezonde woorden, het pand, u toebetrouwd, [illegible] wy door vleeschlyke driften verliezen, bewaren, door den Heiligen Geest, die in u woont.

Maar houdt gy hem zoo, in geloof en belydenisse, voor denzelfden Jezus Christus, gy moet het ook in liefde doen: daar hy dezelfde blyft, is hy onze liefde altyd even, ja, nog meer en meer, waardig; — gaarne moet gy dan van hem en tot hem hooren spreken en zynen lof vermelden, gaarne in de gemeente komen, waar zulks geschiedt, en de onderlinge byeenkomsten

(*a*) II *Tim.* II: 14. (*b*) *Joann.* VI: 43—44.

ften niet nalaten. Eene groote fchare is hier nu tegenwoordig, en, daaronder, velen, die de verkeerde gewoonte hebben, om de onderlinge famenkomften na te laten; vergunt my dan, dat ik, by deze gelegenheid, u vermane, om deze liefdeloosheid, omtrent den liefderyken Zaligmaker, die u in liefde tot zich roept, te verbeteren. —— Uwe achting voor en begeerte naar hem moet de achting en genegenheid voor en naar het zienlyke, in de wereld, verre te boven gaan, en gy niemand noch iets, in hemel of op aarde, nevens hem hebben. — Uwe gehoorzaamheid aan zyne geboden, ook dat gebod: dat wy elkanderen liefhebben, gelyk hy ons liefgehad heeft: moet gewillig, moet hartelyk en beftendig wezen, en gy, als de lust of een mensch u aftrekt, ftraks by en tegen u zelven zeggen: Jezus Christus is dezelfde; ik moet ook dezelfde in liefde omtrent hem blyven: opdat wy onzen Heere Jezus Christus in onverderflykheid liefhebben en zyne genade met ons zy. (*a*)

Maar, zullen wy zoo beftendig omtrent hem dezelfde wezen, dan *moeten wy naar hem, die dezelfde blyft, vekanderd worden:* en dit is de derde les, by welke wy ons willen bepalen. Door hoogmoedig overleg, om als God te wezen, kennende het goede en het kwade, gepaard met vleeschlyke begeerlykheden, is er groot verfchil tusfchen God en ons; wy zyn vyanden, door het verftand, in booze werken; het bedenken van ons vleesch is vyandfchap te-

(*a*) *Ephef.* VI: 24.

tegen God, en onderwerpt zich der wet Gods niet: en wy zouden, als vyanden, verpletterd zyn geweest. Maar dit verschil, tusschen God en ons, kwam Jezus Christus, als de Middelaar Gods en der menschen, wegnemen, en voegde zich, tot dat einde, zeer naby ons: het woord wierd vleesch en woonde onder ons; God zond zynen Zoon, in de gelykheid van het zondige vleesch; hy vernietigde zichzelven; wierd den menschen gelyk; in alles, gelyk zy, verzocht; doch, zonder zonde. Hy bleef de waarachtige, de heilige, de rechtvaardige God, de wysheid en het woord; hy wierd geopenbaard, om onze zonden weg te nemen, en geene zonde is in hem. Zooverre het mooglyk was, en meer dan wy konden denken, voegde hy zich tot ons: maar een hoogmoedige leugenaar, een zondaar of een dienstknegt der zonde, kon hy niet worden, en dezelfde blyven. Wy moeten dan naar hem veranderd worden; — en dat konnen wy, omdat hy dezelfde is; — en zoo moeten en kunnen wy meer en meer veranderd worden, zoo lang wy in dit leven zyn, zullen wy zyner zaligheid deelachtig worden. Drie zaken, welke ik een weinig nader u wil voorhouden.

Elk verbeeldt zich, alligt, dat hy weet, wat God doen moet, wat hy, indien hy God ware, doen zou, en welkeen Jesus hy hebben moete. Jongelingen, die zich op wetenschappen toeleggen, en door eerzucht geprikkeld worden, zoeken, alligt, iets byzonders en nieuws van God en Christus uit te vinden; leeraars, die naar vermaardheid streven, liggen voor die verzoeking, welke listiglyk

aan

aanvalt, meer dan anderen, bloot.]
ten wy veranderd worden. Zoo ie
lus, dunkt, dat hy wys is in deze v
de dwaas, opdat hy wys worde. (*a*)
gen van Jezus twisteden: wie de
wate? zeide Jezus: indien gy nie
wordt gelyk de kinderkens, kont g
Gods geenzins ingaan. Wy moeten
als een kindeken, hetwelk niet wee
Jezus laat leeren, ontvangen. — I
van wysheid, doet men den wil c
der gedachten, niet den wil van (
van God af, elk naar zyne byzonc
en kan daarom aan Jezus zaligheid
ben, tenzy men veranderd en wede
daar Jezus wel zondaren zaligmaakt
zondaren laat blyven, en ons van d
om ons heilige en rechtvaardige me
Waarom ik elk van u, die dezelfde
moedige verbeelding, in het volgc
en gedachten, blyft, ook nog, moet
met de ontzachlyke woorden, wel
eene andere gelegenheid, gebruik
plagen (*b*), als die van ouds zit,
gantsch geene verandering is, en zy G
'T Is waar, zulkeene verandering
magt, en, als wy de menigte onze
diepe ingeworteldheid van het kw
schouwen, komt ligt de gedachte by

(*a*) 1 *Cor.* III: 18. (*b*) *Ps.* LV: 20

is voor my buiten hope: 't is onmogelyk: ik kan my niet veranderen; ik moet altoos dezelfde blyven; myne zonden zyn zoo groot, zoo zwaar, en ik zondig zoo geduurig weder, dat ik niet begrypen kan, dat zulkeene verandering voor my mogelyk zy. Maar dit is zy wel, omdat Jezus Christus dezelfde is. Hy is gekomen, om te roepen, niet rechtvaardigen, maar zondaars, tot bekeering; hy heeft zoo velen en allerergste zondaren bekeerd en genezen, en zyne wysheid, zyne liefde en genade, de waardy van zyne verzoening en de kracht van zynen Geest zyn nog niet uitgeput, zy zyn dezelfde. In zyne omwandeling, hielp hy elk, met medelyden, stiet niemand van zich; en dat zelfde medelydend hart heeft hy met zich naar den hemel genomen, zoodat hy niemand, die tot hem komt, uitwerpt, maar elk, wie zich tot hem wendt, behouden wordt.

Doch, in die verandering, moeten en kunnen wy, zoolang wy leven, voordgaan. Niemand, die, door Jezus, veranderd wierd, offchoon ook zyne verandering groot ware, moet daarby berusten. Wordt, (zegt Paulus (*a*) tegen dezulken,) dezer wereld niet gelykformig, maar wordt veranderd, door de vernieuwing uwes gemoeds, om te beproeven, welke daar zy de goede, en welbehaaglyke, en volmaakte wille Gods. Vergelyken wy ons met dezen wil, dan worden wy gewaar, hoe veel er nog te veranderen zy, zullen wy aan Christus gelyken. Doch hy is en blyft dezelfde, en wil het werk, dat hy begonnen heeft, niet laten varen; zoodat wy, met on-

(*a*) *Rom.* XII: 2, 3.

ongedekten aangezichte, de heerlykheid des Heeren, in hem, als in een fpiegel, aanfchouwende, in gedaante veranderd worden, naar datzelfde beeld, van heerlykheid tot heerlykheid, als door des Heeren Geest.

Nu blyft er nog éénе les over, met welke ik, al hield ik u reeds lange op, niet voorby kan, u te bemoedigen; zy is deze: *dat wy, in alle fmartelyke veranderingen, ons daarmede vertroosten konnen, dat Jezus Christus dezelfde is en blyft.* De uitkomften van onze wandeling mogen al eens fmertelyk, of, in 't vooruitzicht, bekommerend wezen, dit kan ons daartegen opbeuren: Jezus, onze Zaligmaker, blyft dezelfde.

In die vyftig jaren, welke ik onder u arbeidde, zag ik myn vaderland, in hetwelk ik, met myne voorouders, van onheuglyke tyden af, leefde, tot aan het jaar 1780, uit de rampen van den oorlog, zich herftellen, tot grooteren rykdom en vermogen, als het ooit gehad had, opklimmen, en vele pogingen, tot verbetering van Godsdienst en onderwys, aanwenden: ik zag er eensgezindheid, trouw en orde, en verheugde my ook met u, by het tweede eeuwfeest van de Utrechtfche Unie. Maar ik heb, daarna, alle die heerlykheid en al dat goede zien verdwynen, en ben, zonder te verhuizen, in een vreemd land, hetwelk myne voorouders nimmer kenden, gekomen. Doch, hoe fmertende die verandering, voor een liefhebber van zyn vaderland, ook moge wezen, Jezus Christus blyft dezelfde, de overfte der koningen der aarde, die geen vorften

of

of volken behoeft, maar welken zy, om gelukkig te zyn, noodig hebben; die, als zy zich wegens de wysgeerte dezer eeuw, ſchamen, hem te belyden, daardoor in zyne eer niet verliest, terwyl zy er zich eene eeuwige oneer, eene onuitwischbare ſchande, mede aandoen; die eenen onnaſpeurlyken rykdom bezit, om de zynen, ook onder verarminge, van het noodige te voorzien, en, in lichaamlyke armoede en vernedering, met geeſtelyke ſchatten, met deugd en vreugd, te verryken en te verheerlyken, zoodat het weinige ons meer genoegen verſchaft, dan de grootſte rykdommen ooit konnen doen.

Negentien van uwe leeraren, heb ik, voor my, door den dood, zien weggaan, en, daar er nu verſcheidene ouden zyn, welke dreigen te bezwyken, ryst de bekommering, voor eene groote verandering, al dikwils by u op. Doch Jezus Christus, de leeraar, welken wy, boven alle en in alle leeraren, moeten hooren, blyft dezelfde. Hy liet u, geen gebrek aan leeraars lyden, daar er meer dan tweeën-dertig, in dien tyd, het woord tot u ſpraken. Laat ons dan alle bekommernisſen op hem werpen; hy kan, en wil u, hoe zorglyk het er ook uitzie, herders, naar zyn hart, verwekken, voor derzelver onderhoud zorgen, en, als het woord Gods, tot uwe harten ſpreken, om u den goeden weg te wyzen en in denzelven te leiden.

Veel verandering zag ik, in die vyftig jaren, in de leerwyze. Met dankzegging en genoegen, (hetwelk ik niet ontveinzen wil,) merkte ik wel op, dat men

hout,

hout, hooi en ſtoppelen, welke bra
een onaangenamen reuk verſpreidde
maar het gaf my ſmart en bekomme
dikmalen zoo onverſtandig geſtaan
goud, zilver, kostelyke ſteenen,
vertroostende leeringen, al mede va
afgerukt wierden, en men, even
van onze voorzaten geleerd ware, al
wilde beginnen. Vooral baarde het my
wanneer men, in naburige landen, e
al eenigſins onder ons, het fondame
keeren, en met vreemde en verſche
geenen, of eenen anderen, Jezus
gepredikt hebben. Doch, welk eene
andering dit ook doe vreezen, Jezus
zelfde, hy zal dat in der eeuwigheid z
den, welke men in boeken en ſchri
anderen Jezus maakt, zullen, als
ſcheidene afgoden, vergaan. Al k
afval van Christus, wanneer eene kra
ge de Christenen, welke de liefde
niet hebben aangenomen, om zalig
leugen doet gelooven, zy, wier nan
zyn in het boek des geſlachten lams,
legging der wereld, zullen het bee
den: (*a*) daar zal een overblyfzel
wezen, — meer dan twintigmaal z
welke de leer der Apostelen houde

(*a*) *Openb.* XIII: 8, XVII: 8.

het lam ſtaan op den berg Zions, (*a*) en, met hetzelve, overwinnen, om het licht van zyne waarheid alomme te doen zegepralen.

Vele ſmarten verwekte het my, gedurende mynen vyftig-jarigen dienst onder u, dat ik, niet tegenſtaande vele aangename en verblydende vruchten van de zaligmakende genade, onder u, in woord en wandel, zichtbaar, ook veel en toenemend verval, in yver van Godsdienſtigheid, en lust, by de jeugd, om de waarheid te leeren en te beleven, in matigheid, zedigheid en kuischheid, in het oefenen van onderlinge liefde, getrouwigheid en gerechtigheid, beſpeurde, vooral in de laatſte jaren, wanneer lichtzinnigheid, losbandigheid en trotschheid zoo zeer de overhand namen, en, om het vermenigvuldigen der ongerechtigheid, veler liefde verkoudde. Deze kwade vruchten, van welke ik nu geen lyst kan vertoonen, hebben my bedroefd, en dikwyls bekommerd doen zuchten, of ik, door het gebrek van myn werk, oorzaak tot zulk een verval gave. Doch, hoe zielkwellend zulkeene verandering ten kwade ook moge wezen, Jezus Christus blyft, ook onder dergelyke, dezelfde, die zyn volk van hunne zonden zaligmaakt. Als het Jodendom onder de overmagt der Romeinen bukte, en meest verbasterd was geworden, kwam hy, om hetzelve te zegenen, daarin, dat hy een iegelyk van zyne boosheid afkeerde; (*b*) als de Heidenen, onder de toeneming der

(*a*) *Rom.* XI: 4, 5. *verg. Openb.* XIV. 1—5. XVII: 14.
(*b*) *Hand.* III: 26.

der wetenſchappen, in Augustus eeuw, allergrouwlykst in zeden geworden waren, liet hy zyne zaligmakende genade allen menſchen verſchynen, om hen matigheid, rechtvaardigheid en godzaligheid te leeren; en zoo, hopen wy, dat, wanneer de vyand zal komen als een ſtroom, de Geest des Heeren de baniere tegen hem zal oprichten, om op nieuw de menſchen, die nu alles van de wysgeerte verwachten, te doen zien, dat de wereld, door de wysheid, God niet kent, maar dat de dwaasheid der prediking van Christus hen, die gelooven, zaligmaakt. En, ach! dat hy zoo onder u kome, dat er velen veranderd worden, om de harten der vaderen tot de kinderen te bekeeren en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen!

Groot en geducht is de verandering, welke wy in den dood ondergaan, en ons, eer wy er om denken, nadert. In velen heb ik dezelve aanſchouwd, en eerlang zult gy dezelve in my zien, of van my hooren. Dit hoofd, in hetwelk ik voor u denk, zal my dit weigeren te doen. Deze oogen, welke u in liefde zien, zullen verduisterd worden. Deze mond, welke tot u ſprak, verſtommen. Deze leden, zoo wel als long en hart, alle beweging verliezen, en dit lichaam, hetwelk gy ziet, bederven, verrotten, en een ſpys der wormen worden. Maar ook dan blyft Jezus Christus dezelfde: Vreest niet, (zegt hy,) ik ben de eerſte en de laatſte: en ik leve, en ben dood geweest; en ziet! ik ben levendig in alle eeuwigheid, Amen! en ik hebbe de ſleutels der helle en des doods. Bezwykt dan myn

vleesch

vleesch, en myn hart, door het vleesch, in geheugen en levendige gedachten, belemmerd; zoo zal zyn Geest, wanneer ik niet weet te bidden, gelyk het behoort, voor my bidden, met onuitspreeklyke zuchtingen: ontfang Heere Jezus mynen geest: en hy zal de rotssteen van myn hart en myn deel in eeuwigheid zyn. Uitwonende uit dit lichaam, zal ik by den Heere Jezus inwonen, en die zal ook dit vernederd lichaam veranderen, opdat hetzelve gelykformig worde aan zyn heerlyk lichaam, naar de werking, waardoor hy ook alle dingen zich onderwerpen kan.

't Is deze kroon der rechtvaardigheid, welke hy allen, die zyne verschyning liefhebben, schenken zal. 't Is deze zaligheid, welke ik u en myzelven verkondigd heb, en verkondige, opdat ik my zelven en u, die my hoort, behouden zou; 't is deze zaligheid, welke een iegelyk, die in hem gelooft, gewislyk ontvangen zal: want de Zoon van God, Jezus Christus, die onder u, door my en myne ambtgenooten, gepredikt is, was niet ja en neen, maar is geweest ja, in hem, die dezelfde in der eeuwigheid is; zoo vele beloften Gods toch, als er zyn, (en daar zyn er vele, groote en dierbare!) zyn alle, in hem, ja, en Gode tot heerlykheid, door ons, in hem, Amen.

VOOR

VOOR HET GEBED, GE

PS. CXVIII; 14.

Gij zijt mijn God, U zal ik l
Verhoogen uwe majesteit.
Mijn God! niets gaat uw' roe
U prijz' ik tot in eeuwigl
Laat ieder 's HEEREN goedheic
Want goed is d'Oppermaje
Zijn goedheid gaat het al te bo
Zijn goedheid duurt in eei

NA-GEBED EN DANKZE

NIET ons, o Heere! niet o naam geven wy eere, om uwer goe uwer waarheid wille. Gy hebt onze met kracht versterkt, naar lichaam en in deze merkwaardige en aandoenlyke eene gewigtige, eene heilige en troo verheerlyking van Uwen Zoon, onzen doen hooren; schryf Gy die in den zin van ons en zyn hart, opdat wy f heerlykheid van U, belyden, dat Jez zelfde is en blyft in der eeuwigheid,

de overleggingen van ons hart, de bedoelingen en het zoeken van onzen geest, ja, met ons gantsche leven, uitdrukken; verander ons naar zyn beeld, doodende in ons den zin en wil van ons vleesch, opdat wy, onder alle veranderingen, die ons bejegenen, of bejegenen zullen, ja, in onzen dood zelven, vrede, troost en blydschap, in onzen Heere, hebben. Sterk Gy hem verder, in den ouderdom, om voor ons en zichzelven gewenschte vruchten te dragen, en te verkondigen, dat Gy een rotssteen zyt, in welken geen onrecht is; bewaar hem, in alle verzoekingen, opdat hy niet, gelyk eenigen Uwer oude dienstknechten, struikele en U onteere; laat Uwe verborgenheid hem meer bekend worden, opdat hy, met alle de heiligen, ten volle bekenne de liefde van Christus, die de kennisse te boven gaat en vervuld worde tot alle de volheid Gods! Maak de bediening des woords van hem en zyne geliefde ambtgenooten meer vruchtbaar in ons, opdat er een nieuw leven van geloof en liefde in deze gemeente kome, en zy zich, tot Uwe eer, verblyden, ziende Uwe genade in ons! Sterk en heilig onze leeraren in het heilryk werk, hetwelk zy aan ons doen; troost en ondersteun de ouden van dagen, in hunne zwakheden, en vervul het getal der jaren onzer dienaren, opdat het meermalen gebeure, dat wy ons, gelyk nu, over hen verblyden. Maak de medeopzie-

ners

ners over ons wakker en yverig in het werk; wees Gy hun raad en hope. Verbly de dienaars der armen, in hunnen liefde arbeid en getrouwe zorg voor de noodlydenden. Geef alomme aan Uw Christenvolk herders, naar uw hart, opdat het meer ééne kudde worde, gelyk het éénen herder heeft. Genees en herstel Gy ons zwak en krank vaderland; regeer Gy, door Uwe vreeze, deszelfs regering, opdat wy een stil leven leiden, vol van eerbaarheid en godzaligheid. Maak het onderwys, in hoogere en lagere scholen en in de Christen huisgezinnen, voorspoedig, ter bevordering van ware wysheid en deugd; bekeer de harten der vooroudereu tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen. Laat het den ingezetenen in de steden, landen, en op de wateren, welgaan; en, belieft het Uwe heilige wysheid den vorigen voorspoed en overvloed van ons te weren, dat toch het weinige, hetwelk de rechtvaardige heeft, ons beter zy, dan de overvloed der godloozen, en dat de godloozen ook dat beste deel leeren zoeken. Troost en help bedrukten en verlegenen; hoor het geroep der kranken en met koortzen bezochten, welke onze voorbiddinge verzoeken: genees en sterk hen, naar hunnen byzonderen nood, en laat de bezoeking van hun lichaam hun ten goede, ook voor hunnen geest, medewerken, en zy nog eens dankbaar zeggen: 't is my goed, ver-

drukt te zyn geweest, opdat ik uwe inzettingen leerde. Wees ons allen genadig, en vervul allen onzen nooddruft, in heerlykheid, door Christus Jezus; Uw rykdom, hoe groot onze behoefte ook zy, is onuitputlyk, en, offchoon wy niets waardig zyn, en dit werk ook niet ware naar de reinigheid des heiligdoms, Gy, die goed zyt, zult verzoening maken voor die genen, die hun gantfche harte richten, om U te zoeken, en 't is, in dien wensch, dat wy onze beden befluiten, en, met alle uwe kinderen, in den naam van Uwen Zoon, zeggen: Onze Vader enz.

NAGEZONGEN.

PS. LXXII: VS. 11.

Zijn naam moet' eeuwig' eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en fpaê:
De wereld hoor', en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen, na.

Gedrukt bij P. S. Barghoorn.

Gezang II: 1.

Den hoogen God alleen zij eer!
Elk kniel' voor Hem aanbiddend neêr!
Elk moet Hem dank bewijzen!
Ja Hem, die ons zoo eindloos goed
Verzorgt en in gevaar behoedt,
Moet al het schepsel prijzen.
Heft aan, heft aan! roemt zijn gena'!
Hij sloeg ons mededoogend ga',
Hij schonk ons Zijn bescherming.
Zingt dan den hoogen God ter eer!
Aanbidt Hem! buigt u dankend neêr!
Looft God! looft Zijn ontferming!

Aanbiddend buigen wij ons voor U neder, o Allerhoogste Majesteit! om Uwen zegen ootmoedig af te

smeeken over ons plegtig zamenzijn in Uw heiligdom op dezen zoo gewigtigen avond. — Wij zijn hier bijeengekomen om U onzen dank toe te brengen voor Uwe ontferming, welke ook in dit jaar weder groot is geweest over ons. Wij willen U voor het laatst in dit jaar openlijk en gemeenschappelijk verheerlijken voor al het goede, waarmede Uwe genade ons heeft gezegend, gedurende alle de oogenblikken van dezen haast gesloten tijdkring. — Aan U dan, die ons tot hiertoe gebragt hebt, wordt deze zamenkomst toegewijd. Och! dat zij door U worde geheiligd. Och! dat wij, door de herdenking van 't geen ons bejegend is, en door ernstige zelfbeproeving, in de regte stemming geraken, om het offer van onze dankbaarheid zóó neder te leggen voor Uwen troon, dat het U welgevallig kan zijn en ons tot waarachtig nut. Daartoe besture en beziele ons Uw heilige geest! In Uwen geest en in Uwe kracht worde door Uwen dienaar, wiens hope op U is, tot de gemeente gesproken en tot U gebeden; en een iegelijks harte worde door U geopend voor den lof en de verheerlijking vvn Uwen nooit volprezen' naam! Amen.

TEKST II Sam. VII. vs. 18^{b}.

„WIE BEN IK, HEERE, HEERE! EN WAT IS MIJN HUIS, DAT GIJ MIJ TOT HIERTOE GEBRAGT HEBT!"

Wie ben ik, Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! — Zoo sprak DAVID eens bij het terugzien op zijnen levensweg.

Na vele wederwaardigheden te hebben beleefd, na veel verdrukking te hebben geleden, na uit vele gevaren te zijn gered, mogt hij eindelijk in rust en vrede op den troon van Israël zitten. Nu is het een' van zijne eerste wenschen om ter eere van JEHOVAH en tot Zijne dienst eenen tempel te bouwen, want de arke des verbonds, waardoor de tegenwoordigheid des Heeren werd aangeduid, had nog steeds eene eenvoudige tent tot verblijfplaats. De godvreezende koning geeft zijn voornemen te kennen aan den Profeet NATHAN, door wien hij ook daarin nog versterkt wordt. Het gebeurde echter in dien zelfden nacht, dat het woord des Heeren tot NATHAN kwam, hem bevel gevende om DAVID aan te zeggen, dat

het voorgenomen werk aan zijnen zoon moest worden overgelaten. Tegelijk met dat bevel werden de gunstbewijzen opgesomd, die God aan DAVID bewezen had: hoe de Heer hem van achter de kudde had genomen om hem tot voorganger en koning van Israël te maken; hoe God op alle zijne paden met hem geweest was; hem zijne vijanden had doen overwinnen; hem eenen geëerden en beroemden naam gegeven, en ook het volk, waarover hij regeerde, in vele opzigten gezegend had; terwijl eindelijk bij die optelling van zoo vele reeds genoten weldaden nog de heerlijkste beloften werden gevoegd van toekomstige zegeningen. — Zoo zag DAVID zich een tafereel voorgesteld van een groot gedeelte zijns levens; zoo werd het gedenkboek van zijn leven voor hem opengeslagen — van een leven, wel bemoeijelijkt door zware beproevingen, maar daardoor nog te meer bewijzen opleverende van Gods liefderijke zorg. — Diepen indruk maakte dat op DAVID'S gemoed: hij wordt gedrongen zijn hart voor God uit te storten: hij gaat in het heiligdom van JEHOVAH om den Heer dankend te aanbidden; en hetgeen hij gevoelt, wordt vooral in deze woorden door hem uitgedrukt, waarmede zijn innig en hartelijk dankgebed een' aanvang neemt: „Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt!" —

Toehoorders! ook wij hebben in deze oogenblikken aanleiding om het oog terug te slaan op een groot gedeelte van onzen levensweg. Er wordt met dezen dag weer een jaar gesloten; en het getal der

jaren onzes levens is maar gering. Voordat wij er van scheiden, willen wij ons nog eens voor den geest roepen wat ons bejegend is, en ons zelven afvragen: Wie zijn wij? — opdat wij het levendig mogen beseffen, dat ook ons dat gevoel van ootmoedige dankbaarheid betaamt, 't welk DAVID bezielde bij het herdenken van zijne wegen, en wij alzoo regt gestemd mogen worden tot plegtige dankzegging aan God, die ons tot hiertoe gebragt heeft.

Tot bevordering van die stemming strekke ook ons gemeenschappelijk gezang. — Zingen wij

Psalm CXVI: 7, 10.

Wat zal ik, met Gods gunsten overlaân,
Dien trouwen Heer voor zijn genaâ vergelden?
Ik zal met diep ontzag Zijn' naam vermelden,
En roepen Hem met blijd' erkentnis aan.

Ik zal Uw' naam met dankerkentenis
Verheffen, U al mijn geloften brengen;
'k Zal liefd' en lof voor U ten offer mengen,
In 't heiligdom, daar 't volk vergaderd is.

Er ligt dan weder een groot tijdperk van ons leven achter ons; en daarop terug ziende zeggen ook wij: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt!

Ons allen heeft de Heer tot hiertoe gebragt. — *God leeft eeuwig, terwijl wij gaan sterven:* zoo sprak van deze zelfde plaats, nu een jaar geleden, de man, die toen de voorganger der gemeente was bij den plegtigen dankstond op den laatsten avond des jaars. Nog slechts een klein gedeelte van het nieuwe jaar, dat thans weer het oude is geworden, was er voorbij gegaan, of wij hebben diep geschokt aan het sterfbed gestaan, waar dat gezegde aan hem zelven werd bevestigd. — Hij is niet de eenige geweest, die in dit jaar het bewijs voor die waarheid heeft opgeleverd. Ach! 't menschdom valt als bladeren af. Velen, velen hebben wij weder zien vallen. — Toen deze tijdkring door ons werd ingetreden, waarde reeds met opgeheven' zeis de dood in ons midden rond, zoekende wien hij zou mogen treffen. Hij heeft de stad onzer inwoning niet verlaten. Menig offer heeft zijn' onweerstaanbre hand geveld. Dagelijks heeft hij zich gestort op zijn' gewisse prooi. — Hij is niet geweken uit ons midden. Nog zweeft hij door de straten en dringt zoo menig huis binnen — en nergens is men veilig voor zijn doodelijk wapen! — Van waar dan, dat wij nog leven? Hebt gij een schild om u te beveiligen tegen zijne zekere slagen? Zijt gij hem te sterk, die den krachtvollen man even gemakkelijk ter neder werpt als den afgeleefden grijsaard? Zijt gij hem te jeugdig, die het pas geboren kind uit de armen der weenende moeder rukt? Zijt gij hem te rijk, die de paleizen der vorsten evenzeer ontvolkt als de hutten der dag-

looners? Zijt gij hem te geleerd, die de pogingen der ervarenste geneesheeren bespot? Zijt gij hem te aanzienlijk, die koningen en keizers de kroon scheurt van het hoofd en hen doet neerploffen in het graf? Neen! tegen hem baat geen kracht, geen jeugd, geen rijkdom, geen kunde, geen aanzien. Niets, niets kan ons tegen hem beschermen — dan Gods hoede alleen; en wij, die op den laatsten avond van dit jaar, waarin zoo velen stierven, nog mogen leven, — wij zeggen nederig, in het gevoel van onze diepe afhankelijkheid: Het is de Heer, die ons tot hiertoe gebragt heeft! —

Toen DAVID zeide: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! — dacht hij niet alleen, en zelfs niet voornamelijk aan de bewaring van zijn leven tot op dat tijdstip; maar hij had inzonderheid de veelvuldige zegeningen op het oog, welke hem in het verloopen tijdperk van zijn leven, waarvan het gedenkboek voor hem was opengeslagen, door Gods goedheid waren te beurt gevallen.

Toehoorders! wanneer wij op dezen laatsten avond nog eens voor ons plaatsen het gedenkboek van ons leven gedurende dit jaar, zouden wij dan niet, waar wij hetzelve ook openslaan, van weldaden lezen, waarmede wij door de goedertierenheid van God zijn gezegend geworden? — Wat al heugelijke gebeurtenissen staan daar niet voor velen opgeteekend? gebeurtenissen, die u hebben doen juichen van vreugde, en voor

geheel uw leven stoffe behelzen van blijde dankbaarheid! — Die gedenkboeken verschillen voorzeker aanmerkelijk van inhoud. Zoo als altijd, was ook nu weder de bedeeling van het levenslot zeer uiteen loopend. Maar toch vinden wij in alle gedachtenisrollen herinneringen, die tot dankbaarheid moeten wekken. — Wij willen er eenige van inzien. — Hier is een, waarvan de aanvang somber is en droefgeestig. In het begin leest gij van enkel bekommeringen en zorgen omtrent het tijdelijk bestaan. Dat is van u, die bij de intrede in dit jaar de donkerste vooruitzigten had, of reeds werkelijk door den nood geprangd werd. Maar ziet, eenige bladen verder — en de klaagtoon verandert in gejuich, omdat er geschreven kon worden: redding uit den nood! —

Daar openen wij een ander. Wat schoone bladzijde valt ons daar in het oog, versierd met bloemen en kransen, en woorden bevattende, die enkel liefde ademen en geluk? Dat is van u, jeugdige echtgenooten, dien het gebeuren mogt in dit jaar te worden vereenigd, en zoo het toppunt te bereiken van uwe wenschen. Gij denkt er immers nog aan met dankbare vreugde? O! blijft er u steeds in verheugen door onverkoelde liefde. Dat nooit die bloemen verwelken! —

Van wien mag dit gedenkschrift zijn, waar wij die aandoenlijke dankzegging aantreffen, kennelijk gevloeid uit s' harten diepsten grond? — Het is van een herstelde zieke, die van den oever des doods

nog is teruggevoerd in de armen van gade of kroost, of ouders, of dierbare vrienden, wier hart reeds van droefheid dreigde te breken, — maar wier gebed verhoord mogt worden. — Nu begrijpen wij die hartelijke dankzegging, en wij twijfelen er niet aan, of zij zal in dezen avond nog eens worden herhaald. —

Bij het openslaan van weer een ander gedenkboek zien wij met groote letteren prijken het woord: oudervreugde! — Voorzeker! dat woord mogt daar wel zoo kenmerkend gegrift staan, want het is eene vreugde zuiver en heilig en onuitsprekelijk groot. — Wat was het, gelukkigen! dat u dit woord kon doen schrijven? Werd u een kind geboren, — welligt het eerste, dat gij aan uw ouderhart mogt drukken? Of was het, dat gij uw kroost voorspoedig zaagt opgroeijen en zich ontwikkelen — uwe dochters tot beminnenswaardige maagden — uwe zonen tot veel belovende jongelingen? Of mogt gij hen zien komen tot een' gewenschten stand in de maatschappij? Of keerde een afgedwaald kind berouwvol en verbeterd terug? werd een verloren zoon door u wedergevonden? Of heeft uw kind door kunde en deugd zich een lauwer gevlochten om het hoofd, en daardoor ook uwe kruinen versierd met eene eerekroon? — Doch wat het ook geweest moge zijn, — ouders die vreugde mogt beleven aan uwe kinderen gedurende dezen jaarkring, — gij zult bij de gedachte daaraan thans dankbaar erkennen: God heeft ons mild gezegend! —

Zoo M. H.! zullen wij in zeer vele gedenkboeken de eene of andere heugelijke gebeurtenis vinden

opgeteekend, — hier eene bevordering tot hooger stand — daar aanzienlijke winsten — ginder buitengewone eerbewijzingen. — Nu eens vinden wij gewag gemaakt van wederzien na lange scheiding, dan eens van eene verzoening tusschen betrekkingen of vrienden, dan weder van het aanknoopen van nieuwe banden der vriendschap of der liefde, — hier van kenmerkende verjaardagen, daar van zilvren huwelijksfeesten, elders van andere onvergetelijke gedenkstonden; — en zoo worden wij ten volle overtuigd, dat ook in dit jaar de Heer ons zegenend is nabij geweest en onder het genot van vele gunstbewijzen ons tot hiertoe gebragt heeft. —

Het is waar, niet overal wordt melding gemaakt van zulke buitengewone gebeurtenissen. Daar zullen ook zijn, voor wie dit jaar geene bijzondere merkwaardige feestdagen heeft opgeleverd; maar wier leven toch ook doorgaans effen en kalm voorbijging, en die met een dankend hart den dichter zullen moeten nazeggen:

Heer! hoe vele blijde dagen,
Vloeiden zonder tegenheen,
Zonder kommer, zonder klagen,
Als een' heldre beek daarheên! —

Doch wat droevige zucht wordt daar geslaakt? Wat beteekent in dezen dankstond dat treurig gelaat, dat weemoedig oog? Hoe? verheugt gij u niet in de herinnering van t' geen u wedervaren is? Wat

relds loop. — Ja, dit jaar inzonderheid heeft voor bijna iedereen vele moeijelijkheden en bezwaren te weeg gebragt. Toen wij hetzelve intraden, meenden wij reeds eenen strengen winter gehad te hebben; maar t' was slechts een begin geweest. Nijpender werd nog de koude. Grooter offers nog, dan die reeds gebragt waren op het altaar der menschlievendheid, werden geëischt om in den klimmenden nood der armen te voorzien. En toen men later zich begon te herstellen van drukkende uitgaven, en van een' gelukkigen oogst betere tijden verwachtte, toen werd een belangrijk deel van het veldgewas door eene verderfelijke ziekte vernietigd, en tot een niet gewonen prijs steeg de duurte der levensmiddelen, waarvan velen, in meerder of minder mate, het bezwarende hebben gevoeld. — Ik weet wel, dat zegt weinig in vergelijking van de onheilen, die sommigen uwer in het bijzonder moesten ondergaan. Maar laat mij u, zwaarbezochten! nog vragen: heeft God u iets opgelegd of ontnomen, zonder dat Hij regt daartoe had? — Doch wat meer zegt: heeft Hij niet, hoeveel Hij u ook ontnam, u nog veel meer laten behouden dan gij verdiendet? — En nog sterker: heeft Hij u niet bijgestaan in de ure der beproeving, toen Hij door u werd aangeroepen in den nood? — Gij hebt u toch immers tot Hem gewend in de ure der benaauwdheid; tot Hem, die de hoorder is der gebeden? — Maar wat alles afdoet: weet gij niet, dat God met al hetgeen Hij over u beschikte, met smart zoowel als met vreugde, de bevordering ten doel

had vau uw waarachtig geluk, van uwer zielen zaligheid? Kent gij Hem niet door onzen Heer JEZUS CHRISTUS als den wijzen en liefdevollen Vader, die in de hemelen is? Hij zelf heeft u althans daartoe in de gelegenheid gesteld, door u te bestralen met het licht van het Evangelie. Slaat nog eens den blik terug, om te letten op de voorregten, welke gij als Christenen, ook dit jaar weder, genieten mogt. Het Evangelie werd gepredikt, de hooge feesten der Christenheid werden gevierd, om u van Gods vaderliefde te overtuigen, om u te troosten en te sterken, om u te heiligen en te volmaken, om u een' voorsmaak van den hemel te doen genieten op aarde, om u te vormen voor uwe verhevene bestemming. — O! ik zoude nog veel kunnen zeggen van tijdelijke zegeningen aan land en volk, aan gewest en stad, aan t' algemeen en aan bijzondere personen geschonken. Maar nu ik eens de snaar heb aangeroerd waaruit de toon klinkt van het loflied, dat in Bethlehem's velden door Engelen werd aangeheven, — nu ik eens van Gods genade in JEZUS CHRISTUS gesproken heb, — nu komt mij al het overige — hoe groot, hoe onuitsprekelijk groot het goede zij, dat God ons bewezen heeft — nog gering voor. Wat is alle voorspoed en vreugde dezer wereld, in vergelijking van de zaligheid onzer onsterfelijke zielen? wat ons kortstondig leven, in vergelijking van de eeuwigheid? En om ons voor de eeuwigheid te bereiden en eindeloos zalig te maken, heeft God ons Zijnen eeniggeboren Zoon gegeven, en ons ook in dit jaar elken

dag de gelegenheid aangeboden, om door Hem te worden onderwezen, geleid, bestuurd, gevormd voor het hemelleven.

O God! Gij die aan DAVID in lang vervlogen eeuwen Uwe gunst hebt betoond, Gij zijt nog dezelfde. Werd hij, door 't geen hem reeds gegeven was niet alleen, maar door beloften van toekomstige zegeningen ook, gedrongen om U dankend te aanbidden — Gij geeft ook ons daartoe den ruimsten stof. — Gij, Gij verandert nimmermeer! — Komt Gel! prijzen wij Zijne onveranderlijke goedertierenheid in een gemeenschappelijk loflied. Zingen wij

Gezang CLXII: 2, 3.

Gij, Gij verandert nimmermeer;
Met Vaderliefd' en trouw, o Heer!
Bestuurdet G' onze lotgevallen!
Met wijsheid had Gij die bepaald,
En nimmer heeft Uw raad gefaald;
Uw alziend oog waakt over allen.

Uw liefd', Ontfermer! kent geen peil,
Gij zorgdet teeder voor ons heil,
Gij, die ons Uwen Zoon woudt geven,
Die eens voor onze zonden stierf,
Uw Vadergunst voor ons verwierf,
En ons hier vormt voor 't hemelleven.

Heeft de gedachte aan de zegeningen, waarmede God ons in dit jaar wilde begenadigen, ons reeds tot dankbaarheid gewekt, hooger zal nog dat gevoel klimmen en beter zal het worden bestuurd, wanneer wij nagaan wie wij zijn voor God.

Toen DAVID zich uit het gedenkboek van zijn leven hoorde herinneren wat al weldaden hem door den Heer waren bewezen geworden, vestigde hij ook zijne aandacht op hetgeen daar stond aangeschreven omtrent zijn' eigen' gesteldheid en gedrag; en daarom riep hij uit: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt, — want hij werd gedachtig aan zijne geringheid en onwaardigheid, tot zijne diepe verootmoediging, maar te gelijk tot verhooging van zijne dankbaarheid.

Dat ook wij M. H.! ons zelven afvragen: wie ben ik? Nogmaals zal ik het wagen een en ander gedenkboek open te slaan; en uw eigen geweten moge beslissen of ook dat van uw leven daaronder wordt aangetroffen.

„Ik en mijn huis, wij zullen den Heer dienen!" zoo lezen wij in enkele gedenkschriften van dit jaar op de eerste bladzijde. Die spreuk werd daar geschreven op den morgen van den eersten dag, met ernstige begeerte en biddend voornemen om daaraan getrouw te zijn alle de dagen. Voorwaar! een gelukkig begin, dat ons veel goeds doet hopen voor het vervolg. En indedaad, als wij verder bladeren,

zien we ons doorgaans niet teleurgesteld in die verwachting.

Alles wat gij in het gedenkboek, dat wij hier voor ons hebben, ziet opgeteekend, ademt eene teedere Godvruchtigheid, een kinderlijk geloof, eene vurige liefde, eene onwankelbare hoop. Gij leest er van getrouwe opkomst met de gemeente ter openbare Godsvereering en van dagelijks bidden in de eenzame binnenkamer, van naauwgezette pligtsbetrachting in het maatschappelijk bedrijf en in den huiselijken kring, van ijverige werkzaamheid en onderworpene lijdzaamheid, van onbekrompene mededeelzaamheid en stille nederigheid, van matigheid en kuischheid, van verdraagzaamheid en vergevensgezindheid; van alles leest gij er wat schoon is en goed, wat liefelijk is en wel luidt. — Dat is een heerlijk gedenkboek! — Het is zoo, wij lezen op elke bladzijde ook van struikelingen en tekortkomingen; wij zien hier en daar iets als of er een traan was gevallen op het blad, dat wel een traan van berouw kan geweest zijn; wij treffen gedurig een ootmoedig gebed aan om schuldvergiffenis en meerder kracht tot een onberispelijk, heilig leven. Maar daarom schatten wij het niet minder. Integendeel, het rijst er door in waarde, want nu blijkt het duidelijk, dat wij er op kunnen vertrouwen, en dat alles, wat daar geschreven staat, uit een opregt hart is voortgevloeid. Gewis! dat is het gedenkboek van een' opregt' Christen. — Wie is er onder u Gel.! die dat het zijne mag noemen? Van ganscher harte geluk met

dat onwaardeerbaar voorregt! Wie gij ook zijn moogt, oud of jong, arm of rijk, gering of aanzienlijk, wij eeren u en achten u hoog, — en gij zelve, gij zult u meer dan iemand op dezen laatsten avond des jaars dankbaar tot God wenden en met geheel uw hart Zijne genade verheerlijken; en toch zult gij ook welligt meer dan iemand u voor God verootmoedigen en met diepe schaamte zuchten: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt. — Toehoorders! wat zegt uw geweten, is dat gedenkboek het uwe?

Niet overal echter waar het begin luidt: ik en mijn huis, wij zullen den Heer dienen! is de verdere inhoud zóó gunstig. Al spoedig schijnt de goede gezindheid verzwakt geworden te zijn bij menigeen, die met de beste voornemens het jaar was ingetreden. Ach! de mensch is dikwijls zoo weinig getrouw, zoo onstandvastig in het goede! — In dit gedenkschrift vindt gij, na den aanvang, vooreerst geen enkel spoor meer van ware godsdienstigheid. De velerlei beslommeringen der tijdelijke aangelegenheden in de eerste dagen van een nieuw jaar hebben de gedachten afgetrokken van God en Zijne dienst, en een tijd lang doen vergeten, dat men hoogere behoeften had dan die van deze wereld. Het blijkt ons echter verder, dat de betere gezindheid nu en dan toch weer ontwaakte. Avondmaals-voorbereiding! staat daar geschreven. Toen keerde men eens weder tot zich

zelven in; toen vroeg men zich af: wat is er geworden van de plegtige beloften aan God gedaan, toen Hij den eersten dag van dit jaar over mij deed lichten? — en men moest belijden die schandelijk te hebben verbroken. Toen werden er nieuwe beloften afgelegd; — maar ach! wij lezen weinig van hare vervulling; — veel van pligtverzuim — drift — huiselijke twist — onmatigheid — en andere zonden. Er moest eerst weder eene krachtige opwekking komen, — eene ziekte, of een treffend sterfgeval, voor dat het hart eens weder los van de wereld en het oog op God geslagen werd. Zoo hinkte men, met een verdeeld hart, op twee gedachten. En als men op dezen avond zich zelven nog eens rekenschap afvraagt, dan zal men met een verbrijzeld hart zich voor God moeten vernederen, en zoo uitroepen: „Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt!" — Toehoorders! wat zegt uw geweten: is dat gedenkboek het uwe?

Daar ligt een ander voor ons open — dat niet is begonnen met God. Hoe? is daar op de eerste bladzijde niet eens eene dankzegging, tot Hem gerigt, in Wiens hand ons leven is, niet een gebed om de hulp en zegen van Hem, bij Wien alle onze paden zijn? — Gij meent welligt, dat hij, wiens naam daarop staat, bij den aanvang van dit jaar door eene zware ziekte bezocht was en dat hij bewusteloos nederlag op zijn leger, niet in staat hart en stem tot God te verheffen. Maar gij bedriegt u. Hij was gezond en

blijde, en genoot vele zegeningen door Gods goedertierenheid — en toch, hij heeft God niet gedankt en aangebeden! — Door datzelfde verschijnsel worden wij hier overal getroffen. Waar wij ook inzien, nergens ontmoeten wij de taal der dankbaarheid jegens den gever alles goeds: zelfs geene dankzegging aan het einde! Ongelukkige! hebt gij dan zonder God geleefd? Zijt gij dan zoo onkundig, dat gij niet weet, hoe alles wat gij zijt en hebt Gods gave is? Of is uw hart zoo ongevoelig en verstokt, dat gij uwen grootsten weldoener vergeet? Of verblindt dwaze hoogmoed uwe oogen, zoo dat gij niet opmerkt hoe diep afhankelijk gij zijt van God? — Van u staat het te vreezen, dat gij ook thans niet den Allerhoogste zult verheerlijken door dankend te zeggen: „Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt!" Maar och! dat uw hart nog bewogen wierd. Och! dat gij nog uwe dure verpligting jegens God erkendet! — niet om Zijnentwille, want Hij heeft geene behoefte aan uwe hulde, maar om u zelven, want daar staat geschreven: die verre van God zijn zullen vergaan! — Toehoorders! ik vraag het met schroom, maar ik mag het niet nalaten: wat zegt uw geweten: is dat gedenkboek het uwe?

Nog één gedenkboek willen wij openslaan, waarin dit inzonderheid onze aandacht trekt, dat er van geenerlei verkeerdheid, tekortkoming en zonde melding wordt gemaakt. Nergens zelfbeschuldiging.

nergens schuldbelijdenis voor God. Wat mag dit zijn? Is er wederom een heilige op aarde nedergedaald uit den hemel? Of heeft een der menschenkinderen reeds hier beneden het zoo verre weten te brengen in Godsvrucht en deugd, dat hij zich volkomen rein kan houden van alle vlekken? O, laat mij u vragen, — zijt gij waarlijk van hart en wandel zoo onbevlekt, dat er niets gebrekkigs en zondigs door u kon worden opgeteekend? O, dan beschouwen wij anderen, zondaren, u met eerbied, en durven bijna het oog niet tot u opheffen. Maar laat mij u ook dit vragen: hebt gij wel acht gegeven op de gesteldheid van uw hart en op uwen wandel? Hebt gij u zelven wel gedurig, naauwkeurig, onpartijdig, gestreng, als voor Gods aangezigt, beproefd? Hebt gij soms ook verzuimd aanteekening te houden van uwe misstappen en gebreken? Hebt gij mogelijk ook het zelfonderzoek ten eenemale verwaarloosd? Mogt dat zoo zijn, dan benijden we u niet, maar beklagen u. *Uw* gedenkboek moge schoon zijn — in dat van God komt welligt een zwart register voor van uwe zonden. Ei, laat dit jaar niet ten einde snellen zonder eens ernstig tot u zelven in te keeren. Doet nog op dezen avond, wat gij al te lang hebt verwaarloosd. Gij mogt anders door zelfbedrog blijven wandelen op den weg des verderfs, — en verloren gaan. Het zal u mogelijk bedroeven en doen schrikken, als gij ontdekt, hoe gij tot dus verre door de arglistigheid van uw hart zijt misleid geworden; maar dat zal u beter zijn, dan langer in

zorgeloosheid voort te sluimeren op den rand van eenen afgrond. — Wordt het u te bang om het hart, — wendt u maar tot God door JEZUS CHRISTUS: de droefheid naar God werkt eene onberouwlijke bekeering tot zaligheid!

Die droefheid zal ook uwe dankbare stemming voor Gods zegeningen in dit jaar niet verminderen. Neen! met verhoogden dank voor Gods onverdiende genade zult gij uitroepen: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! — Toehoorders, wat zegt uw geweten: is dat gedenkboek het uwe? —

Wij sluiten de gedenkschriften en maken de slotsom op. Doch laat een iegelijk dit naauwkeuriger, dan het ons mogelijk is, voor zich zelven doen. Wij willen slechts de algemeene uitkomst noemen. Zondaren zijn we. Ook in dit jaar hebben wij dikwijls tegen den Heer misdreven, — en toch heeft de Heer ons tot hiertoe gebragt. Geen dag ging er voorbij, of wij kwamen te kort, — en toch heeft de Heer ons dag op dag gezegend. Wij hebben Hem dikwijls vergeten, — en toch zijn wij door Hem geen oogenblik vergeten geweest. Wij hebben te veel verzuimd van den kostbaren tijd het regte gebruik te maken, — en toch heeft Gods langmoedigheid ons nog gespaard. Nog staat de weg open tot bekeering en behoudenis en zaligheid. Lof en dank zij Hem dan toegebragt. Komt vereenigen we ons in ootmoedige dankzegging. — Daartoe moge echter

een eerbiedig aangeheven gezang ons nog nader opwekken.

Psalm. CIII: 1.

Loof, loof den Heer, mijn ziel, met alle krachten;
Verhef Zijn' naam, zoo groot, zoo heilig 't achten:
Och of nu al, wat in mij is, Hem preez'!
Loof, loof, mijn ziel, den Hoorder der gebeden;
Vergeet nooit één van Zijn weldadigheden;
Vergeet ze niet; 't is God, die z' u bewees.

Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! — In Uwe hand zijn immers onze tijden. Door U wordt de mensch tot aanzijn geroepen, en Gij doet hem wederkeeren tot het stof. Aan U alleen hebben wij het te danken, dat we ook dit jaar weder bewaard werden in het leven, terwijl zoo velen, die met ons dit tijdperk zijn ingetreden, het einde daarvan niet mogten bereiken. Daarom loven wij U, o God! voor de bewaring van ons leven. Och of nu al wat in ons is U preez'!

Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! — Gij hebt ons niet slechts bewaard in het leven, maar het ook veraangenaamd door Uwe zegeningen. Met vaderlijke liefde hebt Gij ons lot bestuurd. Dag op dag hebt Gij ons beweldadigd met Uwe gunstbewijzen. Wij danken U, o Vader! voor Uwe trouwe zorg. Wij danken U, dat

Gij den koning en het vaderland, dit g stad hebt behoed en veelzins gezegend. voor de groote voorregten, die aan een door Uwe milde hand geschonken werden van de vreugde onzes levens. — Was o ongestoord, werden wij door tegenspoed g ten wij bittere teleurstellingen ondervinden zware verliezen geleden, — wij danken ons hebt willen ondersteunen en troosten, met de heilrijkste oogmerken ons die bep toegezonden: want ook ons lijden kwam derhand, en Gij plaagt niet van harte, ons tot ons nut, opdat wij Uwe heerlijk zouden worden. Ja! ook in dit jaar w ons willen leeren, dat het Uwe bedoeling heerlijkheid te leiden. Gij hebt ons door TUS, *Uwen eeniggeboren' Zoon, in de steld om tot U te komen en in uwe g leven. De dierbaarste beloften van waar eeuwige zaligheid heeft Uwe genade ons gen. Daarom loven wij U, o God! n hart. Och of nu al wat in ons is U p*

Wie ben ik Heere, Heere! en wa dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! – anders dan met schaamte kunnen wij Wat hebben wij weinig beantwoord aan renheid. Wat hebben wij veel en zwaa dreven. Wij belijden voor Uw heilig wij schuldige zondaren zijn en dat alle

waarmede wij beweldadigd werden, tegen onze verdienten ons te beurt vielen. O God! hoe zouden wij er U naar waarde voor kunnen danken, dat Gij ons, onwaardigen, tot hiertoe gebragt hebt onder het genot van zoo vele gunstbewijzen — en dat Gij onze zonden wilt vergeven. O Gij zijt barmhartig en genadig, langmoedig en groot van goedertierenheid: Gij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongeregtigheden. Daarom looft U onze ziel. Och of nu al wat in ons is U preez'!

Wij bidden U, Vader in den hemel! breng ons verder, gelijk Gij ons tot hiertoe gebragt hebt, en leer ons als Uwe dankbare kinderen voortaan te leven. Zegen en heilig ons in alles en altijd. Met het oog op het verledene, hopen wij op U voor de toekomst — voor de eeuwigheid. Bestuur ons zóó, dat wij eens voor Uwen troon, als zalige hemellingen, U verheerlijken, en dáár met reiner dankbaarheid juichend mogen herhalen: Wie ben ik Heere, Heere! en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt! Amen.

Gezang II: 5.

Zingt, aard en hemel! zingt uw' Heer!
Het: driemaal heilig! meld' Zijn eer!
Zingt Hem op hooge toonen!
De lof van God vervull' 't heelal,
Die is, die was, die komen zal,
En onder ons wil wonen.

---

het leed verheffen door de prediking der langmoedigheid GODS *en der genade des Vaders. O, gij die prijs stelt op het tijdelijk en eeuwig welzijn uwer medechristenen, koopt deze leerrede. Het is een stuk brood aan hongerigen uitgereikt. Het is tevens den trouwen leeraar in zijn moeijelijk werk bemoedigd. En het kan u zelven tot vertroosting en verbetering verstrekken, waartoe wij bidden, dat de Vader van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS *de lezing dezer leerrede overal zegenen moge!*

C. HOOIJER.

ZALT-BOMMEL,
den 6^{den} *Mei* 1847.

LEERREDE

OVER NAHUM I, VERS 3a.

Voorafspraak.

Elke Zondagmorgen heeft iets dat het hart verheft, en met heilige aandoening vervult; dan toch is het allen aan te zien, dat er eene onverdoofbare stem in de menschheid spreekt, die luide roept: hier beneden is het niet. Rijken en armen, jongen en ouden vereenigen zich te zamen tot de gemeenschappelijke aanbidding van den Vader der geesten, uit wien en tot wien alle dingen zijn. Allen zitten dan onder den éénen naam van zondaars in GODS Bedehuis neder, om, vrij van alle aardsche zorgen en bemoeijingen, getroost en geheiligd te worden door de genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, door de liefde GODS des vaders, door de gemeenschap des Heiligen Geestes. Maar hoeveel te meer heeft dán deze Zondagmorgen iets, dat ons harte roert en treft! Alom in ons dierbaar Vaderland zijn thans de tempelen gevuld, om den Heer des Heelals te smeeken, dat Hij *redding* geve uit den nood, die drukt, en dat Hij den oogst zegene, waarop aller oogen wachten.

Slaan wij het oog ten Hemel, want van dáár moet onze hulpe komen, zoo luidde voor dezen dag de roepstem van onzen geëerbiedigden Koning, en

dat Koninklijk woord vindt dankbare weêrklank in elk hart, dat het wèl meent met Vorst en Vaderland, dat diep gevoelt, hoe wij zonder God niets zijn, maar met God alles! Ja! zoo men ergens aan den morgen van dezen dag uit innige behoefte des harten, met ootmoedigen, hemelschen zin is opgegaan in Gods Bedehuis, om met Vorst en volk het hoofd te buigen voor den troon des Almagtigen, om door zijn woord en geest vermaand en gesticht te worden, het is voorzeker in ons midden, dat dit boven alles moet worden gevonden; meer dan elders toch trof hier de herhaalde kastijding des Hemels; meer dan elders toch is al onze welvaart, ons gansche bestaan afhankelijk van eenen gelukkigen oogst. God, die in ons midden is en op den bodem van ons harte ziet, Hij zelf make ons opregt voor Zijn Alziend en Heilig oog. Bidden wij dan alzoo tot God!

VOORGEBED.

Van U, Almagtig God *en Vader in* Christus, *hulp en troost en zegen af te smeeken, is behoefte en zaligheid voor ons, uwe brooze en schuldige menschenkinderen! Niets laat Uwe ontferming onbeproefd om ons tot zulk eene behoefte, tot zulk eene zaligheid te leiden. Ja! goedertieren* God, *gelijk Gij ons den adem en alle dingen geeft, is het Uw eeuwig welbehagen, ons van zonde en dood te verlossen, en een leven te geven, dat alleen uit Uwe volheid kan afdalen, en dat eeuwig en zalig is. Dat vergeten wij, helaas! maar al te zeer, wij, die buiten U, buiten* Christus, *naar eigen zin maar al te dikwerf willen leven. En hoe wij ook gedurig met smarte ondervinden, dat alles wat uit deze wereld is, ver-*

en Gij zult niet beschamen, die op U vertrouwen. God van aller lot, verhoor dit ons gebed, dat op dezen dag uit het hart van duizenden opstijgt tot Uwen troon. Verhoor ons in den naam van Hem, die voor onze zonde kon sterven, opdat wij niet zouden verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben. Uwe Alvermogende genade geve alom in ons Vaderland en aan alle oorden der wereld niet slechts de spijze, die vergaat, maar boven alles de spijze, die blijft in eeuwigheid; zoo alleen zal er weder ware vreugde komen, zoowel in de paleizen der grooten, als in de schamele hutten der armen. Uw Heilige Geest leide en helpe in deze plegtige ure den Leeraar in het spreken en ons allen in het hooren! Amen.

Nahum I, vers 3a. *De Heer is langmoedig, maar van groote kracht.*

De naam Nahum, in onze taal trooster, geeft ons reeds eenigzins te kennen, wat de Propheet voor Israël wilde zijn; eene vertroosting bij het lijden, dat allen drukte. Hij leefde ten tijde, dat Hiskia nog eene gelukkige heerschappij voerde over het rijk van Juda, terwijl het rijk der tien stammen reeds uit de rij der volken was uitgewischt. Door eigene goddeloosheid reeds langzaam ondermijnd, was het eindelijk door de Koningen van Assyrie geheel verwoest. Steden en vlekken hadden die Assyrische rooverbenden in rook en assche gelegd, het vruchtbare gebergte van Ephraim in naakte wildernissen herschapen, het volk zelf verre van haardsteden en altaren in ballingschap weggevoerd. Wat Jehova zoo gedurig door den mond zijner heilige Propheten had gesproken,

dat Hij hunne woonsteden woest en ledig zoude laten, zoo zij niet de afgoden lieten varen, om zich tot den eenigen levenden God te bekeeren, was dan nu in treurige vervulling gekomen. God is getrouw in Zijne beloften, maar ook in Zijne bedreigingen. Nahum weende op de puinhoopen van Israël, en de liefde tot zijn volk drong hem, woorden van troost te spreken. In den ondergang van het gruwelvolle en trotsche Nineve, ziet hij weder voor Israël een' schoonen morgenstond der vrijheid dagen. Met verhevene Godspraak roemt de Propheet de majesteit en heerlijkheid Gods, zigtbaar zoowel in de bescherming van allen, die op Hem vertrouwden, als in de verdelging van allen, die Hem verwierpen. Tot die treffende voorstelling behooren ook de woorden van onzen tekst. De zin daarvan ligt duidelijk genoeg in de beteekenis en het verband der woorden. God, wil de propheet zeggen, is wel langmoedig, draagt den zondaar langen tijd met geduld, gaat zelfs voort hem wel te doen; maar ter zijner tijd betoont Hij ook in de toezending van ramp en leed over dien zondaar, dat Hij groot is van kracht. *Die vereeniging van Gods groote kracht met Zijne langmoedigheid*, ziedaar het onderwerp, dat wij in dit morgenuur, overeenkomstig de bestemming van dezen dag, wenschen te beschouwen.

Doen wij zulks uit drieërlei oogpunten:

I. Als eene stellige,

II. Als eene Godewaardige,

III. Als eene leerrijke waarheid.

Uw geest, Vader der lichten! leide ons in de waarheid. Amen.

I.

De vereeniging van Gods groote kracht met zijne langmoedigheid noemden wij eene stellige waarheid. Het bewijs hiervan is niet ver te zoeken. Gods woord geeft daarvan menige sterksprekende proeve. Wie denkt hier niet terstond aan den ondergang der eerste wereld? Het slangenzaad der zonde was naauwelijks in 's menschen hart uitgestrooid, of het teelde maar al te spoedig de rampzaligste vruchten. De mensch vergat zijnen Schepper om alleen het schepsel te dienen. Zijn geest kwijnde en stierf. Hij werd enkel vleesch. Toen betoonde God zijne groote kracht over die gevallene wereld, die roekeloos alle roepstemmen des Hemels in den wind had geslagen. De sluizen des Hemels openden zich met alles verwoestend geweld, de oceaan werd met zijne diepste kolken over de aarde uitgestort, en een geheel menschdom verging in de golven! Noach echter met zijn huisgezin bleef gespaard; de langmoedigheid Gods stelde hem weder tot het hoofd van een nieuw geslacht op dezelfde aarde. En hoe groot was niet de kracht, die Jehova aan Israël betoonde, bij deszelfs omzwerving in de woestijn! Nu eens werden er duizenden gedood door vergiftige slangen, dan weder opende zich de aarde om hen levend te verslinden, en toch niet minder groot was de langmoedigheid Gods over hen. Het water vloeide uit de steenrotse om den dorstigen te verkwikken en het manna daalde uit den Hemel om den hongerigen te spijzigen. Ook hierin zien wij in

Jezus Christus het afschijnsel van Gods heerlijkheid, het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid. Phariseeuwsche huichelarij verging voor den gloed zijner heiligheid, en toch kon Hij vol van teedere liefde aanliggen aan de tafel van den Phariseër Simon. Ongodsdienstigheid en wereldzin werd door Hem met geesselingen gestraft, en toch kon Hij zoeken en zaligen, dat verloren was. En wat in de gewijde boeken der hoogere openbaring Gods zoo duidelijk geschreven staat, wordt het niet evenzeer duidelijk gelezen in het boek der natuur? Wie leidt de zon op hare bane, en gebiedt den stormwind, dat hij niet alles verwoest? Wie roept elken avond die millioenen van vonkelende sterren als bij name aan het gewelf des Hemels, en vergunt de vermoeide pelgrims op aarde met blijde hope op dezelve te staren, als de heerlijke woningen van het eeuwig vaderhuis, waar geen onrust, noch verdriet meer wordt gekend? Het is God, God alleen. Wat groote kracht bij wonderbare langmoedigheid over ons schuldige stervelingen! Of hoe, heeft welligt de gewoonte reeds hiervoor ieders oog verduisterd en veler hart gesloten? Ziet, daar woelen en pakken donkere wolken dreigend aan het zwarte zwerk op één; eene doodsche stilte ligt over de gansche natuur uitgespreid, als de huiveringwekkende bode van den naderenden strijd der elementen; het vogelenheir vliegt angstig rond, het gedierte des velds vlugt sidderend bij één; daar drijft een zee van vuur en water over onze hoofden heen; daar beeft de aarde onder onze voeten! O! voelt gij nu niet, hoe klein, hoe nietig wij zijn tegenover Gods groote kracht? En toch welk eene langmoedigheid straalt ons hier weder helder tegen. De verpeste dampkring werd

gezuiverd: wij en al de onzen, en al het onze bleven gespaard!

G. T.! gij hebt voorzeker reeds lang bij uzelven gedacht, dat onze eigene tegenwoordige ervaring een luide getuigenis bevat, dat God groot is van kracht, te midden zijner langmoedigheid? Ja! dat vooral hebben wij op dezen dag te bedenken! Spraken wij daarover gedurig in onze godsdienstige vergaderingen; nooit kan het ons te dikwijls en te levendig voor onzen geest worden teruggeroepen. Nog bloedt ons hart, als wij ons voorstelllen, hoe nu bijna twee jaren geleden, onze bloeijende akkers geheel verdorden. Éénе ademtogt van den Allerhoogste, en dood en verderf was boven en onder den grond. In weinige dagen, in weinige oogenblikken was de rijkdom der gegoeden, het eenig middel van bestaan van den ijverigen landman, alle hoop van den armen geheel verwoest. Toen was er geween en geklag in aller woning, en in den nacht op het leger werden de bangste zuchten geslaakt.

Eindelijk keert de vurig gewenschte Lente vriendelijk en vertroostende in ons midden terug. Met vernieuwde hoop en ijver grijpt men weder naar ploeg en spade, om met biddend opzien tot God, op nieuw het uitgestrooide zaad toe te vertrouwen aan de wel toebereide aarde. Echtgenooten en kinderen, rijken en armen bemoedigden elkander met het oog naar den Hemel, hoe nu weldra menige wonde zou worden genezen, menige bekommering zou worden weggenomen. Maar ach! wat is al onze arbeid, al onze zorg en hope, zoo God het anders heeft beschikt! Er was op nieuw teleurstelling op teleurstel-

ling, verlies op verlies, en nu, helaas! nog meer algemeen dan vroeger! Wat te vreezen was, is geschied. Bij klimmende duurte der eerste levensbehoeften prangt hier en alom nood en gebrek!

Gij allen, die herhaalde zware verliezen leedt, gij allen, die uwe geheele welvaart zaagt vervliegen, gij allen, die thans tot armoede vervallen, bekommeringen kent, waarvan gij vroeger slechts bij name hadt gehoord, ondervondt gij bij Gods groote kracht, ook niet tevens zijne groote langmoedigheid? Het is waar, veel is u ontnomen, maar hoeveel hieldt gij nog niet overig? Dat wij niet geheel zijn vergaan, is het niet eene genadegifte der langmoedigheid Gods? Elders mogten waterstroomen aller have en goed verslinden, menig dierbaar leven in de verbolgene wateren begraven, de langmoedigheid Gods keerde dat alles van ons af. Elders mogten verderfelijke ziekten huisgezinnen en familiën in rouwe dompelen, de langmoedigheid Gods keerde zulk eenen Engel des verderfs uit onze woningen. Elders mogten oproer en plunderzucht de rampen vertiendubbelen, de langmoedigheid Gods deed ons in het midden van ons volk in stillen vrede wonen. En wat zullen wij zeggen van de vele armen in ons midden. O! er is in die ontelbare schamele hutten, van alles ontbloot, meer geleden dan wij denken kunnen. Hoe bang en pijnlijk werd het ons meermalen om het harte, als wij zagen hoe ouders en kinderen elkander de kruimkens brood konden betwisten; als honderden van uitgeteerde en vermagerde gezigten aan onze woningen eene bete broods kwamen bedelen en als geraamten daarheen waggelden, om weldra in het graf eene gewenschte rust te

vinden! En toch, hoe groot was ook over hen de langmoedigheid Gods! Bij herhaling stortte Christelijke liefde en barmhartigheid over hen de rijkste gaven uit, en nooit kunnen zij, kunnen wij allen God genoeg bidden en danken voor de vele weldoeners en weldoensters, die de langmoedigheid Gods ons beschikte! Het is eene stellige, eene eeuwige waarheid, God is langmoedig, maar groot van kracht.

II.

De vereeniging van Gods *groote kracht en langmoedigheid, noemden wij in de tweede plaats eene Godewaardige waarheid.* Kunnen wij, bevlekte en beperkte stervelingen, den volmaakten en oneindigen nooit geheel verklaren en begrijpen; onwaardige begrippen omtrent het hoogste Wezen te koesteren, is altijd den Christen tot schande en schade. Of hoe, is het geene schande onder het helder licht des Evangeliums te leven, en nog voortdurend om te dolen in de duistere nevelen van onkunde en bijgeloof. Schade is het altijd voor de heiligmaking en vertroosting onzer zielen niet te komen tot de regte kennis van Hem, uit wien alle licht en leven is, en in de vereeniging met wien alle ware godsdienst bestaat. De Eengeborene des Vaders heeft het immers zelf gezegd: »dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen, waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt!" Vóórgelicht door het Goddelijk Euangelium, weten wij dan ook, dat wij God niet anders kunnen en mogen denken, dan groot van kracht, en toch langmoedig tevens. Hoe toch zou iemand

onzer kunnen bestaan, zoo God alleen aan ons zijne groote kracht betoonde, zonder langmoedig te zijn. Wij allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; wij allen struikelen dag aan dag in velen. Wat zou er van ons menschen worden, zoo elke hand verdorde, die zich tegen God verheft, zoo elke tong verlamde, die tegen God durfde twisten! Neen! dan kon niemand onzer bestaan, voor eeuwen was dan reeds deze aarde, dit menschdom vergaan! Daarenboven, nooit zouden wij tot eene ware bekeering kunnen komen, vertoonde zich God niet anders aan ons oog dan in het schrikverwekkend licht zijner Almagt en Heiligheid! Wij zouden voor Hem slechts leeren sidderen en beven! En wat zou in een tegenovergesteld geval van ons menschen worden, hield God op met de betooning zijner groote kracht om enkel langmoedig te zijn? O! ziet dat aan de verdorvene zonen en dochteren, die nimmer de tuchtiging der ouders kenden. De vergiftige plant der zonde werd in zulke kinderen moedwillig, rampzalig aangekweekt. De toegevendheid, de zwakheid der ouders lieten de wilde loten in het jeugdig hart welig opschieten, en dragen nu niet anders dan vruchten des doods en des verderfs. Zoo en nog erger zou het met ons allen zijn, als de Hemelsche Opvoeder ons aan ons zelven overliet en ons slechts ongestoorde welvaart en onvermengd geluk deed genieten. O! de zonde zou ons geheel tot hare slaven en slagtoffers vernederen, in eenen poel van jammer en ellende storten en de laatste trek van Gods beeld, uit het verlorene Paradijs in ons nog overig gebleven, geheel verwoesten! Ja! betoonde God ons alleen zijne groote kracht, de mensch was reeds lang

van deze aarde verdelgd, en betoonde God ons alleen zijne langmoedigheid, de mensch was reeds lang een duivel geworden. Het een is niet zonder het andere te denken, de vereeniging van beide, is Gods heerlijkheid, onze zaligheid. Onze zaligheid, zeg ik, want zoo alleen, M. G., is er bekeering, verzoening, eeuwig leven voor ons mogelijk. Gods groote kracht bewaart ons, om onwetend weg te zinken in den doodslaap der zonde, terwijl zijne langmoedigheid altijd gereed is om aan het ontwaakt gemoed door Christus zijnen vrede en geest te schenken! Vloeit ons leven als een stille stroom rustig en kalm daarheen, zonder door eenigen wind of storm te worden beroerd; het gevaar is zoo groot, om allengskens in te sluimeren in den doodelijken slaap der zonde, en alle gevoel van afhankelijkheid, van schuld te verliezen! Getuigt het, gij allen, die langen tijd mogt wandelen op effene en gebaande wegen, zonder uwen voet aan eenigen doorn of distel te wonden. Was toen het gevoel van schuldig te zijn voor God wel innig en smartelijk in uwe ziel? Was het toen wel altijd de vurigste bede van uw hart om geregtvaardigd door het geloof in Christus meer en meer te wandelen als een kind van God en als een erfgenaam des Hemels? O! het is ons goed en zalig, dat dáár, boven wolken en sterren, de wachter Israëls waakt, die ons gedurig door zijne groote kracht in ramp en leed toeroept: ontwaakt, gij die daar slaapt, sta op uit de dooden en laat Christus over u lichten. Wordt alzoo een weldadige schrik des Heeren in ons harte gejaagd, de langmoedigheid Gods is dáár, om ons weder met kinderlijk vertrouwen te vervullen en ons dien geest te geven die met onzen geest getuigt, dat wij kinderen zijn van God. Christus

met zijn kruis is dáár, om allen twijfel weg te nemen uit het geschokt gemoed en om onze zwakheid in zijne kracht te volbrengen. Zoo, zoo wordt Gods raad aan ons vervuld, dat wij toch tot bekeering zouden komen, en leven in eeuwigheid. Zalig dan, die hoort en verstaat als Gods groote kracht luide roept en zijne langmoedigheid liefelijk noodigt.

III.

De vereeniging van Gods *groote kracht en langmoedigheid noemden wij, in de derde en laatste plaats, eene leerrijke waarheid.* Zij stemt ons *tot verootmoediging bij het verledene, tot dankbaarheid bij het tegenwoordige, tot vertrouwen bij het toekomende.* Is er altijd veel, dat in het Godsbestuur duister blijft en wij niet zonder heiligschennis kunnen verklaren; bezondigen wij ons altijd tegen God en zijn Evangelium, wanneer wij met de vrienden van Job, den grootsten lijder ook als den grootsten zondaar veroordeelen, dit is eeuwig waar: door ramp en leed wil God ons van zonde reinigen, den honger en dorst naar de geregtigheid in onze zielen wekken, en ons tot Christus en zijne genade leiden. En wat is nu de vrucht van de rampen ons toegezonden? Waren zij een heilzaam geneesmiddel tegen den kanker der zonde, die in ons is? God heeft *ons* in het bijzonder zoo zigtbaar getoond, dat Hij groot is van kracht, en den schuldigen geenszins onschuldig houdt. Zijne langmoedigheid noodigt ons in het bijzonder zoo dringend uit, of wij toch ook nog in dezen onzen dag mogten bedenken, wat tot onzen vrede dient. Weldra slaat de ure, dat die dag der genade, die tijd der voorbereiding voor de eeu-

wigheid ten einde is. Werden in deze laatste dagen meerderen dan immer op het onverwachts opgeroepen voor den regterstoel van God, B. en Z. nog een korte tijd, en ook ons stof wordt uitgedragen naar de groeve der vertering, terwijl onze geest rekenschap zal doen ook van het gebruik der beproevingen, die thans ons drukken! Oordeelen wij dan thans ons zelven, opdat wij in den jongsten dag niet worden veroordeeld, maar genade vinden voor den troon des Lams! Waart gij tot hiertoe zoo koel en onverschillig omtrent het goede, dat Gods ontferming u schonk, betreurt deze uwe zonde en gevoelt het van nu voortaan, dat elke polsslag van ons leven, elke heilige ademtogt onzer ziel eene verbeurde gifte is van de langmoedigheid Gods! Kondt gij tot hiertoe zoo ligtzinnig en zorgeloos uwen weg naar het graf bewandelen, betreurt deze uwe zonde, en gevoelt het van nu voortaan, dat gij te doen hebt met eenen God, die zich niet laat bespotten, die uwe dagen telt, en eenmaal uw geest als in weegschalen zal wegen. Och! mogten zoo de moedwillige slaaf der zonde, en de laaghartige huichelaar, de verkwister en de liefdelooze gierigaard de kloppingen van hun geweten hooren, en met tranen en gebeden naar verzoening vragen in het bloed van Christus! Mogten zoo allen, ook de beste Christen, het diep en met smart gevoelen, dat ons altijd nog zoo oneindig veel ontbreekt!

Leeft zulk eene verootmoediging bij het verledene in ons verbrijzeld gemoed, wat vurige dankzegging bij het tegenwoordige! Dan toch erkennen wij met dankzegging tot God, al het goede, dat wij nu nog mogen genieten, als eene genadegift van de lang-

moedigheid Gods. Dan toch erkennen wij, met dankzegging tot God, dat Hij als om tijdelijk verlies, grootere winst voor den Hemel gaf; dat de ligte verdrukking die haast voorbij gaat, niet is te waarderen bij de heerlijkheid, die ons bij Christus in den Hemel is toebereid. Mogen wij veronderstellen dat zulk een heilig vuur der dankbaarheid in aller harte gloeit? Wat zal ik zeggen! Wij menschen zien slechts op het uiterlijke en falen zoo dikwijls in ons oordeel, God alleen ziet op den bodem der harten! Er is, Gode zij dank, veel dat ons verblijdt, maar ook veel dat ons bitter bedroeft. Hoe velen ontbreken steeds in onze godsdienstige vergaderingen, wier plaatsen niet zoo dikwijls ledig zouden zijn, was het gevoel van dankbaarheid levendig in hunne zielen! Bij hoe velen schijnt de zorg en de kommer omtrent de ligchamelijke spijze, allen geestelijken honger te verstikken! De meest beproefden, blijven zij niet de meest onverschilligen? De meest beweldadigden, blijven zij ook niet de meest ondankbaren? Bidden wij voor hen met vurige bede tot God, en beijveren wij ons steeds om toch die vele armen naar lijf en ziel, zoo veel in ons is, rijk te maken in Christus; om toch door den gloed onzer dankbaarheid het koude te verwarmen en mede in dankbaarheid te ontvonken. Verzuimen wij dan nooit onze onderlinge bijeenkomsten. Onze binnenkamer zie ons gedurig op onze knieën gebogen, biddende tot God. Gods woord worde door ons ijverig onderzocht, en alles gretig aangenomen, wat onzen geest kan laven en spijzigen ten eeuwigen leven. Geene moeite, geene opoffering worde gespaard, om kinderen en betrekkingen, om allen, evenveel of zij van verre of van nabij zijn, toch voor den Hemel te winnen.

Daartoe zij onze eigen wandel boven alles een wandel in den Hemel, een gedurig waken tegen de zonde, een gedurig bidden om op te wassen in Christus, ons verheerlijkt Hoofd!

Is dat onze dankzegging tot God bij het tegenwoordige, dat wij nog mogen zijn, wat wij zijn, het zal tevens het beste smeekgebed zijn bij het toekomende; ja, met vertrouwen gaan wij dan de toekomst tegen, wetende in wien wij gelooven, wetende dat ons lot berust in de hand van God, die het altijd wel met ons maakt. Duister, schrikverwekkend duister is ons de toekomst, als wij op ons zelven zien, op de gevaren, die ook nu weder ons gewas en vee, ons en al het onze bedreigen! Maar die gedachte moge hem doen beven, die nog buiten God en Christus bleef en vol van de wereld is; moge hem ligtzinnig en zorgeloos doen blijven, die nog niet tot verootmoediging en dankbaarheid kwam bij de betooning van Gods langmoedigheid en groote kracht; de Christen verheft bij dat alles oog en hart biddende tot God; Hij, die door zijne groote kracht onze hope verijdelde, is ook magtig om thans die hope boven bidden en denken te vervullen. Hij, die zoo langmoedig over ons was, dat Hij ons bij de zwaarste verliezen velerlei vergoeding schonk, zal ons niet laten verzocht worden boven hetgeen wij vermogen. En waar men zoo bidt uit het diepste der ziel, daar keert de bede nooit ledig van den Hemel weder; daar wordt een vertrouwen geboren, waarbij men blijmoedig alles overgeeft aan Hem, die beter weet dan wij, wat goed voor ons is en die ons met Christus alle dingen wil schenken. Houden wij dan niet op bij den arbeid onzer handen, bij onvermoeiden ijver en trouwe

zorg, den Hemel te smeeken, dat het uitgestrooide zaad vele vruchten moge dragen, dat onze akkers en velden mogen overvloeijen van een rijken zegen! Wee onzer, zoo wij Gods groote kracht konden uitdagen, zijne langmoedigheid verachten, door in onze zonde te blijven en niet of kwalijk te bidden. Nieuwe en nog zwaardere kastijdingen zouden het steenen hart moeten verbrijzelen, of het bleef der eeuwige verharding en rampzaligheid ten prooi! Groote God! daarvoor beware ons uwe ontferming! Vervult ons de gedachte aan Gods groote kracht, ons zoo onvergetelijk betoond, soms met angstigen twijfel: de herinnering aan zijne langmoedigheid beure ons weder op, om met vrijmoedigheid toe te gaan tot den troon der genade, door Jezus Christus zelven, onze voorspraak, die onze verzoening is. En de duistere toekomst zal ons weder helder worden. Sterk in onzen God, gaan wij haar vol vertrouwen kloekmoedig tegen en ontvangen wij voor- en tegenspoed uit de hand van God, want wat God geeft is altijd goed! Zalig ons, zoo zulk een vertrouwen ons deel mag zijn, dan zijn wij verre verwijderd van die zondige traagheid en zorgeloosheid, die altijd zichzelve zoo jammerlijk straft; dan zijn wij verre verwijderd van dat rampzalig ongeloof, dat ons altijd onrust en kwelling baart voor tijd en eeuwigheid. Dan gaan wij bemoedigd voort op den weg, dien God ons wijst. Die weg toch moge aangenaam of moeijelijk zijn, o wat blij en zalig verschiet! hij voert ons over dood en graf den Hemel binnen, waar Gods kinderen eenen eeuwig rijken oogst van genade en zaligheid wacht. Amen.

24

DE BEDIENING DES EVANGELIES

EENE

HEERLIJKE BEDIENING,

DAARIN WERKZAAM TE ZIJN

EEN

UITSLUITEND GROOT VOORREGT.

Ephes. III: 7a.

Ter gedachtenis van vervulde vijf en twintigjarige Evangeliedienst.

DOOR

H. KAMPHEUVE GREVING,

Predikant te Vorden.

10 Februarij 1850.

Te AMSTERDAM, bij

JOHs. VAN DER HEY EN ZOON.

1850.

Voorzang: *Gez.* I: 1.
Gelezen: *Ephez.* I.
Gezongen: *Ps.* CXVI: 7, 10, 11.
(In het 11de vers: voor *Jeruzalem*: *Gij Vader*, *ja.*)
Ps. CXVIII: 14.
Gez. XXXVI: 5.
Gez. XCI: 3.
Ps. LXXII: 11 (staande.)

Goedgunstige Lezer!

Is bij u de vraag: waartoe deze leerrede uitgegeven? mijn eenig wederwoord is dat van den Nestor onzer Vaderlandsche Kerk, den Hoog-Eerw. Zeer Gel. Heer W. BROES, *in eenige aan mij gerigte regelen, wien bij dezen een openlijk bewijs te geven mijner opregte hoogachting, hartelijke dankerkentenis, innigste liefde, ik mij een' heiligen pligt acht: „Gelegenheids-preek heeft voor het publiek mindere aantrekking, maar voor den naasten kring dubbele en tiendubbele; en van zulker uitgave weet ik veel gereeder en gewigtiger reden te geven, dan van eenige andere: de Gemeente, die u hoogacht en liefheeft, leest ze nog en nog eens, en bezit ze in haar klein boekerijtje; zij verschijnt niet om hoogen lof, maar om aan de Gemeente en een aantal vrienden te voldoen." Ziedaar, Lezer! mijn eenig oogmerk.*

Met een woord zij hierbij mijn dank gebragt aan die beminnaars van zang- en toonkunst in mijne Gemeente, die mij bij het slot der leerrede verrasten, door, begeleid van het orgel, vierstemmig in te vallen met het 4de vers van Gez. L, *hetwelk eene zeer treffende werking deed; — en aan den kundigen onderwijzer alhier, die mij des avonds bij een feest, voor de schoolkinderen bereid, door een koor van jeugdige zangers deed verwelkomen, en het genot van den avond verhoogde.*

Een en ander zij nadere opheldering van de in de Kerkelijke Courant *geplaatste advertentie.*

De Schrijver.

VOORWOORD.

In deze ure, geliefde Gemeente! ben ik voor u opgetreden, om openlijk en plegtig te gedenken aan de volbragte vijf-en-twintig jaren, die ik in de Heilige Bediening mogt werkzaam zijn. Wat al onderscheidene aandoeningen rezen bij mij op, toen ik in de afgeloopene week, op den 6den dezer maand, in eenzaamheid den dag voor mijnen geest terug riep, waarop ik in mijne vorige Gemeente, te *Langerak* bezuiden de *Lek*, werd ingezegend en mij aan hare dienst verbond. Dacht ik aan dien dag en de voorbijgesnelde jaren, dan maakte zich eene weemoedige stemming van mij meester: op hoeveel dat mij lief en dierbaar was, las ik het opschrift: *het is geweest;* aan hoevelen dacht ik, die op dien dag tegenwoordig waren, of aan welke ik gedurende de verloopene jaren door den band der vriendschap was verbonden, die niet meer zijn; ik dacht aan velen onder u, met welke ik gemeenzaam plagt om te gaan, die ik gewoon was in onze onderlinge bijeenkomsten op den Dag des Heeren te zien, doch reeds de heerlijke ruste zijn ingegaan; ik dacht aan haar, wier verlies ik altijd zal blijven gevoelen. Maar zou ik aan zoodanige stemming, hoe natuurlijk ook, verder voedsel hebben mogen geven? neen! daar plaatste zich ook voor mijnen geest hoe veel goeds ik ontvangen, wat voorreg-

ten en zegeningen ik genoten had; de vrienden en lieve betrekkingen, die mij nog waren overgebleven, en dankzeggingen vervingen de sombere gedachten, ja, de taal, zoo even door u in het gezang ontboezemd, werd de mijne, en wordt in deze oogenblikken met verhoogd gevoel de mijne, daar uwe talrijke opkomst mij een bewijs mag zijn, dat gij ook voor mij, en met mij, den God mijns heils hebt gedankt, en ook deze ure mijner feestviering u niet onverschillig is, ja gij gaarne die der uwe maakt. Komt, Geliefden! dat wij dan te zamen in die stemming, waarin het loflied ons gebragt heeft, ons vereenigen, om onze dankzeggingen en gebeden voor den troon des Allerhoogsten uit te storten.

Gebed.

Tekst. *Ephez.* III: 7a.

Waarvan ik een dienaar geworden ben.

Toen ik de loopbaan der Evangeliebediening intrad, en mij aan die Gemeente verbond, in wier midden Gods wijze Voorzienigheid mijn' eersten werkkring had aangewezen, waren het de woorden van den grooten Apostel, die steeds het voorbeeld was en blijven zal van den Evangeliedienaar, waarmede ik mijn werk aanving (2 *Cor.* IV: 5): *Wij prediken niet ons zelven, maar* CHRISTUS JEZUS, *den Heer, en ons zelven, dat wij uwe dienaren zijn om* JEZUS *wil.* Vijf-en-twintig jaren zijn sedert dien tijd verloopen, en vraagt gij, geachte Hoorders! wat nòg de keus van mijn hart is? Bij velerlei gebrek, dat mij heeft aangekleefd, bij tallooze tekortkomingen, die ik mij bewust ben, bij den wensch dat grooter ijver, teederder naauwgezetheid, standvastiger trouw mijn werk gekenmerkt hadden, zoo schroom

ik toch niet te verklaren: naar mijne geringe krachten is CHRISTUS JEZUS de Heer altijd de hoofdinhoud geweest mijner prediking, zondaren het heil en de zaligheid, die in en door Hem is, open te leggen het doel, dat ik mij voorstelde, en allen, ware het mogelijk, tot Hem te leiden, tot aanneming van Hem te dringen, en te behouden ten eeuwigen leven; en die keus, die wensch des harten is nog dezelfde: neen, niets hoogers wensch ik, dan dat CHRISTUS, uw en mijn Heer, u en mij dierbaar en dierbaarder worde door het geloof! En hoe zou ik een' anderen eertitel begeeren, dan die de hoogste is, dien men wenschen kan, u in wier midden ik reeds een aantal jaren mogt werkzaam zijn, *te dienen met het Evangelie*, *uw dienaar te zijn* in het edelste werk, *om* JEZUS *wil*, uit liefde voor en tot opwekking van uw geloof in, en hope op Hem. Naar een onderwerp omziende, bij mijne feestviering te behandelen, stond ik niet lang verlegen; want hoe zou zich niet van zelf voor mijnen geest geplaatst hebben die werkkring, waarin ik tot hiertoe de helft mijns levens mogt doorbrengen, waartoe God, van jongs af, de begeerte in mijn hart gelegd had, en waarin zijne liefde en genade mij, onder menigvuldig gebrek, een vierde van eene eeuw zoo langmoedig gedragen heeft? Ziende op het Evangelie, welks verkondiging mij was aanbetrouwd, op de blijde boodschap, die ik aan zondaren brengen mogt, en nog heden brengen mag, gevoelde ik iets van die hooge verrukking, van die blijde ingenomenheid, die eenen PAULUS, in den tekst, deed uitroepen: *waarvan ik een dienaar geworden ben*! Zietdaar mij dus de stof aangewezen, waarbij ik u en mij zelven thans wil bepalen: *de bediening des Evangelies eene heerlijke bediening, daarin werkzaam te zijn een uitsluitend groot voorregt.*

Tot aanwijzing van het verband en de opheldering der

tekstwoorden zal ik niet veel behoeven te zeggen. PAULUS schreef dezen brief aan Christenen, die oorspronkelijk Heidenen geweest waren. Na in het Iste Hoofdst. den geluksstaat geroemd te hebben dergenen, die het geloof in CHRISTUS waren deelachtig geworden, en de groote genade hun bewezen, dankend biddende, dat zij daarin mogten toenemen; bepaalt hij hen in het IIde Hoofdst. nader bij hunnen diep ongelukkigen toestand, toen zij nog Heidenen waren, en bij hunnen tegenwoordigen staat, nu zij deelden in de voorregten van het Messiasrijk; roemende bij den aanvang van dit Hoofdst., dat door hem die verborgenheid werd bekend gemaakt, waarvan men te voren onwetend geweest was, de verborgenheid namelijk, dat de Heidenen, zoowel als het van ouds bevoorregte volk Gods, mede-erfgenamen en mede-ingelijfden en mede-deelgenooten zijn van de belofte in CHRISTUS. En hoe? door het Evangelie, door deszelfs verkondiging en aanneming. Naauwelijks is dit woord *Evangelie* den Apostel uit de pen gevloeid, of, al was het ook, dat hij zich om hetzelve thans te Rome in banden en kerker bevond, hij gevoelt eene verhevene gewaarwording, die zijne ziel doorstroomt, wat dierbare schat hem in hetzelve was toebetrouwd, wat groote genade hem door hetzelve, en in het werk van deszelfs verkondiging was ten deel gevallen; en vol van dankbaarheid, voor die genade aan hem gegeven, en van dat diep ootmoedige gevoel, waardoor hij, die de meeste was, zich gaarne den minsten van de Apostelen en heiligen noemde, moet hij zijne rede afbreken, en roept met blijde verrukking uit: *waarvan ik een dienaar geworden ben!*

Laat mij, tot mijn voorgestelde oogmerk, met u nagaan, wat den Apostel tot deze ontboezeming noopte; het zal ons in het licht stellen, dat de bediening des Evan-

gelies *eene heerlijke bediening is*, *daarin werkzaam te zijn een uitsluitend groot voorregt.*

Vergunt mij *daarna* met vrijmoedigheid die *stemming des gemoeds*, waartoe eene vijf-en-twintig jarige Evangeliedienst den dienaar wekt en wekken moet, als *thans de mijne*, voor u *open te leggen.*

Om *eindelijk*, geliefde Gemeente! den *wensch* mijns harten voor u te ontboezemen, *hoedanig*, onder den Goddelijken zegen, *mijn werk* en *Evangeliedienst*, zoolang den Heer der Gemeente dit behagen zal, *onder u zijn moge.*

Om u aan te wijzen, hoe regtmatig PAULUS ontboezeming is in den tekst, wat hem noopte, de Evangelie-bediening als eene heerlijke bediening, en daarin werkzaam te zijn als een uitsluitend groot voorregt te roemen, behoef ik u slechts te wijzen: 1°. op den *hoogen Goddelijken oorsprong* des Evangelies, 2°. op deszelfs *verblijdenden hoofdinhoud*, 3°. op deszelfs *verhevene strekking*, en 4°. op deszelfs *zaligenden invloed* voor ieder, die hetzelve aanneemt, en waar vinden wij dan eene bediening of werkkring, *eervoller*, *verblijdender*, *heilzamer*, in *uitwerkselen zaliger?* Verleent mij uwe aandacht bij de uiteenzetting dezer *vier* bijzonderheden.

Wanneer wij u, M. H.! het Evangelie verkondigen, neen, dan verkondigen wij u geene leer, geene stellingen, waarheden of voorschriften, die uit het menschelijke brein zijn voortgevloeid, die vruchten zijn van eigene menschelijke vinding en scherpzinnig doordenken; dan prediken wij u geene leer, die, door eenen wijzen Leeraar, in het Joodsche Land opgestaan en van *Nazareth* begonnen de wereld door eenen grooten opgang gemaakt, en tot op den huidigen dag alom een aanzienlijk aantal aanhangers gevonden heeft — maar de ontdekking van waarheden, voorschriften, beloften en uitzigten, die boven al wat menschelijk is zoo

verre zijn verheven, dat bij haar licht alle menschelijke wijsheid wegzinkt, en waardoor alles, waarop de wereldwijzen zich beroemden, als dwaas en krachteloos ten goede, werd ten toon gesteld; dan prediken wij u eene leer, die reeds van de vroegste tijden van God zelven, bij des menschen eerste overtreding, is uitgegaan, wier volkomene in het licht stelling Hij heeft voorbereid onder een bepaald volk in den dag des Ouden Verbonds, en heerlijk in al den luister harer verhevenheid en Goddelijkheid bekend gemaakt, toen Hij zijnen Ééngeborene in de wereld zond, de volheid des tijds gekomen zijnde. Ja, Hij, die te *Bethlehem* geboren en in het stille *Nazareth* werd opgevoed, Hij was geen Leeraar, geen Wijze, geen Profeet gelijk anderen, maar die geheel Éénige, van wien in vollen nadruk geldt: „het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoond." Op grond van de onwraakbaarste getuigenissen, van de ondubbelzinnigste bewijzen, van de teekenen, die God door Hem gedaan, van de verklaringen, die de Allerhoogste zelf van Hem heeft afgelegd; zoo om het bevel uit den hemel: „hoort Hem!" als die wonderen, die niemand doen kon, zoo God niet met Hem was; zoo om zijne zegepraal over dood en graf, als de eer en heerlijkheid, die Hij ontvangen heeft aan des Vaders regterhand, eerbiedigen wij Hem als dien Éenige, die uit den schoot des Vaders is afgedaald, en ons den Vader heeft verklaard, die zeggen kon: „Ik spreek wat ik bij mijnen Vader gehoord heb; mijne leer is de mijne niet, maar desgenen, die mij gezonden heeft; die mij hoort, hoort God; die mij verwerpt, verwerpt Hem, van wien ik ben uitgegaan." Dan prediken wij u eene leer door zoodanige mannen verder uitgebreid en voortgeplant, die haar zelve uit JEZUS mond gehoord, of door zijne Openbaring, gelijk een PAULUS, ontvangen hebben, en

door den Geest Gods in alle waarheid geleid, haar in geschriften hebben achtergelaten. Dan prediken wij u een Evangelie, bij welks verkondiging de Heer op de kennelijkste wijze heeft medegewrocht, welks uitbreiding en vestiging onder Joden en Heidenen door zijne kracht en onder zijne bescherming heeft gezegepraald, en waaraan de belofte, omdat het van God is uitgegaan, is verbonden, dat het over allen tegenstand zal zegevieren, om allen te brengen tot de volheid der kennisse Gods in CHRISTUS JEZUS. Doch waartoe zou ik dieper in de bewijzen van den Goddelijken oorsprong en de Goddelijke kenmerken der Evangelieleer met u indringen? Of spreek ik niet tot eene vergadering van Christenen, in wier harten de overtuiging niet ontbreken kan: deze leer is niet uit de menschen, maar uit God. En is dit zoo, M. H.! gij gevoelt dan, welk eene verheven bediening die is van den verkondiger des Evangelies: op dat Evangelie, dat zijn lastbrief is, zijne prediking vestigende, aan dat Evangelie zich houdende, als den eenigen regel, waarnaar hij zich rigten moet, brengt hij *niet zijne* woorden, *zijne* vermaningen, *zijne* waarschuwingen, *zijne* beloften, *zijne* bemoedigingen, *zijne* vertroostingen en uitzigten voor de eeuwigheid tot ons, maar die van den Waarachtige zelven, en van JEZUS CHRISTUS den getrouwen Getuige, en van de door zijnen Geest verlichte en bestuurde Apostelen. Waar is eene bediening onder de menschen, die wij er mede zouden kunnen vergelijken? Uiterlijk moge zij door geen' glans, dien de wereld geeft, worden omstraald, de Evangeliedienaar verwerpt dien ligtelijk, en het hart klopt hem hooger, als hij den Apostel, die van de Goddelijkheid der Openbaring in het Evangelie zoo geheel doordrongen was, mag nazeggen: „Wij zijn gezanten van CHRISTUS wege; wij bidden alsof God door ons bade;" wij bidden van CHRIS-

TUS wege, zoo dikwijls wij het woord des Evangelies tot de Gemeente brengen en in haar midden verkondigen.

Doch niet minder, M. H.! valt ons de voortreffelijkheid der Evangelie-bediening en het groote voorregt van hen, aan wie dezelve is toebetrouwd, in het oog, wanneer wij *ten tweede* acht geven op hetgeen hoofd-, boven alles vooraanstaande, inhoud is van het Evangelie.

Wat is het, M. H.! dat de leer, door JEZUS en zijne Apostelen aan het licht gebragt, verkondigd en in geschriften nagelaten, den naam doet dragen van *Evangelie, blijde boodschap?* Neen, niet omdat het een harer leerstukken, maar omdat dit het groote middelpunt is, waarmede alle de anderen in verband staan, en zonder hetwelk het Evangelie uit het Evangelie zou zijn weggenomen, *God was in* CHRISTUS *de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende.* Ja, wij roemen het, en dankbaar verheffen wij, wat wij aan het Evangelie te danken hebben, de zuiverder en waardiger denkbeelden, die wij van God door hetzelve ontvangen, de schoonere en reinere voorschriften tot deugd en heiligheid, die het geeft, het helderder en vrolijker licht, dat het over dood en graf doet opgaan, waardoor het niet alleen verre verheven is boven alles wat menschelijke navorsching en menschelijke wijsheid ooit geleerd heeft, maar ook verre staat boven de leer van MOZES en de Profeten; maar ach! het geweten, dat van zonde overtuigt, heeft eene grootere behoefte, het hart, dat zich bij gevoel van schuld voelt neêrgedrukt, geprangd, bekommerd en beangst, moet weten hoe het van zonde en schuld kan worden verlost, moet worden gerust gesteld aangaande overtredingen, die geen berouw ongedaan maken, geene tranen uitwisschen, geene offers vergoeden, geen aangevangen heilig leven voor het oog des Heiligen Regters

bedekken kunnen. Het moet ons van den hemel zelven gezegd worden, niet alleen, dat bij God vergeving is, maar ook, dat Hij der vorige overtredingen nooit meer zal gedenken, dat Hij, de Heilige, ook groot is in genade, Hij, de Regtvaardige, ook rijk is in barmhartigheid. En zoo spreekt de Allerhoogste tot ons in het Evangelie, en laat ons wijzen op het alles te bovengaande onderpand van schuld uitdelgende genade en weder-aanneming in het verbeurde kinderregt, en van eene heerlijke erfenis hier namaals, op de zending van zijnen Ééngeborene, op zijne overgifte tot in den dood, ja den dood des kruises, waardoor voor ons de verlossing is in zijn bloed, de vergeving van alle onze misdaden naar den rijkdom zijner genade. M. H.! kan er eene heerlijker bediening en een verblijdender werk zijn, dan met dit Evangelie in de hand tot zondaren te mogen komen, en den bekommerde toe te roepen: „God heeft eene zondige wereld en ook u lief gehad! God is verzoend, wat aarzelt gij om u met Hem te laten verzoenen?" Den verlegene en beangste dat woord te mogen toespreken, dat alleen ziele-wonden verzachten en heelen kan: „geloof in Hem, die gestorven is voor uwe zonden en opgewekt ter uwer regtvaardigmaking!" Tot den berouwhebbenden zondaar in de ure des doods te mogen spreken van vergeving, genade en eeuwig leven, en waar de lippen stamelen: „Heer! gedenk mijner in uw Koningrijk!" hem de woorden des Heeren tot den medekruiseling te mogen overbrengen: „gij zult nog heden met mij in het Paradijs zijn!" O, heerlijk Evangelie! uitsluitend zalig voorregt, waarvan PAULUS al de waarde gevoelde, als hij zegt: „God heeft het woord der verzoening in ons gelegd," dit Evangelie tot medezondaren te mogen brengen, hen er mede op te beuren, te troosten, te bemoedigen!

Doch met dezen verblijdenden en vertroostenden inhoud des Evangelies staat in het naauwste verband deszelfs *edele en verhevene strekking*. Zietdaar het *derde oogpunt*, waaruit ik de voortreffelijkheid der Evangelie-bediening en het grootsche der taak van hen, aan wie zij is opgedragen, met u beschouwen wilde.

Neen, M. H.! gij weet het immers? in het Evangelie staat niet bovenaan: Gods vergevende genade in CHRISTUS; niet bovenaan: ziet hoe groote liefde ons de Vader bewezen heeft; niet bovenaan: indien wij gezondigd hebben, wij hebben een' voorspraak bij den Vader; niet bovenaan: Hij is eene verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar voor de zonden der geheele wereld — opdat wij ons zelven zouden geruststellen en toch in de zonden blijven, ons vleijende met valsche overleggingen, ons zelven bedriegende; neen, dan zouden wij het Evangelie schandelijk misbruiken, dan zouden wij toonen nooit begrepen te hebben, welke groote genade God aan ons verheerlijken wil. Of zouden wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde? Dat zij verre! Het Evangelie, zoo ruim van Gods genade sprekende, en die allen aanbiedende zonder onderscheid, heeft daarmede ten doel, heeft de verhevene strekking, den mensch terug te brengen tot zijne eerste bestemming, den mensch te leiden op den weg, waarop alleen waar geluk voor hem te vinden is, den mensch te vormen en vatbaar te maken voor die gelukzaligheid, waaraan het zien van God en het gelijkzijn aan den Zaligmaker hiernamaals verbonden is. Deszelfs strekking is, uit wederliefde en dankbaarheid zich te reinigen van de besmetting, beide des vleesches en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods: het heeft ten doel de schoonste hervorming in ons daar te stellen, want wat zegt PAULUS? zoo iemand in CHRISTUS

is, die is een nieuw schepsel, het oude is voorbijgegaan, ziet, het is al nieuw geworden (2 *Cor.* V: 17); de zaligmakende genade onderwijst ons, dat wij, de goddeloosheid en wereldsche begeerlijkheden verzakende, matig en regtvaardig en Godzalig leven zouden in deze tegenwoordige wereld (*Tit.* II: 11, 12). Wat zegt JOHANNES? Dat een iegelijk, die hoop op Hem heeft, zich zelven reinige, gelijk Hij rein is (1 *Joh.* III: 3). En wat onze Heer zelf? Hierin wordt mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt (*Joh.* XV: 8). En hoe, M. H.! zou de taak niet grootsch, edel, voortreffelijk zijn, als dienaar van het Evangelie, met het oog op God en in vertrouwen op zijnen bijstand, werkzaam te zijn tot bevordering van hetgeen goed, rein liefelijk is, en wèl luidt, bevorderlijk te zijn aan des menschen waar geluk; af te leiden van paden, waarop men te vergeefs naar hetzelve zoekt, en eindelijk jammerlijk moet omkomen; op die te leiden, waarop vrede in het binnenste nederdaalt, en aan wier einde de onverderfelijke en onverwelkelijke kroon is opgehangen. O, heerlijke bediening! Wat de wetgever niet altijd vermag of keeren kan, wat burgerlijke wetten soms niet uitwerken kunnen, dat vermag de eenvoudige dienaar van het Evangelie, en kan hij in de hand van God en onder zijnen zegen zijn: tot beteugeling van zonden, tot hervorming des harten, tot aansporing op den weg der Godzaligheid.

En dit leidt mij tot het laatste oogpunt, waaruit ik met u de Evangeliebediening en het werk van hen, aan wie zij is opgedragen, beschouwen wilde als eene heerlijke bediening, wegens den *zaligenden invloed des Evangelies*, waar het geloovig wordt aangenomen.

Hoort eenen PAULUS spreken, en zou hij het niet roemen een dienaar te zijn des Evangelies, waarvan hij met zoo veel regt zeggen kon: het is eene kracht Gods tot

zaligheid een' iegelijk die gelooft. Ja, mijne Hoorders! waar het Evangelie ingang vindt in het hart, waar het geloovig wordt omhelsd, daar is en wordt het meer en meer eene bron van de reinste, zaligste blijdschap, van dien vrede des gemoeds, die alle verstand te boven gaat, daar leert het roemen in de verdrukking, en maakt in hope zalig. En zou het den dienaar des Evangelies niet het zaligst genot schenken, dergelijke vruchten van zijn' arbeid te mogen verwachten en te aanschouwen? Ja, die vindende roept hij vrolijk uit: „Wij zijn Gods medearbeiders, en waren medewerkers hunner blijdschap!" Doch zou dit onvermengde genot altijd aan de Evangelieprediking zijn verbonden? Ach, M. H.! wie ondervond niet wel eens het tegendeel — wat zeg ik? vaak rijst de zucht wel eens uit het binnenste: wie heeft onze prediking gehoord, en aan wie is de arm des Heeren geopenbaard? Neen, de Evangeliebediening is niet altijd vrij van moeijelijkheden, van bezwaren, van teleurstellingen, van velerlei tegenheden: wie heeft het meer ondervonden dan de grootste der Apostelen, maar wiens ervaring getuigde ook heerlijker van de genade zijns Heeren, en de kracht van CHRISTUS, waardoor hij alles vermogt! Ja, ik weet wel, groot is het onderscheid tusschen die heilige mannen, die het eerst het Evangelie gepredikt hebben, en den dienaar der Gemeente in onze dagen; maar hij is toch dezen veelzins gelijk, èn in nederdrukking, èn in opbeuring: of zou het hem niet grieven, wanneer zijne welmeenende prediking wordt veronachtzaamd, wanneer het gemoed gesloten blijft voor de vertroostende en heiligende kracht des Evangelies, waar zijne beste bedoelingen worden miskend? Dit moge zoo zijn, het ontbreekt hem daarbij niet aan aansporing, aan ondersteuning, aan goeden moed. Rijkelijk vindt hij die in het Woord van

God, en in het Evangelie, dat hij verkondigt. Want dat woord des Heeren is voor hem niet te vergeefs gesproken: „Gelijk de regen en de sneeuw van den hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doorvochtigt de aarde, en maakt, dat zij voortbrenge en uitspruite, en zaad geve den zaaijer en brood den eter; alzoo zal mijn woord, dat uit mijnen mond uitgaat, niet ledig tot mij wederkeeren, maar het zal doen hetgeen mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen, waartoe ik het zende" (*Jes.* LV). En zou de dienaar vergeten, dat zijn Heer met wijsheid naast de gelijkenis van het mosterdzaad die geplaatst heeft van het zuurdeeg? Zou het hem niet bemoedigen, waar hij voor eenigen vergeefs schijnt te arbeiden, anderen en niet weinigen te mogen zien, die met zachtmoedigheid het woord ontvangen, dat in hen geplant wordt? Zou het hem, den zegen op zijn werk aan den Heer overlatende, niet eene verkwikkende en zalige gedachte zijn: mogelijk zullen er, al ware het slechts één, zijn, die mij in den grooten dag tegenroept: gij hebt mij de ziel behouden! O. zalige bediening des Evangelies! die haar bekleedt met het oog op den Heer, staat niet alleen: de zegen des Evangelies daalt in zijn eigen hart, en hij mag zich troosten, zich verblijden met de hoop: over het zaad, dat hij uitstrooit, zal God den wasdom geven, en het zal vruchten voortbrengen ten eeuwigen leven.

Gez. XXXVI: 5.

Vergunt mij nu, Gel.! dat ik in *het andere deel mijner rede* met vrijmoedigheid u die *stemming des gemoeds* openleg, welke eene vijf-en-twintig-jarige Evangelie-dienst bij den dienaar wekt en wekken moet, en hoedanige *thans de mijne* is.

Zal het niet zijn *dankbaarheid*, *verootmoediging*, *aan-*

sporing, vertrouwen? Dankbaarheid, zou ik haar niet vooraan plaatsen, zij niet de stem zijn, die zich boven alles in mij verhief? te meer daar eene dubbele drangreden mij er toe opwekt? Ja, dank zij Hem, die zoo wel in deze dagen een jaar tot mijn leven heeft toegedaan, als Hij mij vergunt het voorregt te genieten van 25 jaren in de dienst des Evangelies te zijn werkzaam geweest! Wat zal ik den Heere vergelden voor alle zijne goedertierenheden aan mij bewezen? Hoe menigvuldig zijn zijne zegeningen over mij geweest, hoe liefderijk en vaderlijk zijne leidingen! Wat voorregten genoot ik in dierbare ouders tot eenen hoogen ouderdom te bezitten; en heeft zijne wijsheid haar, aan wie mijne ziel was verkleefd, en die ik gewenscht had, dat dezen dag nog had mogen beleven, van mij weggenomen, zijne liefde spaarde nog voor mij eenen grijzen vader, eenen mij dierbaren broeder en eene teeder geliefde zuster, ook mogt het mij bij de tranen, die ik weende, en de pijnlijke wonde des harten, aan geene vertroostingen ontbreken. Hoe menigmaal heeft Hij mijne hand gevat en mij staande gehouden, wanneer zijne gedachten niet mijne gedachten waren, en een donkere weg voor mij lag! Wat zegen van gezondheid en krachten viel mij ten deel, zoo dat mijn leven door geene ernstige krankheden werd bedreigd, en ik niet dan zeer zelden, en dan nog slechts zeer kort, op zijn hoogst tot tweemalen na elkander, verhinderd werd voor de Gemeente op te treden. En rigt zich mijn oog op hetgeen mij in mijn dienstwerk is weêrvaren, dan dank ik Hem, mijnen Zender, die mij in de bediening gesteld heeft, wiens trouw menigmaal mijn ongeloof heeft beschaamd, door wiens genade ik nog ben, die ik ben, en die mij in eenen werkkring heeft geplaatst waarin ik iederen Dag des Heeren tot eene schare hoorders het woord des Evangelies brengen mag, en mij de bemoedigende hope geeft, dat ik

niet te vergeefs zal gepredikt hebben, die mij van velen liefde en achting, toegenegenheid en welwillendheid heeft doen ondervinden. Doch hoe het alles op te noemen, wat zich als ruime dankstof op dezen dag voor mijnen geest vertegenwoordigt! Hoe veel ik opnoemde, nog meer zou verzwegen blijven! Dank zij den God mijns heils, dank, dat Hij in de dienst van zijn Evangelie mij gedragen, gesteund, geholpen heeft! En den Heer der Gemeente, die ook aan mij het woord tot zijne leerlingen, en die in volgende tijden in hunne voetstappen treden zouden, niet onvervuld gelaten heeft: Ik ben met u, alle de dagen tot de voleinding der wereld. Wat zal ik tot alle deze dingen zeggen? Woorden ontbreken mij, ik kan niet anders dan het gevoel mijns harte uitdrukken met de woorden van den gewijden dichter (*Ps.* CIII): „loof den Heer mijne ziel! en al wat binnen in mij is zijnen heiligen naam! loof den Heer, mijne ziel! en vergeet geene van zijne weldaden!"

Levert, M. H.! eene volbragte 25-jarige Evangeliedienst ruime dankstof op, o zij geeft niet minder stof tot diepe *verootmoediging*. Zie ik terug op de afgelegde baan, en vraag ik mijzelven, wie ik had behooren te zijn, en wie ik geweest ben, hoe ik beantwoord heb aan die heilige voornemens, die in mij waren, toen ik de dienst des Evangelies aanvaardde? niemand meer dan ik zal gereed zijn te belijden, dat de te kortkomingen vele zijn, en dat ik meer winst had kunnen en behooren te doen met het Evangelie, om zielen te gewinnen voor het Koningrijk der hemelen, dat ik voor mijzelven meer vorderingen had moeten maken op den weg der Godzaligheid.... maar gij vordert niet van mij, eene schuldbelijdenis af te leggen, die alleen tot de binnenkamer behoort, en alleen door den dienaar voor zijnen Heer volkomen kan worden beleden. Dit mag en moet ik u zeggen, dat, hoevele mijne te kortko-

mingen waren, de begeerte mijns harten toch geweest is u te dienen met het Evangelie der genade; dat het kruis van CHRISTUS u te prediken, als de kracht Gods en de wijsheid Gods, was, wat bij mij vooraan stond, en dit te doen naar de gaven, die mij verleend zijn. Dit mag, dit moet ik u verklaren, dat, welke mijne te kortkomingen waren, ik mij van geene opzettelijke ontrouw bewust ben, en dat ik op niets, dat in mij is, maar alleen op dat Evangelie, 't welk ik u verkondig, en op Gods genade in CHRISTUS mijne hope bouw tegen dien grooten dag, wanneer Leeraar en Gemeente voor God verschijnen zullen.

Is dat Evangelie, waarvan ik een dienaar geworden ben, mijne vertroosting en opbeuring bij veelvuldige zwakheden en gebreken; in datzelfde Evangelie vind ik ook nieuwe *aansporing* tot de taak, die mij is aanbevolen. Geliefde Gemeente! van nieuws wijd ik mij en alles wat in mij is aan uwe dienst en uwe heiligste belangen, en aan de dienst des Evangelies onzes grooten Gods en Zaligmakers. Och! dat zijne Almagtige hand, indien het u nuttig is en strekke tot wasdom van het ligchaam van CHRISTUS aan deze plaats, mij spare en sterke, dat zijn Geest mij verlichte en heilige, mij vernieuwde kracht en ijver schenke, en mijn laatste werk beter, gezegender, in de gevolgen heilrijker zijn moge dan mijn eerste, dat ik nog voor velen in de hand Gods een middel zijn mogt om hen van de doolpaden der zonde terug te leiden, hen te brengen tot de gehoorzaamheid des geloofs, en hun het Evangelie te doen worden eene blijde boodschap, of velen te bevestigen in hun geloof, in hunnen troost, in hunne hoop, en te sterken op den weg, die ten leven leidt.

En zou ik die taak niet met een vernieuwd *vertrouwen* weder aanvaarden? Ja, de 25 jaren, die achter mij liggen, en het Evangelie waarvan ik dienaar geworden ben, geven

mij vaste gronden tot dat vertrouwen. Neen, Hij, wiens trouw ik een vierde van eene eeuw heb ondervonden, en die mij niet heeft beschaamd, wanneer ik tot Hem opzag, zal mij ook verder niet beschamen; die Heer, wiens genade mij is genoeg geweest, als ik zijnen bijstand inriep, zal met zijne genade en geest niet van mij wijken, wanneer ik die biddende over mij blijf inroepen; dat Evangelie, hetwelk Gods eigen Woord is, door den Zoon zijner liefde en door zijne heilige gezanten gesproken, en zoo vol van de heerlijkste beloften, zal mijne sterkte zijn. Met vertrouwen vang ik mijne Evangeliebediening weder aan, er op rekenende, dat Hij, die roept, getrouw is, en ook aan mij dat woord wil, en kan, en zal vervullen (2 *Cor.* XII: 9.): „Mijne kracht wordt in zwakheid volbragt."

Gez. XCI: 3.

Er is mij nog over, *den wensch* mijns harten voor u, geliefde Gemeente! te *ontboezemen: hoedanig* onder den Goddelijken zegen *mijn werk en Evangelie-dienst,* zoolang den Heer der Gemeente dit behagen zal, *onder u zijn moge.*

Schenk mij voortdurend *uwe liefde en achting.* De prediking van het Evangelie vinde bij u *geopende ooren en harten. Gedenk mijner* in *uwe gebeden* en *was op in de kennis en genade van onzen Heer en Zaligmaker* JEZUS CHRISTUS!

Wanneer ik bij vernieuwing uwe *liefde en achting* inroep, dan is dit niet omdat het mij daaraan in de ruim een-en-twintig jaren, die ik onder u gearbeid heb, ooit heeft ontbroken — neen! dan zou ik ondankbaar zijn, en u gevoelig kwetsen; gaarne geef ik u den lof, dat gij geduld hebt gehad met mijne gebreken, dat gij met deelnemende liefde mij steeds zijt voorgekomen, en velen uwer, waar zij konden, met hunne dienst of hulp gereed waren mij bij te staan. Gaarne geef ik u den lof, dat gij mij hebt

aangemoedigd door uwe talrijke opkomst, en met zachtmoedigheid, verre van eigene wijsheid, bedilzucht of partijdige tegen-ingenomenheid, het Woord wildet ontvangen, dat ik, naar de gaven mij verleend, uwer zielen heb trachten in te planten. Wat ik ondervonden heb, waarborgt mij die liefde en achting voor de toekomst. Wanneer wij, leeraren, bij vernieuwing de liefde en achting der Gemeenten inroepen, dan is dit niet, omdat wij daarmede ons zelven zouden bedoelen. Verre zij zulks van den Evangeliedienaar! Maar dan vragen wij het van u, dan wenschen wij, dat gij daarin voortgaat, èn om des Evangelies wil, dat wij prediken, èn om uws zelfs wil, opdat het Woord, dat wij tot u brengen, te gerederen en dieperen ingang vinde in uwe harten, en wij, wakende voor uwe zielen, dit doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende, want dit zou u niet nut zijn.

Ja, niets wensch ik vuriger, dan dat *de Evangelieprediking bij u een geopend oor en hart vinde*, en bij u valle in eene wel toebereide aarde, waar ze vruchten drage dertig-, en zestig-, en honderdvoud. Hoort mij, Gel.! zoo dikwijls ik voor u optreed, om de blijde boodschap tot u te brengen, neemt de vermaning, de waarschuwing, de bestraffing aan, wanneer ik die uit het Evangelie tot u zou moeten rigten; maar laten ook deszelfs beloften u bemoedigen, troosten, heiligen; iedere Dag des Heeren brenge u met opgewekte belangstelling aan deze plaats zámen, met de vraag in het binnenste: wat moeten wij doen om zalig te worden? Het gesproken woord zal dan nooit te vergeefs gesproken zijn. Ach! drong hun, die zich onttrekken, dat Apostolische woord in het hart: „laat ons de onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben"; trof anderen het woord van JACOBUS: „zijt daders des Woords en niet alleen hoorders, u zelven

met valsche overlegging bedriegende." Ach! dat ik voor niemand te vergeefs mogt gearbeid hebben, indien ook maar te vergeefs! Waar iemand aan verzuim zich schuldig kent, hij keere weder, verandere wat veranderd moet worden! Gave God, dat ik voor velen, voor u allen het middel in zijne hand mogt zijn, om u bij aanvang of bij vermeerdering met hooge dankbaarheid te doen getuigen: waarlijk, het Evangelie is eene kracht Gods tot zaligheid, een' iegelijk, die gelooft, en u nader tot Hem te brengen, bij wien het water is des eeuwigen levens, dat nimmer meer doet dorsten. Gaat daartoe zelven gedurig tot die Schriften, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, en tot dat Evangelie, waarin Hij tot u spreekt, die van den hemel kwam, die alleen de weg, de waarheid is en het leven.

Zal mijne Evangelie-dienst voor u gezegend zijn, *gedenkt dan mij* in uwe gebeden. PAULUS schreef het aan de Gemeenten: „Broeders! bidt voor ons." Ja, niet minder dan in die dagen, hoe groot ook het onderscheid zijn moge, behoeft de leeraar nog het gebed der Gemeente: hij blijft mensch, hij draagt een hart om als het uwe, diep bedorven; hoeveel behoeft hij, èn om zich zelven op te bouwen, èn om niet te vertragen in hetgeen hij der Gemeente en zijnen Heer schuldig is! O, waar de Gemeente voor den leeraar bidt, hoe zou zij zijne prediking niet met belangstelling ontvangen? Waar de Gemeente bidt, vraagt zij eenen zegen, die in de ruimste mate door den leeraar op haar zelve nederdaalt. Waar de leeraar biddende de belangen zijner Gemeente aan den Heer opdraagt, en de Gemeente hem in hare gebeden insluit, daar zijn beide door den naauwsten band vereenigd, beide welgevallig in het oog van Hem, die de Hoorder is des gebeds, en in het oog van den Heer, in wiens naam wij

biddende, naar zijne belofte, zegen ontvangen zullen. Gel. Gemeente! bid voor mij!

En zou ik voor u, eene Gemeente, waarin ik zoovele jaren mogt arbeiden, en die mij als zoodanig reeds dierbaar zijn moet, niet hartelijk wenschen en bidden, dat gij moogt *opwassen in de kennis en genade van onzen Heer en Zaligmaker* JEZUS CHRISTUS. Hoe zou ik beter, wat mijn hart begeert, voor u kunnen uitstorten, dan door de woorden van den Apostel in dezen Brief de mijne te maken, en op u over te brengen (vs. 16): „De Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS geve u, naar den rijkdom zijner heerlijkheid, met kracht versterkt te worden door zijnen Geest in den inwendigen mensch: opdat CHRISTUS door het geloof in uwe harten wone, en gij in de liefde geworteld en gegrondvest wordt; zoo dat gij regt moogt kunnen bevatten, met alle de heiligen, welke de breedte en lengte, en diepte, en hoogte zij, en kennen de liefde van CHRISTUS, die alle verstand te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods! Hem nu, die magtig is meer dan overvloedig te doen, boven alles, wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt, Hem zij in de Gemeente, die in CHRISTUS JEZUS is, de eere toegebragt, door alle geslachten, tot in eeuwigheid." Amen.